

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

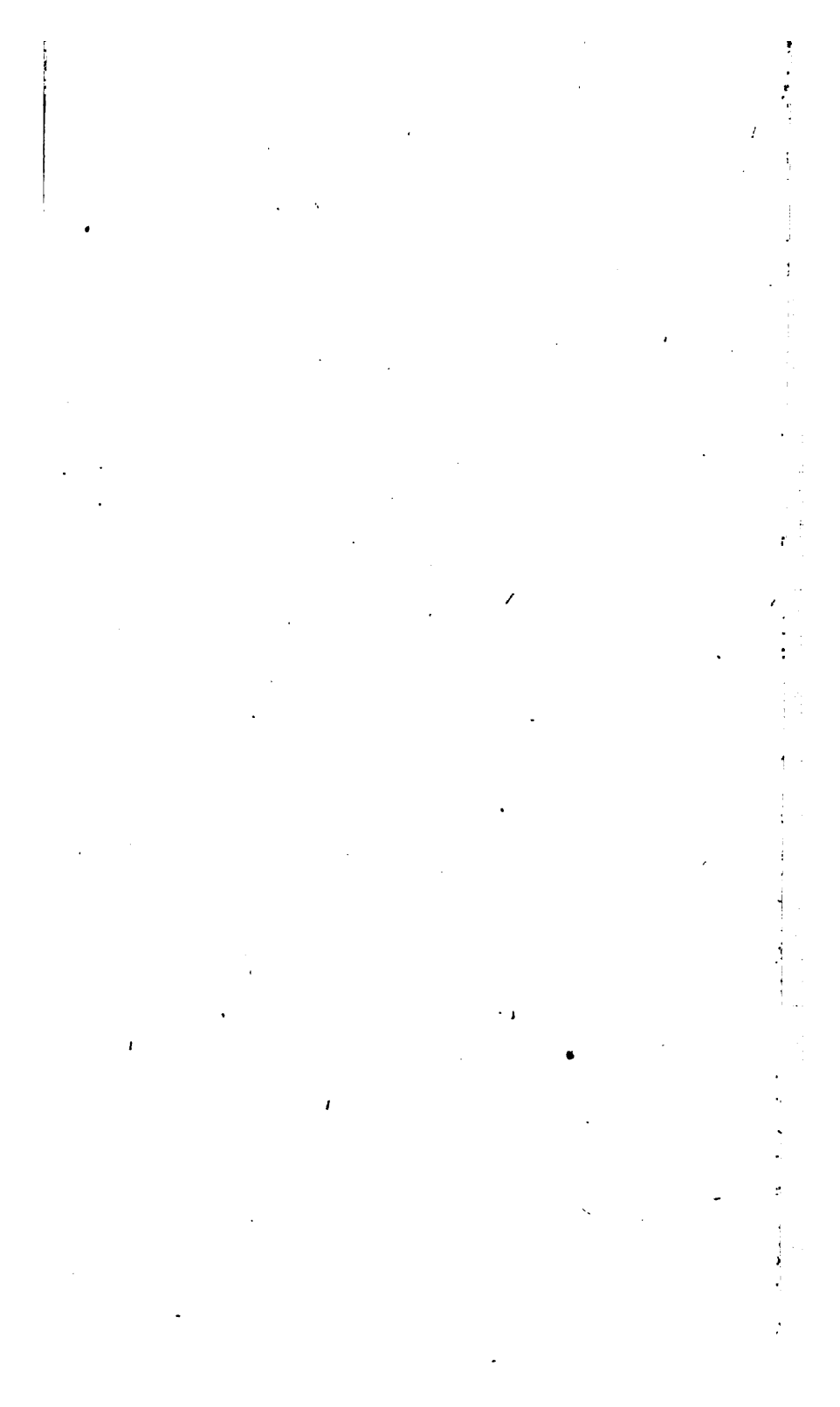
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

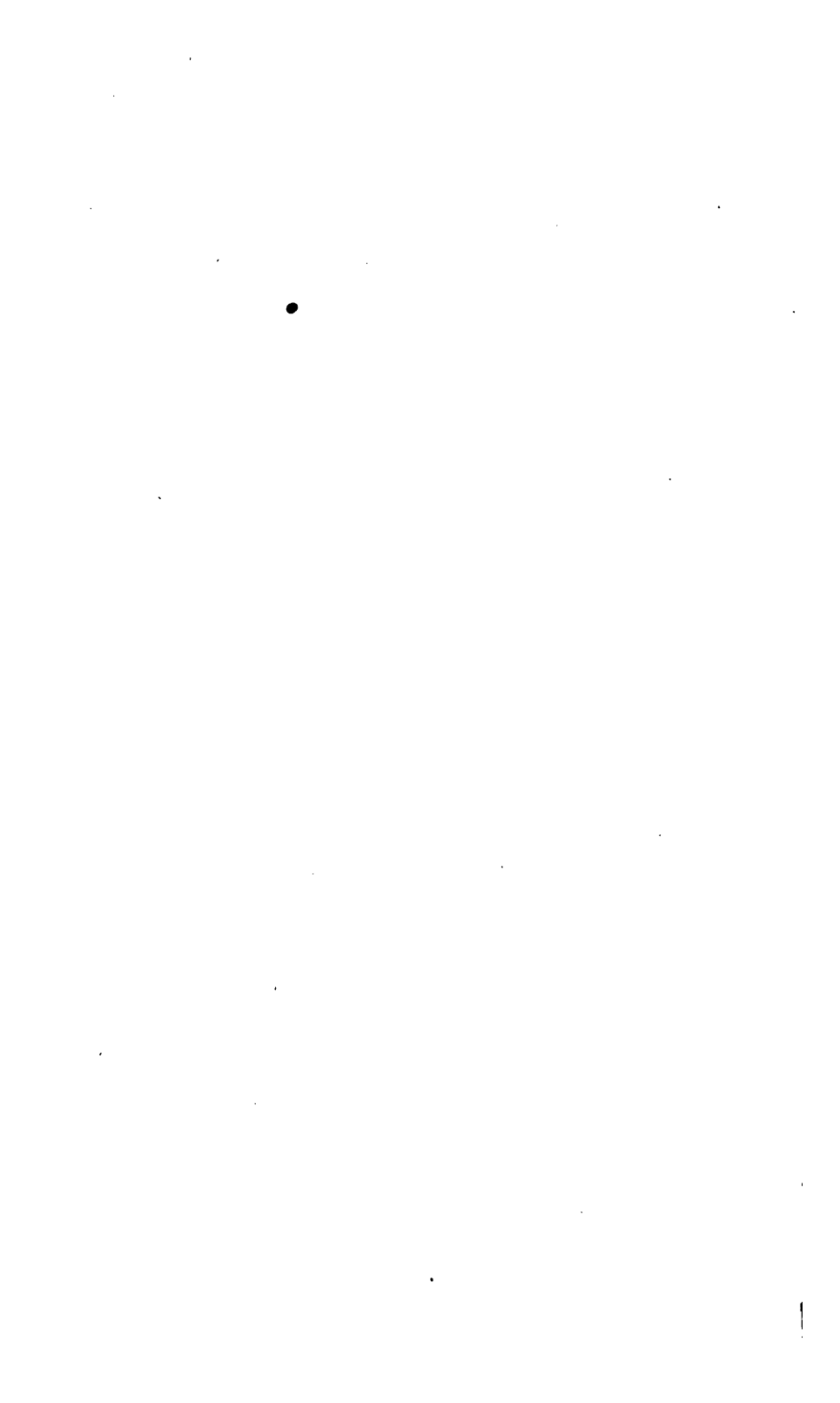
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Wageningen

1910

BYVOEGSELS

E N

AANMERKINGEN

OP HET NEGENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
NEGENSE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN

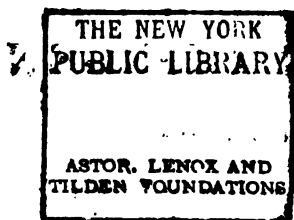
JAN WAGENAAR.

DOOR

MR. H. VAN WYN, MR. N. C. LAMBRICHTSEN,
MR. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCIII

2 1 0 0 0 0 0 0 0 0

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET NEGENDE DEEL

Bl. 3. r. 1. „ Met den aanvang deezes jaars, *hadt men*, hier, *tyding gekregen van het overlyden des Hertogs van Ferrare: die — het Hertogdom gaarne gebragt zou hebben op CEZAR D'ESTE*, natuurlyken Zoon zyns Broeders.” Reeds op den 27 van Wynmaand des jaars 1597, was ALFONSUS II, Hertog van Ferrare, gestorven, en deszelfs dood zal dus, reeds *voor* den aanvang des jaars 1598, hier te Lande, bekend geweest zyn; te meêr, daar hy, in zyn leeven, veel naam verworven hadt, zo door den kryg, als door zyne uitsteekende zugt tot kunsten en weetenschappen, van welken zyn Hof eene School was. CESAR D'ESTE, dien hy, kinderloos stervende, tot Erfgenaam zyner Staaten hadt verklaard, was geen natuurlyke Zoon zyns Broeders, gelyk de, anderlints, naauwkeurige BOR, nevens METELEN (a) en, uit hem, onze WAGEN. hier aanteekeut; maar, van geboorte, was hy de Zoon zyns gewettigden

Bas-

(*) Nederl. Hist. 19. B. M. 166. Ff.

Bastaard-Ooms en, by aanhuuwlyking, zyn Zwager. ALFONSUS I, naamlyk, insgelyks Hertog van Ferrare en Grootvader van ALFONSUS II, hadt, by LAURA EUSTACHIA DE DIANTI, Dogter van geringen huize, maar, op 't eind zyns leevens, door hem getrouwd, in onegt eenen Zoon gewonnen, met naame ALFONSUS D'ESTE, sedert Markgraave van *Montechio*, die, door den Keizer, gewettigd, maar niet als zodanig, door den Paus, erkend zynde, in huuwelyk met JULIE DE LA ROVERE, deezen CESAR D'ESTE verwekt hadt. CESAR, ten jaare 1586, zig in den egt begeeven hebbende met VIRGINIA DE MEDICIS, Dogter van KOSMUS I., Groot Hertoge van Toskaane, wierdt, daar door, verzwagerd aan bovengemelden zynen Neeve, ALFONSUS II., als die LUCRETIA DE MEDICIS, oudere Dogter van KOSMUS, maar reeds ten jaare 1561 gestorven, voorheen ter Vrouwe hadt gehad (*b*).

Bl. 3. r. 4. v. o. „ Prins MAURITS – boodt D'ESTE, *dien hy reeds Hertog van Ferrare noemde, eenige ervaaren Legerhoofden, en den bystand der Staaten, aan.*” D'ESTE was, reeds op den 29 van Wynmaand, twee dagen na doode van ALFONSUS, tot Hertog van Ferrare verklaard,

(*b*) *Voyez l'Art de verifier les Dates; fol. 852 et 861.* de Moeder van VIRGINIA DE MEDICIS was CAMILLE MARELLI; een schoon, maar arm, Meisje, doch door KOSMUS getrouwd. Men vindt, byzonderlyk in de 16. eeuw, verscheiden voorbeelden van soertgelyke verbindtenissen. Ook is het bekend, dat de onsterflike Italiaansche Dichter, TORQUATO TASSO zig, ten Hove van ALFONSUS II., ophoudende, doch verdagt van te naauwe gemeenschap met 's Hertogen Zuster, ELKONORE, door deezen Vorst, ten jaare 1579, in 't Ziekenhuiz van St. Anne te Ferrare, onder voorgeven van zinneloosheid, wierdt opgesloten en, eerst na eene zevenjarige gevangenis, vry kwam, midlerwyl ELKONORE, reeds ten jaare 1581, denklyk van hartzer, was gestorven. *l. 6.*

AANMERK. OP HET IX. DEEL.

klard en, federt, als zodanig, gekroond" (c). Op deezen grond dan, zal hem die hoedanigheid ook zyn toegekend, door MAURITS; dien ik, wyders, vermoede, het, in den tekst vermelde, aanbod niet, zonder voor overleg der Staaten, gedaan te zullen hebben: 't geen te aanneemlyker is, wyl hy deeze aanbieding, aan CESAR D'ESTE, liet overbrengen, door den Engelfchen Ridder ANTON CHORLY, die, met gelyk voorftel van hulp, derwaarts gezonden wierdt, door den Graave van Essex, toen gunsteling van Koninginne ELIZABETH (d), en te zeer zyne Meesteres kennende, dan dat hy, hoe stout ook van aart, eene zaak van zulk een groot gewigt, en welke eens openbaar moest worden, zonder haar medeweten en goedkeuring, zoude hebben durven onderneemen.

Bl. 7. r. 9. v. o. „*Hunne Gemagtigden (der Koopluiden Avonturiers) traden ook met de algemeene Staaten in onderhandeling (e).*” By de-

(c) *L'Art. de Verifier les Dates. fol. 852.*

(d) *METER. l. c. bl. 266. Vfo.*

(e) De eerste uitgave van die Historie geschiedde te Delft, by *VENNEKOL*, ten jaere 1599. Zy maakte, toen, den algemeenen Staaten niet; ja deezen oordeelden, dat in dezelve, „gevonden wierden vele onwaarheden, alleen rustende op 't goed-dunken en eigen gevoelen van dien Afscheider, met verhooring der eet van eenige Prinzen en Heeren, die den Staaten daar over hadden gehaagd, terwyl de Afscheider geboerd zynde, geen redenen hadde toeten te allegaoren, dan van hooren zeggen;” waarom zy last gaven alle de Exemplaren, ten huize van den Delftschen Drukker, op te haalen. *METEREN*, ten zelven dage, ter algemeene Staatsvergadering binnen gestaan ayde, gaf wel nader berigt van de Persoenen, die hem eenige zaaken opgegeven hadden, maar de Staaten, hier mede niet te vrede, „gelastten hem te verklaaren, wie hem gesubministreert hadde, 't geen in Haar L. Vergaderinge is gepasseert.” (MS. Resol. der Staat. Genl, 10 Febr. 1599. bl. 65. Vfo. en 66.) My is, egter, niet gebleken, dat hy dit, federt, gedaan of zyn geschrift veel veranderd heeft. Doch ik teken dit aan, om dat my, elders, deez: te onvredeheid der Staaten niet is voorgekom-

deeze gelegenheid, maakte men ook gebruik van den bekenden Historieschryver EMANUEL VAN METEREN, gelyk my zeer wel heugt, in de Resolutien der Algemeene Staaten en die van Holland, geleezen te hebben. Hy, een Antwerpenaar van geboorte, was thans Hooftman of *Consul* der Nederlandsche Koopluiden, te London (f).

Bl. 8. r. 6. v. o. „Vierduizend *Spanjaards*, op eene *Vloot* van agt en dertig *Schepen*. — *Zy werdt, — binnen twaalf dagen, te Calais, — binnen gebragt.*” Zo heeft METEREN; doch de Geschiedschryver, BOR, dien hy, anders, hier ter plaatse, deels woordelyk, overschryft, telt *twee en veertig* Schepen, en *negen* dagen voor de reize (g); 't geen overeen komt met het verhaal van den Spaanschen Schryver, COLOMA; die, wyders, de overgezondene Manschap op *vier duizend vyfhonderd* voetknegten, verdeeld in veertig Kompagnien, bepaald; met byvoeging, dat dezelve te Ferrol was ingescheept (h).

Bl.

men; schoon 'er sommige plaatsen in de Voorrede van VAN METEREN en, in zyn leeven, door RUYTINCK beschreeven, niet kunnen verklaard worden, *conf. PAQUOT, Hist. Liter. T. 13. p. 240—243.*

(f) RUYTINCK, in 't leeven van VAN METEREN, en Resol. Holl. 9 Sept. 1598; alwaar men zyn naam, verkeerdelyk, spelt, in deeze woorden: (bl. 49.) „*Zy verdacht met EMANUEL DE MEERUS te spreken van de entrecours ende infraits van dien.*”

(g) BOR. l. c. B. 35. bl. 434.

(h) D. CARLO COLOMA, *las Guerras de los Estados Baxos; Libr. undec. pag. 540. y. 541.* Dit Werk, in een' uitmunten den styl gescreeven, en in 't Hollandsch, voor zo ver ik weete, niet geheel vertaald, verdiende, als veele byzonderheden behelzende, een Nederduitsch gewaad; te meer, daar WAGEN. en de meesten onzer Schryveren het niet gebruikt hebben. Ik vind 'er egter, nu en dan, eene woordelyke overzetting van by BOR (B. 35. bl. 468. en 482. Vergel. COLOMA *Lib. XI. p. 564. p. 565. enz.*) die, mischien, hier toe eene andere pen gebruikte, wyl hy, blykens de Voorrede voor zyn Werk, weinig uitheemsche taalen kende. COLOMA, die, als een andere

Hooft

Bl. 13. r. 9. v. o. „Jesuiten, die zig, — op zekere Katholyke Hofftede, buiten den *Haage*, onthielden.” Welke Hofftede hier bedoeld wordt, is my onbewust. In de Hollandsche Resolutien, ter plaatse door WAGEN. aangehaald, leest men, eigenlyk, van „Jesuiten, „ die zig, omtrend den Hage, zouden onthouden op de *Catholique Hofftede*, (zo „ zy die noemen)” uit welke woorden schynt te blyken, dat 'er, toen, een bepaalde Hofftede, by hun, onder dien bynaam, bekend was, op welke zy gewoon waren byeen te koomen; zo als zy, ook nu, deden, om den uitslag der onderneeming van PIETER PANNE, op 't leeven van MAURITS, af te wagten. — PANNE, ter pynbank gebragt, hadt nog verklaard, dat het mes, op MAURITS leeven gewet, in zekere loots of schuure, agter de huizinge van den Raadsheer RICHARDOT staande, was gemaakt geworden, en dat zekere Jesuit, Kapellaan van gezegden RICHARDOT, hem verhaald hadt, hoe ook eenige Luiden naar Engeland waren afgezonden, om een gelyk seit, jegens Koningin ELIZABETH, te onderneemen. Gekommitteerde Raaden, hier van verwittigd, lieten, by 't afweezen der Staaten, dit een en ander overschryven aan den Admiraal van Zeeland, JUSTINUS VAN NASSAU, en aan 's Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, die zig, beiden, thans, te Greenwitz, by haare Majesteit be-

HOORD, de Historien van TACITUS in 't Spaansch heeft overgezet, was algemeen Veldmaarschalk (*Maestro de Campo General*) des Konings van Spanje, in de Nederlanden, en met eene Nederlandische Vrouwe, uit het geslagt van LIEDERKERKE, gehuwd. Hy stierf te Madrid, ten jaare 1675. conf. FORPENS *Bibl. Belg. T. 1. p. 289. et 290.*

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

BYVOEGSELS

. E N .

AANMERKINGEN

OP HET NEGENDE DEEL

Bl. 3. r. 1. „ Met den aanvang deezes jaars, *hadt men*, hier, *tyding gekregen van het overlyden des Hertogs van Ferrare: die — het Hertogdom gaarne gebragt zou hebben op* CEZAR D'ESTE, natuurlyken Zoon zyns Broeders.” Reeds op den 27 van Wynmaand des jaars 1597, was ALFONSUS II, Hertog van Ferrare, gestorven, en deszelfs dood zal dus, reeds *voor* den aanvang des jaars 1598, hier te Lande, bekend geweest zyn; te meêr, daar hy, in zyn leeven, veel naam verworven hadt, zo door den kryg, als door zyne uitsteekende zugt tot kunsten en wetenschappen, van welken zyn Hof eene School was. CESAR D'ESTE, dien hy, kinderloos stervende, tot Erfgenaam zynner Staaten hadt verklaard, was geen natuurlyke Zoon zyns Broeders, gelyk de, andersints, naauwkeurige BOR, nevens METELEN (a) en, uit hem, onze WAGEN. hier aantekent; maar, van geboorte, was hy de Zoon zyns gewettigden

Bas-

(a) Nederl. Hist. 19. B. M. 166. Fjs.

Bastaard-Ooms en, by aanhuuwlyking, zyn Zwager. ALFONSUS I, naamlyk, insgelyks Hertog van Ferrare en Grootvader van ALFONSUS II, hadt, by LAURA EUSTACHIA DE DIANTI, Dogter van geringen huize, maar, op 't eind zyns leevens, door hem getrouwd, in onegt eenen Zoon gewonnen, met naame ALFONSUS D'ESTE, sedert Markgraave van *Montechio*, die, door den Keizer, gewettigd, maar niet als zodanig, door den Paus, erkend zynde, in huuwelyk met JULIE DE LA ROVERE, deezen CESAR D'ESTE verwekt hadt. CESAR, ten jaare 1586, zig in den egt begeeven hebbende met VIRGINIA DE MEDICIS, Dogter van KOSMUS I., Groot Hertoge van Toskaane, wierdt, daar door, verzwagerd aan bovengemelden zynen Neeve, ALFONSUS II., als die LUCRETIA DE MEDICIS, oudere Dogter van KOSMUS, maar reeds ten jaare 1561 gestorven, voorheen ter Vrouwe hadt gehad (b).

Bl. 3. r. 4. v. o. „ Prins MAURITS – boodt D'ESTE, *dien hy reeds Hertog van Ferrare noemde, eenige ervaaren Legerhoofden, en den bystand der Staaten, aan.*” D'ESTE was, reeds op den 29 van Wynmaand, twee dagen na doode van ALFONSUS, tot Hertog van Ferrare verklaard,

(b) *Voyez l'Art de verifier les Dates; fol. 852 et 861.* de Moeder van VIRGINIA DE MEDICIS was CAMILLE MARELLI; een schoon, maar arm, Meisje, doch door KOSMUS getrouwd. Men vindt, byzonderlyk in de 16. eeuw, verscheiden voorbeelden van soortgelyke verbindtenissen. Ook is het bekend, dat de onsterfelyke Italiaansche Dichter, TORQUATO TASSO zig, ten Hove van ALFONSUS II., ophoudende, doch verdagt van te naauwe gemeenschap met 's Hertogen Zuster, ELEONORE, door deezen Vorst, ten jaare 1579, in 't Ziekenhuiz van St. Anne te Ferrare, onder voorgeven van zinneloosheid, wierdt opgesloten en, eerst na eene zevenjarige gevangenis, vry kwam, midlerwyl ELEONORE, reeds ten jaare 1581, denklyk van hartzeer, was gestorven. *l. c.*

klaard en, federt, als zodanig, gekroond" (c). Op deezen grond dan, zal hem die hoedanigheid ook zyn toegekend, door MAURITS; dien ik, wyders, vermoede, het, in den tekst vermelde, aanbod niet, zonder voor overleg der Staaten, gedaan te zullen hebben: 't geen te aanneemlyker is, wyl hy deeze aanbieding, aan CESAR D'ESTE, liet overbrengen, door den Engelschen Ridder ANTON CHORLY, die, met gelyk voorstel van hulp, derwaarts gezonden wierdt, door den Graave van Essex, toen gunsteling van Koninginne ELIZABETH (d), en te zeer zyne Maesteres kennende, dan dat hy, hoe stout ook van aart, eene zaak van zulk een groot gewigt, en welke eens openbaar moest worden, zonder haar medeweeten en goedkeuring, zoude hebben durven onderneemen.

Bl. 7. r. 9. v. o. „*Hunne Gemagtigden (der Koopluiden Avonturiers) traden ook met de algemeene Staaten in onderhandeling (e).*” By de-

(c) *P. Art. de Perifier les Dates. fol. 852.*

(d) METZ. l. c. bl. 266. Vfo.

(e) De eerste uitgave van die Historie geschiedde te Delft, by VANNEKOOI, ten jaere 1599. Zy smaakte, toen, den algemeenen Staaten niet; ja deezen oordeelden, dat in dezelve, „gevonden wierden veels onwaarheden, alleen rustende op 's goeddunken en eigen gevoelen van dien Auteurs, met verdoering der oer van eenige Prinzen en Heeren, die den Staaten daar over hadden geklaagd, terwyl de Auteurs geboord zynde, geen redenen hadt weten te allegoeren, dan van hooren zeggen;” waarom zy last gaven alle de Exemplaren, ten huize van den Delftschen Drukker, op te haalen. METZKEN, ten zelven dage, ter algemeene Staatsvergadering binnen gestaan zynde, gaf wel nader berigt van de Persoenen, die hem eenige zaaken opgegeven hadden, maar de Staaten, hier mede niet te vrede, „gelastten hem te verklaren, wie hem gesubmineert hebbe, 's geen in Haar L. Vergaderinge is gepasseert.” (MS. Resol. der Staat. Gen^{te}, 10 Febr. 1599. bl. 65. Vfo. en 66.) My is, egter, niet gebleken, dat hy dit, sedert, gedaan of zyn geschrift veel veranderd heeft. Doch ik teken dit aan, om dat my, elders, deeze te onvredeheid der Staaten niet is voorgeko-

deeze gelegenheid, maakte men ook gebruik van den bekenden Historieschryver EMANUEL VAN METEREN, gelyk my zeer wel heugt, in de Resolutien der Algemeene Staaten en die van Holland, geleezen te hebben. Hy, een Antwerpenaar van geboorte, was thans Hooftman of *Consul* der Nederlandsche Koopluiden, te London (f).

Bl. 8. r. 6. v. o. „Vierduizend *Spanjaards*, op eene *Vloot* van agt en dertig *Schepen*. — *Zy werdt, — binnen twaalf dagen, te Calais, — binnen gebragt.*” Zo heeft METEREN; doch de Geschiedschryver, BOR, dien hy, anders, hier ter plaatse, deels woordelyk, overschryft, telt *twee en veertig* Schepen, en *negen* dagen voor de reize (g); 't geen overeen komt met het verhaal van den Spaanschen Schryver, COLOMA; die, wyders, de overgezondene Manschap op *vier duizend vyfhonderd* voetknegten, verdeeld in veertig Kompagnien, bepaald; met byvoeging, dat dezelve te Ferrol was ingescheept (h).

Bl.

men; schoon 'er sommige plaatsen in de Voorrede van VAN METEREN en, in zyn leeven, door RUYTINCK beschreeven, niet kunnen verklaard worden, *conf. FAQUOT, Hist. Liter. T. 12. p. 340—348.*

(f) RUYTINCK, in 't leeven van VAN METEREN, en Resol. Holl. 9 Sept. 1598; alwaar men zyn naam, verkeerdelyk, spelt, in deeze woorden: (Bl. 49.) „*Zy verdacht met EMANUEL DE METEREN te spreken van de entree van de infanterie van dien.*”

(g) BOR. l. c. B. 35. bl. 434.

(h) D. CARLO COLOMA, *las Guerras de los Estados Baxos; Lib. undec. pag. 340. p. 541.* Dit Werk. in een' uitmunten den styl geschreeven, en in 't Hollandsch, voor zo ver ik waete, niet geheel vertaald, verdiende, als veele byzonderheden behelzende, een Nederduitsch gewaad; te meer, daar WAGTEN en de meesten onzer Schryveren het niet gebruikt hebben. Ik vind 'er egter, nu en dan, eene woordelyke overzetting van by BOR (B. 35. bl. 468. en 482. Vergel. COLOMA *Lib. XI. p. 564. p. 565. enz.*) die, mischien, hier toe eene andere pen gebruikte, wyl hy, blykens de Voorrede voor zyn Werk, weinig uitheemsche talen kende. COLOMA, die, als een andere

Hooft

Bl. 13. r. 9. v. o. „*Jesuiten, die zig, — op zekere Katholyke Hofftede, buiten den Haage, onthielden.*” Welke Hofftede hier bedoeld wordt, is my onbewust. In de Hollandische Resolutien, ter plaatse door WAGEN. aangehaald, leest men, eigenlyk, van „Jesuiten, „die zig, omtrend den Hage, zouden ont- „houden op *de Catholique Hofftede*, (zo „zy die noemen)” uit welke woorden schynt te blyken, dat ’er, toen, een bepaalde Hofftede, by hun, onder dien bynaam, bekend was, op welke zy gewoon waren byeen te koomen; zo als zy, ook nu, deden, om den uitslag der onderneeming van PIETER PANNE, op ’t leeven van MAURITS, af te wagten. — PANNE, ter pynbank gebragt, hadt nog verklaard, dat het mes, op MAURITS leeven gewet, in zekere lootsfe of schuure, agter de huizinge van den Raadsheer RICHARDOT staande, was gemaakt geworden, en dat zekere Jesuit, Kapellaan van gezegden RICHARDOT, hem verhaald hadt, hoe ook eenige Luiden naar Engeland waren afgezonden, om een gelyk feit, jegens Koningin ELIZABETH, te onderneemen. Gekommitteerde Raaden, hier van verwittigd, lieten, by ’t afweezen der Staaten, dit een en ander overschryven aan den Admiraal van Zeeland, JUSTINUS VAN NASSAU, en aan ’s Lands Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, die zig, beiden, thans, te Greenwitz, by haare Majesteit be-

HOORD, de Historien van TACITUS in ’t Spaansch heeft overgezet, was algemeen Veldmaarschalk (*Maestro de Campo General*) des Konings van Spanje, in de Nederlanden, en met eene Nederlandsche Vrouw, uit het geslagt van LIEDERKERKE, gehuwd. Hy stierf te Madrid, ten jaare 1675. *conf. POPPENS Bibl. Belg. T. 1. p. 289. et 290.*

bevonden (i). ' Deeze onderneeming, egter, zo zy ooit beproefd was, hadt geen gevolg.

Bl. 14. v. o. „ *Men bedagt hier alle middelen, om 't Leger in goede orde te houden en den Vyand afbreuk te doen.*” Op den 3 van Louwmaand deezes jaars, hadden de Raaden van Staaten, na voorgaand overleg met Prinse MAURITS, een nieuw Reglement op de wapening van het, binnen deeze Nederlanden in dienst zynde, Voetvolk, gesteld; by 't welke, onder anderen, elk der Knegten aan zekere boete wierdt onderhevig gemaakt, indien hy niet zorgde behoorlyke rustinge met zig te voeren (k); eene zaak, te noodiger, in een tyd, toen, niet het Gemeene Land, zo ik meene, maar de Knegten zelven, veelal, hunne wapenen moesten aanschaffen; waar toe zy ook, naar gelang der tyden, hooger loon, dan in 't vervolg, trokken, toen 't land dit voor zyne raekening nam en 'er eenige gelden voor afrok. In Zomermaand deezes jaars hadt *Bartholomeus Roelantsz*, Tinnegieter te Delft, zyner Doorlugtigheid opening gedaan eener uitvinding van kogels, buiten met loot bekleed, doch, van binnen, uit andere stof bestaande, en waar mede alle schootvrye Harnasfen en Rondasfen zouden kunnen doorschoten worden. Den Prinse oordeelende, dat hier van nuttig gebruik konde worden gemaakt, wierdt 'er eene kleine meenigte van, ten koste van den Lande, gegooten (l).

Terwyl men dus zig gerceed maakte den
Vyand

(f) Resolnt. van Gekomth. Raad., in de Resol. van Holl. van 27 Mei 1598. bl. 163. en 164.

(k) Resol. Holl. 8 Juny 1598. bl. 20 en 21.

(l) Resol. Holl. 12 Juny 1589. bl. 182.

AANMERK. OP HET IX. DEEL. 7

Vyand afbreuk te doen , waaren de Staaten niet onledig met binnenlandsche zaaken , waar toe , byzonderlyk , behoorde , de schikking nopens de , hier te lande liggende , goederen van het zo beröemde Huiz van Egmond. Deeze zaak was van zo veel omflags , en met zulke opmerklyke omstandigheden verzeld , dat zy , daar dit huis , naast dat van Nassau , in 't laatst der Graaflyke Regeering , 't aanzienlykste hier te Lande plagt te zyn , wel eenige uitweiding schynt te verdienen.

Onze WAGENAAR heeft , op zyn' tyd , doen zien , hoe PHILIPS , Graaf van Egmond , Prins van Gavre , oudste Zoon van den onthalsden Graave , ten jaare 1579 , tot de Spaansche zyde was overgegaan en de wapenen tegen de verbondene Landen hadt gedraagen , tot dat hy , ten jaare 1580 , te Ninove , door de Staatschen , nevens zynen Broeder KAREL , gevangen gemaakt zynde , eerst naar Gend , sedert naar 't Slot te Rammekens , vervoerd en , aldaar , in het jaar 1585 , tegens den Heere DE LA NOUË , wierdt uitgewisfeld (m). Hy , na dien tyd , Stadhouder van Artois en Ridder van 't Gulde Vlies geworden , sneuvelde , ten jaare 1590 , in den beroemden slag van Yvry , alwaar hy het Leger van den Hertoge van Maine , tegens dat van Koning HENDRIK IV. van Vrankryk , gevolgd was (n). De goederen van EGMOND , in Holland en West-Friesland gelegen , midlerwyl , door de Staaten van dat Gewest , aangeslagen zynde , hadden deezen , uit dezelve , het noodig onderhoud

(m) Vaderl. Hist. 7 D. bl. 292, 294, 317.

(n) Bor., L. 6. 32 B. bl. 121.

doen uitreiken aan den naastvolgenden Broeder van PHILIPS, mede LAMORAAL genoemd, en aan deszelfs Zusteren, FRANÇOISE en SABINA, die zig, toen, allen, met der woone, in Holland ophielden: maar LAMORAAL, ten jaare 1582, verdagt wordende van, uit hoofde zyner gemeenschap met SALSEDO, kennis te hebben gehad aan den aanslag, door deezen, op het leeven van den Hertoge van Anjou en Prinse WILLEM I. gesmeed, was, hier op, voor eenigen tyd, binnen 't Kasteel van Sluis in Vlaanderen, gevangen gezet, doch, by feile van genoegzaam bewys, op voorpraak van den Prinse, ontslagen en, met den Hertoge, naar Vrankryk vertrokken (o), alwaar hy zig, een geruimen tyd, in 's Konings dienst, ophieldt. In den jaare 1593, nu het oudste Mans oir van zynen huize zynde, en den titel voerende van Graave van Egmond, Prinse van Gavre en Steenhuizen, begaf hy zig weder naar de Nederlanden, ten einde, zo by 't Hof van Brusfel, als by de Staaten van Holland, alle poogingen aan te wenden tot handligting der goederen zyns overleden Broeders. Te Brusfel verkreeg hy niets. Aan zynen Broeder KAREL, zig, thans, aldaar ophoudende en zeer Jesuits gezind, hadt men de Brabandsche en Vlaamsche goederen toe-, hem af-gewezen. In Holland, hadt men hem mede liever niet gezien, en verzette de zig terstond, tegens de handligting (p), maar ontving hem, voor 't overige, heuschlyk, en der gedagtenis zynes afgestorvenen Vaders waardig. In Hooimaand des jaars 1595, besloot men

(o) MEYER, *l. c.* II B. bl. 212. WAGEN, *l. c.* bl. 460.

(p) Resol. Holl. 6 Sept. en 9 Nov. 1593. bl. 141. en 162.

men zelfs hem, by voorraad, de zuivere inkomsten der goederen van zyn Graaffschap te doen trekken, mits de beschikkingen, door de Staaten, over die goederen gedaan, in haar geheel, de Ambtenaaren, door dezelve gesteld en voortaan te stellen, in bewind, bleeven, en hy zig verplichtte, uit deeze Landen weder naar Vrankryk te vertrekken, om, onder 's Konings Vaandelen, tegen de Spanjaards, te dienen en, langs dien weg, de schade en schande, zynen Vader aangedaan, af te wischen (q). Men liet het hier niet by, maar besloot, hem, tot voortzetting zynere reize, zes duizend guldens toe te leggen en, met een Schip van Oorloge, ter zynere beveiliging, tot Vlissingen toe, te doen uit geleiden (r); schoon ik niet weete, of dit laatste werkstellig wierdt gemaakt, en alleen aangeteekend vinde, dat de Graaf, zeer tegen den zin der Staaten, hier te Lande vertoevende tot den 27 van Sprockelmaand des jaars 1597, zig, als toen, naar Maaslandsluis begaf, om, den volgenden dag, van daar, denklyk dus te water, naar Vrankryk te vertrekken, na dat hy veele penningen, op zyn Graaffschap, geligt en eenigen zynere Landen, met toestemming der Staaten, tot betaaling zynere schulden, verkogt hadt (s). In Vrankryk gekomen, tradt hy in den egt met de Graavinne van Sault, een Landschap in Provence; tot bevordering van welke egtverbindtenisse (t), de Staaten hem eene

(q) Resol. v. Holl. 7 July. 1598. M. 249. vergel. Box. 32. B. bl. 121.

(r) Resol. Holl. 20 July en 7 Aug. 1595. M. 333. en 344.

(s) Box. I. c. B. 34. bl. 318. Resol. Holl. 9-16 Mei. 14-27. July, 6 Aug. 5 Oct. 20 Dec. 2-21 Dec. 1596. bl. 209, 329, 387, 439, 578. en 601.

(t) Resol. v. Holl. 4 Sept. 26 Aug. 12 Sept. 1597. M. 389. en 459

eene aanzienlyke som, op zyne goederen, hadden doen volgen. Dan LAMORAAL, van een verkwisterden aart en, in Vrankryk, op nieuws veelte schulden gemaakt hebbende, kwam, eerlang, weder herwaarts; daaglyks vervolgd wordende door geldschieten, die hy, daar zyne goederen, hier te Lande, reeds zo zeer door hem, en zyne voorzaten, bezwaard waren, onmooglyk voldoen konde (u). De Staaten verleenden hem gehoor, op den 14 van Lentemaand des jaars 1598, wanneer hy 't verzoek om handligting van 't Slot en Graaffchap van Egmond herhaalde, met aandrang op 't gebruik der Huizinge van zyn Geslagt, in den Haage (v). GEORGE EVERARD, Graaf van Solms; die men bevorens reeds heeft, en nog nader zal, leeren kennen (w), was, in Lentemaand des jaars 1595, getrouwd, met LAMORAALS Zuster, SABINA, aan welke de Staaten, buiten andere huuwlyks geschenken (x), ook 't vrugtgebruik der goederen van Oud- en Nicuw Beicrland; tot den Huize van Egmond behoord hebbende, hadden afgestaan. Dees uit de nieuwe verschyning van, en den voordragt tot handligting, door

LA-

(u) Refol. Holl. 19 Dec. 1603. bl. 564.

(v) Dit Huis stondt, wel eer, op den Oosthoek der Kruiterdyk en Vyverberg in den Haage. Zie de RIEMER, Beschryv. van 's Gravenh. 2 D. bl. 719. en 721.

(w) WAGEN. Vaderl. Hist. 8 D. bl. 432, en dit 9 D. bl. 21.

(x) De geschenken der Staaten van Holland beliepen, by deeze gelegenheid, aan edele geschenken en huisraad; eene somme van f 12941:16:-; die van Zeeland f 6000:-; waar hy ook de overige Gewesten het huwne voegden. Het Huuwlyks feest wierdt, te Delft, zeer staatelyk, gehouden, ook met tournoyen en stocken naar den ring, ten byweezen van Prinsse MAURITS en andere voornaame Persoonen, onder welke ik denke, dat ook LAMORAAL, als toen in Holland zynde, zig zal bevonden hebben. De Reenen van het Marktveld waren, ten deezen einde, op genomen. Zie BOL. 1. c. B. 38. bl. 13 en 14.

LAMORAAL, meenende voor 't zyne te moeten zorgen, hadt zig, by verzoekschrift, ten dien einde, aan de Staaten gewend, zo als ook die Schuldeifcheren deden, welken, op de Egmondſche goederen, aanwyzing ter hunner verzekering gedaan was; en de Staaten zelve, nu, bevroedende, dat dit werk hoe langer hoe ernſtiger begost te worden, beſlooten, daar op, hunne eigene regten, en die van anderen, ten deezen opzigte, nader en naauwkeurig, te doen onderzoeken, een ſtaat van alles te doen opmaaken en de zaak, in de Punten van Beſchryving, den Leden mede te deelen; gelyk, ſedert, geſchiedde.

Ridderschap en Steden bevreesd dat, door het verkrygen der handligting, wel eens, aan LAMORAAL, de weg ter zitting in de hooge Lands Vergadering kon ge-opend worden, waren niet allcen bedagt „ zyne *Excellentie* (hy voert overal dien titel) „ buyten de Vergaderinghe „ te houden (y),” maar weigerden ook, kort daar na, deszelfs verzoek, zo als het lag, in te willigen (z). Sedert, egter, alles ryplyk overwogen hebbende, verklaarden zy zig, breedvoerig, op deezen zin: „ dat volgens de reg-

(y) Refol. van Holl. 23 Juny 1598. bl. 198 en 199. Die Refolutie begint met deeze woorden. „Is in goede *confideratie* „ geleydt. op wat voet zyne *EXCELLENTIE* *main leude* van „ het Graaſſchap van Egmondt verleent zoude mogen worden.”
 (z) Volgt uit den ſamenhang, dat het woord *confideratie*, hier, tot de *Staaten*, dat van *Excellentie*, tot Graave LAMORAAL, Prinſe van Gavre, betreklyk is, en men zig vergist heeft mer, op den kant, te ſtellen: „ *Confideration* van zyne „ *Excellentie* (een titel die, hier, in den eerſten opſlag, verkeert „ delyk. aan MAURITS zou kunnen doen denken) „ op wat „ voet de *main leude* te geven aan die van Egmont;” en, in den *Index* op dezelve Refolutien (letter E.), „ *Confideration* van „ zyn *Excellentie* op de *main leude*, van het Graaſſchap Egmont.”
 (z) Refol. Holl. 23 July. 1598. bl. 199.

regten en gebruiken deezer Landen, het Graafschap van Egmond, met de gevolgen van dien, mitsgaders alle andere Heerlykheden en Goederen van wylen Graave PHILIPS, in Holland en West-Vriesland gelegen, aan het Land vervallen waren, doordien gezegde PHILIPS, ten dienste der Spanjaarden, de Wapenen tegens het zelve hadt gevoerd; dat de Staa-ten, om deeze reden, te regt, voorheen, de Stad en het Slot van Purmerende aan Holland en West-Vriesland hadden ingelyfd en van gelyke natuur gemaakt, als de andere Graaflykheids Steden (a), mitsgaders de noodige beschikkingen gedaan, ter gunste van LAMORAAL en zyner Zusteren, met naame der Graavinne van SOLMS, ten opzigte der Heerlykheid en Goederen van oud en nieuw Beierland; terwyl zy, ook wettiglyk, eenige andere Goederen verkogt en uitgegeven hadden, zo ter opschieting van gelden aan LAMORAAL zelve en zyne Zusteren, als ter betaalinge der schulden van het Huis van Egmond; al 't welke zy, mits deezen, onherroepelyk bevestigden, en begrepen stand te moeten houden; dan dat zy, egter, om den Graave, *in syn tegenwoordigen noot*, gunstiglyk, te gemoed te koomen, beslooten hadden, eerstdaags, de overige Landen, Goederen en Heerlykheden, uit welken het Graaffschap van Egmond bestondt, met de lasten daar op staande, te doen verkoopen, omme de penningen, uit dien Verkoop, zuiver, over-

(a) Ik teeken dit te lever aan, om de dwaaling weg te neemen van, zelfs kundige, Schryveren, die in den waan zyn, als hadden de Staaten, eerst ten jaare 1607, de Stad Purmerende en 't Graaffschap van Egmond gekogt. Zie Staat der Nederl. 5 D. bl. 524. en 7 D. bl. 353. Beter leert ons WAGN. 7. D. bl. 514.

overblyvende, te doen dienen ter aflossing der schulden, op gezegde Goederen gevestigd, met de renten van dien, als mede van omtrend zes en veertig duizend guldens, met de renten, ten behoeve van LAMORAAL geligt en aan hem uitgekeerd en, eindelyk, ter betaaling van deszelfs Schuldeischeren, in deeze Landen woonende; in dier voege, dat de Staaten te vrede waren, die penningen welken, verders, nog mogten overschieten, hem te doen volgen, wanneer hy zig, met der daad, in Vrankryk, of in eenig ander onzydig Land, zou hebben ter neder gezet, mits hy, alvorens, zig verplichtte hier mede genoeg te neemen, zonder de Staaten of iemand anders, ter oorzaak van de voornoemde Graaffchappen, Heerlykheden en Goederen, eenige verdere moeite aan te doen (b)."

Daar men, ondertusfchen, by de Staaten, „niet verftondt, dat s'Graaven Perfoon nodigh „ofte dienstig was, binnen deeze Landen," wierden Gekommitteerde Raaden gelast, om eenige gelden op te neemen, ten einde aan hem, op zyne reize naar Vrankryk, ter hande te stellen; alwaar men zyner Doorlugtigheid, by deszelfs aankomst, nog tien duizend gulden, van 's Lands wege, zoude overmaaken (c).

LAMORAAL hadt naar dit alles geene ooren. Hy bleef, meest, hier te Lande en deedt de Staaten veel ongemak, terwyl de eischen nopens hem, en zyne geschillen met de huizen van SOLMS, HAUTEKERKE, MAILLEBOIS en anderen

(b) Holl. Resol. van 21. Juny 1598. bl. 234. Men kan aanmerken, dat de Resol. van Holl. en van Gekomm. Raaden, zeer door elkander, gedrukt zyn; volgende op bl. 223. die van 25 Juny; daar zy, op bl. 2, reeds tot 30 Juny gekooopen waren.

(c) Resol. van Holl. 24 en 27 Juny 1598. bl. 200 en 214.

ren hunne tafel onledig hielden (*d*). De Staaten, hem, egter, niet geheel kunnende verstooten, lieten toen, werkelyk, verscheiden' zynere Goederen, ten overstaan van hem of zyne Gemagtigden, verkoopen, met inzicht om, gelyk gezegd is, het zuiver overschot van dien, door hem zelve, te doen gebruiken; maar LAMORAAL ligtte zo veel, uit de kooppenningen, tot eigen onderhoud, en maakte zo veele nieuwe schulden, dat zyne zaaken, van dag tot dag, meerder en meerder, agter uitliepen; welken hy, toen, langs veelerleie wegen, tragtte te herstellen. Dan eens, boodt hy aan, zig, voor altyd, naar Vrankryk te zullen' begeeven; waar voor hem de Staaten vyf duizend guldens toestonden (*e*), zonder dat my blykt, dat hy verder dan in Engeland kwam, en Koningin ELISABETH tot zyne voorspraake, by de Staaten, verkreeg, om de, nog onverkogte, goederen zynen Schuld-eischeren in pandschap over te doen (*f*): dan eens, hieldt hy by de Staaten aan, om eenige Scheepen, bemand met drie duizend Koppen, tot het onderneemen van eenen togt naar de West-Indiën, tegen de Spanjaarden; 't geen hem, als „buiten hoope van effect” wierdt afgeslaagen, hoe zeer hy verklaarde, dat ook de Kroonen van Vrankryk en Engeland hem, hier in, de behulpzaame hand geboden hadden (*g*): dan

(*d*) Resol. Holl. 8 en 20 Oct. 12 Nov. 2, 10, 11, 12, 23 Dec. 1598. *bl.* 344. 360, 378, 406, 412, 413, 418 en 443. Men zie ook 1 Jan. 10 Feb. en Maart, 16 Aug. 9 Sept. 12 en 23 Oct. 11 Nov. en 3 Dec. 22 Nov. 18 Dec. 1599. *bl.* 141, 169, 296, 371, 444, 464, 483, 513 en 574.

(*e*) Resol. Holl. 10 en 17 Sept. 21 Dec. 1607. *bl.* 350, 360 en 483.

(*f*) Resol. Holl. 20 Febr. 1602. *bl.* 66.

(*g*) Resol. Holl. 22 Oct. en 10 Decemb. 1602. *bl.* 329 en 417.

dan eens, floeg hy voor, ter Staatsvergadering van Holland; alwaar hy, te meermaalen, in persoon, verscheen (*h*); den afstand van zyne nog onvervreemde Goederen, mits de Staaten zyne schulden betaalden en hem, bovendien, eene goede somme toelagen; omtrend het laatste gedeelte van welk verzoek men minder zwaarigheid zou hebben gemaakt, indien het eerste, op eene gevoeglyke wyze, hadt kunnen gevonden worden (*i*). Ondertuschen, bleef hy, nog daaglyks en onvermoeid, byzonder op de handligting aandringen, waar op de Leden beslooten deeze zaak, op nieuws, in de punten van Beschryving te brengen (*k*). 't Gevolg was, dat men, eindelyk, vaststelde om, met vernietiging van het Graaffchap, den Schuldenaars toe te laten, de Heerlykheden van *Egmond-binnen en-buiten*, van *Warmenhuiizen*, *Oudkerspel*, *Purmerland*, *IJpendam* en anderen, geregteyk, by 't uitgaan der brandende waskaarsen, te verkoopen, onder uitdruklyke voorwaarden, dat de eindelyke verkoop niet zou doorgaan, maar de Staaten te vrede zyn, aan zyne Doorlugtigheid zelve, de Leenen en andere verkogte goederen te laten volgen, en hem, met de eersten, te verlyden, als mede met de verdere, nog onverkogte; uitgezonderd Purmerende, de Deyerlanden en Huisduinen, als aan Holland ingelyfd, indien hy, binnen den tyd der eerstkomende zes maanden, zyn agterwezen zoude hebben voldaan (*l*).

Langs deezen weg, wierdt de Graaf in 't geval

(*h*) Resol. Holl. 10 Dec. 1602. *bl.* 418.

(*i*) Resol. Holl. 5 Maart en 4 Sept. 1603. *bl.* 67 en 222.

(*k*) Resol. Holl. 22—31 Oct. 1607. *bl.* 375.

(*l*) *Id.* 19 Dec. 1603. *bl.* 362—363. en Jan. 1605. *bl.* 25.

val gesteld van tot de, door hem verzogte, handligting, grootendeels, te kunnen geraaken: maar, daar men thans, niet minder dan voorheen, het niet „zonder apparent dangier voor „den Staat van den Lande, bevondt, inghevalle „dezelve Heer LAMORAAL, daar na, zoude „sustineren, in de Vergadering van de Staaten „te moeten compareeren, als andere Vafallen „van de Graaflykheydt, daer toe ghequalificeert zynde ter saecke van Heerlycheden, „die zy besitten” hadt dit zulk een sterken indruk op de Leden, dat de Ridderfchap aan de Steden, by afzonderlyke Akte, beloofde, hem niet te zullen beschryven, en zy en de Steden zig, verder en onderling, verbonden, hem de zitting ter Vergadering te zullen beletten (m).

Die voorzorg, evenwel, was, by de uitkomst, onnoodig. Niemand wilde de vereischte Penningen aan LAMORAAL opschieten, en hy vondt zig dus buiten staat tot betaaling, ook schoon de termyn van zes maanden, op de eindelyke verköeping gesteld, nu en dan verlengt wierdt (n). Hy hieldt zig, naderhand, hoe wel de Schryvers anders denken (o), meest, in Holland op; doch viel tot zulk eene laagte, dat de Staaten hem, uit medelyden, eenig Weekgeld, eerst van hondêrd, daar na van vyf en zeventig guldens, toelagen, nu en dan zyne Waard en Waardinnen betaalden en hem, eindelyk, eenige Penningen, by leeninge, deden uitreiken, om vier of vyf personen in zynen dienst te kunnen houden, en weder twaalf honderd guldens geloove, toezeiden, wanneer hy nogmaals

(m) Refol. 19 Dec. 1605. bl. 363.

(n) Refol. Holl. 14 Jan. en 7 Juny 1605. bl. 15 en 133.

(o) GOULHOFF. Kron. bl. 132. St. der Nederl. 3 D. bl. 352.

maals aannam zig naar Frankryk te begeeven en, aldaar, werklyk, zou gekomen zyn (p); aan hem, ondertusfchen, den weg van regten openlaatende, indien hy, wettiglyk, iets van 's Lands Overheid te eifchen hadt. Dan, hy leefde niet lang hier na; overlydende, arm en kinderloos, ten jaare 1617, te Brugge, in Vlaanderen (q). 's Graaven Broeder, KAREL, Stadhouder van 't Graaffchap Namen, hadt wel, reeds in den jaare 1607, aangeboden de Schuldeifcheren te voldoen, mits hem vergund wierde met de goederen van Egmond te worden verlyd; maar men gevoelt, ligtelyk, dat deezen dit wierdt afgeflagen (r).

Ik heb, in 't voorgaande, reeds aangeteekend welke zorg byzonder de Staaten van Holland, federt het overlyden van Prinfe WILLEM I., voor den boedel van wylen Zyne Doorlugtigheid gedraagen hadden. Ook deeze zaak verdient nog een woord.

Graaf JAN VAN NASSAU, gezegd de oude, 's Vorsten Broeder, hadt hem, voorheen, treflyk, bygeftaan en, ter bevrydinge der Nederlanden, aanzienlyke penningen uitgefchooten, met welke, byzonder in den jaare 1567 en 1574, verfcheiden Legers in Duitschland geworven waren, zonder dat 'er afrekening gehouden was met den gezegden boedel, dan in den jaare 1593 en 1594, toen de fchuld, boven de kosten van 's Prinsfen langduurige Hofhouding te Dillenburg, gerekend wierdt eene fomme van veer-

(p) Refol. Holl. 15 Sept. en 23 Dec. 1603. bl. 239 en 383.
16 Jan. 1604. bl. 18, 21—24 Febr. 1612. bl. 13. 2—21 Dec.
1615. bl. 32. 1 Maart 16 April 1616. bl. 10.

(q) Gouda. Kron. bl. 132.

(r) Refol. Holl. 26. Sept. 1607. bl. 284.

veertien maal honderd duizend guldens te draagen en men, met Graave JAN, was overeengekoomen dezelve af te doen, voor eene somme van zesmaal honderd vyf en veertig duizend guldens, te betaalen binnen Amsterdam, door het Sterfhuys van wylen den Prinse, in de negen eerstkomende jaaren, t'elken jaare een negende part en vry van allen kommer. Sedert, egter, ter afrekening dier gelden, in de Staatsvergadering van Holland, naderen voordragt gedaan zynde, zo door de Boedelbezorgers van het gezegde Sterfhuys, als wegens Graave JAN VAN NASSAU, en zyne Zoonen (van welken WILLEM LODEWYK, thans, Stadhouder van Vriesland was) beslooten de Staaten van dat Gewest, omme, niet tegenstaande zy ongelyk meer lasten dan de overige Bondgenooten gedraagen hadden en, naar evenredigheid van hunnen aanslag in s'Lands middelen, meer dan eens zo veel boven die van Zeeland, Vriesland en Utrecht, egter, uit dankbaare erkenenis voor de diensten van 't huis van NASSAU, niet alleen de overeenkomst van den jaare 1594, en het nader vastgestelde in Maart 1598, met hunne goedkeuring te bevestigen, maar zelfs, tot naakoominge van dien, aan den Sterfhuize, geduurende den tyd van vyf jaaren, beginnende met het lopend jaar van 1598, t'elken jaare te doen uitkeeren eene somme van vyf- en- dertig duizend ponden, van XL grooten het pond; alles, evenwel, onder uitdruklyke voorwaarde en besprek, dat het Land Holland en Westvriesland, daar mede, verstaan wierdt, voortaan, bevryd te wezen en te zullen blyven, van alle voordere lasten en schulden, tot het ge-

gezegde Sterfhuis van wylen zyne Doorlugtigheid betrekking hebbende (†).

Bl. 16. r. 9. v. o. „Koning FILIPS II. — overleeden.” ’t Is eenigzints merkwaardig, dat dit sterfgeval, in de Besluiten der Staaten van Holland, stilzwygend voorby gegaan wordt; waar uit men, ten zy ’er hier weder iets ontbreeke, kan opmaaken, hoe weinig men zig zyner, thans, bekreunde. Of ’er, in de Resolutien van de algemeene Staaten, iets van gezegd wordt, durve ik niet bepaalen, schoon het my, in het doorloopen, niet gebleeken is.

Bl. 25. r. 12. „*De Admirant VAN ARAGON, een Leger van twintig duizend Knegten en twee duizend Paarden by een gebragt hebbende.*” METEREN, op de volgende bladzide aangehaald, begroot dit Leger van den Admirant, d. i. Admiraal, op *meer dan vyf-en-twintig duizend Mannen te voet, en wel vyf-en-twintig hondert Paarden*; beroepende zig op eene Monsterrolle en, by die gelegenheid, ons leerende, dat de Duitfche Vaendelen, doorgaans, meêr Koppen in hielden dan de Spaanfche. BOR stelt het Voetvolk op *omtrent vyf-en-twintig duizend Man*, behalven de Ruitery (†); maar COLOMA, dien hy, anders, hier volgt, en die, thans, den voortogt van het Spaanfche Leger geleidende, Orfoy, by verrasching, innam, bepaald mede wel de Ruitery op *twee duizend vyf hondert Hoofden*, doch stelt het Voetvolk op *zeven duizend Spanjaards, drie duizend Italiaanen,*
twce

(†) Refol. van Moll. 4 July 1598. Vergel. ook BOR, l. c. 2 D. 18 B. 61. 438.

twee duizend Bourgondiers, *duizend* Ieren en omtrend *agt duizend* Duitschers en Waalen; beloopende dus, te samen, omtrend *drie- en-twintig duizend* Voetelingen (u).

Bl. 27. r. 1. „*Het (Leger van MAURITS) was niet veel boven de zes duizend Knegten en vyftien hondert Paarden sterk.*” By naauwkeurige optelling der hier aangehaalde plaats van BOR, bestondt dit Leger uit 1767 Paerden en, aan Voetvolk, uit 2339 Engelschen, 1974 Friezen, 1187 Schotten, behalven nog, onder Grave ERNST VAN NASSAU 489 en, van de Guarde, 490 Mannen; uitmaakende een getal van 6479 Koppen. Men moet, egter, hier uit niet begrypen, dat het Land thans niet meêr Volk in dienst hadt. Uit het Affchrift van eenen Staat van Oorloge, over den jaare 1598, in myne Boekery berustende, blykt dat, toen, alleen de Ruitery, die op de verdeeling (*repartitie*) van Holland stondt, een getal van 1466 't Voetvolk, behalven de Waardgelders, dat van 14439 beliep. 't Leger van MAURITS groeide, allengskens, aan, en een goed getal der Staatsche Benden bleef de Steden bezetten.

Bl. 27. r. 16. „*Kleeffche Manschap, Haa-neveêren, genaamd.*” Dit Volk was, door de Kleeffche Regeering, den Graave van BRUCH of BROEK, toegezonden, en deez was de eenigste Landzaat van de andere zyde des Rhyns, die zig te weêr dorst stellen en, met het zelve, ten getale van maar vyftig man, uit zyn Slot van dien naam, een Hertoglyk Bergsch Leen, de

(u) BOR, l. c. 35 B. bl. 482 en 483. COLOMA, l. c. Libr. II. p. 565—567.

de stroopende Spanjaards te keer ging (v). Of zy den naam van *Haanevederen* voerden, om dat zy meest uit *Landluiden* bestonden, gelyk onze WAGEN. zegt, durve ik nog verzekeren, nog tegenspreken. BOR zegt alleen, dat de *Haneveders*, *Kleeffche Soldaten* waren, en, by COLOMA, uit wien hy zyn Verhaal trekt, lees ik slegts van vyftig *Haaneveren* (*cinquenta Anivedres*) (w). Bekend is het, dat, reeds van zeer oude ryden, aanzienlyke Krygsluiden Vederen of Pluimen op den Helm, Mutze of Hoed droegen en dat men, hier toe, de haanevederen van edel of ander gevogelte verkoos. Veelligt waren 'er de Kleeffche Soldaaten, ten sieraad en teken van dapperheid, mede opgeschikt (x), en kreegen van daar dien bynaam, welken men, nog heden ten dage, den stouten toevoegt. In de Fransche Taal noemde men dit Krygsteken *Coquarde*, nadien *Coq* een *Haan* beteekent. Die be-naaming is overgebleven, ook na men, in plaatze van een' Vederbosch, een' Strik van linten, op den Hoed, begon te zetten (y).

Bl. 31. r. 9. v. o. „ *Graaf van Broek*, — naar alle waarschyndlykheid, *op last van MENDOZA*, vermoord.” Men wist den ongelukkigen Heere buiten zyn Slot te trekken, en stak hem, toen, verraaderlyk, overhoop, waar na men 't Lyk in een strooijen huis wierp; het zelve verbrandde en voorgaf, dat dit, by toeval, geschied en de Graaf, die den naam hadt van

(v) BOR, l. c. 35 B. 51. 482. METER. 20 B. 51. 185. 770.

(w) COLOMA, l. c. Libr. 11. p. 568.

(x) REID, Hist. der Nederl. Oorl. 16 B. 51. 552.

(y) PUYZ BULLET, *Recherches Hist. sur les Costes a Jours*. p. 34—37.

van zeer ryk te wezen, in 't zelve huis gegaan zynde, om zyne goederen te beveiligen, in 't midden der vlammen, gesneuveld was. Doch 't verhaal was te lomp en de bewyzen van eenen voorbedagten moord te duidlyk, dan dat men, hier mede, de waereld konde mompen. Een deftig Spaansch Schrywer zelve verfoeit deeze schenddaad en getuigt, dat de eerlyke Luiden in het Leger van MENDOZA 'er zo zeer over verontwaardigd waren, als de Duitschers zelven (2). De Hollanders, sedert, by 't inneemen van 't Slot Assel, een' Spaanschen Kapitein, gehouden voor den Broeder van DON LOUIS DE VELASKO, Groot Meester van 't Geschut, gevangen krygende, hieuwen deezen, by wien zy 's Graaven Hond en eenige geplonderde goederen vonden, 't hoofd af, lagen het op een tafel en schreeven 'er rondom, dat dit de eerste wraak was, over den Graave van den Broeke (a).

Bl. 36. r. 11. „MARNIX, — *Heer van St. ALDEGONDE* — stierf en, s'daags daar na, *de Kanselier*, ELBERTUS LEONINUS." ALDEGONDE, Man van zeldzaamen levensloop en bekwaamheden, die zelfs niet verdonkerd wierden door, in het oog loopende, feilen, was, schoon hy, als Digter, minder schitterde, in Staats- en Krygskunde, ja schier in alle takken van Godlyke en Menschlyke wetenschappen, ervaren; in sommigen van welken, LEONINUS hem op zyde, in Regtsgeleerdheid en in gelaatenheid van geest, misfchien, voorby streefde. Van beiden heb

(2) COLONIA. l. c. *Lib.* 11. p. 568 en 569.

(a) l. c. MATER. 20 B. bl. 586 179.

heb ik reeds gewaagd (b), byzonder van 't gebruik, 't geen de algemeene Staaten, en die van Holland (de letteren midden onder de wapenen, begunstigende) (c) van ALDEGONDE'S Oosterfche taalkunde maakten, gelyk zy, ins-

(f) Op WAGN. Vaderl. Hist. 6 D. *bl.* 128. r. 4. v. 6. 7 D. *bl.* 25. v. r. en 8 D. *bl.* 351. r. 15. v. 6. Zie ook VERHEUL en J. PAINS, in de Loffpraak en 't Leeven van deezen beroemden Man.

(c) Vergel. Refol. van Holl. 22 Juny 1598. *bl.* 259. De zugt der Staaten tot de Wetenschappen blykt ook, uit de aanmoediging, welken zy den Letterkundigen, tot voortzetting hunner Studien, of aanbieding hunner Werken, toelagen. Aan den jongen DE GROOT, b: vi, wierdt een gouden Gedenkpenning gegeven, waardig twaalf ponden Vlaamsch, voor zeker „ Boeckken by d'Heeren Staten gepresenteert, „ ge-intituleert HUGO-LANI GROOT, Batavi, *pontifex Romanus*, „ *Rex Gallia*, *Rex Hispaniarum*, *Albertus Cardinalis*, *Regina*, „ *Anglia*, *Ordines federati*.” (Refol. der Staat. Genl., 7 Dec. 1598. *bl.* 388.) welk geval ik te meer aanhaale, om dat my dit Stukje, in de Werken van de GROOT, niet onder 't oog vald. In de Besluiten der Staaten van Holland, vindt men veelte gelyke voorbeelden, (15 July 1599. *bl.* 267, 26 Juny 1598. *bl.* 209 en 15 Juny 1600. 4 Febr. 1599. *bl.* 40. 12 Sept. 1600. *bl.* 37.) en 't misbruik zelfs, dat sommigen hier van maakten, gaf, meen ik, naderhand, gelegenheid om zulks aftefchaffen. Byzonderlyk ging hunne zorg overs' Lands vroegere en laattere Geschiedenisfen, ter voortzetting van welke, eerlang, de Heer VAN NOORTWYK, met een gouden keten en penning, voor zyne *Annales*, SCHRIJVERIUS, met een' gouden Kop, voor zyn *Batavia*, beschonken wierdt, zie Refol. Holl. 8 Sept. en 9 Nov. 1601. *bl.* 346 en 412; 5 Nov. 1602. *bl.* 348; 11 Oct. 1609, *bl.* 250. 's Lands Geschiedenisfen wierden, thans, (om van de Fransche Overzetting der Kronyk van LE PETIT, door hun, afzonderlyk bekostigd (Refol. Holl. 24 July, 22 en 24 Dec. 1598. *bl.* 262, 445 en 484, en 14 Jan. 1600. *bl.* 31, 49 en 144. 8 April 1602, *bl.* 130. 25 Juny 1604. *bl.* 181. 1 Febr. 1606. *bl.* 11) niet te spreken) in handen van twee Historiefchryvers, t: w: Mr. JOOST DE MIENYN, en PIETER VAN BOKKENBERG, vertrouwd; in dier voege, dat deeze twee Luiden, met overlevering der Stukken, aan, daar toe gestelde, Staatleden moesten toonen, hoe ver zy gevorderd waren. Ik lees dat, niet alleen, BOKKENBERG, hier aan voldeedt, (Refol. Holl. 17 en 23 Dec. 1598. *bl.* 462 en 469 en 5 Febr. 1599. *bl.* 39.) maar dat ook MIENYN, in 't begin van den jaare 1599., het „ eerste Stuk van zyne „ *Kronyk*, in 't Latyn, Fransch en Duitsch, heeft overgele- „ verd, ende voorts verklaart gekomen te zyn tot den jaare „ 1568; ende dat hem voorts syn befolgne zeer hadde verag- „ tert de resumtie van de Memorie gemaect, by EMANUEL „ DE MAITRE, ” (ik denke VAN METREW, zie myne Aanteek. op *bl.* 4 (f). alhier) „ daer toe de Heeren Staten Generael hem „ last

inagelyks, deden van zyne gesleepeheid in het ontcyfferen van 's vyands, door de onzen onderschepte, Brieven (d). In deeze kunst was hy zo bedreeven, dat men hem gefchriften zag ontwikkelen, in welken, niet slegts zo veel tekenen (*Noten*) waren, als Letteren in 't A B C., maar tot wel drie honderd verschillende tekenen toe; die, deels, geheele naamen van Perfoonen, Steden en Gewesten, deels, niets met allen, beduiden en, voor het oog, volkoomen dezelve gedaante scheenen te hebben (e).

Wat LEONINUS betreffe, ik weete niet, of onze Schryvers hebben aangeteekend; ('t geen my zeer wel heugt in de Resolutien van Holland gevonden te hebben) dat de Staaten van dat Gewest, kort na de oprigting der hooge Schoole te Leiden, hem hebben aangezocht, zig derwaarts te begeeven, en der jeugd,

„laft gegeven hadden” (Resol. van Holl. 9 Febr. 1599. *Bl.* 40) Dit zal, denklyk, het Stuk. immers, een deel daar van zyn, 't geen Box verhaalt, hem, door den Secretaris DE RECHTERE, getoond te wezen (Box, *I. c.* 3 D. 31 *B. Bl.* 890.), en kan, te meér, daar hy den tyd, tot welken het Werk liep, niet bepaalt, tot opheldering strekken, zo van zyn zeggen, als van de aanmerking van den Heere VAN DE WALL, op de Privileg. van Dord. 7 Afdeel. *Bl.* 1484.

(d) Zo stelden de Algemeene Staaten eenen, op den Vyand onderschepten, Brief, geschreeven aan den Graave VAN STRUM, in Aldegonde's handen. Resol. der Staat. Genl: 9 April 1589. *Bl.* 130 *Off.*

(e) REIN, *I. c.* 11 *B. Bl.* 382. vergel. 1 *B. Bl.* 11. Die, teffens, aanteekeut, dat KAREL DE BEAULIEU, voornaam Koopman te Antwerpen (dezelve, denk ik, van wien ook onze WAGEN. spreekt; *Vaderl. Hist.* 6 D. *Bl.* 384 en 400; als, door WILLEM I., ook in andere zaaken, gebruikt) de eerste gewéest is, die, alhier, de Vyandlyke Brieven wist te ontcyfferen, met naame dien van MONDRAGON, ten jaare 1573. Hy deedt dit mede, ook wanneer hy de taal dier Brieven niet verstondt. Men zie, voor 't overige, nopens de oudheid deezer kunste, onder anderen, MORHOF, *Polyhist.* T. 1. l. 4. §. 2. m. 727-728.

jeugd, door zyne lessen, voor te lichten; 't geen hy, egter, door wigtiger bezigheden onledig, beleefdelyk affloeg.

LEONINUS is niet, gelyk onze, anderzints naauwkeurige, Schryver zegt, op den 16, maar op den 6, van Wintermaand deezes jaars 1598 overleeden en, dierhalven, ook niet daags na, maar weinige dagen voor, S. ALDRGONDE (f).

Bl. 38. r. 2. „*De Staaten van Holland beslooten tot het leggen van eenen veertigsten Penning; op den verkoop der vaste goederen.*” Insgelyks beslooten zy, met het begin des jaars 1599, zodanigen penning te doen betaalen van de waarde aller onroerende goederen, in Holland en Westfriesland gelegen, welken iemand, 't zy door, 't zy buiten, uitersten wille, by overlyden van zydelingsche Bloedverwanten of Vreemden, zouden mogen aankoomen; moerende de waarde van dien, by 't Geregt, onder 't welk het goed lag, worden begroot (g). De Staaten van Zeeland, thans in den Haage en, door die van Holland, van dit middel onderrigt zynde, vonden 't goed en namen aan hetzelfde mede, in hun Gewest, in te voeren (h).

Bl. 44. r. 12. „*Aanslagen, — die — de zorgvuldige wagt, aan alle kanten, noodzaaklyker maakten.*” De genoegzaame zekerheid, welke men hadt, dat het Spaansche Leger, in Kleve, Gulik en 't Sticht van Munster, slegts eene sterke vorst afwagtede, om,

(f) VAN HASSELT, Kron. van Arnhem, bl. 247. overeenkomstig ook zyn Graffschrift, by FOPPENS, *Biblioth. Belg.* T. 1. p. 256.

(g) Resol. Holl. 23 Dec. 1598 bl. 459, en 4 Jan. 1599, bl. 13.

(h) Resol. Holl. 23 Dec. 1599. bl. 475.

om, kon het zyn, in deezen Lande te vallen, bewoog de Staaten, Prins^e MAURITS te magtigen, tot het by zig ontbieden der Dykgraaven van verschillende Heemraadschappen, met naame van Ryn-, Gooi- en Amstelland, 't Land van Woerden en Arkel, Alblasfer-, Krimper- en Lopiker Waard, ten einde hun te gelasten omme, in zodanig geval, door het openbyten van de Zuider-Zee, Stroomen en Binnenwateren, de Landen te beschermen, en de Dyken en Bruggen met Schansfen en Schanskorven te dekken. Reeds den 28 van Wintermaand deezes jaars 1598 en, by nader overziening, op den 12 van Louwmaand des jaars 1599, voldeedt zyne Doorlugtigheid aan dit inzicht en gaf, by raade van Gekommitteerde Raaden van Holland, eene schriftelyke orde, naar welke geheel Holland en 't Sticht van Utrecht, zo aan de Zuider-Zee, als aan de Rivieren, moest worden open gehouden en, gedurende de vorst, bewaakt door eenige duizende, behoorlyk gewapende, Huislieden, uit Rynland met Woerden, Schieland, Krimpenerwaard en Amstelland, allen tusschen de 18 en 60 jaaren oud (*i*); terwyl ook soortgelyke last in Gelderland gesteld was, en de Dorpen van Veluwe en Veluwenzoom, des noods, een getal van 2890 Mannen hyeen moesten brengen (*k*). Dit werk ging, egter, niet, overal, even gemaklyk toe. In den Dorpe van Slooten en

(*i*) Resol. Holl. 28 Dec. 1598. *Bl.* 483; 9, 10, 12 Jan. 1599. *Bl.* 20, 21 en 22.

(*k*) *RON.* I. c. 36 *B. Bl.* 522. Dit gebod ter openhouding der Wateren wierdt, naar gelang der omstandigheden, in volgende jaaren vernieuwd. Zie, by voorbeeld, Resol. Holl. 7 Febr. 1600. *Bl.* 49-51.

en Sloterdyk, slooven 'er de Huislieden tegens op, schreeuwende den Schout en Geregte toe,
 „ wat willen deeze *sacramentsche Geusen* ons
 „ alhier quellen met byten en wapenen aan
 „ te nemen tegen onze Vrienden! het ware
 „ beter dat men dese *schelmse Geusen*, die
 „ hier maar 10 of 12 zyn, en elders oock
 „ een deel, zelfs doodt sloegh, ende dan
 „ voort na den Haegh trock ende sloegh de
 „ Staten daar oock doodt.” 't Hielp, in 't eerst,
 niet dat de Schout hen wedersprak, „ want
 „ d'een den rooster en d'ander iets anders
 „ grypande, riep men te luider, *slaet, of wy*
 „ *slaen*; — *slaet gy den eersten slag wy zullen*
 „ *den tweeden slaen.*” 't Bleef, egter, by deeze
 onheblyke woorden; doch Gekommitteerde
 Raaden, hier van onderrigt, en vermoedende
 dat, veelligt, deeze luiden dezelfde waren,
 welken, voorheen, waren aangeklaagd over
 het handelen van vrywaaringe met den Vyand,
 gelastten den Bailluw van Kennemerland, de
 Hoofden der oproerigen te vatten en, gevang-
 lyk, naar den Haage, te doen brengen (1).
 Sedert bragt men aldaar twee Kerkmeesteren
 der plaats, die, straks, vergifnis en ontslag
 vroegen, by handtasting, voorgeevende alles,
 uit dronkenschap en onbedachtheid, gezegd en
 gedaan te hebben. De Staaten sloegen het
 dit maal, af en lastten nader verhoor. Ik zou,
 egter, vermoeden, dat zy, daar na, ontslagen
 zyn; immers my komt niets naders omtrend
 hun voor (m).

De Admirant, ondertusfchen, 't zy door de
 ge-

(1) Refol. Holl. 23 Jan. 1599. bl. 22.

(m) Refol. Holl. 17 Febr. 1599.

genoomene voorzorg omtrent de stroomen, 't zy door andere redenen, afgeschrikt, ondernam, den geheelen Winter, niets tegen deeze Nederlanden; hoe zeer, om de woorden van een' Tydgenoot te gebruiken, „ tweemaal „ alle Stroomen ende Moeraschen met hart „ Ys overbrught waren (n).” Dit hadt ook, hier en daar, aan onze werken schade gedaan (o).

Bl. 45. r. 1. „ *De Graaf van Bucquoi* *werdt*, op het einde van Sprokkelmaand, — *door Graave LODEWYK van Nassau, onderschept en gevangen.*” De Historieschryver REID brengt, ter plaatse alhier by WAGEN, aangehaald (p), de gevangenname van dien Graave tot *Lentemaand* van het jaar 1599; doch BOR stelt het geval een jaar vroeger en volgt, daar in, den Spaanschen COLOMA. CHARLES DE LONGUEVAL, Graaf van Bucquoi, een dapper Man, wierdt, eenigen tyd, op 't slot van Woerden gezet en, niet dan onder een losgeld van twintig duizend guldens, op den 1 van Slagtmaand dezes jaars, ontslagen (q). Men meldt verkeerdelyk, dat hy sneuvelde, in den berugten Veltslag van Nieu-poort (r). Men zal hem, na dien tyd, dikwyls, ontmoeten.

Bl. 45. r. 10. „ *Het gevolg van Graave FREDRIK VAN DEN BERGE — werdt gevangen,*

(n) REID, l. c. 16 B. Bl. 552.

(o) BOR, l. c. 36 B. Bl. 529.

(p) Dat is op Bl. 552 en 553, des uitgave van 1644, van welke ik my bedienc.

(q) BOR, l. c. 35 B. Bl. 493 en 36 B. Bl. 562. COLOMA, l. c. Libr. II. p. 580.

(r) Brief van UYTENDIJK, by BOR, 37 B. Bl. 687.

gen, *terwyl hy zelf 't gevaar, ter naauwer nood, ontsnapt was.*" De Graaf, leest men, was zo zwaarlyvig, dat hy, om de twee uren, van Paerd wisselen moest. By het gewaar worden der Staatfchen, nam hy een versch, daar vier Ruyteren hem, met moeite, optilden. Dan die hulp kwam deezen Luiden thans duur te staan. Terwyl de Graaf zyn paerd de spooen gaf, hadden zy geenen tyd over, om op hunne eigene te koomen, waar door ze, nevens 's Graaven gevolg, in handen van de onzen vielen (s). Dit lot viel ook te beurte aan CLAUDE DE SAVIGNY, Heere van Rhosne (wiens Vader, ten jaare 1596, voor HULST, in 't Spaansch Leger, 't hoofd was afgeschooten) toen hy, den 25. van Zomermaand deezes jaars, op den Dyk, naar Bommel reedt. Hy wierdt, straks, op 't huiz te Woerden, in goede verzeekering gebragt (t). Hy sneuvelde in den Slag van Nieupoort (u).

Bl. 47. r. 13. „*Bruggen over de Stroomen leggende.*" Verstaan geene gewoone, maar *Schipbruggen.*

Bl. 48. r. 9. „*Hy hieldt zyn Leger, dag en nacht, tot den togt vaardig.*" Hy hieldt, des nagts, de Wagens gelaaden en aangespannen, en deelt, des daags, de Paerden, by beurten, te weide gaan (v).

Bl. 51. r. 8. „*Weinig scheelde het of LA BARLOTTE hadt, omtrent deezen tyd, Woudri.*

(s) REID, I. c. 16 B. Bl. 553.

(t) Refel. Holl. 10 July 1599. Bl. 260; vergel. BOR, 33 B. fol. 219 en 36 B. Bl. 555. Brief van UITENBOG. by BOR, I. c. 27 B. Bl. 657.

(u) REID, I. c. 16 B. Bl. 559.

(v) REID, I. c. 16 B. Bl. 564.

drichem verrast." Die vergeeffche aanslag hadt, eigenlyk, plaatze, op den 20 van Hooimaand deezes jaars 1599. Men hadt zekeren PIETTER VAN BRUSSEL, op vermoeden van heimelyke verstandhouding met den Vyand, straks daarna, doen vasthouden; maar de Staaten, eerlang van zyne onschuld overtuigd, ontsloegen hem spoediglyk (w).

Bl. 52. r. 1. „*Ook besloot (MAURITS) zyn Leger te doen scheiden.*" Voor af, zondt hy het meerendeel der Ruiteren naar de Bezettingen, bleef, nog eenigen tyd, met het Voervolk, te velde, en kwam, den 1 van Wintermaand, in den Haage; alwaar hy, door eenige Edelen en de Steden, wierdt verwelkomt (x). Eene meenigte kranke en gekwetste Soldaaten wierden, thans, op s' Lands kosten, in de Gasthuizen, te Dordregt, Haarlem, Delft en in den Haage, ter geneezinge, gezonden (y).

Bl. 57. r. 3. v. o. „*De kosten werden, gedeelyk, gevonden, uit een Lastgeld op de Schepen.*" Voor 't overige wierdt, thans, in Holland, de hoofdelyke Leening ingesteld, van welke onze kundige Schryver, kort te voren, gesproken heeft (z). Men magtigde de Hollandsche Admiraliteiten eenige penningen van byzondere Ingezeetenen, op deeze Leening te ligten en, naardien die van Amsterdam vermeenden daar toe geen genoegzaam geloof te zullen vinden, ten zy de Regeering dier Stad 'er voor in stonde, wierdt deezer laatste zulks, door de Staaten, verzogt, met verzekering van kosten

(w) Vaderl. Hist. 9 D. bl. 39.

(x) Resol. van Holl. 21, 22 en 30 July 1599. bl. 271, 273 en 277.

(y) Resol. Holl. 12-23 Oct. en 1 Dec. 1599. bl. 460 en 509.

(z) Resol. Holl. 9 Nov. 1599. bl. 481.

en schadelooshouding (a). Nog schreef men aan den Wethouderen van alle Steden de ingekoomene penningen der hoofdelyke betaaling, zo ras doenlyk, aan Gekommitteerde Raaden over te maaken (b); wordende den Luiden Losrenten, tegen den penning twaalf, en Lyfrenten, tegen den penning zeven, op één Lyf toegezegd, en zy tot het betaalen van het dubbeld hunner aanslag, onder gunstige voorwaarden, aangespoord (c); waar toe men zelfs den geldschieten beloofde, agt ten honderd, voor spoedige betaaling, te doen korten (d).

Bl. 58. r. 10. „*Men hadt ruim zeventig Schepen in gereedheid gebragt.*” De Vloot onder den *Admiraal*, of *Generaal Commandeur*, Mr. PIETER VAN DER DOES, was, by Holland, niet lang te vooren, geschat op zesduizend, zo Soldaaten, als Marroozen; doch (e) beliep nu, mischien, meerder, om dat men, ten dien tyde, maar op omtrend vyftig Schepen bedagt was (f). Men hadt dit Volk twee maanden folds en ééne maand aan wapenen, op hand, betaald (g). De Knegten wierden, in Holland, uit de bezettingen der Steden getoogen, en hunnen dienst, aldaar, ten verzoeke van den Prinse, als die uit het Leger geen Manschap ontbeeren mogt, en op last der Staaten, door Burgeren vervangen. Dordregt wierdt op eene leevering van vyf, Haarlem, Delft, Leiden, Gouda en Rotterdam,

(a) Resol. van Holl. 19 April 1599. *Bl.* 154.

(b) Resol. Holl. 4 Mei en 10 Nov. 1599. *Bl.* 67 en 482.

(c) Resol. Holl. 9—12 Juny en 10 July 1599. *Bl.* 232 en 259.

(d) Resol. Holl. 29 Juny 1599. *Bl.* 245.

(e) Resol. Holl. 13 Mei 1599. *Bl.* 179.

(f) Resol. Holl. 16 Febr. en 5 Maart 1599. *Bl.* 93.

(g) Resol. Holl. 12 Juny 1599. *Bl.* 215.

dam, elk van twee-, Gorinchem van drie honderd, en Schiedam en de Haag, ieder van honderd en twintig, Burgeren gesteld; ook zou men aan Zeeland het gebruik van vyf of zeshonderd Burgeren verzoeken. De Officiëren van elk Hollandsch Burger-Hopmanschap zouden, daags, zes guldens, de Gemeenen tien stuivers, genieten; blyvende het egter den Steden vry, om Knegten, zo zy dit verkoozen, in plaats van Burgeren, te leveren. In allen gevalle begreep men, dat de Matroozen en de Knegten, die, om naar de West te gaan, uit de Steden getrokken waren, nog alvorens, indien het vertrek der Vloote zulks eenigzints dulden konde, eenige dagen in 't Leger zyner Doorlugtigheid, toen voor Bommel liggende, zouden moeten dienen, waar toe de Generaal VAN DER DOES, ten spoedigste, bekwaame Schepen, met naame Huiden en Kromstevens, van Gotelingen en Steenstukken voorzien, moest anschaffen, ten einde het Bootsvolk, met dezelve, voorby de Voornerfchans, de Waal en Maaze op- en neder zeilende, den Vyand, alle mooglyke afbreuk mogte aanbrenge*n* (*h*). My faalt de bewustheid, of dit voorneemen ter uitvoering is gebragt; maar wie pryst niet die juiste oplettenheid, met welke onze doorzigtige Voorzaaten, het uitgestrektst gebruik der zaaken wisten te bereekenen, en hoe bezorgd zy waren, om zig geen oogenblik te doen ontglippen, 't welk, hun's oordeels, ten dienste van den Lande, konde worden besteed.

Bl.

(b) Refol. Holl. 15, 25—27 Mei 1599. *Bl.* 183, 224 en 227.

Bl. 60. r. 20. „*De Admiraal* — zondt *de zelft zyner Vloote* — naar huis.” Dit geschiedde onder 't bevel van den Onder-Admiraal, JAN GERBRANDSZ, die, op den 20 van Herfstmaand, ter Staatsvergadering van Holland verscheen en 't beslooten dagregister van den Heere VAN DER DOES, als mede het zyne, ongeslooten, den Staaten overleverde (i). De Schepen, die VAN DER DOES by zig hieldt, waren allen met een dubbele huid, tot de voordere reize, voorzien (k).

Bl. 63. r. 7. „*De Duinkerkers, sedert eenige jaaren, den Hollanderen en Zeeuwen, veel nadeels gedaan hebbende met kaapen.*” Zy wisten zelfs zig, in de Engelsche Havens, te ververschen, daar toe, om onkenbaar te zyn, Hollandsche Vlaggen opzettende. Ten einde dit voor te koomen, hadden de Algemeene Staaten, reeds in 't voorgaande jaar, den Admiraliteiten gelast, zorge te draagen, dat s' Lands Schepen van Oorloge van eenige geheime merkteekenen, ter onderscheiding, zouden worden voorzien (l). 't Geen, sedert, zo ik meene, geschiedde.

Bl. 63. r. 4. v. o. „*Hy (SPINOLA) kwam behouden in Vlaanderen.*” Dit geschiedde op den 11 van Herfstmaand. Agt Staatsche Oorlogschepen, onder den Admiraal JUSTINUS VAN NASSAU, naar de Hoofden afgezonden, om op hem te passen, vonden de Galeiën te snel, en moesten dus dit werk aanzien, 't

(i) Resol. Holl. 20 en 21 Sept., 12—23 Oct. 1599. Bl. 391, 395 en 461.

(k) Bok, I. c. 36 B. Bl. 567.

(l) MS. Resol. der Staat. Genar. 2 Jan. 1593. Bl. 2 77b.

't geen de Staaten van Holland tot „*grootte onoor*” van den Lande reekenden (m). De bezeildheid der Spaansche Galeien moet . egter, ongemeen geweest zyn, want ook de Onder-Admiraal, JAN GERBRANDSZ, met twaalf Schepen, by 't Klif van Kalais, op dezelve wagtende, ging, by 't eerst gewaar worden, wel op hun los, maar zy, met eenen goeden topzeils wind, alle zeilen byzettende en van land wykende, maakten zo veel spoed, „ dat onze „ Schepen, schoon hen, van s'morgens ten „ 5, tot s'avonds ten 4, uyren, vervolgende, „ ze niet konden achterhaelen;” 't geen ook andere, niet lang te voeren, van de Kust van Spanje koomende, niet hadden kunnen doen; terwyl de Engelsche, door ELISABETH, ten gelyken einde, by de Nederlandsche Schepen gevoegd, op eene vry schandlyke wyze, om het stormend weder, onder Duinsgeweken waren (n). De Algemeene Staaten, ontzet door SPINOLA's aankomst, vertrokken, nevens den Raade van Staaten, op den 18 van Herfstmaand, naar Gorinchem, om met zyne Doorlugtigheid, zo over de bezetting der Zeegaten, als andere gewigtige zaaken, persoonlyk te raadpleegen (o); ook wierdt, eerlang, het gat van Sluis met negen Schepen bezet (p), welken, evenwel, by stil weder, zig niet roeren kunnende, door de Galeien zeer wierden geplaagd. 't Was één deezer Schepen, 't geen alleen, volgens onze WAGENAAR, zig twee uren lang tegen de Spaansche Vaartuigen verdedigde, en waar op Hopman

LE-

(m) Resol. Holl. 14 Sept. 1599. *Bl.* 376.

(n) Resol. Holl. 12—13 Oct. 1599 *Bl.* 461. *Box*, 36 B. *Bl.* 564.

(o) Ref. Holl. 18 Sept. 1599. *Bl.* 389; en *Box*, 36 B. *Bl.* 362.

(p) Resol. Holl. 29 Sept. 1599. *Bl.* 407.

LEGER, die zelve gekwetst wierdt; gebodt (q). De Duinkerker Roovers liepen, thans, mede weder uit, maar niet ongestraft (r).

Bl. 64. r. 7. „Galeien — van zes Oorlogschepen — reddeloos geschooten.” Leez „drie Oorlogschepen (s),” en let op de kleinheid derzelven, wyl men ze, voor Koopvaarders, aanzag.

Bl. 68. r. 11. „De Lasten waren — zwaar geweest.” Zy sprooten, zo uit den oorloge te Lande, als, byzonderlyk, uit de uitrustinge ter Zee en den bystand aan Vrankryk en Engeland; ook agtte men dat zy „overmits „de sobere Handelingende traffycq, jegen „woordigh, in sommige Quartieren, viermael „zo veel bedroegen, als het inkoomen (t).” Dit drukte alles, byzonder de Admiraliteiten en, onder deezen, voornaamlyk die van Zeeland; welke, by feile van hulp, al vroeg verklaard hadt eenige Schepen te zullen moeten afdanken en, nog door den bystand van haar Gewest, nog door die van Holland, gered konde worden (u). De Algemeene Staaten hadden, om deeze reden, eene toelaage van zesmaal honderd duizend guldens den Bondgenooten voorgeslagen; tot welke Holland en Zeeland, voor haar aandeel, schynen gekoomen te zyn (v).

Bl. 70. r. 8. „ELISABETH, — dit jaar, uit

(q) Bon, l. c. 36 B. N. 565.

(r) Refol. Holl. 2 en 21 Oct.; 12—24 Oct.; 17 Dec. 1599. Bl. 418, 443, 404, 544, en Bon, l. c. 36 B. N. 565.

(s) Rem, 16 B. N. 584. (397.)

(t) Refol. Holl. 10 Sept. 1599. Bl. 389.

(u) Refol. Holl. 28 Juny, 2 Aug., 25 Aug., 9 Sept., 12—23 Oct. 1599. Bl. 244, 245, 280, 370 en 460.

(v) Refol. Holl. 20 Oct. en 4 Dec. 1599. Bl. 419 en 516.

uit vrees voor de Spaansche Vloote, — eenig Krygsvolk, uit de Nederlanden, opontbouden hebbende." Dit opontbod geschiedde in den Zomer des jaars 1599 (w). Doch, reeds in den aanvang van dit jaar, hadt zy van de Algemeene Staaten twee duizend Engelschen verzogt, voor den togt naar Ierland; waar op haar wel eenig Volk, onder 't geleide van den Ridder VEERE, was toegezonden, dan omtrend welker niet genoegzaam getal, zo wel als dat men deeze Manschappen, uit de aan haar verpande Steden, zou hebben geligt, de Koningin zig niet alleen beklagd, maar zelfs voldoening geëischt hadt. De Staaten haar willende te vriend houden, verklaarden *bedroeft te zyn* (*) over haare Majesteits misnoegen, met byvoeging, dat men de oude Engelsche Regimenten zeer verminderd, ziek bevonden en, daarom, best ge-oordeeld hadt andere Manschappen, ook uit de verpande Steden, te zenden; dat ook, zo 'er verder eenig gebrek was aan 't Volk, zulks niet aan hun, of zyner Doorlugtigheid, maar aan de Engelsche Hopluiden, te wyten was; met verzeke- ring, dat zy alles, ten dienste van haare Majesteit over hadden, voor zo ver het de staat deezer Landen konde lyden. De zaak wierdt, langs deezen weg, in der minne afgedaan (x).

Bl.

(w) Resol. Holl. 24, 31 Aug., 25 Aug., 9 Sept., 12—23. Oct. 1599. bl. 300, 333, 368 en 459.

(*) Dit was een beleefde zegswyze, die men, om deezen tyd, meer gebruikte, en met ons woord *smerten* overeenkomt. Zo zeggen de Staaten, dat ze *blyde* waren geweest te verstaan 't ontzag, 't geen de Predikanten hun toedroegen, en *bedroefd* over de Kerklyke oneenigheden. Resol. Holl. 16 Jan. 1609. bl. 36.

(x) Resol. der Staat. Generaal 20, 21 Jan., en 17 Febr. 1599, bl. 37, 38, 38 7/6. en 82 83.

Bl. 72. r. 18. v. o. „BREAUTÉ, een jong Edelman, uit Normandie.” Hy was van zeer treflyken huize; ook hadt hem MAURITS, na „sonderlinghe preuve van syn vromigheyt en „getrouwigheyt” in hem bespeurd te hebben, in Zomermaand des jaars 1599, den Staaten, schriftelyk, aanbevoelen, ter bekooming der Kompagnie Ruiteren van den Ritmeester LOUIS LAURENT, die gesneuveld was. De Staaten egter, vreezende voor eenig misnoegen onder de Benden, indien niet, naar style, de gezegde Kompagnie aan een der Officieren van dezelve wierdt opgedraagen, verklaarden dit niet raadzaam (y) en wilden hem liever elders bevorderen. Doch de Gekommitteerde Raaden stemden, by der Staaten afwezen, en op 't aanhouden zyner Doorlugtigheid; in Hooimaand, daar aan volgende, 'er, zonder gevolgtrekking, in toe (x).

Bl. 76. r. 7. v. o. „*De Prins, van eenige Afgevaardigden der algemeene Staaten verzeld, zig derwaarts (naar Ostende) begeven hebbende.*” 't Waren niet slegts eenige Afgevaardigden, die, thans, zyne Doorlugtigheid verzelden, door den Graave van SOLMS, naar Ostende geleid wierden, (bl. 78. r. 5.) en, aldaar, geduurende den slag van Nieupoort enz., vertoefden; (bl. 85. r. 4. v. o.) maar 't was de geheele Vergadering der algemeene Staaten, die nu ('t geen, toen, niet zonder voorbeeld was

(y) Resol. Holl. 11 en van 9—12 Juny 1599. *Bl.* 228, 229 en 235.

(x) Resol. van Gekom. Raaden van Holl. 20 July 1599. *Bl.* 269. Vergelyk het aangeteekende nopens dit gevegt, by VAN HAAR, *Beſchryving van 's Bosch.* 2 D. *Bl.* 137—145.

was (a)), volgens het voorstel van den Prinse, op deezen togt naar Vlaanderen, zig by hem vervoegden, ten einde op alle voorvallende saecken ordre te stellen. Zy begaven zig, werkelyk, nevens twee Leden uit den Raade van Staate, derwaarts, op Zondag, den 18 van Zomermaand vertrekkende uit den Haage, over Rotterdam, waar na zy, op Dingsdag, agt dagen daar aan, d. i. den 27 derzelve maand, „na den mid-„dag, ter clocken tusfchen één ende twee „uuren,” (te Oostende), „voorspoediglyk, arri-„veerden (b).” Terftond by hunne aankomst, vergaderden de Heeren ALBERDA, EGMONT, VAN OLDENBARNEVELD, VAN DER DUSSE, BOELEN, (deez zat in den Raade van Staate) SILLE, COREN, HUBERT, RENES en FRANCKENA, onder voorzitting van den eerstgemelden Heere, en stelden de noodige voorziening op Krygs- en Leevensmiddelen (c); voor alle welken, byzonder in Holland, genoegzaam gezorgd was (d), maar 't geen niet belette dar, zo als ook WAGEN. aantee kent, door 't wegnemen van eenige Voorraadscheepen, groot gebrek aan drank was geleden; in zo verre zelfs, dat men, te Asfenede, te vergeefs, drie Koeien voor een Pot met Bier hadt geboden (e). Den volgende dag,

(a) Zie myne Aanteek. op dit Deel van WAGEN. *bl.* 62. v. 4. van end.

(b) Resol. der Staat. Generaal. van 16—27 Juny 1600. 't Besluit om te vertrekken was genomen den 16 van Juny; de dag van 't vertrek staat, eigenlyk, niet aange teekend; maar, na den 17 dier maand, leest men. „*Dominica xviii Juny 27 1600 — Lena xxvi Juny 1600. Nihil actum.*” Vergel. *Boz.* 37 *B. bl.* 648 en 649.

(c) Resol. der Staaten Generaal. 27 Juny 1600.

(d) Resol. Holl. 3, 6, 8, 10, 11, 15, 19 Juny 1600. *bl.* 201, 208, 209, 212, 213, 214, 219, 222.

(e) *Boz.* 1. c. 4 *D.* 37 *B. bl.* 649 en 4 *D.* Byvoegf *bl.* 3.

dag, tot eenen algemeenen Dank- en Bedendag, door hun, reeds bevoorens, over de Vereenigde Gewesten aangekondigd zynde, zullen zy, meest in godsdienstigheid, hebben doorgebracht (f).

Bl. 77. r. 13. „’t Leger aan Land gezet zynde.” Men was voorneemens geweest het Leger, van voor Rammekens, tegen den 20 en 21 van Zomermaand, te doen landen te Ostende en in de Haven van Nieuwpoort; maar een geweldige storm en tegenwind dit ondoenlyk maakende, kon men niets beter doen, dan naar Filippine over te steeken en, van daar, te voet, naar de twee eerstgenoemde Steden te trekken. Hier door, ondertusfchen, kwam MAURITS negen dagen later te Nieuwpoort, dan hy geraamd hadtjen, daar men hadt vermeend, dat de Vyand zig niet wel voor deeze plaats zou kunnen bevinden, dan na dat zyne Doorlugtigheid Nieuwpoort veroverd en Duinkerken zou belegerd hebben, vertoonde hy, oversnelyk aanrukkende, zig reeds, met al zyn Volk, in ’t gezicht dier Vesting en van den Prinse, des anderen daags, na zyne Doorlugtigheid zig aldaar was begonnen neder te slaan (g).

Bl. 80. r. 7. v. „Een Geyangen — werdt doorschooten enz.” De Ridder VEERE verhaalt alleenlyk, dat de Prins deezen den mond hadt doen sluiten, maar dat hy egter niet na liet, door teekenen, de nederlaage der onzen te kennen te geeven. ’t Zou kunnen zyn,

(f) Resol. Holl. 15 Juny, 1 July 1600. *H.* 229 en 231.

(g) Resol. van Holl. 7 Aug. 1600. *H.* 278. De Staaten gaven, sedert, aan Mr. HENRIK VROOM, een Geschenk van honderd gulden, voor eene Afbeelding of *Kaarte*, by hem gemaakt, van de Vloot voor Philippine. Resol. Holl. 10 Nov. 1600. *H.* 399. *My* is onbewust, of dit Strik nog in wezen is.

zyn, dat hy, daar op, doorschooten is geworden, en dan strooken de verhaalen (h)

Bl. 81. r. 14. „De Prins *hadt de Schepen* — van land doen steeken.” De Vyand dit bestaan van MAURITS, van verre, ziende, oordeelde dat hy zyne Benden inscheepte, en trok, daar op, met meerder spoed, op hem af (i).

Bl. 82. r. 3. „Graave HENRIK FREDRIK.” MAURITS hadt op hem begeerd zyn jong leeven, in deezen hooggaanden noot, niet te waagen, maar dat hy zig, te schepe, naar Ostende begave. Doch de Graaf, schoon pas 17 jaaren oud, sloeg dit standvastig af, verklaarde by zynen Broeder te willen blyven leeven of sterven, en moedigde zyn Regiment Waalen, die men, toen, *nieuwe Geusen* noemde, tot kloekheid aan. Hy zag, naderhand, met eenigen na-yver, dat hetzelfde onder de beveelen van den Ridder VEERE gesteld wierdt (k).

Bl. 85. r. 4. v. o. „*Daags na den Slag, begaf Prins MAURITS zig naar Ostende, daar de Afgevaardigden der Staaten, den voorgaanden dag, in grooten angst, gesleeten hadden, enz.*” Voor „*Afgevaardigden der Staaten,*” leeze men „*de Algemeene Staaten.*”

Wat de zaak zelve betreffe; hoe zeer de overweeging en 't gevoel van het, daar zynde, gevaar en deszelfs onmeetlyke gevolgen, den doorzigtigsten, bedaardsten en stoutsten Staatsleden, op deezen bangen en donkeren dag,

(h) Byvoegsel, by BOR, 4 D. bl. 8.

(i) REID, 17 B. bl. 625.

(k) BOR, l. c. 37 B. bl. 651 en 652, en in de Byvoegf. *Bataille de Nieuport*, f. 8 et 9; GROTIUS, *de Belle Belgica*, l. 9. p. m. 394.

dag, daar 't licht der hoope eerst by den avond reez, het hart klemmen en het kommerlykst vooruitzigt geeven moest, dient men, egter, deeze woorden, die op treflyke Schryvers steunen (1), niet zo op te vatten, als of het doen der Staaten zig alleen tot angst en vreeze bepaald hadde. Hunne, nog aanwezige, Besluiten, op dat aakelig tydftip en staande de Vergadering genomen, leeren het tegendeel, en ik agtte, daarom, zekerst, dezelve kortlyk, te volgen. Maar, daar 't oorspronglyke van soottgelyke Verhaalen iers eigenaartigs heeft, 't geen, altyd, by de navolging verliest en niet zonder storting kan worden overgegooten, zal ik het zelve Stuk, in eene Bylaage, doen drukken (m).

Na MAURITS, op den gezegden tweeden van Hoolmaand, den Staaten het afzenden van Graave ERNST VAN NASSAU, naar Lef-finghem, hadt doen weten, kreegen zy, als zig nader dan die Vorst by deeze plaats bevindende (n), ook eerder de tyding van 't overrompelen en 't verslaan der onzen. Doch, daar zy zig haastten deezen rampspoed den Prinse over te schryven, wierdt hun berigt, dat de Vyand, met al zyne magt, reeds op zyne Doorlugtigheid aantrok, waar door de Brief moest blyven liggen (o). In deezen nood, heften zy een eenparig gebed op tot God, hem smeekende zig over het Land

(1) GROTIUS, *de Bell. Belg.* l. 9. p. 399. BOR, l. c. 27 B.

(m) Zie, hier agter, Bylaage A.

(n) Ik vergeet hier by te voegen, dat ook Graaf KANST blansen Oude gevlugt was. RAIN, l. o. 17 B. N. 623.

(o) Resol. der Staat. Gener. 24 July 1600.

Land en de Christelyke Gemeente te ontfermen, en den Prinse, met het Leger, moed en overwinning te verleenen. Toen, te rug keerende tot andere pligten, stelden zy zo veel mooglyke orde onder het Krygsvolk, 't geen zig by hun, in Ostende, bevondt, of in de Schans *Albertus*, welkers bescherming zy den Bevelhebber *POULLON*, ten duurften, hadden aanbevoolen, en werwaarts zy eene versche Kompagnie Knegten afvaardigden, voorzien van Levens- en Krygsbehoeftens, ten einde zyne Doorlugtigheid, zo het 'er op aan kwame, op die Schanse, des te zekerder, zyne wyk zoude kunnen neemen. Voor 't overige, by den anderen vergaderd blyvende, kreegen zy kondschap, dat de Legers slaags waren; welke tyding ik, egter, zoude vermoeden, niet voor den avond of tegens den nagt, by hun te zyn ingelooopen, nadien in de Staat-Resolutien volgt, dat men, „ *terstond daar aan*,” hun het vlugten van den Vyand ('t geen eerst laat in den namiddag, als onze *WAGEN*. wel zegt, voorviel) boodschapte. Zy zagen hier, rasch, de blyken van, door het inbrengen van verscheiden Gevangenen en door den Ritmeester, *DU BOIS*, die, uit den Slag te rug keerende, de voorloopige tyding der overwinning van *MAURITS* aanbragt, welke maare zyne Doorlugtigheid zelve hun, hier op, door zynen Edelman, Jonkheer *JAQUES VAN DER BURCH*, liet bevestigen. Toen loofden en dankten zy 'shemels gunst, zo in de Vergadering, als, by monde van den Predikant *UITENBOGAERT*, in de openbaare Kerke, ten bywezen van *MAURITS*; die, volgens het schryven van den gezegden

Pre-

Predikant, „ met tranen in de oogen, zeide,
 „ *o Godt! wie zyn wy Menschen, dien gy*
 „ *fulcken eere gedaen en overwinninghe gegeven*
 „ *hebt!*” Hier op wierdt, zo wegens hunne
 Mogende Edelheden, als zyne Doorlugtigheid
 en den Advokaat van OLDENBARNEVELT, den
 gezegden Hopman VAN DER BURCH naar Holland
 en Zeeland afgezonden, om deeze heuglyke
 ryding den Raade van Staaten, nevens den
 Staaten dier gewesten, plegtiglyk mede te
 deelen (p).

VAN DER BURCH bevondt zig, reeds op den 4
 van Hooimaand, in 'sHaage; van waar de Staa-
 ten van Holland, met het afzenden van dubbel-
 den der ingekoomene Brieven nopens de be-
 vogte zege, aan de Wethouderen der Steden,
 teffens dezelve tot openbaare dankzegging
 aan 't Opperwezen vermaanden. 't Blykt dat
 men, ten deeze tyde, in den Haage, nog on-
 zeker was, over 't al of al niet snenvelen des
 Aartshertoge, wiens Wapenrusting in handen
 van MAURITS was gevallen. Men vernam,
 naderhand, dat hy, reeds des nagts na de ne-
 derlaage, te Brugge was aangekoomen (q).

De onverwagte verschyning van het daadlyk
 gevegt met, en de zo volkomene als won-
 derlyke overwinning op, het vyandlyke Leger,
 hadt, ondertusfchen, zulk eenen zeldzaamen
 omzwaai, in den duizeligen geest van zom-
 migen der onzen, gemaakt, dat zy, als uit een'
 droom

(p) Resol. Staat. Generaal. 2 July 1600. Vergel. Bon, 4 D.
 37 B. M. 651-654, 656 en 657. 4 B. Byvoegl. M. 3-14.
 Kenn. I. c. 17 B. M. 620-722. LE PETIT, I. c. Liv. 17. f.
 765 &c.

(q) Resol. Holl. 4 July 1600. M. 233 en 234. Bon, I. c.
 37 B. M. 688. LE PETIT, Liv. 17. f. 752.

droom; scheenen te ontwaaken, en het Krygs-volk, zo men zegt, eerst na den slag, 't gevaar, dat hen omringd hadt, bezeffende, elkander omhelsden, als waren zy van eene gevaarlyke reizte te rug gekomen of, uit den doode, opgestaan (r).

Bl. 86. r. 3. „MAURITS *verscheen, met Tiet stokje* van LA BARLOTTE, *in de Kerke.*” Sommigen agtten, thans, deezen dapperen Krygsoversten, in den slag, omgekoomen (s): doch zy dwaalden daar in, wyl hy, eerst in 't beleg der Isabelleschans, wierdt doorschooten (t).

Bl. 86. r. 16. „Hy (de Admirant VAN ARRAGON) *werdt*, — in den Haage, *gevangen gezet.*” Hy, die ook den titel voerde van Hertog van Varacques, diende thans, als Generaal der Ruitery, aan 't hoofd der gewezen muitende Ruiteren; alwaar hy, zo zommigen schryven, van 't paard, by eenen aanval, gestort, door de onzen gekend en gevangen wierdt.

Men hadt hem, van Woerden koomende, eene pooze lang, op 't huis te Persyn, een klein uur van den Haage, geplaatst (u).

Bl. 87. r. 15. „Twist tuschen den Stadhouder van Friesland en ROORDA.” Behalven de, door WAGEN., aangehaalde plaatsen, verdient, ten deezen opzigte, het onder aangehaald werk te worden ingezien (v).

Bl. 88. r. 2. „'t *Tegenwoordig* misverstand

tus-

(r) Brief van UTENBOG., by BOR., l. c. 37 B. bl. 567. REID., l. c. bl. 635. GROT. l. c. lib. 9. p. m. 400.

(s) Brief van UTENBOG., by BOR., l. c. bl. 657.

(t) BOR., l. c. 37 B. bl. 658, en WAGEN. alhier, bl. 88.

(u) BOR., l. c. 37 B. bl. 658, 669. REID., 17 B. bl. 631. Resol. Holl. 12, 14, 27 July 1600. 12 Aug. bl. 239, 242, 250, 270, 273 en 2 Mei 1600. bl. 185. Men zie verder zyne titels in Resol. Holl. 13 Mei 1602. bl. 171.

(v) SCHWARTZEND. Charterb. van Friesland, 4 Deel.

rusfchen den Prins en de Staaten." Dat 'er iets zodanigs, reeds voor den Slag van Nieuwpoort, plaats greep, dunkt my zeker, en de hoofd-oorzaak was, misfchien, uit de verschillende begrippen, nopens de wyze, hoe best de Spanjaards te wederstaan, gesprooten.

De Staaten, 't oog houdende op den verwarden toestand des Vyands, die, door zyne eigene Mui teren geplaagd, geld gebrek hadt en wiens behoefte, om de woorden van onzen WAGEN. te gebruiken (w), uit Vlaanderen meest vervuld wierdt, hadden, eindelyk, beslooten tot een' aanvallenden oorlog in dat Gewest, vermeenende dus hunne bezittingen, best en gemaklykst, te kunnen verzeekeren, de verloorene Steden te rug te krygen en, byzonder zo 't hun gelukken mogte Duinkerken te bemagtigen, de lasten te water, wel ter helfte, te kunnen verminderen (x); tegen al het welke, egter, de Prins en sommige Legerhoofden, wigtige bezwaaren inbragten, en den togt zeer gevaarlyk voor den Landereekenden; zo zeer, dat zelfs de Ridder VÆRE s'Vyands spoedige aanrukking op de onzen zou voorfemeld hebben (y). Ook zegt een Schryver, die in dienst was van s'Prins en Neeve, Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van Friesland, dat de Gemeente der Hollandfche Steden, in 't vooruitzicht van 't gevaar, 't geen den Prinse scheen te dreigen, 't vertrek zyner Doorlugtigheid naar Vlaanderen, al zugtende, zoude hebben aangezien, 'er verders byvoegende „ dat der Staaten gevaerlycke „ en

(w) WAGEN. alhier, bl. 76. r. 1.

(x) Refel. Holl. 8 Mei 1600. bl. 176 en 177.

(y) Zie VÆRE, *La Bataille de Nieuport*; by BOR, Byvoeg. 4 D. bl. 3.

„en desperate raedt den verstandigsten min-
 „haegde”, en dat zy „den geheelen Staet van
 „den Lande in den wind floegen (x)”: welk
 laatste, schoon met vergeetenis van bescheiden-
 heid en, zo ik meene, van waarheid, gezegd,
 egter, duidlyk genoeg aantoon, hoe zeer men,
 chans, op den anderen gebeten was. 't Is wel zo,
 dat men, aan der Staaten zyde, de uiterlyke
 beleefdheid nopens den Prinse niet verminderde
 en hem, na den Slag van Nieuwpoort, als,
 naast God, s'Lands Verlosfer, met de groot-
 ste eere, binnen Ostende, ontvong (a), maar
 dit belette niet, dat, by 't verder beraadsla-
 gen, de gedagten eenigfints verdeeld waren, in
 zo verre dat, daar sommigen aanpreezen den
 Vyand na te jaagen (b), anderen de Schans-
 sen te winnen, en 't besluit der Staaten neder
 kwam, om 't beleg voor Nieuwpoort te
 hervatten, het geenfints blykt, dat dit be-
 sluit strookte met het genoegens zyner Door-
 hugtigheid; die, hoe zeer hy niet naliet voor
 die Vesting te trekken, egter, terstond, niet
 alleen groote en gewigtige zwaarigheden in de
 uitvoering den Staaten voorstelde, maar ook,
 toen, daar na, de zaak in zyne handen ge-
 steld wierdt, eindelyk de belegering opbrak.
 Al het welke gepaard ging met zoodanige,
 onderlinge en voorloopige, raadpleegingen (c),
 als, zo ik my niet bedriege, onder eene
 heuschheid van woorden, het verschil van
 ge-

(x) VAN REID, I. c. 17 B. II. 633.

(a) BOR, I. c. 37 B. II. 668.

(b) REID, I. c. 17 B. II. 634.

(c) Tot klaarder verstand van zaken, zal ik, by het boven-
 gemelde, nog het volgende voegen.

Na de Prins, den 5 van Hooimaand, voor Nieuwpoort geko-
 men was, liet hy, reeds op den 8 daar aan, door zynen Bui-
 taart-

gedachten nu en dan, genoegzaam doen door-
straalen. Ook kan men aanmerken dat, byzon-
der

naard-Broeder, JUSTINUS VAN NASSAU, Lientenant Admiraal van
Zeeland, maar, thans, by hem in 't Leger zynde, den Staaten
eenige zwaarigheden aandienen, welken zig in de belegeringe
opdoeden, en die hun van dien aart toefcheenen, dat zy zig,
in persoon, naar Nieupoort begaven, waar toe zy den Prin-
se, alvorens, eenige Manschap, om hen te geleiden, verzogt
en, daadlyk, verkregen hadden. In 't Leger gekoomen, ver-
klaarden zy aan MAURITS, hoofdzaklyk, „ dat zy door niet
„ gekomen waren om de belegering (*) te contradicticeeren, maar
„ veele meer om met zyne Excellentie te advyzeren, ende
„ alles te stellen tot zyn Excellenties discretie, die deeze
„ zaakke beter verstant, ende te hulpen pryzen ende hou-
„ den staende, met ghemeyn advys, dat by zyne Excellen-
„ tie, daer inne soude werden gedaen voorgenomen ofte ge-
„ laten.” De Prins, op deeze beleefde woorden, waar door
hy, zekerlyk, gedekt wierdt, maar die geen blyk van inwen-
dige overeenkomst bewyzen, stelde zyne zwaarigheden voor;
hy beriep zig op den te grooten omurek van het Leger, 't
geen meer dan drie mylen besloeg, op de veele toegangen,
die den Vyand naar de belegerde plaatze waren overgebleven
en om welken alle te stoppen zyn Volk te zwak was, zo
zeer, dat de Spanjaard, ook by lichten dage, zo veel Volks,
als hy wilde, kon binnen brengen, en zelfs ons Leger van
Offende affnyden, door 't innemen der *Alberus* schantze, of-
te andersints; door welke gevallen men weder genoodzaakt
zou worden met hem te staan, of de belegering te verlaten.

De Staaten herhaalden toen, nogmaals, hun gezegde, waar
op Zyne Doorlugtigheid antwoordde alles te zullen doen,
wat tot vordering der belegering mooglyk was, maar dat
hy voor de Stad geen Gescht zou brengen, voor alles hier
coe gereed en hy van s'Vyands voornemen meerder onder-
rege was. Na, egter, de Staaten waren wedergekeerd en LA
BARLOTTE, twee duizend Man in Nieupoort hadt weten te
werpen, begaf de Prins zig in persoon naar hunne Edel
Mogendheden en stelde nieuwe zwaarigheden voor; doch dee-
zen, daar 'er nu eenige versche Kompagnien aangekomen wa-
ren, en men den Priuse had veroorloofd meer volk uit Hol-
land te ombleden, vonden goed het Beleg nogmaals voort te
zetten. Dit geschiedde, tot dat, eindelyk, na herhaalde
voordragt van MAURITS, tot opstaan van 't Beleg, en na
verklaring der Staaten, dat de zaak 't eenemaal in handen
zyner Doorlugtigheid gesteld was, doch hem, ingeval van
vertrek, aanbevolen wierdt voor de beveiliging van s'Lands
Leger-behoeften te zorgen, de Prins verscheiden' redenen
op-

(*) Ik zoude, liefst, meenen, dat het woord *belegering* hier
aanduidt de *wyze van beleg*; want, blykens den tekst en
zonder dat hier eenige verklaring toe noodig was, wist men
dat niet de Staaten, maar wel MAURITS, tegen de belegering
van Nieupoort waren.

der sedert deezen tyd en tot dien van het twaalf jaarig. bestand toe, het verschillend begrip, tusfchen de Staaten en den Prins, over de wyze van oorlogen, meerder plaats hadt, waar van ik, in 't vervolg (d), nog een voorbeeld zal byhaalen. Of OLDENBARNEVELD, uit deeze verscheidenheid van denkbeelden, en dat, fomtyds, aan die van den Prinse, boven die der Staaten, moest voldaan worden, zyne Doorlugtigheid verdragt heeft gehouden van naar hooger gezag, te staan, waar van onze WAGEN. spreekt, (bl. 87. alhier) durve ik niet verzekeren en hebbe, omtrend de oorzaaken of gegrondheid der vreeze, welken men, ten deezen opzigte, dien doorzigtigen Staatsman toefchryft, geen volleedig licht. Ik leeze, in de Resolutien van Holland, dat de Prins, aan de Staaten, verzogt hadt te mogen weten, of hy, „ *ten zynen koste en pericule, met syne* „ *hulpers, tegens den Spaignaers ende hare* „ *adharenten, ende op de Landen niet neutrael* „ *wesende, oarlogh soude mogen voeren, plaet-* „ *fen veroveren, ende deselve in Souverainiteyt,* „ *fonder iemants regensleggen, mogen behouden* „ *en besetten. Item of men syne Excellentie* „ *soude willen consenteeren alleen, tusschen* „ *de Cape Verde ende de Cape bonne Espe-* „ *rance, peper ende gember, wit en swart, te* „ *mogen doen halen.*” De Steden (wat de
Rid-

opgaf, om welken hy niet konde goedvinden 't Volk, zonder dienst van den Lande, voor Nieuwpoort te doen verteeren, en beslooven hadt 't beleg op te breeken, en 't Leger voor de Vesting *Isabelle* te brengen; zo als, sedert, gedaan wierdt, (Resol. Holl. der Generalt. van 8, 9, 10, 11, 12, 13 July, 1660. Vergel. BOR., t. 6. 37 B bl. 655.

(d) Zie Aanmerk. op bl. 164. r. 4. v. e. alhier.

derfchap gezegd hebbe vinde ik niet) verklaarden, toen ten ryde, „ dat fy, sonder communicatie met hare principalen, daer op niet „ en soude durven resolveren; te meer, overmits „ veel Schepen op de voorsz. kusten handelden, „ ende oock eenige Compagnien een „ groote quantiteyt Peper van dezelve Quartieren verwachten, volgende hare Contracten, aldaer gemaickt (e).” Maar hier kwam, sedert, niets van, en de algemeene Oostindische Compagnie wierdt, reeds ten jaare 1602, opge-regt. Het is, egter, niet onmooglyk, dat, indien men waarlyk eenigen argwaan op de voorneemens van MAURITS voedde, ook dit voorstel ’er toe kan hebben medegewerkt, en men vermeent heeft, dat het in Souverainiteit bezitten van eenige vreemde landen zeer gevaarlyk kon worden in handen van een persoon, wiens aanzien reeds zo groot was in ’t Gemeenebest. Hoe het zy, en of deeze ongelykheid van denkbelden langer of korter geduurd, vastere of losfere wortelen geschooten hebbe, men kon dit, als ik reeds aantekende, aan het uiterlyk gedrag der Staaten niet bemerken; waar toe men, in allen gevalle, ook elkanderen te veel noodig hadt. De Staaten gaven eene preuve van heuschheid, in den jaare 1600. De Prins hadt, een’ geruimen tyd, zyn regt betoogd, omme, als algemeen Admiraal, den tienden en dertigsten Penning te genieten van den veroverden buit, en men hadt hier over, zeer lange, ter Staatsvergaderinge geraadpleegd, doch, eindelyk, beslooten de Algemeene Staaten, dat, hoe zeer men niet bevonden hadt, dat de

Lan-

(e) Resol. Holl. 21 Mei 1601. bl. 216 en 217.

Landen, Steden en Ingefetenen van de vereenigde Gewesten, onder de Keizeren, of andere Vorsten, onderhevig geweest waren aan, of immer aangenomen hadden de, algemeene beveelen op de zaaken van de Admiraliteit gemaakt, maar dat, integendeel, eenige derselver Gewesten zig altyd daar tegen hadden verzet en ook, geduurende deeze oorlogen, niets tegen de vry- of geregtigheden der Landen was gedaan of gedaan mogt worden, zy nogthans, „ begerende syne Ex^{cie}, oock in defen, „ te belieuen, hem bewilligden ende toestonden, „ prouisionelyck, ende alleenlyck voor syne „ Ex^{cie} perfoon ende tot anders zal wezen „ geordonneert, dat syne Ex^{cie}, onder de voorsz. „ verclaringe, zal volgen, van de prinzen ende „ beuten, benoorden den *Tropico Cancri*, ende „ sonder denselven *Tropicum* gepasseert te zyn, „ verouert off te veroueren ende, voor goede „ prinse, verclaert off te verclaren, by den Raedt „ van der Admiraliteyt dezer Landen, (de „ Scepen geschut ende ammunitien van oorloge „ vuytgesondert), een gerecht thienden deel, „ ende, van tgene ouer den voorsz. *Tropicum Cancri* is, ofte verouert zal worden, een „ gerecht dertichstendeel. Alles, so van tgene „ by de Scepen, in dienste der Landen wesende, „ verouert is, off verouert sal worden, als van „ de Scepen, den particulieren Ingefetenen „ deser Landen toebehoirende (f).”

Gelyk, voor 't overige, die van s' Vorsten Hofhouding den Staaten van Holland hadden vertoond, hoe zeer zy ten agteren geraakt waren,

(f) Resol. der Staat. Gener. van 1 April 1602. Vergel. J. n. 23 Maart, 20 July en 13 Aug. 1604.

ren, door dien dezelve Hofhouding, gewoonlyk, in den Haage, bestondt uit twee honderd Kostgangers, welken, in 't Leger, tot drie-, ja, somtyds, wel tot vyf- of zes- honderd, aangroeyden, stonden ook de gezegde Staaten, ter goedkoming aan de byzondere schulden zyner Doorlugtigheid, een somme van veertig duizend guldens toe (g). Ook wierdt voor Graave HENRIK FREDRIK VAN NASSAU vastgesteld eene Wedde van vyf honderd guldens, ter maand; nadien zyne Doorlugtigheid hem begeerde te gebruiken, „om voortaan te commandeeren ouer een der- „dendeel van 't leeger ende andersints, nae dit „de dienst van 't Landt zoude vereiffchen (h).”

Bl. 88. r. 11. „*De Aartshertog deede — de Schanschen — voorzien van meer bezetting.*” ALBERTUS rigtte, buiten dien, een nieuw Velt-leger op, van drie duizend Duitschers en Nederlanders, by welken hy nog van vyf duizend Waardgelders voegde, door die van Vlaanderen, sints lange, tegen den nood, op halve leeninge, gehouden. Dit Volk wierdt, by Diksmuiden, drie uuren van Nieuwpoort, geplaatst (i) en moest de belegering dier stad zeer belemmeren.

Bl. 88. r. 3. v. o. „*Het overige deel des jaars — werdt, — zonder verdere onderneemingen, doorgebracht.*” Gebrek aan geld was 'er één der voornaamste oorzaaken van. De Staaten reekenden den oorlog, ter zee en op de binnen-wateren, op omtrend honderd duizend ponden, ter maand; ook was 'er, boven de ge-

(g) Resol. Woll. 6 Maart en 11 Mei 1602. Bl. 99 en 163.

(h) Resol. der Staat. Gener. 3 Maart en 18 Juny 1602.

(i) RENO, l. c. 17 B. bl. 634.

gewoone en over de Gewesten verdeelde lasten van den oorlog te lande, van het Veldleger en van het Volk, uit de Steden, voor den togt in Vlaanderen, geligt, aan nog onverdeelde lasten, en dus buitengewoonlyk, 150^m fl s' maands noodig geweest. Men was daarom zeer verheugd met, en begreep wonderlyk wel te pasfe te komen, eene somme van twee honderd vyftig duizend kroonen, door Koning HENRIK, na den Slag van Nieuwpoort, in welken hy veel belang genomen hadt, den Staaten toegezonden. Engeland en Schotland hadden mede eene ligtinge van Volk, uit hun Ryk, aangeboden (k).

Bl. 91. r. 8. „*Het straffen van eenigen hunner.*” Men strekte die straf niet alleen tot de gemeene Duinkerksche Kapers uit; maar, daar men oordeelde, dat dit alles aan den Graave van ARENBERG en den Heere van WAKKENE; Admiraal en Onder Admiraal der Nederlanden wegens de Aartshertogen; te wyten was, en deezen zig, uit de losgelden der arme Visschers, wilden verryken, beslooten de Staaten van Holland die twee Heeren voor s' Lands Vyanden te verklaaren, hunne goederen, hier te lande liggende, openbaarlyk te verkoopen en, boven dien, alle middelen aan te wenden, om den persoon van WAKKENE en andere Scheepshoofden in handen te krygen, en dezelve, met de koorde, te doen straffen (l).

Bl. 91. r. 6. v. o. „*Sedert dat de Vyand zig hadt beginnen te bedienen van Galeien, was*
men,

(k) Refol. Holl. 7 Aug. 1600. bl. 266, 270, 272 en 273.

(l) Refol. Holl. 29 Aug. 1000. bl. 354, 364. 10 Nov. 1601. bl. 399.

men, hier te lande, ook bedagt geweest, *om 'er eene of meer te doen timmeren.*" Dit Vaartuig was, in deeze Landen, buiten gebruik geraakt; maar, onder 't huis van Henegouwen en, zoik meen, vroeger en laater, bedienden 'er de Nederlanders zig van (*m*); onder den naam van *Galeiders* of *Galeiden*. Om beter te oordeelen over den aart derzelven, gedurende den Spaanschen oorlog, kan men ook inzien de onderstaande plaatsen (*n*). By ziekten en wintertyd, wierden de Slaaven, op dezelve dienende, te Vlaardingen bewaard, in zeker, daar toe, opzetyk, ten koste van den Lande, aangelegd Gebouw (*o*).

Men kan, by 't gebeurde in den jaare 1600, nog voegen, dat de Stad Zwolle, in Overysfel, weigerig zynde in het draagen der Gemeenelands lasten, (in welken de Ridderfchap en overige Steden geltemd hadden) andere Gewesten, met naame Holland, 'er voor waren, en op 't punt om, des noods, die Stad, door de gewapende hand, te doen uitwinnen (*p*); zo als bereids de Raad van Staat hadt voorgeslagen. Voor 't overige, woedde thans eene heete Pest-ziekte, hier te Lande, byzonder te Haarlem (*q*), welk orheil nog eenige jaaren, aanhielt; waar door, ook tot nadeel van 's Lands middelen, de Pagters van 't gemaal afflag van verschuldigde Penningen verzogten en kregen (*r*).

Bl.

(*m*) MELIS STOKK, Rym-Kron. 9 B. V., 773 en 783.

(*n*) Resol. Holl. 8 en 19 July 1598. *Bl.* 240—246 en 259, en 7 Dec. 1600 *Bl.* 442.

(*o*) Resol. Holl. 30 Maart 1600 *Bl.* 102 en 190.

(*p*) Resol. Holl. 13 Sept. en 29 Aug. 22 Sept. 1600. *Bl.* 307 en *Bl.* 365.

(*q*) Resol. Holl. 4 Sept. 1600. *Bl.* 292.

(*r*) Resol. Holl. 11 Dec. 1602. *Bl.* 420.

Bl. 105. r. . „ *De Weduwe des Graaven VAN BROEK.*” Zy was ANNA MARGARETA, geboore Graavinne van Manderscheid en Blankenheim; haare Zuster, HELENA, was gehuwd geweest met REINOUD, Heere van Bredenrode (s). Her Bruiloftsfeest wierdt, den 20 van Bloei maand, te Arnhem, in het S. Agnieten Klooster, gevierd (t).

Bl. 110. r. 6. „ *Men wierp het oog op s'Hertogenbosch.*” Men zie, nopens het begin, voortgang en einde van deeze onderneeming, den onderstaanden Schryver (u).

Bl. 112. r. 10. v. o. „ *De Onderkoning van Ierland*, belegerde hem.” De overwinning der Engelschen op de Spanjaards, welke hier op volgde, wierdt, hier te lande, met openbaare dankzegging in de Kerken, 't luiden der klokken en verdere vreugdebedryven, op last der Staaten, gevierd (v).

De Staaten zig, om deezen tyd, nader tragtede te verbinden met eenige Duitsche Vorsten, en den Keurvorst Palts Graave hen, tot Gevaders, over zynen pas gebooren Zoon, verzoekende, wierdt Graaf HENDRIK, nevens eenige Staatsleden, derwaarts geschikt (w).

Bl. 120. r. 16. „ *De Stad (Graave) wierdt, op den negentienden van Herfst maand, opgegeven.*” De Staatsche Benden trokken, den volgende dag, in de Stad, die, door de Spaanschen, toen verlaaten wierdt. Zo de
Al-

(s) Refol. Holl. 14 Febr. en 9 Maart 1601. bl. 39 en 64.

(t) VAN HASSALT, Kron. van Arnh. bl. 252.

(u) VAN MEUN, Beschryv. van 's Bosch. 2 D. II. 252-257.

(v) Refol. Holl. 12 Jan. 1602. bl. 15. Refol. der Staat. Gener. 21 en Jan. en 3 Febr. 1602.

(w) Refol. Holl. 8 Febr. 1602. bl. 16.

Algemeene Staaten , als de Raad van Staat , hadden , tot tweemaal toe , zig in 't Leger , Staatsgewyze , vervoegd , om met zyne Doorlugtigheid alles 't overleggen en teffens zorge te draagen , dat , door deeze beleegering , die van Ostende niet minder behartigd wierdt (x).

Bl. 121. r. 11. v. o. „ Een hoop Ruiters — *hadt zig geworpen in 't Kasteel van Hoogstraten.*” Deeze muitende Spanjaards hadden zelfs , volgens tyding , thans , by de Algemeene Staaten , ingelooopen , het Stedeken Gemblours ingenoomen en zig , aldaar , tot omtrend zes duizend toe , versterkt. Gelyk men , hier te lande , deeze Benden , tegen hunne oude Meesters , bystondt , liet men ook zes honderd guldens uitdeelen aan zekere Italiaanen , die een vyandlyk Fregat , van Sluis in Vlaanderen , herwaards gevoerd hadden ; ook gaf men twee honderd guldens aan zekeren ANTONIO ROZZO , die dit Volk daar toe hadt overgehaald (y).

Bl. 123. r. 22. „ SPINOLA zocht zyne schade te boeten.” Voor de Kusten van Vlaanderen droeg de *Kommandeur JAN GERBRANDIZ.* , en de Raaden (z) by hem gevoegd , zo goede zorge , dat het den Vyand niet mooglyk geweest was

uit

(x) Refol. der Staat. Gener. 5, 10, 17, 21, 26 Juny, en 22, 25, 29 July, 19 en 20 Sept. 1602.

(y) Refol. der Staat. Gener. 30 Oct., 13, 14 en 16 Nov. 1602.

(z) Refol. Holl. 13—15 Aug. 1602. bl. 253. De Staat seide van ouds ook Raaden , wier gezag zeer groot was , op de Vloot van den Admiraal ; zy droegen mede zorge , voor de Zeekusten. Men besloot , in dit jaar , dat , in plaatte van de twee buitengewoone Raaden , in de twee voorgaande jaaren , op de Kusten van Vlaanderen gebruikt , elk van de Kollegien der Admiraliteit éénen zenden zoude in de Vloot , op de gezegde Kusten , die , van twee tot twee Maanden , den anderen zoude aflossen. Refol. Holl. 4—21 Dec. 1702. bl. 405. OLIVIER VAN NOORD , zo bekend door zyne zeetogten , was Raad op de Vloot van den Heere van OUDAM. Refol. der Gener. 23 Aug. 1602.

uit te loopen, niet tegenstaande zy lange gereed gelegen en zulks, te meermaalen, beproefd hadden.

Bl. 125. r. 15. „De Graaf (ENNO van Oostvriesland) *verboodt*, heimelyk, *alle onderhandeling met de vereenigde Staaten.*” Om de laatsten te beter te mompen, verzocht hy hen, nog een geruimen tyd hier na, tot het Peter-schap, over zynen Zoon, nevens den Keizer en eenige Duitsche Vorsten. Doch de Staaten waren te doorzigtig, om zig te laten blinddoeken en hielden de zaak, onder voorwendsel van, hier nopens, eerst met de Gewesten te moeten raadpleegen, zo lange sleepende, tot tyd en omstandigheden dezelve deden vervallen (a). Zy stelden ze, midlerwyl, in handen van den Raad van Staate.

Bl. 131. r. 8. „Amerika, *in 't gemeen*, West-Indiën *genoemd.*” 't Is zeker genoeg, dat dit Waerelddeel, ten onregte, de laatste benaaming voert; daar het noch gelegen is aan de Rivier *Indus*, noch behoorende tot dat, uitgebreid, Asiatisch Gewest, 't geen, ten oosten van dien berugten Stroom liggende, by de Ouden, alleenlyk den naam van *Indiën* voerde. Dan, KOLUMBUS, de eerste Ontdekker van Amerika, deeze, zo gezegde, *nieuwe Waereld*, zo uit hoofde van haare voortbrengfelen, als om andere redenen, doch die men, naderhand, bevondt geenen genoegzaamen grond te hebben, voor een deel der Indiën aanzien, kreeg dit gevoelen zo veel ingang, dat het, eerlang, in openbaare Brieven van FERDINAND, Koning van

(a) Resol. Holl. 13-15 en 16 Aug. 1602. Bl. 253 en 260. Resol. der Staat. Gener. 7 Aug. 1602.

van Spanje, ten wiens koste hy de reize gedaan hadt, mede met den naam van *Indiën* betiteld en, daar op, by alle Europeaanſche Volkeren, onder dien naam, bekend wierdt; zo egter, dat men 'er, wel haast, het voorzetsel *West* by voegde, ter onderscheiding der oude Indiën, die, als ten noordoosten der nieuw gevondene Landen gelegen, toen eerst, den naam van *Oost-Indiën* kregen. Na men de dwaaling, die aanleiding tot het denkbeeld van KOLUMBUS gegeven hadt, ontdekte, was de naam van *West-Indiën* reeds, niet alleen op alle tongen, maar ook in alle Boeken van Zee- en Koopluiden te zeer gevestigd, dan dat het of gemaklyk, of, zo ik agte, voor den handel nuttig, zou geweest zyn, 't misdoopt Gewest te herdoopen (b).

Bl. 131. o. r. „*Een der Egyptische Koningen — den Nyl met de roode Zee, door eene gegraven Vaart, vereenigd hebbende.*” Volgens den, alhier, by onzen WAGEN., in de aanrekening (b), aangehaalden Schryver, hadt de Egyptische Koning, SESOSTRIS, die hier bedoeld wordt, deeze Vaart wel, ter breedte van honderd en diepte van dertig voeten, begonnen en, tot eene lengte van ruim zeven-en-dertig mylen, voortgezet, maar nimmer, tot aan de roode Zee, kunnen voltrekken, noch den Nyl met dat Water vereenigen; weshalven die stoutte onderneeming geheel onnut wierdt (c).

Bl. 134. r. 10. „*De Speceryen kwamen*
nog „

(b) Men zie breder ROBERTSON, *Geschiedenis van Amerika.* I D. bl. 179 en 180.

(c) PLINIUS, *Hist. Natural. Lib. 5. Cap. 29.* ROBERTSON, *Recherch. Hist. sur la connoissance que les Anciens avoient de l'Inde.* T. 1. p. 52.

nog, tot omtrend het einde der vyftiende eeuw, alleen over Venetien, in de Nederlanden." Zy wierden, voornaamlyk, verhandeld te Brugge in Vlaanderen, in welke Stad zig ook veele Venetiaanen, sedert den jaare 1405, hadden nedergezet (d), en die, toen ten tyde, de eerste Koopplaats van Europa was. Tot deeze grootheid, hadt de toenmalige goede gesteldheid der Vlaamsche Havenen zeer veel bybragt, welken men reeds gezien heeft dat, al in de 13 eeuw, boven de onzen bezogt en geagt wierden. Dit zou, egter, op zig zelve, niet wegneemen de mooglykheid, dat sommigen onzer Zeeplaatsen, reeds in die eeuw, of zelfs eene eeuw vroeger, ook aan de Arabieren konden bekend zyn geweest, indien dit, andersints, van elders aanneemlyk was, gelyk het, byzonderlyk, van die plaatsen, uit welken de Nederlandsche Kruisvaarders naar 't Oosten voeren, zeer aanneemlyk schynt. Eene zaak, die ik, alhier, niet zoude aanhaalen, was het niet om, daar door, met een woord, te kunnen spreken van eene aanmerklyke plaats in onzen WAGEN:; welke ik, voorheen, met stilzwygen, ben voorby gegaan, en daar in bestaat, dat, uit een Arabisch Schryver der twaalfde eeuw, aangehaald door den beroemden HUGO DE GROOT (*Append. Epist.* 494, vervolg van zyn Leven *bl.* 277.), blyken zoude, dat men, ten dien tyde, uit *Texel, Goederede, Schouwen en Walcheren*, naar *Engeland* overvoer (e)."

De

(d) ROBERTSON, *J. e. T. 1. p.* 172. VERHOEF. *Prysverh. van* 1777. over den Koophandel. *bl.* 23 en 25.

(e) WAGEN. *Vaderl. Hist. 3 D. bl.* 45 (9).

De voortrefflyke DE GROOT gebruikt, in den aangehaalden Brief, op den 14 van Grasmaand des jaars 1640, aan zynen Broeder, geschreven, de volgende woorden; „ *Groet uit mynen naam, den Heere Wimpius en zeg hem als een beminnaar van zyn Vaderlandt, en ervaaren in die zaken, dat ik gevonden heb in een Arabisch Schryver, die geleefd heeft voor vyf honderd jaren, gewag gemaakt van GRAVEZANDE, waar van daan men, toen voer naar Brittanje, als mede van Texel, Goedereede, 't Eilandt van Schouwen en van Walcheren.*”

Wanneer ik die plaats overweege, komt zy my voor, tweeledig, te kunnen verstaan worden; zo naamlyk, dat DE GROOT of, alleenlyk, heeft willen zeggen, dat hy, in een' Arabisch Schryver, die, vyf eeuwen voor hem, en dus in 't midden der twaalfde eeuw, geschreeven heeft, gewag hadt gevonden van 's *Gravezande*, als een Overvaart naar *Engeland*; en dat de doorkundige Man 'er, verders, maar, als eene aanmerking *van hem zelve*, heeft bygevoegd, dat men, ten dien tyde, zulks insgelyks, deedt, uit *Texel, Goedereede, Schouwen en Walcheren*; of wel, dat hy, integendeel, heeft willen aanduiden, dat de *Arabische Schryver* van alle deeze plaatsen gewaagd heeft.

't Laatste zal ook het gevoelen van onzen WAG. geweest zyn; maar, indien dit de zin der woorden van den Heer DE GROOT moet wezen, verklaar ik, ondanks alle naspeuringen by de, in de Oostersche Taale, bedreevenste luiden, tot nog toe niet te hebben kunnen ontdekken, welken Schryver hy op 't oog heeft

ge-

gehad; 't geen te moeilijker wordt, daar hy denzelven niet genoemd heeft en, voor zo ver my bewust is, niemand na hem.

* *Geogra-
phia Nu-
biana*.

Dan, indien zyne woorden in de eerstgemelde beteekenis moeten worden opgevat, 't geen my niet buiten waarfchynlykheid voorkomt, zoude ik zeer wel kunnen omhelzen de gedagten van eenen Man, aan wien niemand in Europa, den roem van uitmuntenheid, in alles wat deezen tak van geleerdheid betreft, zal weigeren (f), en die, over dit punt, door my geraadpleegd, vermeendt, dat DE GROOT het oog gehad heeft op zekeren EDRISI, meêr bekend onder den naam van den *Nubifchen Landbefchryver* *, die, ten dienste van ROGIER, Koning van Sicilien, in het jaar 548 na de *Hegira*, dat is 1153 na de geboorte van Christus, gefchreeven heeft, en dus, zekerlyk, nagenoeg, vyf honderd jaaren, voor de aanmerking van DE GROOT.

In het werk van deezen Schryver, 't geen, eerst te Rome, ten jaare 1592, in 't Arabifch en, daar na, ten jaare 1619, te Parys, in 't Latyn, gedrukt is geworden, vindt men niet alleen de woorden *Vadifant*, en *Vadired* (g), welken, in klank, zeer veel met *s'Gravesand* en

(f) Ik bedoel den Leldfchen Hoogleeraar SCHULTENS, die my niet alleen deezen Schryver heeft leeren kennen en de Latynfche Overzetting medegedeeld, maar ook (daar ik 't ongeluk hebbe der Arabifche Taale geheel onkundig te zyn, en de Latynfche Overzetters van EDRISSI sommige naamwoorden, welken zy mede niet verftonden, in hunne Arabifche Charakters hadden gelaten) de goedheid gehad heeft die Arabifche Charakters, met byvoeging van zyne verbeeteringen, in onze letteren over te brengen; 't geen ook plaats heeft gehad in opzigte der twee laaste Lettergreepen van het, zo Braks, in den Tekst, te meldene *Vadired*.

(g) *Geographia Nubiana*, p. 253 et 272.

en *Goederede* overeenkoomen, maar men leest 'er zelfs, dat men, van *Vadifant*, een klein Steedje, zestig mylen van *Vadiredede* liggende, naar *Engeland* over voer, welkers vaste Kust vyf'en-twintig mylen van daar gerekend wierdt (*h*).

't Kan dan zyn, dat DE GROOT *Edrist*, 't zy in 't Arabisch, 't zy in 't Latyn (welk laatste waarschynlykst is, zo lang niet blykt dat hy de Arabische Taale kende), geleezen en deezen bedoeldt heeft; maar of de *Arabische* Schryver, door de woorden *Vadifande* en *Vaderede*, waarlyk *Gravezande* en *Goederede* verstaan heeft, is eene andere vraage; die ik, liefst, ontkennender wyze, zoude beantwoorden.

Want, voor eerst; *EDRISI* spreekt alleenlyk van plaatsē, in *Vlaanderen* liggende; daar, ondertusfchen, in zynen tyd, *s'Gravezande* en *Goederede* tot *Friesland* behoorden, en wel niet tot dat deel van *Friesland*, 't geen, op de Zuidwestlyke Grenzen van *Zeeland* gelegen, aan *Vlaanderen* paalde (*i*), maar veel meêr naar het ander einde, op de Noordwestlyke grenzen van *Zeeland* en *Zuidholland*.

Ten tweeden; *EDRISI* zegt wel, en met uitgedrukte woorden, dat men, van *Vadifand*, naar *Engeland* gewoon was over te steeken; maar dit deedt men ook uit plaatsē in *Vlaan-*
de-

(*h*) *Geograph. Nablens.* p. 253. „Ab *Haugirs* ad urbem „*Rothomagus*, ad occidentem, xxx M. P. Ab illa etiam ad „urbem *VADISANT*, exiguum valde, mari adjacentem, lxxx „M. P. Et ab hac urbe conscenduntur naves ad euntes in insulam „*Angliam*, quam dividit a continente Fretum, habens in „longitudinem xxv M. P. — Siquis velit, potest a *VADISANT* „conferre se ad *VADIARDE*, itinere maritimo, lx M. P.; a „*VADIREDE* ad arcem *Oldis*, mari appositam, xxx M. P. *Conf.*”
L. c. p. 272.

(*i*) Men vergelyke myne Aanmerk. op *WAGEN.* I D. H. 359. r. 23 en 24 en op 2 D. H. 252. r. 19.

deren, welker Havens, om 'dit nog eens te zeggen, in zynen tyd, en nog lang daar na; beroemder waren dan de *Friesche* of *Hollandfche*; zo als ik, voorheen, van eene voorname Haven in dat Gewest ik meene *Cincfal* gesproken heb, uit welke men overvoer naar het, nu verzande, *Prol* (k).

Zo ik my, ondertusfchen, niet bedriege, heeft de Arabifche Schryver eerder het oog gehad op *Wifant*, in *Vlaanderen*, van waar het bekend is, dat men, in de Middeleeuwen, zig, voornaamlyk, naar *Engeland* overscheepte, gelyk, ten overvloede, uit de onderftaande Schryveren kan blyken (l). Ik dagt, voorheen, wel eens aan ons *Witlam*, 't geen ook *Willant*, *Windlant* en *Witlant* gespeld wordt (m); maar de ligging van *Vadifant*, in een ander Gewest, dwingt my van dat gevoelen af te ftaan; behalven ook dat *Witlam* wel, als eene vermaarde Kooplaats, voorkomt, maar nergens, dat ik weete, als eene onmidlyke Haven op *Engeland*.

Dat *Vadirede* in *Holland* of *Zeeland* gelegen zoude geweest zyn, of dat men, van die plaats,

(k) *Prol* reekende men den uiterften Zuidhoek van Engeland. Zie den *Scholiaft* van Adamus *Bromensis*, de *Situ Danica*. fol. 56. Cap. 208. n. 75. Edit. FABRICII. Van dit *Prol*, 't geen, federt, even als de *Cincfal*, verzandde, is, mooglyk, het gemeen zeggen, „to *Prol* vaaren, ergens kwalyk to *Prol* vaaren.” enz. overgebleeven, 't geen voor kwalyk ergens afkoomen, enz. gebruikt wordt en, misfchien, doelt op 't gevaar, 't welk deeze Haven, door haare verzanding, op 't laaft, zal onderhevig geweest zyn. Ieder weet, dat wy veel fpreekwoorden van den Scheepvaart ontleend hebben; en dat ons naar *Jaffa* en naar *Palermo* gaan ook hier thuis hoort.

(l) *Alta SS. Belgii*. T. 1. p. 328. Voyez auffi la *Dissertat. de l'Abbè MANN*; dans les *Mémoires de l'Académie de Bruxelles*. T. 8. p. 233 et 235.

(m) *Synops. Hiftor. Franco-Meroving. Lib. 2. p. 274*; HEDA, de

plaats, naar de *Engelsche* Kust gewoon was te vaaren, zegt EDRISI niet, en ik heb geen grond genoeg om, op eene wyze, die my zelve voldoet, te gissen, welke deeze Plaats, zestig mylen van *Vadifant* gelegen, geweest zy.

Van *Texel*, *Walcheren*, of *Schouwen* is, by EDRISIGEEN gewag; immers ik zie niet, hoe men die plaatsen, uit de, by hem, voorkoomende naamen, *Luns*, *Port-Atrix*, *Pister*, *Hangirs*, *Dair*, *Oldin*, enz., zoude kunnen ontcyfferen; even min als aan my, van elders, gebleeken is, dat de naam van *Goederede* (*Texel*, *Walcheren* en *Schouwen* vindt men vroeger), (*n*) in de twaalfde eeuw bekend was; schoon 't wel zyn kan, dat men, toen, van deeze Plaats, al was het onder eenen anderen naam, naar Engeland gevaaren heeft (*o*).

Ik durve dan niet besluiten, dat DE GROOT, waarlyk, EDRISI bedoeld heeft, of dat, zo dit al zyn mogt, die Arabische Schryver van *ons* Goederede heeft gesproken, en dat dus dit naamwoord, in de twaalfde eeuw, zou bekend geweest zyn.

BL 151. r. 17. „BATENCOUR.” Men zie over hem, die, by anderen, een Normandiër van geboorte ge-agt wordt, ook den onderstaanden Schryver (*p*).

BL 153. o. r. „De Staaten — verzuimden niet de gunst des nieuwen Konings te zoeken.” Men geraakte, ondertusfchen, in Holland, al rasch

de Epist. Trojesb. f. 27. Chron. Egmond Edis. KLUITII, adann. 837.

(*n*) ALTUNG, *Notts. German. Inform.*, in voce *TELLA*, T. 1 p. 2. fol. 170.

(*o*) Vergelyk VAN DE SPIEGEL, Verhänd. over de Nederl. Regten. Bl. 12 en 13.

(*p*) VAN HAAVEN, Beschryv. van 's Bosch. 2 D. Bl. 261.

rasch, in eenig geschil met FRANÇOIS VEERE, denzelfden, van wien men, elders, in s'Lands Historie, als van een' zeer dapperen Krygsman, melding gemaakt vindt. Hy was, thans, Gouverneur van den Briele, en eischte der Wethouderschap niet alleenlyk eenen nieuwen eed af, voor zynen nieuwen Heer, maar voegde 'er eenige bedreigingen by, zo dra de Regeering hem, hier in, niet te wille was. Zy, daar op, verklaarende, hier toe niet te mogen koomen, zonder verlof der Staaten of hunne Gekommitteerde Raaden, bragt, straks, dit werk ter Vergadering der laatstgemelden, wyl de Staaten zelve niet by den anderen waren. Gekommitteerde Raaden zonden, toen, hunne Medebroederen, de Heeren VAN KENENBURG en VAN ZANTEN naar den Briele, om met den Heere VEERE te spreken. Zy deeden dit, en de woordwisfeling liep tot veele hevigheid. Eindelyk, egter, kwam men over een, ter puië van den Stadhuize te doen afkondigen, dat men, op den ouden Eed, zou blyven verbonden aan de kroon, zonder onderscheid van 't hoofd, op wien dezelve zou mogen staan. VEERE hier mede genoegzaam neemende, voldeed men aan de afspraak, en scheidde vriendelyk van elkanderen (q).

Bl. 154. r. 14. „JACOB VALKE.” Hy stierf in dit Gezantschap (r).

Bl. 157. r. 18. „Agt Galeien.” De Resolutien der Algemeene Staaten, zeggen „agt Galeien en twee Fregatten (s).”

Bl.

(q) Resol. Holl. 11, 12, July 1602. Bl. 163 en 166.

(r) Resol. Gener. 9 Juny 1603. p. 430. 172.

(s) 29 Mei 26 p. 400.

Bl. 158. o. r. „De Muitelingen, *sterk* ruim vyftien honderd *Ruiters en Knegten*.” Ik vinde dat zy vyftien honderd man te voet en elf honderd paarden *sterk* waren, allen zeer fraai en uitgeleezen Volk. MAURITS hadt negen duizend vyf honderd Voetelingen en drie duizend Ruiteren by zig (†).

Bl. 159. r. 10. „*De Prins — ondernam het beleg van s'Hertogenbosch*”. Zo de algemeene Staaten, als die van Holland, hadden deeze onderneeming aan hem overgelaaten. Men kan, ondertusfchen, by den onderftaanden Schryver (*), eenige nadere omftandigheden ontwaaren, zo nopens dit beleg, als den daar op gevolgden Slag, met den Markgraave DELLA BELLA, Broeder van den Prinfe d'AVELLINO; die naakt uitgefchud en naar s'Hertogenbosch vervoerd wierdt.

(Bl. 159. r. 2. v. d. „De Staaten, immers die van Holland, hadden — aan hem (Prinfe MAURITS) gelaaten, of hy dit beleg onderneemen wilde, of 't Leger doen fcheiden.” In Holland, hadt de meerderheid, in het begin van Oogftmaand deezes jaars, vermeent, dat men, „aanzien genomen op de aankomft van s'Vyandts nietwe „Volk, het beleg” (van s'Hertogenbosch) „niet moest beginnen, maar 't Leger laren „komen omtrend Bergen op den Zoom, en'er „te doen afdanken de meeste Wagens en Trekpaerden, om het land te verligten van kosten „ende, daer wefende; den Vyand; indien hy iets „onderneemen wilde, terftond by te mogen „wezen.” Ter Algemeene Staatsvergadering be-

(†) METZEL. 25 B. 51. 83.

(*) VAN HEURN, Beichryv. van s'Bosch. 2 D. W. 261.

besloot men, toen, op gelyke wyze; te méér daar de Prins verklaard hadt, tot de onderneeming op den Bosche, de Hoogstraatsche Muitelingen, ter zynér hulpe, te moeten doen koomen; 't geen men moeilýk en gevaarlyk reekende. Dan, weinige dagen daar na, veranderde de meerderheid van gedagten, in diér voege, dat, op den veertienden derzelve maand, het belegeren, of het scheiden van het Leger, „*cynatelyck*, „*na langh debath*, ende conferentien over en „weder” in handen zynér Doorlugtigheid wierdt gesteld (v); dié, thans, te Hoogstraaten was en, ook by de Algemeene Staaten, „*by* „*dage en by nachte*,” op nader overweeging van dit punt hadt aangedrongen, waar na men het zelve mede geheel en, zo ver ik zie, zonder verder verschil, aan hem overliet (w).

Bl. 160. r. 10. v. o. „MAURITS — schonk *aan énen van hun het* leeven.” Deez was, door eene jonge Dogter, verbeden geworden. Ik heb reeds, elders (x), deeze gewoonte aangevoerd. Gelyk MAURITS, alleen uit weerwraak van s'Vyands wreedheid, de overige elf gevangenen deedt straffen, was het ook om dién zelfden Vyand meerder heuschheid in te boezemen, dat hy het Lyk des Markgraave van BELLA, slegtelyk in het dekzel van een paerd gewonden, door een' Trompetter, naar s'Hertogenbosch zondt, nadien men, onlangs, aldaar, het ligchaam van den Heere van RHÔNE, door hem zeer eerlyk bezorgd, op eene zeer onwaardige en veragtelyke wyze, hadt aangenomen.

In

(v) Resol. van Holl. 7 en 14 Aug. 1603. Bl. 195 en 197.

(w) Resol. der Staaten Gener. 11 en 14 Aug. 1603.

(x) Op WAGEN. Vaderl. Hist. 8 D. Bl. 260. r. 19.

In dit jaar, was gevangen geraakt zekere Lotheringer, met naame GERARD MICAULT. Hy wierdt overtuigd van eenen aanlag op 't leeven van Prinse MAURITS. De Algemeene Staaten deden hem, die in den Krygsdienst schynt geweest te zyn, voor den Krygsraad te regt staan; welke hem, eerlang, ter dood verwees (y).

't Ongeval, omtrent deezen tyd, Jonkheere OLIVIER VAN DEN TEMPEL, Heere van *Korbeeke*, en den Markgraave van *Malaspina*, overkoomen, is zeldzaam (*) genoeg, om niet vergeeten te worden. De eerstgenoemde, toen Voorzitter van den Krygsraad, hadt den Staaten, ruim dertig jaaren, trouwlyk gediend: de laatstgezegde, mede een dapper Krygsman, in Spaanschen dienst, was, den 28 van Herfstmaand laatsleden, door de Hoogstraatsche Muitelingen, in den lande van Kuik, opgeligt en gevangen genomen. Deeze Heeren, te saamen, op den derden van Wynmaand daar aan volgende, de Middagmaal-tyd, by Prinse MAURITS, in 't Leger te Vugt, gehouden hebbende en, in 't wederkeeren naar Vlymen; daar de Muitelingen lagen; naast den anderen rydende, vloogeen en dezelfde kanonskogel, uit s'Hertogenbosch geschooten, niet alleen door de buiken hunner twee paarden, die dood ter aarde vielen, maar brak, teffens, elk' der Ryders de beide beenen. De Heer VAN DEN TEMPEL stierf

(y) Resol. Staat. Gener. 22 en 24 July en 1 AUG. 1603. Bl. 555, 572 en 581 776.

(*) Schoon niet tot de algemeene, hoort het, egter, tot de zeldzaamheden der Natuurlyke Historie van ons Land, 't geen men, in de Resolutien der Algemeene Staaten, leest, op den 24 van Zomermaand deezer jaars (Bl. 474 776); nammelyk, dat een selmoes van twaalf guldens was toegelegd, „aan JANNE-
„ KEN TREUNIS d^r, van Hoorn in Vriesland, Moeder van een-
„ verdoortich welstige Kinderen.”

stierf, nog denzelfden dag; MALASPINA herstelde, doch, zyne voeten verlooren hebbende, moest hy zig gewinnen op stelkens te gaan (x).

Omtrend het begin van dit jaar, hadt men, te Napels, den middelsten Zoon van Graave JAN VAN NASSAU gevangen genomen, hem dreigende naar Spanje te vervoeren. De Graaf schreef er den Algemeene Staaten over en pleegde hen raad. Zy antwoordden, met droefnis dit ongeluk te verstaan, en willig te zyn om, tot de verlossinge, alle hunne vermogens aan te wenden, zo door 't aanhouden van eenige aanzienlyke Gevangenen, die den onzen in handen mogten vallen, als door tusschenspraake by den Koning van Vrankryk (a).

Ik vinde ook dat, in dit jaar, één der Zoonen van den Keizer van Marokko, thans negen-entertig jaaren oud en zig hier te lande ophoudende, de hervormde Leere hadt aangenoomen, en zig, te Leiden, onder den naam van HENRI CHERIF, doen doopen. Hy beval zig, sedert, aan de Algemeene Staaten, om den Lande, te paerde, te dienen; en deezen, „aengesien de qualiteyt „des Supplt., ende dat tgeene voorz. is selde „geschied, lieten denselven vyftig guldens in „de beurse geven, hem verders zendende, met „brieven van voorschryvinge, aan Graave HENRIK FREDRIK, ten einde hem onder deszelfs „Kompagnie te ontvangen en, tot laste van 't „Land, op vyftig guldens ter maand, te doen „wapenen ende monteeren met twee paerden „en een *bidet* (b).”

Bl.

(x) MEYER. 25 B. H. 83. *Nj. Gacr. Aanal. Lib.* 12 p. 441 en 442.

(a) Resol. der Staaten Gener. 29 April 1603. *St.* 340.

(b) Resol. der Staat. Gener. 20 Oct. 1603. p. 763 en *Nj.*

Bl. 161. r. 13. v. o. „ De Muitelingen van Hoogstraaten — *werden*, door Prins MAURITS, *gelegd in de Stad Graave.*” De Prins hadt deeze Luiden, die, onder den naam van *gealteerden*, als mede van het *Esquadron* en van den *Elefio* en *Raad van de Unie tot Hoogstraaten*, toen bekend waren (c), na 't ontzet der laatst-gemelde plaats, zeer in bedwang. Na zy, den tienden van Oogstmaand deezes jaars, op de agterhoede des wykenden Graave VANDEN BERGE waren aangevallen en, aldaar, den jonge Heere VAN RHÔNE dood geslagen hadden, herkende MAURITS, die met het Leger volgde, den gesneuvelden, die, eenigen tyd, in Holland gevangen geweest was, deedt hem, tegen dank van 't *Esquadron*, eerlyk kisten en zondt het Lyk, met eenen Trompetter, aan deszelfs Bloedverwanten. Toen ook de Prins, kort hier op en na ALBERT te rug getrokken was, naar Hoogstraaten weder keerde, en zyn eigen Volk zig elders bevondt, wierdt hy meest omringd van deeze Muitelingen, en reedt, slegts van zes of zeven der zynen verzeld, onbeschroomd en ter verwondering van elk een, te midden in hunnen hoop, gaf ze de hand, groettede zeer vriendelyk de aanzienlyksten en nam, door zyne houding en gedrag, hen zodanig in, dat zy hem den hoogsten eerbied beweezen en veilig weder by zyn Leger bragten (d). 't Is denklyk, dat de Vorst een wederkeerig vertrouwen op hem, die, met den opstand, alle eer niet scheenen te hebben uitgeschut en nu in der Staaten oed stonden, heeft gevestigd en, daarom, minder hui-

(c) Resol. Gener. 18 Aug. 1603. bl. 580; men noemde ze ook wel *gealtereerde Ruiters*. 2 Mei 1603. bl. 354 770.

(d) METM. 25 B. bl. 83

huiverig was, dezelfen, in de Graave, bezetting te doen houden.

Bl. 164. r. 5. v. o. „ De Raad van Staate *hadt geoordeeld, dat men, terstond, het Sluifche Gat of Zwin hadt behooren te kiezen, wanneer 'er schoone kans geweest zou zyn, tot het verrasfen van Sluis, toen ontbloom van bezetting. Doch MAURITS, 't zy hy de gelegenheid van wind en stroom niet gunstig genoeg oordeelde, 't zy om andere redenen, hadt dit Stuk anders ingezien.*” De togt naar Vlaanderen, in den jaare 1604, 't gevoelen van de Staaten en den Prinse, nopens dit werk, het, daar opgevolgd, inneemen, zo van 't Land van Kadzand, de Stad Sluis, en andere, by liggende, Plaatzen, als het verlies van Ostende, zyn alle zaaken, op zig zelve, zo merkwaardig en, zo 't my voorkomt, zo weinig, uit de eegste bronnen, toegelicht, dat zy wel eenige uitweiding schynen te vereisfchen.

Na de algemeene Staaten, met den Raad van Staat, in den Winter en de Lente des gemelden jaars 1604, vastgesteld hadden geene middelen onbeproefd te laten, om Ostende, te ontzetten, beslooten zy, ten dien einde zyne Doorlugtigheid, op den Vlaamschen togt, gezaamentlyk en staatsgewyze, te verzellen. Zy begaven zig dan, op den 20 van Lentemaand, uit den Haage, te fchepe, begroeteden, in de Willemstad, den Prinse, die vast, met het Volk, voor uit was, en zetteden, sedert, de reize naar Vlaanderen voort, alwaar zy, den 25 daar aan, met zyne Doorlugtigheid en de Vloot, „ in den morgenstond, zeer voorspoediglyk en bekwamelyk, het *zwarte Gat* van „ het

„het *Eiland Kadfant* inliepen.” Hier, wierdt het gantsche Leger ontscheept, en MAURITS maakte zig, nog dien zelfden dag, meester van 'sVyands Schansen, *Sint Pieter*, *Sint Johan* en *ter Hoffede*. De Staaten, met den Raad, zig, daags daar aan, naar de laatstgemelde plaats begeevende, om zyne Doorlugtigheid over dit goed begin te begroeten, hieldt de Prins hun „ver-
 „scheiden difficulteiten voor, die hy bevonds
 „in de vorder passage over het water
 „van der Sluys, gelyk beraempt was, dat
 „men soude doen, tot voorderinge van het
 „ontset van Oostende; als, voornamentlyck,
 „om dat zyn Ex^{te} aduis hadde dat den
 „vyandt, ouer d'ander zyde des waters,
 „opte voorsz passage wachtiede, met acht
 „Cornessen Ruyteren, met geschut, ende
 „dat deselue troupe gesecondeert soude
 „worden by de Galleyen des vyants,
 „sulcx dat zyn Ex^{te}, rondelyck, ver-
 „claerde, dat by niet goed noch raedsaem
 „en vondt de passage te besoecken, ofte te
 „attenteeren, om dat sekerlyck het volck
 „soude geslagen worden, dat by soude
 „ouersetten; versoekende daeromme dat
 „d'Heeren Staten souden gelieuen te adui-
 „seren, wat men metten leger voorder sal
 „mogen ende behooren te doen, om egeenen
 „tyde te verliezen.” De Staaten en de Raad
 de zaak gewoogen hebbende, begreepen, daar
 op, dat, wyl het leger, met zo veel kosten, voor-
 spoediglyk in Kadfant gebragt was, tot ontset van
 Oostende, „men, om tselue te effectueeren, alles

„ behoorde te doen, dat eenichsints menschelyck
 „ mogelyck is, ende ten seluen einde de voorsz:
 „ passage te beproeuen, om een yegelyck te mogen
 „ geuen contentement ende te conserueren d'eere
 „ ende reputatie van tlandt ende van zyne
 „ Ex^{te} ende in te nemen de Redoubte van
 „ Ste Marcus, ouer d'andere zyde liggende,
 „ onder het beneficium van onse Schepen van
 „ oorloge ende het roey getuygh mette ponten;
 „ versoeckende, ernstelyck, dat syn Ex^{te}
 „ dese entreprinse soude gelieuen te doen
 „ by der bandt nemen: daer op zyn Ex^{te}
 „ verclaerde, dat hy bereet was alles te
 „ doen, wat d'Heeren Staten goetvonden
 „ ende begeerden, mæer dat hy,
 „ voor zynen persoon, het exploict niet
 „ goet en vondt, om het seker peryckel,
 „ dat daer inne gelegen is, gelyck d'ex-
 „ perientie dat beter soude leeren.
 De Prins bleef, sedert, by dit gevoelen; doch,
 op den nader aandrang der Staaten, of hy, Graaf
 WILLEM en de „Heeren Graaven” (ik denke,
 byzonder, die van NASSAU en SOLMS) ook
 dagten „dat, tot het ontfet van Ostende, alles
 „ gedaen en beproefd was, dat eenichsints doen-
 „ lyck is, sulcx dat men het, soo wel buyten als
 „ binnenlandis, soude kunnen verdedigen,”
 voegde zyne Doorluchtigheid 'er by, dat,
 „ nademael de Heeren Staten begeerden de
 „ voorsz. passage beproefft te hebben, hy daer
 „ toe ordre soude geuen (e);” zo als dit dan ook,
 grootendeels, den volgenden morgen, geschiedde,
 doch zonder dat de onderneeming gelukte.

De

(e) Resol. der Staat. Gener. 22 en 26 April 1604.

De Staaten nu, „ *by experientie, de difficultey-*
 „ *ten in de passage hebbende gewonden, door*
 „ *dien de Vyand hem, ouer d'andere zyde, mette*
 „ *occasie van den gewonnen tydt, hadde ver-*
 „ *sterkt,*” sloegen zyner Doorlugtigheid voor
 te doen bezigtigen en, konde het zyn, in te
 neemen de Vestingen *Kocxien, Kateline,*
Philippe, Ysendyck en de Stad *Aardenburg,*
 waar na men Sluis zou belegeren, en tragten,
 langs dien weg, Oostende te ontzetten (*f*). Ook
 gelukte het, sedert, aan MAURITS, zig schik-
 kende naar den Staaten begeerte, *Kocxien* in te
 neemen (*g*), waar na hy, van de zyde van
Oostbrug, de Schans *Kateline* deedt beschieten,
 uit welke de Vyand, des nagts, verliep (*h*) en
 ook *Philippine* zig aan hem overgaf (*i*). Hy
 ging, toen, terwyl de Staaten en de Raad zig naar
Biervliet begaven, los op *Ysendyke,* 't welk,
 (als ook onze WAGEN. zegt) na een beleg van
 zeven dagen, in zyne handen viel (*k*). De
 Staaten, toen, by den Prinse, zig sterk maa-
 kende om, des noods, binnen drie Weeken,
 nog drie duizend man in 't Leger te zullen
 bezorgen, liever dan dat, by gebrek van Volk,
 't beleg van Oostende, zou moeten agterblyven,
 verklaarde zyne Doorlugtigheid, „ *dat hy egeen*
 „ *middelen en wist om de Stad van Oostende te*
 „ *secoureeren, mits haere jegenswoordige ge-*
 „ *steltenisse; maer raedtsaem te vinden, dat*
 „ *men die Commandeurs in deselue Stad soude*
 „ *aenscryuen, dat zy de Stadt zien te mainti-*

„ *ne-*(*f*) Resol. der Staat. Gener. 27 April 1604.(*g*) *I. c.* 29 April 1604.(*h*) *I. c.* 1 Mei 1604. *N.* 224 en 224 *Vj.*(*i*) *I. c.* 4 Mei 1604.(*k*) *I. c.* 2, 4 en 10 Mei 1604.

„neren, soo lang als zy kunnen, doch alsoo, dat
 „zy het Volck, Geschut, ende Magasin in de
 „Stad wesen salveren. Item, dat men behoort
 „te maintaineren het Eylandt van Cadfant,
 „met het Fort van Ysendyck, om alsoe te
 „houden eenen voet in Vlaenderen (l).” Dit
 gevoelen bleef, altyd, dat van den Prinse.

Toen, daarna, op den 12 van Bloeimaand,
 de Staaten Aardenburg deeden bezigtigen,
 verliep de Spaansche bezetting, sterk zes Duit-
 sche Vaendelen, uit dezelve en 't naby gelegen
 Slot Middelburg; weshalven zy 'er „zonder
 slach ofte stoot” binnen kwamen (m) en straks
 voornamen 't beleg van Sluis daadlyk te doen
 beginnen. 't Leger trok, ten dien einde, van
 voor Ysendyke, door Aardenburg, om zig van
 de Versche ('t zelfde Water, 't geen, elders
 en by onzen WAGEN., de Zoete gezegd wordt)
 en Zoute te verzekeren. Op de Damsche Sluis,
 die in den weg lag, hadt de Vyand zig, met
 een groot aantal van Manschappen, verschanst;
 doch de onzen, den 16 van Bloeimaand, 'er
 dapperlyk op aanvallende, versloegen dezelve,
 ten getale van wel twee duizend man; waar
 op MAURITS, in den, daar aan volgenden, nagt,
 en terwyl de Admiraal, Joos DE MOOR, de
 Spanjaarden, met zyne Schepen, bewesten het
 Zwin, in onrust hieldt, „met een derde van
 „het Leger, de passage won over de Versche
 „ende de Soute; niettegenstaande dat het Leger
 „des Vyandts aldaer lach, om deselve passage
 „te verhinderen (n).” De Prins, sedert, ver-
 ster-

(l) l. c. 10 Mei 1604.

(m) l. c. 12 Mei 1604.

(n) l. c. 16, 17 en 18 Mei 1604.

sterking zyner Benden verzoekende, die, door't bezetten der overwonnen Plaatsen, zeer gedund waren, wierden de vereenigde Gewesten niet alleen tot voltallig maaken en opzenden der Ruiteren en Knegten van hun aandeel, maar ook tot nieuwe aanwerving en het dekken der Grenzen met Burgers en Waardgelders, door de Algemeene Staaten aangemaand; die, wyders, zoo dra zyne Doorlugtigheid zig, op den 19 van Bloeiimaand, voor Sluis hadt neergeflagen, oordeelden, dat „het principi-
 „paal oogmerk op Oostende blyvende”, egter nu „de redenen cesserden, waerom sy in
 „Vlaenderen getrokken ende gemarcheert wa-
 „ren,” en dat zy, dierhalven, om aan 't land onkosten en der Gemeente allen opspraak te vermyden, nevens den Raade van Staat, naar Holland konden wederkeeren, met agterlaating van drie of vier Leden des gezegden Raads, aan welken zy ook, werkelyk, s'Lands zaaken bevolen, en den Prinse, by hun affcheid, ver-
 „klaarden „dat zyn Ex^{te} het beleg (van
 „Sluis) sal byder handt neemen, ende deselue
 „Stad forceren, so verre als hy dat, met Godes
 „hulpe, doenelyck vindt; ingevalle niet, dat
 „haere Mo: E. goedyinden, dat deselue daer
 „toe mine make, om den Vyandt, van voor
 „Oostende, naer hem te trecken, ende tydt te
 „gewinnen, dat men het Legher sal moegen
 „verstercken mette geordonneerde Recreuten
 „ende andere nieuwe lichtingen, om daer nae
 „het ontfedt van Oostende, met meerder seker-
 „heyt, directelyck, by der handt te nemen,
 „volgende de Resolutie, daar op” (voorheen,
 in den Hange) „genomen.” De Staaten kwa-
 men

men, op den 30 van Bloemaand, in den Haage, te rug (e).

Ondertusschen hadt MAURITS de Schansen S. Klara en S. George bemagtigd (p), en zettede de beleegering van Sluis voort, toen de ryding inliep, dat de Hoogstraatsche Muteelingen zig met de Aartshertogen verzoend hadden, waar van zy straks, zelve, door eenigen uit den hunne, kennis van aan de Staaten en den Prinse gaven, dank zeggende voor alle *gunst en assistentie*, en den Staaten, onder anderen, verzoekende, „ dat zy, by zyls, geliefden te „ *letten op tGuarnisoen, tgeen sy in de Graue „ fouden begeeren te leggen (q).*” Dit alles ging dus, op de vriendschaplykste wyze toe. Maar de Aartshertogen, bemerkende hoe dienstig hun deeze Luiden zyn konden, byzonder na de Velt-Overste *Giustiniano*, met groot verlies, belet was geworden Ostende te spyzigen (r), zогten, eerlang, dezelve aan hunne zyde te lokken; 't welk gelukte. MAURITS, die hier spoedig agter gekomen was en, teffens, van 't voorneemen om ze over den Ryn te doen trekken, gaf'er, terstond, den Staaten kennis van, die, hier op, eenige Benden, onder bevel van den Generaal du Bois (denzelven, meene ik, die, als Ritmeester, voorheen, de ryding der zege by Nieuwpoort hadt overgebracht) (s) derwaarts zonden en de Vorsten, om den Ryn gezeten, waarschuuwden hier tegen te waaken (t).
Mid-

(e) l. c. 19, 22, 23, 25, 27 30 Mei 1604.

(p) l. c. 28 Mei 1604.

(q) l. c. 23 Mei, en 1 Juny 1604.

(r) l. c. 3 Juny 1604.

(s) Zie myne Aanmerk., op WARR. 3 D. II. 85 r. 4 v. c.

(t) l. c. 9 Juny.

Midlerwyl wierden die van Ostende, hoe langer hoe meerder, geprangt door SPINOLA, en hielden, telkens, by de Staaten en zyne Doorlugtigheid, om bystand aan. De Staaten schreeven 'er den Prinse over; zulks, tot viermaal toe, herhaallende, met allen nadruk, en 'er byvoegende, „*dat men naricht hadt dat, als de Stad* „*verlooren ging, dit alles zou geschieden* „*door gebreck van Volck, dat onverantwoor-* „*delyck soude wezen.*” Doch MAURITS beriep zig op zyn onvermogen, zo lang men hem geen meerder Volk, uit deeze Gewesten, overschikte, ter aanvulling zyner, in Vlaanderen, gekwetste, ziek gewordenen en gestorvene Soldaaten, en zondt, na hy, uit Holland, versterking ontvangen hadt, wel eenige manschap naar de benaauwde Stad, maar niet zo veel en zo dikwyls, als men hier te lande, met naame by de Algemeene Staaten, gaarne gezien zou hebben (u), die, geduurig, aandrongen op herdoorzetten der belegering van Sluis, en 't ontzet van Ostende (v). Zy gaven hier, onder anderen, een blyk van, na dat de Heer van Marquette, door zyne Doorlugtigheid, tot Opperbevelhebber der laatstgemelde Stad, was aangesteld. Aan deezen, naamlyk, hadt de Prins, by deszelfs afscheid, gezegd; „*dat* „*zyn voorneemen geensints was de Luiden* „*te verliezen, maar dat hy, met dat alles,* „*wel wilde, dat men zig nog lang konde* „*handhaaven.*” MARQUETTE gaf kennis van die woorden, aan de Staaten, en vroeg verklaring op dezelve. Zy. zeiden, hier op, hoofd.

(u) l. a. 6, 9; 11. 12, 13, 14, 15, 18 19 Juny 1604.

(v) l. a. 17 en 19 July enz. 1604.

en by herhaaling, allen bystand was beloofd, dierhalven alles, wat menschlyk, mogelyk en doenlyk was, moest worden aangewend tot ontzet van die Stad, op welke gansch Europa het oog gevestigd hadt; ook besloot men dit zynen Doorlugtigheid en Graave WILLEM aan te zeggen en, met hun, de wyze, hoe zulks best uit te voeren, nader te overleggen (e). Men sprak 'er dan, in de volgende Vergadering, den Prinse en zyne Genade over, den eerstgemelden, teffens, verzoekende eenige versche manschap naar Ostende te zenden, wier Afgevaardigden, staande de Vergadering, zig ook hadden doen aandienen en om 't beloofd ontzet verzogt, „*terwyl*,” zo zy zeiden, „*'t nog tyd was*.” Doch, hier rees merkelyk verschil. De Prins en Graaf WILLEM maakten veel zwaarigheid in het „*attenteeren van het secours*,” de Staaten, in tegendeel, begreepen, hier toe te moeten koomen; waar op zyne Doorlugtigheid aannam zig te bedenken, tot na den middag; wanneer hy verklaarde; „*dat hy, hem bedacht hebbende, in goeder consciencie niet en soude kunnen ofte weeten eenige wegen ofte middelen, om de Stad Ostende te ontfetten, noch oyck*” (waer over mede gesproken was) „*tot Blanckenberch te passeren, so ter regarde van de forces des Viands, die in deselve Quartieren zyn. als de gelegentheyd van voorsz. Fort, ende dat hy, ouer sulcx, het beproeuen van 't voorsz ontfet, houdt ondoenlyk ende te seer periculeux van gelleegen te worden, ende dierhaluen raedtsamer te vinden, dat men*

de

„ de Quartieren noch geheel zal laten, ende
 „ de Conquesten met behoorlycke Fortificatien
 „ verskeren sulcx als men begonnen heeft,
 „ op dat de Vyandt, meester van Oostende we-
 „ sende, Aerdenburch ende Ysendyck weder-
 „ omme niet en komme te veroueren, daer toe
 „ hy, by gebreke van de voorsz: Fortificatie,
 „ tyds ende middelen genoeg soude hebben;
 „ ten waere dat d'Heeren belieffden hem
 „ anders te ordonneeren, in welken geval-
 „ le, zy (*) willich sullen zyn, als d'Hee-
 „ ren Staten Dienaers, hen daer nae,
 „ met aller vliet, naerstigheyt ende
 „ debuor, te reguleeren (f).”

De Staaten, hier op, vragende, of den Prinse en Graave WILLEM dan geen andere middelen bekend waren, „ om de Oostende, directelyck, off indirectelyck, te soulageren?” en deezen dit, met neen beantwoordende wierdt de zaak, tot den volgenden dag, uitgesteld en, toen, eenpaariglyk en hoofdzaaklyk, beslooten, zyner Doorlugtigheid aan te zeggen, dat men, na alles te hebben overwoogen, de zwaarigheden van het ontzet wel hadt bevonden
 „ van seer groote importantie ende in sekerheyt,
 „ wysheyt ende voorzichtigheyt, gefondeert; maar
 „ dat haer Mo. E. daer tegen gebalanceert heb-
 „ bende die ghene, die hen bewegen om het
 „ ontfeth te urgeren, deselue beuinden verre te
 „ prepondereren;” waarom men zyner Doorlugtigheid verzogt, „ dat hem belieue, binnen
 „ den tydt van acht dagen naestcomende, (daer

„ en
 (*) Zo staat 'er, niet tegenstaande, voor af, alleenlyk van
 't antwoord van MAURITS gesproken was. Hier schynt oph
 Graaf WILHEM LOBDEWYK bedoeld te worden.

(f) l. c. 10 Sept. 1604.

„ en tusschen dat men verwacht de Ruyteren
 „ ende Knechten, die alhier beschreuen syn)
 „ alles tot voorsz. ontfeth te prepareren, ” en
 voorts, met 10, 12, 15 of 20 Kompagnien
 Knegten, behalven de Ruiteren, te trekken naar
 Blankenburg, om dien pas te winnen, of, by ge-
 breke van dien, zig, des noods, tweemaal vier-
 entwintig uren lang, in slagorde te stellen, om den
 Vyand uit te lokken (g). De Prins, dit verstaar
 hebbende, nam aan, tot alles de noodige aanstal-
 te te maaken; waar na men, op naam der Staa-
 ten, zyner Doorlugtigheid en den Raad van Staa-
 ten, die van Ostende hier van verwittigde, hun-
 gelastende op te geeven, hoe lange zy meenden 't
 beleg te kunnen uithouden? Ook beval men
 den Gouverneur, in 't byzonder, naar 't gezeg-
 de ontzet, konde het zyn, twintig dagen te wag-
 ten; in dier voege dat, zo hy, in dien tusschen-
 tyd, geen nader berigt kreeg, het hem zou vry-
 staan te doen, 't geen de noot vereischte, mits,
 zo veel mooglyk, voor Volk en geschut zor-
 gende.

SPINOLA, midlerwyl, met alle kragt 't beleg
 voortzettende, schreef MARQUETTE den Prinse,
 dat de zaaken, in Ostende, zeer agterwaarts
 gingen, en men zig, nopens 't uitsfel van ontzet,
 op geen uur, laat staan op twintig dagen, be-
 paalen konde. MAURITS liet hier van, door den
 Griffier AERSSSEN, den Staaten wel verwittigen,
 met byvoeging, dat de zaaken eêr geschikt waren,
 om Volk uit Ostende te ligten, dan om derwaarts te
 zenden, verzoekende hier op hunner Mog. Edel-
 heden meening te verstaan; doch deezen ant-
 woorden, dat, den Raad juist toen afwezig en

31-

alles met denzelven beflooten zynde, men, nu, by 't vastgestelde diende te blyven (h).

Van tyd tot tyd, liepen 'er, ondertuschen, meer bezwaaren uit Ostende in, schoon men 'er zigten heldhaftigste verdedigde. De verwagte Ruiteren en Knegten waren reeds te *Ysendyke* aangekomen, toen MAURITS, op den 16 van Herfstmaand, kennis gaf, dat de Vyand *Sandhil* hadt overvallen, tot aan *Schottenburg* en de *oude Stad* was genaderd, *nieuw Helmont* enz. hadt vermeersterd, en dus, zo 't ontzet niet zo schielijk zou kunnen gelukken, als men, door Gods genade, hoopte, de Bezetting stondt overvallen te worden, of gedwongen, 't zy tot verdrag, 't zy tot verlaating der Stad; verzoekende hy te weeten, wat de Gouverneur, in zulk een uiterste, moest doen? Men oordeelde best, deezen, by zyne Doorlugtigheid, heimlyk te doen aanschryven, van, in zulk een noodlottig geval, na de Vesting-, Zee- en andere Werken voor den Vyand onbruikbaar te hebben gemaakt, de Stad te verlaaten, met wegzending en behoud, zo veel doenlyk, van Volk, schepen en gesohut, doch stelde, teffens, vast, die brieven, eerst daags na dat zyne Doorlugtigheid, ten ontzette, in aantogt zoude zyn, den gezegden Gouverneur toe te zenden, van welken aantogt hy dan, te gelyk, berigt zou krygen (i). Toen, egter, op den 18 en 19 der meergemelde Herfstmaand, de Gouverneur en Krygsraad van Ostende, op nieuws, kunnen noodlieten weeten, met byvoeging, dat zy wel „*even gencourageerts souden blyven in hen* „ *debuoir, so veele hen mogelyck wesen sal,*” maar om dardlyken bystand bidden moes-

com

(h) l. c. 12 en 15 Sept. 1604.

(i) l. c. 16 Sept. 1604.

ten, also de Vyand, na *Schottenburg* te hebben doen springen, reeds aandrang op de *Oude Kerke*, „*alwaer hy, onder aen den voet, gelogeert* „*zynde, te vreesen was, dat hy iselue, eerst-* „*daegs, sou emporteeren, waer door hy, tot* „*op den boort van de nieuwe Hauen, sou* „*commen logeeren, daer doore hy hen in extre-* „*miteyt hadt gereduceert,*” verhaastten de Staaten hun besluit, en verzogten zyne Doorlugtigheid, de bovengemelde Brieven, nu terstond, en by de korste en zekerste wegen, den Gouverneur toe te zenden, met last, om zig naar de laatste beveelen te schikken, zo 't eenigstints doenlyk was, doch, zo niet, zig, als dan, met den Vyandt, op de best mogelykste wyze, met behoud van Perfoon en Volk te verdraagen; om 't welk te meer te bevorderen, de Prins de noodige beweeging, met het Leger, zoudé maaken (*k*).

Uit eene Resolutie van den 20 van Herfstmaand, blykt, dat, toen ten tyde, de opgemelde Brieven nog niet verzonden waren, en dat zyne Doorlugtigheid, door den Heere SIDNISKY, (denzelven, agte ik, die, elders, SEDLENISKY heet, en *Major Generaal* van 't Leger was) hadt doen aanzeggen, zwaarigheid te maaken, met het Leger, naar den *Dam* of *Blankenburg* te trekken (*l*); waar toe hy egter op nieuw verzogt wierdt; zonder dat my, uit de Resolutie der Staaten, blykt, of hier aan voldaan wierde; maar wel, dat de Heer van MARQUETTE, op dien zelfden twintigsten van Herfstmaand, na de treflykste verdediging, zig, met den Vyand, op eene zeer eerlyke wyze, verdroeg.

Bl. 164. r. 10. v. o. „'t Leger *wierdt verza-*
meld.” Men meldt, dat het uit veertien duizend
Kneg-

F (*k*) l. c. 19 Sept. 1604.

(*l*) l. c. 20 Sept. 1604. en Resol. Holl. 16 April 1604.

Knegten bestondt en drie duizend Ruiters (m).

Bl. 168. r. 16. „Gefneuvelden *van's Vyands zyde*." De Spanjaards zelven reekenden, hier, hun verlies op omtrend vierhonderd man; onder welken, behalven den Markgraave van Renti, veel aanzienlyke en Hop-luiden waren. De onzen stellen het maar op twee honderd (n).

Bl. 168. o. r. „Zeventig *stukken geschuts*." Omtrend *honderd*, zegt de laatstaangehaalde Schryver, die de zaak bywoonde (o).

Bl. 170. r. 11. „Verscheiden Bevelhebbers — *hadden'er* (te Ostende), *hun leeven* ge-laaren." In de zes laatste maanden, was, na den Heere van *Hugtenbroek*, de Heer van *Ghiffelles*, in Lentemaand laatstleden, doodgeschooten, welk lot ook den Heere van *Loon* trof, terwyl 'er de Heer van *Utenhove* (*); die, voor den Heere van *Hertaing*, 't bevel gevoerd hadt, gekwetst wierdt. Men vindt, dat, in de eerste twintig maanden, wel twee honderd vyftig duizend yzeren kogels, van tuschen de dertig en vyftig ponden, door de Belegers in de Stad geschooten wierden; 't geen die van binnen, met omtrend honderd duizend schooten, beantwoordden. De Aartshertoginne ISABELLA liet het beleg zo heevig voortzetten, dat zy, te Nieuwpoort liggende, t'onvrede was, wanneer zy geen schot hoorde.

Met

(m) P. GIUSTINIANO, *delle guerre di Flandra*, Lib. 3. p. 90.

(n) GIUSTINIANO, l. c. p. 135. MIER, l. c. bl. 98. Vfb.

(o) GIUSTINIANO, l. c. p. 135.

(*) Op den dertienden van Bloemaand, gaf men 't bevel in de Stad aan verschillende Oversten, en wel elk' over zyne Natie. Hunne naamen waren *Berendrecht*, *Uysenboven*, *Brog*, *Roesques*, *Pishaw*, *Cremnitz* en *Van der Burch*. De eerstgemelde was aan hun hoofd en gaf het woord. Refel. Staat. Gener. 13 Mei 1604. N. 130 Vfb.

Met dat alles, en niet tegenstaande de hong-
ger, de pest en alle, haar verzellende, yslykhe-
den, binnen Ostende, woedden, wierden de Be-
legerden (die, gelyk een hartvogtig lyder, met
hunne kwaalen gemeenzaam wierden en 't ge-
vaar, allengskens, minder begonden te agten).
aanhoudend van hunne Vrienden en Bloedverwan-
ten, uit Holland en Zeeland, bezogt, lezende men,
dat deezen, met Vrouw en Kinderen, derwaarts
trokken, als of het ter kermisse of ter feest-
geweesse ware. Voor 't overige, wierdt niet alleen
de Vestingbouw- en Werktuigkunde, hier ter
plaats, tot eene wonderbaare hoogte gebragt,
maar, gelyk de zaken deezer waereld een weef-
sel zyn van tegenspoeden en gelukken, maakte
ook de Genees- en Heelkunde 'er de zeldzaam-
ste vordoringen, en zy, die, in die kunsten,
wildten uitmunten, begaven zig naar deeze
bloedige school, om 'er, in korten tyd, by eene
bespiegelande kennis, alles te voegen, wat het
proefondervindelyke leeren konde (p).

Bl. 171. r. 14. „ *Verdraagen — met den
Vyand, — op den tweeden van Herfstmaand.*”
Hier heerscht eene schryffout, 't Verdrag wierdt,
op den *twintigsten* van Herfstmaand, zo als ik
reeds boven heb gezegd, aangegaan en, eerst
op den *twee en twintigsten* daar aan, trokken de
onzen, volgens 't verhaal van inlandsche en Spaan-
sche Schryveren, uit de Stad, met alle hunne wa-
penen, *bagage*, vliegende vaendels, slaande
trommen, brandende lonten, kogels in den mond
en vier, of, zo anderen melden, twee stuk-
ken geschuts. Men zegt, dat 'er omtrend
der-

dertig gelyke stukken in de Stad gelaaten warden (q).

Bl. 178. r. 9. „ De zwaare kosten *des oorlogs* — waren, in *het langduurig beleg van Ostende*, merkelyk vermeerderd.” Gelyk onze WAGEN. (bladzyde 164 alhier) reeds heeft aangerekend, dat de verdediging dier stad den algemeenen Staaten, maandelyks, honderd duizend gulden kostte, stondt, daar tegen, 't beleg den Spaanschcn mede zeer duur. Buiten veertien tonnen schats, die men den Aartshertoge, in den beginne van 't beleg, hadt geschonken, schoot Vlaanderen, alleenlyk voor de soldyen der oorlogslieden, 's maandelyks, negentig duizend gulden op. Waar by nog kwam eene somme van veertien duizend gulden, die, sedert, tot twee en twintig duizend klom, en mede, 's maandelyks, buitengewoonlyk moest worden uitgerekend (r).

Bl. 180. r. 16. „ *Historie van EVERHARD VAN REYD*, omtrend deezen tyd, in 't *licht gegeven*.” REYD zelve, die Raad van Graave WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, Stadhouder van Friesland, geweest was, leefde egter niet meer; hy overleedt den vyf en twintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1603 (s).

Men kan, voor 't overige, by het gebeurde van den jaare 1604, nog voegen, dat s'Lands Advokaat van OLDENBARNEVELD, reeds in Sprokkelmaand, verzogt hadt van zyne bedieninge, ten minste van het bywoonen der Vergaderinge van de

(q) MATTH. l. c. 23 B. 31. 95 en 96. GIUSTINIANO, l. c. p. 143—147.

(r) MATTH. l. c. 23 Bl. 04.

(s) Aanteekening van den Uitgever van VAN REYD, op deszelfs Historie. Bl. 668. en GROOTIUS, *Annales*. lib. 14. p. 438.

de Algemeene Staaten; in welken hy, wegens Holland, dikwyls voorzat; ontslaagen te zyn. Alle de Leden van Holland maakten hier omtrend gewigtige zwaarigheid en begeerden, dat hy, in zyne verschillende bedieningen, bleef volharden. Hy voldeed aan hun verzoek (1).

In dit jaar, wierdt, by vonnisfe van Gekommitteerde Raaden, zekere EGBERT GERBRANTSZ, anders gezegd EGGIUS, op lyfstraf, gebannen uit Holland, Zeeland, Vriesland en Utrecht. *9 Vicaris.* Hy noemde zig Plaatsbekleeder* van den Bifchops van Haarlem, en wierdt beschuldigd, onder dien titel, hier te Lande, verfcheiden daaden gepleegd te hebben, welken aanliepen tegen de openbaare rust. Men hadt zig, daarom, van zynen Perfoon verzekerd, en hy was, een geruimen tyd, in hegtenisfe geweest, op de Voorpoorte van den Hove (u).

Omtrend den Nazomer, hadden eenige Vyandlyke Vrybuiters zig niet alleen verftout eene landing te doen in den eilande van West-Voorne, met naame te Goederede, maar zelfs eenige Inwoonderen aldaar gevanglyk met zig gevoerd. Om dit, in 't vervolg, tegen te gaan, wierdt, wegens de Staaten, den Bailliuwen en Geregten van Voorne, Putten, Stryen enz., de noodige aanschryving gedaan, tot het houden van goede wachte; ook wierdt de Schans en de Polder Kleiburg, ten westen van den Briele gelegen; weder opgemaakt en de Vestingen der Stad Brie-

(1) Refol. van Holl. 24 Febr. 1604. bl. 67. Hem wierdt ook, in dit zelve jaar, gegeven het Registermeesterschap der Hollandsche Charteren; 't geen hy, te vooren, nevens wylen de Heeren Van der Does van Noorfwyk en Nicolaÿ, hadt bediend. Zie ook Refol. van 16 Oct. 1604. bl. 259. en van 12 Jan. 1605. p. 22.
(u) Refol. van Holl. 3 Sept. 1604. bl. 231.

Briele zelve, op nieuws, overzien en gesterkt (v). My is niet bewust, dat de Vyand, om deezen tyd, eenigen verderen aanval deedt.

Wyders hadt ook de Haringvaart, in dit jaar, groote schaade geleden, doorden soberen vangst en de onveiligheid ter Zee; die grooter was, nadien, uit hoofde der gemaakte Vrede tusfchen Spanje en Engeland, de Spanjaards onze Schepen, ongeftraft, tot op de Engelsche Kusten vervolgden en, voorts, de Havenen van het laatstgemelde Ryk, onbelemmerd, in liepen en 'er zig ververschten. Men kwam der neeringe, by den lande, kort hier op, te gemoed, door haar eenige gewapende schepen, nevens eene somme van twintig duizend guldens, (die, daar na, vermeerderd wierdt,) uit de inkomsten der gelei- en verlof-gelden, toe te staan, met vryheid om, tot onderhoud van meerdere schepen van oorloge ter hunner bescherming, op elke last Haaring en Visch, over de Stuurmans en Reders zodanigen penning om te staan, als zy, daar toe, noodig zouden vinden (w).

Bl. 182. r. 22. „In 't midden van Bloei-maand, *toog Prins MAURITS te velde.*” Hy ging, den twaalfden, uit den Haage, naar Zeeland, alwaar een Vryleger, op last der Staaten, wierdt uitgeschreven. Ook hadt men, wederom, Waardgelders in de Grewsfteden gelegd, waar toe, in Dordrecht, Haarlem, Leiden, Amsterdam, Gouda, Gorinchem, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen, zeventien honderd man geworven waren; die, tegen Herfstmaand, met

nog

(v) Resol. van Holl. 2, 4, 29 Oct. 5 Nov. en 7 Dec. 1604. N. 229, 240, 268, 277, 279, 312 en 318.

(w) Resol. Holl. 5 Maart 1605. N. 57 en 1 Maart 1606. N. 164.

nog duizend man versterkt, maar, in Wintermaand, weder afgedankt wierden (x).

Bl. 183. r. 13. „*De Prins*, ten bestemden dage, *opgetrokken zynde*.” Dit geschiedde, op den vyftienden van Bloei maand en, den zeventienden daar aan, wierdt het Staatſche Volk geſlaagen (y).

Bl. 184. r. 4. „*Brug over de Schelde*.” Zy liep, van den Werfen Kraane te Antwerpen, tot op den Vlaamiſchen Oever, aan de overzyde (z).

Bl. 185. r. 9. „*PEDRO CUBIËRA*” Hy, een Biskaaiër van geboorte, hadt, in vroegere tyden, de Koopmanſchap te Antwerpen ge-oeffend, in gemeenſchap met GASPAR D'ANASTRO; denzelven, die, ten jaare 1584. zyne dienaars hadt toegestaan, Prinſe WILLEM den I. te doorſchieten (a).

Bl. 189. r. 12. „*KOBBE — vindt elk ge-neigd tot de overgave*.” Tot de verſlaauwing der gemoedoren ſchynt *Johannes Spoenhoven*, Predikant te Lingen, veel toegebragt te hebben. Immers men leest, dat hy, met de ganſche Kerkenraad, op de wallen gekoomen, den Bovelhebber KOBBE, met ſchreiende oogen, gebeden hadt, 't onnozel bloed der Steedelingen te ſpaaren; verders, toen KOBBE hier op antwoordde, zyne eere te moeten betragten, hem, heviglyk, toevoegende, dat, dan, dit bloed over hem en dezelfs kinderen koomen zouden. Hy vertrok, hier op, met de zynen, maar zyne woorden lieten eenen ongelukkigigen indruk na, by de meesten (b).

Bl.

(x) Reſol. van Holl. 13 April, 12 Mei, 1 Sept. en Dec. 1605; Bl. 99, 108, 231 en 218.

(y) MEYER. 25 B. Bl. 119.

(z) MEYER. 25 B. Bl. 119 Pp.

(a) MEYER. 25 B. Bl. 120 en WAGNER. Nederl. Hiſt. 7 D. N. 438.

(b) MEYER. 25 B. Bl. 124.

Bl. 190. r. 8. v. o. „HERICOURT.” Ik vinde hem, elders, genoomd Heer van TORRICOURT, en zyn voor- en geslagtoom ANTOINE DE BREUÇQ (c).

Bl. 192. r. 9. v. o. „GROBBENDONK — nam voor Graave te beklimmen.” Soortgelyken aanslag zocht hy mede, omtrend Tiel en eenige andere plaatsen, werkstellig te maaken; doch, ook aldaar, wierdt, even als nopens Graave, zyn aanslag ontdekt; voor welke laatste Stad hy reeds, met ruim zestien honderd mannen, genaderd was (d).

Bl. 194. r. 15. v. o. „HENRIK FREDRIK — liep groot gevaar om gedood, of gevangen te worden.” Van de zynen verlaaten zynde, en zig, met weinige paerden, gevoegd hebbende by 't Volk onder de Gouverneur BACX, op wien de Spaanschen geweldig aanvielen, zattede één hunner Hopluiden hem, en hy, teffens, zyner wederparty, het roer in de zyde. 't Schor kerste, over en weder; doch de Spanjaard hem, hier op, naar den sluier of het veltesken grypende, en hy zig dapperlyk, verdedigende, vloog BACX, ylings, toe, plantte zyn roer op den kop van den Vyand, en ontwong (schoon het geweer mede weigerde afte gaan) met zynen Neve, ook BACX gezegd, den jongen Graave, aan het jongst gevaar (e).

Bl. 213. r. 18. „Een jong Heer, van DORTH genaamd.” Zeno van Dorth, Kolonel in dienst van den Staat, een Overysfelsch Edelman, was Zoon, zo ik meene, van den Vry-

(c) GIUSTINIANO, l. 4. lib. 4. p. 126.

(d) METEN. 25 B. bl. 125.

(e) METEN l. c. 27 B. W. 126. PG. Vergel. GIUSTINIANO. l. c. p. 197 en 201

Vryheer van Dorth, voorheen algemeen Kwartiermeester der vereenigde Staaten; van welke Krygsbediening hy afstand deedt, om zitting ter algemeene Staatsvergadering te kunnen neemen, die men hem, anderzints, weigerde (f).

Bl. 216. r. 6. v. o. „’t *Verliez van RYNBERK* ging den Staaten zeer ter harte.” De algemeene Staaten hadden den Prinse en den Raaden, nevens hem in ’t Leger wezende, het volledig gebruik der Krygs-Benden wel overgelaaten, doch, téffens, ’t ontzet van RYNBERK aanbevoelen. Toen MAURITS, sedert, hun berigtte, dit voor ondoenlyk te houden, sproot, hier uit, eene afzonderlyke bezending der voorgenoemde Staaten aan zyne Doorlugtigheid. Zy kwamen, op den 26 van Herfstmaand, te Wezel en voorts in ’t Leger; alwaar zy den Prinse, hoofdzaaklyk, betuigden, dat hunne komst niet sproot uit eenigen twyffel, als of zyne Doorlugtigheid en de byzynde Raaden wel op alles, ’t geen ’t ontzet betroffe, gelet hadden, maar alleenlyk, om dat het gemelde ontzet, door de algemeene Staaten, ten hoogsten, voor den dienst en roem van ’t land en zyner Doorlugtigheid, wierdt begeerd, en men toonen wilde, hoe de gerugten, onder de Gemeente gestrooid, als of zy verboden hadden met den Vyand eenen slag te waagen, versierd waren. MAURITS verklaarde, hier op, dat niemand meerder, dan hy zelve, ’t ontzet begeerde, maar dat hy, na alles overdagt te hebben, ’er geen mogelykheid toe hadt gevonden. Op ’t ernstig aanhouden, egter, der Staaten, om iets te onderneemen, waar uit de behoudenis van RYNBERK, nog, misfchien, zou kunnen volgen, liet hy zig be-

we-

(f) Resol. der Staat. Gener. 5 Juny en 9 July 1603.

wegen om, door Graave HENRIK FREDRIK, den aanslag op Venlo te laten doen, van welken onze WAGEN. (bl. 117) gewaagd; ook trok hy, des nagts, tusfchen den eerften en tweeden van Wynmaand, met het grootfte deel des Legers, over den Rhyn, om den Vyand den togt naar de laatstgenoemde Stad te betwisten, zo deez onderneemen mogt, haar ter hulpe te koomen. Toen hy, egter, 't mislukken van den aanslag vernam en, teffens, dat RYNBERK, op den *eerften* van Wynmaand, (WAGEN. zegt, kwaalyk, *den tweeden* bl. 216) was overgegaan, trok hy terug over den Stroom en kwam des avonds, met zyn Volk, in de oude Legerplaats (g).

Bl. 222. r. 15. „REINIER KLAASZON.”
De algemeene Staaten beschonken, sedert, zyne Weduwe, GRIETE CORNELISZ, met eene Lyfrente van tweehonderd guldens, 's jaars (h).

Bl. 224. r. 3. v. o. „ERNST, (Graaf van Nasfau) omtrend deezen tyd, *gehuwd*.” Dit huwlyk hadt eerst plaats, in het volgend jaar 1607, toen de Bruiloft, of zogezegde *eerendag*, den neegentienden van Lentemaand, te Brunswyk, gehouden werdt. De Algemeene Staaten hadden hem, die, eenige jaaren na den anderen, een derde van het Leger geleid hadt en, in rang, op de Graaven HENRIK FREDRIK en WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, volgde, reeds op den vier en twintigften van Louwmaand bevoorrens, tot *Velimaarschalk der Vereenigde Nederlanden*, op duizend guldens ter maand, aangesteld (i).

Men

(g) Refol. van Holl. 31 Oct. 8 Nov. 1606. Bl. 260 en 261. Staat. Gener. 19, 20, 22 Sept. 11 Oct. 1606. MET. 28 B. W. 145 *versf.*

(h) Refol. Staat. Gener. 17 Mei 1607.

(i) Refol. des Staat. Gener. 24 Jan., 14 en 16 Febr. 1607.

Men kan, by de sterfgevallen, op dit jaar, door onzen treflyken Schryver, vermeld, nog voegen dat van Jonkheer PAUL BACK, Ridder en Gouverneur van Bergen op Zoom, van wien reeds meer dan eens met lof gewaagd is, en door wiens dapperheid Graave HENRIK FREDRIK, als ik zo straks aantekende van den dood gered wierdt. De Algemeene Staaten lagen zyner weduwe, *Juffrouwe* ELISABETH BACK, die, met vier kinderen, nableef, eene jaarlyksche rente toe, van zeshonderd guldens (k).

Op 't einde van dit jaar, begaf zig ook de Graaf VAN SOLMS uit 's Lands dienst (l).

Daar, nu en dan, de Bevelhebbers van sommige plaatsen, dezelve, te vroeg, zo men agtte, den Vyand hadden overgegeeven, waar door den lande oneer en schade wierdt toegebracht, beslooten de Algemeene Staaten, dat, voortaan, alle zodanige Krygsoversten zouden verplicht zyn, terstond na de overlevering, zig by hun Mog. E., of den Raad van Staat, in persoon, te moeten verantwoorden, en zig zo lange van hunne bedieningen te onthouden, tot zy, by den Lande, onschuldig waren verklaard geworden (m).

Bl. 227. r. 23. „*Ernstelyk wordt dit onswerp voorgestaan van veelen.*” Byzonder was hier omtrent werkzaam de Raadsheer *François Franken*. De Algemeene Staaten en die van Holland maakten zelfs gebruik van hem; ook deedt hy, nevens *Jacob Willemix: Steenkust*, Burgemeester van Alkmaar, in Wynmaand des voorgaande jaars, verslag van deeze zaak ter al-

(k) I. c. 5 en 29 Jan. 1607. en hier Bl. 90.

(l) I. c. 27 Decemb. 1606.

(m) Resol. der Staat. Gener. 21 Dec. 1606.

algemeene Staatsvergaëring, alwaar men besloot nader op dit punt te zullen letten (n).

Bl. 237. r. 3. „Heer VAN HORST,” lees VAN DER HORST, gelyk ik zynen naam, in gelyktydige papieren, als mede in de Resolutien der Staaten, gespeld vinde. Hy was een bekend Geldersch Edelmaan (o).

Bl. 241. r. 14. „Men vondt 'er, — die eene vrede, met behoudenis van vryheid, wenschelyk en nodig hielden voor den Staat.” Buiten de redenen, die WAGENAAR, voor dit gevoelen, zo straks, zal bybrengen, schynt het my toe, dat ook de verschillende begrippen, welke men gezien heeft, dat, nu en dan, tusschen de Staaten en den Prinse, nopens de *wyze van* oorlogen, plaats greepen, niet dienen vergeeten te worden. Want, schoon men zig volkomen moet overtuigd houden, gelyk, uit alle omstandigheden, klaarblyklyk is, dat zyne Doorlugtigheid even zeer uit was op 't beteugelen der Spanjaarden, als de Staaten, kon het, eger, niet misfen, of 't moest den laaftten, ('t zy zy gelyk of ongelyk hadden) op den duur, onaangenaam zyn, den oorlog te zien voeren op eenen meêr kostbaaren en langzaameren voet, dan zy noodig oordeelden, maar de dappere, doch, voornaamenlyk na den slag by Nieuwpoort, voorzigtige, MAURITS, ondienstig agte; al 't welk, by 't voortduuren der vyandlykheden, niet scheen te zullen afneemen. Toen, mer dat al, veele Staatsleden zig voor den Vrede verklaarden, en MAURITS voor den Oorlog bleef, kregen de zaaken eene omgekeerde gedaante. De Staaten,

(n) Refol. Stat. Gener. 28 Oct. 1666.

(o) Refol. der Algemeene Staat. 10 en 13 Jan. 1667.

ten, dagten, toen, zagter, de Prins sterker. Men vindt 'er, al rasch, een duidlyk bewyz van. In Sprokkelmaand deezes jaars, kreeg zyne Doorlugtigheid tyding van eenen, vermoedelyken, optogt des Vyands naar de Betuwe, en floeg, daarom, ter algemeene Staatsvergadering, voor, zulks te verhinderen, door 't zenden van twintig vaandelen knechten naar het Tolhuis; van 't welk men, dagt hy, zig moest tragten meester maaken. De Staaten keurden dit voorstel af, meenden, dat men, dus doende, den Vyand zou verbitteren en begreepen, eenpaarig, dat, met mindere kosten, ongenoegen en verderf van den Lande, de Admiraliteiten konden en dienden te worden gelast, de stroomen, met Schepen en Jagten van oorloge, te bezetten; 'er byvoegende, dat ook de bezettingen van 's Gravenwaard, Nymegen, Arnhem en andere, omstreeks liggende, plaatsen behoorlyk moesten worden voorzien, en de *Intendant du Bois*, (zo heet, nu en dan, de Generaal van dien naam, die, in dit zelve jaar, omkwam (p),) derwaarts gezonden, om 't opperbevel op zig te neemen. Zy lieten, met dit al, aan den Raad van Staat, en zyne Doorlugtigheid over, zig nader te beraaden en te doen, zo als men, ten meesten dienste van den Lande, zoude dienstig vinden. De Raad verscheen, hier op, den volgenden dag, ter Staatsvergadering, te kennen geevende, dat zyne Doorlugtigheid verklaard hadt, by zyn gevoelen te blyven, „ *ouermits deselue wel*
„ wiste, datter waeren, die het opwaerts zen-
„ den

(p) *METTER. l. c. 28 B. II. 156. Pp.*, alwaar hy gezegd wordt *VAN DEN HEUTE, alias du Bois*. Zie ook, *Resol. der Staat. Gener. 31 Dec. 1607. Zyne Weduwe heet, aldaar, ALIDA MELIJS*.

„den van 't voorsz: Volck, omme particuliere
 „insichten, niet goed en vonden;” maar dat
 hy, des niet te min, te vrede was, „hem te
 „reguleren, volgende het goet beuinden van de
 „Heeren Staten ende Raeds van State, by
 „soo verre als hare Mo. E. dat anders begee-
 „ren.” De Raad voegde 'er by, dat de meer-
 derheid van hunne Vergadering 's Prinsfen ge-
 voelen hadt omhelsd, mits maar, omme d'In-
 gezeeten en van het Tolhuis te verschoonen, de
 Knechten in *Samoreusen*, (zeker soort van Sche-
 pen,) geplaatst wierden. Doch de algemeene
 Staaten, veranderden niet van denkbeelden,
 verzoekende, dat de Raaden en de Prins 't over-
 weegen der zaake nog eens hervatten wilden;
 ook gaven zy, ten zelven dage, last, tot het
 bezeuten der stroomen, en deden eenige andere
 voorzieningen. MAURITS, hoewel, by zyne
 meening blyvende, onderwierp zig, egter, aan
 der Staaten Resolutie. Men kwam, sedert, wat
 nader, en alle deeze zwaarigheden vervielen
 met de wapenschorsing van agt maanden, van
 welke onze WAG., bl. 248, gewaagt (q).

Bl. 249. r. 17. „*Dirk van der Does.*” Hy
 was *Commis* ter Thesaurie van den Staat (r).

Het mede neemen van *Neyen*, door *Van
 der Does*, naar den Haage, waar van onze WAG.,
 bl. 250, spreekt, wierdt hem, hier te lande, zeer
 kwalijk afgenomen (s). *Neyen* wierdt te Delft,
 in S. Aagtenklooster, gehuisvest, tot dat
 men hem, op den 6. van Bloei maand, ter
 algemeene Staatsvergadering toeliet, alwaar hy,

als

(q) Losse Papieren onder my, en Resol. der Staat. Gener.
 27, 28 Febr. en 2 Maart 1607.

(r) Resol. der Staat. Gen. 21 Apr. 1607.

(s) Resol. der Staat. Gener. 5 en 6 Maj 1607.

als toen, de aanspraak deedt, welke onze Schryver (bl. 258) op den *elfden* der gezegde maand gebragt heeft (t).

Bl. 252. r. 12. „Dertien *ten honderd*.”
Leez: „tien *ten honderd* (u).”

Bl. 252. r. 18. „My (HEEMSKERK) *hadt* onbepaalden *last*.” Men gaf hem, egter, eenen geheimen lastbrief mede, dien hy, eerst op de hoogte der Kaap *Finisterre*, of ter helfte van de Spaansche Zee, mogt openen, doch welker inhoud volbragt zynde, hy over de Vloot, na zyne beste kennis, ten meesten nutte van den Lande, mogt beschikken. Die last schynt, byzonder, betreklyk te zyn geweest, tot het beletten van den uitloop eeniger Spaansche Kraaken, op de Rivier van Lisfabon; waar toe hy egter, ongelukkiglyk, te laat kwam (v).

Bl. 258. r. 5. „Een *deftige Grafftede*, *ter zyner cere*, opgeregt.” Ook dit geschiedde op 's Lands kosten. HERPERT MARTENS, die de eerste tyding der overwinning bragt, wierdt beschonken met een' gouden *Sifflet*, ter waarde van 150 gulden (w). 't Verslag van dit gevegt wierdt gedaan door den beroemden Scheepshopman, JORIS VAN SPILBERGEN, die aan HEEMSKERK, als Raad en algemeen Kommissaris op de Vloote, was toegevoegd geweest (x).

Bl. 258. r. 15. „De *Monnik* verzogt.” De Staaten, zeer misnoegd over dit verzoek, gelastten *Van der Does*, hem aan te zeggen, dat

(t) Resol. der Staat. Gener. van 6 Mei en van Holl. 1 Mei 1607.

(u) Resol. der Staat. Gener. 5 Febr. 1607.

(v) Resol. der Staat. Gener. 5, 6, 9 Febr. 1607.

(w) Resol. der Staat. Gener. 2 Juny 1607.

(x) *I. o.* 28 July 1607.

dat het zelve „*beuonden was, in 't geheel „ niet te accorderen met 't gene, dat met zyn „ E. gehandeld was;*” ook wilden zy, dat *Neyen* zyn voorstel, naar een afschrift van dit verhandelde, veranderen zoude. My heugt niet gevonden te hebben, dat de laatstgezegde hier aan voldeedt (y).

Bl. 264. r. 10. „*Besluit van Vlisfingen.*” Men meldt my, in de Resolutien dier Stad, niets van dit besluit te hebben kunnen ontdekken.

Bl. 268. r. o. r. „*De Fransche Gezanten spoedden zig naar den Haage.*” Zy wierden, zeer staatelyk, door MAURITS en Graave HENRIK FREDRIK, tuschen Delft en den Haage, ontvangen en, ter laatstgemelde plaatse, geleid naar de wooninge der Prinsesse, Weduwe van WILLEM I., heden gezegd het *oude Hof*, alwaar zy; zo als, ten dien tyde, de gewoonte was, ten koste der algemeene Staaten, wierden onthaald. De Afgevaardigden van deeze laatste, als ook die der Staaten van Holland, kwamen hen begroeten (z).

Bl. 271. r. 9. v. o. „*De Monnik — toefde, te Delft.*” Hy was 'er zekerlyk, by 't doen van den voorslag aan den Griffier AERSSSEN (zo vindt men dien naam, in de Resolutien der algemeene Staaten, gespeld); doch, kort daarna, deedt hy een' keer naar Brusfel, van waar hy en, byzonderlyk, SPINOLA, (die 't werk der vrede niet alleen behartigde, maar bestuurde,) op den 18. van Zomermaand, over het te rug ontbieden der Vloote, aan de algemeene Staaten schreef (a).

Bl.

(y) Resol. der Staat. Gener. van 10 en 21 Mei 1617.

(z) Resol. der Staat. Gener. 1 Mei 1607. bl. 146.

(a) GIUSTINIANO l. c. p. 307. Resol. der Staat. Gener. 29 Juny 1607.

Bl. 272. r. 5. v. o. „ Vyfzig duizend kroonen.” Op den 2. van Zomermaand, deedt AERSSSEN de eerste opening van dit geval, ter algemeene Staatsvergadering, en 't Besluit, 't geen onze WAGEN. alhier, (bl. 273), aanhaalt, wierdt, op den 7. van Hooimaand, genomen. Uit dit Besluit, blykt dat, toen, ook in handen van DE BIE, de gouden Ketting wierdt gesteld, dien NEYEN aan VAN DER DOES gegeven hadt, en dat men denzelve, naderhand, nevens de geschenken, door AERSSSEN bekoomen, aan VERREYKEN ter rug gaf (b). Die geschenken worden, in de Staats-Besluiten, mede bepaald op *vyftig duizend kroonen*, en de *Diamant* beschreeven, „ een tafel van een diamant, staende in „ eenen Rinck (c).”

Bl. 278. r. 19. „ Hy noemde de Staaten Edele en Mogende Heeren, en Prins MAURITS doorlugtigsten Vorst.” Zyne aanspraak, die, in tegenwoordigheid van den Prins en Raad van Staate, op den 24. van Hooimaand, geschiedde; begon „ *Hooggeboren en Edel „ Mogende Heeren.*” Ik vinde 'er geen anderen titel in (d).

Bl. 278. r. 6. v. o. „ Men deede hen buiten staan.” Ik denke eêr, dat men VERREYKEN weder naar zyn verblyf, zynde den *Witten Eenhoorn* in den Haage, liet vertrekken; immers, eerst den volgenden dag, overwoog men deszelfs voorstel, en vondt, toen, gebrek „ in de forme en substantie (e) van het zelve.”

Bl.

(b) Resol. Gener. 7 July 1607, WAGEN. alhier N. 249 en 282.

(c) Resol. der Staat. Gener. 9 Aug. 1607, vergel.

(d) Resol. der Staat. Gener. 24 July 1607.

(e) Resol. der Staat. Gener. 25 July 1607.

Bl. 290. r. 18. „Negen en twintigsten.”
Leez, „dertigsten (f).”

Bl. 291. r. 9. v. o. „Dertiende.” Van den *twintigsten*, tot den *drie-en-twintigsten* van Wintermaand ingeslooten, viel, hoofdzaklyk, dat geen voor, 't welk WAGEN., in deeze zinsnede, vermeld. Op voorstel der Zeeuwen, wierdt alles, ook het schryven van een' brief aan de Aartshertogen, met den Prins, Graave WILLEM LODEWYK en den Raad van Staaten, behandeld (g). Op den *dertienden*, vinde ik geen gewag van dit werk.

Bl. 298. 3. o. r. „Aandeel in de Rykslasten.” De Staaten oordeelden dit een wettigen schuld. Resol. Holl. 15 Sept. 1577. p. 90.

Bl. 319. r. 2. v. o. „In 't begin van Sprokkelmaand, — *kwamen zy in Holland.*” Leez, „den dertigsten van Louwmaand;” koomende zy, op Vrydag, den eersten van Sprokkelmaand, „*ter clocken tusschen vier ende vyff vyren in den avond, in den Haaghe.*” De ontmoeting, met MAURITS, geschiedde, tusschen Ryswyk en de Hoorn-Brugge. SPINOLA tradt in één der koetsen van MAURITS, die 'er agt by zig hadt. De Markgraaf zat op 's Prinses hooger hand; over hen zaten MANCICIDOR en Graaf HENRIK FREDRIK; ter zyde, in 't afhangen, (want men hadt toen koetsen van sesen), RICHARDOT en Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU. De drie Spaansche Heeren namen, binnen den Haage, hunnen intrek in een schoon huis, of wel twee huizingen, staande op den Vyverberg, en behoorende aan den *Solliciteur* van 't Krygsvolk,

Goss-

(g) l. o. 24 Dec. 1607. De Vergadering bestond nu uit wel seventig, zo gewoone, als buitengewoone, Leden.

(f) l. o. 20 Nov. 1607.

Gooswyn Meurskens. Aan NEYEN en VERREIKEN wierdt dat van *Wasfenaar*, zeer dicht by 't eerste gelegen, aangewezen (*h*).

Maar naauwlyks waren zy in den Haage, of de Fiskaal der Generaliteit kreeg in handen zekeren *Daniel Dierich*, Soldaat in Staaten dienst, verdagt van, nevens sommige anderen, eenen aanslag op 't leeven van SPINOLA te hebben gemaakt; 't geen hy, eerlang, bekende. De Staaten deden 'er, terstond, den Markgraave van verwittigen, die de edelmoedigheid hadt van voor deszelfs leeven te spreken. My is niet gebleeken hoe deeze zaak afliep (*i*).

Bl. 369. r. 10. v. o. „'t *Natuurlyk en gemeen beschreeven Regt scheenen* 't ontvangen van geschenken van uitheemsche Mogendheden *gevoeg* ongeoorloofd *te verklaaren, al deden zulks* 's Lands Wetten *niet*.” 't Komt my, op dezelve wyze, voor, en de daad van 's Lands Advokaat kan te meêr bevreemden, als men let, hoe hoog, nog korts geleden, het geeven van geschenken, door den Vyand, aan Aersfen en van der Does, den Staaten gestooten hadt. Dan, mooglyk, moet men hier tegen aanmerken, hoe 'er onderscheid was, tusschen geschenken van den Vyand, of van eene vriendschapyke Mogenheid, te ontvangen; in zo verre, dat men het eerste, ten zy in zeldzaame gevallen (*k*), niet,

(*h*) *MATER. Appendix, bl. 2. en Waerachtige beschryv. van den koninglyken inkomst van SPINOLA*. Sommige Koetsen van deezen Markgraave waren met fluweel bekleed.

(*i*) Resol. der Staat. Gener. 11 Febr. 1608.

(*k*) Zie b. v. Resol. der Staat Gener. van 11 Febr. 1608; toen men den Kwartiermeester SOLEMBRUS toestondt, ondanks de tegengestelde meening van den Raad van Staaten, de honderd Albertynen te mogen houden, die SPINOLA hem geschenken hadt, voor zyne veelvuldige moeiten, in 't bezorgen der reize van de Spaansche Gezanten herwaarts; doch welke som by, zonder der Staaten kennis, niet hadt willen aanneemen.

niet, het laatste al, geoorloofd reekende. Dat, ten minsten, dit met het, toenmaalig, denkbeeld, zo der Staaten, als van OLDENBARNEVELD, strookte, komt my niet geheel onvermoedlyk voor. Wat de Staaten betrefte; my is niet gebleeken, dat zy, voorheen, hunnen Gezanten, b. v. aan 't Hof van Vrankryk, het aanneemen van gouden keetenen, (als zynde die Kroon 's Lands belangens toegedaan,) ten kwaade duidden; hoe zeer zy, omtrend een gelyk geschenk der Spaanschen aan *van der Does*, anders dagten (1). Wat OLDENBARNEVELD aangaa; ik leeze, dat, even na 't sluiten van 't Bestand, SPINOLA en RICHARDOT eenen Edelman herwaarts gezonden hadden, voorzien met geschenken van den Koning en de Aartshertogen, zo voor den ouden Staatsdienaar, als voor Graave WILLEM LODEWYK en den Heere VAN BREDERODE. Dan, ten opzigte van deeze aanbiedingen, sloeg 's Lands Advokaat, nevens de twee andere Heeren, eenen anderen weg in. Zy bragten, naamlyk, de zaak ter tafel van de Staaten, verklaarende, niets, zonder derzelver uitgedrukte bewilliging, te zullen doen. De Staaten begreepen, in den beginne, dat die geschenken, op de glimpigste wyze, moesten te rug gezonden worden, schoon zy, sedert, door aandrang der Fransche en Engelsche Gezanten, bewoogen wierden, eerst, om 't gezondene aan te nemen en te bewaaren, tot 's Konings bekragtiging van 't Bestand zou zyn aangekomen, „ *als wanneer* „ *dat men de presenten sal converteeren, ende* „ *die Heeren Commissarissen van de Ertzher-* „ *togen daer mede vereeren,*” en, naderhand,

OM

(1) Zie LA PANT, Chron. Tom. 2. Liv. 13. p. 512.

om ze, aan de bovengemelde drie Staatsleden, te doen volgen (m).

Bl. 370. r. 11. v. o. „*De Fransche en Engelsche Gezanten begaven zig —, op den zeven-en-twintigsten van Oogstmaand, naar de Vergadering der algemeene Staaten.*” Ik vinde hier van, zo als mede van andere gewigtige verhandelingen, tot dit werk betreklyk, in de openbaare Besluiten der algemeene Staaten, geen, of zeer kort, gewag. Daar tot den vredehandel byzondere Gemagtigden gekoozen waren (n), zal, denklyk, dit alles, in een afgezonderd stuk, of, somtyds, in het *secret Boek* (o), geschreven en, naderhand, den Staaten overhandigd zyn.

Bl. 388. r. 5. „*Hy (SPINOLA) en de anderen, de middag maaltyd by Prinse MAURITS gehouden hebbende.*” Men ziet hier uit, hoe men, ondanks het hevigt verschil, in de onderlinge handelinge, egter, in 't openbaar, de Gezanten beleefdelyk bejegende. De algemeene Staaten hadden der Admiraliteit van Rotterdam aangeschreeven, de Jagten van den Prinse en wylen den Graave

van

(m) Resol. HøH. 4, 5, 12 Juny 1609, bl. 159, 160, 163; en der Staat. Gener. van 13 Juny en 25 Aug. 1609. Voor 't overige hadden de Staaten, thans, de gewoonte, om de, hun gunstige Grooten in andere Gewesten, ryklyk te beschenken. Hier van zou men een gansche lyst kunnen maaken; twee voorbeelden zullen genoeg zyn. Ten jaare 1607, beloofden zy den Kanselier van Engeland „*vier myerpaerden, om dat by een personage, si, die deze Landen veel goets en dienst kan gadoen*” (Resol. Staat. Gener. van 11 Mei en 6 Juny 1607) en, in 1608, hadden zy den Prinse van Wallis, na hem, ter aanbeveeling van 's Lands dienst, te voeren te hebben doen begroeten, of, zo als men, toen, sprak, *de handen kusten*, toegelegd „*een persoon van vijf hondert guldens.*” l. c. 29 Juny 1607 en 26 Nov. 1608.

(n) Zie onzen WAGEN. alhier, 9 D. bl. 321.

(o) Van zulk een *secret Boek* vinde ik, nu en dan, gewag in de Resolutien der algemeene Staaten. Men kan 'er, by voorbeeld, in geboekt hebben de aanspraak van *Joannus*, van den 18 Oct. 1608. Zie WAG. alhier p. 395. Immers men vindt die niet in de openbaare Besluiten, schoon in dezelve, op den 17 Oct., gezegd wordt, dat men de Gezanten den volgenden dag zou geeven „*audientie in de volke Vergaderinge.*”

van HOHENLÖ naar Delfshaven te zenden, ter vervoering der Spaanschen naar Willebroek, voorby Lillo; tot welke laatste plaats, daar men, thans, eene Vloot'hielddt, Graaf HENRIK FREDRIK en de Heeren VAN ORDAM en VAN LIER hen zouden verzellen (p).

Bl. 390. r. 8. „*De herberge van Gooswyn Meurskens.*” Men neeme 't woord *herberge* niet op, in den zin van eene gewoone verblyplaats voor de reizenden. Men hadt de gewoonte, vreemde Grooten, van Staatswege, ook by gegoede Ingezeetenen, te plaatsen (q).

Van het stuk zelve, waar van hier gesproken wordt, vinde ik niets in de Besluiten der algemeene Staaten, ten deezen tyde; maar wel in die van Holland (r).

Bl. 427. r. 8. „*ADOLF VAN NASSAU, een moedig Jongeling, doch die den Soldaten te veel wils gaf, sneuvelde (s).*” In 't begin der handelingen over 't Bestand, hadt ADOLF, en de Ritsmeester *Gaston Lambert*, onder hem dienende, op Kleeffchen bodem, eenen inval gedaan, over welke de Regeering van dat Gewest niet alleen klagtig was gevallen, maar dien de

al-

(p) Resol. der Staat. Gener. 29 Sept. 1608.

(q) Zie myne Aanteek. alhier, op bl. 319. r. 2. v. 6. en WAGEN. Vaderl. Hist. 8 D. bl. 112 en 113.

(r) Men leest, in de laatstgemelden, op 30 Octob. 1608. bl. 220. „*Enige meynen dit gedaen te wesen by vershum, ofte onweetenheydt, andere by expres dessein, al of hare last sulcks geweest ware, om dat onder de menschen te doen komen, ende daer mede oneenigheydt in 't landt te maeken. Gods almoghtig wille sulck voorkomen; ende nae leetere van den selve is verstaen, dat men alle de Steden daer van leuren copie.*” bl. 317.

(s) GUSTAVIANO, l. 2. p. 304. Leven van MADRITS, p. 317. Zie Aanteek. op bl. 431. r. 5. Resol. der Staat. Gener. 1 Nov. 1607. 30 Mei en 20 Nov. 1608. *Lambert*, van wien ik boven spreek, en die, uit zynen Voornaam, een Franschman schynt, was, mooglyk dezelve, die, in 't jaar 1608, door Prinsse MAURITS naar Frankryk gezonden werd. Vergel. onzen WAGEN. alhier, bl. 224 (1).

algemeene Staaten, als tegens hun bevel loopende, zo hoog genomen hadden, dat de Graaf, zonder tusschenspraak zyner magtige Bloedverwanten, denkelyk in 's Lands dienst niet zou gehouden geweest zyn; in welke hy, egter, zig, sedert, dapper bleef kwyten, en zynen te grooten drift, op den den 17^{en} van Slagtmaand deezes jaars, met verscheiden wonden en den dood, bekogt.

Bl. 432. r. 5. „*Zy hielden de Vaartuigen, met welken zy gekomen waren, in hunnen dienst.*” De Staaten hadden hen, naar Braband, in de reeds genoemde Jagten zyner Doorlugtigheid en des Graven van Hohenlô, doen overvoeren; ook hadt men hun, op derzelver verzoek, ter hand gesteld de „Minute ofte het Concept „van den Trefues, geschreven by de eygen hant „van den President Richardot; dat, naer zyn „vertreck, benevens andere stukken, in zyn „logement is gevonden; om haer, by voervallende occasie, in de aenstaende handeling „van Trefues te dienen; — onder belofte van „restitutie (1).”

Bl. 432. r. 13. „*'t Welk de Gezanten over zig namen.*” Zy gaven, terstond, van deeze overeenkomst kennis aan de algemeene Staaten; die dezelve, op den 16. van Sprockelmaand, goedkeurden (2).

Bl. 434. r. 9. v. o. „*De algemeene Staaten begaven zig naar Bergen op Zoom.* De gantsche Vergadering vertrok, over Rotterdam, derwaarts, op Zondag, den agtsten van Lentemaand, in veertien Schepen; als twee voor die van Gelderland en Overysfel, zeven voor die van Holland, één voor die van Zeeland en Utrecht,

(1) Resol. der Staat. Gener. 30 Jan. 1609.

(2) Resol. der Staat. Gener. 16 en 17 Febr. 1609.

recht, twee voor die van Vriesland, één voor die van Groningen en Ommelanden, en één voor den Griffier met het *Comptoir*. De algemeene Staaten hielden, in de gezegde Stad, hunne eerste Vergadering, op den elfden daar aan volgende (v), en waren, den 18. van Lentemaand, in den Haage, te rug. Prins MAURITS, Graaf WILLEM LODEWYK en de Raad van Staate hadden zig mede derwaarts begeeven en woonden, somtyds, de Vergaderingen by (w).

Bl. 436. r. 12. „ *Men tradt — tot de teekening van 't Bestand.*” De Afgezanten, te Antwerpen, gaven 'er den Staaten kennis van, op den tienden van Lentemaand, en deezen gelastten 'er den Prinse van te verwittigen. MAURITS vroeg, terstond, afschrift; maar, dat zeldzaam kan schynen, men besloot „ *den* „ *Griffier te gelastten, iselue voor als noch te* „ *excuseren, maer zyn Ex^{tie} te presenteren* „ *die lecture van de voorz. ac^{te}.*”

Bl. 448. r. 8. „ *De Staaten beslooten, nog in Lentemaand, — den Prinse alle zyne wedden, beloopende tagtig duizend guldens in 't jaar, te doen behouden, hem, daar en boven, in de plaats der brandschattingen en verbeurdverklaringen, nog tagtig duizend guldens toe staande.*” De Staaten van Holland beraamden, *ihans*, maar de Algemeene Staaten eerst in Oogstmaand daar aan, den geldelyken voet, op wel-

(v) Resol. der Staat. Gener. 4, 5, 11 Maart 1609. De Staaten van Holland vergaderden 'er mede, afzonderlyk, sedert den 13 derzeive maand. Resol. v. Holl. 4 en 18 Maart 1609, bl. 67 en 71. Zy bestonden uit 56 Leden, welker naamen staan angeteekend, en nog twee, die niet ingevuld zyn. 1 c.

(w) 1. v. 19 Maart, *post prandium*, 2 April 1609 enz.

welken de Prins en andere hooge personagien van zynen bloede of geslagte, geduurende 't Bestand of den Vrede, zouden dienen te worden behandeld, en het duurde nog eenigen tyd, eer, ter laatstgemelde Vergadering, dit werk, meest overeenkomstig 't gevoelen van Holland, tot besluit gebragt wierdt. Toen kwam het, meen ik, voornaamlyk, hier op neder.

Aan MAURITS wierdt toegelegd:

Voor eerst; „*het dubbeld van deszelfs politieke Tractement, als Stadholder ende Capitein generaal (x);*” zullende zyn voor Holland f 30160:- s'jaars.

Ten tweeden; eene som van *honderd twintig duizend gulden*, 's jaars, ten laste der Bondgenooten, en ter vergoeding zyner „*militaire Tractementen, dependeerende van den Capiteynschappe generael, — te velde ende daer buyten;*” — waar onder ook behoorden brand-schattingen, verbeurdverklaringen en andere voordeelen, uit de beden, domeinen en geestelyke goederen spruitende, die, by 't Bestand, weder aan de Algemeene Staaten stonden te koomen.

Ten derden; eene rente van *vyf en twintig duizend gulden*, 's jaars, *erfelyk, purelyk*, en losbaar tegen den penning twintig.

Ten

(x) Men was het, ondertuschen, over de betaling der *politique* Tractementen, zo voor *Maurits*, als Graave *Willem Lodowyk*, Stadhouder van Vriesland, onder de Bondgenooten, niet eens. Holland en Zeeland wilden dit ten laste der byzondere Provinciën, over welke zy Stadhouders waren, brengen; doch anderen meenden, dat het, op reekeninge van de *Generaliteit*, moest koomen; en schoon men over de *zaak zelve*, dat is de verdubbeling van Wedde, eens wierdt, was men het niet zo ras nopens de *wysse* van betaling, en MAURITS klaagde, nog in 't begin van 't volgend jaar, over de wanbetaling, welke hier ontsproot. Resol. Holl. 2 Maart 1609 en der Staat. Gener. 19, 24 Aug. 25, 26 Sept. 1609 en 14 Jan. 1610.

Ten vierden; hadt Holland, ter algemeene Staatsvergadering, voorgelagen, om den Prinse, by eene behoorlyke *Commissie* ende *Instructie*, op te draagen het „*Gouvernement ende Capiteynschap Generaal van alle de vereenigde Nederlanden*;" 't geen, egter, door Vriesland, Overysfel, Groningen en Ommelanden wierdt tegen gehouden en dus, nu even min, als in den jaare 1589 (y), gelukte.

Voorts, wierdt FREDERIK HENRIK beschonken, in plaats zyner wedde van *Generaal der Kavallery* en andere voordeelen, met *vyfen twintig duizend gulden* s'jaars; ook wierdt hem, nevens zyne Vrouwe Moeder, in eigendom, gegund de hui- zinge in 't Noordeinde, of jegenswoordig, zoo geneigd, *oude Hof*, in den Haage.

WILLEM LODEWYK, Stadhouder en Kapitein Generaal van Friesland, wierdt, in zyne *politique* wedden, mede verdubbeld, en zyne *militaire* op *zes en dertig duizend gulden*, 's jaars, gebragt.

Nog, wierdt de Prinsesse Weduwe, LOUISE DE COLIGNY, behalven, als ik zeide, met de wooninge van 't Noordeinde in den Haage, be- giftigd met eene inkomste van *f 20000-:-*, 's jaars, in plaats van *f 15000-:-*, welke zy, tot nu toe, hadt getrokken (x). Aan de Vrouwen Dogte- ren van Prinse WILLEM I, by CHARLOTTE VAN BOURBON, wierdt, voor haare vaderlyke goede- ren, eene erfrente van *f 6000-:-* bevestigd en,
aan

(y) Vergel. myne Aanmerk. op 8 D. N. 225. r. 7.

(x) Men ziet hier uit, dat haare omstandigheid, allengkens, gunstiger was geworden, dan by 't overlyden van haaren Gemal. Zie myne Aanmerk. op Vaderl. Hist. 8 D. N. 8. reg. 12. van end.

aan EMILIA, Prinsesse van Portugal, volle Zuster van MAURITS, eene van f 3500 :- (a).

Eindelyk, wierdt ook FILIPS WILLEM, Prins van Orange, met eene somme van vyf en twintig duizend guldens, eens, beschonken; van welk laatste ik nader gewaagen zal (b).

Dit alles begreep men te moeten doen, ter „danc-
„ kelyke erkenenisse van de gedane diensten.”
zo „ van zyne Prinselyke Ex^{te}” (WILLEM I.)
„ hooglofelycker memorie,” als „ van zyne Ex^{te}
(MAURITS), „ zelfs” enz. De laatsstgezegde was 'er
zo van getroffen, dat hy, naauwlyks van dit Be-
sluit veritendigd, zig, in persoon, ter Algemeene
Staatsvergadering begaf, zynen dank betuigde, en
'er by voegde, „ dat hy, met gelycke affectie, het
„ Lant, by succes van den trefues, sou dienen,
„ gelyk hy gedaen hadt, by den oorloge, ende
„ begeert dat hare Mo. E. souden willen gelo-
„ uen, dat de difficulteyten, die hy in de sake
„ van den trefues heeft gemaect, alleene heb-
„ ben gestreect voor de conservatie van den Lan-
„ de, ende nyet tot eenich ander eynde (c).”

Bl. 448. r. 18. „ Zo hy (MAURITS) ongehuwd
kwame te overlyden, stonden ze (de Staaten)
toe, dat Graaf HENRIK FREDRIK en deszelfs
Kinderen hem opvolgden.” De vyf en twintig
duizend guldens, van welken hier gespro-
ken is, wierden MAURITS, erflyk, te losen
tegen den penning twintig, door de Staaten
af-

(a) Resol. der Staaten Gener. 19, 24 Aug., 5, 14 en 26
Sept. 16, 19 Oct. 1609 en 14 Jan. 1610. Resol. Holl. 16, 21
Maart, 13 Juny 1609. Bl. 79, 86-88. en bl. 164. Resol. van
confederatie, ten tyde van DE WIT. bl. 207 en volg.

(b) In myne Aanmerk. op WAGEN. 10 D. bl. 4. r. 4.

(c) Resol. der Staat. Gener. 24 Maart 1609.

afgestaan (d) en, hier in, moesten dus, zo hy ongehuwd stierf, en deeze gelden niet afgelost wierden, deszelfs Erfgenaamen, met naame HENRIK FREDRIK, hem opvolgen. Zo, egter, de opvolging, van welke WAGEN. hier spreekt, tot de Ambtsbedieningen zyner Doorlugtigheid, zoude moeten betreklyk gemaakt worden, (zo als men, uit eene andere plaats, schynt te moeten opmaaken) (e), beken ik, hier van, tot nog toe, in de Resolutien der Hollandsche, of algemeene, Staaten, niets duidlyks te hebben kunnen ontdekken.

Bl. 450. r. 4. v. o. „*De algemeene Staaten, die, tevooren, niet geduuriglyk, plagten te zitten.*” Men heeft, voorheen, reeds gezien, hoe 't hier mede gelegen was (f).

(d) Resol. der Staat. Gener. 19 Aug. en 19 Oct. 1609.

(e) Zie Bladwyzer van WAGEN. op *Federl. Hist.*, op 't woord *Fredrik Henrik*. bl. 89. Col. 1. alwaar, met algemeene woorden en aanhaaling deezer plaats. gezegd wordt „*de Staaten staan toe, dat by zynen Broeder opvolge.*”

(f) Zie myne Aanmerk. op WAGEN. 3 D. bl. 339. r. 1.

B Y L A A G E

A.

Extract uit de Resolutien der
Staaten Generaal.

„ Pites die voorz. (4)

„ *Sabati prima Julii 1600.*

Els, hier, N. 41. „ Die Staten *etc.*

Compisse des Vyants. „ Komptseecker tydinge, dat den Vyant, met zyne geheele macht, is omtrent het Fort van *Oudenburch*; gebrocht by den Ritmeester *Wagemans*, gefonden by den Colonel *Piron*, aldaer commanderende, verklarende deselve *Wagemans* dat den Vyant 't voort: Fort hadde gesommeert.

Daernae, dat het Fort van *Plaschdale* van het Garnisoen, daer opleggende, verlopen is, ende dat den Lieutenant Col. *Bruges*, commanderende op het Fort van *Bredene*, in treyn was om van gelycken te doen van 't selve Fort, hebbende alrede daer uyt doen vertrecken de Compaignie Walen van *Gillisson*, beducht wesende, overmits deselve Compaignie was van de overgekommen Walen, dat hun geen Quartier en soude worden gehouden, ende dat hy ook anderffints van vivres ende munitien geheelyck was onversien.

Daernae, dat 't voorschreven Fort van *Oudenburch* den Vyant was overgegeven met de Vendelen ende Cornetten van de Compaignien die daer inne lagen, ende dat, tegen het appointement, den Vyant eenige Ruyteren ende Knechten omgebracht ende qualyck heeft getraceteert.

Daer-

(a) L. W. de Meeren „ *Alberda, Egmont, Oldenbarneveld, Dufay, Sijle, Corus, Sapsen, Hubert, Ruyt en Francken.*

Daernaë, dat den voorschreeven Lieutenant Colonel Bruges het Fort van Bredene voorschreven heeft verlaten.

Item dat het Fort van *Snaeskercke*, naë dat 't selve by den Vyant beschoten is geweest, den Vyant is overgegeven, hebbende den Vyant de Soldaten tegen appointement overvallen ende omgebracht, uytgenomen seer weynig, die hun naeck hebben gesalveert.

Van alle 't geene des voorschreeven is, hebben de Heeren Staten syn Excellentie zeer particulierlyk geadvertteerd, by vier ofte vyf verscheyden depeichen, ende dezelve syne Excellentie seer ernstelyk versocht ende vermaent, aengesien naer alle apparentie den Vyant hem zal komen logeren, dezen nacht, op de strande; tusschen het fort van *Albertus* ende *Nieuipoort*, om op morgen vroeg zyn voirdeel op onzen Leger te gewinnen, dat zyne Excellentie soude gelieven daerop te letten, ende ordre stellen, dat den Vyant met goede ordre ende Resolutie bejegent soude mogen worden, sonder dat syne Excellentie soude gelieven zyne force te scheyden."

„ Dominica 2 July 1666.

„ Zyne Excellentie adverteert, dat hy den welgebooren Grave *Ernst van Nassau*, met de Regimenten van de Colonnellen *Egmont* ende Van der *Noot*, hadde gesonden; om in te nemen ende te houden de passagie van *Lyfflingen* na de *Duynen*; die zyne Excellentie gebruyckt hadde, om daer deur den Vyant zynen pas na de *Duynen* te verhinderen, Begerende dat men 't selve exploiet van dezer zyden soude seconderen met eenige Compaignien Ruyteren ende Knechten, alhier in garnisoen wezende, gelyk geschiet is; zynde den Colonel *Piron*, ende den Lieutenant Colonel *Bruges* gelast; met heure Compaignien, terstont na de voorschreven passagie te marcheren.

H

Kompt

Amnestie des Vyants Kompt tydinge, dat den Vyant, met alle zyne macht, den voorschreven pas geprevenieert, ende onze troupes te swack wesende om de geheele macht des Vyants te sustineeren, de voorschreven Regimenten, met het gesonden secours, heeft overrompelt ende geheel gellagen; daer van deperche gemaeckt is, om zyne Excellentie van dit defaster te adverteren; dan alsoo, de Heeren Staten geadverteert zyn worden, dat den Vyant met alle zyne macht na zyne Excellentie was gemarcheert, en is deselve deperche niet kunnen gesonden worden: ondertusschen hebben haere E. gedaen een gemeen gebeth tot Godt, dat hem soude gelieven hem over den staet dezer Landen ende zyne christelycke Gemeeynte, tot syner glorie ende eere, genadichlyck t'ontfermen, ende zyne Excellentie met het geheele Legerte conserveren ende, daer het tot strydens zoude komen, zyne Excellentie ende de Heeren Krychs-oversten ende Soldaten klouckmoedigheid ende overwinninge der Vyanden te verleen; hebbende voorts de beste ordre mogelyk gestelt onder het Crygsvolk binne der Stede, mitzgaders tot de conservatie van het Fort van *Albertus*, en derwaerts gesonden eene versche Compagnie Knechten, met vivres ende munitien, ten eynde zyne Excellentie de retraicte daer op te seeckerder soude mogen nemen; belastende den Capiteyn *Pouillon*, daer op commanderende, 't voorschreven Fort, tot den uystersten toe, te disputeren ende te houden,

Koomt advys, dat de twee Legers aen malcanderen zyn ende, terstont daer aen, dat men den Vyant liet vluchten; welcke tydinge, daer nae, is geconfirmeert met het jnnebrengen met verscheyden gevangenen, die verklaerden dat den Vyant gellagen ende syne Excellentie de victorie heeft verkreegen.

Den Ritmeester *du Bois*, Sergeant Major van de Cavallerie, selver in den slach geweest hebbende, heeft ook de voors. victorie geconfirmeert ende geschiedenissen particulierlyk verhaelt.

Is gekomen *Jacques van der Burcht*, Edelman van zyne Excellentie, by dezelve zyne Excellentie

ge-

gefonden om de Heeren Staten van de victorie te verseecken, ende de particulareteyten te adverteren, gelyk hy deselve heeft gesien; daer over den heere Godt Almachtig gelooft ende gedanckt moet zyn.

Is in de Kercke, by ordre van de Heeren Staten, gedaen een gemeyne dancksegginge tot Godt, door den Predicant *Uytendogaert*.

Is goed gevonden, dat men den voorschreven *Van der Burch*, met brieven van credentie, zal senden aen de Raden van State, Staten van Hollandt ende Zeelandt, om haer E., respectivelyk, van de voorschreven victorie te adverteren; om Godt den Heere daer over, ende voor deeze groote genade, alomme doen dancken, loven ende prylen.

De Drukfeilen van dit en 't voorgaande 3 Deel, zullen, in het volgende, worden verbeterd.

1. The first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

the first of these is the fact that the

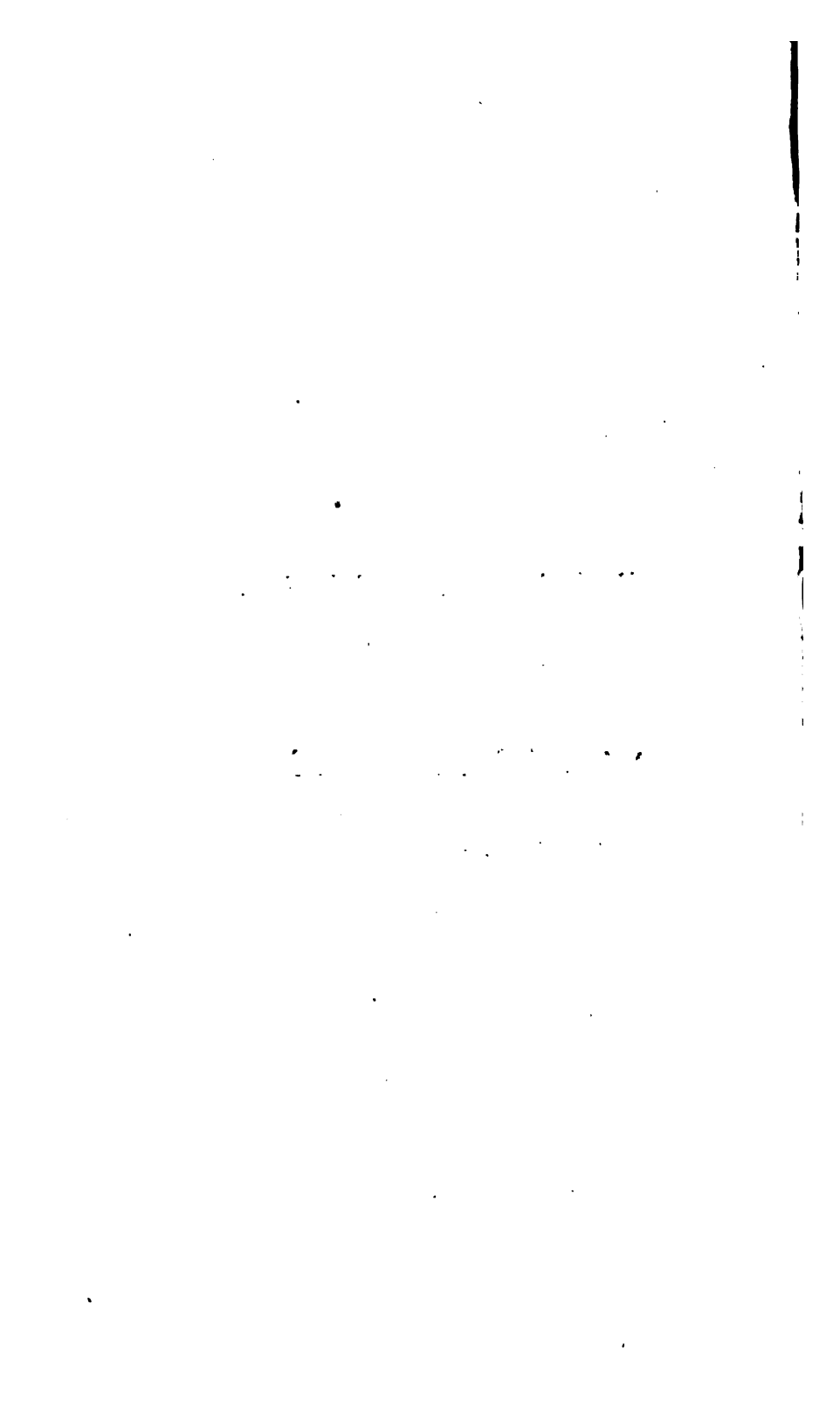
the first of these is the fact that the

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET TIENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
TIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCII.

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET TIENDE DEEL!

Bl. 3. r. 1., *De vereenigde Gewesten zig — na 't sluiten van 't Bestand —, aanmerkende als eenen vryen en onafhankelyken Staat.*” Onze WAGEN. heeft, in 't voorige Boek (a), doen zien, dat de Staaten, *eer* nog het Bestand geslooten wierdt, wel, te meermaalen, getragt hadden, de Koningen van Frankryk en Engeland tot schriftelyke erkenenis van 's Lands vryheid en oppermagt te beweegen, doch dat deezen zulk eene verklaring hadden geweigerd. Het blykt my, egter, dat HENRIK IV, kort hierna, van gedagten moet veranderd zyn, schryvende hy, in Wintermaand des jaars 1609, aan de Algemeene Staaten, dat hy dezelve hieldt, voor „vry ende *Potentaten* „*Souverain* (b).” Of JACOB I, zo vroeg, zulk eene ronde verklaring gedaan hebbe, is my niet onder 't oog gekoomen.

Bl.

(a) Vaderl. Hist. 9 D. bl. 445.

(b) Resol. der Staat. Gener. 2 Dec. 1609.

Bl. 3. r. 4. „FILIPS WILLEM, Prins van Oranje, *namt zyn verblyf te Breda.*” Voorheen heb ik, ten Byvoegzel op onzen treflyken Schryver, nu en dan, van deezen ongelukkigen Prins (die, naar Koning PHILIPS II. en Prinse WILLEM I., genaamd was) gewaagd (c), en vermeen niet ongeschikt te zyn, alhier, nog 't een en ander, nopens hem, voor zo ver het tot deeze Landen betrekking heeft en, deels niet, of niet genoegzaam, bekend is, aan te teekenen.

De vreeze voor eene te groote Spaanschgezindheid, van welke, zo de Algemeene Staaten, als die van Holland, PHILIPS WILLEM, by zyne komst naar de Nederlanden, verdagt. hielden, en die de reden was, om welke de eêrstgemelden, by hunnen Brief van verwelkomste (d), ten jaare 1591, zig verschoond hadden hem alhier te ontvangen, bleek, allengskens, ongegrond te zyn, en verdween meest al, by de bedaarde overweeging, dat een Prins, in deeze Gewesten gebooren en, tot zyn vyftiende jaar, opgevoed, maar toen, met vertrapping van 's Lands voorregten, tegen zynen wil, door ALVA opgeligt, naar Spanje gevoerd, aldaar, tot in het een en veertigste jaar zyns leevens, wel zonder kluisters, in eene eerlyke en zogezegde vrye Staatsgevangenis (e), doch met verlies, egter, van natuurlyke vryheid in gaan en keeren, opgehouden en, in dien tusfchentyd, door

(c) Zie 8 St. Nl. 89 en 90, op Vaderl. Hist. 8 D. Nl. 429, r. 11 en 19; ook 9 St. Nl. 110, op Vaderl. Hist. 9 D. Nl. 448 r. 2.

(d) Vaderl. Hist. 8 D. Nl. 428 en 429.

(e) GROT. *Annal.* lib. 5. p. 241. „*Honorat, Hispaniae, in Aula, custoditus.*” MATTHEW, 18 B. Nl. 336 77e. Uitgaave van het jaar 161.

door 't beleid van Spanje, van eenen, by hem altyd geliefden (f) Vader, een groot deel zynen aanzienlyke goederen, en de hoop ter opvolging in de hoogste waardigheden hier te Lande, geweldadiglyk, beroofd en, sedert, slegts met glimpige eertitelen en weinige inkomsten gepaaid, den Nederlanderen, die hem nimmer beledigden, in den grond geen kwaad hart konde toedraagen; te minder, daar men reeds kennis droeg van zynen zagten aart, die hem de harde behandeling des Vyands deede verduuwen en, in den nood van nergens anders zig te kunnen wenden, zyn Hof by de Aartsburchen deede maaken; alwaar hy ten speelbal van zelfselbelang gebruikt en, kwanswys, met eene Bende van driehonderd mannen, begunstigd was; zonder dat my gebleeken is, dat hy ooit met dezelve tegen deezen Staat te velde trok, hoe zeer hy, in 't gevolg van ALBERTUS, 't beleg van Calais en Amiens bygewoond, en, aldaar, met brein en bloed van drie, aan zyne zyde gesneuveide, Spaansche Edeluiden, bespat, groot gevaar van 't leeven gelooopen hadt (g).

Maar

(f) De Ilesde en agting, die hy voor zynen Vader droeg, bleek, ten duidelykste, in de wraake, welke men zegt, dat hy van eenen Spaanschen Hopman nam, die, daar te Lande, de wagt by hem hadt. Deezen zeer smaadelijk van WILLELM I. spreekende, kon PHILIPS; (wel zegt, maar niet Iaf, van aart,) dien hoort niet langer duldten, greep hem om den middel en wierp hem ten venster uit, zodat hy, in 't nederkomen, den halze brak. De Prius liep toen gevaar van den zynen, indien niet GABRIEL D'OSATO, een jong Edelman, daer tegenwoordig, hem gered en, voor 's Konings Raad, verklaard hadt, dat de verregaandste belediging en terging des Hopmans 't regtvaardig gevoel zynen Doorluchtigheid hadt ontflooken, en deez dus, als de onschuldige oorzaak van dit onheil, moest worden beschouwd. AUBREY, *Memoir.* p. n. 170.

(g) MATZ, *Nederl. Hist.* 18 B. Bl. 366. AUBREY, *Memoir.* p. n. 171.

Men zag hem dan, in Holland en de overige Gewesten, al vroeg, met medelyden aan, schoon 't Roomsche geloof, 't welk hy beleedte, de Spaansche party, die hy moest aankleeven en, mischien ook, de verschillenheid van den wyze, tuschen hem en zynen Broeder MAURITS, over 't bestuur der Vaderlyke Erfgoederen (*h*), s'Lands Regeering, een' geruimen tyd, huiverig maakte, om hem herwaarts te noodigen, zo lang men in vollen Oorlog met de Aartshertogen was.

Toen, egter, in den jaare 1607, de Vredehandelingen geopend wierden, FILIPS WILLEM, reeds ten jaare 1599, schoon tegen den zin van MAURITS, in zyn Prinsdom Oranje hersteld en gehuldigd was (*i*), en alles zig, (voornaamlyk door den tuschenkomst des Franschen Gezants, die de belangen van den Prinsse, als gehuud met ELEONORA van *Bourbon Condé*, eerste Prinsesse van den bloede van Frankryk, gelast was voor te staan,) tot eene vriendelyke verdeeling der bovengemelde Erfgoederen, tuschen hem en zyne Broeders en Zusters, begon te schikken, verkreegen zyne zaaken, hier te Lande, byzonder by die Staatsleden, die meêr naar Vrede dan Oorlog hielden, een eenigfints gunstiger aanzien (*k*). Dit bleek al ras, toen hem, door de Algemeene Staaten, en om ten dienste van zyn Slot Oranje te gebruiken, niet alleen wierdt toegestaan in Holland tien stukken Geschuts, zes van vier en

twan-

(*h*) Zie myne Aanmerk. op Vaderl. Hist. 8 D. bl. 429 v. 11.

(*i*) Bon. Nederl. Oorl. 36 B. bl. 359. AUBERT, l. c. p. 371. Vaderl. Hist. 9 D. bl. 16.

(*k*) GAZ. ANNÉE, l. 17. p. 550.

twintig en vier van twaalf pond bals, te doen gieten, maar ook dezelve stukken hem, sedert, grootendeels, nevens tweehonderd musketten en spietsen, ten dienste als vooren, wierden geschonken (1); waar op een spoedig verlof volgde, van zig, nog voor het sluiten van den Treves, naar Holland te mogen begeeven. Over Buuren, (t geen hem aanbestedorven was en, door zyne volle Zuster, de Gravinne Weduwe van HOHENLÖ, die hy zeer beminde, nu bewoond wierdt.) den 13 van Slagtmaand des jaars 1608, in den Haage gekomen, wierdt hy, door eene bezending der Algemeene Staaten, afgehaald (m) en verbleef 'er een' geruimen tyd; binnen welken, als ook onze WAGEN. heeft aangetekend (n), de gezegde Erfenisfe geregeld en, door zyn bestel en vredelievenden aart, MAURITS met deszelfs Zuster EMILIA, gehuwd aan EMANUEL, Prins van *Portugal*, verzoend wierdt.

Gedurende zyn verblyf hier te Lande, ging men, egter, zyne wegen zeer na, en 't leed niet lange, of 'er rees eenig wantrouwen. Immers de Raaden van Staaten droegen, in Sprokkelmaand des jaars 1609, ter algemeene Staatsvergadering voor, dat de Prins van Orange, eerstdaags, naar Breda stondt te vertrekken, om aldaar gehuld te worden en, ten gewoonlyken tyde, de Magistraat te veranderen; zy voegden 'er by, dat het regt, 't welk gemelde zyne Doorlugtigheid tot deeze Stad was hebbende, door der Staaten Wapen-

nen.

(1) Resol. der Staat. Gener. 20 Nov. 1607, 30 Jan. 18 Febr. en 2 Nov. 1609.

(m) Resol. der Staat. Gen. 24, 31 Oct. 18, 22 en 24 Nov. 1608.

(n) Vaderl. Hist. 9 D. II. 456.

6 BYVOEGSELS EN

nen was verkregen, en dat hy „dierhalven,
 „dezelve van deze Landen te leen moest
 „houden; nadien hy,” (zeiden zy,) „ander-
 „sints, als Heer van de orde van het gulde
 „Vlies, ende Vasfal van onze wederparty,
 „daar toe nyet en kan pretenderen, zo lang de
 „Souverainiteyt, alhier, met regt, gehouden
 „wierdt; en de Stad, nog heden, met Guar-
 „nisoen was bezet, tot conservatie van 't ge-
 „meen lant en van zyne Excellentie;” geevende
 verder de Raad in bedenken, of men zyner
 Doorlugtigheid niet diende aan te zeggen, dat
 de Staat van den Lande het pleegen van eenige
 nieuwigheid, in de Burgerregeering of Gods-
 dienst, binnen Breda, niet zou kunnen lyden?
 Dan de Staaten oordeelden, op dit een en ander,
 voor eerst, nog geen besluit te moeten neemen
 (o); ook weet ik niet, dat dit sedert geschiedde,
 en wy zullen, straks, zien, dat de inhuldiging
 te Breda, eerst eenige maanden hierna, plaats
 hadt, en dus 't gerugt, dat zulks *eerstdaags*
 zou geschieden, te voorloopig was geweest.
 Ondertuschen, wierdt de Raad, omstreeks
 Bloemaand, weder verwittigd, dat PHILIPS
 WILLEM de Magistraat van Steenberghe wilde
 verzetten, waar op, terstond, twee Leden uit
 hun midden afgevaardigd wierden, welken,
 niet alleen, den Prinse moesten verzoeken die
 verandering uit te stellen, tot dat „de Heeren
 „Staten Generaal desaangaende souden heb-
 „ben gedisponeert;” maar zig ook begeeven
 naar „*Grave MAURITS*,” en deezen vermaa-
 nen de aanstelling des Magistraats, aldaar, te
 „*continueren*, gelyk hy, tot noch toe, had-

29 de

(o) Resol. der Staat. Gener. 19 Febr. 1609.

AANMERK. OF HET X. DEEL. 7

„ de gedaen, tot nader orde van haer Mog.
 „ E.” De uitslag, egter, deezer bezen-
 ding, beantwoordde weder niet aan den
 wensch des Raads, en de terug gekeerde Af-
 gezanten boodschapten, „ dat die Heere Prin-
 „ ce, in het voorsz. aengesechde van wegen
 „ den Ráedt, nyet wel te vrede en was, ende
 „ verclaert hadde, *dat de voorsz. insinuatle*
 „ *hem te laete geschiedde, zulx dat hy, in*
 „ *zyn gegeven ordre van het versetten der*
 „ *voorsz. Magistraet, gheen veranderinge,*
 „ *jegeswoordich, en soude kunnen doen.*” De
 Raad, van deeze zaake aan de Algemeene
 Staaten kennis geevende, verzogt toen, alleen-
 lyk, dat dezelve, hier nopens, geliefden te
 handelen, zo als zy, ten meeste dienste van
 den Lande, zouden oordeelen te behooren (*p*),
 maar 't blykt my niet, dat de laatstgenoemder,
 ook in dit opzigt, zig verzetteden tegens het
 doen van Oranje, die 't vertrouwen van veelen,
 hier te Lande, méér en méér gewonnen hadt
 en, eindelyk, na nu de verdeeling der Vaderlyke
 Erfgoederen op een vasten voet was geregeld,
 zig, van hier, in 't begin van Hooimaand des
 jaars 1609, naar Breda begaf, om de hulde
 zyner onderzaaten te erlangen. Voor dit
 vertrek, verscheen de Prins, in persoon, ter
 algemeene Staatsvergadering en nam, nabehoor-
 lyke dankzegging voor genootene Hoflykhe-
 den en eere, hem; geduurende zyn verblyf
 alhier, aangedaan, afscheid, met aanbod van
 zynen gewilligen dienst, in al het geene, waar
 in men hem zou begeeren te gebruiken. Toen,
 het

het hart nader openende, beklagde hy zig bitterlyk, over den rampspoed zyn^{er} langduurige gevangenis, in welke hy 't beste deel zyns leevens hadt moeten verslyten en, afgesneden van het doorzetten zyn^{er} fortune, eenen anderen weg, buiten zyn' schuld, hadt moeten inslaan; verzoekende, eindelyk, dat de Staaten, dit alles in aanschouw neemende, en byzonderlyk letende, hoe zyn Vader en Vrienden, hun leeven en bloed voor den Lande hadden gelaaten en gestort, en hoe het meerderdeel der goederen van Nassau en Buuren, door denzelven zynen Vader, in 's Lands dienst, was verteerd, waar by hy, thans, het meeste nadeel leedt, daaromme, zyn' persoon, in des Lands *recognitien*, (q) even gunstiglyk als zyne Broeders, geliefden te gedenken. Ook boodt hy, wyders, en uit zig zelve, de hulde der Stad en Baronnie van Breda den Staaten aan die, hierop, den ongelukkigen Vorst het deel, 't welk zy in zynen rampspoed naamen, verzekerden, en hunnen dank voor deszelfs aanbod betuigden, doch zig, verder, op het, zigtbaar, klein getal der aanwezende Leden, (zynde de meesten een keer naar huis wezen doen,) verontschuldigten, van, op 't stuk der verzogte *recognitie*, voor als nog, niet te kunnen besluiten, 't welk men egter hem toezeide, by den terugkomst der afwezenden, gunstiglyk te zullen geschieden (r).

Dit

(q) Zie myne Aanmerk. 9 St. II. 110, op WAGEN. Vaderl. Hist. 9 D. II. 448 r. 8. *Recognitien* noemde men, toen rentyde, de giften, door welken men, op voordragt en aandrang der Franche en Groot-Brittannische Gezanten, beslooten hadt, de diensten van het huis van Nassau te erkennen.

(r) Resol. Staat. Gener. 2 July 1609. Dit stuk, 't geen PRINCE WILHEM eenigermate kentscheist en, myns weetens, nimmer gedrukt is, zal ik hier agter voegen, onder Bylaage A.

Dit laatste bleef by geene woorden; waar toe ook deedt, dat de Gezanten van Vrankryk en Engeland, te meermaalen en, byzonderlyk, in 't midden der afgeloopene Zomermaand, hadden voorgeslagen „een *defroyement* „ende vereeringe van *vyventwintich duisend „guldens eens*” toetestaan, tot „eene *recognitie* voor den *Heere Prinse van Oraingien*, „in confideratie, dat syne Ex^{te} is den oudsten „soon van syn Ex^{te} hoochloffelycker memorien, „jn dese Landen geboren, tegen de priuile- „gien van deselve daerjnnē gevangen ende „naer Spaignen geuoert geworden, ende, „aldaer, lange jaren opgehouden, met ver- „lies van zyne goederen (s).” Men nam dit, toen, over, by de Bondgenooten, doch stemde, in de eerstvolgende Oogstmaand, gezaamentlyk, 'er in toe, evenwel, niet onder den naam van *Recognitie*, maar onder dien „van *Vereeringe* over den *wellecom* ende „*defroyement* (t).”

Kort na de afscheidsneeming, vertrok zyne Doorlugtigheid naar Breda, alwaar hy, den 12 van Hooimaand des jaar 1609, wierdt ingehuldigd. Men meldt, dat hy, ten zelfden tyde, wegens de Algemeene Staaten, plegtig, door den Heere van *Bredenrode*, begroet is geworden, waar voor hy hunne Hoogmogenheden schriftelyken dank betuigde (u). My is, egter, van deeze bezending in de Staatspapieren niets voorgekoomen, schoon ik de zaak niet ontkenne. Zeker gaat het, dat hy, of ten minste

zy-

(s) Resol. Staat. Gener. 12 Juny 1609.

(t) Resol. Staat. Gener. 19 Aug. 1609.

(u) VAN GOOR, Beschryv. van Breda, II. 38.

zyne Gemalin, (want dit dunkt my eenigsmits duister,) in Slagtmaand van dat zelfde jaar, een keer, voor eenige dagen, herwaarts deedt en een bezoek afleide, by LOUISE DE COLIGNY, Prinsesse Weduwe van Oranje, aan welke, door de Algemeene Staaten, om meer luister aan 't onthaal by te zetten, gedurende dien tyd, gegund wierden de kostbaare Tapyten, welken de Alcajde, *Hamon Ben Bicheir*, Afgezant des Konings van Marokko, onlangs, den Lande, naamens zynen Meester, hadt geschonken (v). 't Verdient eenige opmerking dat men, in de algemeene Staatsbesluiten, op den 16 van Slagtmaand, deeze woorden vindt, „geproponeert, off men „de *Prinsesse van Oraingien*, ende andere al „hier gecommen, sal *verwillecommen*, maer „goetgevonden, dat men 't selve zal *disf- „muleeren* (w).” Dan, wat ook tot deeze koeltheid reden gegeven moge hebben, (die, misfchien, alleenlyk, moet gezogt worden in de niet tydige kennisgeving, wegens de Prinsesse zelve, van haaren aankomst,) zy duurde niet lang en, reeds den volgenden dag, vaardigden Hunne Hoogmogendheden de Heeren van *Oldenbarneveld*, *Magnus* en *Nyeveld*, wegens Holland, Zeeland en Utrecht af, om haar te *congratuleeren*, 't geen, vervolgens, plaats hadt (x). Zy kwam, na dien tyd, te meermaalen in Holland; onder anderen, ten jaare 1611, toen zy, met haaren Gemaal nevens, de Prinsesse Moeder en regeerende Prinsesse van *Condé*, een keer door de Steden doende, ook we-

(v) Resol. der Staat. Gener. 12 Nov. 1609.

(w) Resol. der Staat. Gener. 16 Nov. 1609.

(x) Resol. der Staat. Gener. 17 en 18 Nov. 1609.

wegens de Staaten van dit Gewest, treffelyk onthaald, vergast en, met, omtrend, voor twaalf duizend gulden aan Lynwaat, naar de gewoonte van die tyden, beschonken wierdt (y).

PHILIPS WILLEM, zo om 't Roomsche geloof, 't geen hy en zyne Gemaalin beleedt, als om de hooge bedieningen, in welken zyne jongere Broeders zig hier bevonden, zig niet wel met der woon in Holland kunnende nederzetten, hieldt zig, sedert, meest, met zyn gezin, binnen Breda, somtyds ook te Brusfel, Parys en elders, op. Te Brusfel byzonderlyk, was hy, na zyn aanzienlyk huwlyk, en bekooming van een groot deel zyners Goederen, meer dan in vroeger tyden gezien en de Prins van Condé uit Frankryk gevlugt, toefde, aldaar, by hem. 't Bestuur van zyn Prinsdom Oranje betrouwde hy, eenigen tyd, aan EMANUEL, Prins van Portugal, zynen Schoonbroeder. Zyn leeven dus, buiten den slommer van zaaken, doorbrengende, overleedt hy te Brusfel, op den 20 van Sprokkelmaand 1618, het 64 jaar zyns ouderdoms, aan de kankerige gevolgen eener kwetsinge, die hem, zeer met bloedige aembeiën gekweld, door zynen Kruidmenger, ongelukkiglyk, was toegebracht (z).

Hy was een man van gezond, maar, in het diepst der staat- en krygskunde, min geoeffend, vernuft; 't geen aan 't verzuim zyners opvoeding, in Spanje, te wyten was. Ook scheen zyn treurig verblyf aldaar, ('t welk hy, nu en dan, door het Schaakspel plagt te leenigen,) de natuurlyke leevendigheid van zynen geest eenigfints vermindert,

(y) Resol. van Holl. 25 Oct. 9 en 10 Nov. 1611. N. 207 en 215.

(z) AUBREY, *Memoires* p. 172 et 176. MEXIA, 81 B. H. 619 pp., 623 pp., 654 pp.

derd, en zwakker indrukzelen te hebben gelaaten van de gronden en beginselen der wetenschappen, die hem, hier te Lande, in zyne eerste jeugd, met zeer veel zorg, waren aangeleerd. Met dat al, ontbrak het hem aan geene beschaaftheid, die, byzonder na zyn ontslag, door 't bywoonen van 't Hof der Aartshertogen, en zyne reizen door Italië, Frankryk, Duitschland en de Nederlanden, bevorderd was geworden; waarom hy ook, (die geagt mag worden, behalven eenig Latyn, de Spaansche, Fransche en Nederlandsche taalen gekend en gesproken te hebben) somwylen, tot het afleggen van Gezantschappen, niet ongeschikt en, door ALBERTUS, gekooren was (a). Van zyne goede geartheid heb ik reeds gewaagd; ook bleek zyne verdraagzaamheid in den godsdienst, uit de onverhinderde oeffening, zo van den Roomschen, als van den Hervormden, welken hy, beiden, in zyn Prinsdom Oranje, toeliet (b). Kloek en zwaar was hy van lichaam, draagende een' vry grooten en blonden baart. Zyne Gemalin overleedt nog geen jaar na hem (c).

Bl 4. r. 21. „*Die van Zeeland begeerden, dat de laading der Zeefchepen, tot hunnent, verbodemd, en niet, dan na 't betaalen van verlofgeld, de Schelde opgevoerd zou worden.*” Men heeft reeds gezien, dat Zeeland de laatste der Vereenigde Provintien was, welken in het Bestand stemden (d). Men schryft dit toe, deels, aan de ligging van dit Gewest by Zee,

waar

(a) MYTHER, I. c. 18 B. M. 362 Pfs., 20 B. M. 140, en 22 B. M. 442 Pfs.

(b) MATHER, I. c. 21 B. M. 430

(c) AUBERT, I. c. p. 168. KLUIT, Foed. T. 1. p. 129. Tab. 6.

(d) Vaderl. Hist. 9. D. M. 428 en 429.

waar door men het meer beveiligd reekende voor vyandlyke invallen, deels, aan den invloed van MAURITS, eersten Edele, en Markgraave van Veere en Vlisfingen, op de Zeeuwfche Staatsleden (e); maar 'er was nog eene andere en, zekerlyk, meer dringende, reden. De Zeeuwen, naamlyk, vreesden, dat, by 't einde van den Oorlog, de Schelde weder open en, daar door, Antwerpen en andere Aartshertoglyke Koopplaatsen, op nieuw, in bloei zouden geraaken, en stonden, daarom, zo sterk op het heffen der in- en uitgaande lasten, als mede op de ontlading en verbodeming van de Zeefchepen, welken op, of uit, de Aartshertoglyke Nederlanden, door de rivieren, stroomen en wateren der Vereenigde, voeren, dat zy, na reeds, in Wintermaand des jaars 1608, in 't maaken van 't Bestand te hebben toegestemd, egter, in Louwmaand daar aan volgende, weigerden de byzondere artikelen van het zelve goed te keuren, ten zy de overige zes Provinciën, hen, omtrend de bovengezegde punten, alvorens, gerust gesteld hadden; 't geen ook, op den 31 dier maand, geschiedde. Dit alles blykt, duide-lyk, uit de *Particuliere Notulen* van 't verhandelde nopens het gemelde Bestand, welken my, van zeer goede hand, berigt worden, nog hendaags, in Zeeland, op het Staaten-Comptoir, te berusten, en van welken ik een, aan my toegezonden, Uittreksel, om deszelfs waardy en zeldzaamheid, hier agter zal doen drukken (f). Ook was dit de grond, zo ik agte, waarom de Fransche en Engelsche Gezanten, den Spaan-
fchen,

(e) Vaderl. Hist. 9 D. Bl. 380.

(f) Zie Bylaage B.

schen, sedert, te kennen gaven, dat men, in Zeeland, nimmer tot de afschaffing der verlof- en geleigelden verstaan zoude, maar 'er hoop was, deswegen, na 't sluiten van 't Verdrag, met elkander een afschikking te maken (g); zo als dan ook, op 't einde van het jaar 1609, nopens dit geheele werk, ernstige handelingen met de Spaanschen wierden geopend, doch, in welken, toen, niet alleen de Zeeuwen, maar ook de Algemeene Staaten, uit hoofde, denk ik, der bovengemelde geruststelling van den 31 van Louwmaand, de noodwendigheid der verhoeding, verlof- en geleigelden wootonden (h).

Bl. 4. r. 5. „*Toelag om de Dorpen van het Land van Kuik te betrekken onder Brabant.*”

Op gelyke wyze tragteden de Aartshertogen de Landschappen *Twente* en *Salland*, van welken zy in bezit gebleeven waren, aan zig te houden; waar tegen de onzen vasthielden, dat die Landschappen tot Overysfel behoorden en, door de Ridderfchap en drie Hoofdsteden van dat Gewest, vertegenwoordigd * wierden (i). Ook was, van wederzyden, geklaagd, dat men somtyds de kinderen niet liet volgen, die, in elkanders Landen, 't zy ter schoole, ofte andersints, zig bevonden (k). De byeenkomsten, over dit een en ander, wierden, somtyds, met vry veel vuur, gehouden en, by den aanvang derzelver, vermaanden de onzen den Aartshertoglyken, van niet te handelen, „volgens de „*longeurs van Spaignen*, maer te gebauycken de „*na*

(g) Vaderl. Hist. 9 D. bl. 483, vergel. ook L. e. bl. 422.

(h) Resol. der Staat. Gener. 29 Sept. 1609.

(i) Resol. der Staat. Gener. 23, 28, 29, 30 Sept. 6, 8, 10 Oct. 1609. en 21 Jan. 1610.

(k) Resol. der Staat. Gener. 8 Okt. 1609.

„natuurlycke rondicheyt der Nederlanden (1).” By hun vertrek, egter, wierden ze, naar gewoonte, met goude ketenen beschonken (m), en hun een beleefte afscheid gegeven.

Bl. 6. r. 10. „In den Zomer, kwam 'er een Gezant van Marokko.” Den veertiende van Wynmaand deezes jaars, kwam d'Alcayde *Hamon Ben Bicheir* (van wien ik geen gewag by de Schryvers vinde) hier te Lande aan, en een tweede, wiens naam *Hamon Ben Abdela*h gespeld wordt, in den Zomer des jaars 1610 (n).

Bl. 7. r. 4. „Naar Indie — tyding van 't geslooten Bestand — te brengen —, in Louwmaand des volgende jaars.” De Algemeene Staaten hadden, reeds in Wynmaand deezes jaars 1609, die tyding, door een Jacht, derwaarts gelast over te brengen (o); maar ik weet niet wel of 't vertrok.

Bl. 15. r. 18. „*Herman Herberts*.” Deez vierdt, als bekend is, ten jaare 1582, van Dordrecht naar Gouda beroepen, alwaar hem de Regeering, al vroeg, in haare bescherming nam: „*uyt dien men (zeiden zy) uyt syn leere, leeu en wandeling, nyet anders en can speuren dan alle godsalicheyt, 't welck het allerclaerste teycken is van een gezonde leer en van een waer getrouw ende oprecht dienaar der woorden CHRISTI, en om eens een eynde van alle onruste ende molestie te weeten, die de Synodale Predikanten dezer*
„*Ste-*

(1) Resol. der Staat. Gener. 22 Sept. 1609.

(m) Resol. der Staat. Gener. 13 en 14 Jan. 1610.

(n) Resol. der Staat. Gener. 14 en 17 Oct. 1609. Resol. van Holl. 28—12 Juny 1610, (maar die zeer gebrekyk zyn) bl. 34 en 28.

(o) Resol. der Staat. Gener. 10 Oct. 1609.

„*Staten en voorn. Harmanus, dagelics, op-
 „leggen (p).*” Toen, onlangs daarna, Euert
 Woutersz., mede Kerkendienaar alhier, in zo
 groote oneenigheid met Herberts geraakte, dat
 hier uit onrust te vreezen stondt, besloot de
 Vroedschap, „*na veel consideratien, dat men
 „Euert Woutersz. van synen dienst zal licentii-
 „ren, met interdictie hem, van nu voortaan,
 „van 't Predikamt te onthouden (q).*”
 Bl. 28. r. 2. v. o. „*Eenigen uit de Re-
 geering, den Prinse, naar 't schynr, grooter
 gezag willende doen geeven, begeerden, dat
 hy van den Eed, aan de Algemeene Staaten
 en aan den Lande van Utrecht gedaan, zou
 ontslagen worden.*” Men beoogde, by de
 Utrechtschen, geen *aanhoudend* ontslag des
 Prinsen uit den bovengemelden Eed, maar
 slegts eene *tydelyke* ontheffing van dien, tot het
 doen van zekeren uitspraak. De zaak verdient
 eenige uitweiding.

De Utrechtsche onlusten raakten niet slegts,
 zo als men uit onzen WAGEN. zou kunnen
 opmaaken, de Stad van dien naam, maar ook
 de Staaten van dat Gewest, by welken men
 op vermindering van lasten en verandering
 van bestuur, aandrong; waar onder REINHARD
 VAN AERWYNE, Heer van Brakel, voorheen
 ter Stad uitgezet, en nu, tegen verbod, weér
 in dezelve gekoomen, zonder dat men ze
 hem kon doen ruimen, dapper roeide. 'T was,
 op verzoek der Stichtsche Staaten aan de Al-
 gemeenen, dat deeze laatste, reeds in 't begin
 van Sprokkelmaand des jaars 1610, drie Afge-
 vaar-

(p) Vroedsch. Resol. der Stad Gouda, 11 Sept. 1591.
 (q) Vroedsch. Resol. der Stad Gouda, 10 Dec. 1591.

vaardigden uit den hunne, nevens zyne Doorlugtigheid en twee Leden van den Raad van Staate, in de Stad gezonden hadden, met last om, zo veel mogelijk, alle verandering in den Godsdienst, Staat en Regeering van 't Gewest, met naame in 't eerste en tweede Lid, voor te koomen en de oude lasten, kon het zyn, te herstellen. Doch, schoon de Staaten toegaven, het eerste Lid, zelfs met agt personen, te vermeerderen, dit baatte weinig en de Afgevaardigden keerden weder naar den Haage, by bevel der Algemeene Staaten; die, door de Stichtsche, aanhoudend, ter beslegting deezer zaake verzogt, partyen, tegen den 16 van Lentemaand, op nieuws bescheidden, te Woerden, ten einde, aldaar, nader gehoord te worden, in eene Vergadering, te samen gesteld uit de Gezanten van Vrankryk en Engeland, hunne Hoogmogendheden, zyne Doorlugtigheid en den Raad van Staate. Men kwam, ten bestemden dage en plaatse, byeen, en die van de Stad, aan welker zyde ook het Gerichtshof was, het eerst zynde binnen geroepen, stelden, in vyf punten, hunne bezwaaren voor, by monde van den Raadsheer Ruysch. Zy eischten, niet alleen, dat zyne Doorlugtigheid binnen Utrecht mogte wederkeeren, zo als hy, zeiden zy, beloofd hadt, en zonder 't welke het Volk niet uit de wapenen zou te brengen zyn, maar ook, en byzonderlyk, „ dat S. Prinçel. Ex^{te}, ten „ minste voor zo veel haer Ho. Mo. aenginge;” (naderhand, verzogten zy dit ook met betrekking tot de Staaten van Utrecht,) „ soude „ worden ontlagen van eed en plicht, daer „ mede S. E. verobligeert is te volgen de

B

„ In-

„Instructie, hem, als Stadhouder der Stadt,
 „Steden en Landen van Utrecht, verleent (r),
 „edoch „*alleenlyck om de voorsz. decisie te*
 „*doen, die sy aen syn Ex^{te} submitteerden.*”
 of, zo als zy, elders, zeiden, „voor zo ver
 „betrof *de punten differentiael ende verder*
 „*niet;*” (s) al het welke zy meenden te zullen
 dienen, „om meerder autoriteyt te interpo-
 „neeren, tot beslichtinge van swaricheden
 „binnen Utrecht ontstaan.” Men lastte hun
 buiten te staan, verzocht toen de Stichtsche
 Staaten binnen te koomen, en vroeg derzelve
 meening op het gedaane voorstel. Deezen be-
 greepen, nu, dat de zaaken in den oorspron-
 lyken staat moesten gebragt en zy bewaard
 worden by de *Unie* en het *Traaact*, op 't
 welk zyne Doorlugtigheid, door hun, tot
 Stadhouder aangenomen en beëdigd was; ook
 stelden zy de beslegtinge van alles alleenlyk
 in handen der Vergadering; die, daar op, hoe
 langer hoe meerder zwaarigheid ziende, en
 vergeefsch gearbeid hebbende, eerst om de
 Staaten, toen om de Stad, van gevoelen te doen
 veranderen en elkander' te verstaan, eindelyk,
 en na die van de Stad op 's Prinsen weder-
 keering naar Utrecht bleeven aandringen, den
 Steedschen Afgevaardigden aanzeiden, dat de
Algemeene Staaten zulks niet toe zouden staan,
 also zyne Doorlugtigheid Stadhouder van meer
 dan een Gewest was. De Afgevaardigden beant-
 woordden dit, met te zeggen, dat zy, als dan,
 „*de zaak aan God opgaaven*, en men verwag-

„ten

(r) Resol. van Holl. 2 Febr., 2 April 1610. H. 10 en der
 Staat Gener. 13 en 17 Maart 1610.

(s) Resol. Holl. l. e. en der Staat. Gener. 18 Maart 1610.

„ten moest wat 'er van koomen zoude.” Doch de Vergadering beval hun, wel ernstiglyk, de rust, zo veel zy vermogten, voor te staan, met bedreiging van zulks, andersints, op de Stad en Gemeente te zullen verhaalen. De Afgevaardigden namen toen aan, hier omtrent, alles te zullen doen, wat in hun was, en vertrokken, doch niet, dan na men hun voorgesteld hadt, nog eene nadere bezending naar den Haage te doen, ter schielijke beslegtinge van zaaken, aldaar, ten zy de Gemeente verkoos, de geschillen, te Utrecht zelve, met de Staaten van 't Gewest, afte maaken (t).

De Vergadering, inmiddels ook naar den Haage terug gekeerd, was op ernstiger middelen, indien 'er geen schikking kon gevonden worden, bedagt, en magtigde zyne Doorlugtigheid, om, des noods, eenige Ruiteren en Knegten gereed te houden, ten einde, op den eersten last, naar Utrecht te kunnen trekken (u). Op den 27 van Lentemaand, liep een Brief van die Stad, by de Algemeene Staaten in. Men overwoog dezelve, in eene volle Vergadering, in welke weder genoodigd waren en verscheenen de Fransche en Engelsche *Ambassadeurs* en de Raad van Staate, „hebbende hem zyne „*Exc^{te}* geexcuseerd, op syne indispositie.” Die Brief wierdt zeer onvoldoende en zorgelyk gevonden, waarom men besloot, (na, alvorens, den Stichtschen Staaten afgevraagd te hebben, of zy beter middel wisten uit te denken, en deezen verklaard hadden dit niet te kunnen doen,) spoedig eenige manschap naar Utrecht te zenden, en Prinse MAURITS hier van, terstond, ken-

(t) Resol. der Staat. Gener. 17, 18 en 24 Maart 1610.

(u) Resol. der Staat. Gen. 24 Maart 1610.

kennis te geeven, met verzoek, hy wilde eenen *Kommandeur* over dezelve benoemen, „indien „ *de indispositie van S. Ex^{te} niet toe en liet,* „ *dat hy hem tot dit exploit employere (v).*”

* *Disposi-*
* *rem.*
* *pas.*

De Prins verzogt, straks, nader verklaring, of de Algemeene Staaten verstonden de Stad rondom te doen insluiten *, of alleen den toegang * te doen bezetten, of ze aan te tasten *met geweld*; voor 't overige zigzelven van 't bevel ontschuldigende, om zyne ongesteldheid, Graave HENRIK (v), om deszelfs jonkheid, en voorflaande Graave ERNST VAN NASSAU; met byvoeging, egter, dat, zynes meenings, die van Utrecht, voortaf, nog eens tot onderwerping moesten worden vermaand. Doch de Algemeene Staaten, dit niet gevoeglyk vindende, beslooten het werk door te zetten „ *met allen ernst ende deligentie,* „ *omme*” (zeiden zy) „ *die Koningen geene* „ *offentie te geeven, ende zaaken van Cleef,*” (dit zag op den Oorlog der Erfvolging) „ *niet* „ *te veragteren;*” ook wierden zy, hier in, door Holland, gesterkt, 't geen „ de proceduyren „ van die van Utrecht *exorbitant*, ende, mits „ de quade consequentie, *onlydelyk* oordeelde (x).” Zy gaven dan last, twaalf stukken Geschuts voor de Stad te doen brengen en, indien 'er geen volks genoeg was, om dezelve geheel te be-

(v) Refol. der Staat. Gener. 27 Maart 1610.

(w) In de Hollandsche Resolutien, heet hy, om deezen tyd, veel al, Prins HANDRIK; doch in de Resolutien van de Algemeene Staaten, komt hy en ook, somtyds, MAURITS, nog onder den naam van *Graave* voor, en wel beiden, zo lang, tot dat zy het Prinsdom van Oranje verkreegen. Naar zyne geboorte, egter, noemde men ook FREDRIK HENRIK, mede voor dien tyd, in gemelde Resolutien, „ *syns Princelyke Excellende*” of de *welgebooren Prins, Graave HENDRIK VAN NASSAU*. Refol. Staat. Gener. 28 en 30 Maart 1610. Refol. Holl. 8 Febr. April 1610. bl. 10.

(x) Refol. Holl. van 8 Febr. en 3 April 1610. bl. 11.

besluiten en, des noods, aan te tasten, zulks, by gedeelten, * te laten doen; terwyl zy, verder, ^{* *quartio*} het bevel van deezen togt, by ongesteldheid ^{van} van den Prinse, opdroegen aan deszelfs Broeder HENRIK FREDRIK, als die in verscheiden belegeringen was geweest, en aan wien men Graave ERNST, voor tweeden persoon, zoude toevoegen. HENRIK moest, wanneer hy voor de Stad kwam, daadlyk, geene sterke middelen gebruiken, maar, haar, eerst, by opene brieven, afschicken eenig Volk in te neemen. Zo hier aan voldaan wierdt, maar anders niet, mogt hy met dezelve in onderhandeling koomen.

Hunne Hoogmogendheden gelastten, wyders, den Raade van Staate, zig, zo digt mogelyk, by Utrecht te begeeven, en wel op den Huize *Zuilen*, of te *Jutsaas*, ten einde de zaaken te beter gevorderd en, tegen alle ongeregeldheden ten platten Lande, konde gewaakt worden: zy verzogten ook de Staaten van Utrecht, staatsgewyze, by een te blyven, en schreeven den overigen Vereenigden Gewesten aan, dat men, tot verzekering, welstand en eer van 't Land, deezen weg hadt moeten inslaan (y).

HENRIK FREDRIK vertrok, den eenëndertigsten van Lentemaand, over Ysfelstein, naar Utrecht, daar ook 't volk van oorloge, uit verscheidene plaatsen, aankwam. Hy legerde zig te Jutsaas, alwaar, den 3 van Grasmaand, de Raad van Staate en de Staaten van het Sticht mede verscheenen (z). Onze WAG. heeft reeds

(y) Resol. der Staat. Gener. 28 Maart 1610, vergel. Resol. van Holl. 8 Febr. en 3 April 1610. *N.* 11.

(z) Resol. der Staat. Gener. 30, 31 Maart, en 4 April 1610.

reeds doen zien, dat de Stad, schoon eerst eenige beweeging maakende tot zelfsverdediging, zig welhaast bedagt. Ik vinde, dat zy, na, te Jutfaas, uitsfel van vyandlykheden en oorlof om eene bezending naar den Haage te doen, verzogt en verkreegen te hebben, op den, zo evengemeldenden derden van Grasmaand, drie Leden van den Hove; en twee uit de nieuwe Regeering, met den Stads Advokaat VIANE, naar den Haage zondt, en dat het Verdrag, van 't welk onze treflyke Schryver mede gewaagt, op den zevenden daaraan, te Jutfaas, met den Raade van Staate, naamens de Algemeene Staaten, getroffen wierdt (a). HENRIK FREDRIK en de Raad keerden, sedert, naar den Haage, en 't bevel over de manschap, in tien Vaandelen bestaande, die nu in Utrecht trokken, wierdt aan Graave ERNST opgedraagen (b).

Rasch, egter, ontstondt 'er nieuwe twist. De Magistraat van Utrecht maakte zwaarigheid zig aan 't Verdrag van Jutfaas te onderwerpen, en begeerde niet alleen, dat de Wagten, zo wel door Burgeren als bezoldigde Knegten, zouden betrokken worden, maar zondt, ten dien einde, in 't midden van Grasmaand, VIANE, VAN HELSDINGEN, en Mr. PIETER VAN LEEUWEN, Raad ten Stichtschen Hove, wederom naar den Haage, alwaar deezen, ter algemeene Staatsvergadering toegelaaten, by monde van den laatstgenoemden, verklaarden, dat Graaf HENRIK, by 't sluiten van 't Verdrag, den Burgeren dit mede-bezetten der Wagten hadt toegezegd (c).

De

(a) Resol. Staat. Gener. 8 April 1610. en Resol. van Moll, 8 Febr. — 3 April 1610 bl. 11.

(b) Resol. der Staat. Gener. 12 April 1610.

(c) Resol. der Staat. Gener. 14 April 1610.

De Algemeene Staaten, niet wetende wat hier van ware, gelasteden den Raad van Staate, dat, indien die toezegging, inderdaad, geschied was, men woord behoorde te houden; maar de Raad schreef terug, zig niet genoeg, over de stoutheid van Van Leeuwen, te kunnen verwonderen, nadien zy „ *wel vastelyck, en waerachtelyck, mochten verclaren, dat nooyt, in het minste, eenich woort, ofte syllabe, by S. Exc., noch haer N, daer van en is vermaent geweest.*” Ook bevestigden de Staaten van Utrecht dit gezegde, en Graaf HENRIK zelve schreef aan Hunne Hoogmogendheden, nimmer aan zulk eene belofte te hebben gedacht (d).

Daar dus de gevoelens tegen een en andre nieuwe onheilen voor de deur stonden, namen de Algemeene Staaten 't gevoelen in van Prins Maurits. Hy zeide, hem nog te dunken, hoe de rust, voor het toekomende, vereischte, „ *dat men die saecken binnen Utrecht niet behoorde te verbitteren, nochte die Burgeren meêr te irriteren, maer veel meer met gevoechlyckheit alles te accommoderen;*” zig, verder, gedraagende aan 't Besluit, 't geen Hunne Hoogmogendheden neemen zouden. Deezen gaven, toen, den Raade van Staate last, om, met de meeste voorzigtigheid en bescheidenheid, te werk te gaan. Ook schikten zig de zaaken, daar op, eenigzints, en men ontving zelfs de Staaten van 't Gewest (die, geduurende de geschillen, in Utrecht niet toegelaten waren) in de Stad (e). Dan, deeze flikkering was,

(d) Resol. der Staat. Gener. 16 April 1610.

(e) Resol. der Staat. Gener. 1. 6.

was, slegts, de voorbode van een nieuw en, eerlang, uitbarstend vuur. De Stad, hadt zig aan de overeenkomst van Jutfaas nog niet onderworpen, en wierdt, zo daar over, als over 't voorstaan van zekere schotschriften, by de Algemeene, door de Stichtfche Staaten, aangeklaagd, en beschuldigd van voornemens, strekkende tot verandering in Godsdienst en Landschapsregeering. De Algemeene Staaten ontbooden die van de Stad wel voor zig, maar deezen, schoon zig hier aan niet geheel onttrekkende, zогten, midlerwyl, door bezending, de Hollandsche Steden aan hunne zyde te krygen en, toen dit niet gelukte, bleeven zy zig tegen de onderrekening van 't Jutfaatsche Verdrag, en de intrekking van zeker, zo het genoemd wordt, *fameus Libel*; getiteld *kort Vertoog*; onbuigzaam verzetten. De Stichtfche Staaten, ten sterkste, op de handhaaving van hun gezag en het derde artikel der nadere Unie aandringende, beslooten hunne Hoog Mogendheden, eindelyk, de nieuwe Regeering af- en de oude weder aan te stellen. 't Schynt ook dat MAURITS, 't hier in, jegenswoordig, met hun eens was (*f*); hoe zeer, uit het voorgaande, ligtelyk is op te maaken, dat de strenge handeling, met de Stad gehouden, hem tegen de borst, en hy der nieuwe Regeering niet ongunstig geweest is.

Bl. 42. r. 3. „*Naar Engeland was insgelyks een Gezantschap gezonden.*” Men benoemde hiertoe Jonkheer JOHAN VAN DUVENVOORDE, Heer van Warmont en Woude,

(die,

(*f*) Resol. der Staat. Gener. 19, 26, 29 April, 4, 5, 6 en 7 Mey 1619.

(die, kort voor 't vertrek des Gezandſchaps, in den Haage, overleedt (g).) JOHAN BERK, ALBERT DE VEER, ELIAS VAN OLDENBARNEVELD en Mr. ALBERT JOACHIMI, Penſionariſen van Dordrecht, Amſterdam, Rotterdam en Goes. De Koning floeg de vier laatſtgemelde Heeren, tot Ridderſ (h).

De aanwaſende welvaart der Ingezetenen ver-
toonde zig, ſedert eenigen tyd, in de pragt van
derzelver Gezanten; immers DUYVENVOORDE
dagt zyn zilveren of vergulden huisraad, * naar * *Paſſen*
Engeland met zig te neemen, even als BREDERODE *ende Ser-*
naar Frankryk, waar van 't Land de vergoeding *vitte*
op zig nam, indien 'er eenig ongeluk aankwame.

Onder de Gefchenken, die de twee Gezand-
ſchappen, niertegenſtaande 's lands kas zeer
bezwaard was, voor de Koningen en voor-
naamſte Ryksgrooten, met zig namen, waren
twee Tafereelen, geſchikt voor den Prinſe
van Wallis, beiden geſchilderd door *Vroom*, van
Haarlem; 't één vertoonde den Zeeflag voor
Gibraltar, 't ander een' Zeefstorm. Ook ſchonk
men, ſedert, aan den Groot-Kamerling van
Engeland, een Tapyt van drie honderd agtien
ellen, te Delft gemaakt en koſtende vier en
twintig gulden de elle (i). 't Schynt veelen
beuzelagtig, ſoortgelyke zaaken aan te teekenen;
maar is dan de kennis van de vordering en van den
bloei der Kunſten en Koophandel eene beuzeling,
en wel in ons Gemeenebeſt?

Bl. 41. r. 14. „LODEWYK XIII — *beresk-*
te

(g) *MATER. B. 32. bl. 649. V70.*

(h) *Reſol. van Holl. 1 July 1610. bl. 27.*

(i) *Reſol. Holl. 8 Febr. 3 April 1610. bl. 4. Reſol. der
Staat. Gener. 12, 13 April en 1 Aug. 1610. MATER. 32 B.
bl. 649. V70.*

te — ruim negen jaaren." Hy was gebooren den zeven en twintigsten van Herfstmaand des jaars 1607, en dus, op den veertienden van Bloei-
maand, toen zyn Vader wierdt omgebragt (k),
agt jaaren, zeven maanden en zeventien dagen.

Bl. 43. r. 2. „Naar Zweeden hadden de
Staaten — een Gezant gezonden." Dit ge-
schiedde op verzoek en ten koste van eenige
Reeders op Riga; doch de Algemeene Staaten
vereerden den Gezant met hunne Geloofsbrief-
ven; ook stonden zy deszelfs dienaars toe, (zo
als my heugt, ergens, in de Staats-Resolutien
gelezen te hebben) Busfen, mets' Lands Wapen,
op de borst te draagen. Die Gezant was de
Advokaat KORNELIS HAGA, of HAGE, van
Schiedam (l); een kundig en zeer bereisd man,
die ook, in 't vervolg, naar Turkyen gezonden
wierdt, en de eerste Nederlandsche Ambassadeur
was by de *Porte* (m).

Bl. 43. r. 3. v. o. „Prins MAURITS hadt zig;
sedert eenigen tyd, by het Staatsche Leger
gevoegd." *Van Meteren* heeft wel, met een
woord, gezegd, dat de Prins naar 't Leger
vertrokken was, „niettegenstaende de Re-
solutie der Heeren Staten Generael mede-
brachte, dat hy beter soude doen int Land
te blyven (n);" doch niemand onzer Schry-
veren, dat ik weete, geeft de redenen en
omstandigheden van dit verschil op. 't Is dan-
noodig dit vak, uit de Staatsstukken, aan te
vullen.

HEN-

(k) DANIEL, *Hist. de France*, Tom. 6. p. 753. *L'Art. de*
verif. les dates, fol. 589.

(l) METER. B. 32. bl. 650. *Wfs.*

(m) WAGEN. alhier. bl. 49.

(n) METER. B. 32. bl. 655.

HENRIK DE IV., Koning van Vrankryk, voornemens zynde, met den Zomer van dit jaar, in Duitschland te rukken, om aan de, zynes meenings, te uitgebreide, magt van het Huis van Oostenryk paalen te zetten, en oordeelende, dat, hier toe, ook diende het handhaaven der bezittende Vorsten in het Kleefsch en Guliksch, hadt reeds den Staatschen Gezanten, in Lentemaand laatstleden, verzogt, dat Prinse MAURITS, nevens eenige Afgevaardigden der Algemeene Staaten, zig wilde doen vinden in zyn Leger, in 't Land van Gulik, om, te samen, den Vyand afbreuk te doen (o). De Gezanten hadden niet nagelaaten, hier omtrend, hunne Meesters te verwittigen.

De Staaten, egter, der meeste Gewesten en, vervolgens, ook de Algemeene Staatsvergadering, zagen dit anders in, en oordeelden, al vroeger, dat het gevaarlyk voor den Lande kon worden, indien MAURITS zig, thans, met 's Lands meeste Krygsmagt, zo ver van huis begave. Zy hadden, daarom, reeds in 't begin deezes jaars 1610, 's Prinsen Broeder, HENRIK FREDRIK, tot het opperbevel van den Guliksch en togt, onder den naam van *Generael Commandeur* (p), bestemd, met voorneemen om, Graave JOHAN ERNST VAN NASSAU aan hem toe te voegen; en, hoe zeer ook CHRISTIAAN, Vorst van Anhalt, Veldheer der Vereenigde Vorsten Bezitters, niet minder dan Koning HENRIK IV., hadt doen aanhouden, dat het gebied aan Prinse MAURITS mogte worden op-

(o) METZ. 32. B. bl. 640. Vfs.
(p) Refol. Staat. van Holl. 3 febr. 3 April 1610. bl. 2, 3 en 32.

opgedraagen, wierdt; des niet te min, by hun
„ geresolveert, het selve te DIFFICULTEREN,
„ om veelc redenen (q).”

MAURITS, niet dan met ongenoegen, ziende, hoe de aanzoeken op zyn' persoon, ten deezen opzigte, door 's Lands Regeering, van de hand geweezen, en de keuze op zynen jongeren Broeder, gevestigd bleef, doch geen kans vindende, om, vooreerst, een Besluit te doen veranderen, 't geen, door de meerderheid der Staatsleden, zeer vastgehouden wierdt, kropte, zo ver ik merken kan, den spyt, een geruimen tyd, op. Maar toen, in 't begin van Hooimaand deezes jaars 1610, het Leger byeen en 't beslootene tot daadelykheid stondt gebragt te worden, brak, eensklaps, 's Vorsten inwendig hartzeer los, en gaf zo grooten ommezwaai van zaaken, dat, schoon de Staaten niet, zonder veel moeite, van hun besluit te brengen waren, de Prins, egter, binnen kort, het doel zyner verlangens, volkomenlyk, trof. — De zaak droeg zig, op volgende wyze, toe.

's Morgens, den vyfden der gemelde Hooimaand, gaf de Heer MAGNUS, wegens Zeeland, ter Algemeene Staats Vergadering zitting hebbende, Hunne Hoogmogendheden, te kennen; *„ dat syn Ex^{te} hem hout*
„ geagraweert ende in syn eere ende
„ reputatie galedeert en vercori (hebbende
„ nu so veelc jaren dese Landen getrouwelyck
„ gedient, en desselfs Legers gecommandeert)
„ dat by als nu zoude ibuys blyven,
„ daer

(q) Resol. Holl. 28 Mei 1610. bl. 11, en 28 Mei, 12 Juny 1610. bl. 30 en 38.

„ daer de meeste en principaelste forces
 „ van deselve uittrecken; ende dat syn
 „ Ex^{te} daerom versoect, dat de Heeren
 „ Staten souden gelieuen daer op te letten
 „ (r).” De Algemeene Staaten, terstond, gevoe-
 „ lende, dat ., dit was eene sake van groote
 „ importantie, als hebbende hare consideraijen
 „ te beyden syden, ” vonden goed, hier op,
 „ in te neemen het *advys* van den Raad van Staate,
 „ alhoewel, (zeiden zy, en ik zal, om te
 „ zekerder te gaan, telkens, hier, hunne eigene
 „ woorden gebruiken,) „ dat, by den meeren-
 „ deel van de prouincien (prysende S. Ex^{te}
 „ courage) verstaen wort, dat S. Ex^{te},
 „ bier blyvende, meerderen dienst dese
 „ Landen can gedoen, als met syn ver-
 „ treck naer bouen, ten reguarde, dat die
 „ Ertzhertogen (dien de Guliksche Grollog
 „ zeer tegen de borst stondt en, onder SPI-
 „ NOLA, thans, wel dertig duizend mannen
 „ by den anderen hadden (s)) den trefues
 „ brekende, mette occasie dat syn Ex^c,
 „ mette forces, uyt het Land soude syn, deese
 „ Landen meerder inconuenienten souden ge-
 „ raken over te commen, ten aansien dat hare
 „ Hoocheden, binnen tweemaal 24 uren,
 „ de macht off haren Leger souden mogen bren-
 „ gen tot voor de Grave, ofte tot s Hertogen-
 „ bosch, om te attenteren, daer hem dat soude
 „ goet beduncken, in welcken gevalle syn Ex^{te}
 „ settet Leger soude moeten keren; daer
 „ door

(r) Resol. der Staat. Gener. 5 July 1610.

(s) MATTA. B. 32 H. 652. 176. en 626.

„ door dat, ten allen syden, niet en soude
 „ worden verricht, maer soude het secours
 „ van de Coningen van Vranckryck, van
 „ Groot Britannien ende van dese Landen
 „ infructueux vallen, ende, by consequentie,
 „ Gulich en de saken van de Fursten in ver-
 „ loop commen ende verlies, ende de staet van
 „ Duitschland in pericle gestelt worden. In
 „ alle 't welcke, door syn Ex^{te} presentie in
 „ het Lant, en door desselfs autoriteyt ende
 „ beleyt, versien con worden.”

De Raad van Staate, ter voldoening hunner last,
 zig, terstond hier op, ter Algemeene Staatsvergadering
 begeevende, wierden „ alle consideratien,
 „ ter beyden seyden, bewoogen ende gebalan-
 „ ceert;” en, na dat hunne Hoogmogendheden
 verstaan hadden, „ dat syn Ex^{te} eere ende
 „ reputatie, met syn blyven in het lant, in
 „ egeender manieren en wort vermindert,
 „ maer veel eer vermeerdert,” wierdt, met
 gemeen beraad, beslooten, „ dat den Raet S.
 „ Ex^{te} 't gene voorsz. is sullen vertoonen,
 „ ende so verre onderrichten, dat deselve
 „ gelieve in de goede intentie van de Heren
 „ Staten te neemen contentement, ende geloo-
 „ ven, dat haer Ho: Mo: syn Ex^{te} cere ende re-
 „ putatie buyten ende binnen sLands trachten te
 „ conserveren, gelyck syn Ex^{te} selfs mach doen.”

Ylings, en nog dien zelven morgen, lag de
 Raad deeze bezending af; maar alle poogingen
 waren te vergeefs. 't Verslag, des namid-
 dags, ter Algemeene Staatsvergadering, ge-
 daan, hieldt, hoofdzaaklyk, in; dat sy „ S. Ex^{te}
 „ hadden gelaten even gemiscontenteert,
 „ seggende deselve, dat het maer en syn
 „ pre-

„ *pretexten, alle die redenen, die voort-*
„ *gebrachs worden, tegen syne eere ende*
„ *reputatie; achtende dat S. Ex^{te} beter*
„ *van het Lant, voor allo syne diensten,*
„ *heeft gemeriteert.*”

De Algemeene Staaten, toen, op nieuws,
de zaak wikkende, begreepen, als nog, dat
de redenen, voor 's Prinses verblyf in den
Lande, zwaarder weegden, dan die voor 't
vertrek, en gelastten den Raad, ten tweedenmaa-
le, zyner Doorlugtigheid, *met alle circumstan-*
„ *tien, aen te seggen, en int goede doen*
„ *verstaen, dat men niet en vint voor de*
„ *verskertheyt van den Staat vant Lant,*
„ *noch voor de eere, digniteyt ende reputatie*
„ *deszelfs ende van S. Ex^{te}, dat deselve, by*
„ *deze gelegenthey, uyt het Lant gaet (1).*”
Dan dit deedt even weinig vrugt. De Raad
boodschapte te rugge, „ *dat syn Ex^{te} daer*
„ *toe niet en heeft connen verstaen, noch con-*
„ *senteren te blyven; doch verclaert, daer het*
„ *d'Heeren Staten gelieft hem anders te belas-*
„ *ten, dat hy daer tegens niet en conde gedoen.*”

Dit alles, egter, baarde nog geen volstrekte
verandering in de gevoelens hunner Hoogmo-
gendheden, of van den Raad. De laatstgemelde
sloeg voor, „ *dat d'Heeren Staten selfs S. Ex^{te},*
„ *met autoriteyt, souden mogen onderricht-*
„ *ten, ende contentement geven;*” doch men
omhelsde dit middel niet, maar vaardigde den
Raad, voor de derde reize, naar zyne Door-
lugtigheid, met last om, niet alleen, de zwaa-
righeden van 't vertrek, nog nader, voor te draa-

(1) Resol. Staat. Gener. 6 July 1610.

draagen, maar byzonderlyk ook, om, wanneer zyne Doorlugtigheid „niet te beweegen was „contentement te nemen,” hem, als dan, af te vraagen, „by wat middelen, dezelfde ver- „meende, de saken, tegen alle inconvenienten, „geduyrende syn absentie, te houden in verse- „kertheit (u)?” Wat de Prins op deeze vraag geantwoord hebbe, blykt my niet; maar wel dat hy, even min als voorheen, te beweegen was zig met het besluit der Staaten te contenteeren; agtende, in tegendeel, „dat zyn verblyven hem „eene groote affronte soude wesen, en strec- „ken tot disreputatie ende vercleyning.”

Zo ver waren de zaaken gekoomen, toen de Algemeene Staaten, met den Raad, hoe zeer hunne grondbeginselen niet verlatende, evenwel, tot toegeevendheid begonden te neigen. Zy beslooten dan, dat, wel zyne Doorlugtigheid, overeenkomstig den dienst en eer, zo van 't Land, als van hem zelve, thans, buiten den Gulikschcn togt, en binnen de Vereenigde Nederlanden, behoorde te blyven, waartoe ook de Afgevaardigden van Holland en Westvriesland verklaard hadden „van haare princi- „paalen, in specie, belast te wesen,” maar voegden 'er nu by, dat, dien onverminderd, „tot de discretie van S. Excie werdt „gelaten, of hy hem wilde vinden ter „plaatse, daer het secours, jegens den „10 deser maent, was bescheyden, ofte „daer omtrent (v); ende, indien hy, aldaer, „uyt-

(u) Resol. Staat. Gener. 7 July 1610.

(v) Dit denkbeeld schynt mede gesprootten uit eene verdere verklaring der Hollandsche Afgevaardigden, daags te voren, ter Generaliteit gedaan, en welke daarop nederkwam, „dat zy,

„ uytte Advysen van Vranckryck, Duytsch-
 „ lant, Brabant ende andere plaetsen, mits-
 „ gaders uyt de gelegentheyt des secours
 „ (onaengesien de redenen en consideratien hem
 „ geopend) by syn eygen mouvement soude
 „ oordceelen en verstaan, dat iselue secours
 „ by hem, nootelyck, soude dienen beleyt,
 „ en willen de Heren Staten Generael
 „ en de Raet van State, daer tegen
 „ niet wesen, welversaende dat, tot goede
 „ verskeringe der vereenichde Landen jegens
 „ alle uytheemsche invallen en binnenlantsche
 „ swaricheyden, de Welgeboren Heere Graue
 „ Wilhem Loduwyc en Ernst Casimir, Graue
 „ van Nassau enz., en andere Oversten en Hooft-
 „ officieren, tottet secours niet gedestineert, in
 „ de vereenichde Landen sullen verblyven, met
 „ last ende middelen, omme, binnen twee dagen,
 „ onder goede ordre ende beleyt, by den anderen
 „ te connen brengen, mytte Soldaten in ord-
 „ dienste wesende, ongeveerlyck 40 Vendelen
 „ Soldaten te voet, een goet getal Ruyieren,
 „ ende 4 of 5 stucken Geschuts metten toebe-
 „ hooren van dien; omme, na de occurrentien,
 „ tot der Landen dienste, by ordre van de
 „ Heeren Staten Generael, ofte den Raet van
 „ State, gebruyct te mogen worden, ende dat
 „ de ordre ende Instructie op 't beleyt van 't
 „ voorsz. secours besloten, sal worden achter
 „ volcht (w).”

Langs deezen weg, lieten de Staaten, hoe
 zeer,

„ tot accommodement, S. Exc. niet en begoren te besloten, hem
 „ te geven op't frontieren, om te laten op te occurrentien”.
 Retol. Staat, Gener. 7 July 1610.

(w) Retol. der Staat, Gener. 8 July 1610.

zeer, (als genoegzaam uit den loop der zaaken blykt,) met tegenzin, den Prinse vry, zig buiten de vereenigde Gewesten en aan 't hoofd des Legers te begeeven. Ook schreeven zy, nog ten zelve dage; 't was thans de agtste van Hooimaand; aan, en begeerden op, Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van Friesland, dat hy zig, tegen alle onverhoopste voorvallen, ten spoedigsten, met eenige Manschap, naar Arnheim zoude vervoegen, wyl het scheen „*dat* „*de inclinatie van S. Ex^{te} was, zelfs het* „*Leger deser Landen, gedeſtineert tot secours* „*der poſſideerende Vorſten, te leyden en* „*te brengen naer boven (x).*”

't Hadt, ſedert, zeer veel moeite in, om de Graaven WILLEM LODEWYK en ERNST CASIMIR, die den Prinse, op deszelfs verzoek, gaarne te velde volgen wilden, hier te Lande te houden. Zelfs hadden de Algemeene Staaten dit reeds, kort hier na, toegestaan, mits ſlegts één van hun beiden hier bleef (y); doch de ſchielijke voorſpoed van 's Prinse wapenen maakte hun vertrek onnoodig. Hy hadt, voor zynen perſoon, niet getoefd met, daadlyk, de reize aanteneemen, bevondt zig, reeds den 13 van Hooimaand, te s'Graavenweerd en aanvaarde, ſedert, het opperbevel van der Staaten Legermagt, met zulk een gewenſcht gevolg, als breeder, by WAGENAAR, vermeld wordt. Hy ſchreef, telkens, zyne vorderingen, aan hunne Hoogmogendheden; die, daar de Aartshertogen zig, thans, onzydig verklaard hadden, en'er dus, nu,

(x) Reſol. der Staat. Gener. 8 July 1610.

(y) Reſol. der Staat. Gener. 17, 26 July, 19, 23 Aug. 1610.

nu, minder van dien kant te vreezen was, den Vorst, beleefdelyk antwoordden en zelfs, by 't eindigen van den togt, dankten „voor de „groote diligentie, moeyte, arbeyt en debroyren (z), in 't veroveren van Gulik en andere plaatsen, aangewend.” Zo gelukkig eene uitkomst hadt deeze zaak, die, in haare beginfelen, voor den Lande en MAURITS, geschaapen stondt eene bron van twist te openen, welker gevolgen, aan beiden, hoogst noodlottig hadden kunnen worden.

Ten deezen tyde waren, by Graave WILLEM en 's Lands Advokaat van Holland, verscheiden rydingen ingelooopen, nopens meer dan eenen aanslag op 't leeven van den Prinse. Byzonderlyk hadt men 't oog op zekeren Engelsman, wiens Broeder, om dat hy, „boven 't gegeven bevel, syne ordre hadt verlaten,” ten jaare 1606, by last zyner Doorlugtigheid, met de dood was gestraft; 't geen dees gezegd wierdt, by 's Prinsen eersten Veldtogt, te willen wreken. Ook verhaald men, hoe, ter beurse van Antwerpen, openbaare weddingenschappen geschiedden, „dat syne Ex^{te} binnen „een maent doot sal wesen (a).” De Staaten verzogten den Prinse, zynen persoon, ten dienste van den Lande, in agt te neemen; maar MAURITS was niet gewoon op voortgelyke gerugten veel te letten; ook vervielen zy, door den tyd.

Bl. 47. r. 8. „Omtrend deezen tyd, werden, door ZACHARIAS JANSEN — de Verrekykers gevonden.” WAGEN. brengt die uitvinding, zo straks en, zeer wel, tot „reeds in den jaare 1608.”

Dit,

(a) Resol. Staat. Gener. 15, 18 Aug. 27 Sept. 1610.

(a) Resol. der Staat. Gener. 18 en 24 July 1610.

Dit, egter, schynt zo begreepen te moeten worden, dat Janſen, toen, de *lange* Verrekykers, om Maan en Starren te beschouwen, uitgevonden heeft; want de kleinere, die, niet wel, anderhalven voet hielden, en dienen moesten om, op zekeren afstand, aardſche voorwerpen te ontdekken, getuigd men, dat hy, al voor 't einde der zestiende eeuw, hadt gemaakt. Het geschenk der Kykers, aan den Koning van Vrankryk, ten jaare 1608, komt, in de Besluiten der Staaten Generaal, nog voor, onder den algemeenen naam van *Brillen* (b).

't Is opmerklyk, dat, weinigen tyd daar na, mede te Middelburg, zeker *Hans Lipperhei* het maaken van Verrekykeren, insgelyks, en zonder tusſchenkomst van *Janſen*, uitvondt (c), of liever hervondt. Het schynt my, naamlyk, toe, dat die kunst, den Inwoonderen van Duitschland, in veel vroegere tyden, niet geheel onbekend is geweest. Immers de beroemde *Mabillon* teekent reeds aan, dat aan hem, in de Beiersche Abdy van *Scheir*, een Affſchrift der Kerkelyke Historie van *Petrus Comestor* vertoond was, geschreeven in de dertiende eeuw, door zekeren Monnik, *Conradus* genoemd, in 't welk de Waereldbeschryver, *Ptolomæus*, verbeeld wierdt naar de Starren te zien, door zeker langagtig werktuig, 't geen, uit vier Buizen, was te saamen gesteld (d).

Voor

(b) Resol. der Staat. Gener. 2, 4, 6 Oct. 11 en 12 Dec. 1608 en 13 Febr. 1609

(c) LA RUE, Gelett. Zeel. 1 D. bl. 302 en 303, uitgave van 't Jaar 1734.

(d) MABILLON *lter German; in Anal. vett. fol. 9. Col. 1.*
„Astronomia. in folio tertio, exhibitur. jundum habens a dextra
„Ptolomæi effigiem. fidera contemplans, opo instrumenti lon-
„gioris, quod, instar tubi optici, quatuor ductus habentis,
„conninatum est.” Hy voegt 'er by „*in hunc modum.*” (op
 des-

Voor 't overige, was 't begin deezer eeuw ryk in veele Kunstenaars, hier te lande; onder welken de beroemde *Kornelis Drebbel*, geboortig van Alkmaar, uitstak (e). Sommigen, hoe zeer, mischien, met geen genoegzaam bewys, schryven aan hem de uitvinding der *Teleskopen* toe. Hy zelve schreef niet alleen, aan Koning JACOB I. van Engeland (in wiens gunst, zo als ook van Keizer FERDINAND II., hy hooglyk deelde) dat, door hem, de eeuwigduurende beweeging was uitgevonden, * maar staafde, zegt men, deeze ^{*Perpetuum mobile.*} ontdekking, door zekeren glaazen Bol, dien hy den Koning schonk, en in welken men, binnen vierëntwintig uren, den loop der vier Jaar getyden, met alle hunne verschynselen, gestaadig zag afwisselen, zo wel als die van Zon, Maan, Starren, Ebbe en Vloed, en de oorzaaken van dien. Ook getuigen zyne Tydge-nooten van een, door hem vervaardigd, Klave-cimbel, dat, door de kragt der Zonnestraalen, (welken hy, tot in de duisterste plaatsen, wist te leiden,) van zelve begon te speelen, en zy voegen 'er by, dat men, met een Schip van zyn maakzel, verscheiden uren lang onder water kon vaaren en, aldaar, zonder kaars of toortslicht, leezen (e). Veelligt zyn veelen deezer verhaalen vergroot en opgeschikt (f); doch *Drebbel* was,

deze wyn). Uit welke woorden; daar MABILLON van den *modus* vooraf niet gewaagd heeft; ik denke, dat hy 'er de afteekening van genomen heeft, schoon die, in zyn werk, niet voorkomt. 't Zou een zeer korte en goede wyze zyn, om veele, nog onbekende, kunsten, gewoonten, enz. der Voorvaderen ons te leeren, indien iemand de beste teekeningen, uit de Handschriften der middeleeuwen verzaamde en, zo als dezelve MABILLON, noemens Vrankryk. deede, in druk uitgaf

(e) METZ: 31 B M. 630. *Vje.* Kron. van Alkmaar. bl. 188 - 195.

(f) PAQUOT, *Mémoires pour servir à l'Hist. littér. des Pays-Bas*, Tom. 3. pag. 387 - 391.

was, met dat al, een allerzeldzaamst en overkuntig vernuft: ook doen ons deeze verhaalen denken, aan 't geen de oudheid van *Archimedes* en 't beeld van *Memnon*, en de middeleeuwen van *Albert*, gezegd *den Grooten* Bischof van Straatsburg, verhaalen.

Laat ik, daar ik van Kunsten spreek, hier nog by voegen, dat de Algemeene Staaten, eenige jaaren later, aan zekeren *Hermansz Niman*, uitsluitend *Oftroi* gaven, om de toetsen marmersteen, door middel eener, by hem uitgevonden, Moolen en zonderlinge bereiding, zo zagt te maaken, dat, uit dezelve, niet alleen Kolumnen, Tafels enz., zonder iets te leur te doen gaan, konden gemaakt, maar ook, daar op alles, als waare het Papier, geprent konde worden, en wel met eenen glans, die den schoonsten Spiegel evenaarde (g).

Bl. 61. r. 9. „*De Contraremonstranten hielden, dat de Ontwerpen hier gemaakt waren!* — DE GROOT — wierdt gehouden voor den Opsteller van 't Geschrift enz.” In een hedendaagsch Werk (h), verwyrt men onzen Schryver, dat hy hier kunstig met de waarheid omspringe, en meent, op 't gezag van *Van den Sande* (i), dat *Oldenbarneveld* den Brief, door den Koning van Engeland aan de Algemeene Staaten gezonden, zelf ontworpen, met eigen hand verbeterd en aan den Gezant overgezonden hadt. Dan ik zie niet, dat 'er, daarom, reden zy om onzen *Wagen*. van kwaade trouw te verdenken. Want, zo men al eens be-

(g) Resol. der Staat. Gener. 13 Sept. 1618.

(h) *HERING*, Tooneel der Staats-Geschied. 3 D. bl. 331.

(i) Vervolg op *VAN REIDT*. 5 B. bl. 67.

bewyzen kon, dat, het geen *Van den Sande* verhaalt, als eene zaak ten zynen tyde, bekend, ook bekend ware, ten tyde, waar van *Wagen*. hier spreekt, volgt immers niet, dat dit verhaal onzen Schryver, thans, voor 't geheugen kwam en, by hem, als koomende van één der Regteren van *Oldenbarneveld*, juist in allen deele, geloofd is geworden, schoon hy, bl. 61. duidlyk zegt, dat *Oldenbarneveld* s'Konings schryven hadt te wege gebragt.

Maar, met één woord, *Wagen*. volgt hier (k) de leiding van den Historieschryver *Brand*, en ik weet niet, of zy beiden byzonderlyk van *De Groot* gewaagd hebben, wyl die beroemde Man, niet door eene enkele pen, of cenige jaaren na zynen dood, maar door de Uitgevers der Handelingen van het Dordsche Synode, in de Voorreden van dat gewigtig Werk, 't welk, reeds ten jaare 1620, in 't licht kwam, is beschuldigd geworden, den bewusten Brief, looslyk, van den Koning verkreegen te hebben; zonder dat, in dat Stuk, ten deczen opzigte, den naam van *Oldenbarneveld*, nog, gespeld wordt (l).

Wat my betreffe, ik zou, met dit alles, niet stellig ontkennen, dat *Oldenbarneveld* de hand aan de ontwerpen gehad heeft, ook ontkent *De Groot* niet; dat het *Advys*, uit deeze Landen, was *verzocht* en *geprepareert*; doch, of het al of niet misdaadig in 's Lands Advokaat zou hebben moeten gerekend worden, zodanigen schets, overeenkomstig het bekend gevoelen, zo niet het medeweeten, der meerderheid van de Hollandsche Leden, den Koning toe te zenden, aan wien het vrystondt denzelven al of niet

(k) *Præfat. ad in Ecclesiam, in Actis Synodi Dordr.*

(l) *Historie der Reformatie, 2 Deel, bl. 211.*

niet te omhelzen, en tot wien men, thans, by beide partyen, zynen toevlugt nam, zal ik aan de beslissing van kundigeren overlaaten. Dat de Koning in niets, dan na alles ten rypste overwogen te hebben, besloot, heeft *De Groot* uit 's Vorsten mond getuigt (*m*), en zig, by plegtige gelegenheden, op dien Brief beroepen.

Bl. 65. r. 5. v. o. „*Sommigen* voegen 'er by, *dat de Staaten* enz.” Die byvoeging is overeenkomstig eene byzondere *Acte van Contributie*, geteekend den 27 van Bloei maand (*n*).

Bl. 65. r. 2. v. o. „*Weinige dagen* laater, *slooten de Staaten een Verbond*.” Dit Verbond wierdt reeds, op den zeventiende van Bloei maand, geslooten. Men was, in 't eerst, hier omtrend, eenigzints, huiverig; doch FREDRIK, Keurvorst en Paltsgraaf aan den Ryn, onlangs met ELISABETH, dogter van JACOB I., gehuwd en, door de bovengemelde Vorsten, gemagtigd zynde, nam, in de te rug reize naar zyne Staaten, den weg, opzetyk, over den Haage, en wist dit werk zo aan te binden, dat het, in weinige dagen, zyn beslag kreeg, hoe zeer alleen op welbehaagen der wederzydsche hooge Volmagtigers (*o*). 't Onthaal, 't geen men deezen Heere en zynen Gemaal, hier te lande, aandeedt, was buitengewoon. De Algemeene Staaten lieten niet alleen zyne *Keurvorstelyke Hoogheid*, die, uit Vlisfingen, den 11 van Bloei maand, in den Haage kwam en, eerlang, ter hunner Vergadering, in persoon, ver-

(*m*) Dr. Gaoer, Verantwoord: bl. 56. en 186. UITSNOD. Kerkel. Hist. 4 B. bl. 612 en volg. WAGEN aihier. bl. 120.

(*n*) Resol. der Staat. Gener. 27 May 1613 en van Holl. 1-23 May 1613 bl. 28 en 31.

(*o*) Resol. der Staat. Gener. 11-14 en 17 May 1613.

verscheen, door eene plechtige bezending van een Heer uit elke Provincie, verwelkoomen, maar hunne Hoogmogendheden gingen der Keurvorstinne, by haare aankomste, die den 15 der bovengemelde maand voorviel, *gezamenlyk* „te gemoete,” op *de plaats* van het „Hof van Myvrouw de Princesse van Oran-„glen (p)” (alwaar hunne Hoogheden derzelve intrek namen), begroetteden haar aldaar, by monde der Heeren van BREDERODE en OLDENBARNEVELD, en geleidden haar, verders, tot in de vertrekken der Vrouwe Weduwe van Prinse WILLEM I., aan welke zy haar aanbevalen. Voorts wierdt, niet alleen het Vorstlyk paar en deszelfs gevolg, (’t geen, met de Engelsche Heeren, die ’er by waren, wel vier honderd personen beliep, en eenen sleep van wel drie honderd wagens noodig hadt,) meest voor reekening van den Lande, by komst, verblyf en vertrek, bezorgd, maar ook de Keurvorstinne met zeer aanzienlyke kleinodiën, inlandsche tapyten, lynwaaten en laakenen, ter somme van, ongevaar, ruim zeventig duizend gulden, beschonken (q). JACOB I. was zo ver-
noegd over de eer bewyzingen zyner Dog-
ter

(p) Ik heb reeds meer gezegd, dat dus het tegenwoordige *oudo Hof* in den hange genoemd wierdt.

(q) Resol. Staat Gener. 12, 24, 29 April, 4, 19 Mei, 10 Aug. 1613. De kleinodiën bestonden, voor eerst, uit „twee „Paerden en eene Naeide” die, te slaamen, op f 16000.-: wierden begroot; hebbende de Princesse van Portugal; gewoonlyk zeer om Penningen benoodigd; door tuschenkomst van haaren Broeder, Prinse MAURITS, en OLDENBARNEVELD, de Paerden (die van haare Voorouders gekomen waren) aan de Algemeene Staaten, voor f 9000.-: verkogt. Resol. Gener. 3 en 26 April 1613. en van Holl. 1-23 Mei 1613. p. 22: ten tweede, uit „eene Koker met zesëndertig hangende Diaman-„ten,” nevens „een sonder van tweeëndyftig ronde setstone 3. Paerden; ’t samen voor de Som van f 32000.-:” Resol. der Gener. 17 Mei 1613.

ter aangedaan, dat hy 'er, door zynen Gezant, den Staaten hooglyk, dank voor betuigen liet (r).

Bl. 70. r. 5. „ Prins MAURITS, met de Ridderorde van den Kousfeband vereerd.” De Algemeene Staaten, aan wien den Koning 'er, voor af, kennis van deede geven, hadden, op aandrang der Hollandsche, zyner Majesteit doen verzoeken, den Prinse, by het aanvaarden van dit eerteken, te ontheffen van den gewoonen eed en andere plegrigheden, welken in de Wetten van die Order begreepen waren, maar niet strookten met de hervormde Leer en gesteldheid * van den Staat; in al 't welke, spoediglyk en voldoende, bewilligd wierdt. De Groot-Brittannische Gezant, sedert, den Algemeenen Staaten verzogt hebbende, om zyne Doorlugtigheid, in derzelver Vergaderinge, ten bywezen van den Raad van Staate, met de Order te mogen versieren, geschiedde dit, den vierden van Sprokkelmaand deezes jaars 1613, op eene staatelyke wyze, en, in dier voege, dat, na 't leezen van s'Konings lastbrieven en de aanspraaken aan de Staaten en MAURITS, de Afgezant, en de Wapen - Koning, *William Scager*, syn opgestaen, ende hebben syn Excellentie ge-, presenteert, ende aengebonden, aen syn linkerbeen, de *Jarretiere*, ende omhangen „ d'orde.” MAURITS, hier op, voor zig zelve, OLDENBARNEVELD, voor de Algemeene Staaten, hunne dankzeggingen, jegens den Koning, betuigd, en UITENBOGAART, daar na, by last van hunne Hoogmogendheden, eene korte redenvoeringe * en dankzegging gedaan hebbende, ver-

* *Constitu-
tie.*

* *verma-
ninge.*

(r) Resol. der Gener. 20 Juny 1613.

vertrok de trein, gelyk hy gekomen was, onder trompetten gefchal, naar 't Stadhoudervik Verblyf te rug; alwaar de hooge Landsregeering ter maaltyd * onthaald wierdt (1).

Bl. 73. r. 17. „ *De* Keurvorst ha't — 'er *zig ingeworpen, met eenig Staatsch Volk.*” De Keurvorst, hoe zeer het met de Staaten eens zynde, hadt hier meêr eenen lydelyken, dan daadlyken, rol gespeeld. Zo Hy als de Paltsgraaf van Nieuwburg hielden, sedert een geruimen tyd; het Kasteel, elk met eene Kompagnie van honderd Knegten; onder den Lieutenant-Kolonel *Pithan*, bezet; maar dees, dugtende, dat het misverstand, 't geen, uit hoofde van 't verschil hunner Meesteren, daaglyks, onder dit Volk, toenam, zo hoog stonde te loopen, „ dat de een op den anderen eenig voordeel „ soude foucken te doen, en de saecken aldaer „ soo verre waeren gecomen, dat hy lichtelyk „ soude aen lyff ende eere hebben kunnen „ werden gebracht, ende het Casteel, 't welck „ hem van beyde possedeerende Vorsten beuolen „ was, in 't geweld van een alleene,” dees, zeg ik, hadt, met voorkennis van Prinse MAURITS, uit de bezetting van Moeurs, honderd Staatsche Knegten geligt, welken hy, op den vyfden van Bloemaand, binnen het Slot wist te brengen, niet zonder tegenstand der Nieuwburgschen, die eenigen der onzen kwetsten en nederschooten. Na het inkoomen, wierdt, egter, de peis met de Nieuwburgschen gemaakt en, zonder dat zy verplicht wierden Stad of Kasteel te ruimen, eene onderlinge schikking op de wagten en inlo-

gee.

(1) Resol. Staat. Gener. 1, 2, 4, 8 Febr. 1613. Resol. van Holl. 12 July — 10 Aug. 1613. bl. 24. *UITENBOG. narrati. canonem: periscelidi.*

rinninge, zo der beide Vorstelyke als Staat-
sche Benden, beraamdt. Dan de Paltsgraaf,
zeer te onvrede over de daad van *Pithan*, en
dat de Brandenburgers zig nergens tegen
verzet, maar zelfs, zo hy zeide, by 't aanrukken
der onzen, het geschut omgewend hadden, viel
hier nopens, overal, klagtig, met naame ook
by de Algemeene Staaten, die hem en den
Keurvorst, by raade van Prinse MAURITS en den
Raade van Staate, straks, aanschreeven, dat het
gebeurde alleenlyk geschied was, ter meerder ver-
zeekering der Vesting, die *Pithan* aanbevoelen
was tot dienst der beide Heeren, en van den gee-
nen, die wettig Opvolger zou worden verklaard.
Om dit door te zetten, besloot men, wyders,
nog twee honderd mannen, onder hunne Bevel-
hebberen, maar zonder Vaendelen, binnen Gulik
te schikken, met verzoek aan beide de Vorsten,
op de opregtheid van den Staat te betrouwen
en geene daadelykheden aan te vangen, door
welken de rust konde worden gestoord (1).

De Keurvorst van Brandenburg en zyn Zoon,
de Markgraaf, bleeven, ondertuschen, wel klag-
tig over 't gedrag des Paltsgraven van Nieuwburg
en dezes Zoon, maar verheugden zig in het
bedryf der Staatschen; ook gaf de Koning van
Groot-Brittannien zyne goedkeuring op 't
verrigte van hunne Hoogmoogendheden; die
den bezittenden Vorsten, eerlang, voorsloegen,
eenige Volmagten te zenden naar de byeenkomst
te Wezel, van welke ook onze WAGEN. spreekt,
doch die vrugteloos afliep, schoon men de
zaaken, onder bemiddeling van den Keurvorst
van

(1) Resol. der Staat Gener. 5 en 10 Mei 1614. en Resol.
van Holl. 1-19 July 1614. bl. 96 en volg.

van Keulen en deezen Staat, hadt tragten te schikken (u).

Bl. 74. r. 17. „ *De Gezanten van Frankryk en Engeland zogten (den Aartshertogen) deeze Werving te ontraaden.*” Zy verzogten, insgelyks, den Staaten, zig met de Aartshertogen niet in oorlog te wikkelen; 't geen deezen aannaamen, zo de Aartshertogen ook stil zaten (y).

Die twee Kroonen stelden, voor 't overige; zo veel belang by dit werk, dat zy, ten dien einde, elk een' buitengewoonen Afgezant herwaarts zonden, zynde den Heere van REFUGE, wegens Frankryk, en WOTTON, wegens Groot-Brittannie (w).

Bl. 78. r. 20. „ *Men sloeg — voor, het Kasteel — in bewaaringe te geeven aan de Staaten.*” Men hadt nog verscheiden andere voorstellen gedaan. Onder deezen hoorde die van Engelschen Afgezant, om Stad en Kasteel, geduurende den twist, te stellen in handen van den Landgraave van Hesfen, Vorst van Anhalt, of Prinse van Orange en, voornamenlyk, van den laatstgemelden, als meest onzijdig, wyl hy een Onderzaat* was der Aartshertogen en van hun Hoogmoogendheden en, bovendien, zeer gemaatigd geagt wierdt op 't Stuk van den Godsdienst, hoewel hy in den Roomschen was opgevoed (x). Toen dit geen' ingang vondt, gaf WOTTON aan de hand, om Gulik, tot

(u) Resol. der Staat. Gener. 17, 23, 29 Mei, 4, 7, 9, 16, 18, 21, 23 July 1614.

(y) Resol. Staat. Gener. 13 Aug. 1614.

(w) Resol. der Gener. 13 Aug. 13 en 23 Sept. 1614. bl. 76.

(x) *Es combien que nourri en la Religion Romaine, toutefois d'affection en toute bien moderée.* Resol. der Staat. Gener. 20 Aug. 1614. Men zie myne Aanmerk., alhier, bl. 12.

* *Unim.* tot de eindelyke uitspraak toe, in bewaaring van Frankryk, Engeland en der Vorsten van de Duitfche Vereeniging * te geeven. De Aarts-hertogen waren hier toe ongenegen, niet de Algemeene Staaten; die zig, weder, bereid verklaarden, om de wapenen neder te leggen, mits zulks mede van de Spaanfche zyde gefchiedde (y).

Bl. 81. r. 7. v. o. „*Te Rotterdam — waren de openlyke Leeraars vreedzaam of Remonftrantsch.*” WAGEN. fchynt my toe, de Rotterdamfche Remonftranten hier *vreedzaam* te noemen, radien zy zig niet felden tegen de bevelen door hunne Wethouderfchap (z) en de meerderheid van de Hollandfche Staatsleden, genomen op het geen men, toen, noemde de *Vrede* der Kerke. Dit belette niet dat, aan wederzyde, menfchen altyd menfchen waren.

Bl. 87. r. 5. „*Ze zonden — de Kerkenordering van 't jaar 1591 aan alle de Steden, — met verlof enz.*” Te Gouda befloot de Vroedschap, die ordering, tegen welke zy, ten jaare 1591, reeds geweest was, ook nu niet aan te neemen (a).

Bl. 89. r. 8. „*Oftroi, 't welk sommigen hunner reeds gebrooken hadden.*” Zy, die onzen WAGEN: gewoon zyn te befchouwen, als, partydiglyk, naar de zyde der Remonftranten overhellende, kunnen zig, door deeze en foortgelyke plaatfen, van het tegendeel overtuigen.

Bl. 91. r. 10. „*De tegenwoordige Regeering — viel klagtig aan de Algemeene Staaten.*” Deeze zaak veroorzaakte de ernftigfte raad-
plee-

(y) Refol. der Staat. Gener 23 Aug. 1614.

(z) Vergel. WAGEN., alhier, bl. 56, 57, 86, 87 en 112.

(a) Refol. Vroedschap. 5 Octob. 1616.

plëgingen in die Vergadering. De afgezondenen der Regeering verzogten, by 't Oktroi van den jaare 1586 te worden gehandhaafd, waar op de Heer *LYKLAMA*, *thoe Nycholt*, wegens Friesland aanwezig, een Affchrift van hun Ver-
toog vroeg, met verklaring van aantuiginge * *protest.*
te moeten doen, indien men hem dit weigerde, en de zaak, zonder partyen gehoord te hebben, wilde afdoen. De meerderheid der Leden hieldt, ondertusschen, zeer aan op spoed, met naame Holland, wegens welk Gewest de Advokaat van *OLDENBARNEVELD* tegenwoordig was en, denklyk, uit hoofde zyner bedieninge, het woord voerde. Ook besloot men, terstond, den Stadhouder, Gedeputeerde Staaten en den Hove van Friesland, door de drie Heeren, by *WAGEN*: genoemd, te bezenden, met aandrang tot schikking van zaaken, waar toe men, des noods, verzogt, dat de Staaten zouden worden beschreeven en, midlerwyl, alles in stand blyven. *Lyklama*, nevenstwee, nieuwlings, verscheeren Friesche Afgevaardigden, vertoonde wel, dat, langs deezen weg, der hoogheid van zyn Gewest wierdt te na gekoomen, en voegde 'er zelfs by, dat de bezending zynen Meesteren *onaangenaam* zou zyn, en gevaar van *affront* loopen, doch de Regeering van Leeuwaarden, op nieuw en ten sterkste, aandringerende, bleef men by vorige gedagten en, zonder aan *Lyklama* een Affchrift van 't bovengemelde Vertoog toe te staan, zondt men de benoemde Heeren, met een' brief, naar Friesland; al het welk zodanig gevolg hadt, als, door onzen treflyken Schryver, kortlyk, wordt vermeld (b). Men kan 'er byvoegen, dat, by
het

(b) Resol. der Staaten Gener. 26, 27, 28, 30 Nov., 7 "n
21

het jegenwoordig herstel der zaaken in Vriesland, binnen Leeuwaarden, naamens den Stadhouder
 • *amnestie*, en de twee Kollegien, vergifnis * was afgekondigd, nopens de gereezen misverstanden „ in „ deselve Stad, ende die daer vuyt gevolchde „ Offensien, Injurien, ende schaden, t sedert „ het jaer 1609, tot dier tyt toe.” Het *Rapport* der Afgevaardigden Heeren, nevens zekeren brief van dankzegging, door de Stad, aan de Algemeene Staaten geschreeven, wierdt, op derzelver te rug komst, by de geheime Stukken van Staat nedergelegd (c).

Bl. 92. r. 8. v. o. „ De Staaten — *waren — geneger, om zig met de Stad te verbinden.*” Graaf ERNST CASIMIR van Nassau hadt den Staaten, onlangs, verlof gevraagd, om zig in 's Hertogen dienst te laten gebruiken en, op de Grenzen der vereenigde Nederlanden, een Regiment Knegten te ligten; maar men hadt het hem, rondelyk, afgeslaagen (d).

Bl. 93. r. 10. „ Gemagtigden *uit de Geldersche en Overysfelsche Hanzesteden.*” Niet uit allen, maar alleen uit *Nymegen, Arnhem en Deventer*. De naamen der Gemagtigde waren *Johan Byl, Fredrik van den Sande en Diederik Sticke* (e).

De Hoogduitsche Hanzesteden, welken, ter verdediging der Stad Brunswyk, zig verbonden hadden en, thans, de *corresponderende* gezegd wierden, waren *Lubek, Bremen, Ham-*

21 Dec. 1615. De Brief zelve is my niet onder 't oog gevallen.

(c) Resol. der Staat. Gener. 1 Febr. 1616.

(d) Resol. der Staat. Gener. 10 Aug. 1615.

(e) Resol. Staat. Gener. 29 Octob. 1613. Resol. Holl. 3-25 Sept. 1615. bl. 19. en 23 Febr. 1616.

Hamburg, Maagdenburg en Lunenburg (f). Met deezzen waren de Geldersche en Overysfelsche, door hunne Hoogmogendheden, aan welken zy zig vervoegd hadden, gelast, „alles te „beraamen en te vorderen, by accoord, vrede „of, des noods, door de wapenen.” Niet alleen hadt de Koning van Groot-Brittannie een kwaad oog op Lubek, oordeelende, dat het zig, onlangs, te halsstarrig hadt gedraagen tegen den Koning van Denemarken; maar ook de laatstgezegde Vorst, Bondgenoot van den Hertoge van Brunswyk, hadt aan Koning JACOB verzogt, de Algemeene Staaten te beweegen, om, voortaan, dien Hertoge, niet der Stad Brunswyk, weder voor te staan. Dan dit alles gaf geene verandering in de begrippen noch van Holland, noch van de overige Bondgenooten. Zy zonden den Koning van Engeland, onder anderen, 't affchrift eens Briefs van den Koning van Denemarken, „daer by zyne Mat. zelf „culpeerde die booze Raaden van Hertog,” en lieten, vervolgens, aan Prins MAURITS over, om, „met de beste discrecie, stillicheyt ende „ordre” de noodige hulp, onder zodanig Opperhoofd, als hy nuttigst oordeelde, den Brunswykeren toe te zenden; 't geen ook, eerlang, en na men het, hier omtrend, verder beslootene, geheimshalve, in „'t *Secret boeck* hadt *genoteleerd*,” zo voorzigtiglyk geschiedde, dat FREDRIK HENRIK reeds op weg was, eer zulks den Hertoge bleek; die, te vergeefs, getragt hebbende hem te doen wederkeeren, eindelyk tot verdrag moest koomen; waar toe onzen Afgevaardigden by de Hanzesteden Geloofsbrieven,

(f) Resol. der Staat. Gener. 9 Sept. 1615.

ven, zo by hem en de Stad, als by den Koning van Denemarken, toegezonden wierden (g).

Bl. 97. r. 15. „*De zaaken der Oostindische Maatschappye sionden, ten deezzen tyde, zeer voordeelig.*” In den jaare 1615 was men, egter, voor haar zeer bekommerd. In zekeren last-brief, door de algemeene Staaten, aan derzelver Gezant by den Koning van Groot-Brittannien mede gegeven en, door *Oldenbarnveld*, op hun verzoek, gesteld, leest men onder anderen, dat *Caron* zyner Britsche Majesteit moest voor slaan, om, in de Oest-Indiën, de Engelschen en de Onderzaaten deezzer Landen onder „*éne Compagnie, gemeen beleyt, macht ende directie te brengen;*” om reden dat, „*sonder die voorsz. vereeniging ende eenparige directie, die Spaignaerts orbeyden sullen, eerst den eenen, daer na die anderen, aldaer te ruïneren, omme alleen absoluut meesters te worden (h).*” Dan de opgevolgde overwinningen maakten dit gevaarlyk middel onnoodig.

Bl. 101. r. 18. „*Meer dan agt millioenen guldens te vinden, die Koning Jacob, volgens de jongste afrekening, nog te vorderen hadt.*” WAGEN. bedoelt hier, blykens zyne aanhaaling, door de *jongste afrekening*, het Verdrag van den 26 van Zomermaand des jaars 1608. Doch men hadt, in nakooming van dat Verdrag,

(i)

(g) Resol. der Staat. Gener. 2, 25 Sept., 18, 24 Oct., 7, 34, 17 Nov. 1615. Vergel. Resol. Holl. 4-17 Maart Bl. 6. 2-25 Sept. 1616 Bl. 6, 119, 20 en 19 Jan. 1616. Men hadt, midtewyl, het gedrag van hunne Hor. Mo: nopens Brunswyk en Gulik gehouden, zo ten Keizerlyke als by andere Hoven, zeer swart zoeken af te schetsen; waar tegen zy zig, in een breedvoerig Vertoog aan den Keurvorst Paltsgraave, verdedigden. Zie Resol. Staat. Gener. van 15 Jan. 1616.

(h) Resol. der Staat. Gener. 16 Nov. 1616. vergel. Resol. Holl. 4-17 Maart Bl. 5.

(f), sedert dien tyd, tot in Maart des jaars 1615, reeds agt termynen, van twee honderd duizend guldens elken termyn, op dien schuld, afgedaan (k), en Holland hadt zelfs, in Wintermand van het voornoemde jaar, wederom bewilligd in de gewoone paaien van aflossinge, voor het volgend jaar 1616 (l).

Bl. 102. r. 8. v. o. „ *Het Stuk wordts, zo men meent, voornaamlyk door bestelling des Advokaats, op deeze wyze, aangelegd enz.*” Die aanleg en voortgang kan, uit de Staatsstukken, nader ontwikkeld worden.

De gewoone Gerant der Staaten, in Engeland, *Noël de Caron*, in najaar van 1615, hier te lande zynde, om over verscheiden gewigtige zaaken, tusshen dat Ryk en deezen Staat uitstaande, de hooge Regeering te onderhouden; hadt ook opening gedaan van s'Konings verlegenheid in gelde; en wyl men, derhalven, vreesde, dat, zyne Majesteit den Staaten om eenig buitengewoon uitschot van Penningen zoude lastig vallen, oordeelde men best, dit, by tyds, door voordragt van eigen nood, voor te koomen. De Algemeene Staaten dan verzogten *OLDENBARNEVELD*, een' lastbrief op te stellen, die, sedert, goedgekeurd, aan *CARON*, by deszelfs te rug reize, wierdt mede gegeven. Dees moest, den Koning, hoofdzaaklyk, vertoonen, hoe, s' Lands Kas zeer bekrompen zynde en zonder hoop, om, in de tegenwoordige beroerte in Vrankryk, uit dat Ryk de penningen te erlangen; welken, noodwendig,

ter

(f) *AITZEMA*, Zaaken van Staat en Oorlog 1 D. 51. 39.

(k) *Resol. Staat. Gener.* van 17 en 20 Oct. 1615 en 26 April 1616.

(l) *Resol. der Staat.* van Holl. 1-22 Dec. 1615. N. 22.

* en toute
donneur et
gracieuse-
té.

ter betaaling der Fransche Benden alhier moesten dienen, men, dierhalven, zyner Majesteit, (die; blykens het Verdrag van den jaare 1608, beloofd hadt; hunne Hoogmogendheden, ten opzigte van den schuld, ten gunstigste * te willen handelen (m)) den verzogt „*gratien en kwyschelding* „ der agterstallen aan Engeland verschuldigd, of, „ ten minsten, *stilstand van betaalinge voor* „ *eenige jaaren;*” agtende de Staaten „ buiten „ voorbeeld, dat schulden, ter oorzaecke van „ de oorloge gemaect, anders, als by goede „ *discretie*, betaelt worden; te meer, daer „ haere Ho: Mo: altyt vertrouwt hadden, „ dat syl:, by syne Ma:, *liberalyck*,” (hier streelden zy, zo ik wel zie, s’Konings zwak en spilzieken aart, met den lof van schoonen woorden) „ *conelyck* ende *gratieuselyck*, no- „ pende deselve schult, zouden getraecteert wor- „ den, ende dat by haere Ho: Mo:, op t selue „ vertrouwen, de handeling was aengegaen.” Ook moest *Caron* doen zien, dat de groote kosten, hier te lande, ten jaare 1603, by s’Konings komste op den troon, „ in ’t equi- „ peeren van een groot getal Schepen van „ oorloge, tot dienste van zyne Ma:, „ als mede die geenen, welken, ten jaare 1610, in den togt voor Gulik, en in de jaaren 1612, 1613 en 1614, by verscheiden andere gelegenheden, „ tot contemplatie van syne Ma:, „ gedraagen waren, wel eene gunstige kwyschelding verdienden. De Gezant egter, aan wien men dit werk ten hoogste beval, betuigde, voor zyn vertrek, hoe hy vreesde, in de ophouding van de betaaling niet naar wensch te zullen slaagen,

„ *WCC.*

„*weétende (zeide hy) de tegenwoordige Con-*
„*stitutie van saecken van syne Ma^t. , ende dat*
„*de paymenten al syn alreede geassigneert,*
„*tot Paesschen naest commende incluyt, aen*
„*fulcke Luyden, die dese betalinge nyet en*
„*en kunnen misfen (n).*” Maar de zaak ge-
lukte, boven zyne verwagting.

Hy bevondt zig reeds in Engeland, toen,
op den 30 van Slagtmaand, ter Algemeene
Staatsvergadering een brief inliep der Gekom-
mitteerde Raaden van Zeeland, houdende,
dat de Wethouderschap van Vlisfingen hun ver-
toond hadt, hoe zy, door *John Throgmerton*,
Lieutenant-Gouverneur dier Stad, verwittigd
waren, dat de bezetting, reeds veertien dagen,
naar betaaling hadt gewagt, en tot dezelve nog
geen „*orde uit Engeland*” was gekoomen,
’t geen voor oproer deedt vreezen; waarom
de Zeeuwfche Raaden de meening hunner
Hoogmogendheden verzogten te verstaan. Men
antwoorde hun, te vertrouwen, dat zy de
rust in Vlisfingen zouden weeten te handhaaven,
maakt zondt, teffens, last aan *Caron*, om alle
mooglyke poogingen te doen, ten einde de
gewoonlyke betaaling aan de Vlisfingsche Be-
zetting, „*tot voorkeoming van alle periclen*
en inconvenienzien” mogte geschieden (o).

Uit het bovenstaande, blykt genoegzaam,
dat het onbetaald laten der Engelsche bezet-
tingen, in de Steden van verzekering, met naame
in Vlisfingen, oorspronglyk, niet gesteld moet
worden op reekening van de Staaten. Zy waren
niet, maar wel was de Koning, tot die betaa-
ling

(n) Resol. der Staat. Gener. 26. 28 en 29 Oct. 1615.

(o) Resol. der Staat. Gener. 30 Nov. 1615.

ing verplicht, volgens het Verdrag, ten jaare 1585, met deszelfs Voorzaate, ELISABETH, geslooten. Onze treflyke Schryver heeft zulks, te regt, voorheen (p) aangeteeekend; maar, buiten zyne gewoonte, zig, hier, te veel op den Engelschen Historie-Schryver, *De Rapin-Thoyras* (q), verlaarnde, schynt hy, by fell van geheugen, met hem gedwaald te hebben.

Ten gelyken tyde omtrend, dat CARON de last der Algemeene Staaten, ter bespoeding der Soldy voor de Bezettingen van Vlissingen, kon ontvangen, liep 'er een brief van hem in, „geschreven *aen den Heere Advocaet van „Hollandt*,” die, by hunne Hoogmogendheden, gelezen en van dit besluit gevolgd wierdt; „Geleth synde op het *advis*, *daer inne* „*gemenioneert*, raeckende de *Plaatsen van* „*assurantien*, is goetgevonden, dat de voorsz. „Heere Advocaet, hem, (CARON) daer op, „in t particulier, sal mogen antwoorden, „dat haere Ho: Mo: goervinden, *dat hy*, met „discretie, *sondere*, onder de hant, daer dat „sal mogen dienen, *maer op dat deesse staecke* „*berust*, *ende wat die meeninge daer van is* (r)?”

Uit deeze laatste woorden; en dat CARON de *meening der Engelschen*, omtrend de verpande plaetsen, *polsen* moest, schynt het my toe, dat niet, hy, gelyk men gewoonlyk meent (s), en als uit zig zelve, maar wel de Engelsche Raad-

(p) Vaderl. Hist. 8 D. Bl. 94.

(q) Histoire d'Angleterre, Tom. 7. p. 109. „Dans le dessein, „qu'ils (les Etats) „avoient, de faire voir le Roi à ce „point, ils cessèrent, pendant quelque-temps, de payer les Gar- „nisons des places, occupées par les Anglois, quelque, jusqu'alors, „ils eussent régulièrement exécuté le Traité, qui les engageoit „à leur donner leur subsistance.” HUME, schryft voorzigtiger.

8 D. bl. 26.

(r) Resol. der Staat. Gener. 3 Dec. 1615.

(s) RAPIN, l. c. en WAGEN. Bl. 103., alhier.

Raaden het eerst dit werkgeopperd hebben, en dat hun Hoogmogendheden, langs deeze leiding, die, in de aangehaalde Resolutie, als eene nieuwe zaak voorkomt, op het denkbeeld der losfinge van de verpande Steden gekoomen zyn; welk denkbeeld, aan hun, sedert, meer en meer fmaaklyk kan zyn geworden, na dat, vervolgens, CARON, door den Staats-Secretaris WINWOOD, (die, voorheen, Groot-Britannifche Ambafadeur by de Staaten geweest, met een penfioen voor zyne Zoonen, in 't jaar 1615, door hun voorzien, en deezen Landen zeer gemegen was) verzogt was geworden, tegen den 28 van Wintermasd, „te willen commen by den Heere „FREYNTON, om aan te vangen te tracteren, „van wegen syne Mat, van de faecke, hem, „CARON, bevolen ende gerecommandeert by „haere Ho: Mo:, op syn vertrek, *die vuytforlyck „fecret moet gehandelt worden, overmits „d'importantie van de felue (1);*” koomende het my voor, dat die *secretesfe* te meer vereischt wierdt, om de nieuwe en wigtiger wending, welke de last van der Staaten Gezant, (die, oorspronglyk, alleen strekte tot uiftel of kwytschelding der gelden) door 't voorstel der Engelschen, nu begon te krygen; zo als dan ook de Algemeene Staaten, zo dra zy dit voorstel gehoord hadden, beflooten „één vuyt „elcke Provincie te committeeren, omme met „syn Ex^{te} te overleggen, delibereeren ende „resolueren, wat in de voorfz: faecke best sal „dienen voorgenomen, gehandelt ende geresol- „veert, ten meesten dienfte van den Lande (u).”

Wat

(1) Refol. der Staat. Gener. 23 Dec. 1615.

(u) Refol. der Staat. Gener. 23 Dec. 1615.

Wat 'er, federt, door deeze *Gecommitteerden* byzonderlyk verhandeld is, kwam my nimmer te vooren. 't Blykt, egter, dat men, ook van deeze zyde, CARON gelastre, dit werk zeer geheim te behandelen, en dat de Staaten, eens den weg geopend ziende om, door aflossing der verpande Steden, de mede-Regeering van Groot-Brittannien, hier te lande, allengskens, den bodem in te slaan, wyslyk, niet los lieten, voor zy hun oogmerk bereikt hadden. De Lieutenant-Gouverneur van Vlisfingen was, ondertusfchen, weder aan hun klagtig gevallen, als nog geen geld, uit Engeland, te hebben ontvangen en oproer te dugten; doch zy paaiden hem, met zig te beroepen op hun ernstig schryven aan CARON, 't geen zy zeiden te moeten vertrouwen, dat van vrugt zoude zyn, begeerende dat hy, intusfchen, de Bezendelingen in plicht hielde (v). Hier door moest de Koning in meerder verlegenheid geraaken, en toen deez, des niet te min, de zaak der aflossingfcheen sleepende te willen houden, en een nieuw Verbond voorsloeg, lasteden zy CARON „ hem in deese seecke *geheel cool* „ te dragen, zonder hem, dies aengaende, by „ communicatie ofte andersints, in te laten, dan „ dat hy alleene, by goede occasie (dese alliantie „ hem voorcomende), sal mogen van hem selue „ *sonderen*, op wat voet dat men gemeent soude „ syn, sulcke nieuwe alliantie te maecken (w)?”

JACOB de I., ondertusfchen, geperst door geld-gebrek, en vreezende voor een opstand zyner Knegten, hier te lande, 't geen voor zyn gezag zeer gevaarlyk konde worden, besloot, wel-

(v) Resol. der Staat. Gener. 9 Jan. 1616.

(w) Resol. der Staat. Gener. 16 Jan. 1616.

welhaast, toe te geeven, waar naar men ook, alhier, te meer haakte, om dat CARON gemeld hadt, hoe 't geheim der zaake, uit deeze landen, in Engeland rugtbaar was geworden (x). Doch, in 't laatst van Lentemaand, was het werk zo ver gevorderd, dat Hunne Hoogmogendheden OLDENBARNEVELD (dien 't voornaamste deel van den handel was toevertrouwd geworden) verzogten, aan CARON te schryven „ dat hy sal „ mogen concluderen, niet tegenstaande alle de „ Provintien nog niet syn aengecōmen ” (de Afgevaardigden van eenigen derzelver schynen, om dit werk, een keer naar huis gedaan te hebben) „ en op hoop, dat de absente Provintien „ haer daer mede sullen conformeerē, en die „ van Zeeland geen swarigheid sullen maecken „ haer Quote te betalen, volgens de gedaene „ nitspraak by syn Ex^{te}, die Welgebooren „ Heere Graeff Wilhem, ende den Raedt van „ State (y). ” Die brief wierdt, den volgenden dag, goedgekeurd, en in 't *Secreet-Boek* geplaatst (z). 't Scheelde egter veel, dat de Provintien zig, hier in, terstond, lieten vinden. Nog in 't begin van Bloemaand, verklaarde Zeeland, niet gelast te zyn tot het aanneemen van zyn deel in de, te betaalene, penningen voor de aflossing; Gelderland, Utrecht, Vriesland, Groningen en Ommelanden maakten toen ook zwaarigheid (a) en wierden, nog eenige weeken laater, ernstig verzogt de noodige gelden over te zen-

(x) Resol. der Staat. Gener. 16 Maart 1616.

(y) Resol. der Staat. Gener. 28 Maart 1616.

(z) *I. c.* Dit Stuk, zo als ik meen meer gezegd te hebben, is my niet onder 't oog gekoomen; denkelyk, heeft men 'er meerder zaaken, dit werk betreffende, in ter nedergeseld.

(a) Resol. der Staat. Gener. 31 Mei 1616.

zenden; „also haer *Ho. Mo. Adys* becommen
 „hadden; dat; seckerlyck, de overletueringen
 „van de *Cautionaris-Steden* ende Plaetsen, op
 „ten gebronneerden tyt, sal geschieden, sulcx
 „dat de Wissebrienen van de beloofde penning-
 „gen van ure tot ure sijn te verwachten (b).“

Die vermaning wierdt, kort daar na, door
 Prins MATTHYS, ernstelyk, herhaald, met byge-
 voegd verzoek, dat men hem schadeloos wilde
 houden van zyn „op *authorisatie van Ho. Mo.*“ gegeven woord aan den Ambassadeur
Caron, dat de penningen, ten behoorlyken tyde,
 zoude worden voldaan: waar in alle Leden,
 bewilligden, met aanneeming, de zaak by hunne
 Meesteren te zullen aanbinden; hoe zeer zulks
 traaglyk voortging, en de kwyscheldingen; eerst
 ten jaare 1620, inliepen (c). Ondertusschen
 wierdt, als ook onze WAGEN: zegt, op den elfden
 van Zomermaand, de Briel en, zo ik wel
 heb, Vlisfingen, op den veertiende daaraan;
 nevens 't geschut, en toebehooren, den onzen
 ingeruimd; waartoe de Heeren van *Matenesse*,
Wittensz en *Berkenrode* naar den Briele; en
 vier Leden uit Gekommitteerde Raaden van
 Zeeland, aan 't hoofd hebbende den Heere
 van *Malderè*, naar Vlisfingen en Rammekens,
 trokken, allen op lastbrieven van Hunne
 Hoogmogendheden (d). De Prins begaf zig
 ook, spoedig, naar die plaatzen; wordende
 aan de Heeren, *Philips Sidney*, Burggraave
 de *Lisle*, en *Horatio Veere*, Gouverneurs
 der voorheen verpandde Steden, elk' een'
 gou-

(b) Resol. der Staat. Gener. 30 Mei 1616.

(c) Resol. der Staat. Gener. 2 Juny, 8, 20, 26, July, 29
 Oct., 1, 28 Nov. en 23 Dec. 1616. 8 Juny 1617, 27 Nov. 1620.

(d) Resol. der Staat. Gener. 2, 3, 7 en 17 Juny 1616.

gouden Ketting van drie duizend guldén, met eene Medaille, geschonken; ook wierdt aan het Volk een halve maand gage, welke het ten agteren was, te goed gedaan (e), 't geen toen, uit 's Konings eed, in dien der Staaten overging; hoe zeer dit laatste, in den Briel, niet geschiedde zonder eenig misverstand, 't geen men vindt, dat door de Burgeren gevoed wierdt, maar, sedert, bygelegd, door dien de Staaten hun zeven duizend guldens, ter betaaling der schulden van de Knechten, toe te zeiden (f).

De Ridder *Robbert Sidney*, dien de Staaten aanstelden tot Kollonel, over het Engelsch Krygsvolk in hunnen dienst, was niet, als onze Schryver meent, de geweezen Bevelhebber of Gouverneur van Vlisfingen, maar deszelfs Zoon. *Leicester* was des Vaders moederlyke Oom geweest (g).

Na 't inruimen van Vlisfingen aan de onzen, wierden ook de brieven van schadeloosstelling, aan haar, voorheen, by de Algemeene Staaten en die van Utrecht, geschonken, terug gegeven, en sedert die Stad méér gesterkt (h). Of dit terug geven ook nópens den Brielen plaats hadt, is my niet voorgekoomen, en ik heb het, toen ik die Stad diende, niet naauwkeurig genoeg nagegaan. — De twee sterkens, aldaar, Meeuwenoord en Kleiburg, zo ik meene, genaamd, wierden geslegt (i).

Bl. 109. r. 5. „In 't voorleden jaar.” Leez, „in den jaare zestien honderd en veertien,” toen de Gezant, die, te vooren, in minder hoe-

(e) Resol. der Staat. Gener. 8 en 15, 18, 24 Juny 1616.

(f) Resol. der Staat. Gener. 1, 12 Juny en 16 Jely 1616.

(g) Resol. der Staat. Gener. 21 en 27 Juny 1616.

(h) Resol. der Staat. Gener. 7 Juny 1616.

(i) Resol. der Staat. Gener. 15 en 21 Jely 1616.

danigheid hier vertoefte hadt, op den zeventiende van Lentemaand, zyn eerste voorstel deedt ter Algemeene Staatsvergadering (k).

Bl. 109. r. 18. „MAURIER — *begeerde, uit 's Konings naam, dat de Fransche troepen, in Staaten dienst, naar Frankryk terug gezonden werden.* — Ook vorderde Lodewyk de XIII, *dat men hem, met zes Oorlogschepen, ondersteunde.* De Staaten bewilligden in 't een en in 't ander.” Wat de Oorlogschepen betrefte, DU MAURIER zelve, 't is waar, bepaalt hun getal op zes (l); maar 'er schynt my een schryf- of drukfeil, in zyne Schriften. Immers, in de geschreven Resolutien van de Algemeene Staaten, leeze ik, zo in den voordragt van dien Gezant, als in het toestemmend antwoord der Staaten, alleenlyk van vyf * zodanige Schepen. Het uitloopen derzelven wierdt, door tegenwinden, die men getulgt, dat drie maanden duurden, vertoefd; waar na de Koning de verzending onnoodig oordeelde (m).

Wat de *Troepen* aangaa, hier nopens was meerder te doen geweest, dan eene enkele *bewilliging*. Frankryk onderhielt, thans, hier te lande, drie Regimenten voetvolks, te samen uitmaakende vier duizend man, nevens twee Kompagnien ligte paarden (n), en verzogt, in Herfstmaand des jaars 1616, alleenlyk om de laatstgemelden, die hem ook toegezegd wierden,

(k) Resol. der Staat. Gener. 17 Maart 1614.

(l) AUBERT, *Mémoire*. p. m. 299. (282.)

(m) Resol. Staat. Gener. 16 en 18 Sept. 1617. *Voyez aussi* AUBERT. l. c. p. 299. et 300.

(n) Resol. van Holl. 1 Maart, 26 April 1616. Het Traktaat, by 't welk Frankryk zig tot de betaaling deezer Manschap hadt verplicht, was, oorspronglyk, van den 22 Juny 1609. *Voyez DU MONT, Corps Diplomat. T. 5. part. 2. p. 110 et 111.*

den, maar voor welken hy, kort daar na, bedankte (o). Doch toen, in 't begin van 't volgend jaar, nieuwe oproeren in 't Ryk ontstonden, zondt LODEWYK XIII den Heer DE LA NOUË, herwaarts, die, op den 16 van Sprokkelmaand; nevens den gewoonen Gezant DU MAURIER, ten naame zyns Meesters, van de Algemeene Staaten, de gezegde drie Regimenten opeischte, immers een deel van dien, terwyl 't overige, met gewoone manschap, zou kunnen worden aangevuld (p). Dit verzoek in handen van den Prins en den Raad van Staate gesteld zynde, gaf, in aanzien der rydsomstandigheden, veele moeilykheid. Men erkende wel, aan de eene zyde, de verplichting tot verzending der opgeëischte Knegten, maar begreep, aan den anderen kant, 's Lands zekerheid niet te ligtelyk te moeten waagen, daar Spanje en de Aartshertogen vast een buitengewoon getal van Knegten aanworven en men, uit hoofde der ligtingen, welken, bovendien, in 't Land van Luik, Gulik en Kleve, gedaan wierden, een' Oorlog dugtte, in die Gewesten, tot nadeel van het verbond van Xanten, 't geen by tuschenkomst zyner Majesteit gemaakt was. Men besloot dan, by meerderheid, en terwyl Holland begreep het verzoek terstond te moeten toestaan, den Gezanten aan te zeggen, dat men de bovengemelde Troepes alhier gereed zoude houden, om, op ingekoomen bevelen van den Koning, te kunnen vertrekken, doch stelde, tefens, voor, of die Vorst niet zou gelieven goed te vinden, de Regimenten, hier te Lande, immers

op

(o) Resol. der Staat. Gener. 28 en 30 Sept. 1616.

(p) Resol. der Staat. Gener. 16 en 17 Febr. 1617.

op de grenzen, ten minste zo lang te doen blyven, tot de gezegde gevaaren zouden geweeken zyn (q). Dan dit hadt eene mingunstige uitwerking. In 't begin van Grasmaand, verscheenen de beide Gezanten ter Algemeene Staatsvergadering en, vertoonende 's Konings leetwezen over de vertraging der Troepen, verklaarden zy, dat zyne Majesteit alles van de Staaten, als van goede en trouwe Vrienden en Bondgenooten, verwagt hebbende, maar ziende, dat de drie Regimenten noch vertrokken waren, noch gelast te vertrekken (r), als nu, daar zyne vyanden vermeerderden en zyne kas uitgeput was, hun liet verzoeken, om, in plaats derzelve Troepen, ten spoedigste, naar Diëppe te zenden de vyf duizend man, die zy mede verschuldigd waren, aan hem, onder een goed Bevelhebber, op hunne beurs, in tyd van nood, te doen volgen; onder welke manschap hy egter lyden mogte, dat de helft uit Franschen bestonde (s).

Men ontkende, aan deeze zyde, de verplichting niet (t). MAURITS en de Raad oordeelden zelf, dat 'er de Gewesten in koomen, doch, teffens, andere Knegten moesten den aanwerven; maar, midlerwyl de Algemeene Staaten 't een en ander, aan de Bondgenooten, om derzelver last, binnen veertien dagen, te verstaan, hadden afgezonden (u), leverden de Afgezanten, op den 24 van Bloemaand, een naderen Brief van den Koning over, en, als toen, elk hunner zig in een wydloftig Vertoog van zaaken inlaatende, drongen' zy
zeer

(q) Resol. der Staat. Gener. 2 en 6 Maart 1617.

(r) " „ *Ny parities, ny commandies de partier.* "

(s) Resol. der Staat. Gener. 1 April 1617.

(t) Vergel. WAGEN. 9 D. II. 315.

(u) Resol. der Staat. Gener. 6 April 1617.

zeer betrekkt aan, op daadlyke uitoeffening
 der verzogte en verschuldigde hulp, „sonder te
 „selus secours, langer te willen delayeren of te
 „exausieren, op gebreck om last of te d'absentie
 „van enige Prouintien; diewyls (zeiden zy)
 „sulck delay by syne Mat. verstaen en ge-
 „nomen zoude werden ouer refus; ouermits
 „zyne Mat. en die voorsz. Heeren Ambassrs.
 „wel weten —, dat die Gedeps. van Provin-
 „tian, dickwils, op meerder saecken hebben ge-
 „resolueert by haerder seluer, daerinne dat
 „sy nyet en syn gedeauoeert geworden; ende
 „dat oock, andersints, het secours daernaë te
 „senden, als d'ocafie soude gepasseert zyn,
 „zyne Mat. nyet alleenlyck nyet dyenstelyck,
 „maer oock ridiculeux soude syn, en een ge-
 „tuygenisse geuen van quaden wil, en oner-
 „kenfaemheit; begerende, oversulcx, dat zy,
 „binnen eenen dag ofte twee, Resolutie mogen
 „becommen van jae ofte neen, ten eynde zy
 „haere Mat. daer van mogen aduersteeren, tot
 „haer luyder ontlastinge, om syne saecken
 „daer mae te mogen disponeren.” Op zulk
 eene hooge taal, antwoordden de Staaten, (die,
 thans, niet gaarne meer Vyanden op den hals
 haalden en, als ik zeide, hunne verpligting
 gevoelden) voorzigtiglyk, betuigende, dat zy,
 voor zig, alle mooglyke yver zouden aanwen-
 den, om „de Resolutie te accelereren en te
 „doen effectueren (v);” ook besloot men, eer-
 lang, ondanks de ongelegenheid van 't Land,
 veertig Kompagnien, de helft Franschen, de
 helft Nederlanders, en elk van honderd koppen,
 gereed te doen maaken, in afwagting van den
 last

(v) Resol. der Staat. Gener. 24 April 1617.

last der Bondgenooten; tegen welke Resolutie; by meerderheid genoomen, Zeeland en Vriesland, die alleen de Fransche Regimenten wilden doen vertrekken, santeekening dedden, met byvoeging; dat 'er twee Provinciën afwezig geweest waren (w). Dan, twee dagen hier na, liep de tyding in, dat de Koning zig van den Maarschalk *d'Ancre* ontdaan hadt, de zaaken geschikt waren, en hy den Staaten, voor den verzogten bystand, dankte (x); waar op deeze niet nalieten hem, beleefdelyk, met dien gunstigen keer van zaaken geluk te wenschen.

Bl. 110. r. 5. „*De Zeeſchuimeryen der Uskokken.*” De eigenlyke naam deezer Zeeroovers was *Uscocchi*. Reeds sedert tagtig jaaren, hadden zy, uit de Vesting *Zenge* of *Segni*, en andere Plaatsen van Vinadol, paalende aan 't Gebied van den Aartshertoge FERDINAND, de Italiaansche, met naame de Venetiaansche, schepen en kusten onveilig gemaakt, en de Hertog wierdt beschuldigd, dit toe te laten. Tot een staal hunner ruuwe wreedheid, brengt men by, dat zy, op zeker, onlangs genomen, Venetiaansch schip, 't hart van een der voornaamste Gevangenen, na hem onthalt te hebben, opgegeten hadden (y).

Bl. 110. r. 8. v. o. „*Zy vertrokken — doch niet voor — Sprokkelmaand.*”

Door tegenwind, hadt de Graaf (die, in de vlaggen der schepen, welken dit Volk naar Italiën voerden, aan de eene zyde het Wapen van Venetien en, aan de andere, dat van deezen Staat

(w) Resol. der Staat. Gener. 26 en 28 April 1617.

(x) Resol. der Staat. Gener. 28 April 1617.

(y) Resol. der Staat. Gener. 18 July 1616.

Staat voerde, verscheiden maanden moeten fukelen, terwyl ook, in 't uitvaaren, één zyner Schepen op eene droogte geraakte, doch, sedert, gered was. In Lentemaand, landde hy, zeer voorspoediglyk, in 't Venetiaansch Gebied (z).

Bk 138. r. 8. „*De Vroedschap* antwoorde alleenlyk, *dat zy op de zaak zou letten*; daarna zeide zy, *dat zy haare meening den Staaten, door haare Afgevaardigden, zou doen verstaan.*” De gevoelens der Amsterdamsche Vroedschap, aangaande de Godsdienstige geschillen, zyn ook zeer kenbaar, uit een Stedelyk Advys, op zeker ontwerp van een Plakaat, 't geen, ten zelve dage, wierdt voortgebracht, dat zy haare gedagten, op den voorslag der Bezending, inleverde (a).

Bl. 145. „*Religionsverwanten, dus noemde hy de Contraremonstranten, gemeenlyk.*” Dien naam gaf men, ten deezen tyde, gewoonlyk, aan allen zodaanigen, die, van de Roomsche Kerk afgeweeken, der Hervormde Leere, schoon met onderscheid van gevoelens omtrend sommige punten, waren toegedaan. In de plaats, hier by WAGEN. aangehaald, eischt, zekerlyk, de saamenhang, dat MAURITS 'er de Contraremonstranten door verstaan hebbe; maar, anders, gebruikte hy dit woord in den bovengemelden, uitgestrekteren, zin. Dus wierden, by voorbeeld, door hem en den Raade van Staaten, die van den Evangelischen Godsdienst, in Duitschland, *Religionsverwanten* ge-

(z) Resol. der Staat. Geper. 7 Maart en 22 April 1617.

(a) BAURARTIUS, *Memorien.* 3 B. bl. 22.

genoemd (b). Zo sprak ook de Engelsche Gezant *Caron* (c); en de Staaten van Holland, gewaagende van „*onderlinge tollerantie* „*onder de Religionsverwanten, in den Haage*,” (d) bedoelden, baarblykelyk, door deeze algemeene zegwyze, de beide partyen.

Bl. 150. r. 7. v. o. „*De Advokaat — hadt din Prins — verzogt, dat hy zig voegen wilde by de Staaten.*” Sommige Steden begreepen, niet lange na deezen tyd, verder te moeten gaan; ten minsten leeze ik het volgende, in de Vroedschaps Resolutien van Gouda, „*Op ten voorflach, off goeditgevonden* „*worde zyne Ex^{te} in de Vergadering*” (der Staaten) „*te ontbyeden, ende hem, rondelyck,* „*aff te vragen, off hy de resolutien van de* „*Heren Staten zoude begeeren nae te comen,* „*ende te secunderen off nyet? is geresolveert,* „*ende de Gecommitteerde volcomen last gege-* „*ven.*” My blykt egter niet, of deeze last is uitgevoerd (e).

Bl. 151. r. 7. „*Kloosterkerk ingenomen.*” De Haagfche Contraremonstranten hadden, in Lentemaand, verzogt, overmits de Gasthuiskerk hun te bekrompen wierdt, in de Groote- of Kloosterkerk, te mogen prediken; waarop, als toen, geen besluit was genomen (f); zo als mede niet geschied was, op 't verzoek van den Predikant *Uytendogaert*, om ontslag van zynen dienst

(b) Resol. Staat. Gener. 17 Oct. 1615.

(c) Resol. der Staat. Gener. 20 Oct. 1615.

(d) Resol. der Staat. van Holland, 13, 14, 19 Jan. en 23 Juny 1617. bl. 5, 9, 159.

(e) Resol. Vroedsch. van Gouda, 11 April 1617. bl. 219. 277. Vervel. Waarn. alhier. bl. 299. reg. 3. van end.

(f) Resol. Holl. 17 Maart, 25 April 1617. bl. 60, 61, 108 en 109.

dienst (g). Om, egter, eenig genoegen te geeven, beslooten de Staaten Holland, kort daar aan, de laatstgemelde Kerk te doen opruimen, ter uitoeffening van den Godsdienst (h), en die opruiming was ook, sedert, werkelyk begonnen, maar niet voleindigd. By de bezitneeming, deden de Contraremonstranten 'er den predikstoel en eenige banken inbrengen. De Predikant *Swalmius* deedt 'er de eerste preek (i). Men doopte 'er drie Kinderen, die *Willem*, *Hendrik* en *Maurits* genoemd wierden (k).

Bl. 155. r. 19. „De Hertog van Savoye, — deedt — verzoeken, om onderstand.” Reeds op 't einde des Jaars 1614, had Graaf JAN VAN NASSAU, „Ridder van de order des Hertogen „van Savoyen,” hulp of geld, voor dien Vorst, gevraagd, by de Staaten (l); die 'er, toen, egter niet in traden. KAREL EMANUEL hieldt evenwel niet af. Na, op nieuws, door den President van zynen Raad, *Fresia*, aanzoek, in Frankryk en hier, gedaan te hebben (m), zondt hy, in Lentemaand deezer Jaars, den Heere *Guillet de Monthou*, (want zo vindt ik den laatsten naam, en eens *Monthour*, in de Staats-Resolutien (n), gespeld,) herwaards. De algemeene Staaten, schoon eerst, in Holland, eenige Leden 't verzoek, beleefdelyk, wilden afflaan (o),

naa?

(g) Resol. van Holl. 29 April 1617. bl. 113.

(h) Resol. Holl. 1 Mei 1617. bl. 113.

(i) Resol. Holl. 11 July 1617. bl. 164. en Missive van Gec. Raaden by UYTENDIJK., Kerkel. Gesch. 4 D. bl. 728 en 729.

(k) BAUDART. *Mémor.* 9 B. bl. 85.

(l) Resol. der Staat. Gener. 20 Decemb 1614.

(m) Resol. der Staat. Gener. 9 Nov. 1616.

(n) Resol. der Staat. Gener. 14, 18 Maart, 3 Juny 1617. en van Holl. 23 Maart 1617. bl. 80.

(o) Vroedsch. Kiecol. Gouda, 11 Apr. 2 July 1617. bl. 219. *Vfo.* en 22c. *Vfo.*

naamen, toen, zoodanig besluit, als onze WAGEN. aanvoert, na zy, te vooren, door hunnen Agent by de Duitſche Vorſten, *Brederode*, den vryen doortogt voor de Benden, die de Hertog uit Duitschland trok, aan den Ryksdag, hadden doen vraagen (p). Niet alleen Frankryk, maar byzonder Venetie; dat eenen lyn met den Hertoge, tegen Spanje, trok; hadt, door haaren Gezant, den Heere *Suriano*, om hulp, ten zynen dienste, ſterk aangedrongen. De groote grond, waarom men 'er hier toe ſtemde, was, om, langs dien weg, den ouden Vyand, ver van onze Grenzen, de handen vol te geeven (q).

Bl. 159. r. 7. v. o. „ Die — de zyde der Remonſtranten hielden, hadden — ongewoone poogingen gedaan, om *luiden van hunne gezindheid*, op 't kuſſen te helpen.” Zie hier weder een blyk der onpartydigheid van onzen treflyken Schryver.

Bl. 161. r. 20. „ *Men plagt (ze) Waardgelders te noemen*, om dat ze, enz.” Vergelyk myne Aanmerking op het 4. Deel van WAGEN., bl. 119. r. 13. In deeze *Byvoegſels* bl. 40.

Bl. 164. r. 15. „ *Zonder dat omvraag gedaan, of beſluit genomen wordt.*” In de Regiſters van Holland ſtaat, dat 'er geene omvraag wierdt gedaan, „noch de Reſolutie ſyne Excel., lentie aengeſeydt (r).” Na 's Prinſen vertrek, egter, uit de Vergadering, beſloot de meerderheid te ſcheiden; zo als, ſedert, geſchiedde, hoe zeer 'er 't minder getal tegen aantuigde.

Bl. 168. r. 4. v. o. „ *Hy heeft den Geneesmeester genoemd, die hem bediend hadt.*”

Nog

(p) Reſol. Staat. Gener. 14 Nov. 28 Dec. 1616.

(q) Reſol. der Staat. Gen. 8 July 1617.

(r) Reſol. van Holl. 5 Aug. 1617. bl. 177.

Nog in Herfstmaand deezes Jaars, verklaarden ook de Heeren *van Teylingen* en *van der Dussen*, die, toen, uit het midden van Gekommitteerde Raaden, in stilte, naar den Advokaat te Utrecht gezonden waren, om zyne gedagten in te neemen, hem te hebben gevonden, „*noch gansch zwack, ende ongedisponeert tot eenige Besoigne (s).*”

Bl. 175. r. 5. v. o. „Voor-reden gaf hy, — *dat hy, verstaan hebbende, enz. — voorkoomen.*” Deeze woorden zyn getrokken uit *Brand (t)*. De eigenlyke, door den Prinse gebruikt, vinde ik, by geenen Schryver, opgegeeven; ook blykt wel, uit de Registers van Holland, dat men, aldaar, den 30 van Herfst- en den 1 van Wyn-maand, schryvens zynen Doorlugtigheid hadt ontvangen, „daerby geadverteert wordt, „*syne reysens oorfaecke derwaerts,*” (naar den Briele) „wat hy daer gebesoigneert heeft, ende „wat, met deliberatie van de Vroedschappe, „by hem is goetgevonden, om van de ware „gelegenheit te mogen syn bericht, of, moge- „lycken, daer af andere geruchten gespargeert „worden (u);” maar de Brief zelve is niet gedrukt. Doch, in de Resolutien der Algemeene Staaten, leeze ik, dat deeze, insgelyks, een’ Brief van den Prinse ontvangen hadden, en de inhoud komt hier op neder; dat hy, „*verstaan hebbende, dat die Magistraet van Briel van meeninge was eenige Waertgellers te doen lichten, hem derrewaerts hadde vervoert, om hem luyden te disvuaderen,* „en-

(s) Resbl. van Holl. 26 Sept. 1617.

(t) BRAND, Hist. der Reform. 2 D. bl. 631.

(u) Resol. Holl. 1 Oct. 1617. bl. 207.

„ende dat syn Excie, ten selven eynde, ten
 „voorſt. dage, de Vroedſchap aldaer hadde
 „doen vergaderen, die welcke daer op gedeli-
 „bereett hebbende, hem verclaert hadde geen
 „Waertgelders te willen aanneemen, by ſo
 „verre ſy luyden met noch een paer Compai-
 „gnien ſoldaten mochten verſien worden.”

Hunne Hoogmogendheden beſlooten, daarop,
 zyne Doorlugtigheid te danken voor „ſyne
 „ſorchfuldicheyt, moeyten ende arbeyt, ten
 „dienſte van den Lande (v).” Gekommit-
 teerde Raaden zonden, terſtond, een aſchriſt
 van s'Vorſten Brieven, aan de ſtemmende
 Steden, „ter weeringe,” zeyden zy, „van
 „alle quade conſtruction, die op 't voorſz.
 „zyn Excellenties vertreck, ſouden mogen
 „komen te worden gemaeckt (w).”

Bl. 177. r. 8. „De meeste Leden van
Holland begrepen, dat hun geen Sinode kon
opgedrongen worden, tegen hunnen dank; alſo
elk Gewest, by het dertiende Artikel van de
Utrechtsche vereeniging van den jaare 1579,
de beſchikking der zaaken van den Godsdienst
aan zig zelf behouden hadt.” Men ſprak,
 egter, terſtond, by de meerderheid der Bond-
 genooten, met naame by Gelderland en Zeeland,
 de kragt van dit Artikel tegen; oordeelende,
 dat, ſedert den jaare 1583, de byzondere
 Gewesten moesten verſtaan worden, aſtand
 te hebben gedaan van dit regt, ten behoeve
 der Algemeene Staaten, en zulks wel by de
 beſluiten, door dezelve Gewesten, toen ten
 * Regt. tyde, genomen, op het *Afſcheid* * van den
 Land-

(v) Reſol. der Staat. Gener. 2 Oct. 1617.

(w) Reſol. Holl. 1 Oct. 1617. M. 201.

Landraad aan de oostzyde der Maze; by 't welk was voorgeslagen, of het niet raadzaam zoude zyn, het gezegde Artikel in diervoeg; eenpaariglyk, te veranderen, dat alle de Provintien de Evangelische Gereformeerde Religie zoude blyven handhaaven. „sonder eenige veranderinge „daer in te mogen doen, als met gemeen consent „van alle die Bondgenooten (x)?” Doch 'ed meerderheid van Holland, voor zig vasthoudende, dat zy geene nieuwigheden in de Hervormde Leere wilde invoeren, antwoordde hier op, hoofdzaklyk; dat *alle* de Provintien, met naame Holland, op dien voorslag, niet even eens gedacht hadden, en Utrecht 'er volstrekt tegen geweest was; dat, dierhalven, de, verzogte en vereischte, eenpaarige bewilliging, „by de „tsaementlycke vereenigde Provintien (y),” niet was kunnen volgen, noch ook gevolgd, en dat, dus, de zaak, by de Algemeene Staaten, buiten Resolutie, en dit dertiende Artikel „in zyn „geheel en onverandert, was gebleven (x);” terwyl, wat men zelf van de overeenkomst der Gewesten zeggen mogte, „kennelyk was, dat, „niet eenparige meeninge (a), maer alleen „expresse belofte, kracht hadden van reciproque „Obligatien (b).” Ik heb dikwerf gezogt, of,

des-

(x) Resol. der Staat. Gener. 11 July 1583.

(y) Resol. Holl. 14 Juny 1583. *bl. 204.* vergel. PAULUS. Verklaar. der Unie, 2 D. bl. 236 en de daar aangehaalde plaatsen, ook *l. c.* 3 D. pag. 316.

(z) Resol. Holl. 3 July 1618. *bl. 172.*

(a) Dit doelde op het zeggen van Gelderland, dus luidende: „En of wel die *approbative* Resolutien by de Heeren Staten van Hollandt, ende andere Provintien, op 't selve Reces genomen. *ter Vergaderinge van de Generallijde* NIET mochten „zyn ingetrasht, so is, dochthans, notoir, dat de meeninghe „van de Provintien, *tsaemenlyck*, ende van elck in 't particulier, conform tzelve Reces is geweest.” Resol. der Staat. Gener. 11 July 1618.

(b) Resol. der Staat. Gen. van 3, 14 en 20 July 1618; honden-

desniettegenstaande, eene eenparige Resolutie der Bondgenooten, ter verandering van die dertiende Artikel der Unie, mogt genomen zyn; maar betuig, opregtelyk, en zo lief als my de onzydige waarheid is, nimmer eenig hoegenaamd, bondschaplyk, Besluit, deezen aangaande, te hebben gevonden, met naame niet in de Resolutien der Algemeene Staaten; schoon deezen het houden van 't gemeld Reçes hadden toegestaan (d). Ook zoude, myns meenings, de meerderheid der verschillende Gewesten, en de minderheid van Holland, (onder allen welken, mede, Luiden van zeer veel oordeel en kennis waren,) niet nagelaaten hebben, den juisten tyd en dag van zodanig een Besluit te noemen, indien het, waarlyk, aanwezig was geweest.

Ik weet wel, dat de Historieschryver *Bor* (d), van eene, hier omtrend genomen, Resolutie spreekt, en dat, niet alleen minkundigen, voor en na onzen WAGEN., maar ook hy zelve, in 't begin, haar aanweezengeloofd heeft, hoe zeer hy, naderhand, van begrip veranderde (e). Maar, zo *Bor* al gemeend heeft, dat de, by hem, maar zonder maand- of dagteekening, aangehaalde Resolutie, door de *Algemeene* Staaten, ('t geen hy, egter, met zo veel woorden, niet zegt) is vastgesteld, sehynt my die kundige man, wiens goede trouw ik, voor 't overige, in deeze Aanmerkingen, reeds gerqemd heb, hier gedwaald te hebben. De

Re-

dende de aantekeningen van Holland, ter deezer zaake, met welken men, om onzydig te handelen, vergelyken moet die der overige Provinciën; te vinden, in gemelde Resolutie, op den 7, 9, 11 en 18 July 1618, en by UYTENBOE. Kerkel. Hist. 4 D. bl. 957, 961, 966, 970, 974.

(e) Resol. der Staat. Gener. 3 en 6 Mei 1583.

(d) *Bor*, Nederl. Oorl. 2, 19 bl. 403 en 404.

(f) *Vaderl. Hist.* 7 D. bl. 503, en 1. c. 12 D. bl. 163.

Resolutie, van welke hy gewaagt, is, woordelyk, geene andere, dan die de Staaten van Holland, ten doezen opzigte, namen, en waar in uitgelaaten wierden de, hier zo gewigtige en bovenaangehaalde, bewoordingen, „ *sonder* „ *eenige verandering daer in* (in de Religie) „ *te mogen doen, als met gemeen consent van* „ *alle de Bondgenoten (f).*”

Bl. 177. r. 3. v. o. „ CHRISTOFFEL BIESMAN.” Ook de Ambtman en Afgevaardigde, wegens de Ridderfchap van de Veluwe, *Willelm Pieck*, ftemde 'er niet in toe, dan op goedkeuringe van zyn Landfchap (g).

Bl. 179. r. 1. „ *Gemagtigden van Deventer*, — *Hasfelt en Vollenhove.*” *Gerlach Deyfe*, *Nicolaas van Boecholt* en *Hendrick van Haexbergen*, Raedsverwanten en Secretaris, kwamen uit Deventer; *Herman Bloemaert*, uit Hasfelt. Die van Vollenhove vinde ik niet genoemd. Ook wierden de naamen deezer Afgevaardigden niet opgefchreeven, onder de aanwezende Leden der Algemeene Staatsvergadering (h).

Bl. 184. r. 10. v. o. „ *Waardgelders, die in eenige Steden, waren aangenomen.*” In andere gefchiedde dit, vry laater. Zo leeze ik, dat de Vroedschap der Stad Gouda, eerst in Lentemaand van 't volgend jaar 1618, befloot, twee honderd Waardgelders aan te nemen; en wel, „ nadyen, dagelix, in verfcheyden Steden „ beroerten vallen, ende dat nu, van nyeus, „ eenighe foldaten in den Bryel gecomen fyn, „ tegen wille van Magiftraet; ende om te ver- „ hoe-

(f) Men vergelyke *Box*, I. c. met de Refol. van Holl. op 14 Juny 1583. bl. 204.

(g) Refol. Staat. Gener. 11 Nov. 1617.

(h) Refol. der Staat. Gener. 4 Oct. 1617.

„hoeden dat sulx, off dyergelycke, alhyet „mede nyet en zoude mogen geschieden (i).”

Bl. 183. r. 7. v. o. „*Van 't aanstaande vertrek zyner Doorluchtigheid, hadt men berigt gekregen, te Leiden.*” Men zal, egter, ook op andere plaatsen, reeds eenigen tyd te vooren, hebben kunnen vermoeden, dat 'er, in 't kort, iets diergelyks stóndt te gebeuren. Immers, ik vinde de Afgevaardigden van Holland, daaglyks, ter Generaliteit aanwezig, en men hadt, aldaar, reeds in 't. begin van Wynmaand, voorgeslagen, zyne Doorluchtigheid te verzoeken, een keer naar de Steden te doen, en te tragten, om dezelve tot meerder rust te brengen. De Resolutie was alleenlyk. uitgesteld, tot men nader berigt zou hebben gekregen, of Utrecht, (aan welke Stad, wegens Hun Hoogmogendheden, een en andermaal geschreven was) al of niet, aan de hand gaan zoude (k).

Bl. 191. r. 8. „*De Fransche Gezant, MAURIER.*” 't Verdient aanmerking, dat hy belydenis deedt van de *Gereformeerde Religie (l).*

Bl. 191 r. 13. „*De Steden zelve, die, in 't Kerkelyke, verschilden van de meerderheid, verklaarden,* dat zy de Wethouders wilden handhaaven.” Zy verklaarden gelast te zyn, tot „handhaving van de *politycque Authoriteyt* der „Staaten, des Prinsen, en der Wethouderen „van de Steden van Holland en Westvriesland, „mitsgaders tot instandhouding van de wettige „regeering, vryheden en geregtigheden der „voorschreven Steden en Landen (m).” Amster-

(i) Resol. Vroedsch. van Gouda, 2 Maart 1618. N. 227.

(k) Resol. der Staat. Gener. 7 Oct. 1617.

(l) BRAND, Hist. der Reform. 2 D. bl. 730.

(m) Resol. Hout. 18 Mei 1618. bl. 119 en, l. c. 14 Maart 1618. bl. 68.

sterdam deedt die verklaring 't eerste, en Haarlem bedagt 'er zig, eene pooze, op; maar, toen ook Dordrecht, Enkhuizen, Edam en Purmerende zig by Amsterdam voegden, wierdt de Verklaring der laatstgemelde Stad, onder doorgang der *Consenten*, ook by Ridderfchap, Haarlem en alle de overigen aangenomen, en dus, in een eenpaarig Staatsbesluit veranderd (n).

Bl. 194. r 15. „*De Volmagt, in Bloeiimaand hier aan volgende, door de agt Steden, aan haare Gemagtigden ter dagvaart, gegeven.*” By Brand, hier door WAGEN, aangehaald, staat geen dag- of maandteekening dier Volmagt; maar, elders, heeft hy, van de Rotterdamsche spreekende, den 14 van Mei, welke dag ook, by Baudart (o), voorkomt. Deeze Volmagten wierden, ondertusfchen, niet allen, op denzelfden tyd, gegeven en, in Gouda, hadt dit eerst, op den vyf en twintigsten van Zomermaand, plaats (p). Ook verdient het aanmerking, dat 'er, door Gemagtigden van die Stad, geen gebruik van gemaakt was, en dat zy, op den agt en twintigsten van Oogstmaand, daags voor de gevangennameing der drie Heeren, vernietigd wierdt; hoe zeer men, nog lang daarna, tegen het Synode Nationaal bleef. „*Item is verclaerd* (leeze ik „ in

(n) Resol. van Holl. 19 en 21 Mei 1618. bl. 181 en 122.

(o) BRAND, Leven van DE GROOT, bl. 109 en BAUDART, *Memor. X B.* bl. 34.

(p) Resol. der Vroedsch. van Gouda, 25 Juny 1618. bl. 233. 276 en 234. 't Verbindend Slot, 't welk, by Brand niet, by Baudart met andere woorden, opgegeeven wordt, luidt, in die Resolutie, aldus: „*Door onder verbindende ons zelven, ende alle onze poorteren, lyen ende geederen, roerende ende onroerende, presentende saccomende, ageens wygesondere, alle frande gesctadere.*” Soortgelyke woorden waren gemeen, ook in geldelyke Verbandbrieven van die en vroegere tyden.

„ in Stads Register (q),) by de Gecommitteerde,
 „ die opte dachvaerden geweest zyn, dat de
 „ procuratie, by de Vroedschap gepasseerd op
 „ ten XXV Juny lefleden, nooyt verhoondt
 „ en js geweest, nochte yet uyt crachte van dien
 „ gedaen, maer alleen gevolcht de Resolutien
 „ by de Vroedschap genomen, ende omme-
 „ vraech gedaen, off men d'voorz procuratie
 „ zal bewaeren, ofte te nyet doen, waer op
 „ geresolveerd js, dat men se zal casferen,
 „ gelyck daetlyck gedaen js.” De agterdogt,
 welke, als WAGEN. wel zegt, door dit stuk, by
 veelen, ontstaan was, gaf, mischien, oorzaak
 tot dit besluit.

Bl. 199. r. l. „t Geene BIESMAN — verklaard
 hadt, werdt hier ook veroordeelt.” Hy was
 mede, denk ik, onder de, door den Prinse,
 afgezette, Wethouders (r) van Nieuwmegen
 geweest. Immers, de nieuwe Regeering dier
 Stad schreef, den 19 van Louwmaand, aan de
 Algemeene Staaten, dat hy zyne plaatze in
 die Vergadering moest ruimen. Doch hy
 bleef zitten, zeggende: „ dat hy ter Verga-
 „ deringe is compareerende, op te Commissie
 „ van Landtschap van Geldre, endé niet van
 „ de Stat Nymegen int particulier (s).” Ook
 vinde ik hem tegenwoordig, tot den 15 van
 Lentemaand, toen hy, met eene heusche aan-
 spraak, afscheid nam (t). De afkeuring van
 zyn gehouden gedrag en, de intrekking van
 zy-

(q) Resol. der Vroedsch. van Gonda, 28 Aug. 1618,
 bl. 236.

(r) Zie WAGEN. alhier, bl. 192.

(s) Resol. der Staat. Gener. van 14 Jan. 1618.

(t) Resol. der Staat. Gener. van 15 Maart 1618.

zynen Lastbrief, door Gelderland (u), gaf 'er, denkelyk, reden toe.

Bl. 200. o. r. „*Den Graave van KUILEMBURG.*” Ik vinde dien Graave, aanhoudend, ter Vergadering der Algemeene Staaten, (alwaar hy, wegens Gelderland, op zyne beurt, voorzat) van den twaalfden van Louw-, tot den veertienden van Lente-maand, deezes jaars, toen hy afscheid nam, om naar den Gelderschen Landdag te trekken en, by die gelegenheid, betuigde, dat hy, op 't voetspoor zynes Vaders, bereid was, lyf, goed en bloed, voor den Lande, op te zetten; God aanroepende, dat hy Hunne Hoogmogendheden, altyd, getrouw zoude blijven, ter instandhouding en vordering der Gereformeerde Religie; waarna hy, hen tot eenigheid vermaanende, 'er byvoegde, dat, „dewyle zyn L. moet bekennen, dat hem de „Kerkelyke questien te hooge syn, ende „buiten syn verstandt, dat hy hem oock de „selve nyet en verstaet te hemoeyen, tot *par- „tyschappen*, maer wel tot *verdrach* (v)”

Bl. 203. r. 3. v. o. „*Maar, somtyds, wel ontvangen te hebben.*” Zie myne aanmerk. op WAGEN., 9 D. bl. 369. r. 10. v. o.

Bl. 204. r. 3. v. o. „*De Staaten namen den Advokaat — in hunne byzondere bescherming.*”

(u) Zie WAGEN., alhier, bl. 199.

(v) Resol. der Staat. Gener. 12 Jan. 14 Maart 1618. KUILEMBURG; om dit nog met een woord te zeggen; ging, in 't begin van den Zomer deezes jaars, nevens de Heeren *Berk*, Penfionaris van Dordrecht, *Joachim* en *Bermania*, in Gezantschap naar Denemarken, ter regeling van den Tol in de Zond, van zeker gescht over Bremen, en van eene, op handen zynde, Deensche equipage naar Oost-Indiën. Hy keerde, van daar, in Oogstmaand eerstvolgende, terug. Resol. der Staat. Gener. 24 en 28 April, 1 en 4 Mey, en 7 Aug. 1618. en van Holl. 8 en 10 April, bl. 81, 89, 96.

ming." Op voorstel van Haarlem, hadt de meerderheid ook, kort te vooren, verklaard, de Staatsresolutie van den jaare 1586, op de verzekerdheid van *alle* de Leden der Vergadering genoomen, te houden voor vernieuwd (w).

Bl. 215. r. 9. „*Door Holland, betaald.*" Naamlyk, by verschot (x).

Bl. 226. v. o. „Heer van *Asperen*;" zyn Zoon, *Rutger van Boetzelaar*, hadt, onlangs, een Vertoog geschreeven, over 't *nut der Een-dracht*, en was, voor den opdracht aan de Staaten van Holland, met hondert vyftig guldens, na de gewoonte dier tyden, beschonken (y).

Bl. 232. r. 11. v. o. „*De vyf andere vendels — werden, op dezelfde wyze, afgedankt.*" De Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, nevens den Prinse, schreeven, den 31 van Hooimaand, aan hunne Hoogmogendheden, dat „de reesteerende Compagnien Waertgelders „aen zyne Ex^cle, *van selfs, haere wapenen „hebben comen presenteren ende afleggen, „verclarende deselve te sullen bewaeren, tot „naerder ordre en last van zyn Ex^cle (z).*

Bl. 236. r. 6. „*'t Plakaat wordt, — in den Haage, afgekondigd.*" 't Wierdt, voor 't overige, ook den Wetgeveren der Steden, en den Kapiteinen der Waardgelderden, by Brieven der Algemeene Staaten, toegezonden. In Gouda, ontving men het, den 23 van Oogstmaand en, ten zelve dage, besloot ook de Vroedschap al-

(w) Resol. van Holl. 31 Mey 1618. bl. 125. Verg. WAGEN. Vaderl. Hist. 8 D. bl. 174.

(x) Zie DE GROOT, Verancw. Kap. 19. bl. 151. (154) en myne Aanmerk. boven, op WAGEN. el. 109. r. 18.

(y) *De bono Concordia.* Resol. Holl. 13 July 1618. bl. 125.

(z) Resol. Staat. Gen. 1 Aug. 1618.

aldaar, 'er mede toe over te gaan, „*gemerct dat de voorsittende steden de affdanckinge alreede gedaen hebben,*” en mits, „*in alle stillicheydt, by insinuatie, ende nyet by publicatie ofte affixie van billietten (a).*”

Op den 18 bevorens, was reeds 't besluit ter afkondiging, ter Generaliteit, genomen; (b) en hier op kan het schryven steunen van HOGERBEETS, dat de Heeren van Leyden zulks, reeds op dien dag, verstaan hadden (c)

Bl. 237. r. 11. „'t Stuk der Synode *werdt, terstond na 't afdanken der Waerdgelden, ernstig doorgezet, ter Algemeene Staatsvergaderinge.*” Tusschen 't laatst van het afgelopen jaar 1617 (d), en den 30 van Bloecimaand 1618, hadt men dit punt niet, tot het opentlyk onderwerp der tafel hunner Hoogmogendheden, gemaakt. Maar, ten laatstgezegden dage, en nu, zekerlyk, daar toe gunstiger uitzigt was, sloeg de Heer *Nanning*, wegens Friesland voorzittende, den Leden voor, om het zelve weder by de hand te neemen, met verzoek, dat de Provincien 'er zig op geliefden te verklaaren. Op 't aanwyzen, egter, der Hollandsche Leden, dat hun Gewest hier over nog raadpleegde, en zy nader hunnen last zouden inbrengen, wierdt de zaak, eerst tot den volgenden dag, toen tot den 14 van Zomermaand, uitgesteld, wanneer op afdoening wierdt aangedrongen. Op den 16 verklaarde zig Gelderland, Zeeland en Groningen voor 't Synode Nationaal, ook was Vriesland en Over-

(a) Resol. Vroedsch. Gouda, 23 Aug. 1618. *bl.* 283. *Vf.* en 236.

(b) Resol. der Staat. Gener. 18 Juny 1618.

(c) BRAND, Hist. der Reform 2 D. *bl.* 829.

(d) Vergel. WAGEN. alhier, *bl.* 178-180.

Overysfel tot verklaring gereed. Holland verzocht, nogmaals, eenig uitsfel, als raadpleegende, in den haaren, over middelen, ter wegneeming van het tegenwoordig misverstand. Utrecht ondersteunde dit; maar, daar Zeeland reeds hadt aangedrongen, om het besluit, binnen twee of drie dagen, op te maaken, wierdt dit, als bekend is, en straks onze WAGEN. zeggen zal, op den 25 van Zomermaand, volbragt (e).

Bl. 28. r. 23. „*Brieven, — afgezonden aan den Koning van Groot-Brittannien.*” De Algemeene Staaten hadden deezen Vorst, reeds eenige weeken bevoorens, aangeschreeven, dat zy een Nationaal Synode best oordeelden, tot nederlegging der Kerkelyke geschillen. Dan dit besluit was, in afwezen van Holland en regens de stem van Utrecht, genomen. Ook hadt de Griffier *Van Aersfen*, hunne Hoogmogendheden aangediend, „*ten eynde daerop, soude worden geleth,*” dat de Heer *van Matenesse*, hem, des avonds te vooren, was koomen zeggen, dat de Heeren Staaten van Holland niet zouden gedogen, aldus, in *religions-saecken*, tegen hunne regten en privilegien, te worden overstemd (f).

Bl. 239. r. 9. v. o. „*Op Gouda na.*” De Resolutie van Gouda is, in die van Holland, wel zaaklyk. maar niet woordelyk, zo als zy in 't Vroedschapsboek vermeld staat, te vinden. Zy hieldt, onder anderen, deeze sterke bewoordingen in: „*Dat men — nyet en zal consenteren, in een Synode Nationael, nadyen gepresuppo-*
„ *neert.*”

(e) Resol. der Staat. Gener. 30 Mey, 14, 16, 29 Juny 1618.
Zie ook *UITENBOG.* 4 D. bl. 956.

(f) Resol. der Staat. Gener. 6 Juny.

„neert wordt, dat men daer doen zoude decisie
 „van religions zaecken, ende alle andere
 „constringeren te moeten volgen de conclusen,
 „die aldaer zouden worden genomen (g).”

Bl. 246. r. 5. v. o. „’t Zy hier uit, of uit
 eenige andere oorzaak.” Dat ’er, sedert lange,
 nog andere oorzaaken van s’Prinsens misnoegen
 geweest zyn, spruitende, byzonder, uit het bestuur
 der zaaken van oorloge, in welken ’t gezag van
 OLDENBARNEVELD; schoon zyner Doorlugtig-
 heid, somtyds, gunstig, mede zeer veel goldt,
 kan men optnaaken, uit het geen ik, nu en
 dan, in het voorgaande, heb aangetekend (h).

Bl. 247. r. 6. „*Monfieur* BARNEVELD.”
 Indien iemand, thans, in onze taal, een’ man
 van aanzien, met dien titel toefprak, zou men
 het voor een beledigende vernedering, aan de
 zyde van den toegesprookenen, opvatten; om
 dat die benaaming, tegenwoordig, aan Luiden van
 minderen rang, gegeven wordt. Dan de beteekenis
 der woorden verloopt met de tyden, en, schoon
 het woord *Monfieur*, alhier, fcherpelyk kan toe-
 gebeeten zyn, moet men, egter, op ’t oog
 houden, dat, in de zestiende en de eerste
 helft, ten minften, der zeventiende eeuw,
 (waar van hier gesproken wordt) het zelve
 ook, somtyds, omtrend Edelen en andere voor-
 naame Lieden, wierdt gebruikt; zo als, uit
 de onderstaande voorbeelden, genoegzaam
 kan blyken (i). Bl

(g) Refol. der Vroedfch. van Gouda, 21 Aug. 1618. Bl
 235, ook 28 Aug. en 3 Sept. 1618. Bl. 236. 77d. en 237.

(h) Zie myne Aanmerk. in ’t 9 Stukje, Bl. 44—49, 70—84;
 92; 95—97. op WAORN 9 D. Bl. 88. r. 2. Bl. 164 r. 8. v. o.
 Bl. 216. r. 6. v. o.; Bl. 241. r. 14. En in dit 10 St., Bl. 16—
 24, en 26—35. op WAORN. 10 D. Bl. 28. r. 2. v. o. en by-
 zonder Bl. 43. r. 3. v. o.

(i) Zoo lees ik, in de MS. *Resolutions der Gedeputeerde van*

Bl. 253. r. 13. „Op den dag der gevangenis —, zynde Zondag, den negentwintigsten van Oogstmaand.” Voor Zondag, moet men, hier, *Woensdag*, leezen; op welken dag, de 29. inviel. De Resolutien van Holland noemen den dag niet; maar, gelyk dit, uit de Zondags-letter, die, in dit jaar, G. was, is op te maaken, blykt het, boven dien, uit de Besluiten der Algemeene Staaten; in welken de Gevangenneeming verhaald wordt, op „*Mercurii*, den „*xxix Augusti 1618.*”

Bl. 154. r. 1. „*Nythof*, Lieutenant van s'Prinses Lyfwagt, *nam hem* (OLDENBARNEVELD) *gevangen.*” Ik denke, dat hy dezelfde is, dien ik, daar na, genoemd vinde, „*Jr. Gottert* „*van Niethoff*, Ridder, Capⁿ. van de Garde „van syn Ex^cle (k).”

Bl. 256. r. 1. „*Men moet dan de woorden*, by last van de Vergadering van de Heeren Staaten Generaal, *niet aan de onmidlyk volgenden, maar aan de onmiddelyk voorgaanden, hegten.*” Wanneer men, egter, de, in geschil zyn-

de *naders Unte*, (zie het 8 Stukje alhier, *Bl. 7. (g).*) „Zyn „Gecommitteert *Monfieur BENTINCK ende CANT*,” welke twee Heeren Leden waren van dat Kollegie. Zo noemt LEICESTER, ten jaare 1526, den Gouverneur van Sluis in Vlaanderen, in eenen Nederduitschen Brief, „*Monfieur GROENEVELD.*” (BOR, 3 D. *Bl. 17.*) en spreekt, elders, van „*Monfieur VALCKE*, Raedt „van State, ende *Monfieur MENYN*, Raedt ende Pensionaris „van Dordrecht.” Resol. van Holl. 22 Juny — 9 Aug. 1526. *Bl. 332.* „Om niet meerder op te haalen, vindt men, op dit zelve jaar 1620, van 't welke, in den Tekst, onze WAGEN, spreekt, dat hunne Hoogmogendheden in beraad namen, om, in plaatse van den Gezant, aan het Turkische Hof, HAGA, die zyn ontslag hadt gevraagd en verkreegen, derwaarts te zenden, „den persoon van S^r. CORNELIS PAUW, gewezen „Hoofd-Consul te Aleppo.” Resol. der Staat. Gener. 27 Maart 1620. Met dat al, heeft men het, in dien tyd, ook wel eens, nopens Burgeren, gebruikt. BRAND, Leven van DE GROOT *Bl. 253.* (k) Resol. der Staat. Gener. 5 Juny 1623. Vergel. *ARTIMA*, Zaken van Staat en Oorlog, 1 D. *Bl. 845.*

zynde, woorden, aan de onmiddelyk volgende, hegt, vallen zy, myns bedunkens, wel zo ongedrongen. Laat ik myn gevoelen, wat nader, mogen voordraagen.

In de gewoone, of daaglyksche, Resolutien der Algemeene Staaten, is my, hoe naauwkeurig ik zulks getragt heb naar te gaan, niets van eenigen last, tot de gevangenneeming der drie Heeren betreklyk, gebleeken. Ook heeft DE GROOT, (wiens naam ik, onder de, ter Algemeene Staatsvergadering, tegenwoordig geweest zynde, Leden, daaglyks, sedert zyne komst in Gekommitteerde Raaden, tot den 20 van Hooimaand toe, gespeld vinde, en die, verders, wel geweten zal hebben, wat, in de openlyke Vergadering, voorviel en wierdt aange-teekend,) ook heeft DE GROOT, zeg ik, geschreven „ *In het Resolutie Boec*” (der Staaten Generaal) „ *sal daer van niet werden gevonden (1).*”

Dan, ik kan, evenwel, voor my, niet denken, dat de Prins dit alles, zonder voorgaanden last, zou gedaan hebben. Hy liet den drie Staatsdienaaren, by hunne vasthouding, aanzeggen, dat zulks geschiedde „ *uit naam der Algemeene Staaten:*” op de klagt van Holland, over die daad, antwoordde hy, „ dat het geene „ *geschiet was, niet en was by syn ordre*, maer „ *gedaen van wegen de Staten Generael (m).*” in gelyker voege, sprak hy, tegen de Zoonen en Schoonzoonen van den Advokaat; en wie kan, zonder volstrekt bewys, vermoeden, dat MAURITS, die een gezond verstand hadt, dwaas of

(1) Verapwoord. Kapittel. 13. bl. 133.

(m) Waagen., achter. bl. 256, 257 en 259. Resol. van Holl. 29 Aug. 1618. bl. 242.

of onvoorzigtig genoeg geweest zoude zyn , om, in een zaak van zo veel gewigts, dus loslyk, met den naam der Algemeene Staaten, by herhaaling, te speelen, zo hy, uit hoofde van 't een of ander Besluit, 'er geen grond toe gevonden hadt. Ook blykt, meen ik, het tegendeel, wanneer men opmerkt, dat de Algemeene Staaten, toen, na de gevangenneeming, *Rapport* van deeze zaak, ter hunner Vergadering, wierdt gedaan, het verrigtte beslooten goed te keuren, met deeze woorden en redenen „ diewyle niet „ te twyffelen en is, off syn Ex^{te}, ende die „ Heeren uyt deeze Vergadering, neffens hem „ Gecommitteerd, en hebben, *dezen aengaende*, „ *op haere Ho: Mo: Resolutie ende autorisatie*, „ met alle circumspectie, *welgeleth, gehandelt* „ *ende geprocedeert (n)*.” Alwaar de woorden, „ *op haere Ho: Mo: Resolutie ende authorisatie*,” byzonder betreklyk zyn tot de naastvoortaande, „ *dezen aengaende*,” dat is, nopens de *gevangenneeming*; omtrend welke gevangenneeming, dus, die *authorisatie* verleend was.

Ik agte dan, dat men hier zal moeten onderscheiden, tusschen de *lopende* of *daaglyksche* Resolutien, en het, door my, meermaals aangehaald, zo gezegd, *Secret-Boek*. Dit laatste was, uit deszelfs aart, geschikt voor geheime Staatsbesluiten, en dus kunnen de, met Holland verschillende, Provincien, of hunne afwezende Leden, hier in, een' last op MAURITS, en op eenige Hee-

(n) Resol. der Staat. Gener. 29 Aug. 1618. Wyl de Resolutien van Holland, gedrukt en, buiten dien, voor zo ver zy tot dit geval betrekking hebben, in anderen geschriften voorkomen. (BRAND, Hist. der Reformatie. 2 D. II. 345 en wigg.) maar, nergens volledig, dat ik weete, die der Algemeene Staaten, zal ik de laatstgemelden hier agter voegen, onder den Letter C,

Heeren nevens hem, geslagen hebben, welken men, natuurlijk, voor de meerderheid der Hollandische Afgevaardigden hieldt verborgen. De GROOT heeft hier ook aan gedacht; want men vindt, by hem, deeze woorden; „wat zy, *in het* „ *Secreetsboek* hebben doen tekenen, is my ook „ bekend (o).” Maar UYTENBOGAART, die, na hem, schreef, en wiens Schriften (hoe men over dezelve ook oordeele) duidlyk doen zien, dat hy gelegenheid gehad heeft, naauwkeurig van de Staatsbesluiten onderrigt te worden, zegt uitdruklyk, en de zamenhang der zaaken, doet my zyn zeggen gelooven, dat, op den vyfentwintigsten van Oogstmaand des jaars 1618, (en dus vier dagen voor de gevangenneeming) „ wierdt geresolveert, ende in 't *Secreetsboek* „ (so houd de *Notule van 't Prothocol*) geteek- „ kent, dat men den Advocaet s'Lants, OL- „ DENBARNEVELT, ROMBOUT HOGERBEETS, ende „ HUGODE GROOT — *soude nemen in apprehen- „ sie (p).*”

Bl. 256. r. 8. „ *Dussum.*” Lees „ *Eusum*” (q).

Bl. 258. r. 8. „ Verzoekende, *dat men hunnen Vader, — zyn huis tot eene gevangenis gave.*” Dit verzoek wierdt, naemens de Huisvrouw en Kinderen van OLDENBARNEVELD, ook by de Staaten Generaal, door Holland, voorgedraagen, maar, aldaar, *in bedenken* en alles in state gehouden. Zo deedt men ook met de Requesten der Huisvrouwen van HOGERBEETS en DE GROOT, om, by haare Mans, in hegtenis te gaan (r).

Bl. 258. r. 12. v. o. „ VANDER MYLE — (hadt)

zig:

(o) Verantwoord. l. c. N. 135.

(p) UYTENBOGAART, Kerkel. Hist. 4 D. bl. 994.

(q) Zie, hier agter, Bylaage C.

(r) Refol. der Staat. Gener. 31 Aug. 1618.

zig, des nademiddags, by de Algemeene Staaten, vervoegd." Indien dit geschied zy, is het, egter, zeker, dat 'er, in de Resolutien der Algemeene Staaten, geen aantekening van gehouden is (s).

Bl. 260. r. 8. v. o. „Met het uitkoomen deezer Verklaaring." Kort hier na, wierdt ze, geheel anders, nagedrukt; waar op de algemeene Staaten hunnen Drukker, *Hillebrand Jacobsz van Wouw*, gelastten, onderzoek te doen „wie de Drukker is, die de Verklaaring, ge op 't apprehendeeren van de drie Personen, vervalscht, nagedrukt heeft." Ook beval men, dat die drukker, gevonden wordende, door den Officier der plaats, in verzekering zou worden gesteld (t). My is niet gebleeken, of hy agterhaald wierdt.

Men vindt, dat, omstreeks denzelven tyd, zeker *Gerrit Alewynsz*, Kleermaaker in den Haag, den Algemeenen Staaten aankondigde, van, des avonds te vooren, op de heimelykheid, „twee cloecke Mans, gecleet met lange mantels, hebbende hooge hoeden op, van een „nyeuw fatsoen;" (doch welke Kaerels, hem gewaar wordende, zig hadden weggepakt) „te „hebben hooren spreken, van t geen zy „voorhadden te attempteren op den Persoon „van zyne Ex^{te}, toecomende Zondag, gaen „de nae de predicatie," en hoe 't hun moeide, door zekeren dikken Helbardier, onlangs, verhinderd te zyn geworden, om, over de trappen, leidende tot 's Prinses Kamer, naar boven te geraaken; alwaar zy den Vorst meenden om te brengen. Hunne Hoogmogendheden deden, ter-

stond

(s) Zie, hier agter, Bylaage C.

(t) Resol. der Staat. Gener. 7 Sept. 1618

stond, zyner Doorlugtigheid van dit verhaal kennis geven, met verzoek, op zynen persoon te letten, en in den Haage eene halve Kompagnie Ruiteren te doen koomen, om hem te verzellen, wanneer hy ergens begeerde te gaan of te ryden (u). Niet lange na deezen, waarfchouwden die van Zeeland, dat, behalven verscheiden vermoinde Booswigten, die poppen gereed hadden ter brandftigting, wel dertig Jesuiten op 't leeven van MAURITS gingen. De Algemeene Staaten deden toen, werklyk, eenige Ruiteren, ter bewaaring van den Prinse, naar den Haage ontbieden, ook gaven zy een Plakaat uit, tegen de overkomst van eenige Jesuiten herwaarts (v). Voor 't overige, hoe zeer men, aan de Remonstrantsche zyde, en die der Gevangenen, 't verhaal van *Alewynsz*, en der Zeeuwsche Staatsleden, om dat, op geen van beiden, eenig gevolg kwam, als ter verdiening eener plasdanking, verzonnen aanzag, liet het, egter, niet na, meêr (w) indruk te maken, op zulken, die de Gevangenen verdagt hielden naar de Spaansche zyde te hellen, en den Jesuiten gunstig te zyn (x). 'T is, evenwel, zo, dat de Staaten van Holland, nog weinige maanden te voren, eenpariglyk, hadden vastgesteld „tegens „ de Jesuiten en de Roomsche *superstitie*”, by vernieuwing van Plakaaten, in alle Steden te doen waaken (y); zo als zy ook, iets vroeger, aan *Don EMANUEL*, Prinse van Portu-

(u) Resol. der Staat. Gener. 3 Sept. 1618.

(v) Resol. der Staat. Gener. 26 Sept. 1618.

(w) UYTENS. Kerkel. Hist. 4 D. bl. 112.

(x) Vergel. WAORN. alhier. bl. 200 en 201, en den daar aangehaalde UYTENS. 4 D. bl. 938.

(y) Resol. Holl. 19 Mey 1618. bl. 121.

tugal, zeer kwalijk hadden afgenomen, dat hy, in zyne wooning, de Roomfche Mifse, een anderen, dan zynen Huisgenooten, mede hadt laāren toedienen; verbiedende hem, zeer ernstiglyk, zulks in 't vervolg meêr te doen, en den Schout van Delft, tegen hem, handhaavenende, toen dees den Misgangeren, de boete afvorderde, in welke zy, naar 's Lands wetten, gevallen waren. By deeze gelegenheid, hadden dezelve Staaten mede beflooten, den Resident van Venetien, belcefdelyk, „ te doen aenzeggen, van „ inzyn „ Logys, niemant als zyne Domeftycquen tot „ de Godsdienst te admitteren,” op de boete, by 's Lands wetten, gefeld; ja zy deeden, aan Graave KAREL van Egmond, die, 'om eene fchikking te maaken nopens de goederen van zynen, nu overledenen, Broeder, LAMORAAL, zig, thans, uit Brusfel, daar hy, by den Aartshertoge, zeer gezien was, voor een poos, naar den Haage begeeven hadt, boodfchappen, „ dat „ men niet en verftondt, hy hier exercitie van „ Religie fal moghen doen oeffenen (z).”

Bl. 264. r. 1. „ *De Prins wees hen naar de Algemeene Staaten.*” 'T verzoek wierdt ook hier ingebracht, maar in bedenking gehouden. De meerderheid van Holland hadt afdoening verzogt (a).

Bl. 264. r. 7. „ *In eenige Steden, beflooten — aan te houden op het ontfag der Gevangenen.*” In Gouda, wierdt „ *verftaan, dat de „ Gecommitteerden*”(ter dagvaard van Holland), „ *neffens andere goede Steden, devuoir fullen „ doen, ten eynde de gevangene Heeren, naem-*

„ 86-

(*) Refol. Staat. van Holland. 20 Maart 1618. N. 96.

(a) Refol. Staat. Gener. 4 Sept. 1618.

„ *telick den Advocaet van t Landt, Mr. JAN*
„ *VAN OLDENBARNEVELD, ende de Pensiona-*
„ *rissen Hogerbeetz ende de Grooten, sullen*
„ *worden ontslagen, ofte, ten minsten, soe men*
„ *verstaet dat sy misdaen hebben, dat sy mo-*
„ *gen gestelt worden in handen van Rechters,*
„ *dije de judicator, wettelicken, competeert,*
„ *ende dat de priyilegien, vryheden, ende ge-*
„ *rechticheden van t Landt van Hollandt int*
„ *generael, ende van de Steden int perticulier,*
„ *mogen werden gemainteneert (b)."*

Bl. 266. r. 19. „ Los gerugt, *wegens een*
toeleg op 's Prinses leeven. De, by deeze
woorden, gedaane aanhaaling van onzen WA-
GEN., toont, dat hy, alhier, op 't zelfde geval
ziet, van 't welk ik, in deeze *Aanmerkingen*,
blad: 86 en 87, gesproken heb.

Bl. 276. r. 9. „ *Zyne Doorlugtigheid -*
naar Gouda vertrokken, veranderde, aldaar,
de Regeering." Hoezeer, blykens de, ook
by WAG. aangehaalde, Resolutien van Holland,
de Afgevaardigden van die Stad, by de Staaten
van dat Gewest, den 19 van Wynmaand, de
zaak „wat hare stede aengingh," ter bescheiden-
heid van den Prinse gesteld hadden (c), ging het
anders ter Vroedschap toe, alwaar, weinige da-
gen voor s' Prinses komst, eenparig beslooten
was, hem eene bezending, van ten minsten zes
Leden, te doen, en op de nadruklykste wyze,
te verzoeken, geene verandering alhier te maa-
ken; „ *nadyen*" ('t zyn woorden) „ *hyer geen*
„ *onrust en is in de Kercke, nochte onder de Re-*
„ *genten, nochte Borgherie; ende dat zyn Exlie*
„ *zelfs*

(b) Resol. Vroedsch. Gouda 10 Sept. 1618. Bl. 338.

(c) WAGEN. alhier. Bl. 279.

„zelfs ook, dickwils, verclaert heeft, dat de
 „zaecke van der Goude een ander zaecke is,
 „als die van andere Steden (d).” Of die bezen-
 ding, egter, doorging, is my onbewust. Zeker
 gaat het, dat 'er geen verflag ter Vroedschap van
 gedaan wierdt, en dat, toen de Prins, op den eer-
 sten van Slagtnaand, s'morgens ten agt uuren, ter
 Vroedschap verscheen, men, weder, omvraage
 deedt, „*off men eenich vermaen doen zal, om*
 „*zyn Ex^{te} te beweghen, geen veranderinghe*
 „*te doen, maer de Stadt te laeten ende mainc-*
 „*teneeren in heure Priuilegien, off dat men*
 „*sal zwygghen?*” Waar op men besloot tot het
 eerste (e). Gelyk ook, dien volgende, „*zyn*
 „*Ex^{te} in de Vroedschap gecompareert zynde,*
 „*ende gezeydt hebbende, dat hy zeeckere*
 „*Propositie hadde te doen, den oudsten Bur-*
 „*gem^r. Gerardt Cornelisz. de Langbe (f),*
 „*uyten naeme ende van wegghen de gemeene*
 „*Vroedschap, vermaeninge gedaen heeft,*
 „*om zyn Ex^{te} te beweghen gheen veranderinghe*
 „*te doen.*— *Waer op, by zyn Ex^{te}, zyn*
 „*teghen redenen gezeydt zynde, heeft de Vroedt-*
 „*schap afgedanct, ende haer ontslagghen van den*
 „*eedt, dye zy gedaen hadden (g).*”

Bl.

(d) Resol. Vroedsch. Gouda 26 Oct. 1618. *bl.* 238. *Vj* en 239. De laatste woorden zagen, mooglyk, op de, na de opregting der Republiek, verschillende denkwijze dezzer Stad met anderen, omtrent de *voortwaardelyke voorbeschikking (gubcon., distinceerde Prodestinatie;)*” waar nopens zig de meerderheid van Holland, en de Remonstrantsche Schryvers, te meermaalen, beriepen. Zie Antw. van Holl. aan Gelderl. in de Resol. der Generalt. 20 July 1618. ook by Uitenbog. l. c. 4 D *bl.* 976. De Groot, Verantw. Kap. 3.. *bl.* 33. en Kap. 19. *bl.* 176, 205.

(e) Resol. Vroedsch. Gouda. 1 Nov. 1618. *bl.* 239.

(f) Hy is dezelfde, die, met eenige Hollandische Heeren, de bewuste byeenkomst, ten huize van *Trefel* (zie WAGEN. alhier. *bl.* 210. en De Groot, *Verantw.* Kap. 19. *bl.* 246.) hadt bygewoond.

(g) Resol. Vroedsch. Goud. 1618. *bl.* 239. *Vj*.

Bl. 276. r. 18. „*De Prins vertrok naar Amsterdam.*” Vergelyk WAGEN. Hiltorie van Amsterdam, 4 D. bl. 304—315.

Bl. 281. (3.) „Deeze was, meenik, *Kornelis van Turenstein Adriaanszoon.*” Ik vinde het ambt van Tresaurier der Stad Dordrecht, ten deezen tyde en eenige Jaaren vroeger, bekleed, door *Johan de Witt Willemszoon (h).*

Bl. 282. r. 17. „*Van Boekhorst.*” Leez „*van der Boeckhorst*” (i).

Bl. 285. r. 10. „Kort na 't vatten *des Advokaats, leverde een der Fransche Gezanten een Ver- toog in*” enz. My heugt niet, eenig gewag van dit Vertoog, in de Resolutien van Staat, gevonden te hebben, en 't schynt my eêr toe, dat de Ambassadeurs der verschillende Mogendheden zig, over deeze gewigtige stof, niet uitlieten, voor zy hunne Meesteren daar over geraadpleegd en last gekregen hadden. BOISSIS, buitengewoon Gezant van Frankryk, voornaamenlyk hier gekoomen, om te verzoeken, dat VAN AERSSSEN „*gestraft ende gecastyd wierde van zyne im- posture ende calumnie (k)*”, en misnoegd, dat hier aan niet voldaan wierdt, keerde wel naar Frankryk, en weigerde een' Keten van f4000 -- voor zig, en een' voor elken zyner Zoonen, (gelyk hem

(b) BEVERWYK, Beschryv. van Dordr. bl. 231, en BALEW, Beschryv. van Dordr. bl. 332.

(c) Resol. van Holl. 15 Sept. 1618. bl. 286.

(k) Resol. der Staat. Gener. 30 Aug. 1618. Den Heere VAN AERSSSEN wierdt vergund, zig, by monde en geschrifte, op de hem aangelegde beschuldiging, te verdedigen; ook wierdt hy, omlangs daarna, by Brieven van de Algemeene Staaten aan den Koning zelve, vrygesprooken; waar mede men, egter, in Frankryk, wiens Ambassadeur zelf op 't verbranden dier Schriften aanhieldt, ten dien tyde geen genoegen nam. Resol. Staat. Gener. 1 en 3 Sept., 1 en 5 Oct. 1618. en UYTEND. l. c. bl. 162—1604, 1007—1008.

hem de Staaten toegelegd hadden) aan te neemen, zo lang men den Koning geen regt, zo als hy't noemde, gedaan hadt, maar verklaarde, nog by zyn afscheid, ter algemeene Staatsvergaderinge, dat, zo de Gevangenen eene zamenzweering gemaakt hadden tegen 't Land, of de rust en vrede van dien, het „redelyk was, dat zy hier „over straf ontvongen;” 'er, egter, byvoegende, dat de waereld, uit het beleid van hunne Hoogmogendheden, „zoude oordeelen over der- „zelver goede of confuse Regieringe (1).”

Bl. 288. r. 14. v. o. „De Griffier, *Henrik Pots*.” Elders heet hy „*Secretaris, in de „zaecke van de Gevangens.*” Hy was *Prokur- „neur*, voor het Hof van Holland (m).

Bl. 293. r. 3. „Het Lyk (van *Ledenberg*) werd — gekist.” Om 't voor bederf te bewaren, hadt men de harsenen, uit den pan, geligt, en 't ligchaam, met aloë, mirrhe, wierook en geest van wyn, gebalsemd (n). Schoon, eerst in 't volgend jaar, over Ledenberg gevonnist wierdt, beslooten egter, thans, de algemeene Staaten, (na hun, door de FiskaaLEN, *rapport* gedaan was,) aan de Staaten van Utrecht, by voorraad, te verzoeken, dat „, also het blyckt, „dat Gillis van Ledenberch, in de gevangenisse, „hem seluen heeft omgebracht *conscientia scele- „ris, sonder dat hem eenige dreymementen van „scherper examinatie syn gedaen*, 't welke een „delict is, meriteerende confiscatie van goederen,” daarom welgem: Staaten „de goederen „van den voorz. Ledenberch wilden doen in- „ven-

(1) Resol. van Staat. Gener. 30. 31 Aug. 5 en 7 Sept. 1618.

(m) Resol. Staat. Gener. 15 Dec. 1618.

(n) Resol. Staat. Gener. 30 Oct. 1618.

„ventariseren ende annoteren, ende in annotatie houden, tot dat de saecken ten princiepale zal worden gedecideert (o).”

Bl. 301. r. 8. v. o. „Nationale Sinode, te Dordrecht, — aangevangen.” Omtrend twee maanden bevorens, hadt de Prins, aan de Algemeene Staaten, voorgeslaagen, het gemelde Sinode in *den Haage* te houden, als, uit hoofde der hooge Vergaderingen, enz. meêr gelegen, dan Dordrecht. Doch hunne Hoogmogendheden bleeven by derzelver gevoelen(p).

Bl. 307. r. 2. „Gezantschap — naar Deenemarken.” Zie myne Aanteekening, in de *note* (v). bl. 77, van de *Byvoegs.* en *Aanmerk.* op dit Deel.

Bl. 307. r. 11. v. o. „Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij, met de Engelsche, te vereenigen.” Zie 't gezegde, in myne Aanmerking, op dit deel van WAGEN. bl. 97. r. 15.

Bl. 308. r. 11. v. o. „Omtrent Goereede, — ontdekt de grondslagen van eene overoude Stad, enz.” Ik heb, voorheen (q) reeds, kortelyk, van deeze plaats, gesproken en vermeend, dat dezelve, voor 't oude *Wisslam*, van 't welk, zo aanstonds, onze WAGEN. spreken zal, niet wel kan gehouden worden. Nog in 't afgeloopen jaar, is my, uit Goederede, een, toen pas gevonden, zeer uitgesleeten, maar, zo 't my toefchynt, Romeinsche Penning, nevens eenige Graaflyke Munt, toegezonden. Soortgelyke en andere Oudheden, die niet aard-vast zyn, kunnen

(o) Refol. der Staat. Gener. van 30 Sept. 1618. Vergel. BAUDARD, *Mémoires*, 10 B. bl. 64 en 65. URTEGA, I. c. 4 D. bl. 1006 en 1007.

(p) Refol. der Staat. Gener. 13 Oct. 1618.

(q) Zie myne Aanmerk op *Vaderl. Hist.* 2 D. bl. 54. r. 11.

'er, egter langs verscheiden wegen, gekoomen wezen, en leeveren, by my, geen vast bewys op, dat juist deeze plaats, door Romeinen, bewoond zy geweest of, onder hun, gebloeid hebbe (r); hoezeer ik, voor 't overige, zulks, evenwel, niet stellig tegenspreek en, elders, breder onderzocht heb (s).

Bl. 308. r. 17. „*De Nederlandsche Admiraal, Mooi LAMBERT.*” Ik heb reeds, elders, van hem gewaagd. Hy voert, in de Resolutien der Algemeene Staaten, alleenlyk den naam

van

(*) Ik herinner my, by deeze gelegenheid, hoe in, of omtrend, den jaare 1778, aan my, toen nog woonagtig in den Bricle, uit de Goerdc gemeld wierdt, dat, aldaar, onlangs, by laag water, niet alleen zeer oude en zwaare Steenen waren gevonden, maar ook eenige zilvere Muntyes, die, meest al, zeer gaaf waren, en het jaartal van 1182, nevens *Arabishe* opschriften, droegen; welker beteekenis myne taalkundige Vrienden oordelden, op de Christenen te kunnen zien. Ik gaf 'er kennis van, onder anderen, aan de Keizerlyke Maatschappij der Wetenschappen te Brusel; alwaar één myner Medeleden giste, of ook deeze stukjes, gedurende de Regeering van *Boudewyn*, de IV., of van *Gul de Lusignan*, beide Koningen van Jerusaleem, in de 12de eeuw, mogten geslagen en, door eenen der Heeren van Voorne, op een kruistogt geweest zynde, herwaarts gebragt zyn: *Memoir. de l'Acad. de Brus: T. 3. Jour: p. 11.*

Na ik, sedert, ben onderrigt geworden, dat men, nog hendaags, foorigelyke Penningjes op de Moordche kust ziet loopen, en dat, weinige jaaren te voren, een Schip, van daar koomende, omtrend de Goerdc, is verongelukt, aan wiens boord zig een Jood bevondt, die veele vreemde gelden by zig hadt, kan het, zeer ligtelyk, gebeurd zyn, dat dit soort van *Blanquillas* hier toe behoord hebbe, en 't Arabisch jaartal 1182 dat der *Hegira* aanduidt, 't geen overeenkomt met ons jaar 1768.

Daar ik hier van de *Goerdc*, 't *Arabisch* en *Wisslam* gewaage, denk ik, weder, aan 't gezegde van *Hugo de Groot*, die, in een Arabisch Schryver, vyf honderd jaar voor hem geleefd hebbende, vermeende gewag van Goederede te hebben gevonden. Ik heb die plaats breder onderzocht, in 't ode Stukje, bl. 58—63, van deeze *Rytwysf. en Danmark.* op *WACM.*, en twiſſde aldaar, bl. 61., of die beroemde Man 't *Arabisch* gekend hadt. Maar ik heb gedwaald. 'Er is geen twyffel aan. Hy, die 't oog slegts wendt naar de Groot's *Arabis*; en die, aldaar, page 35. 36. cas. inzielt, moet zig ten vollen overtuigd houden, dat de Fenix der Nederlandsche Letterkundigen ook dier taale niet onkundig was. Ook roemt hem *Christenius*, ten deezen opzigte. Zie *BRAND.* Leven van Dr. *GROOT.* bl. 434.

(s) In myne *Disputas de Imperio WILH. BIS.*

van *Capitein en Commandeur in de Middellandsche Zee, tegen de Zeeroveren*. By den Lande waren thans, de Heer van *Obdam*, wegens Holland, en *Haultaing*, wegens Zeeland (t), *Lieutenant-Admiraals*; die men, somtyds, *Admiraals* noemde.

Bl. 309. r. 15. „*FILIPS WILLEM*.” Vergelyk, nopens hem, myne Aanteekening in dit stukje bl. 2-10.

Bl. 311. r. 13. *Men zag de afgevaardigden tot de Synode —, te Dordrecht, aankomen.*” De *Ukheemschen* hadden, vooraf, ter Vergadering der Algemeene Staaten hunne opwachting gemaakt. De Engelschen waren, aldaar, door den Ambassadeur CARLETON, ingeleid (u).

Bl. 339. r. 11. v. o. „’t Is aanmerklyk, dat de Heeren van VEENHUIZEN en van SOMMELSDYCK, uit de Vergadering vertrokken, toen men, op den twee- en- twintigsten, over ’t stuk der *Gevangenen, begon te raadpleegen.*” ’t Is waar, dat, op den kant der Hollandsche Resolutie van dien dag, staat aangeteekend; „*Heeren van Veenhuijsen ende Sommelsdyck zyn ver-, trocken enz. (v).*” Maar ik twyffel, of men, voor *Veenhuijsen*, niet *Benthuijsen*, leezen moet. Immers, in den voorafgaanden Lyst der aanwezende Leden, worden wel *Benthuijsen* en *Sommelsdyck*, maar, geenzints, *Veenhuijsen* vermeld; dien ik ook, na het vangen van den Advokaat, slegts ééns tegenwoordig vinde; te weten, op den 22 van Wynmaand, des jaars 1618, toen zyn Bloedverwant, de Heer VAN BREDERODE, ’t eerst zitting nam (w), in Holland. Ook zyn, veelligt, op den twee en

twin-

(t) Resol. Staat. Gener. 1 en 2 Mey 1618, en 22 Maart 1625.

(u) Resol. der Staat. Gener. 6 en 10 Nov. 1618.

(v) Resol. van Holl. 22 Jan. 1619. bl. 5.

(w) Resol. Holl. 22 Oct. 1618. bl. 313.

- twintigsten, *Benthuisen* en *Sommelsdyk*, om andere, en min wigtige, redenen, dan die onze treflyke Schryver bedoelt, tot het einde der raadplegingen, niet aanwezig gebleven; 't geen ik, nopens *Sommelsdyk*, te eerder zou oordeelen, om dat het Request (x) der Huisvrouw en Kinderen van OLDENBARNEVELD, waar van hier WAG. spreekt, my, in de Hollandſche Resolutien, voorkomt, niet, den 22., ten tyde van dit vertrek uit de Vergadering, maar, eerst op den 29. van Louwmaand, ingelopen en, den volgenden dag, behandeld te zyn; by welke gelegenheid, verders, *Sommelsdyk* wel, geduurende de raadplegingen over dit verzoek, vertrok, maar, des niet te min, na dat de Staaten aan hem hadden gelaaten, „of „ hy, over de deliberatie van der ſaecke begeert „ *present* te wezen, of hem te *absenteren* (y) ?” het eerste verkoos en, werkelyk, ook aanwezig was en bleef, wanneer, hier omtrend, iets voorviel: dat, egter, weinig gebeurde, sedert de regtspleeginge in handen der, daar toe gekoorene, Regteren gesteld was (x). Bl.

(x) Zie het zelve in 't *Leven van Oldenbarnev.* bl. 146 en 147.

(y) *Leven van Oldenbarneveld.* bl. 147.

(z) Zie Resol. van Holl. 29, 30, 31 Jan. 4, 5, 7 Febr. 8 en 11 Maart 1619, bl. 12, 13, 15, 20, 22, 25, 23 en 39. Ik weet wel, dat, toen de Heer VAN VRENHUEN, in Wyumaand van dit zelve jaar, uit de Ridderſchap gezet en hem te laſt gelegd wierdt, dat, ſchoon de „ *Alliantie* ende andere *conſideration*, door welken hy, met Mr. JAN VAN OLDENBARNEVELT, verplicht” (d. i. verbonden), was, hem wel hadden „ behooren vermaant ende bewoghen te hebben, om, *door hien*” (lees *zyn*) „ *ontydelyk, compareeren ter Vergaderinge, de vryheydt van de Advyzen van de Edele Mogt. Heeren Staten* „ nyr te benemen, deſelve, nochtans, des verſocht ſynde „ geweest, *geweygert heeft hem te vertrekken*, daar over niet „ alleen onluſt is ontaen, maer apparent is te volgen, dat „ de Steden, openlyck, haer ſouden geraecken te verſtaen, „ met hem langer niet te willen ſtuen.” Resol. Holl. 29 Oct. 1619. bl. 244. Maar, dat dit geval verſchillend is, van dat geen, van 't welk, in den Tekst van WAOSN., geſproken wordt, is, onder anderen, daar uit blykbaar, dat, zo, in het Kantſchrift der boven aangehaalde Resol. van 22 Jan., de naam van *Benthuisen* al niet verkeerd gedrukt is, hy, egter, volgens dezelve Kanttekening, uit de Vergadering, werkelyk, zou vertrokken zyn; 't geen tegen het gezegde der Resolutie van den 29 Oct. 1619 aanloopt.

Bl. 339. r. 3. „*Dat hy*” (AERSSSEN, Heer van *Sommelsdyk*) „*den Advokaat, eenige jaaren herwaarts, een vyandlyk hart toegedragen hadt,*” enz. WAGEN. en anderen, voor hem, hebben, en, zo ik meene, te regt begreepen, dat de haat van AERSSSEN, tegen OLDENBARNEVELD, daar uit ontstaan was, dat de eerste den laaften aanzag, hem ontzet te hebben van zyn Gezantschap in Frankryk (a). De Staaten van Holland hadden, reeds voor 't jaar 1613, in beraad gelegd, AERSSSEN van daar terug te roepen, hem, in dat Ryk, niet meêr dienstig oordeelende; ook wierdt hy, kort daar aan, met verlof, een keer herwaarts doende, door den Franschen Gezant, DU MAURIER, beschuldigd, onrust ten Hove gezaaid, en zig, by zyn vertrek, gelaaten te hebben, als meende hy niet terug te koomen, onder welken glimp, hy het gewoon geschenk van afscheid voor de Ambassadeurs hadt weeten te erlangen. Zeer wydlustig verdedigde AERSSSEN zig, by monde en geschrifte, ter Vergadering van hunne Hoogmogendheden, alwaar de meesten, schoon tegen den zin van Holland, neigden om hem, nog voor een jaar, naar Frankryk te rug te zenden (b). Dan, zo dra hy vernam, hoe die verdediging, door DU MAURIER, als beleedigend voor zyn Hof, wierdt aangezien, en dees last hadt, op deszelfs *rappel* aan te dringen, vroeg hy zelve ontslag. Ik lees, dat, toen de Algemeene Staaten, hierop, beslooten, de stukken, hem raakende, aan de Bondgenooten te zenden, om 'er zig op te verklaaren, met verbod aan de Klerken van 'er, onderhandsche, afschriften van

(a) Vaderl. Hist. 10 D. H. 82.

(b) Resol. Staat. Gener. 23 Oct. 2, 7, 12 Nov. 1613.

van te maaken, de Hollandfche Leden, die niet eerder tegenwoordig geweest waren, even voor 't eindigen der Vergadering binnen kwamen, en dat OLDENBARNEVELD, terftond, zig, in deezer voege, uithiet; „ *by fo verre als de Provinciën* „ *fouden inclineren om den voorsz. AERSSSEN we-* „ *derom naer Franckryck te zenden (also zyn E.* „ *den Heere DU MAURIER heeft opgehouden, het* „ *Landt ende den voorsz. AERSSSEN ten besten,* „ *ende hy in de Vergaderinge nyet en is gecompaa-* „ *reert) dat hy hier van den voorsz. Heere DU* „ *MAURIER sal adverteren, off hy noch soude* „ *begeren gehoort te worden.*” Waar op, egter, verftaan wierdt; „ *dat men dese faecke naerder zou* „ *examineren, ende in bedencken houden (c).*” DU MAURIER, ondertusfchen, weinige dagen, daar aan, ter Vergadering verfcheenen en, heftig, tegen den handel van AERSSSEN, uitvaarende, ver- toonde brieven van de Koninginne Regentesfe, en van den eerften Staatsfecretaris, by welke AERSSSEN's komst, naar 't Ryk, voor onaangenaam wierdt verklaard, en hunne Hoogmogentheden verzogt, een' anderen, in deszelfs plaats, te zenden (d). Hier over ontftondt veel verfchils, onder de Algemeene Staats-Leden, by welken de Heer VAN AERSSSEN veele vrienden hadt. Gelderland, Holland en Overysfel wilden hem, die, voorzig- tiglyk, nader, op een eerlyk ontfag aanhieldt, zulks inwilligen, en sommigen deezer, (waar onder, egter, Holland niet behoorde) hem in eenig ander *eerlyk officie* gebruiken; doch Zee- land ftondt op zyne te rug zending naar Frank- ryk. Vriesland verklaarde zig ongelast; en Gro-

(c) Refol. Staat. Gener. 12 Nov. 1619.

(d) Refol. Staat. Gener. 15 Nov. 1619.

Grotingen, met Ommelanden, ontsloeg hem noode, hadt hy zelve 't niet gevraagd. De President maakte, toen, zwaarigheid te besluiten. Maar Holland drong, sedert, aan, om de zaak, ten bywezen zyner Doorlugtigheid en des Raads van Staat, af te doen (e); en, na dat MAURITS, nevens den Raad, verklaard hadt het ontslag noodzaaklyk te houden, alzo de Prins zeide, verscheiden Fransche Brieven geleezen te hebben, uit welken bleek, dat, by de wederkeering van SOMMELSDYK, het Land een *affront* soude worden gedaan, wierdt dit ontslag, by meerderheid van stemmen, vastgesteld en, op den verderen voorslag zyner Doorlugtigheid, beslooten, GIDEON VAN BOETSELAAR, Heere van *Langerak*, tot gewoon, en den Heere VANDER MYLE, tot buitengewoon, Gezant, naar 't meergemelde Ryk te zenden (f). 't Is klaar te zien, dat 's Lands Advokaat; 't zy men oordeele, dat hy wel of kwaalyk deedt; hier in, een voornaame hand gehad heeft.

Bl. 340. (5.) „De Raadsheer KOUWENHOVEN, DE GROOT *in den graad van agterzusters-kinderen bestaande*, verzogt verschoond te worden *van over zyne zaak, als Regter, te zitten*,” in plaats der woorden „DE GROOT,” moet men lezen „DE GROOTS *Huisvrouw* (g).” Of eenigen der Regteren dit, slegts, deden, om zig voor naspraak te kunnen dekken, is my onbewust. De Resolutien van Holland leeren, met zo veele woorden, dat „*alle ende elck* van „de Heeren *Ghenomineerden*, by veel reden, sochten, hen van dese last te excuse-

„ren

(e) Resol. Staat. Gener. 11, 13 Dec. 1613. en 31 Jan. 1614.

(f) Resol. Staat. Gener. 1 en 3 Feb. 1614.

(g) MS. Register der Resol. van den Hove, van den President Hinnia. 3 Sept. 1619.

„ren (*h*).” Ook heeft onze WAGEN. reeds gezegd, dat de Griffier, naderhand Raadpensionaris, DUIK mede gewenscht hadt, zig te doen ontslaan (*i*). Toen de brief der Staaten van Holland, by welken hun Edel Mogendheden „verfoght „en gecommitteert hadden de vier oudste en „voorsittende Raden van den Hove,” in het Hof, overwogen wierdt, opperdeneenige Leden, aldaar, hunne bedenkykheden, waarom die Raden, in dit werk, niet hadden behooren te worden gebruikt, „alleguerende, particulierlyck, den „Here CROMHOUT de grote familiariteyt, die „hy gehad heeft, met den Here Advokaat „Oldenbarnevelt, in vele dyckagien en gemeen- „schappen, en met Hogerbeets ende Grotius; „daar van hy kinderen ten doope gehouden „heeft (*k*).” Ook begreep men, by 't voorn Hof, deeze redenen, en die van KOUWENBURG, den Staaten te moeten overschryven. Dan zyne Doorlugtigheid vondt goed, dat het Hof zelve de wigtigheid der verontschuldiging moest beoordeelen; waar toe men, den volgenden dag, overging en, toen, besloot, dat de redenen niet gewigtig genoeg waren, om zig, in deeze zaak, aan 's Lands dienst te onttrekken; 't geen men, daar op, den Staaten aandiende (*l*); die, reeds, in het zelve begrip stonden.

Bl. 348. r. 14. „*Van ons, op zyne plaats, (o) geboekt.*” Vergelyk ook myne Aanmerk. op 9 D. bl. 272. r. 5. v. o.

Bl.

(*h*) Resol. van Holl. 31 Jan. 1619. bl. 16.

(*i*) Vaderl. Hist. 10 D. bl. 296.

(*k*) Register der Resol. van den Hove van den President HINIÖSA. 1 Febr. 1619. MS.

(*l*) Regist. HINIÖSA. MS. 5 en 6 Febr. Zie ook Resol. van Holl. 31 Jan. 1619. bl. 16.

Bl. 353. r. 14. „*Van eenige Heeren, hadt hy — geschenken genooten. — Van de Spaansche zyde, hadt hy niets getrokken.*” Te weeten, niets, zonder vergunning der Staaten; want, hier in, bestondt (m), en kon ook, ten deezen opzigte, alleen bestaan, de beschuldiging (n).

Bl. 353. r. 7. v. o. „*Dat zyne Doorlugsigheid naar de Souverainiteit of naar meerder gezag, stondt, hadt hy gevreesd.*” Vergel. myne Aanteeken., in 't 9 Stukje, byzonder bl. 48 en 49, op WAGEN., 9 D. bl. 88 r. 2. De Advokaat schreef, den 15 van Bloeiimaand, aan *Van der Myle*, dat hy de redenen, op welke zyne vreeze gegrond was, aan de Regteren, in 't lange, verhaald hadt. Zy zyn, nevens 't antwoord, 't welk 'er MAURITS op gaf (o), mischien, nog aanweezig; doch my niet in handen gekoomen.

Bl. 369. r. 13. „*In de Resolutien van Holland, staat aanteekend*” enz. De omstandigheid der tegenwoordige Regeering van Holland bragt, egter, niet mede, den lof van 's Lands Advokaat, in haare Besluiten, te vereeuwigen. Ik meene dan liefst, dat het, hier, by WAGEN. aangehaalde, moet gehouden worden voor de byzondere aanteekening van der Staaten Sekretaris, Mr. ADRIAAN DUIK, Man van gemaatigden aart, en die, by wigtige gebeurtenissen, te meermaalen, de gewoonte hadt, zyne wenschen, of gedagten, in zyn *Memoriaal*, aan te teek-

(m) WAGEN. Vaderl. Hist. 16. D. bl. 366. v. 3-4.

(n) Vergelyk, voor 't overige, hier mede, myn gezegde in het 9 Stukje, bl. 102-104. op WAGEN. 9. D. bl. 369. r. 10-9. e. en Leeven van OLDENBARNEVELD. bl. 157, 170 en 171.

(o) Leeven van OLDENBARNEVELD. bl. 155 en 156.

kenen (p). Ik zeg, in zyn *Memoriaal*; want sommige Besluiten wierden breeder *geëxamineerd*, dan zy, in de gedrukte *Hollandsche Resolutien*, van deezen tyd, gevonden worden. Men vergelyke maar eens de Resolutie van den 30 January 1619; bl. 13., genomen op 't verzoek der Weduwe en Kinderen van *Oldenbarneveld*, ter afweering van den Heere van *Sommelsdyk*, uit de Vergadering, wanneer over hunne zaak zou worden geraadpleegd, met die geene, welke, in 't leeven van 's Lands Advokaat, *bl. 147.*, gevonden wordt.

't Lyk des Advokaats, met de kleederen, terstond, in eene, bystaande, kiste gelegd, die men losfelyk toefpykerde en in de Hof-Kapelle bragt, wierdt, met verlof der Regteren, door de Bloedverwanten, in den eerstvolgenden nagt, na behoorlyk gewasfchen te zyn, met het hoofd, in een wasfen kleed en betere kiste, verplaatst en, met weinig toefstel, in tegenwoordigheid van verscheiden personen, eerlyk begraven. De Weduwe en Kinderen hadden verzogt, het lyk naar *Berkel*, zyne Ambagtsheerlykheid, te vervoeren; maar de Regters verklaarden, zig niet gelast te vinden, hier omtrend, eenige verandering te maaken in de Resolutie der Algemeene Staaten, ten zelve dage genomen, dan van welke ik, de Resolutien, over dit jaar, niet by der hand hebbende, niet kan oordeelen. Wyl ik, egter, nergens, duidelyk vinde, dat hy uit den Haage vervoerd is, en wyl UYTENBOGAERT, na gezegd te hebben, dat het ligchaam in de *Kapel op het Hof* wierdt gebragt en, aldaar, gestelt, „*tot de verweckinge uyt den dooden*,”

(p) Ref. van Holl. 30 Sept. 1608. N. 223 en WAERN. 9. D. 1382.

'er, daar na, maar zonder nadere benoeming van plaats, byvoegt, dat (q) het „*eerlyk is begraven* (r),” zou ik, behoudens beter oordeel, tot nog toe, liefst gelooven, dat het, in de meergemelde Hofkapel, of Fransche Kerk, immers toen ten tyde, is gebleeven; schoon het, in vervolg, naar Berkel kan vervoerd zyn; waar van ik niet geheel vreemd ben. Toen deeze Kerk, in den jaare 1763, vernieuwd wierd en, door my en andere Minnaars van 'slands vroegere Historie, alle zeldzaamheden werden naargespoord, is, nopens dityk, myns weetens, niets ontdekt geworden.

Bl. 370. r. 15. „*Sententie* gegaan.” Zie myn gezegde op Wag. bl. 293. r. 3., alhier.

Bl. 374 r. 2. „Aan wiens Hof hy (DE HAAN) stierf.” De Hertog van Holstein hadt hem het Slot van *Tonningen*, ter wooning, gegeven. Niet ver van daar, tusfchen de Rivieren d'Eider en de Treene, omtrend drie mylen van zee, bouwden eenige gevlugte Remonstranten, in den jaare 1621, eene kleine, onbemuurde, Stad, aan welke de Hertog, by voorraad, veele voorregten hadt geschonken, en die, naar hem, den naam van *Frederikstadt* kreeg. *Willem van Horen*, Heer van Wedde en Westerwolde enz., was de voornaame aandryver en bevorderaar van dit werk. Hy zette 'er zig, nevens de Heeren *van Moersbergen*, *Pieter de Graaf*, Broeder van den, afgezetten, Amsterdamschen oud-Burgemeester, en eenige anderen, neder. *Moersbergen* (s) bekleedde hier het ambt van Opperregter, of Vertegenwoordiger des Her-

(q) Kerklyke Historie. bl. 1210.

(r) l. c. bl. 1213. Vergel. Leven van OLDERS. bl. 257 en 261.

† gees meest uit UYTHOOF. getrokken is.

(s) Vergel. WAGN. alhier. bl. 283.

Hertoge, en zyne Dogter, *Katharina*, lag 'er, ten jaare 1624, den eersten steen der Remonstrantsche Kerke; welke 'er, nevens eene Gemeente dier gezindheid, nog in wezen is. De nieuwe Stad hadt, egter, den verwagten toeloop niet; daar veelen, ondanks de strenge handelwyze, hier te lande, tegen hun, den Vaderlandschen grond, boven allen vreemden, stelden, en zig met hoop van verzagting streelden. De weinigen ook, die zig naar Frederikstad begaven, wierden, door den, kort daar op, volgenden oorlog, tusschen den Keizer en Denemarken, met zwaare inlegeringen, brandschattingen en plonderingen, geplaagd, en kwamen, zo daar door, als door hooge watervloeden en zwaare dyk- en fluislasten, tot armoedigen staat; uit welken hoofde, en het, in laatere tyden (†), zagter bestuur hier te lande, eenigen herwaarts te rug keerden; onder welken ook *Moersbergen* zig bevondt.

† Zal niet geheel te onpasse zyn, hier, ter loops, aantemerken, dat de Nederlanders, thans binnen dertig jaaren, twee Steden in Duitschland hadden aangelegd. *Friedrikstad*, in 1621, en *nieuw Hanau*, omstreeks 1596. Dit laatste wierdt, als eene nieuwe Stad, gevoegd aan de *oude*, en bloeit 'er nog, met dien naam onderscheiden. Die bouw hadt, egter, eene geheel andere oorzaak. Eenige onzer Landzaaten, te Frankfort woonagrig, maar t'onvrede, dat men hun de, aldaar eensgegunde, vryheden besnoeide, handelden met *PHILIPS LODEWYK*, Grave van Hanau, gehuwd met *KATHARINA BELGICA*, Dogter van *WILLEM I*, Prin-

(†) BRAND Hist. der Reform. 4 D. bl. 48 B. bl. 134-142. en 6 D. bl. 455-460.

Prinse van Orange, over een verblyf in deszelfs Staaten, en dees verkogt hun, door tusfchenkomst, byzonderlyk, van Graave JAN VAN NASSAU, een genoegzaam stuk gronds, naast 't oude Hanau gelegen, met zodanigen vryheid van Godsdienst, als, te Geneve en in de Palts, geoeffend wierdt, nevens andere voorregten (u).

Bl. 376. r. 11. „Met last, om 'er, zonder verflag te doen, op te mogen besluiten.” Dit doet my denken, dat deeze zaak geen betrekking gehad heeft tot eenige verheffing van den Prinse, tot hoogerem staat, welker vaststelling ik niet wel vermoeden kan, aan weinigen te zyn overgelaaten. Ook is 'er my, elders, niets van gebleeken.

Bl. 390. r. 12. „VAN DER MYLE — op Goederede gebannen.” Dit geschiedde, op den 16 van Louwmaand des jaars 1620, en wel, by Resolutie der algemeene Staaten, die de Briefwisseling, door hem, met den Heere van Langerak, Ambassadeur in Frankryk, voorheen, gehouden, oordeelden tegen zyn' eed, en tot nadeel van 't Land, gelooopen te hebben. Die Resolutie wierdt hem, (toen in den Haage zig bevindende, zonder uit zyne huizinge te mogen koomen,) twee dagen daar aan, door een' Deurwaarder hunner Hoogmogendheden, overgebracht, om 'er zig maar te gedraagen; waar aan hy zig onderwierp, by Akte, door hem, ten zelve daage, den Deurwaarder te rug gegeven (v).

Bl. 391. r. 15. „Buiten tyds, verandering gemaakt in de Wethouderschap, te Gouda.” Deeze tweede verandering greep plaats nopens twee
Bur.

(u) Mazar. Nederl. Hist. 316. M. 630. Vfs. en 631.

(v) Resol. des Staat. Gener. 16, 18, 20 Jan. enz. 1620.

Burgemeesteren, dertien Vroedschappen en zeven Schepenen. Uit de Vroedschappen, waren 'er twee, by de beroerten van den jaare 1618, in de Regeering geraakt (w).

Bl. 393. r. 11. v o „'t Liep - tot in 't jaer 1622 aan, eer de Vrede" (met Algiers), „geslooten werdt." De algemeene Staaten rustten, in 't najaar van 1624, weder eene vloot van eenëntwintig Schepen, tegen hen, uit. *Haultain* voerde 't oppergebied, onder den titel van *Admiraal-Generaal* der Vloote; *Loncq* was *Lieutenant* —, *Zwartenhond*, *Vice-Admiraal* (x).

Bl. 405. r. 3. „MAURITS — hieldt zig, — beneden Wexel." Hy vertrok, den 11 van Oogstmaand, uit den Haage, en wierdt, op zyn verzoek, volgens gewoonte, door eenige Leden, uit de algemeene Staaten en den Raade van Staate, mar 't Leger, gevolgd (y).

Bl. 405. r. 11. „Eer zy" (de Engelschen) „zig met de Staatsche troepen vereenigen konden," lees „Eer zy zig, met de Staatsche „Troepen, by het Leger der Duitsche Vorsten, (zo als ook WAGEN: straks zal zeggen) voegen „konde (z)." In de Staats-Resolutien van den 30 en 31 van Oogstmaand, vinde ik, dat de Engelschen, onder *Horatio Veere*, reeds toen, in der Staaten Leger waren aangekoomen. Dit was, dierhalven, al eenige dagen bevoorrens, gebeurd, en HENRIK FREDRIK was ook, op den 9 der volgende maand, met vyf - en - dertig Kompagnien Ruiteren, „tot convoy van 't „nieuw Regiment Engelschen," ten dienste der

(w) Resol. der Stad Gonda. 30 Dec. 1619. Bl. 12.

(x) Resol. der Staat. Gener. 8 Aug. 1620 en 30 Dec.

(y) Resol. Vroedsch. Gener. 11, 19. 20. 21 Aug.

(z) RARIN, Hist. d'Anglet. Tom. 7. p. 133.

der vereenigde Duitſche Vorſten, naar boven getrokken (a).

Bl. 407. r. 1. „*Eene krankte nam zyne ('s Prinſen HENRIKS FREDRIKS) Moeder, — op den negenden van Wynmaand, uit het leeven.*”

Uit de Schryvers, by WAGEN., hier, aangehaald, ſteld *Brand* alléén den ſterfday van LOUISE DE COLIGNY, op den *negenden van Wynmaand*; by *Aubery*, ontmoet my, ſlegts, het jaar 1620, en, by *Baudard*, de maand *October* van dat jaar, zonder byvoeging van dag. De eerſte en laaſte dwaalt, zo ik meen, en brengt ook onzen WAGEN. in dat geval; daar ik, trouwens, hier, allen, of de meeste Schryvers, voor en na hem, in vinde. Zy ſtierf ruim eene maand laater; want ik leeze, in de Reſolutien der Algemeene Staaten, dat, op den 19 van *Slagtmaand*, een brief was ingelooopen van den Heere van Langerak, 's Lands Ambaſſadeur te Parys, zynde „van den 13 dezer, daar hy by adverteert, „dat, *ten ſelven dage*, tot Fontainebleau, „geſtorven was, de Vrouwe Prinſeſſe van „Orangien, goeder memorien” (b).

Bl. 407. r. 7. v. o. „Graaf WILLEM LOBEWYK, — *overleeden, op den tienden van Zommermaand.*” Dit is een ſchryf- of druk-fout by WAGEN. De, door hem aangehaalde, *Aitzema*, heeft „*den laaſten May*”; en te regt; want Graaf ERNST CASIMIR VAN NASSAU ſchreef, den *een en dertigſten* dier maand, aan hunne Hoogmogendheden, „dat den almogenden Godt wylen „fy-

(a) Reſol. der Staat. Gener. 30. Aug. en 14 Sept. 1620, en van Holl 21 Aug. 1620. bl. 194 en 195.

(b) Reſol. der Staat. Gener. 19 Nov. 1620.

„ synen gelieffden Broeder , Graaf WILHEM
 „ LODUWICH VAN NASSAU, Stadtholder, *ten*
 „ *selven dage*, in den avont, tusſchen acht
 „ ende negen uyren, uyt dese werelt geroepen
 „ ende getrocken heeft” (c).

Bl. 417. r. 2. „ *Hy*” (DE GROOT) „ *schreef*
 — *aan de algemeene Staaten*, — dat de trek
 tot vryheid elk natuurlyk was” enz. “T is zo;
 maar hy deedt meêr. Schoon zig beschouwende
 met zyn Vonnis bezwaard en onschuldig te ly-
 den, heerschte zyn geest, zyne deugd, over
 zyne rampen, en nu, vry zynde, drukte hy,
 egter, zyne gevoelens, aan hunne Hoogmo-
 gendheden, in deeze eerlyke, voorbeeldige
 en, altoos, eerbiedswaardige woorden, uit;
 „ *Al het quaet, dat my aengedaen is, en nog*
 „ *zeu mogen aengedaen worden, sal my, nim-*
 „ *mermeer, afkeeren van de liefde, die ik,*
 „ *altyt, hebbe gedragen en, naer myn klein*
 „ *vermogen, betuigt tot myn Vaderlant; voor*
 „ *welkers Vryheyt, Rust ende Voorſpoet, ik*
 „ *den Almogenden, altyts, bidden zal*” (d).
 De daaden verloochenden de pen niet, en het
 volgend leeven van DE GROOT was een beves-
 tiging van deeze zyne denkenswyze (e).

Bl. 417. r. 19. „ 't Koffer *werdt* agterhaald,
in 't Delfsche Veerschip.” Men heeft my, te
 meermaalen, gezegd, dat deeze kist nog aan-
 wezig zoude zyn, en wel, in zeker aanzienlyk
 huis, te Delft. Ik heb geen genoegzaam bewys,
 om dit, ſtellig, te bevestigen, of tegen te spree-
 ken. DE GROOT's Bloedverwanten, evenwel,
 heb-

(c) Refol. der Staat. Gener. 15 Juny 1620.

(d) BRAND, Leeven van DE GROOT. bl. 258.

(e) Vergel. ook BRAND, l. c. bl. 422. en byzonder 427.

hebben, meer dan twintig jaaren na zyne vlugt, het Koffer, als vermist, beschouwd, en hy zelve zig, over dat verlies (f), beklagde. 't Metfelaars Pakje is zorgvuldiger bewaard geworden, nog in wezen (g) en, in 't afgeloopen jaar, zeer nauwkeuriglyk, in 't licht gegeven.

Bl. 417. „ De Groots Huisvrouw zat, nog eenigen tyd, op *Loevestein*.” Op den vyfden van Bloeiimaand, deedt zy en haare Bloedverwanten, nevens die van haaren Egtgenoot, schriftelyk verzoek aan de algemeene Staaten, om ontslag voor haare perfoon, kind, en dienstluiden; 't welk, na 'er de Prins over geraadpleegd was, reeds den *volgenden* dag, wierdt toegestaan (h).

Bl. 420. r. 5. „ *Slinkfche toeleg* (van JACOB MOM enz.) — met den hals geboet.” Prins MAURITS hadt, „ *onder zyn hand en zegel*,” met voorkennis van eenige Leden der algemeene Staaten, Jonkheer JACOB MOM, en de overigen, by WAGEN. genoemden, door den Fiskaal der Generaliteit, doen ligten en naar Holland voeren; waar tegen men, aan Gelderland en Utrecht, akte van *non præjuditie* verleende. De voorloopige ver-

(f) BRAND, l. c. bl. 262.

(g) BRAND, l. c. bl. 262 verhaalt, dat het, in zynen tyd, bewaard wierdt, by den Heere Resident, JACOB DE GROOT, in den Haage. Sedert is het overgegaan tot de Nakoomelingen van den Heere PIETER DE GROOT, Ambassadeur van den Staat in Vrankryk en, van deszelfs Dogter, ADRIANA JACOB, in der tyd gehuwd met den Heere ADRIAAN PRINS, te Rotterdam, by wetdige erfmaking, gekoomen op Vrouwe ELISABETH PRINS, eenige nagelastene Dogter van wylen den Heere ADRIAAN PRINS, Raad en Burgemeester der Stad Gonda, gehuwd aan den Heere CORNELIS JOAN DE LANGE, Vryheer van Wyngaarden en Ruigbroek, Oudraad en Oudschepen derzelver Stad; by wien het, thans, berust.

(h) Resol. der Staaten Gen. 5 en 6 April 1621. Vergel. BRANDT. l. c. bl. 271. die, egter het toetsaan en ontslag twee dagen later steldt, 't geen van het *toetsaan* anders is, ten zy het *appointement* eerst den volgende dag, mogte zyn uitgegeeven.

verhooren geschieden, door vier Heeren, by zyne Doorlugtigheid, uit de Vergadering hunner Hoogmogendheden, benoemd; alwaar, eerlang, ook de regtspleeging zelve gesteld wierdt in handen van eenige, daar toe mede benoemde, Regteren, uit Gelderland, Holland, Utrecht en 't Land van Kuik; die in den Haage moesten by een komen. Dan, tegen deeze regtspleeging, buiten 't Gewest der Misdadigen, verzette zig 't Hof van Gelderland, weigerende zelf twee Raaden, ESSEN en KELFEN, die tot mede-Regters gekoozen waren, naar Holland te doen vertrekken. De algemeene Staaten spaarden geene moeite, om 't Hof tot andere gedagten te brengen; zy

„ verzogten en begeerden, dat haer E. de pub-
 „ blique autoriteyt, in eene so importe saecke,
 „ geschiet voor de seeckerheyt van Staet van 't
 „ Landt, tegens eene gescomplotteerde verrade-
 „ rie in de Provintie van Gelderlant, tot ruïne
 „ van deselve, nyet en wilden vercortten ofte
 „ prejudicieren, in 't oogh van de Gemeente, by
 „ de jegenswoordige gelagenheyt van tyt ende
 „ zaecken - maer, daer inne, volgen het exempel
 „ van de Provintie van Hollandt, in voorgaen-
 „ de geschiede apprehentie ende judicature van
 „ Gevangens.” Doch niets van dit alles konde baa-
 ten, beroepende 't Hof zig op zyne onkunde, no-
 pens de meening der Staaten hunner Provintie,
 omtrent deeze zaake; welken zy, egter aanboden
 te beschryven. Ondertusschen, hadden eenigen
 Bloedverwanten der Gevangenen, by Requeste,
 aan hunne Hoogmogendheden verzogt,
 dat deezen „ hun de genade ende eere gelief-
 „ den te bewyzen, dat de gansche procedure

„ en-

„ende judicature, by de Heeren Commisfari-
 „fen, die, in dezelve, tot noch toe, hadden
 „gebefoigneerd, sonder, daer toe, meer anderen
 „te afjunderen, magblyven, en by zyne l'. D,
 „den Here Prince van Orangien, in genade,
 „tefeynde mocht gebracht worden” Men vondt
 dan goed, de regtspleging te doen voortgaan en
 eindigen, zonder na het Hof te wagten; aan
 't welk men, egter, vryliet, of het, by de over-
 gen, de twee bovengemelde Regteren wilde
 zenden of niet; 't geen my niet blykt, dat zy
 deden. Zyne Doorlugtigheid hadt, aan twee
 medepligtigen, die *Mekeren* en *Pol* genoemd
 worden, vergifnis verleend, met verlof, dat
 hunne naamen in de Sententie, niet zouden
 worden uitgedrukt. (i).

Bl. 451. r. 4. „*Prins FREDRIK HENRIK,*
die, na zyns Broeders dood, in 't bewind zou
moeten komen.” Dit was zeer denklyk; maar,
 voor zo ver ik weet, hadt men 'er zig niet toe
 verbonden (k).

Bl. 452. „Omtrent *deezem tyd, liep 'er een*
gerugt,” al in Lentemaand van 't jaar 1621,
 lieten de algemeene Staaten den Prinsfe waar-
 schouwen, hoe'er, van overal *, tydingen door
 't Land liepen, dat zyne Doorlugtigheid „*was*
vermoord.” Ook gelasten zy den Kapitein van
 deszelfs lyfwagt, te zorgen, dat niemand, dan
 bekenden, tot den Vorst zouden worden toege-
 laaten, 't zy, om hem te spreken, of om eenig
 Verzoekschrift over te geeven. Byzonderlyk,
 moest

(i) Refol der Staat. Gen. van 25, 26, 27, 29 Jan., 6, 15,
 16, 20, 24, 25 Feb., 2, 10, 12, 24, 25, 26 Maart., 15, 16,
 17 April 1621.

(k) Vergel. myne Aanmerk. op WABAN. 9 D. bl. 448. r. 12.

moest die Kaptein naarspeuren en van den Prinse weeren, zekeren „*Labbe*, uitgeweeenen „*Monnik*, ofte *Bedelaer* (1).”

Bl. 479. r. 9. v. o. „*Vyftien guldens*,” lees „*sestien guldens* (m).”

Bl. 482. r. 9. „*In den Herfst, ontving men Gezanten van Hamburg*.” Agtervolgende het Verbond, tusschen deezen Staat en die van Venetie, ten jaare 1619, geslooten, en van 't welke de bevestiging, door den Heere HIERONIMO TREVISIANO; die hier zeer luisterryk, ontvangen was; ten jaare 1620, was overgebragt (n), kwam, in Zomermaand deezes jaars, in den Haage, als gewoonlyk Gezant der laatstgemelde Mogendheid, de Heer ANTONIO MORISINI, die, ten jaare 1624, door den Heere ALUISE CONTARINI, wierdt opgevolgd (o). De belangen der Italiaansche Republiek, tegens Spanje, waren, thans, zo zeer met de onze verbonden, dat de eerstgemelde aanbodt, eenige penningen op te schieten ter betaaling der Fransche Troupen, die de Staat, in 't Leger, onder den Graave van MANSFELD, onderhieldt; waar tegen de algemeene Staaten (p), in 't vervolg, die van Venetien, met hunne penningen, bystonden (q).

Bl. 486. r. 4. „*Duurte van Koorn*.” Zy was ontstaan, door dien de vorst zo schielyk was ingevallen, dat het rydig overbrengen der Oosterfche Graanen ondoenlyk was geworden.

Waar

(1) Resol. der Staat. Gener. 5 Maart 1621.

(m) Resol. der Staat. Gener. 10 Febr. 1623.

(n) Resol. der Staat. Gener., 23, 24, 25, 28, 30 Sept. 3 en 19 Oct. 1620.

(o) Resol. der Staat. Gener. 9, 10, 16, 25 Juny 1624.

(p) Resol. der Staat. Gener. 10 Juny 31 Oct. 1623. vergel. Resol. van Holl. 13, 19-21 Oct. 1623. bl. 125, 136, 138 en 139.

(q) Resol. der Staat. Gener. 14, 21 Juny. ALTHEMA 1. D. p. 915.

Waar by sedert nog kwam, dat Vrankryk en Dantzig den uitvoer van dien verboden hadden. De algemeene Staaten besloepen, toen, op den voorslag van Holland, die kroone en Stede te verzoeken, den uitvoer open te zetten, immers te vergunnen de afscheeping van vier tot vyf duizend last tarwe, naar deeze Landen (r). Na het aankoomen der Oosterfche Schepen, drongen zy, egter, hier op, niet meerder aan (s). De Pestziekte, die, eenige jaaren, hier te lande gewoed hadt, was, in dit jaar, zeer aan 't verminderen, met naame te Amsterdam (t).

Bl. 492. r. 12. v. o. „*Willem van Ophoven.*” Lees „*Michaël van Ophoven.*” Nevens hem, was gevangen een ander Geestlyke, met naame *Pieter Maillard*. Zy wierden niet alleen tegen den Bevelhebber van *Yzendyke*, maar tegen veele andere Hollandfche, gevangenen, uitgewisfeld (u).

Bl. 493. r. 5. „*Zonder, dat 'er de eigenlyke oorzaak ons klaarlyk van gebleeken is.*” Men zie, breder, hier over, den onder aangehaalden Schryver (v). Of 'er de Staaten onder geroeid hebben, is aan my niet meerder, dan aan WAGEN., gebleeken.

Bl. 498. r. 15. „*Huwelyk met AMELIA VAN SOLMS.*” Reeds in den Jaare 1616, hadt 's Prinzen moeder, LOUISE DE COLIGNY, den Algemeenen Staaten en die van Holland, wel-

(r) Resol. der Staat. Gener. 24 Nov. 1623. en van Holl. 23 Nov. 1623. H. 169.

(s) Resol. der Staat. Gener. 22 Jan. 1624.

(t) WAGEN. Beschryv. van Amsterdam. 4 D. H. 358.

(u) Resol. der Staat. Gener. 1 Juny, 8, 16, 17 July, 30 Aug. 4 Nov., 25 en 19 Dec. 1624.

(v) HUNT, Hist. van Gr. Britt. 6 D. 49 Afdeel., H. 104-116.

ken zy zeide, altyd, als de Vaders van haaren zoon te hebben geagt (w), opening gedaan van een huuwelyk, tuschen hem en eene Dogter van MAURITS, Landgraave van Hessen Casfel; waar toe de Staaten, in 't algemeen, zig niet alleen zeer geneigd getoond hadden, maar Holland ook reeds hadt voorgelagen, den Prinse, tot honderd-duizend gulden eens, en vier en twintig-duizend 's jaars, geduurende 't leeven der beide Egtgenooten en hunner Nakomelingen, te begiftigen. De zaak hadt reeds die gedaante, dat Prins HENRIK, als Bruidegom, staatsgewyze, wierdt geluk gewenscht, en de onderhandelingen daar over, aan het Kasfelsche Hof, duurden een' zeer geruimen tyd en scheeften naar wensch te staan; ook meen ik gelezen te hebben, dat Prins MAURITS, toen (x) ten minsten, 'er niet tegen was. Om welke redenen dit huuwelyk, sedert, is afgeraakt, is my niet gebleeken. 't Gaat vast, dat de Vorst van Hessen, wiens Landen zeer veel van de Keizerlyke troepes te lyden hadden, en deels vermeesterd waren, in goede vriendschap en verstandhouding bleef met de Algemeene Staaten en met die van Holland; welke laarsten zelf borge stonden voor een aanmerklyke geldsom, door hem, hier te Lande, op te neemen (y).

Voor 't aangaan des huuwelyks, hadt Prins HENRIK FREDRIK hunne Hoogmogendheden, door derzelver President, doen aandienen, dat hy, tot deeze verbintenis vermaand zynde, door zy.

(w) Resol. van Holl. 26 April. 1616. bl. 8 en 9.

(x) Resol. van Holl. 1 Maart, 26 April 1616. bl. 8 en 9. Resol. der Staat. Gener. 30 April, 7 Mei, 11 July, 12 Oct. 5 Nov. 1616.

(y) Resol. van Holl. 5, 6 Maart, bl. 14 en 17, en der Staat. Gener. 8 April 1625.

zynen Broeder, MAURITS, „ op deszelfs *advies* „ *eff* goet *believen*, zig daer toe wel soude wil- „ len begeven; dan dat hy 't selve hare Ho. Mo. „ hadt willen te kennen geven, om daer op te „ verstaen derselver goetvinden ende liefste; „ *sonder dewelcke hy nyet gedochte yets te „ doen.*” De Algemeene Staaten lieten hem te rug boodschappen, hoe zy, reeds lang, gewenscht hebbende, dat de Vorst zig in den huuwlyken staat begave, dit huuwlyk goedkeurden, hem zelf aanraadende en verzoekende het zelve te bespoeden, waar toe zy Gods zegen wenschten. Ook lieten zy der Bruid geluk wenschen; met byvoeging, dat zy, na de voltrekking van 't huuwlyk, „ *by effecte,*” hunne goedkeuring zouden toonen (2).

Bl. 498. r. 11. v. o. „ 't *Huwelyk* *werdt*, zeer haastig, *in 't* *begin van Grasmaand*, *voltrokken.*” Prins HENRIK was, op den 20 van Lentemaand, eerst in den Haage gekoomen (a), en, op den 4 van Grasmaand, voltrok men (b), zonder eenige pragt, het huuwelyk.

Bl. 499. „ *In den Lever* *werdt een* hard *gezwel ontdekt*; *welk* *gehouden* *werdt* *voor de* *naaste oorzaak* *van 's* *Prinsens dood.*” In de Resolutie van Holland, by onzen Schryveraangehaald, vindt men het *Rapport* der Doktoren *Valentius* en *Romfius*, die, ten overstaan van eenige Leden uit de Algemeene Staaten, die van Holland, 's Prinsens Raaden enz., 't ligchaam geopend hadden. Uit het zelve blykt, dat de

(2) Resol. der Staat. Gener. 29 en 31 Maart 1625. 't is wel denkelyk, dat iets diergelyks, ook by Holland, zal zyn voorgevallen; maar de gedrukte Resolutien van dat Gewest ontbreken, sedert 26 Maart tot 6 April 1625.

(a) Resol. Holl. 21 Maart 1625. bl. 30.

(b) COMPAGNIE, Leeven van FAARD. HANDE. bl. 7.

gezegde Doktoren, vooraf, hadden verklaard, en ook, sedert, was bevonden, „ dat 'er geen fuspicien waren van fenyn, maer in de *Lever* „ een *hardigheyt*, aen het *diaphragma* aengewasfen, ende deselve *so verdorven, dat se* „ *geen bloedt meer en hadde, nochte maecten* „ *konde*; dat de *Longh* eenige infectie hadde van een opgefackte *Catarne*, maer niet doodtlyk; dat het *Hart* kleyn en goetd was, mitsgaders alle de andere partyen; zo, *dat de verdurventheyd van de Lever de dootd hadde veroorsaect*.” Ook was de Vorst, door dat bederf, „ so zeer *uytgeteert* ende *mager* „ gheworden, op het leste ook geheel *uytgeslaghen*, dat hy *qualyck kenbaer was*, ende „ zulcks niet geraden en was te toonen.” Dit laatste gaf gelegenheid, dat men, by Holland, verstondt, best te zyn, 't ligchaam niet ten toon te leggen, ten ware de Bloedvrienden anders oordeelden (c); en deezen schynen beslooten te hebben, zulks, maar geduurende twee dagen, en niet langer, te doen, doch, zeer eenvoudig; daartoe en, veelligt, volgens den voorslag der Algemeene Staaten, het Lyk doende leggen „ op „ *syn Ledicant, becleidet met een Nachtabbert*.”

Daar ik, hier, van de bevinding der Doktoren, ten opzigte van het Lyk van MAURITS, gewaage, kan ik niet nalaaten, 'er, met een woord, by te voegen, hoe my, eerst voor eenigeweeken, in de Besluiten der Algemeene Staaten, is voorgekoomen het *Rapport*, 't geen de beroemde *Pieter van Foreest* en *Cornelis Busenius*, aan die Vergadering, op den 11 van Hooimaand des jaars 1584, gedaan hebben, nopens de ontdekking

(c) Resol. Gener. 25 en van Holl. 26 April, 1625. M. 59.

ding des vermoorden lighaams van wylen Prinse WILLEM I. Dit stuk, zal ik, in de Bylaagen, doen drukken (d); niet alleen, om dat het, myns weetens, nergens voorkomt; maar, voornaamelyk, wyl 'er, duidlyk, uit blykt; „ 't geen „ men, dat byzonder is,” (zegt onze WAGEN:) (e) „ by niemand onzer Schryveren, naauwkeurig, riglyk vindt gemeldt;” op welke plaats van 't ligchaam, 's Lands Vader getroffen wierdt, en welke rigting de kogels namen. Men gelieve ook, hier uit, myne Aanteekening, op bl. 531. r. 7. v. o. van het zevende Deel onzes treflyken Schryvers (f), te verbeteren.

Bl. 499. r. 7. v. o. „ *N. van Mechelen.*” Elders heet zy *Margareta*, Dogter van Jonkheer *Anthonis van Mechelen*, en Jonkvrouwe *N. van Lier*; beide oud-adelyke, Brabandsche, Geslachten; zynde, zo ik meene, dat van *Van Mechelen*, voorheen, *Berthout* genoemd (g) geweest. Ook zou zy Staatsjonkvrouwe geweest zyn der Prinsesse van Orange (h); denklyk LOUISE DE COLIGNY. Eene andere Dogter van Jr. *Anthonis*, genaamd *Willemyne*, was gehuwd met Jr. *Arent van Duivenvoorde*, Dykgraave van Rynland (i). Men vindt, ten deezen tyde, nog eene *Margarete van Mechelen*, gehuwd aan Jr. *Philips van Steeland*, Drossaard van Breda; maar, deezer moeder was *Cocq van Nerynen*. Ook blykt my niet, dat de Minnares van Prinse MAURITS ooit is gehuwd geweest (k).
Bl.

(d) Zie Bylaage D; hier agter.

(e) Vaderl. Hist. 7 D. bl. 531. r. 5. v. o.

(f) Zie 't 7 Stukje dezer Byvoegs. bl. 115 en 116.

(g) Vid. *Septem Tribus Patrie Levon*: P. 27 et 140.

(h) Volgens medegedeelde gesthreeven Aanteekeningen.

(i) VAN LEEUW: *Basav. Illustr.* bl. 1157.

(k) Verzamel. van Gedenkst. in Nederl. 2 D. bl. 65. Vergel. A. v. D. CAPALLEN, Gedenkschriften 1 D. bl. 353.

Bl. 502. r. 3. v. o. „ *Zyn Heer Vader — heeft nimmer — last als Stadhouder gehad van de Staaten.*” Te regt. Vergelyk myne vorige Aanmerkingen (1).

Bl. 502. r. 21. „ *Zy — vreesden voor den aanw. s van 's Prinzen gezag.*” Dat, ten minsten, op 't einde van 's Prinzen leeven, het vertrouwen op hem, by sommigen, zeer gevallen was, blykt niet duister, uit eenige stukken van deezen tyd. Op den 16 van Grasmaand, en dus een week slegs voor s'Vorsten overlyden, wierden de Staaten van Holland verwittigd, dat 't Hof van Holland en de Wet van den Haage niet wel te vrede waren, over het intrekken, aldaar, eener Kompagnie van den Landgraave van Hessen, op last zyner Doorlugtigheid. Men ontboodt straks eenigen, uit die Kollegien, voor hunne Edelmogendheden, om derzelven redenen te hooren en hun te vermanen, *haer „ daer inne gerust te houden, dewyle de „ Patente, daer op deselve Kompagnie hier”* (in den Haage) „ kwam, verleent was by zyne „ Excellentie, als Stadhouder van deeze Provincie, *om dat hy syn Garde hier niet en „ hadde; ende dat de Heren Staten het daer „ voor hielden, dat, 't geno zyne Excell. daer „ inne dede, met goede insichten wierde gedaan.*” De Raadheeren WITTE en MATENESSE, die wegens 't Hof verscheenen, antwoordden hier op „ zig gerust te houden, nu zy bemerckten, „ dat dese Vergaderinge, *die de Souverainiteyt „ van het landt heeft, daer af kennisse is hebbende; daer op zy, anders, als Raden van „ het Landt, meynden haer te incumberen, te „ let-*

(1) Byzonder op het 7 D. der Vaderl. Hist. II, 425. r. 6. v. o.

„letten, dat tegen de hoogheydt van het Land
 „niet en wierde gedaen.” Maar die van den
 Haage, welken, door den Baliu, twee Bur-
 gemeesters en twee Raaden, vertegenwoordigd
 wierden, schooten uit, „onnodigh te wesen
 „hier Kryghsvolck te brengen, naerdien op
 „haer beleyt geen bedencken en viel, ende dat
 „hare Burgeren niet en konden verstaen,
 „dat men deselve dade uittrecken, ende hier
 „weder Soldaten bracht, die beter (m) dienft
 „tot het ontfet van Breda konden doen.” Doch
 de Staaten vermaanden den Haagfche afgevaar-
 digden, hunne Burgeren ter neder te zetten, en
 zig gerust te houden „in t gene, die van
 „de Regeringe, ende infonderheydt fyne Ra-
 „cell. goedgevonden hadde te doen; dewelke
 „nu, by de veertich jaren, wel geregeerd heb-
 „bende, niet geraden en was, daer tegen on-
 „gerust te wesen nu, op zyn sieck bedde.” 't
 Schynt, dat het daar by gebleven is; immers
 ik vinde op dit geval geen gevolg (n).

Bl. 594. r. 2. „JEANNIN noemt hem een
 wys en eerlyk Man.” In 't beklag, 't welk
 d'ESPAISSES, Ambassadeur van Vrankryk, aan de
 algemeene Staaten, deedt, gaf hy aan MAURITS,
 den eernaam van eenen *Vader des Vaderlands*;
 zeggende, by die zelfde gelegenheid, dat
 deeze Landen aan WILLEM I. zo veel verschul-
 digd waren, als Menschen aan eenen Sterve-
 ling verschuldigd kunnen zyn (o).

BY-

(m) 'Er waren, thans, Burgeren, uit verscheide plaatsen, naar
 de Grenzen getrokken. Zie Resol. Staat. Gen. 24 April 1625.

(n) Resol. Holl. 16 April 1625. M. 53 en 54.

(o) Resol. der Staat. Gen. 26 April 1625. „*A qui ce Peuple
 „doit sa vie, et que les Hommes peuvent devoir a un Mortel*”.

BYLAAGE

A.

Afscheid van FILIPS WILLEM, Prince van Orange, ter Vergadering der Algemeene Staaten.

Jouis 11^e July 1609.

Zie deze „ Compareert de Heere Prince van Oraningen, Aanmerk. verclarende dat syn Ex^{te}, verstaen hebbende, dat bl. 7 en 8. die Heeren Staten waren op haer scheyden (a), ende dat hy oock was op syn vertreck (b), deselue nyet hadde kunnen laten syne affscheydt ende den wileu van hare Ho: Mor, in derseluer Vergaderinge, te

(a) Versta, hier doër, niet eene schelding van alle de Leden der Vergadering van de algemeene Staaten, moedanige, mynes weetens, na 24 Juny 1598, geen plaats vondt: (Zie myne Aanmerk. op de Vaderl. Hist. 8 D. bl. 339 r. 1.) maar alleen 't vertrek van het *meerderdeel* der Afgevaardigden, naar hunne Gewesten, om te raadpleegen en besluiten, „ *op de pointen, by den Raedt van State geproponeert, tot Bergen op den Zoom,*” tegen den 5 van Grasmaand des Jaars 1609, en welken perst betreklyk waren tot het aandeel der Provincien in de lasten van het Krygsvolk. De algemeene Staaten, geen' afkomst aan dit dringend werk ziende, waren, eijndelyk, op den 20 van Zomermaand 1609, overeengekomen, dat eenige Afgevaardigden, in persoon, zig, hier toe, naar derzelver Gewesten zouden begeven, en, uiterlyk, den 14 of 15 van Hooimaand, weder in den Hage zyn. Nu was reeds 't meerendeel vertrokken, doch deesen maakten, sedert, zo weinig spoed met te rug te keeren, dat de hier geblevene Leden, die de Vergadering doorzeneden, op den 18 van Hooimaand, den Gewesten aanschreeven, dat het scheen, „ *dat die Gedeputeerde, naar schan- ders vertreck vyfshende ende omboorende, deselues difficulteren*” „ *hun diens (voor de eerste) ofte reysse herwaerts te begaen, met verachtinge van den dienst van den Lande.*” Waarom zy den byzonderen Staaten verzogten, te zorgen, dat de Afgevaardigden zig, ten minsten op den 1 van Oogstmaand, ten einde als boven, in den Hage bevonden. Ik vinde, dat het tot den 6 van die maand aanliep, eer zy, volkallig, ter Vergadering kwamen. Zie Resol. der Staaten Gener. 5 Maart, 18 April, 20 Juny, 17 July, 6 Aug. 1609.
(A) Ik denke, naar Breda. Zie VAN GOON, Beschryv. van Breda. bl. 38.

te comen-nemen, omme deselue te bedancken voerde eere ende courtoisie, die hem alhier was geschiet, ende hare Ho: Mo: te presenteren zynen gewilligen dienst, daer inne deselue hem sullen begeren te gebruycken; Verthoonende ende beclagende voorts het ongemack ende miserie, die hem was ouergecommen, by zyne lanck gevanckenisse, omme de gemetne sake, daer inne dat hy het beste van syn leeuwen hadde geconsumeert, ende gediverteert, dat hy zyne fortune ende geluck nyet en hadde kunnen poulleren, maer daer toe eenen anderen wech hadde moeten innegaen, sonder zyne schult, met tverlies van een groot deel van zyne schoone ende groote goederen; - Verfoeckende ende vermanende, dat d'Heeren Staten souden gelieuen daer op jnezien ende consideratie te neemen; ende voornementlyck oyck, dat syn Heer Vader ende Vrienden haer leuen ende bloet om het gemeene beste ende den welstant van den Lande hebben gelaten ende gestort, ende dat zyn Ex^{te} hoochloffi: Memorie ome de gemeene sake vuyt te voeren, het meerendeel van de goederen van beyde huysen Nassau ende Bueren heeft geconsumeert, het welcke Hem het qualycxste compt, ende ouersulcx zynen perfoon in des lants *recognitien*, soe wel ende fauorablyck te willen gedencken, als hare Ho: Mo: doen van zyne Broeders; daer by dat deselve hare Ho: Mo: zynen perfoon te meer tot deser Landen dienst sullen obligeren: heeft daer na zyn Ex^{te} gepresenteert d'Heeren Staten te doen hommage van de Stadt ende Baronnie van Breda, tegenwoordich aen dezer zyden behoerens: by het tractaet van het Bestant, deselue hem wordende geresitueert ende in handen gestelt, gelyck zyn Heer Vader deselue heeft gehad ende beseten, al ist dat, na de costume van Brabant, de reliefuen ende hommagen nyet en geschieden, dan naer voorgaende sommatien. Hier op hebben d'heeren Staten, met alle courtoise complimenten, zyn Ex^{te} zyne ouergecommen miserien, ende ongeluck beclaeght, ende voor zyne aanbiedinge bedanckt, ende opte separatie ende het vertreck van het meerendeel der

Gedeputeerde van de Prouincien (gelyck zyn Excelsiuer sach dat de Vergaderinge cleyn wa:) geexcuseert, dat men, op zyn voorgen (het welcke die Heeren Ambassadeurs van de Coningen oyck zeer ernstelyck hebben gerecommandeert, tot verscheyden reysens voor haer vertreck) nyet en konde tegenwoordich geresoluceren, maer dat, men ter wedercomptste van deselue, op alles sal letten ende fauorabelyck resolveren."

B.

EXTRACT uit de Notulen, gehouden
by de Vredehandeling en onderhan-
delinge van den Treves; beginnende
Luna den 4 February 1608.

„ *Martij den 13 January 1609.* ”

„ Die Heeren Gedeputeerde totte Resumptie
van de Articlen van den geproponeerden Treves,
rapporteren, dat haer E. gisteren &c.

„ *Post alia.* ”

„ Op hat voorfz. Rapport, ende de gedaene ^{zie deze} veranderingen ende Correctien gelet synde, hebben ^{Aanmerk.} de Sessie Provincien deselve goetgevonden, mits- ^{bl. 12.}
gaders de voorgeslagen forme van het beleyt van
dese saecke by de Heeren Gesanten, ende die van
Zeelant seer serieuselyck vermaent ende versocht,
haer daer inne te willen conformeeren; maer dien
niet tegenstaende hebben haer E. dat tot meer
reyfen gedifficulteert, by gebreck van Last, sonder
eerst te hebben Contentement op te binnenlantsche
Commerciën, volgende haer versouck, alsoo dat
eyntelyck om de saecke te accommodeeren, opte
voorfz. Commercie, genomen is de volgende
Resolutie: ”

„ Is by de Provincien eendrachtelyck verstaen,
dat by voortganck van het Bestant opte Articlen,
sulcx deselve op heden syn gearresteert, de Schepen
uytter Zee binnen Duyns in de Vereenichde Neder-
landen comende, sonder onderscheyt waer deselve
t'huys behooren, waer van de ladinge gedestineert
is opte Steden ende Plaetsen van de Eertshertogen
in de Vereenichde Nederlanden gehouden sullen
zyn te betaelen niet alleene het incommende maer
oock d'uytgaende lasten, oock eenparichlyk ont-
laden, gevisiteert ende verbodempt worden, al-
vorens dezelve na de Steden oft Plaetsen van de
Eertshertogen, door de Rivieren, Stroomen,
ende Wateren van de Vereenichde Landen sullen
moe-

moeghen passeren, ende van gelycken sal geschieden van de Schepen, Waeren ende Coopmanschappen die uyte Steden ofte Plaetsen van de Eertsbertogen commende, ende willende de Rivieren, Stroomen ende Wateren van de Vereenichde Nederlanden passeren, omme over Zee buyten Duyns, naer andere Landen gebracht ende gevoert te worden."

"Verclarende der'samentlycke Provincien, dat sy niet en verstaen haer te prejudicieren in de Vryheyt van haere Consenten, belastende den Griffier dese Resolutie Secreet te houden, sonder aen yemanden eenige Copyen daer van uyt te geven, tot dat de handelinghe van den Trefves geslooten off gebroocken sal syn."

"Mits welcke Resolutie, is die van Zeelant wederom affgevraecht, off zy haer mette andere Sesse Provincien begeeren te conformeren, daer op deselve verclaert hebben, dat zy daer toe haer niet en vinden gelast, maer vertrouwen, dat haere Principaelen daer inne sullen verwilligen."

Accordeert met voorz. Notulen."

Dat de voorgaande Resolutie, door den Heere van OLDENBARNEVELD (a), aan den Griffier is gedicteerd, en welke *deliberatiën* daar toe aanleiding gegeven hebben, is te zien, uit het *Rapport* der Heeren Gedeputeerden van Zeeland, gedaan den 29 January 1609, in de gedrukte Staats-Notulen van Zeeland, bl. 7. Z.; als mede, in dezelve Notulen, op 4, 6 en 19 Febr. 1606.

B Y-

(a) 't Is zeker, dat de Heer van Oldenbarneveld, by 't Bestand, de werkzaamste persoon was. De algemeene Staaten zeggen ook, in eene Resol. van den 29 January 1610, „dat de Heere Advocaet — genoegh de geheele directie ende conceptie van handelinghe" (des Bestands) „heeft gehad, ende alles schriftelyck, heeft ingestelt, verandert aff ende toegedaen, na dat de communicatien met de Heeren Ambass. van Conin" (Coningen) „ende de Resolutien syn gevallen."

C.

EXTRACT uit de „Aften ende Resolutien.
„ van de Hooge Mogende Heeren,
„ myne Heeren de Staten Generael
„ der vereenichde Nederlanden.”

Zie deze
nummer.
- 84. (v)

Houdende het verhandelde, by
gelegenheid der gevangenneeming
der Heeren van *Oldenbarneveld*,
Hoogerbeets en *De Groot*.

Mercurii den xxix^{en} Augusti 1618.

„ *President d'Heere Slooth.*
Presentes die Heeren Boetzelaer,
Reyntsz, Both, Goch, Appel-
lorn, Voogt, Mateneffe, Witsz,
Ruychauer, Dussen, Witsz,
Manmaker, Schot, Magnus, Jo-
achim, Liens, Porrenae, Bur-
nannia, Swartzenburch, Aets-
na, Oosterzee, Heemert, Schaf-
ker, Euffum, Gockinga.”

„ *D'Heere van Boissze, Ambassadeur extraor-*
dinaris des Coninx van Vranckryck heeft ver-
socht audientie; maer is goetgeuonden dat men
hem deselue voor dese tyt sal excuseren, omme
eenige importante saecken, die haere Ho: Mo:
ouergecommen ende voorgevallen syn; Ende syn
hyer toe gecommitteert d'heeren Boetzelaar ende
Joachim.”

„ *Arrest* „ Is geproponeert, nademaal de personen van:
van Heeren d'heeren van *Oldenbarneveld*, *Hoogerbeets* ende
van Olden- *Grotius* syn gearresteert, wat men voorder dese
barneveld, saecke aengaende sal doen, voor den dienst van
Hoger- t'landt enz. Ende nae deliberatie, daer op om-
beets ende vrage gedaen synde, verstaen ende geresolueert,
Grotius.” die wyle niet te twyffelen en is, off syn Excie,
ende die Heeren vuyt dese vergaderinge, neffens hem
ge-

gecommitteert, en hebben, desen aengaende, op hare Ho: Mo: *Resolutie ende authorisatie*, met alle circumspectie wel geleth, gehandelt ende geprocedeert, dat men deselve daer voor sal *bedancken*, ende eenige vuyt dese Vergaderinge committeren, die d'heeren Ambassadeurs ordinaris ende extraordinaris van Vranckryck, van Groot Britannien, van Swedeu, ende den Resident van Venetien van t voorsz. arrest sullen onderichten."

„Item om oock d'Heeren Staten van Hollandt van gelycken het voorsz. arrest aen te seggen, ende insgelycs aen den Raedt van State."

„Item dat men hier van oock sal aduerteeren die heeren hare Ho: Mo: Ambassadeurs in Vranckryck ende Engelandt, mitsgaders den Agent *Brederoae*."

„Item van gelycken oock aen de tsaementlycke vereenichde Prouincien, mitsgaders de Steden van Hollandt int particulier."

„Item oock aen de Coningen van Vranckryck, van Groot Britannien, ende Sweden."

„Maer die van Hollandt, hebben verclaert, dat sy extraordinaris verwondert syn van voorsz. proceduynen, sonder haren weete, met usurpatie van hare Jurisdicctie; dat sy dat daarom heure Principalen sullen aendienē, omme te sien hoe dat sy dat sullen verstaen, ende wat sy daer op sullen begeren te doen."

„Worden gecommitteert vuyt elcke Provincie een, omme d'Heeren Staten van Hollandt te onderichten van het arresteren van de voorsz. drye personen; als naementlyck, d'heeren *Reynisz, Lions, Swartzenburch, Heemert, Eussum*."

„Item die Heeren *Manmaker* ende *Schaffer* aen de Heeren Ambassadeurs extraordinaris ende ordinaris van Vranckryck.

„Item die Heeren *Boetzelaer* ende *Burmannia* aen Heere *Corleton*, Ambr. vansyne Co: Mat van Groot Britannien. mitsgaders om syn E: wedercompste vuyt Engelandt te congratuleren."

„Item die Heeren *Voocht* ende *Gockinga* aen den Heere *Van Dyck*, Ambassadeur des Conincx van Sweden."

Item

„ Item *Magnus* ende *Meisma* aen den Heere *Saviano*, Resident van Venetien.”

„ Item den Griffier aen den Raedt van state.”

„ *Eodem die, post Prandium.*”

„ *Præsentes die voorsz. Heeren; chaluen datter niemant en is gecompareert van wegen de Prouinc van Holland.*”

„ Die Heeren *Reynisz, Lions, Swartzenburch, Heemert* ende *Eussum*, Rapporteerden, dat haere E:., volgende haere Ho: Mog: ordre, die Edele Mo: Heeren Staten van Hollandt hebben onderrecht van tgene datter gepasseert is, raeckende het arresteren ende saiseren van de personen van d'Heeren van *Oldenbarnevelt, Hoogerbeets* ende *Grotius*. Daer op dat, van d'eene syde, geclaecht wiert van de violatie van de Jurisdic tie van de Prouincie van Holland, Ende mits dien versocht, dat men de Geuangens datelyck soude relaxeren, Ende van wegen de seff steden, Dordrecht, Amsterdam, Schiedam, Enchuysen, Edam en Purmerende, wiert verclaert, dat sy van alles aen heure Principalen souden doen rapport. Verstaende nyetemin, dat ondertusschen alle saecken sullen blyuen en gehouden werden in state.”

„ Die voorsz Heeren Gecommitteerde Rapporteren meer, dat zyn Exc^{le} haer E by hem hadde bescheyden, omme te weeten, waer dat men de gefaalseerde personen sal brengen? Waer op gedelibereert synde, is verstaen ende geresolueert, dat men zyn Exc^{le} ende d'Heeren neffens hem, vuyt dese Vergaderinge gecommitteert, sal versoeken ende autorizeren, omme te letten op te voordere verseeckeringe van de voorsz: personen ende daer toe gebruycken al sulcke middelen ende ordre, als zyne Exc^{le}, ende haer E. dienelyck sullen vinden.”

„ Die Heeren *Manmaker* ende *Schaffer* Rapporteren, dat haer E. van het voorsz Arrest ende Saisissement den Heere van *Boissze*, Amb^r. extra-

ordinaris des Conincx van Vranckryck, onderrichtinge gedaen hebbende, zyn E. hun daer ouer bedanckt, ende verclaert heeft, dat hy nyet en twyffelden off het voorfz Saiffillement en was geschiet met wyfen ende voorfichtigen voorraedt tot dienst ende welstant van t landt, ende dat alfoo wesende, dat syne Mat altyts goetvinden sal wat daer toe streckt, gelyck zyn E. oock sal voor syn particulier."

„Item rapporteren noch, dat sy daer naer geweest zyn by den Heere *du Maurier*, Ambassadeur ordinaris van zyne Mat alhyer residerende, ende zyn E. gelycke onderrichtinge gedaen hebbende, dat deselue hem daerop heeft verclaert, diewyle zyn E. verftont, dat t gene datter is geschiet, is gedaen tot dienste van t landt, dat hem t selue aengenaem was."

„Die Heeren *Boetzelaer* ende *Burmanna* Rapporteren, dat haer E. den Heere *Carleton*, Ambassadeur des Conincx van Groot-Britannien, verwillcompt hebbende syne wedercompste alhyer, zyn E. gelycke onderrichtinge gedaen hebben, als vooren. Daer op dat zyn E. hare Ho: Mo: heeft bedanckt ende verclaert, dat hy hem verseckert houdt, dat in dese saecke nyet en is geschiet als met ende nae seer goede ende wyse deliberatie ende resolutie voor den dienst ende verseckertheyt van den Staet deser landen, dat hy daer van Zyne Mat sal aduerteeren, verclarende dat zyne Mat hem die eere hadde gedaen van hem wederom alhyer te senden, om zyne bedieninge als Zynes Mat ordinaris Ambassadeur te continueren, presenteerende hare Ho: Mo: synen dienst; daer ouer dat die voorfz. Heeren zyn E. hebben, van wegen haere Ho: Mo:, gecongratuleert."

„Die Heeren *Voocht* ende *Gockinga*, geweest hebbende by den Heere *Jacob Van Dyck*, Ambassadeur des Conincx van Sweden, Rapporteren, dat sy, volgende haere Ho: Mo: ordre, zyn E. gedaen hebben gelycke onderrichtinge als vooren. Daer op dat deselue hun geantwoort heeft, dat syne Mat van Sweden, verstaende de dissentien, die in de

de vereenichde Prouincien waeren gerefen, hem daer inne seer hadde bedroeft, nyet meer wenschende, dan dat deselue in der Vrientschap mochten werden verdragen. Ende also syn E. neyt en twyffelden, off t gene datter gepasseert is en is mer rype deliberatie ten voorz eynde geschiet, dat hy zyne Mat daer van sal aduverteren, hoopende dat zyne Mat daeraen sal hebben contentement."

„d'Heeren *Magnus* ende *Aetsma* geweest hebbende by den Heere *Suriano*, Resident alhier van wegen de Republicque van Venetien, Rapporteren, dat sy insgelycx, volgende hare Ho: Mo: ordre, zyn E. gedaen hebben gelycke onderrichtinge, als vooren, die welcke hare Ho: Mo: ende hun daeromme heeft bedanckt, verclarende dat zyn E. vastelyck gelooft, dat desen aengaende nyet en is voorgenomen noch gedaen, als met voorgaende rype deliberatie ende om groote oorsaeken, ende dat hy daerom nyet en sal naelaten de Serenissime Republicque van de voorz onderrichtinge te aduerteeren."

„De Griffier rapporteert, dat hy gelycke onderrichtinge gedaen heeft aen den Raedt van State."

„D'Heere *Liens* eerst, ende daarna d'Heere *Manmaker* Rapporteren het affront, ende d'insolentie, die begaen hadden d'Heeren *van Schaghen* ende *Van Asperen*, die, met een gedruysch, door de Wacht van zyn Excie hadden gedrongen, tot aen de Camer, daer d'Heere van *Oldenbarnevelt* was sittende, begerende dat men den seluen soude relaxeren; daer op dat zyn Excie (hoorende het rumoer) vuytgecommen was, ende die voorz. Heeren hadde doen het geweer affnemen, ende deselue by prouisie doen aenhouden, om daer op te hooren het goet belieuen van hare Ho: Mo:; verclarende voor syn goet beduncken, dat men deselue soude mogen doen een reprimende, ende daer nae ontslaen onder handtastinge. Hier opgedeliberieert synde, is verstaen en geresolueert, dat men d'voorz Heeren van *Schagen* en *Asperen*, door eenige Gedeputeerde van haere Ho: Mo:; sal doen aefseggen ende verstaen de onbeuoechde proceduyren, tegen alle gebruyck, die sy hebben begaen, ende deselue beeter te onderrichten, ende by soo verre als sy daer op ontslaginge van haere per-

perfoonen verfoucken, dat men hun defelue fal accorderen onder, behoorlycke hanttafing van weder in te commen, ende te rechte te ftaen, daer toe vermaent fynde."

„*Selff-
ment van
de Pampio-
ren der ge-
falfceerde.*”

„Is voorts geproponeert het faiffement van de pampieren van Gefalfceerde, de Generaliteyt aengaende, die men foudde mogen verfeeckeren ende appart in een Camer fluyten; daer op goetgeuonden is te verftaen het Aduis van zyn Ex^{te}, mitsgaders van de Heeren Gecommitteerde vuyt defe Vergadering, neffens defelue, off fy fulcx fouden goetvinden. Ingevalle jae, hoe dat ten beften foudde mogen gefchieden, ende daer van te fpreken mette Gedeputeerde van de fefs Steden van Hollandt."

D.

EXTRACT uit de Resolutien der Heeren
Staaten Generaal der Vereenigde
Nederlanden.

x1 July 1584.

President *Meetkerken*, *Poederle*,
Aertfens, *Amsen*, *Vosbergen*,
Roels, *Soeck*, *Roelfel*, *Botnia*,
Caminga.

„Brieuen uyt Engeland" enz.

„Meester *Peeter Forestus* ende Mr. *Cornelis Busenius*, Doctoren in de Medicynen der Stede van Delft, geuifiteert hebbende het Lichaem van fyne Excellentie, hebben verclaert, dat den Scheut is ingegaen, aen de *fincke Syde*, drie vingheren *beneffens den Tepel van de Borfte*, omtrend een groot *ftroobreet neerwaerder dan de tepel ftaet*, deur de *vyfde Ribbe*, ende is voorts gepaffeert door de *Longhe*, daer nae deur de *dunfte membraneufe parthye* van het *Middelrif*, of *Diaphragma*, ende van daer, deur de *Crop van de Maeghe*, ende altoe deur de *zeuenfte ende achtfte Ribbe*, met *quetfinge* derfeluer, uytgekomen *over de linkerzyde*, hert (a) aen de *Spina dorfi*, oft *Paternoffer* van t *Ruggebeen*, met *twee gaten*, met interstitie van een half *ftroobreet*, weelende d'een groter dan d'ander."

(a) dat is; *zoer na, naast, dicht*.

VERKLAARING

I

DER

SCHILDERSTUKKEN,

Betreklyk tot de lotgevallen van HUGO
DE GROOT; nog overig te Gorin-
chem, in het Huis, wel eer be-
woond dooy ABRAHAM
DAETSELAER.

De zeldzaame ontkooming, uit de Loevesteinsche Gevangenis, van zulk een beroemd Man, als HUGO DE GROOT, zweefde, niet alleen ten dien tyde, op de tong van Landsaaten en Vreemdelingen, maar, nog lang daarna, tragteden veelen zyner Vrienden dezelve, byzonder dooy Pen en Penceel, in geheugen te houden.

De Koopman Daetselaer (aan wiens Huis, staande op de Hoogstraat, te Gorinchem, de Kist, gelyk men weet, besteld en DE GROOT, als 't ware, herboren was geworden) liet, in den jaare 1627, het voorste gedeelte deezer huizinge, 't welk twee Kamers diep en, door eene kleine lugt, van het agterste deel was gescheiden, van binnen veranderen en verfraaien. Hy oordeelde niet onvoegzaam, by die gelegenheid, dit geval, omtrend (a) de plaats
zel-

(a) Ik zegge, „omtrent de plaats zelve:” want het Koffer, met de GROOT 'er in, was in 't Agterhuis gebragten, toen hy 'er uit kwam, rukte Juffrouw Daetselaer, terstond, een usp-deur van die Agterhuizinge open, en wees hem naar een Bovenkamer, daar ze hem, nevens zyne Dienstmaagd, terstond volgde. (BRAND, Leeven van de Groot. bl. 248). Op dit Kamenje, is, nog heden, aanwezig, eene groote eikenhouten Kasse, die men zegt, dat Daetselaer, kort te voren, naast eene Bedstede, hadr doen maaken, en agter welks Beschoot, zig lemael, gemaklyk, eenigen tyd konde verbergen. Ook was de Deur zo ge-

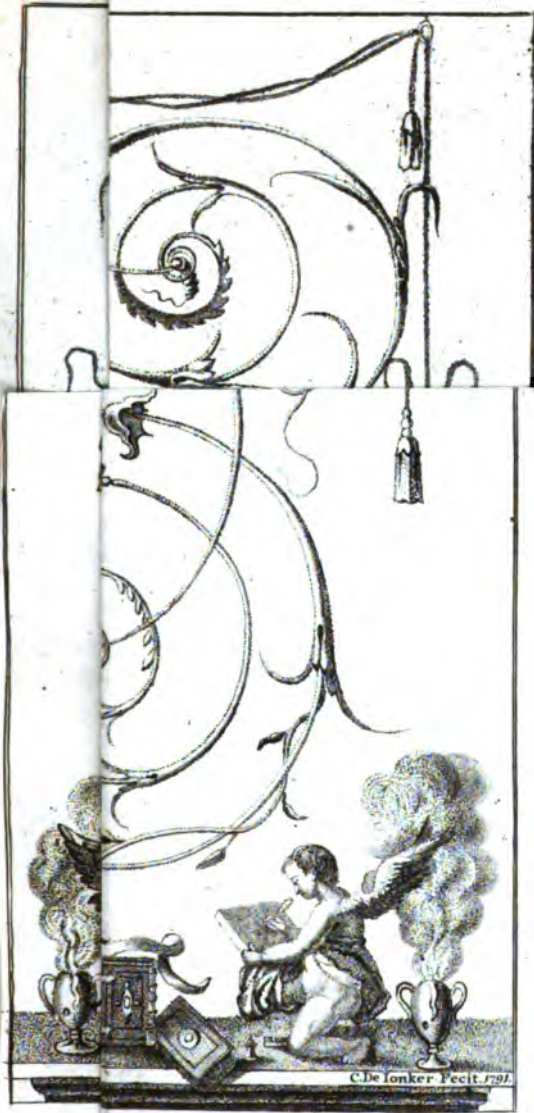
2 VERKL. DER SCHILDERSTUKKEN,

zelve, door eenig gedenktreen te vereeuwigen, en liet, daar toe, in de tweede Kamer van het Gebouw, een Glasraam maaken, hoog omtrend zes, breed ruim twee en een vierde voeten (*b*), die, door twee dunne houten middelstylen, in drie gelyke Vakken, verdeeld wierdt. Deeze Glasraam deedt hy, naar 't gebruik dier tyden, beschilderen; doch, op eene buitengewoone wyze; door ze, naamlyk, te versieren met zinnebeelden, ontleend uit de Grieksche en Romeinsche Historie, spelende op de Gevangenis, Verlossing en, opgevolgde, Ballingschap van DE GROOT; zo, egter, dat, daar dees de Held van het stuk moest zyn, evenwel de personen van HOGERBEETS en ERPENIUS, die zo veel betrekking en tot DE GROOT en tot DAETSELAER en dezes Huisvrouw, hadden, niet vergeeten wierden.

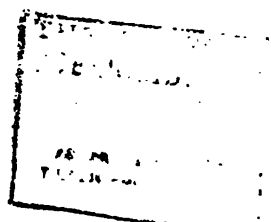
Eene overlevering, die men vermeent, van den zelfden tyd te zyn, en die zeer oude Luiden, in Gorinchem, verhaalen, reeds van hunne Ouders gehoord te hebben, brengt mede, dat dit, niet slegts met medeweeten van DE GROOT, zou
**Concepten.* zyn geschied, maar ook de Stof en Ontwerpen* der Tafereelen, door hem, aan *Daetselaer*, toegezonden. Dan, hoe zeer men, ligtelyk, bespeurt, dat die Ontwerpen, door eene letterkundige hand, zyn medegedeeld, en de, daar onderstaande, Vaersjes niet ongelyk schynen aan den, Nederduitschen, Spel- en Digt-trant

van
 gemaakt, dat zy, naar binnen open ging; weshalven iemand, die agter 't beschoot was, de deur toedoeende, men, aan de buiten zyde, niet anders zien kon, dan een gelyk Beschoot. (*volgens medegedeelde Berigten.*)

(*b*) De juiste hoogte wordt my opgegeeven te zyn 6 voeten, min $\frac{1}{4}$ duim; de breedte 27 $\frac{1}{4}$ duim; alles binnen 't hout gerekend.

C. De Ionker. Fecit. 1791.

BETREKL. DE LOTGEV. VAN H. DE GROOT. 3

VAN DE GROOT, zou ik, liefst, hier omtrend, niets, met volle zekerheid, bepaalen. De Historieschryver BRAND, schoon van deeze Stukken gewaagende, spreekt 'er ook niet van. 't Welk ik, egter, niet zegge, om 't verhaal geheel te verwerpen; te minder, daar BRAND de naauwkeurigste opgaave van deeze stukken, zo als straks nog, met een woord, blyken zal, niet gehad heeft.

Wat de uitvoering betrefte; zy is, in 't oorspronglyke, zeer fraai. De koleur der Tafereelen is wit en zwart, of, zo gezegd, *cameioul*, behalven de Wapens, die, met verschillende verwen, zyn afgezet. De naam van den Meester is onbekend.

De tyd heeft aan de verwe, en de brooze stof, op welke zy geschilderd is, reeds, in opzigt der Wapens, en 't benedenst Bywerk, zyne verdervende hand beginnen te slaan. Om hier aan te gemoet te koomen, heeft de Boekverkoper *Allart*, naar afteekeningen, op de plaats zelve gemaakt, deeze stukken, verkleind, doen in Koper brengen (c).

Eene korte beschryving der Tafereelen en Wapenschildjes, vertrouwt men voldoende te zullen zyn, om de Stukken, wat nader, te leeren kennen. Het Bywerk, 't geen, in de drie Vakken, aan den anderen gelyk is, zal zig, meest al, door 't oog, genoegzaam laten beoordeelen.

Het eerste Tafereel of Vak, 't geen, boven aan, het Borstbeeld draagt van ROMBOUT HO-

GER-

(c) Die Teekeningen zyn gedaan, onder 't oog van den Heere KLUIT, Heere van Rynsaterwoude, door C. DE JONCKA, te Gorinchem; een Jongman, stom en doof geboren, en die, des niet te min, door eigen naarfthigheid, zeer gelukkige vorderingen in de kunst gemaakt heeft.

6 VERKL. DER SCHILDERSTUKKEN,

die, in dit, en in de overige vakken, naast deezen zinneprent, vertoond worden, op de zugt, tot Wetenschappen, der drie' bedoelde perſoonen, en den Koophandel van *Daetselaer*, ſpeelen.

Beneden het Tafereel, ziet men twee Engeltjes, het een, houdende, naar 't ſchynt, den ſpiegel der voorzigtigheid, of opmerkzaamheid, in de hand, het ander ſchryvende, en beiden gebruik maakende van eenige boeken, welker naamen, op de, daar boven ſtaande, rollen, gedeeltelyk, niet meêr te vinden zyn. De overige leest men dus, *Boëtius*, *Bolítica Lipſijus* (*k*), *Quintilianus*, *Plutarchus*, *Capitolinus*. De werken deezer Schryveren loopen, gelyk men weet, over den troost der Wysbegeerte, over de Staatskunde, vermaarde Mannen, Welsprekenheid, en 't leeven eeniger Roomsche Keizeren. Het eerste deezer werken was zeer geſchikt voor de Gevangenen. De overige kunnen zien op hunne bekwaamheden, enz. Dat zy, anders, tot hun, eene byzondere betrekking hadden; is my niet voorgekoomen.

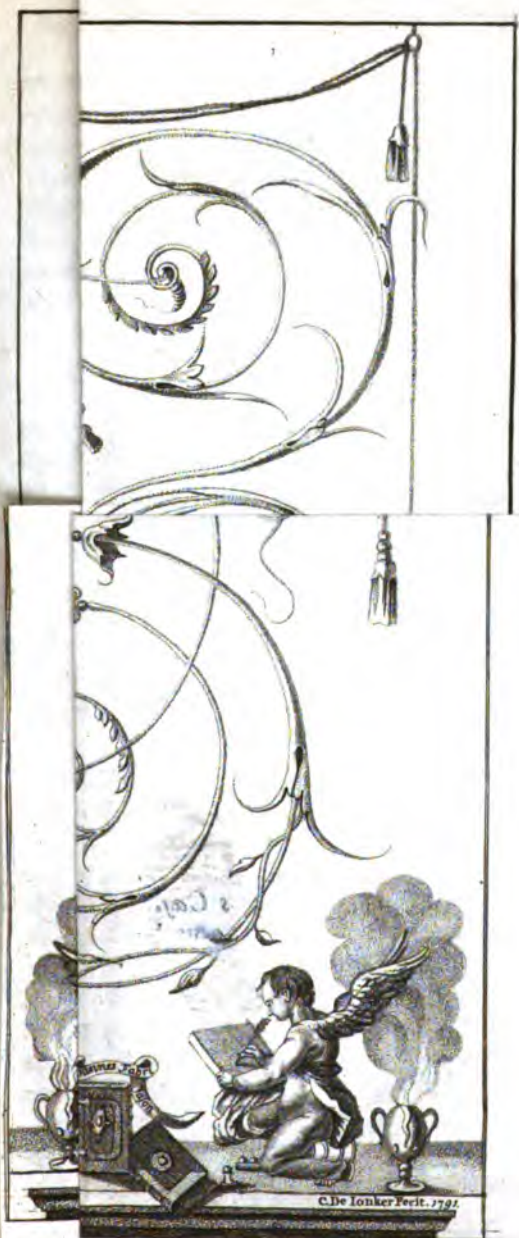
Het tweede Vak, 't geen met het Borstbeeld van DE GROOT pronkt, ſchetst de historie van *TITUS VINIUS*.

Die Romein, onder het Driemannſchap van *Antonius Lepidus*, en *Octaviu*. *Cæſar*, (naderhand, *Augustus*), met verbeurte verklaring van 't leeven, in den ban gedaan zynde, wierdt, door zyne Egtgenoote, *Tamisa*, of liever *Tanusia* (*l*), in eene kiſt, ten huize van zynen vrygelaatenen Slaaf, *Philipæmen*, verborgen; waar na zy, de gelegenheid waarneemende, dat *Octavius*, door toedoen van zyne Zuster, haare Vriendinne,

Oc-

(*k*) Hier is, zekerlyk, een taalfout van den Schilder. Men leze *Politica Lipſii*, of *Politicorum Lipſii*.

(*l*) By *DIO CASSIUS*, l. 47. fol. m. 877, leest men *Tanuvia*.

Octavia, zig, alleen uit de Driemannen, in zeker, openbaar, Schouwspel bevondt, schielyk en onverwagt aldaar verscheen, haar bedryf hem bekende, 't koffer, met haaren, ingeslootenen, Man, deedt voor brengen, openen en, voor hem en zig zelve, om genade badt. Met dat gevolg, dat de Vorst, bewoogen door zulk eene trouw, aan Haar vergifnis, aan Hem leeven en vryheid, aan *Philopæmen*, de ridderlyke waardigheid schonk.

't Zou overtollig zyn, de veelvuldige overeenkomsten van dit geval, met de daad van MARIA REIGERSBERCH, en 't ontkoomen van DE GROOT, te willen aantoonen. Doch het verdient opmerking, dat het oorspronglyke, de wezens-trekken van Juffrouwe *de Groot*, in 't beeld van *Tanusia*, die van haaren Man, in dat van *Titus Vinus*, het koffer openende, duidelyk vertoont. Of de andere Vnouw, die men, in de Romeinsche historie, voor *Octavia* zou kunnen aanzien, hier Juffrouw *Daetselaer*, of het bekende *Elsje*, de GROOTS Dienstmaagd, aanduide, kan men, slegts, gisfende, besluiten. De Kinderen zien, zekerlyk, op die van DE GROOT, en de twee Mannen, zig, op het toneel, in Asiatische kleedren vertoonende, kunnen, schoon niet wel gekleed, *Octavius* en *Philopæmen* zyn.

Onder, staan deeze woorden

„ T. JUNIUS.

„ Doen JUNIUS wel eer was in de hoogste noot
„ Waer van geen uitkomst scheen, soo heeft hem van de doot
„ Syn huysvrouw, in een kist, onzichtbaerlyck bewaert;
„ En sprack, daer nae: ghy zyt tot tweemaal nu gebaert,
„ De eenemaal met pijn, de tweedemaal met list;
„ Doen wyt u moeders lyf (m), en nu wyt myne kist.

1627.

Die

(m) Dit is 't zelfde denkbeeld, 't geen DE GROOT, elders, hadt

„ Quis Maris alius carcer' edit in laem.”

zie BRAND, l. c. bl. 259.

8 VERKL. DER SCHILDERSTUKKEN,

Die hier *Titus Junius* heet, draagt, by *Brand*, den naam van *Titus Junius Vinus*. Dan, dit schynt my een bewys, dat die, andersints, zeer naauwkeurige, Schryver het oorspronglyke niet gezien heeft. Ook steunt die leezing, zo ik meene, op geen gezag. Immers, in sommige Handschriften, heet de Man van *Tanusia*, alleenlyk, *Titus Junius*, (en dit is, op het Tafereel gevolgd) in anderen, (welken de kundigste Uitleggers, met reden, voor de besten agten) alleenlyk *Titus Vinus*; maar de byeenvoeging der drie naamwoorden, *Titus Junius Vinus*, komt, dat ik weete, nergens voor (*n*).

Onder het Borstbeeld van DE GROOT, staat het Wapen, 't geen hy gewoon was te voeren (*o*), en te samen gesteld is, uit *Cornets* en *De Groot*. 't Is, hier, vereenigd met dat zyner Huisvrouw. Dan, indien, hier, geen latere hand; door breeken van 't eerste glas, ofte andersints, is aangeweest, heeft men, aan den oorspronglyken teekenaar, het Wapen van *Reigersberch* verkeerdelyk opgegeeven. Dit is geen Reiger op een Bergje, maar, alleenlyk een blaauwe Reiger, met gouden bek en pooten, staande op een zilver Veld (*p*).

Ge-

(*n*) *Vid. SUTTON*, in *AUGUST. Cap. 27; Edit. PITHET. T. 1. p. 209. not. 8. et 9; Edit. BURMANI. l. c. T. 1. p. 263, in verlis. „T. JO. JUMI“ Edit. OUDENDORPII, l. c. T. 1. p. 202. in not. „L. VINCIUM“ et ibi, alleg. Auct. Confer. LIPSIUS ad TACIT. Hist. Lib. 1. c. 1. p. 3-5. not. (1) et, l. c., Cap. 48. p. 323.*

(*o*) Zie zyn Wapenschild in de nieuwe Kerk, te Delft en, naar 't Origineel, by *BRAND, l. c. bl. 1.*

(*p*) Men zie het Wapenbord van *Maria Reigersberch*, op het Choor van de groote Kerke te Delft. Volgens verdere opgave, aan my, van zeer goede hand, gedaan, zyn *Joan van Reigersberch*, Broeders Zoon van *Maria*, en deszelfs twee Neeven, *Jan van Reigersberch*, Heer van Kouwerve en *Constantyn van Reigersberch*, ten jaare 1690, door Keizer *LEOPOLD*, voor Edel erkent en Afkammeligen van *Leopold*, Graave van *Plais*

Gelyk men, alhier, misfchien door 't breeken van 't eerste glas, geward heeft, is het 'er niet by gebleeven. Om niet te zeggen, dat, op zyde, het enkel Wapen van DE GROOT gevonden wordt, ('t geen, met overleg, zou kunnen gedaan zyn) loopt, aan de overzyde, in 't oog, zeker Wapenschild, houdende een Duintje met Konnyntjes, 't welk hier, voor zo ver ik zien kan, geheel niet behoort en, in laater' tyd, zal ingelast zyn. Denklyk, heeft 'er het wapen van *Reigersberch* gestaan en, daar onder, dat van *Nicolay* (r), zynde de geslagmaam der Moeder van Juffrouwe *De Groot*; zo als, onder dat van De Groot zelve, het Wapen van *Overschie*, oorspronglyk, zal te zien geweest zyn (s). Nu heeft de tyd ons van die glaazen beroofd.

Van de naamen der Boeken, hier, mede, op den grond, vertoonnd, zyn alleen die van 't *Corpus Juris*, *Julius Clarus*, *Oldendorpius*, *Joannes Fabri* en *Jafon*, nog te zien. De drie laatsten zyn beroemde Regtsgeleerden, der 14, 15 en 16de eeuw, geweest, en ieder weet, hoe De Groot, die, zelf op Loevenstein, zyne uitmuntende Inleiding tot de Hollandsche Regtsgeleerdheid schreef, ook in dien tak van kennis, heeft

Plais en Reigersberch. 't Wapen van dat Geslacht wierdt hun, toen, tessens vergund te voeren; zynde een blaauwen Reiger, met gouden bek en pooten, op een zilver Veld; *gequarilleerd* met *Plais*, zynde een Schild, van onder, twee derde deelen, zwart, en het bovenste derde deel zilver; hebbende, tot *Surtout*, een' gouden Leeuw, op een zwart Veld.

(r) Volgens medegedeelde Berigten, is dit Wapen een driekleurig Veld, wiens bovenste deel geheel azuur is, beladen met drie gouden Sterren en zes gouden Bollen; het tweede deel is zilver, met drie roode Oesterschulpen; het onderste enkel rood. 't Is dus eenigzints verschillende met het Wapen, hangende in de Nieuwe Kerk te Delft; daar ook 't Schildje van *Nicolay*, verkeerdelyk, geplaatst is.

(s) *Overschie* is een azuur Vogel, op een goud Veld.

10 VERKL. DER SCHILDERSTUKKEN,

heeft uitgemunt. Indien hy zelve de Ontwerpen dezer Tafereelen mogt hebben opgegeeven, zou het, voor een blyk van nederigheid, kunnen opgenomen worden, dat men, hier, geenen zyner eigene werken vermeld ziet. Doch, men kon van hem zeggen, 't geen *Brand*, onder 't afbeeldzel van DE GROOT's Vriend, den Hoogleeeraar *Vossius*, schreef;

„SANDRART! *beschans hem niet met Boeken, en met blaaren;*
„*Al wat in Boeken fleekt is in dat hoofd geyvaaren.*

Het derde Vak, verbeelt de historie van METELLUS, gezegd den *Numidier*; die, na hy 't Roomsche Gemeenebest, met alle trouw en dapperheid, in den oorlog tegen *Jugurtha*, Koning van Numidie, in Africa, hadt gediend, des niet te min, door 't ondankbaar beleid van *Cajus Marius*, van zyne bediening ontzet, na veele wisselvalligheden, door den Roomschen Raad, gebannen, doch, eindelyk, uit deeze ballingschap (welke hy, met het uiterste geduld, en zonder, daar tegen, eenige geweldige poogingen in 't werk te willen stellen, hadt ondergaan,) in zyn Vaderland te rug geroepen en in zyne eer hersteld wierdt (§).

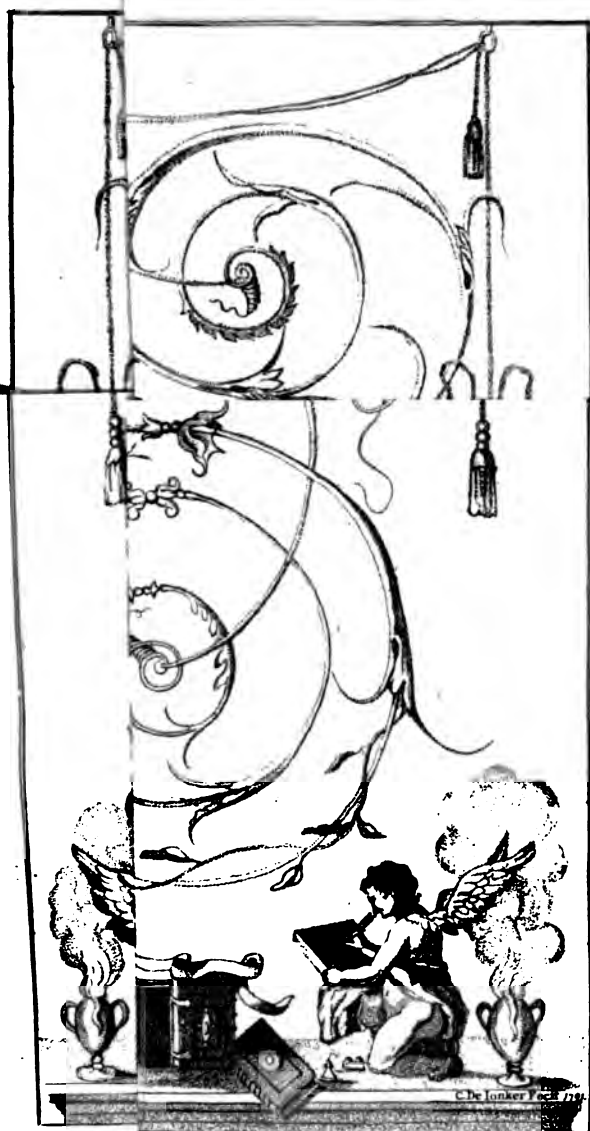
Men ziet hem grypen, wegbrengen en wederkeeren, met dit zinryk Byfschrift.

„ Q. CÆCILIUS METELLUS NUMIDICUS.

„METELLUS *kloek ter hand en kloekter van gemoet*
„*Weeck niet van 't rechte pad; men lichtē hem de voet;*
„*Als hem nu 't Roomsche volck verbandē uyt het land,*
„*Haer onrecht was syn eer, syn onschult hare schand;*
„*Maer als sy met berouw daer nae hem ryepen weer,*
„*Soo strecken 't hem tot vreucht, haer tot dyenst, bryd' tot eer.*

1627.

(§) SALUST. *de Bell. Jugurth.* Cap. 36 & 38. Valer. Maxim. *Memorabil.* lib. 4. C. 1. § 13.

't Spreekt van zelve, dat dit zinnebeeld en by-schrift, hier, op niemand, dan DE GROOT, zien kon. Hy alleen was, van de drie, hier verbeelde, personen, Balling geworden; hy alleen was, uit hun, ten jaare 1627, nog in leeven; en de ingewikkelde wensch, tot wederkomst en herstelling, kon dus alleen op hem speelen; een wensch ook, die, in veele schriften en Brieven zyner Tydgenooten, en zelf van Prinse HENRIK FREDRIK, gevonden wordt (u).

Men stelde, egter, boven dit Tafereel, het Borstbeeld van ERPENIUS. Want, schoon dees in de regtspleeging nimmer betrokken en, tot zynen dood toe (die, in 't jaar 1624, voorviel (v)) Profesfor in de Oostersche Taale, op de hoo-ge Schoole van Leiden, was gebleeven, kon hy, hier, een gevoeglyke plaats vinden, als Broeder, niet slegts, van Juffrouw *Daetselaer*, maar, byzonderlyk, als de Vriend van HOGERBEETS en van DE GROOT; welke *twee Lichten* (w), (gelyk hy ze noemde) door hem, niet alleen aan de hulp zyner Zuster waren aanbevolen geweest, maar welker verdriet hy ook, van tyd tot tyd, even als *Vosfius*, hadt zoeken te leenigen, door de mededeeling van verscheide geleerde geschriften, die hy, byzonderlyk, aan DE GROOT, gewoon was te zenden en wel, daar 't hier op aankomt, in *dat* Koffer, waar in dees, eindelyk, der Gevangenis ontdraagen wierdt; in welke laatste betrekking, ERPENIUS als de, hoe zeer toevallige, egter gunstige, medewerker van DE GROOT's verlossing kon worden beschouwd.

On.

(u) Men zie s' Vorsten Brief, by BRAND *l. c. bl.* 291 en 292.

(v) MIERIS Beschryv. van Leid, *1 D. bl.* 56.

(w) BRAND *l. c. bl.* 217.

12 VERKL. DER SCHILDERSTUKKEN, ENZ.

Onder hem, die een Zoon was van *Gerard Jan van Erpe* en *Beatrix de Bye*, beiden uit s'Hertogenbosch geboortig, staat, mede, zyn Wapen en dat zyner Huisvrouw; zynde geweest *Jacoba Buyès (x)*, Dogter van *De Groot's Vriend*, *Johan Buyès*; Raadsheer in den Hove van Holland enz., geboortig van Monnikendam (*y*) en gehuwd met *Jacoba Pieters (z)*.

Indien men, alhier, als denklyk is, denzelfden regel, die, in de voorige Vakken, omtrend de plaatsing der Wapens, schynt waargenomen te zyn, gevolgd heeft, zal het Wapen, met drie Byën, staande onder 't Schild van *Erpenius*, voor dat zyner Moeder moeten genomen worden, en het, daar over staande, dat van *Jacoba Pieters* zyn. Veelligt, maar ik bepaal dit niet, behoort hier ook het Bergje met de Konyntjes; welk Schild, als ik zeide, verkeerdelyk, onder dat van *Maria Reigersberck*, gevonden wordt.

De naamen der, op den grond staande, Boeken zyn, hier, behalven één, geheel uitgesleeten.

(x) *MIRIS. l. c.*

(y) *GROTH. Psephata. p. m. 273. en VAN LEEUWEN Bat. IN: M. 1477.*

(z) Verzamel. van Gedenkst. in Nederl. a *D. M. 25 en M. 52*; alwaar ook blykt, dat Hy, ten jaare 1614, Zy, ten jaare 1590, gestorven is. Naar den eenvoudigen styl dier tyden, is haar Geslachtsnaam, hier, niet by gevoegd en die naam, nevens haar Wapen, indien zy 'er een voerde, my onbekend.

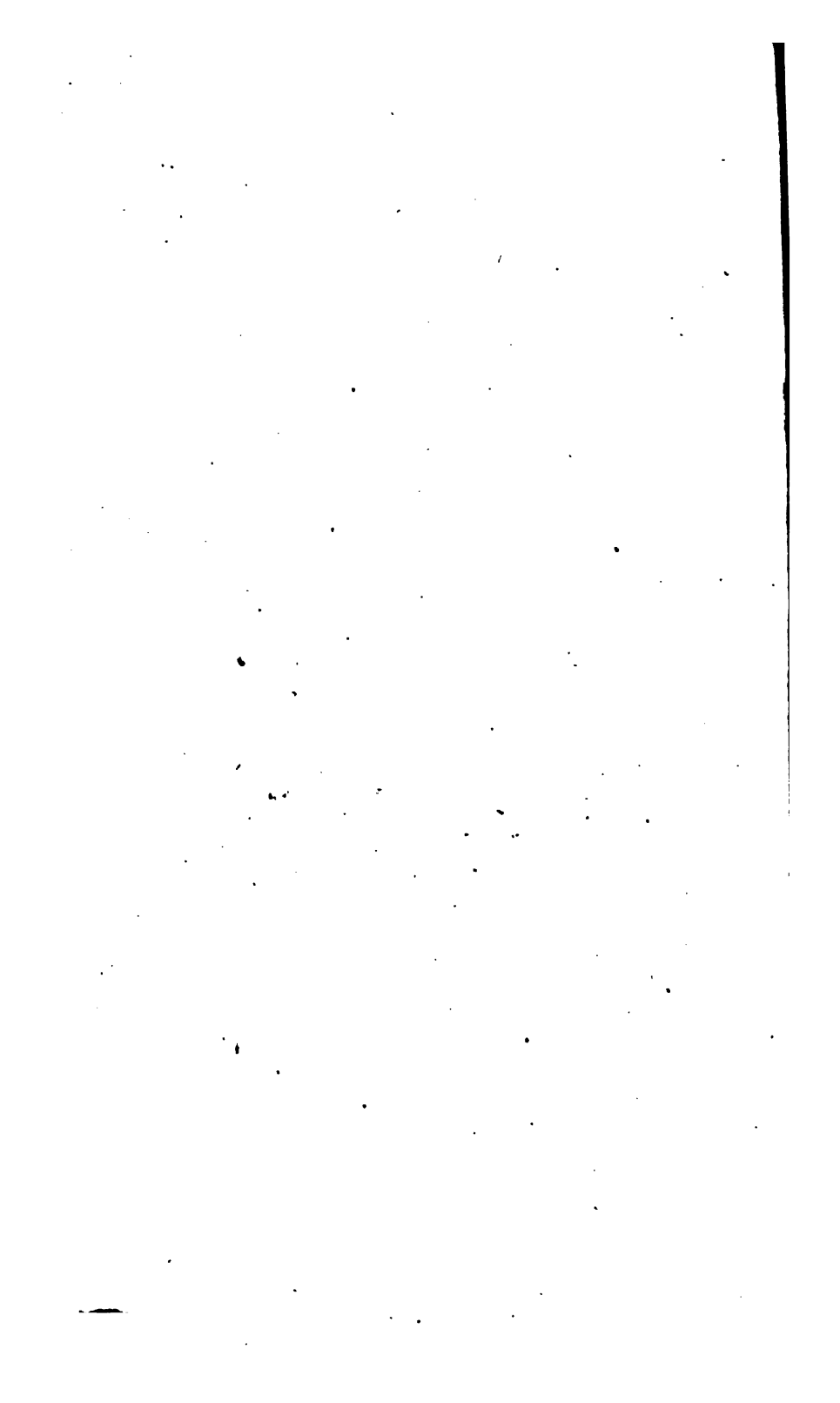
VOOR DEN BINDER.

De 3 F°. PLAATEN in de Verklaaring der
Schilderstukken, dus te plaatsen:

Van Hogerbeets tegenover bladz. 2.

Van de Groot ————— 6.

Van Erpenius ————— 10.

BYVOEGSELS

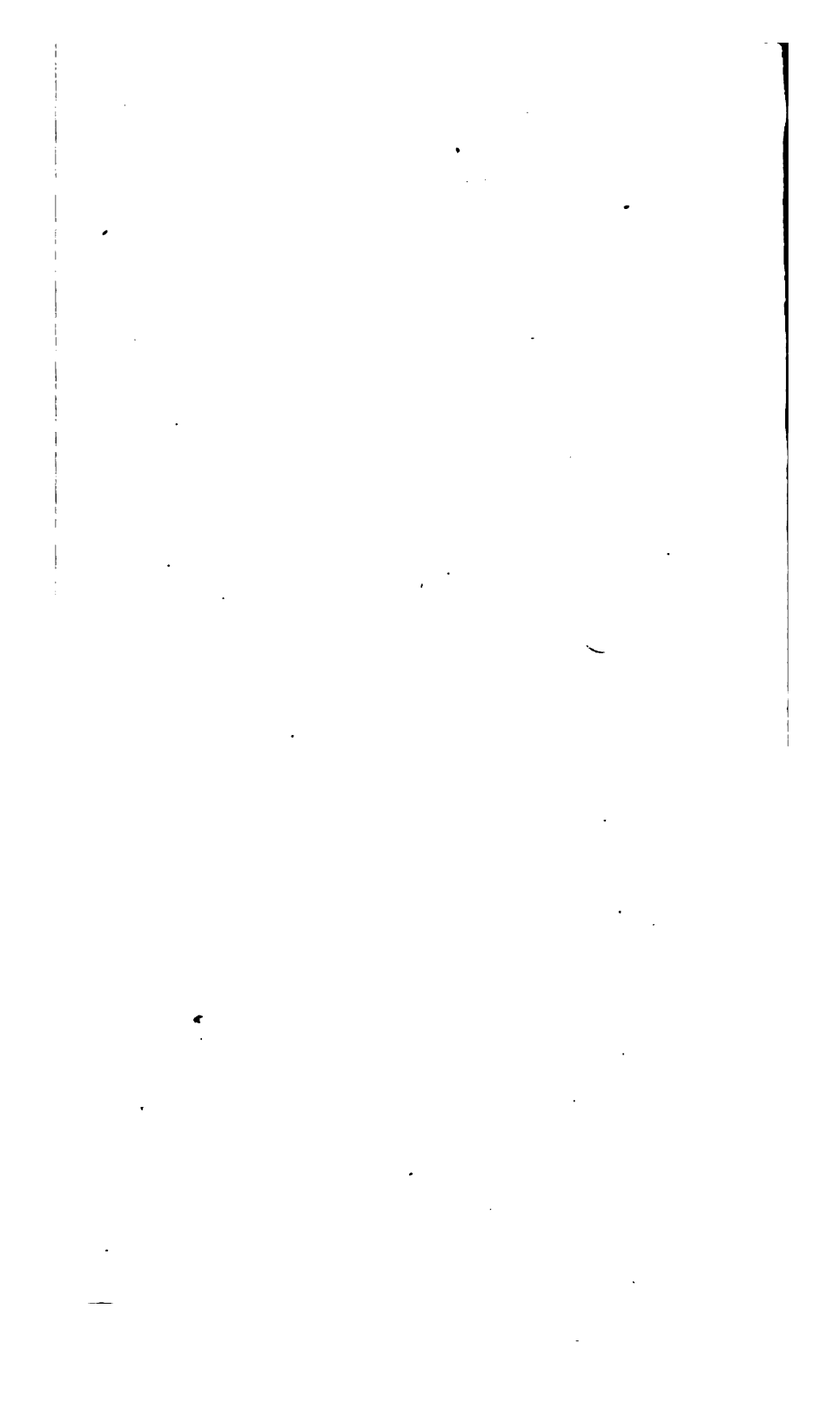
EN

AANMERKINGEN

OP HET ELFDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
ELFDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.
DOOR
M^r. H. VAN WYN, M^r. N. C. LAMBRECHTSEN,
M^r. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCII.

BYVOEGSELS

B N

AANMERKINGEN

OP HET ELFDE DEEL.

Bl. 3. r. 1. „*Prins MAURITS was maar pas overleeden.*” In 't voorige Stukje, heb ik (op WAGEN: 10 D. bl. 502. r. 21.) aangemerkt, dat, gedurende s'Prinses ziekte, eenige onrustigheid, met naame in den Haage, ontstaan was. Om alle wanorde voor te koomen, beslooten hunne Hoogmogendheden, op den 22 van Grasmaand, dat, wyl zyne Doorlugtigheid, van tyd tot tyd, zwakker wierdt, en men niet weeten konde, of het Gode behaagen zoude, een einde van hem te maaken, drie Leden der Vergadering, van nacht tot nacht, in dezelve, zoude blyven waaken, om by de hand te zyn en, by s'Vorsten overlyden, terstond de Algemeene Staaten te doen vergaderen, ten einde deeze op alles orde zouden kunnen stellen, „eer de dood „soude comen 't esclarteeren.” Op dat, verders, alles „*secreet*” mogt werden gehouden en in „stilheyt toegaen,” ontboodt men s'Prinses Hofmeester, en verzocht hem, dat hy, met den Stalmeester, by beurte, wilde waaken

A

„en-

„ ende de geene, die van haer Ho: Mo: sullen
 „ waecten, van alle occurtentien stedes ad-
 „ verteren; doende alle Poorten van 't Hof
 „ sluyten ende, de sleutels naer hem nemen-
 „ de, deselven aen de Camer van haer Ho:
 „ Ma: overleveren (a).” De eenstemmigheid,
 welke, op dit tydpoint, tusschen de Hollandsche en
 de Algemeene Staaten plaats greep, is, mischien,
 eene reden geweest, waarom de eerstgemelden
 zig tegen 't overleveren dier sleutels aan de
 Generaliteit niet verzetteden. Ondertusschen,
 was ook de regenwoordige rust in den Haage,
 veelligt, een gevolg, van alle deeze voorzorgen.

Bl. 3. r. 2. „ De Algemeene Staaten besloo-
 ten de waardigheid van Kapitein en Admiraal-
 Generaal — op te draagen aan — *Prinse*
FREDRIK HENDRIK.” Dit besluit was niet
 genoomen, dan met byzondere medewerking
 der Staaten van Holland.

Gedurende het zieltoogen en afsterven van
Prinse MAURITS, waren ook de laatstgemelde Staa-
 ten, by den anderen, vergaderd en, daar zy wisten,
 dat *Prins IENRIK* over het Krygsvolk, zo te water
 als te lande, geen ander Opperbevel voerde, dan
 „ byt krachte van een Aste, aen hem, by den Heer
 „ *Prince van Oranje*” (*MAURITS*), „ in zyn leven,
 „ vergunt, die met syn dood expireerde (b),”
 vreesden zy, te regt, voor de nadeelige gevol-
 gen, welken, by het, te velde zynde, Leger,
 zouden kunnen ontsiaan, indien het zig, eenklaps,
 zonder Hoofd bevonde; en beslooten, daarom,

ZO

(a) Loofse Aanteeken. onder my. en Secrète Resolut. der
 Staat. Gener. van 22 April 1625.

(b) Die Aste was, door den *Prinse*, by „ *versoeck en aubort-*
 „ *saite*” hunner Hoogmogendheden, gegeven. Secr. Resol. der
 Staat. Gener. 27 Maart 1625.

AANMERK. OP HET XI. DEEL.

3

zo dra de ryding van MAURITS overlyden ~~indien~~, dat de Heeren Edelen, en de Afgevaardigden, van Dordrecht tot Rotterdam toe, nevens Alkmaar, Hoorn en Edam; zig, met de gewoone Afgevaardigden ter Generaliteit, terstond, ter Algemeene Staatsvergadering zouden vervoe-
gen en, aldaar, van wege deeze Provincie, „*soe-
staen ende insteeren*, dat het *Commandement
militair ende Generaal*, over alle het Krygs-
volck, te Water ende te Lande, promptelyck
gesteld mogte worden op syne Excell. Prince
HENDRICK.” De Afgevaardigden kwamen,
spoedig, te rug; kennis geevende, dat, by
alle de Gewesten, was ingewilligd, het Kapitein-
en Admiraalschap generaal te stellen in handen
van laastgemelden, Prince „in aller voegen ende
manieren, als, Hoogh memorie, Prince MAU-
RITS, die *gehadt ende gebruyckt* hadde,
„*by het leeyen van den Heere Graave WILLEM
van Nassau*,” door wien men verstaan moet
WILLEM LODIEWYK, wel eer Stadhouder van
Friesland (c). Deeze byvoeging was gesproo-
ren uit den aandrang der Afgevaardigden van
Friesland, Groningen en Ommelanden, als,
ter Algemeene Staatsvergadering, alleenlyk op
dien voet, en dus onverminderd het regt hunner
Gewesten en van het Stadhouderschap aldaar,
in de bovengemelde aanstelling hadden toege-
staand, en daar van aantekening in de Resolu-
tien gedaan (d). Groningen en Ommelanden,
als ook onze WAGEN:, straks, zeggen zal,
koo-

(c) Resol. der Staat. van Holl. 23 April 1625. *bl.* 56 en 57.
Resol. der Staat. Gener. 23 April 1625; zie ook *Jr. A. v. d.*
CAPellen Gedenkschriften, I *D. bl.* 342, 350 en 358.

(d) Resol. der Staat. Gener. van 23 April 1625, *post primum*.

koozen, eerlang, Graave ERNST KASIMIR, reeds Stadhouder van Friesland, tot het zelfde Ambr, in hun Gewest; 't geen hem, by 't overlyden van zynen Broeder WILLEM LODERWYK, voorheen, gemist was (e). Uit deeze keuze, wierdt klaarder, om welke reden, deeze twee Gewesten, thans, op gelyke wyze stemden en aanteekenden.

Prins FREDRIK HENRIK, aan wien, ten spoedigste, deeze ryding, door drie Afgevaardigden uit de Algemeene Staaten, zynde de Heeren *Van Esfen*, *Van Duyenvoorde* en *Van Haerfolte*, in het Leger, te Waalwyk, gebragt was, wierdt, dan, op dien voet, Kapitein- en Admiraal Generaal van den Staat, gelyk zyne Opvolgers mede geweest zyn. Hy lag, daadlyk, in handen der voornoemde Heeren, den eed van getrouwheid, op zynen Lastbrief, af. Of MAURITS, immer, eene volkoomene aanstelling tot deeze hooge Bediening bekoomen hadt, is my, sedert myne Aanteekening op het 8 B. van WAGEN:, bl. 335. r. 7. (tot welke ik my, alhier, gedraage) niet gebleeken. Voornaame Staatkundigen hebben dit, blykens de aanhaalingen in die Aanteekening, ontkend, en de woorden, dat hy het *Kapitein*-zo wel als 't *Admiraalschap* *generaal* heeft gehad en gebruikt, of, zo als elders (f) staat, *ge-exerceerd*, behoeven, zeker, niet volstrekt op de aanstelling te zien, maar zouden ook kunnen passen op de uitoeffening; welke laatste, zonder twyffel, in handen van MAURITS was overgegaan; wiens gezag, byzonderlyk na 't gebeurde in den jaare 1618 en 1619, vol-

(e) WAGEN. Vaderl. Hist. 10 D. bl. 408.

(f) Refol. Stat. Gener. 23 April 1625.

volgens geruigenis van gelyktydige, en den Remonstranten zelfongunstige, Schryveren (g), tot eene overmaate van grootheid, was gereezen. Hoe het zy, 't is aanmerklyk, dat de Staaten van Holland, ten jaare 1616, aan laatstgemelden Vorst zeker oktrooi gunnende, om over zyne Leengoederen te beschikken en, by die gelegenheid, zyne titels en ambswaardigheden opnoemende, hem, evenwel, dien niet geeven van Kapitein-Generaal van alle de Gewesten, of van den Staat (h); 't welk, egter, geen plaats schynt te kunnen hebben, indien hy, ten minste reeds toen ten tyde, zodanige algemeene aanstelling hadt gekreegen.

Bl. 3. r. 6. „FREDRIK HENRIK.” Onze WAG. heeft, op zyn plaats, doen zien, dat die Vorst deeze naamen, by deszelfs doop, hadt ontvangen, schoon hy, „eenen geruimen tyd agter „een, niet FREDRIK HENRIK, maar HENRIK „FREDRIK, of, blootlyk, HENRIK, genoemd „wierdt, hoewel hy, eindelyk, weer FREDRIK „HENRIK schreef.” Uit den tyd „(zegt hy wyders) „waar in deze verandering voorviel, „besluit ik, dat hy, na 't verheffen van den „Koning van Navarre” (een' zyner Gevaders) „tot Koning van Frankryk, deezes naam „HENRIK, alleen, of, voor dien van FREDRIK, „heeft beginnen te voeren; doch dat, hier in, „na den dood des Konings, wederom veran- „dering gekomen is (i).” Indien men de woorden, „na den dood des „Konings,” hier, gelyk het schynt, moet op-

(g) CAPELLEN, l. c. 1 D. N. 348—350.

(h) Resol. van Heil. 29 Dec. 1616. N. 49.

(i) WAGEN., Vaderl. Hist. 7 D. N. 510 en, aldus, ook zyne Aanmerking, getoekend (s).

opvatten, voot *kort na* s'Konings overlyden, zou ik, van de gedagten onzes trefflyken Schryvers, verschillen. HENRIK de IV, Koning van Frankryk, ter bovengemelde plaate, door onzen WAGEN:, bedoeld, is, reeds op den 14 van Bloeiimaand des jaars 1610, moorddaadig, omgekoomen en, zo my 't geheugen niet bedriegd, heb ik Prinse FREDRIK HENRIK, geduurende 't gantsche leeven van zynen Broeder, MAURITS, gewoonlyk, niet anders, dan met den naam van HENRIK, of HENRIK FREDRIK, vermeld gevonden, byzonder ook, in de Staats- en Stedelyke Besluiten of andere, egte en gelyktydige Stukken. Ja, uit myne laatst-voorgaande Aanmerking, op bl. 3. r. 2. van WAGEN:, heeft men kunnen zien, dat de Staaten van Holland, hem, nog *na* MAURITS ssterven, eenvoudiglyk, Prinse HENRIK noemden; ter gelegenheid, naamlyk, der opdrage van het Kapitein- en Admiraalschap-Generaal, door de Algemeene Staaten; die, mede, zeiden, dezelve bediening, „ *se deferoeren* „ *aen den Here, Prince HENRIK (k)*: ” zo als hy zelve, hunne Hoogmogendheden, in geschrifte, voor die aanstelling dankende, zig, met deeze woorden, onderteekende, „ U Hoog- „ mogende onderdanige Dienaer, HENRY DE „ NASSAU (l). ” By de plegtigste gelegenheden, ogter, wierden zyne beide doopnaamen gebruikt, en ik zie, dat hy, in den Lastbrief tot het Stadhouderfchap enz: van Holland, FREDRIK HENRIK heet (m); schoon hy ook, nog *na* dien

(k) Refol. Staat. Gener. 23 April 1625.

(l) Refol. Staat. Gener. 27 April 1625.

(m) Refol. Staat. Gener. 1 Mei 1625. bl. 6a.

dien tyd, wel eens, slegts HENRIK wordt gezegd (*n*).

Toen egter deeze Prins, in de hooge Ambten zynes Broeders, by de meeste Gewesten, daadlyk was gesteld en bevestigd; toen hy hem, met kleine uitzondering, in alle de aanzienlykste goederen en titelen van het huis van Oranje en Nasfau was opgevolgd, en dus, in de samenleving, alle onderscheid tuschen de Broederen, door den dood van den Oudsten, was weggenomen, met één woord, toen men, alhier, in niemand, dan in hem, den Stadhouder en Prins van Oranje zag, verliep, van zelve, de gewoonte, om hem, by eenigen Voornaam, te noemen; en, daar s'Lands Staaten, 't Hof van Holland enz:, van hem, even als zyne Voorzaaten, by uitsteektheid, met den naam van *Excellentie*, (tot dat hy, ten jaare 1638, die van *Hoogheid* verkreeg) of van zyne *Excellentie*, den *Heere Prince van Orange*, enz:, spraken, gaven de Nederlandsche Schryveren hem, meest al, die naamen, welken zy wisten, dat hy, by den doop, bekoomen hadt (*o*); hoe zeer de Fransche hem, doorgaans, HENRY, of HENRY FREDERIC (*p*), bleeven noemen. Ik vinde voorts, dat, kort na 't aanvaarden van het Stadhouderfchap en, zo ik meene, tot aan zynen dood toe, de Prins zyne Brieven onderteekend heeft, met de woorden, *F. Henry de Nasfau*.

Bl. 3. r. 5. v. o. „ De meeste Leden van dit

(*n*) Refol. Holl. 23, 24, 25, 29, 30 April, 20 en 23 Mei 1625. bl. 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66 en 70.

(*o*) Refol. van Holl. 9, 10 Juny en 4 July 1625. Hoofd's Brieven. N°. 49, 62 en 70. bl. 46, 65 en 66.

(*p*) AUBRAY, *Mémoires*. p. m. 242, 249. *Lettres d'ESTRADE*. T. 1. p. 22. et 41. Men noemde ook, al spoedig, één van 's Lands Schepen *Fredrik Henrik*. Refol. St. Gener. 26 Dec. 1627.

dit Gewest" (Zeeland) „vonden 't vreemd, dat men, ter Generaliteit enz." De Afgevaardigden van Zeeland verschilden hier, zekerlyk, met de opgevolgde meening hunner Meesteren, en het verdient eenige aanteekening, dat, by de aanstelling van FREDRIK HENRIK, tot het Kapitein- en Admiraalschap Generaal van den Staat, Zeeland juist hadt voorgezeten; zynde den Heere JOACHIM, President geweest (q). Van Zeeland verschilden, ondertuschen, zeer veel de Staaten van Utrecht. Zy deden, in 't begin van Bloeimaand, hunne Hoogmogendheden dankzeggen, voor de daadlyke keuze van Prins FREDRIK HENRIK, tot de gezegde hooge Bedieningen (r).

Bl. 4. r. 16. „Berigtschrift, — voor Prins MAURITS, ontworpen." Zie myne Aanmerk. op WAGEN: 8 D. bl. 106. reg. 6. van ond.

Bl. 4. r. 19. „Hebbende FREDRIK HENRIK het Stadhouderschap van Zeeland, zo wel als van Holland —, bekleed — op eenen algemeenen Lastbrief." Schoon de Staaten, met zo veel woorden, zeiden, „aan hem te confereeren „het Stadhouderschap" van deeze Provincie (s), wordt hem, egter, by den Lastbrief zelven, even als zynen Voorzaaten, den titel mede van *Gouverneur* gegeven; een' titel, die men weet, dat ook, by de Graaflyke Stadhouderen, plaats hadt (t); om dat zy, in stede hunner Heeren, het

(q) Resol. der Staat. Gener. van 23 April 1625. *post prandium*.

(r) Resol. Staat. Gener. 6 Mei 1625.

(s) Resol. van Holl. 1 Mei 1625. bl. 63.

(t) Zo wierdt Prins WILLEM I., in den Lastbrief van Koning PHILIPS, op 9 Aug. 1559, genaamd „Gouverneur et Lieutenant „General de nos Comtez d'Hollande, Zeelande" etc. Zie dien Brief by WAGEN: Beschryv. van Amsterd. 3 D. bl. 482.

het *Gouvernement* hier te lande waarnamen ; hoe zeer , egter , de magt van deezen , by 't afzyn van den Graave , zig verder plagt uit te strekken (u).

Voorts kwamen , in s'Prinses Lastbrief , eenige bewoordingen voor , welken , in die van MAURITS , *niet* , of *anders* , gevonden wierden. Tot de eerste soort behoorden der Staaten verklaring , van te vertrouwen , dat zyne Vorstelyke Doorlugtigheid de ware Christelyke Religie zoude voortaan niet alleen , maar , byzonderlyk , „ *so die , tegenwoordich , by publycque auctoriteyt , in de voorsz. Landen , ge-exerceerd* ” wierdt. Tot de tweede , 1°. dat , onder de deelen van zyn Gouvernement , ook wierden uitgedrukt , ('t geen , evenwel , met kleine verandering , ook in s'Konings Lastbrief , by WILLEM I. , wordt gevonden (v)) „ *Voorne , ende den Brielle ; als weseñde gelegen ende behoorende aen de voorsz. Graeffschappen , van Hollandt ende Zeelandt.* ” 2°. Dat , in plaats der woorden van MAURITS Commissie , dat hy de zaaken van oorloge en politie , zou doen uitvoeren , „ *by Adrys , ende ten overstaen , van den Edelen en Raeden uyt den voorsz. Landen van Hollant , Zeelant ende West-Frieslandt , by zynder Excellencie te roegen ,* ” nu , geleezen wierdt , „ *by goedduncken van de , selve Heren Staten , ofte met Adrys van , derselver Gecommitteerde Raden.* ” 3°. Dat men , by MAURITS tyd , zig beroepen hadt op de

(*) Zie myne Aanmerk. op WAGENS 6 D. bl. 3. end. r. en 1. c. bl. 40. r. 14. en SLINGEL. Staatk. Geschrift. 1. D. bl. 125.

(v) Men leest daar , *Vorne et la Brielle , Terres adjacentes et annexées , au dit Comtez d'Hollande et Zeelande.* " 't Woord *annexées* , is , egter , minder dan „ *behoorende aen.* ”

de „*Infructie*, die hem, vorder, sou worden gegeven,” terwyl, thans, van geene *Infructie* gewaagd wierdt (w).

Bl. 5. r. 7. „VAN MANMAAKER.” Lees, alleenlyk, „MANMAAKER.”

Bl. 5. r. 8. „Eersten Edelen, *in Zeeland*.” Men vergelyke hier mede de Aanteek. 8°. D. bl. 461. r. 9.

Bl. 7. r. 9. „Gevleid, *door 't Fransche Hof*.” Dat FREDRIK HENRIK, egter, aan de wigtigste vleieriyn van dat Hof geen ooren leende, bleek, in het afstaan der, hem aangeboden, Jaargelden, die zyne Moeder, even als veele andere Vorstinnen, ten dien tyde, van de Kroon, voorheen, genooten hadt (x).

Bl. 11. r. 5. „*Binnen Breda, was groot gebrek enz: De Pest ook, die, thans, weder, op verscheiden plaatsen, woedde, deedt 'er groote nadeelen. Met dat al, waren de Belogden zeer moedig, tot het einde toe* (y), en de Egtgenoot van *Jan van Aerssen*, Broeder van den gewezen Ambassadeur, en Drosfaard der Stad, dien men, tot bevordering van eenigheid met de Burgeren, zitting in den Krygsraad der Bezetting gegeven hadt, reedt, dikwyls, de wallen rond, de Knegten tot dapper- en lydzzaamheid aanmoedigende (z). Geduurende het Beleg, hadt men, met toelaating der Algemeene Staaten, van 't byeen gebragt zilver- en koperwerk der Burgeren, eenige, vierkante, Muntstukken geslaagen, die eene somme van negen en

(w) Zie by AITZEMA, Zaaken van Staat en Oorl. 1 D. bl. 993-997. Vergel. met BOE, Nederl. Oorl. 3 D. 19 B. bl. 664.

(x) Resol. der Staat. Gener. 20 Jan. 1621.

(y) AITZEMA, l. c. 1 D. 5 B. bl. 1041 en 1042. VAN GOOR, Beschryv. van Breda. bl. 164, 168.

(z) AITZEMA, l. c. bl. 1026.

en zevenzig duizend, twee honderd vier en dertig guldens, beliepen, en wettek de Burgers, naderhand, verzogten, dat, by den Staat, tegen gangbaar geld, mogten opgewisseld worden; zo als, sedert, gedaan schynt te zyn. Immers ik leeze, dat de meeste van die gelden (sommige stukken zyn, by de Liefhebberen, nog overig en bekend) overgemaakt wierden aan den Heere MAURITS HUYGENS, toen Secretaris van den Raade van Staate, en dat hunne Hoogmogendheden goedvonden, die penningen aan den Ontvanger Generaal te doen leeveren, „om, „met advis van de Generaals van de Munte, „geconverteert te worden in gangbare Specien (a).”

Toen JUSTINUS VAN NASSAU, Gouverneur der Stad, die al het zyne tot verdediging derzelve hadt bygebragt, op den tienden van Hooftmaand, ter algemeene Staatsvergadering, verslag deed van zyn verrigte, gedurende de Belegering, zeide hy, onder anderen, dat „’t laatste broot in den oven (was) geweest, „doen sy daer uytrocken.” Men dankte hem voor zyne goede diensten (b).

Te Lande, wierdt, in dit jaar, na ’t overgaan van Breda, niet veel verrigt. De Raad van Staate begreep, in ’t laatste van Zomermaand, dat zyner Doorlugtigheid behoorde te worden voorgeslagen, het Leger, binnen ’t welk zeer veel ontfteekende ziekten, byzonder de roode loop, ontstaan waren, en waar in, daaglyks, veele menschen stierven, naar de bezettingen te zenden, om

(a) Besol. der Staat. Gener. 9 Jan. 1664 en 11 Juny en July 1665.

(b) Resol. der Staat. Gener. 12 July 1664.

om zig te ververschen. De Prins schreef, hier op, in 't laatst van Hooimaand, aan de Algemeene Staaten, hoe hy, by het toeneemen der krankten, beraamd hadt, den Bommelerwaard en Geertruydenberg wel te verzekeren, en de rest van 't Volk, in de Guarnisoenen, aan den Waal- en Yssel-kant, te plaatsen, om, in tyd van nood, schielyk, weder by de hand te kunnen zyn; waar toe, sedert, by de Gewesten beslooten wierdt (c). Ondertusschen hadt het niet ontzetten van Breda, met grooter Leger, dan men pordeelde, immer, door den Staat, te velde gebragt te zyn, als mede 't weinig verrigte na dien tyd, merkelyke ongenoegens en bewegingen, tot nadeel ook van s'Prinses roem, nevens dien van eenige Krygshoofden, hier te Lande, by sommigen, gemaakt; 't welk alles, zelf na dit jaar, eenigen tyd bleef aanhouden (d). Ook was 't gebrek aan gelde, niet lang geleeden, zo groot, dat men 't land „in den uystersten nood” agttede (e); hoe zeer dit laatste, door de, sedert, uit Frankryk ingekoomene toelage, enigzints, verzagt (f) wierdt en, daarom, gelukkiglyk, den Staat te minder kwelde, wyl de schaarsheid aan penningen, by den vyand, nog tot veel hooger graad geklommen was; zo zeer zelf, dat de Infante ISABELLE, den Geldschieten, één van 't honderd, 's weeks, hadt toegezegd (g).

Bl. 17. r. 3. „Verzamelingen van penningen.”

Men

(c) Resol. der Staat. Gener. 26 Juny, en 22 July 1625, en van Holl. 22 July 1625. *M.* 97.

(d) VAN DER CAPELLEN, *I. c.* *M.* 356—359. 366. 412—415. enz.

(e) Resol. der Staat. Gener. 29 Maart 1625.

(f) Resol. der Staat. Gener. 6 Oct. 1625, en van Holl. 10 July en 11 Dec. 1625. *M.* 89 en 160.

(g) V. D. CAPELLEN, *I. c.* *M.* 382.

Men leest, dat de, ten deezen einde, verzamelde gelden, in den Haage alléén, eene somme van tien duizend gulden beliepen (*h*). Onder-russchen, blykt van elders, dat 't Hof en Gekommitteerde Raaden van Holland die in-zaameling den Haagschen Predikanten hadden ontzegd; zo als ook de Staaten van Utrecht hadden gedaan aan die van hun Gewest. 't Zuid-hollandsch Synode was mede aangezegd, zig daar van te onthouden, maar zy waren „ge-„scheyden, zonder ronde verclaringe gedaen „te hebben (*i*)”.

Bl. 20. r. 8. v. o. „De Prinsesse van Vrankryk.” Zy was HENRIETTE MARIE, derde Dogter van wylen Koning HENRIK IV. en MARIE DE MEDICIS (*k*).

Bl. 21. r. 6. „JOACHIMI —, *wien men eene Wedde van negen duizend guldens, gelyk der Staaten Gezant in Frankryk trok —, hadt toegestaan.*” Dit ging niet zonder veel moeite. Holland wilde hem eerst, op den gewoonen voet, behandelen, maar gaf, naderhand, toe, in diervoege, dat gelyke som zou worden gegeven aan den Heere BERK, Pensionaris van Dordrecht en, thans, Ambassadeur van den Staat in Venetien; die, nu, in zyn Gezantschap, ('t geen, even als dat van den Vene-tiaanschen Gezant alhier, om de drie jaaren los was,) wierdt bevestigd (*l*).

Bl. 26. r. 1. „Lieutenant Admiraal, WILLEM VAN NASSAU.” Hy bekleedde dit Ampt, by de

(*h*) V. D. CAPPELEN, 1. c. bl. 385.

(*i*) Secr. Resol. Gener. 9 Nov., 4 Dec. 1625.

(*k*) *L'Art de verif. les dates.* fol. 528.

(*l*) Resol. van Holl. 25 Febr. 14 en 19 Maart 1625, bl. 8, 24 en 26; en der Staat. Gener. 3, 6, 27 Febr. en 20 Maart 1625.

de Kollegien van Holland en Westvriesland; en hadt, pas onlangs, zynen Lastbrief, van Prinse FREDRIK HENRIK, gekregen (m). Ook wierds, kort hier na, tot Vice-Admiraal, onder hem, by de Vloot van twintig Scheepen, van welke WAGEN hier gewaagd, de Generaal REAEL, gewezen Opperbevelhebber van Neêrlands-Indiën, aangesteld (n).

Bl. 29. r. 17. „ De Staaten van Holland — begrepen wel, — dat men den Afgezonden der Sinode, beleefdelyk antwoorden moest.” Het antwoord der *Algemeene* Staaten kwam hier op neder: dat de Overysfelsche Predikanten „ de Regierings moesten betrouwen, dat, in „ deselve saecke, albereits, met goede forch- „ voudicheyt, was geprocedeerd, ende oock, „ voertaen, daer op foo veele fall werden gelet, „ als den dienst van de Religie ende t Lant, „ eenichsins, fall connen off mogen lyden (o).”

Bl. 29. r. 6. v. o. „ De Koning verklaarde, dat hy zes Schepen uit de Vloot koopen wilde.” Men sloeg dit s'Konings Ambassadeur, beleefdelyk, af; zeggende, dat het Land zelve die Schepen hoog noodig hadt. Doch de Ambassadeur welgerde, zig, met die boodschap, by zynen Meester, te belusten, zeggende, dat deer zodanigen handel zoude toeschryven aan *onwil*, of aan *onmacht*; in welk laatste geval, hy vermeende, dat de Koning zeer vervreemd stondt te worden van de Staaten, nadien hy van hun geene andere hulp, dan ter Zee, te wagen hadt. Met gelast te, dan, den Heeren van *Langerak* en van *Sommels-*

(m) Resol. Staat Gener. 25 Juny 1625.

(n) Resol. Staat Gener. 6 July, 5 en 6 Aug. 1625.

(o) Secr. Résol. der Staat. Gener. 22 Dec. 1625.

melidyk, die ontschuldiging aan den Koning te doen, met byvoeging, dat, indien zyne Majesteit andere Schepen, hier te lande, wilde koopen, men bereid was, dit, zo veel mooglyk, te helpen bevorderen (*p*). Ja men gaf, kort hier na, heimlyken last aan onze Gezanten, om, (tot voorkooming van vredebreuk en van inhouding, zo der jaarlyksche, uit Frankryk inkoomende, penningen, als van die, welken, ter uitrusting van de Schepen, waren opgenoomen) indien men niet anders konde, zyner Majesteit als dan den koop van zes Schepen, af te staan; te weetén, 't hol, zonder 't volk, maar, des noods, met geschut, en mits de overige schepen, daadlyk, van Rochelle, herwaarts kwamen (*q*).

Bl. 29. o. r. en bl. 30. r. 5. „De Staaten — *hadden hem, uitdruklyk, gelast*, te vertrekken.” Dit was reeds geschied op den twintigsten van Wynmaand; ook hadt men, met kennis zyner Doorkugtigheid, een kalfken in *Hautains* brief doen sluiten, houdende, hoofdzaklyk, hoe hunner Hoog Mogendheden meeninge was, dat hy, om 't zelve vertrek daadlyk te kunnen bevorderen, zig moest beroepen op gebrek aan nieuwe masten, of ander scheepsgereedschap, ook op ziekte zyner manschap, doch geenfints op onwilligheid van 't volk (*r*); schoon dit laatste, egter, als onze WAGEN, wel heeft aangeteekend, gedeeltelyk plaats hadt. *Hautain*, der Staaten aanschryving eerst in handen krygende, in 't begin van Wintermaand, en zeer veel moeite in Frankryk vindende, om weg te geraaken, ging eerst den derden van Sprok-

(*p*) Resol. der Staat. Gener. 10 en 11 Dec. 1616.

(*q*) Secr. Resol. der Staat. Gener. 9 Jan. 1626.

(*r*) Secr. Resol. van hun Hoog Mog: 20 Oct. 1625.

Sprokkelmaand des jaars 1627, onder zeil, en kwam, den zestienden derzelve maand, voor Vlisfingen. By zyn *Rapport*, zeide hy, dat de Koning hem en zyne Kapiteinen, by hunne aankomst, met gouden Kettingen, de Matroozen met eene halve maand gagie, hadt vereerd. Ook hadt zyne Majesteit hem eene Jaarrente van drie duizend guldens aangeboden, van welker aanneeming hy zig, egter, verontschuldigd hadt. De Admiraal *Van Dorp* was Ridder geslaagen van Sint Michiel.

Tot de redenen, die de Staaten bewoogen de Vloot terug te roepen, werkten ook andere zaken mede; b:v., een verzoek van die van Rochelle; de vrees voor de Vlaamsche Kust, en de geneigtheid der Engelschen, met welken men, onlangs, zig, tegen Spanje, verbonden hadt. De Regeering van Rochelle hadt, in Herfstmaand des jaars 1625, eenigen aan hunne Hoogmogendheden afgezonden, door welken zy zig, schriftelyk, verontschuldigde, nopens de ontmoeting haarer Schepen, tot nadeel der onzen, op den 17 van Hooimaand, toen laatstleden; ook hadden deeze Luiden last, op de terug roeping van *Hautain* aan te dringen. De Fransche Ambassadeur werkte hun merklyk tegen. Hy verzogt, dat hunne Hoogmogendheden ze wilden doen vasthouden, en den Koning zynen Meester toezenden, immers en ten minsten, hen, daadlyk, te doen vertrekken, zonder gehoor toe te staan; op welk laatste punt, hy zo ver ging, van aan den Griffier te verklaaren, dat, zo hun, des niet te min, gehoor wierdt verleend, hy zelve die tyding aan den Koning zoude brengen. De Staaten gaven hun dan geen gehoor,
en

en lieten, op nader aandrang van den Ambassadeur, hun aanzeggen „ dat haer Ho: Mo: „ goetvonden, dat sy souden vertrecken (s).” Met dat al, bleef men, alhier, onder de hand, de zaak der Rochellieren niet ongunstig beschouwen; ja zo zeer, dat, als men op den tyd agt neemt en op den invloed, welke de verschyning en 't verblyf deezer Luiden, hier te Lande, gemaakt hadt, het niet twyffelagtig schynt, of de last, aan *Hautain*, op den 20 van Wynmaand, gezonden, van welken ik boven sprak, hadt, grootendeels, hier uit, zynen oorsprong. Ook kwam hier, wat laater, nog by, eene groote schaade, die onze Scheepen van oorlog, onlangs, door een storm, op de kust van Vlaanderen geleeden hadden, 't geen hunne Ho: Mo: deedt denken, de Vloot, aldaar, tot weering van de Duinkerkers, te kunnen gebruiken (t), of wel *Hautain* naar de Middellandsche Zee te zenden, om zig, tegen den Spanjaard, te vereenigen met de Engelsche Schepen, die de Koning den Staaten hadt laten boodschappen, uit Frankryk, te rug te zullen roepen (u). Men liet s' Lands Schepen, die hier aan wal waren, met dat zelfde oogmerk, op 't einde van het jaar, in Zee loopen (v).

Bl. 36. r. 13. „ Men vernam sedert” enz. Sommigen schryven, dat men s'Prinses aanslag niet geheim genoeg gehouden, en den Vyand, veeltigt, daar door, gelegenheid gegeven hadt, om zig te versterken; ook dat 'er een Schip met Ruikeren in den grond was geschooten (w).

De

(s) Secr. Resol. van hun Ho: Mo: 12, 13, 14, 15 Sept. 1620.

(t) Resol. Staat. Gener. 3 Nov. 1615.

(u) Resol. Staat. Gener. 2, 3, 7 Dec. 1625.

(v) Resol. der Staat. Gener. 16 en 18 Dec. 1625.

(w) V. D. CAPELLAN, A. 2. 1 D. bl. 412 en 413.

De Prins zelve, na, kortis te voren, aan hunne Hoogmogendheden gemeld te hebben, dat hy, met het Leger, optrok, om *Hulst* (waar op het gemunt was) te belegeren, schreef, den tweeden van Herfstmaand, aan Hoogstdezelfen, dat de Heer *Famars* eene landing willende doen te Kieldrecht, aldaar den Vyand, met een' goeden troep volks en eenige Kompagnien paarden, nevens zes stukken geschuts, hadt gevonden, met welken men, van 't Fort Kieldrecht, op onze Schepen hadt geschooten, zo zeer, dat *Famars*, hier door, niet hadt kunnen landen; waaromme zyne Doorlugtigheid, by raade der Afgevaardigden te velde, met het leger, weder naar boven was te rug getrokken (x).

Bl. 42. r. 12. „*De Regeering* — op de tong der Gemeente *gebragt*.” Men wydt dit aan 't onverstand en den blinden yver van sommige nieuwe Luiden in de Regeeringe, die 't misdryf van eenige Raaden, als de schuld van allen, deden aanzien. 't Graauw scholt, toen, niet alleenlyk 't gansche Kollegie, maar zelf de Regteren, voor *Landdieven*; meenende; te onregt, dat men één' der Raaden, die, uit de bewaaringe, ontsnapt was, moedwilliglyk hadt doen ontkoomen (y).

Voor 't overige, waren de Admiraaliteiten dezer Landen, byzonder die van Rotterdam en Zeeland, thans, in zeer veel schulden gewikkeld. Men reekende, in 't begin des jaars 1627, het beloop van dien, op eene somme van *f* 6431310 gulden, van welken *f* 2508015 op renten stonden; zynde 't overschot, ter somme van *f* 3923295, loopende

(x) Resol. der Staat. Gener. 28 Aug. en 2 Sept. 1626.

(y) V. D. CAPELLEN, *h. c.* 1 D. N. 391, 392, 399.

de schuld. Tot aflossing dier gelden besloot men, by de Gewesten aan te houden, tot betaaling der lasten in de onderstanden tot den oorlog te water, sedert 1622, en verhoopte, hier mede, als ook met de, uit Vrankryk verwagt wordende, penningen, voor den dienst der Scheepen onder *Hautain*, 't nadeelig slot te kunnen minderen, tot op f 1400000-:-, welke men, wyders, door den Raad van Staaten, in de bede * van 't jaar 1628, zou doen brengen. * *Petitie.* Ook zou die Raad, jaarlyks, een millioen, of iets min of meer, mogen vraagen, voor den onderstand van oorlog te water, 't welk, gevoegd by de nieuwe opening der Verlofgelden, die men dagt, jaarlyks, zeven tonnen schats te zullen geeven, de zeventien gelyke tonnen zoude opweegen, welke de Admiraliteit, jaarlyks, te kort kwam. 't Verloop der Kollegien in zo veele schulden wierdt geweeten aan de groote uitrustingen, welken men, voorheen, zo voor de Vloot van *l'Heremite* en *Hautain*, als voor de Scheepen, by de Engelsche Vloot gevoegd, hadt moeten doen; zonder dat, bevoorrens, eene bede (*petitie*) van kosten was gedaan, zo als men, nu, voornam (z).

Bl. 44. r. 9. „*De Prinse van Oranje beviel van eenen Zoon.*” Een Helbardier zyner Doornlichtigheid bragt de tyding, des morgens vroeg, aan den President van hünne Hoogmogendheden, en deez gaf 'er, vervolgens, ter Vergadering, kennis van. Dat dit, door eenen Helbardier, geschiedde, was overeenkomstig de zeden dier tyden, en moet voor geest blyk van FREDRIKS HENDRIKS minag-
ing,

(*) Secr. Resol. der Staat. Gener. 30 Jan. 1629.

ring, omtrend de Staaten, opgenoomen worden. Het tegendeel zag men, in de heusche wyze, op welke die Vorst de gelukwenschingen der zes Afgevaardigden hunner Hoogmogendheden, die hem, teffens, het Peterschap, wegens hoogst-dezelven, aanboden, beantwoordde; zeggende:

„ datter een Dienaer van haer Ho: Mog: was
 „ geboren, die syne Voorvaders voetschappen
 „ soude naervolgen, daer toe hy hem oock, door
 „ Godes genade, zoude optrecken; hebbende geen
 „ ander gedancken (a) gemdeekt, als dat haer
 „ Ho: Mo: niet alleen Gevaders, maer oock
 „ Vaders, van den jongen Prince souden wesen;
 „ dies hy oock haer Ho: Mo:, voor de gedaene
 „ congratulatie ende presentatie, ten hoogste,
 „ was bedanckende (b).”

De Staaten van Holland, ten tyde der geboorte, blykens hunne Resolutien, niet by elkander' zynde, boden mede het Peterschap, ter hunner eerste byeenkomste, den Prinse aan. Ook sloegen zy voor, den jonggebooren, den naam van WILLEM te geven, indien de Algemeene Staaten en zyne Doorluchtigheid dit voor aangenaam wilden houden (c); gelyk, sedert, geschiedde. Toen kwam men overeen, nopens den rang by den doop, volgens schikking zyner Doorluchtigheid. De Algemeene Staaten, hadden den voorrang, als *Mansgevaders*; die van Holland den tweeden; de Stad Delft den derden, en de Koninginne van Boheme den vier-

(a) Men agte dit geen Schryf- of Druksout. Onze Klink-letteren, weet men, wisselen met den anderen, en *gedancken*, zál 't zelve sijn, als *gedenken*.

(b) Resol. der Staat. Gener. 27 Mei 1616 Vergel. Leven van *FREDR. HENR.* I D. II. 115.

(c) Resol. van Holl. 29 en 30 Juny 1626. bl. 80 en 81.

vierden. Holland gaf agt honderd gulden in de Kraamkamer (d).

Bl 45. r. 2. „HOGERBEETS — *overgebracht op zyn eigen Huis, te Weer.*” Zyne Kinderen hadden, by Requeste, verzogt, dat hy mogt gebragt worden, ter vryer wooninge, in den Haage; dan, daar men, in Holland, hier tegen was, en de Kastelein van Woerden, op gedaane aanschryving, den Algemeene Staaten verklaard hadt, geene plaatse voor hem, op 't Slot van dien naam, open te hebben, stonden zy toe, hem te doen overbrengen naar 't Huis te Zuidwyk of *Sonnevelt*, by Valkenburg, 't Huis te *Weér*, by Wasfenaar, ('t geen sedert gekooren wierdt) of 't Huis te *Lennepe*, by Voorburg; en wel „naer de Supplianten *met de Eygenaars*, „*konden accordeeren.*” Uit welke laatste woorden blykt, dat het Huis *te Weer* niet tot de *eigene* goederen van HOGERBEETS behoorde. Voor 't overige, noemt WAGEN: die verplaatfing, te regt, eene verligting van Gevangenis; want hem wierdt niet, gelyk eenige meenen, volle vryheid vergund; maar, daar de Algemeene Staaten, hier inne, niet hadden toegestemd, dan, mits „*blyvende de sententie in zyn geheel.*” wierdt hem, alleenlyk, toegestaan, op de Cingels en in den Bogaart van 't Huis te mogen wandelen, zonder zig verder te begeeven; en wel op eene boete van twintig duizend gulden, voor welken de Heer *Van der Myle* Borge gebleeven was. De Heer *Van de Werve* was, meen ik, Eigenaar van 't Slot te Weer (e).

Op Loevestein, alwaar, thans, de pest begon te

(d) Resol. der Staat. Gener. 1 July 1626 en van Holl. I. 22

(e) Resol. van Staat. Gener. 22, 23, 26 en 30 July 1625; Goudmoezt, Kron. 61. 82.

te ontstaan (f) en men, door 't voorbeeld van de GROOT geleerd, zeer tegen 't ontsnappen van HOGERBEETS persoon gewaakt hadt, hielden hem zyne Kinderen, by beurte, gezelschap. Het verdient aanteekening (g), dat, toen zyne oudste Dogter, midlerwyl, huuwde met „Mr. *Dirck Modet*, Doct: in de Rechten” ook dees verzogt, nevens zyne Huisvrouw, eenigen tyd, by zynen Schoonvader, te worden opgeslooten, om hem den gewoonen dienst en hulpe te bewyzen. Dit wierdt hem vergund, na hy, in handen van den President der Algemeene Staaten, onder eede, beloofd hadt, van „noch in de „gevanckenisse —, nochte oock wederom daer „vuyt commende, yetwes te doen, handelen ofte „tracteren van publicque saecken, ofte 't gene „soude mogen strecken tot ondienst van de „Regieringe ende den Staet van den Lande(h).”

Bl. 45. r. 9. „NIKOLAAS REIGERSBERG.” Lees REYGHERSBERCH. Immers, dus vinde ik, meêr dan eens, de handteekening van den Vader van NIKOLAAS, PIETER genaamd, (voorheen Burgemeester der Stad Vlisfingen;) in een, aan my, uit Zeeland, zeer gunstiglyk, medegedeeld Stuk (i).

Bl. 46. r. 4. „*Te Woerden en elders — kwamen ze — by een.*” 't Geen WAGEN: hier, van de Remonstranten in Holland verhaalt, hadt, niet

(f) Resol. Staat. Gener. 10 Oct. 1623.

(g) Resol. der Staat. Gener. 30 Aug. en 7 Sept. 1623. In welke laatste, by 's verhuizen van *Hogerbeets* Knecht, zynen Kinderen vergund wierdt, een' anderen tot hem toe te laten; mits de Commandeur „*op alles zal hebben wel te letten, ende voornemenslyck dat de Mr. voor den Knecht wyet off en gaet.*”

(h) Resol. Staat. Gener. 10 Jan. 1623.

(i) „MS: *Rekeninge van RICHARD BARRADOT; van ontfanck ende vuygenen, die hy gedaet heeft, ter cause van de gemeene saecken,*” van 12 July 1573— 16 Aug. 1574.

niet minder, in Utrecht plaats; zelf klaagden de Staaten van 't laatstgemelde Gewest, aan hunne Hoogmogendheden, dat eenige onrustige perfoonen, aldaar, zig verftout hadden twee Vergaderingen, de eene na de andere, te houden, en dar, toen de eerste, door den Hoofdschout, verftoord was geworden, eenigen van hun luiden denzelven met dreigementen bejegend hadden; zig, doorgaans, hatende verluiden, „*dat zy haere faecken wiften te redden van hooger hand*”; terwyl zy, „diergelyke ongerymde propoosten, hier en daar, voerende, na 't verftooren der voorft: eerste Vergadering, „*zig, met hun zydgeweer*, hadden doen vinden „op Sint Jans Kerkhof.” De Algemeene Staaten verzogten, daar op, am die van het Sticht, en der Stads Regeering van Utrecht, hun de gelegenheid deezer zaak en derzelver ver- rigte, daar omtrend, e willen overfchryven, en zorge te draagen, tat zodanige Vergaderingen, overeenkomstig de Plakaaten, mogten worden geweerd, waar toe zy, des noods, hunne magt en gezag ^{aberi- als} aanboden (k). Men ontvong, spoediglyk, antwoord, zo naemens de Staats-Regeering, als wegens de Stad, doch op eene verschillende wyze; want, terwyl de Stad, 't gebeurde erkennende, zig bereid verklaarde tot opvolging der meening hunner Hoogmogendheden, fchreeven Gekommitteerde Staaten, van de zaak niet te weten, dezelve ontkennende en 'er byvoegende, te vertrouwen, dat hunne Hoogmogendheden verftaan zouden, dat de uitvoering der Plakaaten, met alle maariging, naar de *Constitutie* van hun Gewest, moest ge-

(k) Refol. der Staat. Gener. 22 Nov. 1625,

geschieden. Sommige Leden der algemeene Staatsvergadering oordeelden, toen, dat het geschikt was, eene bezending te doen aan de Staaten van Utrecht; doch, by raade zyner Doorlugtigheid, die, onlangs, mede aan die van Rotterdam, tot weering der Remonstrantsche byeenkomsten, geschreeven hadt (1), bepaalde men zig, om den Stichtschen Staaten te rug te schryven, dat zy, met allen ernst, een waakend oog, in deezzen, hadden te houden, zonder eenige maatiging der Plakaaten toe te staan; verstaande, byzonderlyk, hunne Hoogmogendheden niet, dat de Remonstranten aan den Hove der Provincie, zo als, thans, veel gedaan wierdt, beroep van dezelve Plakaaten zouden onderneemen, „als wesende saecken, „de politie en de rute van de gemeene Reli- „gie concernerende (m).” 't Hof ging, met dit alles, voort (n), en't bleek, ten duidlykste, uit het bovengemelde, welk eenen sterken steun de Remonstranten, in 't Utrechtsche, aan verscheide Staatsleden hadden.

Onder die zaaken, welken, ten deezzen tyde, het Land, in den schaartfchen toestand van gelden, zeer drukte, was, mede, het agter blyven der hulpelden van Venetien; hoe zeer de Gezanten, over en weder, daar toe allen yver aanwendden. De Ambassadeur van dat-gemeenebest alhier, ALOISI CONTARINI, die, met gelyken rang, ten jaare 1626, naar Engeland stondt te vertrekken, hadt zig, hier, zeer bemind weeten te

(1) Resol. der Staat. Gener. 22, 26 en 30 Nov. en 14 Dec. 1625. V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. bl. 384.

(m) Resol. Staat. Gener. 6 Febr. 1625.

(n) Resol. Staat. Gener. 23 en 23 Febr. 1625.

te maaken, en vertoonde nu aan de Algemeene Staaten, dat de genegenheid, welke zyn Vader, de eerste Ambassadeur, die, uit Venetien, ooit herwaarts gezonden was, ten allen tyde voor den Staat hadt betoond, na deezes dood op hem zynde overgeërfd, hy, daar om, verzogt, „ dat „ haer Ho: Mo: geliefden hem de eer te doen „ ende te vergunnen, dat hy zyn Wapen mach „ *quartilieren*, met het Wapen van haer Ho: „ Mog:” Men stondt, hem dit, gereedlyk, toe, by eene Akte, in de Latynsche en Nederduitsche Taalen, gesteld (o), doch voegde 'er, ten tyde der overhandiging, by, „ dat, aen niemant, zulcx „ oyt was geschiet, of dat haer Ho: Mo: aen ie- „ mant haer volle Wapen hadden willen geven.” Daar na, liet men hem, met twee Schepen van oorloge, naar Engeland, brengen (p). Op 't verzoek van den Venetiaanschen Resident, SURIANO, die, hier te Lande, bevorens mede geweest was en, nu, voor eene pooze, CONTARINI, vervong, wierdt ook aan deezzen, sedert, ten aanzien zynere goede diensten, toegestaan, deszelfs Wapen, voor hem en zyne naastbestaanden, met „ *den halven Leeuw*” van de Generaliteit, te mogen vermeerderen (q).

Bl. 52. r. 5. v. o. „ Hy *ontving — van wege Koning Karel den I., de Ridderorde van den Konseband.*” De Koning van Engeland, thans, nevens ons Gemeenebest, tegens Spanje, in oorlog zynde en, tot de wapenen toe, oneenig met Frankryk, in zo verre, dat zyne Onderzaaten ook onze Schepen, naar dat Ryk willende, op Zee

(o) Resol. der Staat. Gener. 7 Mey 1626.

(p) Resol. Staat. Gener. 8 Juny 1626.

(q) Resol. der Staat. Gener. 11 Nov. 1626 en Juny 1627. Zie ook AITZEMA, l. c. 2 D. p. 130 en 251.

Zee aanrandden en opbragten, waar tegens men; vergeefs, van deeze zyde klagtig viel, deedt, door zynen Gezant, zodanige eene leidinge aan dit schenken van den Kouseband geeven, als dienen konde, om en hunne Hoogmogendheden, en den Prinse, die hy, beiden, zeer noodig hadt, naauwer aan hem te verbinden. Hy liet dan, door CARLETON, ter algemeene Vergadering aandienen, dat hy, „ ten teeken zynr „ genegenheid tot den Staat, die, een *politicq* „ ligchaam zynde, niet kon begiftigd worden „ gelyk een byzonder persoon, beslooten hadt, „ zyne Doorlugtigheid te versieren, met de „ bovengemelde Ridderorde (r).” De Algemeene Staaten, hier voor hunnen dank betuigende, met byvoeging, de goede meening van den Prinse te zullen verstaan, zo als zy, straks, dedden, verklaarde zyne Doorlugtigheid, dat hy, 't believen huuner Hoogmogendheden zoude afwagten; waar op zy best oordeelden, dat de Vorst het aanbod zoude inwilligen; 't geen ook, hunnenswege, door den Griffier VAN GOCH, den Engelschen Gezant wierdt aangezegd en, sedert, in dier voege; als onze WAGEN: verhaalt, geschiedde; agtende hunne Hoogmogendheden de begifting des Kousebands eene eer, die de Koning „ in den persoon van den Heere „ Prinse van Orangie, deeze landen heeft willen „ doen (s).” Uit de aanspraak van *Carleton*, by 't volvoeren deezer plegtigheid, aan den Prinse, blykt, ('t geen my niet heugt, elders, gelezen te hebben) dat wylen Prins MAURITS deeze aanzienlyke Orde (die, thans, ook den Ko-

(r) Resol. Staat. Gener. 23, 24, 29 Juny 1627.

(s) Resol. Staat. Gener. 30 Juny en 5 July 1627. Vorgel. AITZEMA, Zaaken van Staat en Oorlog. 1 D. bl. 421.

Koning van Zweden geschonken wierdt (t)), bekoomen hadt, na en in plaatze van wylen HENRIK den IV., Koning van Frankryk (u).

Bl. 54. r. 5. v. o. „*De Heer van de Lek* — liet het leeven.” Dit geschiedde, op den agttienden van Oogstmaand, dag van de overgave der Stad Grol; welke overgave, des anderen daags, geteekend wierdt. De Heer van de Lek, Lieutenant Admiraal van Holland en, van de Kuste van Vlaanderen, alwaar hy over s'Lands Vloot, nog onlangs, geboden hadt, kortst te rug gekeerd, voerde thans, te lande, 't gebied, over een deel van het Leger, en, zig te veel bloot gegeven hebbende, wierdt hy, door den wang, in 't hoofd geschooten, dat hy, ylings, dood, ter aarde viel (v).

Men kan niet tegenspreken, dat'er, voor de overgave van Grol, die de oude roem van den Lande weder herleeven deedt, zeer veel slapheid was, byzonder ook by de Land-Officieren (w). Een blyk hier van is, dat hunne Hoogmogendheden, by Resolutie van den 18 van Wintermaand des voorleden jaars, allen dezelve gelast hebbende, zig, voor den eersten van Bloei- maand deezes jaars 1627, by hunne Kompagnien

(t) Resol. Staat. Gener. 23 April 1627.

(u) Ref. der Staat. Gener. 5 July 1627. Alwaar hy, op deeze wyze, Prinsse FREDRIK HENDRIK aanspreekt „*Le seu Prince d'Orange, ayant été estimé le plus digne sujet, pour ses vertus heroïques, de succéder en la place du feu Roy, tres chrestien, HENRY LE GRAND, P. E. a été jugé, par le consentement de toute la Confrérie, le plus digne, d'être Horrier de la place de son Frère.*” Hy voegde'er, verder, nog by, ten opzigte der Staaten, en tot voldoening aan 't oogmerk van zynen Meester; „*Se Majesté n'a nul autre dessein en cette action, que d'honorer Messieurs les Etats et P. E.; — et il n'y a nul, entre vous, Messieurs, qui n'y ait part.*”

(v) AITZEMA, Zaaken van Staat en Oorl. 2 D. bl. 423 en 425.

(w) V. D. CAPELLEN, 2 D. bl. 415.

nien te begeeven, tot dienst van den Lande, op straffe dat, andersints, hunne bedieningen, daadlyk, aan anderen zouden worden gegeven, sommigen derzelven, des niet te min, nog op den zeventienden van Zomermaand, afwezig waren. Hunne Hoogmogendheden, deden, toen, hun woord gestand, en beslooten, ten zelfde dage, zyne Doorlugtigheid te magtigen, de plaatsen der afwezenden, zo te paerde als te voete, met andere bekwaame Officieren te voorzien; verklaarende alleenlyk de Afgevaardigden van Friesland en Stad en Lande, dat dit Besluit niet zoude moeten strekken tot nadeel van het regt hunner Meesteren, in 't vergeeven van uitheemsche Kompagnien, op hun aandeel * staande (x). De Prins maakte een nuttig gebruik van de hem verleende magt; doch de Heer *Carleton* verklaarde, kort hier na, dat de Koning groot genoeg zoude neemen in 't eerlyk onthaal, 't welk hem, als zyn' Ambassadeur, in 't Leger voor Grol gedaan was, maar weder groot mishagen, in 't vergeeven van de plaatsen der geenen, de, in dienst van zyne Majesteit, afwezig waren (y).

Preparitie.

Bl. 55. r. 2. v. o. „*Landing op Zuidbeveland, die egter mislukt was.*” De reden der mislukking bestondt hier in, dat de Spaanschen, omtrend het Eiland koomende, het water veel meêr gevallen vonden, dan zy berekend hadden; waar door zy genoodzaakt wierden, een groot stuk weegs, te voet, door het glibberig ebberstib, te moeten trekken; 't welk, natuurlyk, zeer langzaam, en met zo veel moeite, geschiedde, dat,

(x) Secr. Resol. van Haar Hoog Mog. 17 Juny 1627.

(y) L. 6. 10 en 12 Sept. 1627.

dat, midlerwyl, eenige Soldaaten, uit Goes, alwaar 't gerugt der landing was vooruit geloo- pen, schieelyk kwamen aanrukken. Deezen, hoe zeer weinig in getal, (want het grootste deel der bezetting was, gedurende de belegering van Grol, 'er uit getrokken) voegden zig, straks, by eenige Boeren – Rhetorykers, die, elke bende, naar gewoonte van het Land, onder het Vaandel van zyn Dorp, vast opgetrokken waren en, van agter de dyken, zig hooren lieten. De vyand, op 't gezigt der Vaandelén, waanende, dat hy niet dan geregeld Krygsvolk van verre zag, liet, toen, den moed vallen, en daar, kort daar op, 't geheel Eiland, Roomschen zo wel als Hervormden, in de wapenen kwam, verlieten de Spanjaards Zuidbeveland, en versterkten zig, op de, nabyliggende, Schorren; van waar zy eerst, geheellyk, in den jaare 1632, vernevsteld wierden (x).

Ter zee, ondertuschen, waaren de Spanjaarden, in dit jaar niet ongelukkig. Dertien hunner Duinkerksche schepen, die de onzen, op de Vlaamsche Kust, niet genoeg bewaakt hadden, nevens een' Biskayer, in Oogstmaand, voor Hildland, daar s' Lands Haringvloot zig bevondt, gekoomen zynde, vielen op zeven *Convoijers*, (van hier, uit de Noordzee, derwaarts gezonden) met zo veel geweld aan, dat zy drie derzelven verneesterden; neemende de vier overigen de vlugt, zo wel als de Buizen, van welken 'er één overzeild wierdt, zeven anderen, kort daar na, door de Duinkerkers genomen wierden, en de overigen zig bergden in de Maaze. De Staaten, zo algemeene
als

(x) AITZEMA, l. c. 2 D. N. 430.

als van Holland, kreegen die tyding niet, of zy schreeven, terstond, den Admiraliteits Kollegiën aan, hunne Schepen, Kruisfers, *Convoijers* en anderen, die zy by der hand hadden, daadlyk gereed te maaken en naar de Kust te zenden, met vermaaning aan de Oost- en West-Indische, Groenlands- en Muscovisch-Vaarders, om, „in „*desen subiten noot*” den Lande, met eenige goede uitgeruste (*gemonteerde*) Schepen, die zy, in haast, zouden gereed kunnen maaken, by te staan. Kort daar op, egter, stelde men vast, vier-en-twintig Schepen, die, te Texel, 't Vlie, de Maaze, Zeeland en op de Vlaamsche Kust, verdeeld lagen, te voorzien met zeshonderd Muskietiers; welke men aan zyne Doorlugtigheid, uit 't Leger, zou verzoeken, en op de hoogte der Maaze, hunne verzaamelplaats geeven, onder 't opperbevel van den Lieutenant Admiraal *Van Dorp*; die, wyders, gelast wierdt, de Vlaamsche Kust, met het overige getal Schepen en Jagten, zorgvuldiglyk te doen bezetten, tegens „de Schepen, die in s'Vyands Steden „waren, ende de incompfte van de *Assabres*,” (zeker soort van groote Vaartuigen) „die, uit Biskaatje, nog verwacht wierden.” Doch, terwyl men hier bezig was, zig daar naar te regelen, kreegen hunne Hoogmogentheden berigt van de Admiraliteit te Rotterdam, dat de Vyand, met veele Schepen, te Duinkerken weder was ingelooopen, waar door de grootste reden der uitrusting wel verviel, maar, uit voorzigtigheid, de Admiraliteken gelast bleven, de Schepen te doen gaan naar de Kust, al kruisfende, om de overige Duinkerkers, die nog in zee mogten zyn, op te zoeken. Ook liet men, toen, onder
be-

behoorlyk geleide, de Haringbuizen weder in zee gaan. Men vindt gemeld, dat de Duinkerkers, in 't keeren van de Buizen naar de Hoofden, één van s' Lands beste Schepen, voerende 24 Stukken, daar onder 7 metaalen, onder den Kapitein *Beguin*, genomen hadden. *Beguin*, begroepen wordende, zyn' pligt te hebben overtreden, wierdt, kort daar na, te Rotterdam, onthoofd (a).

Bl. 57. r. 18. „*Men vreesde, dat Frankryk — een diergelyk regt zou willen bedingen.*” Dit was geene enkele vrees. Op den 24 van Grasmaand des jaars 1626, wierdt, ter Vergadering ter algemeene Staaten, voorgedraagen, „dat men, in Frankryk, *begint aan te dringen*, om den Franschen Ambassadeur, zo wel „als den Engelschen, sessie in den Raad van „State te doen hebben,” doch, hier op, wierdt goedgevonden, s' Lands Gezant, te London, *Joachimi*, aan te schryven, dat hy den, met redenen bekleedden, last, dien aangaande, aan hem, den 28 van Lentemaand bevorens, gezonden, in 't werk zou hebben te stellen; als mede dat aan den Heere van *Sommelsdyk* zou worden geschreeven, dat dees, het geen hem van dit werk in Frankryk voor kwam, den Engelschen Ambassadeur aldaar moest mede deelen; op dat, ook van die zyde, daar nopens, advisen zouden koomen aan den Koning van Groot Britanniën; dien men, ligtelyk, begreep, dit gedrag van Frankryk niet te zullen smaaken, en die, daar door, eenigzints, konde verslauwen in zyn' lever, om, by hun Hoogmogendheden, op de zitting van zynen Ge-

zant,

(a) Resol. Staat. Gener. 13 en 14 Sept. 1627. Resol. Holl. 3 en 9 Sept. 1627. p. 219. CAPPELEN, *l. c.* N. 439 en 440.

zant, zo sterk aan te dringen. *Joachimi* vondt zig zeer met dit werk verlegen, en hadt liever gezien, dat de eerste openingen dezer zaake, hier te lande, aan *Carleton* zelve, gedaan wierden; ook sloeg de zagtheid van *FREDRIK HENDRIK*, nevens den Raad van Staate, eene schikking voor, om, naamlyk, den Engelschen Ambassadeurs zo lange zitting te geeven in den Raad, als de zes duizend man, die men, thans, van die Kroon hadt, in s'Lands dienst zouden blyven; en deeze voorslag zou, veelligt, veld gewonnen hebben; indien men niet opgemerkt hadt, hoe de Engelschen wilden vasthouden, dat hun de zitting van regtswegen toekwam. Om die reden vonden hunne Hoogmogendheden goed, by hunne Resolutie tot afweeringe „te persi-
„*steeren*,” en dit „*simpelick*” den Heere *Joachimi* te doen anschryven (b).

Bl. 57. r. 6. v. o. „De gewigtigste zaaken wierden, thans —, in de Vergadering der algemeene Staaten verhandeld.” Een der redenen, waarom men die zaaken den Raade van Staate, reeds een geruimen tyd, onttrokken hadt, is my, altyd, toegescheenen, de tegenwoordigheid eenes Afgezants van een uitlandsch Vorst, in dien Raad, waar doer, naamelyk, de vryheid van spreken belet en de geheimen van Staat, tot de minste zwakheid toe, ontdekt* wierden; zo als hunne Hoogmogendheden aan *Joachimi* schreeven; met byvoeging, „dat de saecken
„buyten, ende de propositiën binnen s'Lants,
„hier naer, werden gedirigeert (c).

Bl. 58. r. 6. „Zaak van AMBOINA.” Wyl En-

(b) Secr. Refol. der Staat. Gener. 24, 27 April, 16, 18 en 25 Juny 1626.

(c) L. r. 28 Maart 1626.

* *gefunct-
saert*.

Engeland, ten deezen tyde, zeer sterk aandrang, om dit werk, daar te lande, te hebben afgedaan, waar in men, alhier, niet koomen wilde en, egter, s' Konings gedreigde schaêverhaaling * vreesde, * *Reprosa. 11a.* namen de Staaten van Holland in overleg, dien twist te laten afdoen voor een Gerichtshof, uit beide Natien t' saamgesteld, het Parlement van Parys, of eenige andere onzydige Regtsbank, met bewilliging van pattyen, op te rigten (d); dan dit vondt, in Engeland, minder ingang.

Bl. 62. r. 11. „Hy (KARLETON) meende de Staaten diets te maaken, dat de Fransche Vloot zig met de Spaansche vereenigen zou.” Kundige Staatsleden van deeze tyden vermoedden zelf, dat men, hier te lande, iets hadt geweeten, van eene geheime overeenkomst, tusschen de Franschen en Spaanschen, ter verjaaging der Engelschen van de Fransche Kust, en dat men, van deeze zyde, verzeekering hebbende, dat de Spaanschen 't op ons niet gemunt hadden, dit, oogluikende, zou toegelaaten hebben (e). My is zeker, gebleeken, dat onze Gezanten in Frankryk, heimlyk, gelast wierden, om, zo zy niet anders konden, als dan, te mogen aanneemen den voorslag der Fransche Kommissarissen, van, naamlyk, „niet te offenderen de auxiliaire „Spaensche en Vlaemsche Vloote, by de Fransche „gevoegd;” mits de vyandyke Schepen niet te na aan onze Kusten kwamen. 't Kan zyn dat dit, federt, onderling wierdt vastgesteld, en dat hier van, aan den Engelschen Gezant, iets ter ooren is gekoomen (f). Bl.

(d) Resol. van Holl. 11 Jan. 1627. bl. 9.

(e) V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. bl. 439, 440, 441, 448.

(f) Secr. Resol. der Stat. Gener. 8 July 1628. „*Quelles n'approuvent si pres des Costes des Seigneurs. Estats, qu'elles se jurent, pour leur donner juste satisfaction.*”

Bl. 62. r. 6. v. o. „*De Staaten* beslooten —, *tot het afzenden van een* buitengewoon Gezantschap, *naar* beide de Ryken.” Eer men hier toe kwam, lieten de Staaten, door hunne gewoone Gezanten, derzelver tusſchenkomst, by de twee Koningen, voorſlaan, waar naar men, in Frankryk, 't oor ſcheen te zullen leenen, mits, alvorens, de Engelsche Schepen, van voor Rochelle, wierden ter rug geroepen. De Prins, oordeelende, dat men zig, nopens dien *mits*, onzydig moeste gedraagen, meende, verder, dat men deeze twee twistende Mogendheden moest noodigen, tot het houden eener byeenkomste ter bemiddeling, in den Haage; te regt gevoelende, dat ook de Staaten, in dat geval, betere bedingen, ten voordeele van den Lande en deszelfs Zeehandel, (die, thans, zo merklyk, beſchaadigd wierdt) zouden kunnen maaken. Hy voegde 'er, egter, by, dat, zo die uitnoodiging afgeſlaagen wierdt, men bedagt diende te zyn, tot het afzenden van een buitengewoon Gezantschap naar Frankryk en Engeland. Tot het voorſtellen van zodanige eene uitnoodiging, en van eenen daadlyken *ſtilſtand* van wapenen, ter wederzyde, wierden, kort daar op, *Joachimi* en *Langerak* aangeſchreeven en gelast (*g*); doch zonder gevolg. Frankryk, inroepende het Traktaat van Kompiegne, liet, in tegendeel, door zynen Ambaſſadeur, den Staaten vraagen een' byſtand van twintig Schepen, ten einde zig tegen de, hoe langer hoe meerder aanwaſfende, Engelsche magt te kunnen verdedigen; en *Karleton* verklaarde, eerlang, naamens zynen Meester, dat dees noch zelve eenen voorſlag, ter bylegging van zaaken, doen kon-

(*g*) Reſol. der Staat. Gener. 27 en 30 Aug. 1627.

konde, om dat hy zig oordeelde, 't eerst beledigd te zyn, noch ook zodaanigen voorflag van hunne Hoogmogendheden konde ontvangen, om dat zy te na met hem verbonden waren. Indien, egter, de Koning van Frankryk, of zelve, opening tot vergelyk wilde doen, of, uit deszelfs naam, de Algemeene Staaten, verklaarde de Koning van Groot Brittannie, in dat geval, bereid te zyn, om zyne genetigdheid te toonen voor het algemeene welvaaren en de verzekering van Duitschland. Langs deezen weg, weeken betde de Mogendheden, hoe langer hoe verder, van den anderen (*h*).

Onze Kooplieden, midlerwyl, zo by Holland als ter Generaliteit, ten sterkste aangehouden hebbende op Konvooi voor haare Schepen, tegen de Engelschen, besloot men, by de Algemeene Staaten, met kennis en goedvinden zyner Doorlugtigheid, tot eene gewaapende onzydigheid, en schreef den Admiraliteiten aan, dat zy den Kapiteinen der Konvooi- en allen anderen Schepen van Oorloge hadden te beveelen, de Koopvaarderen deezer landen, in vrye Zee, daadlyk te beschermen, tegen een' iegelyk', 't zy Vriend of Vyand, die dezelve zoude willen beschaadigen of dwingen (gelyk, onlangs, met de drie Oost-Indische Schepen, in Engeland, gebeurd was) tot het inloopen van anderen Havenen, dan werwaards zy beschikt waren. Onze Scheeps-Officieren moesten, egter, de Vrienden, alvorens, vermaanen van hunnen aanval af te zien; indien, zodaanige vermaaninge geschieden konde, zonder belet of nadeel der bescherming van de, onder geleide zynde, Schepen (*i*). 't Ver-

(*h*) Resol. der Staat. Gener. 15 Sept. 1627. Resol. van Holk. 9, 13 Sept. 1627. *M.* 211 en 229.

(*i*) Resol. der Staat. Gener. 15 Sept. 1627. Resol. van Holk. 11, 14, 15 Sept. 1627. *M.* 227, 229 en 230.

't Veroorzaakte, dikwyls, veel moeite, dat de Admiraliteiten nog ten deezen tyde, in 't begrip stonden, dat zy aan de beveelen der Algemeene Staaten niet gebonden waren. Die van Amsterdam verklaarden aan hunne Hoogmogendheden, dat zy derzelver beveelen, om, by zekere gelegenheid, de Schepen, te Vlisfingen, in plaats van in 't gat der Goëreede, te doen schoon maaken, niet hadden agtervolgd, „ dewyl sulcx by 't Collegie niet was „ goedgevonden.” Men stelde, hier op, vast, dat de Kollegien, zonder verdere overweeging, volgens eed en plicht, de beveelen van de Algemeene Staaten en zyner Doorlugtigheid, als Admiraal Generaal, eenvoudiglyk hadden te volgen (*k*).

Met de Admiraliteit van Rotterdam, viel, eenigen tyd hier na, mede iets voor, 't geen, ter Generaliteit, hoog genomen wierdt. Zy, die wy, reeds, in veele schulden gewikkeld (*l*) zagen, schreef, in het voorjaar van 1629, aan hunne Hoogmogendheden, dat zy geene genoegzaame penningen hadt om de Kust van Vlaanderen te bezetten, en in de Noordzee te doen kruisen. Zy weet zulks, byzonderlyk, aan de Provincie van Holland, die zy beschuldigde, aan haar de noodige Soldy en Kostgelden, sedert Wynmaand laatsleden, onthouden te hebben, terwyl haare Afgevaardigden, hier over klaagende, nog door den Raadpensionaris DUİK, onbeleefdelyk waren afgezet. Ook dreigde zy, „ dat niet ééne van alle haer Schepen, tot de „ voorz: besettinge ende cruisinge respectie ge- „ destineert, in Zee sullen worden gebracht, ten „ zy dat de voorn: achterballige Soldien en Cost- „ gelt van de Heeren van Hollandt opgebracht

(*k*) Ref. der Staat. Gen. 7 Jan. 1627. vergel. Ref. Holl. 16 Mei. 1629.

(*l*) Zie myne Aanmerk., alhier, op bl. 42. r. 12.

„worden,” verzoekende, dat dit Gewest wierde vermaand; hier omtrend orde te stellen, en de Heer Duik gelast, „zig te onthouden, hunne „Gedeputeerden, om betalinge van Subsidien „solliciterende, met so rouwen antwoord te „bejegenen.” Dan de Algemeene Staaten, dit werk onderzocht en geheel anders bevonden hebbende, vonden goed, der gezegde Admiraliteit, ernstiglyk te gelasten, dat zy de Schepen, ter bezetting en kruisfinge geschikt, hadt in Zee te doen brengen, „also hun, by de „Heeren Staten van Holland, so veel gekost was „geaccordeert ende in handen gestelt, als zy, „na haer eygen verclaringe, hadden verzocht.” Ook bewuigden hunne Hoogmogendheden derzelver ongenoegen, nopens de klagt der Admiraliteit, over den Heere Duik, „ter „saecke, dat hy haere Gedeputeerden eenen „hartelike vermaeninge soude mogen gedaen „hebben, over de stordige begrooting van „prompte Penningen, die zy, tot de Equipage „der voorsz: Schepen, in de Vergadering van „welgem: Heren Staten zelfs, hadden gedaen, „ende dat sy, weinig tyts daer na, in 't Collegie „van de Heren Gecommitteerde Raden van „deselve Staten, nader, hadden vertoont, dat „sy, met de beraemde en de versochte somme, „de voorsz: Schepen niet en konden in zee „brengen; lastende hun, dat zy sich sullen „hebben te onthouden, van de Heeren Leden „van haer Ho: Mo: Vergaderinge irreverente- „lick te bejegenen, oock van alfulcke en dier- „gelycke claghten over deselve te doen (m).”

'Al-

(m) Resol. der Staat. Gener. 10 April 1629. In die van Holland, vinde ik niets, bepaaldelyk, nopens dit geval. Men zie anders deselven op 9, 15, 16, 17, 21, 23, 25, 26, 28, 29, 30 Maart 1619.

Alle misverstand, byzonder tuschen Holland en de Admiraliteiten, 't geen, trouwens al veel vroeger, wortelen hadt geschooten. (n) en, min voorzigtiglyk, naar 't schynt, ten jaare 1626, behandeld was, wierdt, egher, hier door, niet weggenomen. Uit onzen WAGEN, en hier, zal men, in 't vervolg, het tegendeel kunnen opmaken.

Op het einde van Lentemaand deezes jaars 1627, overleedt, in den Haage, de Heer KORNELIS VAN ARKSEN, eerst Pensionaris van Brusfel, daar na Griffier van de Algemeene Staaten, welke laatste bediening, door hem, een' zeer geruimen tyd, was bekleed, geworden. De Algemeene Staaten, gingen, naar de gewoonte van deezen tyd, by hem en zyne Huisvrouw, die, eenige weeten bevoorens, gestorven was, in rouwe, ter begraafnis (o). De Heer JOHAN VAN GOCH, die, reeds eenigen tyd, om ARKSEN'S ouderdom, deszelfs Ampt hadt waargenoomen, volgde hem, in 't zelve, op; doch wierdt, in 't volgend jaar, by overlyden van den Heere. De
BYE,

(n) Zie, by voorb., Resol. van Holl. 26 Mei 1621. *St. 172* en *173*. en WAGEN., ahier; *St. 262. enz.* De Admiraliteit van Amsterdam hadt, op den 17 Mei, aan hun Mo. Mo. geschreven, „dat se bericht waren, dat enen van *Amsterdam*, „in de *Vergadering van Holland*, zeer uytghevaren hadde „tot schade en nadeel van haer Collegie, 's welk sy in tyden „en vryen maanden te gedencken.” Holland nam dit zeer hoog op, en elschte voldoening ter Generaliteit, met byvoeging, dat zy, by weigerling, „zulks zelven, met volle moede „doen souden; als kunnende staan, dat jemand, nye heer „Edels Bleg: *Vergaderinge*, die, voor 's Gemeens Beste, ofte om „eenighe abysen in 't beleid van 's Lands saken, of de Admi- „nistratie van 's Lands penningen te ontdekken, Staetgewijse „soudt adviseren of propageren, daer over, by jemand, souden „mogen worden gedreygt; als haer Ed: Mogt vry staende, in „de hoogste Regeringe; onwiedigh haer gevoelen te mogen „openbaeren.” Ik heb verzulind aan te teekenen, van wat gevolg dit ter Generaliteit geweest zy.

(o) Resol. der Staat. Gener. 3 Febr. en 27 Maart 1627.

Bye, aangesteld tot Thesaurier Generaal der Vereenigde Gewesten; wordende, toen, den Heere CORNELIS MUSCH, Sekretaris der Stad Rotterdam, verkooren, tot Griffier hunner Hoogmogendheden (p).

Bl. 68. r. 6. „FREDRIK HENRIK *trok niet te velde.*” ’t Is zo, doch hy bezigtigde s’Lands Grenzen, met veel naauwkeurigheid, en deedt het gebrekkige herstellen. In Sprokkelmaand, naar Lillo willende, schoot de Vyand, heviglyk, uit de Hoofdschorre, en nam den Kaptein van s’Prinses Jagt, twee treden, slegts, van zyne Doorlugtigheid af staande, een been weg. De Prins, kort te vooren, te Bergen op den Zoom zynde ingemaal, was, des avonds, naauwlyks, zekeren Brug over gegaan, toen dezelve, door ’t gedrang, agter hem inviel. Weinige perfoonen storteden in ’t water; maar, gelukkiglyk, verdrong niemand (q).

Bl. 68. r. 12. „*Vyf Jagten.*” Deeze Vaartuigen voerden ook Riemen. De eigenlyke rigting en ’t getal der Schepen, ter bescherming der Kusten, van welke onze WAGEN:, hier, gewaagd, bestondt in negentien Schepen, twee Jagten en vyf Fregatten, ter bezetting der Kust van West-Vlaanderen, dertien Schepen en drie Jagten om te kruisen, van de Hoofden tot aan de Seine, en nog vier Schepen, om gelyke voorzieninge te doen, van het Seynhpofd tot Lézard, en voorts tot in de Bocht van Bajonne. De Schepen waren, meest, van honderd twintig, tot honderd vyftig, lasten (r).

On-

(p) Resol. Staat. Gener. 27 en 29 April 1628. V. D. CAPELLEN, I. c. 1. D. N. 464.

(q) V. D. CAPELLEN, I. c. 91. D. N. 453 en 464.

(r) Res. der Staat. Gen. 13 Nov. 29 Dec. 1627, 24 en 28 Maart 1628.

Ondanks den yver der Staaten en zyner Doorlugtigheid, tot bescherming der Koopvaardy, die, wel meest door de Engelschen, somtyds, egter, ook door de Franschen, beleedigd wierdt, gelukte dit werk niet naar genoeg. Burgemeesteren der Stad Amsterdam, vermoeld door de geduurige klagten der Koopliden, over de, daaglyksch, toeneemende roveryen ter Zee, en de weinige orde, welke, daar tegens, met de daad, wierdt in 't werk gesteld, boden den Algemeene Staaten en zyner Doorlugtigheid aan, om, op Instructie hunner Hoogmogendheden, en bevelbrief van den Prins^e, een getal van tien of twaalf Schepen van oorloge uit te rusten; in dier voege, dat de Stad de, daar voor benoodigde, penningen, op haar geloove, zoude opneemen, mits dezelve weder gekort wierden, op haate, reeds gedraagen of nog te draagen, *Consenten*, en mits niemand anders, dan gezegde Burgemeesteren of hunne ^{* Equipage.} Gemagtigden, in de voornoemde uitrusting * en behandeling der gelden, eenig bewind of gezag zoude hebben.

De Algemeene Staaten, nevens den Prins^e, dien voorslag, dankbaarlyk opneemende, begreepen, egter, dat het bewind van s'Lands Schepen aan geene Stad konde worden afgestaan, hoe zeer men gaarne zien zoude, dat die van Amsterdam, de vereischte gelden daar toe wilden opneemen, onder toezegging van vergoeding door de Gewesten, binnen den tyd van twee of drie jaaren. Men verzogt Burgemeesteren, dit nader in overweeging te neemen, ten einde deeze zaak tot een vrugtbaar besluit te brengen (s).
Se-

(s) Resol. der Staat. Gener. 4 en 5 Juny 1629. AITZEMA, I, t. 2 41, 679 en 689. Mijne Aanmerk, alhier op H. r.

Sedert, namen de zaaken eenen anderen keer.

Bl. 69. r. 17. „De Vloot kwam, *in Slagt- en Wintermaand* deezes, *en in Eeuwmaand* des volgenden, jaars, in 't Vaderland te rug.” Zo gelukkig, als de verovering der Zilver-vloote geweest was, zo aanmerklyk was ook haare behouden aankomst hier te Lande. De Spanjaard, niets onbeproefd latende, om, waare het mooglyk, dezelve te onderscheppen, hadt geene moeite gespaard, om alle de Schepen, die hy, zo op de Vlaamsche Kust, als elders, by een hadt, het koste wat het wilde, in zee te brengen; te meer, daar hy niet zonder hoop was, zig meester te kunnen maaken van de, min gedekte, Wijnvloot *, die, uit Frank-^{*Vindange.}ryk, naar deez Landen, moest afzakken (t). ^{Voordr.} Ook tastede hy, werklyk, eenige Schepen van den Generaal HEIN, welken, door storm, van den anderen afgedwaald waren, in de Hoofden, aan, doch zy weerden zig, ten manmoedigste, en zes van dezelven, schoon, deels, tot zinkens toe, beschooten, kwamen, in 't begin van Wintermaand, behouden binnen (u). De Algemeene Staaten zaten, ondertuschen, van hunne zyde, ook niet stil; schoon zy, weder, veel moeite hadden, met het doen nakoomen hunner besluiten, door de Admiraliteiten, en deez laatste met de onwilligheid der Lootslieden; die, uit vrees voor de Duinkerkers, zig, somtyds, niet naar buiten dorsten begeeven: Na, egter, hunne Hoogmogendheden, ernstiglyk bevolen hadden, dat de Schepen, geschikt en nu gereed tot kruisen en bezetting der Kusten, zig, omtrend de Hoofden, hadden by een te voegen,

(t) Resol. der Staat. Gener. 21 Nov. 1628.

(u) V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 490.

gen, liep, ruim ter helfte van Wintermaand, de Onder-Admiraal der Maaze, Liefhebber (die, eenige maanden bevoorrens, de Spaansche Oost-Indische Schepen, met voordeel, slag geleverd, doch, kort daarna, min voorzigtelyk, weder uit Zee was gekeerd) uit Goedereede, in zee, met zeven Schepen, schaarfelyk bemand, door den onwil en vreeze der Matroozen, welken zelf, ten deele, waren verlopen (v). Men hadt ook, thans, by sommigen, meer hoop op Gods gunstigen bystand, dan vertrouwen op s' Lands gewapende Zeemagt, of vrees voor dien der Vyanden. En, zeker, op den drie-en-twintigsten van Wintermaand, liep, ter Algemeene Staatsvergadering, een Brief in van den Generaal Hein, houdende, dat hy, weinige dagen te vooren, met vyftien Schepen, te Vaermuiden (Falmouth) was binnen geloopt. Hier toefde hy, zonder hinder der Engelschen, omtrend een maand lang, met voornemen om zig te ververschen en, met de lichte maan, naar Holland te keeren en de Goedereede in te vallen, 't welk alles hem en, kort daarna, d'overigen zyner Schepen, die te Plymouth een' pooze gelegen hadden, byna zonder slag of stoot, gelukte. Alleen was 't Schip de *roode Leeuw*, in 't Goëreesche Gat, by gebrek van Lootslieden, aan den grond geraakt en geborsten, met verlies van een gedeelte der laading (w). Op Zondag, den veertienden van Louwmaand des volgenden jaars 1628, verscheen HEIN, verzeld van

(v) Resol. der Staat. Gener. 21, 25 Nov. 5, 6, 12, 19 Decemb. 1628. CAPELLEN, l. c. W. 478 en 479. De Kapitein Quast, hadt in Herfstmaand lamstleden, mede een Oostende-naar, omstreeks Scheveningen op Strand gejaagd, en schip en Manfchap veroverd.

(w) CAPELLEN, l. c. Bl. 492.

van vier Bewindhebberen der West-Indische Compagnie en van zynen Onder-Admiraal, LONCK, ter Vergadering der Algemeene Staaten, en gaf er wydoopig verslag zynner verrigtingen. Men deedt hem niet alleen de heuschte dankberuigingen, maar beschonk den dapperen Zeevoogd, met eenen gouden Ketting, ter waarde van denſen honderd vyftig Guldens (x), welke, op den drie- en- twintigſten derzelve maand, ter hooggemelde Vergadering, door den Griffier, op last hunner Hoogmogendheden, hem, om den halfen, wierdt gehangen. Twee Ketenen van 't zelfde Metaal, de een ter waarde van ruim zes, d'andere van ruim vier honderd Guldens, warden aan de Vice-Admiralen, LONCK en BANERT, die, onder zyne Vlag, zeer veel tot het overvaren der Zilvervloeren toegebracht hadden, geschonken. Daer wyders, FRANK HEIN, door de Staaten, tot Ridder gellagen en met Laurier zoude bekroond zyn, gelyk zeker Schryver verhaakt, is wy, in egte Stukken, niet gebleeken (y). Voorts, bragt men, op last hunner Hoogmogendheden, een goet aantal Overwinnings-Penningen, uit het goud van den Buit, en liet, na de vreemde beſchryven, van welken ook onze WAGEN gewaagt, de veroverde Vlaggen, op de groote Zaal van s'Graeven-Hof, in den Haage, ten toon hangen. De beeltenis van HEIN wierdt, welhaast, by Hondius, in 't koper gebragt, en de Algemeene Staaten gelastreden, eenigen Afdrukken van dezelve, op satyn, in rollen, te doen opmaaken

en,
(x) Verkeerdelyk wordt, dierhalven, by eenige Schryveren, deeze Keten, op twee duizend vyf honderd Guldens begroot. CAPELL, L. 2. CERNIER, *Traité de l'Ét. des Prov. Unes*. T. 6. p. 23.
(y) DE NEUVILLE, *Histo. der Nederl.* 1 D. 81. 217.

en, aan elk Lid hunner Vergadering, zodenigen rol te versieren (x).

Bl. 69. r. 6. v. o. „*De waarde van alles.*” Men vindt dat, hier onder, niet gerekend wierdt de Muskus, Ambergrys, Bezoär, Zyde-waren en eene groote meenigte van veelerlei kostbaarheden; noch ook de landing van twee Gallioenen en van een klein Prys-Schip (a).

Bl. 70. r. 9. „De Bevelhebber — *Ira hadt twee — Honduras-Vaarders* veroverd.” Ook hadt, in 't voorteden jaar 1627, de Kommandeur JOACHIM VAN GYZEN, met drie Jagten, een Spaansch Fregat en den Onder-Admiraal der Hondurasvaarders, in de West-Indien, veroverd. Men reekende deeze Schepen, die, in Herfstmaand, alhier binnen vielen; op twaalf tonnen schats. Van GYZEN wierdt met een gouden Keten; zyn Volk met tien maanden Soldy, boven de gewoone, beschonken (b).

Bl. 74. r. 10. „Hy (RRAAL) *wordt ontslagen.*” 't Liep aan tot in Lentemaand des jaars 1629, dat dees Admiraal, wiens verlossing veel moeite in zig hadt, en die, buiten zyne krygskunde, in de Brieven van Hoord, als een treffelyk vernuft, voorkomt, weder in zyn Vaderland keerde. Hy deedt, den zes-en-twintigsten van die maand, verslag van zyn verrigte in Denemarken, ter Vergadering der Algemeene Staaten (c).

Bl. 79. r. 9. „*Immers dus vinde ik*” enz. Dit strookt ook zeer wel, met het gaen een ervaren Staatsman, in dien tyd, heeft geschreeven (d).

Bl.

(x) Ref. Staat. Gen. 14, 15, 16, 23 Jan., 12 Febr. en 13 Maart 1628.

(a) AITZ., l. c. 2 D. 41, 516. Leven v. FRANK. HEND. 1 D. 41, 229.

(b) Leven van FRANK. HEND. 1 D. 41, 196 en 197.

(c) Refol. der Staat. Gener. 31 Aug. 1628. 26 Maart 1629.

(d) CAPELLAN, l. c. 1 D. 41, 403.

Bl. 84. r. 2. v. o. „*De meeste* (Staatsleden) *begonden gunstiger te gevoelen van 't gedrag der Regeeringe van Amsterdam.*” De twisten, in die Stad en elders, over de toelaating der Remonstranten ontstaan, hadden, midlerwyl, zeer groote verdeeling in de denkwijze van veele aanzienlyke luiden, hier te lande, gemaakt, en, gelyk FREDRIK HENRIK der Regeeringe van Amsterdam de hand boven 't hoofd gehouden hadt, kon het niet anders wezen, of zyn gemaagt gedrag, hoe zeer, teffens, strekkende tot in standhouding der Plakaten tegen de Arminianen (ter flooring van welker Vergaderingen, hy alleen 't gebruik der wapenen van den Staat niet goedkeurde (e)), moest, aan sommigen, die tot sterkere middelen hielden, of zyne inzichten niet wel begreepen, mishagen. Dit ging zelf zo ver, dat, hier nopens, tuschen zyne Doorlugtigheid, en deszelfs Neeve, Graave ERNST CASIMIR, Stadhouder van Friesland, eene wyle tyds, vry sterke verwydering was ontstaan, en dat Burgemeesteren van Amsterdam, ter Vroedschap, verklaarden, „hoe de onlust, in „hunne Stad, ook *door zeker groot Persoonaadje, „daar buiten,*” (waar mede zy op ERNST-CASIMIR zagen) „gevoed wierdt (f).” De Graaf, naamlyk, wierdt beschuldigd, zig te hebben doen verluiden, „dat syn Ex^{te}, de Heere Prince „van Orangie, de Christelicke Gereformeerde „Religie, ende de Regieringe van t Lant, „jegens syne Commissie, soude onderstaen te „veranderen, en favoriseren, oock maintaineren „die 't Lant willen brengen aen den Coninck „van

(e) Resol. van Holl. 1 Maart 1649. Bl. 28.

(f) WAGEN: Beschryving van Amsterdam. 4 D. Bl. 419.

„van Spaiguen.” Doch de Algemeene Staaten, dit verstaande, en van 's Prinzen goede oogmerken zig verzekerd houdende, begreepen, wyslyk, hun gezag, terstond, tusſchen twee, zulke aanzienlyke, Personagien, te moeten stellen. Op den drie-en-twintigſten van Lentemaand des jaars 1629, ten tyde dat zyne Doorlugtigheid naar Gelderland en, van daar, voor s'Hertogenboſche, ſtondt te vertrekken, deden zy hem, by de gewoone welvaarts-groete, door eenige Afgevaardigden uit hun ligchaam, hoofdzaaklyk, verzekeren; dat zy volkomen genoegen namen in 't wys beleid, beſtuur en voorzorge, die hy, voor den Staat van 't Land, Regeeringe en Ingezetenen, gewoon was aan te wenden, waaromtne zy verhoopten, dat de Graaf zig zodanige, onvoorzigtige, redenen niet zou hebben doen ontvallen; maar dat zy, aan hunne Gedeputeerden, mede te velde gaande, gelast hadden, zyne Graaflyke Genade daar over te onderhouden, en hunner Hoogmogendheden misnoegen, hier over, onder 't oog te brengen, met byvoeging der zwaarigheden, die, uit zulke of diergelyke gesprekken, zouden kunnen ontfstaan, en met vermaaning van den Graave, tot den pligt, „waar mede hy aen syne „hoochgem. Ex^{te} was gehouden.” Dat, voorders, indien de Graaf zig, hier omtrend, ontschuldigde, hy zyner Doorlugtigheid nader voldoening moeste geven en zig, met hem, weder in vriendschap herſtellen; maar dat, wanneer zyne Genade 't gezegde wilde ſtaande houden, de Gedeputeerden te velde hem, als dan, zouden moeten verklaaren „dat haer Ho: Mo: genoot- „ſaect ſouden worden, met autoriteit, daer „inne te verſien; alſo het, voor den Staet defer „Lan-

„Landen, niet lydelick en is, dat S: Exc:;
 „d'aensienlickste Personagie van dese Regierin-
 „ge, by de Regenten endè Ingesetenen van dien,
 „met so blyckelicke onwaerheit, soude worden
 „beswaert.” Men hielt, voor 't overige, dit
 Besluit, toen ten tyde, geheim (g); ook is het,
 voor zo verre ik zie, in geene gedrukte Schriften,
 (of het moest zyn, in sommige loopende ryd-
 stukken, die, thans, overal rondvloogen,) aan-
 geteekend. Men ziet 'er, midlerwyl, uit, tot
 welk eene trap, s'Prinsen aanzien, tegenwoordig,
 ook by de Algemeene Staaten, gereezen was.
 Of en welk gevolgen deeze zaak, sedert, gehad
 hebbe, is my, tot nog toe, niet gebleeken.
 Liefst zoude ik oordeelen, dat dit werk, zeer
 rasch hier na, in der minne, is gevonden. Immers,
 de Graaf was, den vier-en twintigsten van Lents-
 maand, te Arnhem mede aangekoomen, en stelde
 zig onder 't Opperbevel zyner Doorlugtigheid;
 alwaar wy hem, by onzen WAGEN:, wel haast,
 ontmoeten zullen. Ook bleef hy in de gunst der
 Staaten; die hem; naderhand, voorschryving
 gaaven aan den Keurvorst van Keulen, ter be-
 koominge van Graaffschap Spiegelberg (h).

Bl. 91. „Voorgeslagen' ligting.” Zy bestondt
 eerst in tien- en wierdt, sedert, vermeerderd
 tot zestien- duizend Koppen (i).

Bl. 95. r. 6 v. o. „De tyding van s'Vyands
 overtocht — veroorzaakte groote bekommring, in
 de Vereenigde Gewesten, — en in den Prinse
 zelv'.” FREDRIK HENRIK oordeelde, dat s'vyands
 inval geene zwarigheden zoude veroorzaakt heb-
 ben, indien men 'er, te vooren, tegen gezorgd
 hadt;

(g) Secr. Resol. der Staat. Gener. 23 April 1659.

(h) Resol. der Staat. Gener. 16 May en 22 Juny 1651.

(i) CAPPELEN, l. c. 1 D. bl. 452, 455, 456, 498 en 500.
 Resol. van Moll. 1 Maart 1659. N. 17.

hadt; maar dat men, nu, behalven 't voorzien der gevaarlijkste plaatsen, met de noodige manschappen, eene zwaare beschanfing diende op te werpen, van de Vaart, by Vreeswyk, af, tot aan den Hinderdam toe. 't Was, zeker, dusdaanig een werk, van 't welk men verhaalt; zegt de zinryke HOOFT; „ dat Prins MAURITS, — wiens „ woorden, in 't stuk van te verstaan, wat tot „ s'Landts bescherminge dienstig is, voor wet- „ ten gehouden worden, zoude gezeit hebben, „ getroost te zyn, om de westzyde van de „ Vecht en de Vaart, alfoo bewalt zynde, met „ tien duizend man, tegen de gantsche werelt „ te verdaadigen (k).” Holland ('t geen, op 't gerugt van s'Vyands versterking te Breda, uit voorzorge en met goedvinden van den Raade van Staate, ook eenige manschap in de Klundert en Willemstad hadt doen werpen (l),) deedt den zesden man, ten platten lande, tusfchen Maaze en Zype, tot dien arbeid, presen. De Algemeene Staaten verzuimden mede niets van hunne zyde: maar, daar zy oordeelden, dat de kosten van dit werk, door die van 't Sticht, tot welkers verdediging het byzonderlyk diende, moesten gedraagen worden; daar, zonder dit, ook de Raad van Staate zwaarigheid maakte in het doen der noodige besteedingen; en daar, ondertusfchen, de Staaten van Utrecht zig hier tegen stelden, wierdt, zo 't my toefchynt, dit schoone werk wel niet geheel nagelaaten, maar, egter, niet tot het eerste plan van volmaaktheid gebragt; waar uit, sedert, groot geschil, onder de Staatsleden, ontfondt; in zo verre, dat, wegens de Algemeene Staaten, en die van Holland

in

(k) HOOFT's Brieven, N°. 41. 44. 38 en 39.(l) CAPELLEN, I. 6. 1 D. 1° 303 en 305.

in 't byzonder, eenige aan zyne Doorlugtigheid gezonden wierden om, over de flapheid der Stichtfchen, ten deezen opzigte, als mede nopens de verfterkingen der Stad Utrecht en der Grebbe te klaagen; doende zo de Algemeene als Hollandfche Staaten, voor 't overige, aantuiginge *, van onfchuldig te willen gehou- * *Princ II.* den worden, nopens alle de onheilen, die, uit deezen handel, voor den Lande in 't algemeen en voor de Provintie van Utrecht in 't byzonder, zouden kunnen gebooren worden (*m*).

Bl. 96. r. 5. v. o. „*De Stad Utrecht wordt bezet met duizend man.*” Ik vinde, dat 'er *drie duizend* Knegten in die Stad geplaatst wierden. Wyders, hadt zyne Doorlugtigheid *Patenten* gegeven, tot het leggen van vyf-en-twintig honderd Burgers in de Hollandfche Steden; waar tegen, een gelyk getal, uit dezelve, te velde zoude trekken (*n*).

Bl. 98. r. 1. „Utrecht, *daar zig toen de Vergadering der Algemeene Staaten bevondt.*” Reeds op den zeven-en-twintigften van Hooimaand, en dus eêr nog de Graaf VAN DEN BERGE over den Yfel trok, hadden de Staaten van Utrecht zulks aan hunne Hoogmogendheden doen verzoeken; maar de Leden, byzonder die van Holland, overweegende, hoe veel 'er aan dat verplaatfen vast was, hadden, telkens, uitstellend

ant-

(*) Refol. der Staat. Gener. 13, 22, 27, 28, 29, 30 Aug. 4, 5 6 en 7 Sept. 1629.

CAPPELEN, 1. c. 1 D. bl. 520—524, 529, 537. AITZEMA, 2 D. bl. 945—959. By welke twee laattigemelde Schryveren en anderen, men veel byzonderheden, nopens deezen gewichtige inval, die 't land met fchrik vervulde, zal aantreflen, welken de bekrompenheid van plaats my, hier boven, verbodt aan te roeren. Zie ook WAG, Befchr. v. Amft. 4 D. bl. 439 441.

(*) Refol. der Staat. Gener. 27 July 1629. Refol. van Holl. 15 July 1629.

antwoordgegeeven. Doch, op nader en dringend verzoek der Heeren *Johan van Nieupoort* en *Philip Ram*, Oud-Burgemeester en Schepen der Stad Utrecht, daar toe, door de Staaten, opzettelyk, naar den Haage gezonden, wierdt, op den veertienden van Oogstmaand, vastgesteld, „ dat de Vergadering van haer Ho: Mo: als oock „ het Collegie van den Raet van State zig, „ nog dien zelven avond, derwaarts zouden „ verplaatsen om, aldaar, een corten tyt, te ver- „ blyven.” Hier van, wierdt, terstond, aan zyne Doorlugtigheid, aan Graave ERNST CASIMIR, den Afgevaardigden in 't Leger, den hoogen Kollegien en Ambassadeurs der vreemde Mogendheden, hier te lande, de noodige kennis gegeeven (*o*) en, ten einde, midlerwyl, s'Lands dienst, door deeze afwezigheid, niet zoude veragterd worden, wierden de Staaten van Holland, door hunne Hoogmogendheden, gevolmagtigd, om alle Brieven, die, voor hoogstdezelfen, in den Haage, mogten aankoomen, te openen en, na gedaane leezing, hun toe te zenden (*p*). 't Is buiten twyffel, dat de tegenwoordigheid der Algemeene Staaten te Utrecht, en de yver, welken zy, onvermoeid, tot behoud van den lande, aanwendden, van de uiterste nuttigheid was; in zo verre, dat Luiden, die deezen tyd beleefd hebben en, aan den bron der zaaken zynde, zeer wel over den aart en loop derzelven konden oordeelen, hun vertrek naar het Sticht reeds vroeger gewenscht hadden, meenende zelf, dat, hier door, de Vyand hadt kunnen belet worden zig meester te maaken van Amersfoort,

't

(*o*) Resol. der Staat. Gener. 14 Aug. 1689. *post Prædium*.

(*p*) Resol. der Staat. Gener. 16 Aug. 1689.

't geen, op den veertiehden van Oogstmaand, laffelyk, aan hem was overgegeven, schoon men der Stad, binnen drie dagen, ontzet hadt toegesegd (*q*). Ik leeze, dat, den vyftienden der laatsgemelde maand, de Algemeene Staaten te Utrecht binnen kwamen, hunnen intrek namet in de Herberge, gezegd *de Halk*, en dat zy, in die Stad, vertoefden, tot op den elfden van Heifstmaand. Hun voorheemen was, den volgenden morgen, ten zes uren, naar *Bommel* te vertrekken (*r*), om nader by den Bosfche te zyn; doch, zy moeten zig, sedert, bedagt hebben. Immers ik vinde hun, *den twaalfden*, te Bommel niet vergaderd, maar wel, op denzelfden dag, na den middag, „ tot *Vucht*, in 't Leger voor „ *s'Hertogenbosch* (*s*);” welke Vesting, toen, in Verdrag kwam. De Raad van Staate bleef, ondertusfchen, op last hunner Hoogmogendheden, tot nader aanschryving, nog te Utrecht, om een waakend oog te houden; terwyl de Algemeene Staaten zelve, *in 't Leger te Vucht*, vergaderden; latende den byzonderen Leden vry, hunne nagtrust en maalyd, des verkiezende, in den Bosfche, na deeze Stad was overgegaan, te houden. Ook was het, in 't Leger te Vucht, dat de Koning van Bohemen en andere Grooten hen, met de gemelde overgave, kwamen gelukwenschen. Alleenlyk, op

Zotr-

(*q*) V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 533 en 534.

(*r*) Resol. der Staat. Gener. 15 Aug. 4, 10. 11 en 12 Sept. 1629.

(*s*) Resol. Staat. Gener. 12 Sept. 1629. *post prandium*. Vergel. V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 544. Ik zou dus, liefst, gelooven, dat AITZEMA l. c. 2 D. bl. 911, niet wel heeft aangeekend, dat de Algemeene Staaten te *Bommel* vergaderden „ wesende „ nu den Bosch in staet van Appointement.” Zv. haeren, (als ik, in den Tekst, zeide „ algeelyk bezocht en verhaadt, om naar Bommel te vertrekken, en die stad aangeleging tot deeze kleine mistasting gegeven hebben.

Zondag namiddag, den 23 van Herfstmaand, hieldt men Vergadering *in den Bosfche*; waar na hunne Hoogmogendheden last gaven, tot de te rug-reize naar den Haage; werwaarts men, den 27, vertrok en, zo ik wel heb aangeteekend, den volgenden dag, aankwam (t).

Bl. 99. r. 18. „WOLF, Bevelhebber van Brèvevoort;” Hy was, zo ik meene, dezelfde, die, elders, *Wolf Misfich* genaamd wordt en, aan wien, voorheen, ter belooning van dapperheid, „een gouden Medaille, met een syde „Snoer daer in,” door hunne Hoogmogendheden, geschonken was (u).

Bl. 101. r. 15. „*Het inneemen van Wezel* veranderde den Staat der zaaken 't eenemaal.” 't Is zo, en doorzigtigen gaven 'er Gods Almagt alleen de eere van (v): welke, langs de zeldzaamste wegen, dit middel gebruikte, om ons Gemeenebest te zuiveren van een' Vyand, die, tot in 't binnenst van den lande gedrongen zynde, alle oogenblikken, Holland, op 't welk hy reeds zyne tanden gescherpt hadt, met eenen, voor het menschlyk oog, onwederstaanbaaren, inval dreigde.

Bl. 103. r. 4. „*Grooten voorraad van Krygsbehoefstns.*” Men schynt, egter, gebrek aan Buskruid, op het einde der Belegering, voor de naaste oorzaake der overgave, te moeten houden; eene overgave, die, andersints, van de wakkerheid des Bevelhebbers niet wel te wagen was geweest. Ook verhaalt men, dat de Bisfchop der Stad,

na

(t) Resol. Staat. Gener. 11—26 Sept. 1629.

(u) Resol. Staat. Gener. 7 Maart 1929. Vergel. AITZEMA, *l. c.* 2 D bl. 359, en V. D. CAPELLAN, *l. c.* bl. 529.

(v) V. D. CAPELLAN, *l. c.* bl. 536. Memoir, de FREDR. HARR. p. 109.

na 't sluiten van de handeling, den onzen zoude hebben toegevoerd: „*Myn Heeren! de Stad van Breda is gevallen in handen van den Koning, door gebrek van brood, en die van den Bosch wordt overgegeven, by man- quement van buspulver (w).*” De onzen hadden hier aan te minder mangel, door dien de Oost-Indische Maatschappij, onlangs, vyfmaal honderd duizend pond den Lande geschonken hadt, om tot Buskruid te maken (x).

Bl. 107. r. 1. „Den Heere van *Marquette*.” 't Spreekt genoeg van zelve, dat men, door deezen, niet te verstaan hebbe *Daniel de Hertaing*, die mede dien titel voerde, door onzen WAGEN: te meermaalen, als zodanig, vermeld wordt en, hoe zeer een Henegouwsch Edelman zynde, eindelyk, egter, in de Ridderfchap van Holland was beschreeven geworden. De Heer *Van Marquette*, hier bedoeld, was *Johan de Kesfelaer*, Brabandsch Edelman en, thans, in dienst der Infante, ISABELLE (y).

Bl. 108. r. 18. „*Men deelt 'er — opening van —*, eindelyk, *ook aan de Algemeene Staaten.*” My is, egter, gebleeken, dat ook, by deezen, (even als onze WAGEN: zegt, nopens Holland (z),) al reeds veel vroeger, in 't geheim, over deeze zaake, gehandeld is (a).

Bl.

(w) V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. bl. 545. Vergel. VAN HEURN, Hist. van s'Hertogenbosch, 2 D. bl. 447.

(x) Leven van FRED. HENR. 1 D. bl. 353 en 354.

(y) Vaderl. Hist. 10 D. bl. 332.

(z) Resol. der Staat. Gener. 29 July en 18 Dec. 1629. V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. bl. 540.

(a) Secr. Resol. der Staat. Gener. (onder welke benaaming, om dit, in 't voorby gaan, te zeggen, of ook wel van *Secret Book*, ik gewoon ben, nu en dan, aan te haalen, sommige, my voorgekoemens, Afschriften van geheime Resolutien der Algemeene Staaten, betreklyk tot deeze tyden.) van den 7 en 10 Mei, 10, 13, 18, 19 Juny 1626.

Bl. 109. o. r. „*Weinig ingang in de byzondere Gewesten.*” Zie, onder anderen, over deeze zaake, den onder aangehaalden Schryver (b).

Bl. 111. r. 6. „*Is ten hoogste waarfchynlyk.*” Men mag zelf buiten twyffel houden, dat de Kardinaal de RICHELIEU alles, tot het ftrekken van een Verdrag van den Staat met Spanje, heeft aangewend. Men weet, dat al de raadflagen van het Franfche Hof, thans, geheellyk door hem beftuurd wierden; en 't is dus niet denklyk, dat dit gewigtig werk hier van eene uitzondering zou hebben gemaakt. Ook vreesde de Kardinaal, dat het nederleggen der Staatfche wapenen, tegen de Spaanfche Kroon, de laatstgemelden, wel haast, meerder luister zou doen krygen in Italië, daar Frankryk reeds ongelukkiglyk, met Spanje, oorloogde, en daar zyn magt en de fpietsvinnigheid van den Kardinaal, dikwyls te worstelen hadden met, en te kort fchooten by, de doorsleepenheid des Hertogen van Savoyen, die men by ULYSSES, even als de, met hem eenen lyn trekkende, Veldheeren, *Spinola* en *Colalto*, by *Hannibal* en *Jugurtha*, vergeleek (c).

Bl. 111. r. 11. „*Pieter Pieterszoon HEIN — sneuvelde.*” Hy was, den agt-en-twintigften van Bloei maand, uit de Goedereede, in zee gestooten, als Lieutenant-Admiraal van Holland, hebbende men hem, om de gebrooken ondergeschiktheid der Zeëlieden te herftellen, veel meer magt over dezelve gegeven, dan zyne Voor-

(b) V. D. CAPELLEN, l. c. M. 547—550. N. 552—557. M. 559, 562. 563. 565.

(c) *Mémoire & Negociat. Secret. de Mr. DE RUSDORP. Tom. 2. p. 728—730. p. 749 & 750. Vergel. CAPELLEN, l. c. I D. M. 565.*

Voorgangers, gewoonlyk, hadden (d). Op den zevenden der volgende Zomermaand, ter reede van Ostende liggende, schreef hy, aan hunne Hoogmogendheden, hoe gaarne hy meerder Schepen onder zyne Vlag wenschte (e), maar, des niet te min, daagtyks zyn werk maakte, om met den vyand slaags te raaken. Dit gebeurde ook, op den twintigsten daar aan, in dier woeg, als onze WAGEN: zegt, doch, voorts, met dat ongelukkig gevolg, dat de dappere HEN, al vegtende, in begin van den strydt, door 't schouderblad heen, of, zo als anderen zig uitdrukken, „boven syn hert, met een groff yser” (van zes pond) „wierdt doot geschoten;” zo als ook, kort na hem, de Zeehopman BLUM(f). 't Schip van den Zeevoogd, de *groene Draak* genaamd, bragt, sedert, zyn dood ligchaam, en eenige Gevangenen, hier te lande, te rug. De Regeering van Delft verzoekende, dat hunne Hoogmogendheden orde geliefden te stellen op 's Mans begraafnis, „nadien des „overledens Weduwe eene *flachse* Vrouwe „was(g),” droegen de Algemeene Staaten, de zorge daar over aan de gemelde Regeeringe op, en wel, „op zulk eene voet —, als, in regart „van zyne predesessleuren in officie, is geschiet, „ende dat het Lyk, met hare Schutterye, wilde „laten accompanieren,” waar aan, treflyk, voldaan wierdt; terwyl de Grafftede, op last hunner Hoogmogendheden „tot costen van „t Lant,”

(d) Resol. der Staat. Gener. 28 Mei 1729.

(e) Resol. der Staat. Gener. 12 Juny 1689.

(f) Resol. der Staat. Gener. 21 Juny 1689. COMMELYN, Leven van FREDR. HEN. bl. 46. CAPPELEN. l. o. bl. 511.

(g) *Slegte*, is hier, zo ik my niet bedriege, *onverwachte*; die zig op *geene* pligtheden verfondt.

„t Lant,” onder opzigt der Admiraliteit van Rotterdam, wierdt opgerigt (*h*).

Bl. 112. r. 10. „Dryver.” Voor dit woord, gebruiken anderen dat van *Waterschip* (*i*).

Bl. 112. r. 10. „De Prins (van Bohemen) — *verdronk*.” Hy was een Jongheer van 15 jaaren en ongemeene hoedanigheden, door welke laatsten hy, in kennis en verstand, zyne jaaren voorby streefde. Men vondt zyn Lyk, des anderen daags, met de armen bestorven aan den Mast der Veerschuite, welken hy, in 't jongst gevaar, omvat hadt. Zyn Lyk, na, eenige dagen, op het Praalbedde, in den Haage, ten toon gelegd te zyn, wierdt, in de Hofkapelle aldaar, in stilte, bygezet. De Algemeene Staaten beschonken zynen naastvolgenden Broeder, Karel LODEWYK, met de Lyfrente van vier duizend guldens, die de overleden Prins, sedert den jaare 1614, genooten hadt. Deeze noodlottige dood, welke, op den zeventienden van Louwmaand, voorviel, was te treffender, nadien de Koninginne van Boheme, thans, het Kinderbedde hieldt, 't geen zy, eerst met het begin van Sprokkelmaand, verliet (*k*).

Bl. 112. (6) r. 1. „Van den Raadpensionaris DUK zyn *Gedenkschriften* voor handen.” Deeze Stukken zyn, meen ik, nog aanwezig.

Bl.

(*b*) Resol. der Staat. Gener. 22 Juny 1629. De Schryvers verhaalen, dat ook de Algemeene Staaten, of eenigen van hww, de Raad van State, en de Afgevaardigde Staaten van de Provincien de Begraafnis volgden. AITZEMA, *l. c.* 2 D. bl. 782. COMMELIN, *l. c.* bl. 56. Leven van FREDR. HENR. bl. 238. Ik lees, egter, in de Resol. der Staat. Gener. van 28 Juny des jaars 1629, dat „geen Gedeputeerden uyt haer Ho. Mo. Vergadering, Raden van State, noch Staten van Holland ter voorsz. Vergadering zullen komen, *also desdies buyten den Hago st.*” Ik vinde geen ander Besluit, bier omtrend.

(*i*) V. D. CAPELLEN, *l. c.* 1 D. bl. 493.

(*k*) Resol. der Staat. Gener. 20 Jan. en 1 Febr., 3 April 1619. AITZEMA, 2 D. bl. 735. en CAPELLEN, *l. c.* 1 D. bl. 492.

Bl. 115. r. 8. „Honderd en twintig duizend man.” Hier by, zyn niet gerekend de Officiëren of, toen gezegde, Edellieden, van den trein des groven geschuts en verdere krygsbehoefkens, de gewoone en buitengewoone Buschieters, de Vestingbouwkundigen, * Myn- en Schans-^{* Ingenieurs.} graavers †, en veele andere soorten van Arbeids-^{† Minners en Plo- niers.} lieden; welker getal, op nog meer dan drie-en-twintig duizend man, begroot wordt (l).

Bl. 115. r. 9. v. o. „Holland, *deezee verligting te gering oordeelende.*” Men reekent, dat deezee Provincie, aan schulden en opgenomene los- en lyfrenten, thans, ten agteren was eene som van vier-en-zestig millioenen guldens; waar by zy, onlangs, nog elf tonnen schats hadt opgenoomen. 't Kwam, egter, ook volgens getuigenis van Regenten uit andere Gewesten, thans, byzonder op Holland aan, alwaar men, in Oogstmaand des jaars 1629, hadt goedgevonden, de twee- of drie-en-twintig tonnen schats, die men by kas hadt, niet dan staatsgewyze, uittegeeven, en wel zo, dat, van die gelden, de sleutelen, by drie, daar toe gevolmagtigde, Staatsleden, bewaard wierden, niet zonder naaryver van Gekommitteerde Raaden. Na, egter, s'Hertogenbosch en Wezel gewonnen en de Veluwe bevryd was, tragtte Holland, voor een poos, adem te haalen, en was minder scheutig (m); waar toe ook deedt, dat de gemeene Middelen, met naame die op de eet- en drinkwaaren, rigtiger hadden kunnen ingevorderd worden. Men agtte, dat het

(l) AITZEMA, l. c. 2 D. H. 884. Leven van FREDR. HEND.
1 D. H. 343—344.

(m) V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. H. 573 en 574.

het middel op de Bieren nergens zo wel naar de lyste betaald wierds, dan in den Haage; daar het, ten jaare 1627, negentig duizend guldens hadt opgebracht (n) en, kort daar na, nog meerder.

Bl. 122. r. 7. v. o. „TILLY.” De volle en geflagt-naam van deezen beroemden Veldoversten was, JOHAN T'SERCLAES, Graave van Tilly (o).

Bl. 131. r. 9. „DON EMANUEL.” Hy was de Zoon van den Portugeeschen Prinse van dien naam, die, voorheen, met EMILIA van Nasfau, volle Zuster van Prinse MAURITS, in den egt was getreden (p).

Bl. 133. r. 6. v. o. „De Afgevaardigden der Algemeene Staaten, *die in 't Leger waren*, verstonden, *dat men te rug keeren moest. Maar de Prins begreep dit anders.*” enz. 't Is in geschil, onder de Schryveren, of zyne Doorlugtigheid zig, tot den terug togt uit Vlaanderen, door de Afgevaardigden te velde, zynes ondanks, heeft laaten overreden, dan, of hy zelve dien aftogt noodig geoordeeld en in bedenking heeft gegeven. COMSTLYN, onder anderen (q), die, het eerst, s'Vorsten leeven beschreef, oordeelt het laatste, en dat de Prins hier toe bewoogen wierdt, zo door de onverwagte aankomst van een vyandlyk Leger, 't welk de Stad Brugge bezette, als door de vrees, om van levensbehoeften te worden afgesneden. AITZEMA, zonder van de Afgevaardigden van Staat te spreken, verhaalt, dat de Prins, na dat het beleg van Brugge, ('t geen, zekerlyk, wilde men Duinkerken naderen, nu, eerst moest gewonnen

WOR-

(n) V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. N. 447, 530, 577.

(o) Brief van TILLY, by AITZEMA, l. c. 2 D. N. 985.

(p) AITZEMA, l. c. 3 D. N. 421.

(q) Leven en Bedryf van FREDR. HENDE. Al. 102.

worden) hem onmogelyk gemaakt was, en na dat de Bisschop dier Stad, op zekeren Brief van den Hertoge van *Vendôme*, houdende vermaan tot overgaave, niet ge-antwoord hadt, besloot te rug te trekken (r)." Maar, dat meer is, Jr. ALEXANDER VAN DER CAPELLEN (s); wiens werk, eerst na WAGEN; overlyden, is in 't licht gegeven; mede verhaalt hebbende s'Vorsten voordragt, nopens s'vyands, snel aangerukte, magt, en de vrees, dat de onzen geen levensmiddelen zouden kunnen bekoomen, of Brugge kunnen bezetten, gebruikt deeze woorden, „*liggende*" (te weeten, den Prins), „*daer over in deliberatie, of het niet beter soude wesen een honorable retraite te maken, als de macht van t Land in hasard te stellen;*" en hy doet 'er op volgen; „*de sake is, lang en met hevigheid, gedebatteert geworden, ten wederzyden. De meeste Stemmen, hebbende gezien d'inclination van syne Excell., hebben geresolveert tot een retraite; myn Broeder ende weinighe anderen persisteerden daer by, dat men behoort de roet te houden, den Vyand te verwachten, ende de Stadt soeken te besluyten, enz.*"

Dan, tegen deeze, op zig zelve, zekerlyk, zeer aanmerklyke woorden van een, toenmaalig, aanzienlyk Regent van Gelderland, wiens Broeder (met wien hy briefwisseling onderhield (t)), by 't besluiten tot den aftogt, blykens dit schryven, tegenwoordig was geweest en 'er mede over gestemd hadt, tegen deeze woorden, herzeg ik, loopen, volstrektelyk, aan die

(r) AITZEMA, l. c. 3 D. N. 429 en 430.

(s) V. D. CAPELLEN, l. D. M. 621—623.

(t) V. D. CAPELLEN, l. c. 1 D. N. 622.

die geenen, welken men ontmoet, in de Fransche Gedenkschriften van FREDRIK HENRIK (u), hier, door onzen WAGEN: en, sedert, ook door anderen (v), gevolgd, en die, zonder twyffel, onder de gewigtigste Stukken van deezen tyd, zyn te agten; wyl zy niet slegts, door een' der kundigste Officieren van dien Vorst, schynen te zyn opgesteld, maar ook zyne Doorlugtigheid dezelve, ten minsten op sommige plaatsen, heeft nagezien, en eene lofwaardige verzagting aan sommige bewoordingen heeft toegebracht.

Of, egter, zodanige naziening hier mede plaats gehadt heeft, durve ik niet verzekeren. Wanneer onze WAGEN: (w) spreekt van het verwyrt, 't geen de Afgevaardigden te velde, aan den Prinse, zouden gedaan hebben, nopens deszelfs eerzucht en kleine genegenheid voor den Staat, en 'er op doet volgen, „*wat hier* „*van zyn moge*,” schynt hy 'er, ten deezen opzigte, aan getwyffeld te hebben.

Ik betuig, midlerwyl, geen doorzigt genoeg te hebben om, tusfchen de bovengemelde, regens een loopende, berigten der Schryveren, te beflifsen; waar toe my ook de Staatsstukken geen genoegzaamen grond en, alles uitdoende, redenen aan de hand gaven. 't Voornaamfte, 't geen ik, in dezelve, gevonden heb, komt hier op neder, waar over kundigeren mogen oordeelen.

Na zyne Doorlugtigheid, in Grasmaand
dee-

(u) *Memoir. de FREDR. HENRI. p. 125 et 126.*

(v) Men vindt dit ook in her *Leven* van dien Vorst, gedrukt in *den Hage*, by O. en Q. *van Thel.* 1637; welk Boek ik, in den tekst, niet noeme, om dat de Schryver zelve getuigt, dat hy de Krygsbedryven van FREDRIK HENRIK, uit de bovengemelde *Memoires*, gehaald heeft. Zie zyne Voorred. *bl. 3.*

(w) *Vaderl. Hist.*, alhier, *bl. 134. reg. 5—12.*

deezes jaars 1631, aan de Algemeene Staaten hadt doen voorstellen, hoe het tyd wierdt, om een goed Veldleger op de been te brengen, wierdt hy, wegens hunne Hoogmogendheden, gemagtigd, eenige Afgevaardigden, uit de Provinciën, by zig te benoemen, om, met hun, al het daar toe noodige te overleggen en vast te stellen, met byvoeging, dat het besluit zyner Doorlugtigheid en der gezegde Heeren van dezelfde waarde zou worden gehouden, als of het, in de volle Vergadering, genomen was.

Ingevolge deeze volmagt, benoemde de Prins, terstond, de Heeren *Van Randwyk, Noortwyk, Van Beveren, Bas, Beaumont, Eyzinga* en *Schaffer*; geevende aan dezelve ten kennen, „ dat men yetwes sou kunnen voornemen in „ Vlaenderen, 't sy op *Brugge* ofte op *Duin- „ kercken*,” en stellende, teffens, voor de magt, welke hy, daar toe en tot een Leger ter bewaaring van den Ryn, noodig hadt: „ Waar op” (zeggen de Staatsbesluiten) „ gedelibereert, en veele consideratien, deses „ aengaende, *pro* ende *contra*, gemoveert „ synde, is, eyntlyck, goetgevonden, dat men, „ met de hulpe Gods, *één van beyde de voorsz. „ plaetsen, na gelegenheid, sal aentaften (x).*”

Op den 30 der gezegde Grasmaand, ontboodt zyne Doorlugtigheid de bovengemelde Heeren (onder welken ik nu den Heere *Van Beveren* niet,

(x) Secr. Resol. der Staat. Gener. 8 April 1631. Men besloot ook, kort daar op, tot het aanwerven van nog drie Regimenten, te samen acht tot negen duizend man bedraagende, onder den Zoon des Hertogen van *Vendôme*, en de Heeren van *Gonds* en *Erenstreiter*; l. c. 10 en 13 April 1631. Vergel. V. D. CAPELLEN, l. c. p. 612.

Hertoge van *Vendôme*, met zig, in zyne koetze neemende, na dat hem, wegens de Algemeene Staaten; (want die van Holland waren niet by den anderen (d)) daags te vooren, gunstige reize was gewenscht en, naar gewoonte, aanbevolen, „den Staat van t Lant te nemen in goede achting, „en de perfoon niet te hasteren (e).” Ik vinde, na dien tyd, geen nader gewag van deeze zaake, dan dat, op den 8 van Zomermaand daar aan, by de Algemeene Staaten, twee brieven inliepen, beiden van den 5 dier maand. De eerste was van de Afgevaardigden te velde, „houdende, *dat men t Leger van „omtrend Brugge, best geraden gevonden heeft, „op te breeken ende wederom te rugge te „voeren, ter plaetse, daer het aen lant gezeit „geweeft is, ende dat, dien volgens, syn Ex^{te} „de Heer Prince van Orangien, met alle de „Troupes, ende den geheelen treyn, daegs te „voren, was komen logeren, tot Male, sonder „schade ofte verlies van eenich volck (f).” Hunne Hoogmogendheden, vonden, hierop, eenvoudiglyk, goed, over al daar het behoorde van deeze zaake, in geschrifte kennisfe te doen geven, en wel, „*jegens alle calumnien, die, ter con- „trarye, soude mogen worden uytgestroyt.*”*

De tweede Brief was van den Prinse, geschreeven in t Leger, te *Capryke*, „houdende, „in effecte, de redenen, waarom men geresol-

„veert

(d) Resol. van Moll. 18 April en 9 July 1631. bl. 74 en 80. V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 616. AITZEMA, l. c. 3 D. bl. 329.

(e) Resol. der Staat. Gener. 16 Mey 1631.

(f) V. D. CAPELLEN, (l. c. bl. 633.) schryft, „De Gecommitteerden uyt t Leger gaven ook adres aen hun Hoogmogende, seggende, *de redenen van de resolutie de penne niet te betrouwen, voor dese reysfe*, die met convoy moeste gaen.” De Brief zelve zag ik nimmer; en ik volge, in den Tekst, de Afschriften der Staats Resoluten, die hier geen woord van gewaagen.

„veert heeft, met het Leger uyt Vlaenderen te
 „retireren.” Die redenen, egter, worden niet
 aangetekend, en de Brief zelve is my niet ter
 handen gekomen. Hunne Hoogmogendheden
 vonden, hier op, goed, „zyner Doorlugtigheid
 „aan te schryven, dat men, uyt desselfs Missive,
 „hadt vernomen eene sonderlinge forge, die
 „deselve, nae syne hooge wysheit ende gewoon-
 „lycke affectie tot dienst van den Staat, met
 „goede voorfichtigheyt, ende circumspectie,
 „gelieft heeft te betoonen, ende dat haer Ho:
 „Mo: daer over niet hebben cunnen ledich staen,
 „syn Ex^{te} ten hoochsten te bedancken, oock te
 „verclaren, dat sy, dezesaengaende, niet sullen
 „onderlaten, tegens deselve, by alle occasie, te
 „demonstreren teecken en van haren goede wille
 „ende affectie; ende dat haer Ho: Mo: vertrou-
 „wen dat, elders, met het Leger van desen
 „Staet, ten dienste van den Lande ende afbreuck
 „van den Vyand, het een off het ander goet des-
 „sein, als noch, sal cunnen voorgenomen wor-
 „den (g).” In de Resolutien van Holland,
 (alwaar der Staaten Vergadering niet gevonden
 wordt, tusschen den 18 van Gras- tot den 9 van
 Hooimaand deezes jaars, by een geweest te zyn)
 leeze ik, dat, ten laatsgezegden dage, door den
 Raadpensionaris PAUW, by zyn Rapport „was
 „verhaeldt den intocht, die syne Excell., met
 „het Leger, in Vlaenderen heeft gedaen, ghela-
 „ten hebbende eenige Troupen te voet ende te
 „paerde- onder het Commandement van den
 „Heere Grave van *Siirum*, boven aen den
 „Rhyne;” als mede, „het goedt ende wys beleydt,
 „by syne hooghgemelte Excell: gebruyckt, in t
 „re-

„retireren van het selve Leger uyt Vlaenderen,
„doen aldaer geen voordeel was te doen.”

Ruim twee weeken na de aanschryving hunner Hoogmogendheden van 8 Juny bovengenoemd, kwamen de Heeren *Teerestein* en *Geelvink* uit het Leger en deden, ter algemeene Staatsvergadering, „*Rapport*, nopende 't geene, ten „tyde van den intochte van Vlaenderen, ende „de retraite van dien, als ook de vordere „deliberatien op 't employ van t Leger in „andere plaetsen, is gevallen.” Zy wierden „*verwellecompt* ende *bedanckt* (h);” of hun doen wierdt *goedgekeurd*, vinde ik niet.

Zo beraaden en voorzigtiglyk, behandelden de Staaten eene zaak, welke niet kon nalaaten een onaangenaam gevoel, zo by hun, als elders (i), in den beginne, te maaken: eene zaak, egter, die, hoe men 't neeme, ook zelf in de veronderstelling, dat de voorslag tot terugtrekking door den Prinse gedaan is geworden, aan den eenen kant niet konde doen twyffelen aan den, genoeg bekenden, moed en dapperheid van een Vorst, wiens gezag, zekerlyk, wel te zeer gevestigd was, dan om hem, zelfs by het doen van een mislag, scherpelyk te bejegenen, maar die, egter, door 't opkoomen van een opvoorzien gevaar, met zeer veel reden van zyn eerste plan kon zyn afgeweeken, en die, in allen gevalle, niets uitgevoerd hebbende, dan overeenkomstig het besluit der meerderheid, ook in zynen, omzigtigen en onbloedigen, aftogt, een meesterstuk van krygskunde en beleid hadt aan den dag gelegd; terwyl, aan de andere zyde, dat is, indien de voorslag ter te rug trekking door de Af-

(b) l. c. 26 Juny 1691.

(i) V. D. CAPELLEN, l. c. N. 634.

Afgevaardigden te velde was geschied, deezē zig hebben kunnen beroepen op de voorwaarden, volgens welken zy, in den aanslag op Brugge of Duinkerken (gelyk ik reeds zeide) haddengestemd, doch, van welke Voorwaarden ik, by den Schryver der Gedenkschriften van FREDRIK HENRIK of anderen, geene melding vinde; te weeten; „*ten waere faecke, dat den Vyant in de quartieren van Vlaenderen zich in sodanige posture quame te stellen, dat het een noch het ander dessein niet mooglyk en soude syn te effectueren.*”

Bl. 134. r. 17. „Markgraaf de St. CROIX.” Lees, „DE SANCTA CROCE (k).” WAGEN: volgt hier de Fransche Overzetting.

Bl. 135. r. 4. v. o. „*Verscheiden Schepen raakten aan den grond.*” De oorzaak hier van was, dat alle Baakens waren weg genomen; waar door de Vyand op de ondiepten verviel (l).

Bl. 136. r. 10. „*De Vlooten raakten, terstond, in een vinnig gevegt.*” 't Gevegt begon, des avonds, tusschen tien en elf uren, by helderen maaneshyn (m); doch, 's nagts ten twee uren, viel een zeer dikke nevel, die de Schepen van den reeds wanhoopigen Vyand verstrooide, vele Spanjaarden deedt verdrinken en de overigen hun heil zoeken in de vlugt (n).

Bl. 136. r. 2. v. o. „*Graaf JAN VAN NASSAU, en eenige weinigen — ontkwamen.*” Onder deezē was de Admiraal Jacob Jansz. Boy, ge.

(k) COMMELYN, l. c. bl. 107. CAPELLEN, l. c. I D. bl. 647. *Leven van FRED. HENR.* p. 125. *Leven van FRED. HENR.* I D. bl. 410.

(l) CAPELLEN, l. c. bl. 642.

(m) CAPELLEN, l. c.

(n) COMMELYN, *Leven en Bedryf van FRED. HENR.* bl. 210 en 211. CAPELLEN, l. c. bl. 642 en 643.

geboortig van Zierikzee, aan wien men zegt, dat Graaf JAN, eerst by 't uitzeilen van het Saaftingergat, opening van den togt gedaan hadt, waar op dees, als onze Landen kennende, de uitvoering ondoenlyk hadt verklaard, doch 'er bygevoegd, dat hy gereed was den last te volgen. De Heer *Van Wisfekerke*, een oorspronglyk Zeeuwisch Edelman, nevens zekeren Kapucynier Munnik, *Philips van Brusfel*, wierden voor de Beleiders van deezen losse onderneeming aangezien. *Wisfekerke*, uit s'Admiraals Schip, in 't water gesprongen, om zig in de boot van Graave JAN te bergen, wierdt door deezen afgewezen, en verdrong. *Philips* viel in handen der onzen (o).

Toen hunne Hoogmogendheden, op den 14 van Herfstmaand deezes jaars 1631, by brieve van den Prinsse, de aandoenlyke tyding kreegen, uit het leger by Halteren, van s'vyands afzakking tusschen Reimerswaal en 't land van Tholen, kondigden, teffens, de Bode en Postknecht aan, hoe zy, by 't overbrengen van dien brief naar den Haage, reeds de vernietiging van s'vyands Vloot, deels gezien, deels vernomen hadden; men beschonk deeze Luiden van s'lands wegen, en besloot, by 't bevestigen der overwinning, de byzonderheden, in eene *Memorie* (die ik, egter, niet weete of overlig is) te doen vervatten. Voorts liet men, door 't gansche land, God danken, triomph-penningen slaan, vreugde-vuuren stookten, zyner Doorlugtigheid, over zulk eene treflyke zege, begroeten, en gelaste; ten betooge, zeker, van genoegen over s'Vorsten beleid en waakzaamheid; aan den Griffier *Musch*, „ dat „ hy

(o) CAPPELEN, *J. c. bl.* 641 en 644. AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorl. 3 D. bl.* 434.

„ hy zoude besorgen, tot coste van t'lant, de
 „ Schilderie van den Heer Prince WILLEM,
 „ h. l. m., als oock de Schilderie van syne
 „ Ex^{te} de Heer Prins van Oraignen, FREDRIK
 „ HEYNDRIK; om beyde. *in de Camer van haer*
 „ *Ho: Mog: bewaert ende gehangen te worden.*
 (p) Of men de afbeelding van MAURITS reeds
 aldaar hadt, is my onbekend

Bl. 137. r. 9. v. o. „ *Daar viel ter Zee weinig*
voor. Eenige Scheepskapiteinen gedroegen
 zig lastyk, en hunne Hoogmogendheden gaven
 den Admiraliteiten last. de zodanigen op te
 ontbieden en te straffen. In tegendeel, egter,
 hadt de Zeekapitein, *Kornelis van Oyen*, een
 Scheepsgevegt, tegen drie Duinkerkers, uitge-
 houden, en 'er, eindelyk, doorgeflaagen. De
 Admiraliteit van Amsterdam schonk hem een
 gouden Ketting, aan welke de Algemeene Staaten
 een gouden *Medaille* voegden. Men zondt hem,
 vervolgens, naar de bogt van Frankryk, ter
 beteugeling van eenige, daar kruisfende, Bis-
 kayers (q). Op de Kust van Friesland hadt, in
 't voorleden jaar, de Vyand zig, met klein Vaar-
 tuig, vertoond en eenige Schepen geplunderd
 en veroverd; waar tegen men zig, thans, door
 eenige uitrusting, hadt trachten te beveiligen (r).

Bl. 139. r. 9. v. o. „ *In den aanvang dezes*
jaars, of al eerder. Dat men, in de verschillende
 Gewesten, al vroeger, over de opvolging van
 Prin-

(p) Secr. Refol. der Staat. Gener. 14, 's morgens waach,
 19 en 23 Sept. 1631. Refol. van Holl. van 10 Sept. 2 Oct.
 1631. H. 125.

(q) Refol. der Staat. Gener. 3 Juny, 22 Sept. en 9 Oct.
 1631. Een soortgelyk gevegt wordt, op naam van Kapitein
Liebherr, elders, gemeld. CAPPELEN, l. c. H. 609. Neêrl.
 Heldend. ter Zee. H. 313.

(r) Refol. van Holland, 10 Maart 1631. H. 1.

Prins **WILLEM** den tweeden, in de hooge Ambten zynes Vaders, by deezes overlyden geraadpleegd heeft, kan, onder anderen, blyken uit den, onderaangehaalden, Schryver (1).

Bl. 147. r. 5. „Zaaken van Staat of Regeeringe.” Lees, „Punten van Beschryving (1).”

Bl. 148. r. 12. „Sommige meenden egter.” enz. Dat anderen, hier over, anders dagten, kan men, elders, zien (u).

Bl. 148. Alvorens van het jaar 1631 af te stappen, verdient het aanteekening, dat, op den 7 van Hooimaand, onder een' zwaaren slagregen, Hagelsteenen gevallen waren, welken men, sedert het beleg van Leiden, niet wist zo groot gezien te hebben (v). In 't laatst van Wintermaand, leidt men ook zeer veel schade, door regen- hagel- en stormbuien; met naame in Zeeland, daar de West-Kappelsche Dyk gezegd wordt, eenige honderd roeden lang, te zyn afgespoeld en gezonken. Te Veere, stortte een gedeelte in van Stads-
muuren (w).

Bl. 149. r. 5. „Te Delft begraven.” Men weet, dat hem, daar ter plaatse, voor weinige jaaren, door zyne Nakoomelingen, eene treffelyke Grafmaalde gestigt is.

Bl. 150 r. 4. „Hy riedt tot het beleg van Maastricht,” en r. 17. „Tot het beleg van
Maas-

(1) CARELLEN, l. c. bl. 597, 601.

(2) Resol. Holl. 4-21 Dec 1631. bl. 152. Vergel. BRAND, Leven van de GROOT, bl. 417 en 418. De, aldaar voorkomende, Resolutie der Vroedschap van Gouda is, by my, met de oorspronglyke overeenkomstig gevonden; behalven dat de spellinge, hier en daar, iets verschilt, en men, in den eersten regel, voor „Gedeputeerden,” leezen moet, „Gecommitteerde.”

(u) KATTING, Vervolg op't Leven van de GROOT, bl. 428-432.

(v) AITZEMA, l. c. 3 D. bl. 335.

(w) CARELLEN, l. c. v. bl. bl. 649.

Maastricht *wierdt* — beslooten.” Reeds in Hooimaand des jaars 1631, lieten de Algemeene Staaten, by raade van den Prins, hunne gedagten gaan op 't belegeren van Rynberk, Venlo, of Breda, en bepaalden zig nader, in Lentemaand deezes jaars 1632, tot het belegeren van Antwerpen; doch, kort hier op, deedt zyne Doorlugtigheid opening, dat eenige Spaansche Grooten, den Staat toegedaan (x), en aan welken, zig heimlyk in den Haage bevindende, men opening van zaaken gegeven hadt, nuttiger oordeelden, het Leger opwaarts, langs de Maaze, op s'vyands Bodem te brengen, 't Overkwartier van Gelderland, konde het zyn en, daar na, Maastricht, te vermeesteren, en dus in 't hart der vyandlyke Gewesten te dringen. De gevolgen van dien verhaalt onze WAGEN; bl. 150 en 151 alhier (y). Ik vinde, dat de Prins, tot steun en bevordering van s'Landszaaken, den Algemeenen Staaten, by den aanvang van den togt, eene somme van honderd duizend guldens, uit eigen beurse, opschoot; waar voor men zynen Thesaurier, *Brouwer*, van Staatswegen, een' Schuldbrief gaf (z).

Bl. 166. r. 8. „*Persie*.” De Staat hadt, onlangs, een Verbond van Koophandel, door middel van den Agent, *Johan van Hasfelt*, met den Koning van dat Ryk aangegaan; by 't welk, onder anderen, der Persiaansche Natie, hier te lande, volkoomen vryheid van Godsdienst oef-

(x) Vergel. AITZEMA, 3 D. 12 B. F. 1.

(y) Secret. Resol. der Staat. Gener. van 16 en 16 July 1631, en 21 Maart, en 19 May 1632. Vergel. AITZEMA, 3 D. 12 B. N. 1 en 2., die my, op deeze en andere plaatsen, blykt, ook van de geheime Staatsbesluiten, nu en dan, kennis gehad en dezelve geboekt te hebben.

(z) Sect. Resol. Staat. Gener. 20 May 1631.

oeffening, zonder door iemand te mogen worden ontrust, wierdt toegestaan (a).

Bl. 175. r. 5. „*In deezen staat der zaaken.*” Vier punten waren 'er, thans, voornaamlyk, in verschil; t: w.; de bezittingen der Oost- en West-Indische Compagnie, 't oppergebied over de Meiry van s'Hertogenbosche, 't openen der Schelde en Havenen van Vlaanderen, en 't overleveren der Steden Breda en Gelder (b). De toeloop veeler Roomschegezinden, naar de huizingen der Spaansche Afgezanten, om, aldaar, hunnen Godsdienst te pleegen, 't Vormfel te ontvangen enz.; was zo groot, dat de Staaten van Holland, bespeurende, hoe zulks opstond by de Gemeente stondt te veroorzaaken, dien Gezanten, door een' Secretaris van Gekommitteerde Raaden, lieten aanzeggen, alle gelegenheid daar toe te moeten affnyden (c).

Bl. 175. r. 14. „*Men verwagte eenige Zweedsche Ruiteren.*” Alzo de aanneeminge en komste der gezegde Zweedsche en eenige Hessische Ruiteren buiten kennis der Vergadering van Holland geschied was, verzogten eenige Leden, op de Afgevaardigden te velde, opening van deeze zaak. De Afgevaardigden deden het rondelyk, en men nam 'er genoeg mede; stellende, egter, vast, dat, voortaan, zorge zou worden gedraagen, dat niets, ten nadeele van 't regt van den Lande en Regeeringe van dien, zoude worden gedaan (d).

In Louwmaand deezes jaars 1633, was, in den Haa-

(a) Resol. Staat. Gener. 7 Febr. 1631. Vergel. ARTEXMA, l. c. 3 D. bl. 352. Conf. KLUIT. *Ind. Feod.* p. 87.

(b) Resol. van Holl. 9 Juny 1633. bl. 42 en 43. Vergel. CAPELLAN, l. c. 1 D. bl. 656-660.

(c) Resol. der Staat. van Holl. 15 Juny 1633.

(d) Resol. van Holl. van 1 Sept., 8 Oct. 1633. bl. 77.

Haage, overleden de Heer REINOUD VAN BREDERODE, Heer van Veenhuizen, die, met eene Dogter van wylen s'Lande Advokaat van OLDENBARNEVELT, gehuuwd zynde, na zynes Schoonvaders dood, gezet was uit de Ridderfchap van Holland (e), maar, egter, President gebleeven van den Hoogen Raade. Op 't bekoomen der kennis van deszelfs overlyden en uitnoodiging ter begraafnis, maakten, thans, de Staaten van Holland geene zwaarigheid, om, ook in dit geval, aan de gewoonte der tyden te voldoen en, staatsgewyze, de voornoemde begraafnis te verzellen (f).

Bl. 176. r. 3. „*'t Veroveren van Rynberk.*” Deeze Stad was, sedert den jaare 1589, nu zesmaal van Meesters veranderd. De Spanjaards, noemden haar, om die reden, gewoonlyk, „*de Hoer van den oorlog (g).*”

Bl. 186. r. 8. „*Ik meen, dat Dordrecht en Amsterdam den anderen Leden, hier in, eindlyk, te wille waren. Immers, ik vind de Verklaaringen der twee Steden niet, in het Register der Resolutien van Holland.*” 't Komt my, behoudens beter oordeel, voor, dat de reden, welke onze treflyke Schryver, hier, voor de intrekking der Verklaaringen van de bovengemelde twee Steden, tegen de handeling over een Verbond met Frankryk, aanhaalt, van geene genoegzaame kragt is. De overgifte, ter te boek-stelling dier Verklaaring, in dat Register, was, volgens hem, en te regt, gedaan op den 24 van Sprokkel-

(e) Zie myne Aanm. bl. 85 en 86, en byzonder 95 en 96 op WAGEN: 10 D. bl. 259. r. 10. v. a. en bl. 339. a. 11. v. a.

(f) Resol. van Holl. van 12—29 Jan. 1633. bl. 9.

(g) „*La Putana de la Guerra.*” *Mémoire de FREDR. HENR.* p. 161. Zie ook Bladwyz. op Vaderl. Milt., op 't woord *Rynberk.*

kelmaand 1634 (*h*). Men zou ze dus, zekerlyk, op dien dag moeten zoeken; maar dit wordt onmogelyk, door dien juist de Hollandsche Resolutien van dat jaar, voor zo ver zy gedrukt en bekend zyn, eerst met den 15 van Lentemaand beginnen (*i*). 't Kan, egter, zyn, dat *Dordrecht* den Leden te wille was; maar anders was het met *Amsterdam* gelegen. 'T blykt, klaarlyk, uit die zelve Resolutien, dat, toen de Heer Raadpensionaris van Holland, dit, met Frankryk, op den vyftienden van Lentemaand, „gefloten en, op agreatie van wederzyden, geteekend Verbond,” ter goedkeuring aan de Leden voorstelde, het zelve, niet alleen door de Leden wierdt overgenomen, ten einde, met den tienden van Mei, hunnen last daar op in te brengen, maar dat ook, op den laatstgemelden en de twee volgende dagen, en niet, dan na veel strubbelinge, het zelve Verdrag, wegens deeze Provincie, wierdt beslooten ter Generaliteit goed te keuren, in dier voege, „dat de Heeren Gedeputeerden der Stad *Amstelredam* hebben verklaart, haer met dezé Resolutie *niet* te kunnen conformeren, maer gelast te wesen, *te persisteren by hare Verklaringe, hier bevoorens, desen aengaende, mondelinge en de schriftelyck, gedaen ende ingelevert* (*k*).” My is niet voorgekoomen, dat *Amsterdam*, sedert, van gevoelen veranderde. Men besloot dus, by overstemming (*l*), in Holland.

Bl. 194. r. 10. „s'Keizers Zoon.” Dezelfde,
die

(*h*) Zie Vaderl. Hist., alhier, *bl.* 184. *reg.* 12—14. *van end.*
en Beschryving van *Amsterdam*, 5 *St.* 15 *B.* *bl.* 6.

(*i*) Resol. van Holl. 1634. *bl.* 1.

(*k*) Resol. van Holl. van 4—24 Mey 1634. *bl.* 40 en 41.
Vergel. Vaderl. Hist., alhier, *M* 188. *reg.* 7. *van end.*

(*l*) *CAPPELEN*, 1. c. 2 *D.* *bl.* 6.

die zynen Vader, ten jaare 1637, opvolgde, onder den naam van FERDINAND III (m).

Bl. 195. r. 3. „Op den togt, overmeesterde hy verscheiden Plaatsen in Duitschland.” Op anderen, gedroeg hy zig heuschelyk; byzonder te Diets, daar hem de Graavinne, Weduwe van Graave ERNST CASIMIR van Nassau, weleer Stadhouder van Friesland, aan de Poort van 't Kasteel, ontvong; terwijl hy haar eenige manschap liet, om tegen plundering zyner Knegten zig te kunnen bevryden (n).

Bl. 195. r. 7. „By Luik.” Hier omstreeks, met naame te Stevenswaard en Mazeyk, was, thans, de Pest zo sterk, dat de Kardinaal *Infant*, deeze beide Plaatsen mydende, by de laatste, op 't open veld, in eene Koetsje, zyne nagtrust nam (o). Die vervaarlyke Ziekte woëdde nog op veele plaatsen, hier te Lande, en de Engelsche Gezant BOSWEL, vertrok zig, uit deezen hoofde, in 't volgend jaar, uit den Haage, naar een Lusthuis by Voorburg (p).

Bl. 196. r. 4. „Die van Holland toonden, naderhand, merklyk misnoegen.” Om het zelve voor te koomen, hadt men, egter, by de Algemeene Staaten, sommige Steden, voor de byeenkomst der nieuwe Vergadering van Holland. bezonden. Ik leeze, dat de Vroedschap van Gouda, op den 23 van Bloemaand, en dus twee dagen na 't besluit ter Generaliteit, „op Rapport van den Heere *Herberts*” (die, toen, wegens die Stad, in de Algemeene Staatsvergadering zitting hadt) „hadt goetgevonden,

„dat

(m) STRUVI, *Corpus Hist. German.* fol. 3026 et 3027.

(n) DON DIEGO DE AEDO, *Voyage de DON FERDINAND.* p. 178 et 179.

(o) DON DIEGO DE AEDO, *l. c.* p. 191 et 192.

(p) AITZEMA, *l. c.* 4 D. bl. 246.

„ dat den Heer Raadpensionaris *Pauw* hem sal
 „ laten gebruycken, ten dienste van den landen,
 „ neffens den Heere *Knuyt*, in de extraordinaris
 „ Ambassaden, tot de agreatie van t Tractaet,
 „ met den Here van *Charnacè*, van wegen syne
 „ Majesteyt van Vranckryck, aengegaen (q).
 Gouda bleef ook, na dien tyd, den Raadpensionaris, toegedaan. Gekommitteerde Raaden, (alwaar *Pauw* zig, met zekere *Aste*, hadt tragten te dekken) hadden mede eenige Steden bezonden; doch niet, overal, met dezelfde uitkomst (r).

Bl. 196. r. 10. v. o. „ *Zy waren alleenlyk gehouden*, — *'t verhandelde* — te doen aantekenen.” Wanneer, nopens 't beleid van den oorlog, handeling en verbintenissen met vreemde Mogendheden; zaaken voorkwamen, die men oordeelde voor s'Lands dienst geheim te moeten houden, waren de Algemeene Staaten, sints lange, gewoon, dezelve toe te vertrouwen aan 't beleid van den Prinse en eenige Gedeputeerden uit hunne Vergadering, die, daar toe, van tyd tot tyd, gelast wierden, maar van welker handelingen, veeltyds, geene aantekening gehouden wierdt. Men stelde, daarom, ten deezen tyde, en dus ook nopens den oorlog met Vrankryk, voor een algemeenen regel vast, dat hier van aantekening moest worden gedaan, in 't *geheim Register*; zo als my, duidlyk, blykt uit de Affchriften van sommige, toen ten tyde geheime, Resolutien der Generaliteit, welken my in handen zyn gekoomen, en ik, nu en dan, onder den naam van *Secreete Ré-*

(q) Resol. Vroedschap Gouda 23 Mey 1634. *Bl.* 99. en 19 Maart 1635. *Bl.* 125. Ook Lyst der Regeering van die Stad, over 't jaar 1635.

(r) Resol. Holl. 29 Nov. 1634. *Bl.* 134 en 135. Vergel. *l. c.* 14 July, 26 Sept., 10 Nov. 1634. *Bl.* 26, 101, en 116 en 19 Febr. en 10 Maart 1635. *Bl.* 15 en 39.

Resolutien der Staaten Generaal, of Secretboek, (als daar toe betreklyk,) aanhaale. Men hieldt deeze raadplegingen, meest al, ter kamer zyner Doorlugtigheid.

Bl. 200. ond. r. „Leiden *maakte eenige zwaarigheid, in het toestaan van den Roomfchen Godsdienst, in Spaansche Plaatsen.*” Met dit gevoelen kwam zeer over een dat van het Kwartier van Arnhem (s). Andere Leden in Holland hadden, hier, insgelyks, bedenkingen op gehad (t).

Bl. 201. r. 9. v. o. „*De Prins wierdt verwacht.*” Voornaamlyk schynen 'er twee redenen geweest te zyn, waarom de Prins, voor zyn perfoon, laater te velde kwam. De eene bestondt hier in, dat, hoe zeer het Verbond met Vrankryk nu reeds geslooten was, men, egter, op den ernst des Konings, ter nakooming van het zelve, niet volkoomen vertrouwde, zo lang, die Vorst zyne Troepen kwaalyk betaalde (u), en een soort van geheim maakte omtrend het aangegaan Verdrag; welker bekendmaaking, op zyner Majesteits verzoek, ook eenigen tyd, by Holland en de Generaliteit, verboden wierdt.

De tweede reden was, dat FREDRIK HENRIK alles moest in 't werk stellen, om, byzonderlyk, Hol-

(s) CAPULEN, 2 D. N. 8—12.

(t) Resol. Holl. 30 Maart 1, 2, 3, 4 Mey 1635. Bl. 53, 77, 79, 81. alwaar blykt, dat Leiden, in 't eerst, volstrektelyk weigerde in het Traktaat te stemmen; doch, op voorslag der Edelen, zig, sedert, vergenoegde met eene Aanteekening.

(u) AITZEMA, 4 D. 15 B. Bl. 203. Resol. van Holl. 6 en 11 July 1635. Bl. 123 en 127 en van Staat. Gener. 9 en 11 Juny 1635. 't Voorstel van PAUW, 1 Jan. 1636. (p. 396.) was, ten opzichte, der weigering van betaaling, zeer sterk; „*Par ce moyen, on pourroit entrer en doute que votre Maj. vustille, entretenir l'alliance, qu'elle a contractée avec le diti Effort, laquelle nos Superieurs reconnoissent n'être point observée en ce, que dessus.*”

Holland, 't geen, met alle Provincien, thans, veel ten agteren was, te beweegen, ter ophrenging der noodige gelden voor het Leger. Die Provincie hadt, by eene Staatelyke bezending, zyner Doorlugtigheid vertoond, dat haare middelen; nu, tot een inkomst van tien millioen s'jaars, gereezen; moeilyk konden worden bezwaard. Dat zy, sedert den jaare 1621, behalven het Hoofden Schoorsteen-geld, tweemaal den duizendsten, driemaal den vyfhonderdsten en viermaal den tweehonderdsten penning hadt geheven, en dat, daar de Voorzaaten, hunner Edel Grootmogendheden, geduurende den geheelen oorlog, tot den gemelden jaare 1621 toe, maar weinig meer dan anderhalf millioen hadden opgenomen, men, ondanks die lasten, sedert dat jaar, 't land in hooggaande schulden hadt moeten steeken, zonder genoegzaam aan den tegenwoordigen, laat staan voorgeslagen', staat van oorloge, te water en te lande, te kunnen voldoen; byzonder ook by de wanbetaaling der andere Gewesten. Men moest dan, naar hunne meeninge, zyne teeringe naar de nearinge zetten, en den raad volgen, die *Seneca*, wel eer, den belasten Huisvaderen hadt voorgeschreven, om, naamlyk, „enger te wonen, en door minder knechten „gediend te worden (v);” ten welken opzigte zy begreepen, dat de Soldaten de Knechten waren van den Staat. Doch de Prins vertoonde, hier op, den Staaten, hoe bedenkelijk het verminderen van krygsvolk zyn zoude, op een tydskip, dat de Kardinaal *Infant*, moedig uit den aart en door bevogten' zege, 't zyne, van alle kanten, in Duitschland vermeerderde, en nu de

kans

(v) *Arctius habitare et Femell: paucioribus Serviri.*

kans zoude schoon zien, om ons (die nog met Frankryk niet verbonden waren, en op welken de Duitschers ook een toelag smeedden) den voet op de keel te zetten, en een' hevigen oorlog aan te vangen, in plaats van redelyke voorstellen te doen tot vrede. Ook bleef hy, op die en andere gronden, aandringen, om, ten minsten deelen Zomer, den Vyand, moediglyk 't hoofd te bieden, en al te doen, wat men konde, ter styving van s' lands beurse. Men kwam, hier door, allengskens, in s' Vorsten gevoelen, 't geen, zeker, op zig zelve, zeer gegrond was, indien slechts nieuwe geldmiddelen of verbetering der oude konden bedagt en in trein gebragt worden; dan hier mede verliep nog een geruime tyd, en men besloot, middelerwyl, weder een' tweehonderdsten penning te ligten en, daar op, twee millioenen te *negotieeren* (w).

Bl. 207. r. 11. „Graaf WILLEM van Nassau, Veldmaarschalk.” Men zeide, toen, ook *Mareschal van't Leger* (x). Wie Graaf WILLEM was, leert onze WAGEN:, in 't vervolg (y). Na doode van ERNST CASIMIR, Stadhouder van Friesland, die, in het Veldmaarschalcks-amt, den Heere van VILLERS, was opgevolgd (z), (sedert wiens overlyden het, agtien jaaren lang, onvervuld was gebleven,) beslooten zes Gewesten, tegen Holland, de verkiezing van eenen nieuwen Veldmaarschalk op te draagen aan den Prinse; dan dit Gewest, de vervulling deezer bediening, (welke de derde,

te

(w) Resol. van Holl. 7, 12, 16, 19 Dec. 1634. *Bl.* 146—148; 152—153; 165—167; 168, en l. c. 14 Febr., 2 en 10 Maart, 8, 12, 12 en 24 Mey, 10 July 1635. *Bl.* 11, 30, 40, 76, 86, 103, 105, 136.

(x) Secr. Not. der Staat. Gener. 31 Maart 1632.

(y) Vaderl. Hist. 10 D. *Bl.* 206 (1).

(z) Vergel. SLANORL. Staatk. Geschrift. 4 D. *Bl.* 129 en volg.

te dien tyde, by 't Leger van den Staat, was, (a) voor eerst, onnoodig agtende, liet, door eene bezending, den Prinsse voordraagen, „ dat haere „ Edele Groot Mog. lief hadden de eere en het „ respect van syn Excellencie, maer dat sy niet „ konden verstaen, dat men, op die maniere, „ soude benemen het recht van deliberatie voor „ dese Provincie.” Den Prinsse die van Holland wyzende naar de Algemeene Staaten, beslooten hunne Edel Grootmogendheden eene zeer sterke aantuiginge, ter Generaliteit, tegen bovengemelde opdracht, te doen, met byvoeging, „ dat men, „ by alle manieren, de hand daer aen zal houden, „ dat deze Provincie contentement wert gegeven.” Ook zonden zy dit geschrift, met een beleefden Brief, aan zyne Doorlugtigheid; die, egter, kort hier na, overeenkomstig 't besluit hunner Hoogmogendheden, eene keuze deedt, en Graave WILLEM met het openstaande Krygsambt begunstigde, voor wien sedert, eene Instructie wierdt opgemaakt. 't Hadt, ondertuschen, zeer veel moeite in, Graaf WILLEM, door Holland, als Veldmaarschalk te doen erkennen, en die Provincie over te haalen, om daar toe 't gewoon tractement op den Staat van oorlog te doen brengen; 't geen, eerst in 't begin van 1636, gelukte (c).

Bl. 209. r. 3. „ Het *Fransche Leger ging*,
op

(a) De Rang, naamlyk, der drie opperste Bevelhebberen van oorloge, was dus; *Kapitein Generaal*, *Generaal der Rustory*, *Veldmaarschalk*. Vergel. SLINGVL. I. c. Hier aan volgde, meen ik, dat van *Generaal meester der Artillery*. AITZEMA I. c. B. 26. bl. 249. Ik zie dat, in een Fransch stuk van oeezen tyd, Graaf WILLEM VAN NASSAU *Marschal de Camp* heet; (Secr. Resol. van Juny 1625. bl. 331.) welk woord, thans, in de Fransche taal, eene, veel mindere, krygsbediening aanduidt.

(c) Resol. Holl. 9 en 29 Sept. 1632. 100; bl. 12—22. Jan. 1633, bl. 102; 26 en 27 April 1633. p. 25, 26, 27; 14 Maart, 8 April, 4—20 Mei 1634. bl. 18 en 47 8 en 11 Mei, 15 Sept. 1635. bl. 86, 93 en 186. 2 Febr. 1636, bl. 15.

op s'Koning uitdrukkelyken last —, *scheep*.” De Fransche Ambassadeur hadt, naamens den Koning zyn' Meester, op dit vertrek, te meermaalen, sterk aangedrongen, daar tegens aanbiedende de som van vyftienmaal honderd-duizend gulden, voor een jaar, tot bystand van den Staat; waar op de Algemeene Staaten, eindelijk, beslooten, by geheime Resolutie, „ *dat* „ *men het Fransche Leger sal laten vertrec-* „ *ken* ; mits, dat de Heer Ambassadeur van „ Vrankryck, volgens zyne presentatie, by „ geschrifte geve, in behoorlicke terme, be- „ lofte, van dat de steden ende plaetsen, daer de „ resterende Troepes van den Coninck syn ge- „ weest, ofte noch syn, in Guarnisoen, binnen „ twee maenden, sullen worden betaelt van de „ *servicien*, t sedert dat zy daer binnen syn ge- „ comen, tot den dach, dat zy daer sullen uyt- „ trecken; als oock mede t gene men schul- „ dich is aen de Gasthuysen van de voorsz. ste- „ den ende plaetsen, daer in de Soldaten des „ Coninck syn gecureert geweest; ende dat de „ meergemelte Heer Ambassadeur, daerenbo- „ ven, noch sal beloven te betalen, binnen ge- „ lycken tyt, de voorsz. schulden der particulie- „ ren; ende, in cas dat sulcx, boven vermoeden, by den gemelten Heer Ambassadeur niet „ en mocht worden gepresteert, zullen de Pro- „ vintien het defect van dien in t geheel ofte „ ten deele vermogen te corten, aen derselver „ respectieve gereetste consenten.” 't Verkrygen van dit alles, by Vrankryk, hadt veel moeite in, en gelukte, zo ik meene, niet in allen deele (d).

Bl.

(d) Secr. Resol. General. 10, 12, 21 Mey 1636. bl. 418 v/o., en 419 v/o. bl. 427-431

F

Bl. 209 r. 14. „Zo slegt een' *uitslag* hadt de Veldtocht.” Te water, was men, dit jaar, niet gelukkiger geweest. De Admiraal *Van Dorp* voegde zig, in Hooimaand, by de Fransche Vloot (e), doch, voor zo ver ik zie, zonder iets uit te kunnen voeren; ook zegt die Kroon zig te onttrekken van allen opentlyken hulp aan den Staat, onder voorwendzel van't geschil, met Groot Brittannie, over de oppermagt der Zee; waar tegen de Staaten, op 's Prinzen raad, hunnen Gezant aan 't Hof (f) van Parys gelastten, alles aan te wenden, wat mooglyk was, om, aldaar, dat geschil te doen slaapen, en te polsen, of zyne Majesteit te vrede zoude zyn, eenigen zyner schepen, niet onder eigen, maar onder de vlag zyner Doorlugtigheid, te doen schuilen (g); 't geen ik, egter, niet zie, dat van gevolg was. De onzen kreegen, midlerwyl, de handen elders vol. Te midden van Oogstmaand, ontving men, zo wegens den Vice-Admiraal Quast, als door die van den Briele en Enkhuysen, (welke laatstgemelden, persoonlyk, ter algemeene Staatsvergadering kwamen) de ontroerende tyding, dat wel vyftien Konings schepen en eenige Fregatten waren in zee gestooken; dat zeker Kapitein, de *dolle Hertog* bygenaamd, zig, met zeven schepen, voor de Maaze hieldt; dat de Vyanden, na alles met schrik vervuld te hebben, een' inval gedaan hadden op wel honderd en zestig Bui-zen,

(e) Een Engelsch Koningschip, eenige Passagiers overgebragt hebbende, hadt, onlangs, een Zeeuwsch Fregat, Fransche Vlagge voerende, van de rede van Calais weggenomen; nadien, zo men meende, 't Fregat het Pavillioen niet hadt doen vallen, schoon onder bescherming van 't Kasteel liggende. Zie Brief van den Ambasf. *Pass.* 25 Jan. 1635. Secr. Resol. St. Gen.

(f) Resol. Staat. Gen. 10 Sep. 1635.

(g) Resol. Staat. Gen. 6 Aug. 1635.

zen, uit het Vlie ter haringneering vaarende, onder geleide van een Schip van oorloge; dat dit Schip door hun veroverd, veele Buizen verbrand, en omtrend slegts vyftig, met de vlugt, ontkoomen waren; dat de Spaanschen, eindlyk, hunnen koers, meêr noordwaarts, gezet hebbende, de groote Visfery scheenen te willen vernielen. Aanstonds wierden eenige Leden, uit de algemeene Staaten, naar de Admiraliteiten afgezonden, met last, om alle gereed zynde Schepen, ten spoedigste, naar Zee te zenden, te doen vereenigen op de *Breeveertien* en, aldaar, onder 't bevel der Admiraaen *Van Dorp* en *Quast*, (welken mede aangeschreeven was, zig, terstond, derwaarts te begeeven) te overleggen, hoe best den vyand te vinden, te bevegten en, kon 't zyn, te vermeesteren. Doch de Spaanschen wisten het gevegt te ontwyken en zig in veiligheid te stellen. Quast, die, met zes-en-twintig Schepen onder zyne vlagge, uit de Goereê gelooopen, den Vyand in 't gezigt gehad hadt, maar, in plaats van hem te vervolgen, gezegd wierdt, by 't Vlie, eenige dagen, voor anker te zyn gebleven, wierdt, eerlang, rekenschap van zyn bestaan afgevorderd, en liep groot gevaar van de in-trekking zyner *Commisfie* en aanhouding van zyn' persoon. Welk laatste, nopens veelen der Scheeps-Kapiteinen, plaats greep. De Staaten van Holland, zeer yverende om (*h*) eene twee

(*h*) Resol. der Staat. Gener. 18, 20 Aug.; 25 Sept.; 2 Oct. 1636. Resol. van Holl. 6, 7, 20, 25 Sept., 4 en 24 Oct. 1635. bl. 149, 152, 162, 180, 186, 198. Ik heb, hier boven, vergeten aan te teekenen, dat men, thans, 't meeste nut hadt van die Hollanders en byzonder van de Zeeuwen, welken ter vrye-, dat is, ter Kaap-neeringe voerenden, onder den naam van *nieuwe Geuzen*, bekend stonden. Twee hunner Kapiteinen, *Abram Crysfen* en *Jan Verduist*, bragten, onlangs, met slegts twee

tweede Vloote, onder een' vertrouwd', en dapper' Bevelhebber, in zee te brengen', sloegen, daar toe, 't oog op *Maerten Harpertsz Tromp*, die zy de zaak voordroegen en, teffens, hier op, den raad zyner Doorlugtigheid innamen. De Prins betuigde, hooglyk misnoegd te zyn over 't gebeurde tusschen onze en der Vyanden schepen; begreep, dat de schuldigen moesten gestraft worden, en stelde de benoeming van een' persoon, tot Bevelhebber over de Vloot, n. s. slegts aan de keuze hunner Edele Groot Mogendheden, maar liet zelf, aan hun, eene *Acte van Commissie* behandigen, in welke de naam des Bevelhebbers was opengelaa-
 ten (i); door welke wyze en edelmoedige daad, (om dit, in 't voorbygaan, te zeggen) de voor- en door-zigtige FREDRIK HENDRIK het voormaalig ongenoegen dier Staaten, over de keuze van een' Veltmaarschalk, merkelyk, zo 't my toefchynt, verzagte en wel haast te boven kwam (k). De braave *Tromp*, ondertusschen, toen, nader, gepolst, verklaarde den Hollandfchen Staaten, rondelyk, „dat de Luitenant Admiraal „*van Dorp*, en de Vice-Admiraal *Liefhebber*, „in rang, boven hem en by der hand waren; „dat hy niet, dan met den hoogften nyd en „*indignatie* van sommigen, konde worden „geëmployeerd, en dat het Bootsvolk hem „de vereischte gehoorzaamheid niet zou willen „be-

twee Schepen, zeventien Koningschepen op. De Staaten van Holland en Zeeland lieten dit niet onbeloond en de Algemeens bes-
 schonken hen met eene gouden *Medaille* Resol. Staat. van Holl. 4
 en 11 Oct. 1635. bl. 177 en 186. Resol. Gener. 6 Oct. 1535

(i) Resol. van Holl. 3 Oct. 1635. bl. 174.

(k) Vergel. myne Aanteek. op bl. 203. r. 11. alhier.

(f) Resol. van Holl. 25, 26, 27 Sept.; 3 Oct. 1635. bl. 165, 167, 168, 174 en 175.

„ betoonen;” op welke gronden, hy zig van de aangeboden eer verontschuldigde. Men besloot, toen, de Vloote, onder 't bevel der twee laatstgenoemde Scheepshoofden, weder in Zee te stuurén, ontboodt ze, daar toe, ter Vergadering van Holland en gelastte hun, den Vyand, die men zeide een' nieuwen togt in den zin te hebben, alle nadeel toe te brengen (m).

't Verlies der Haaringbuizen hadt zo veel aandoening en morring hier te lande gemaakt, dat het Graauw te Enkhuizen, hier uit voor hunne baldadigheid voedsel zoekende, de sta^{te} Overheid in verpligting bragt, om, by s'Lands Staaten, de sterke hand te vraagen; ook beslooten hun Edele Groot Mogendheden, eene Compagnie Knegten, garnisoen houdende in den Haage, op *patent* hunner Vergadering, by voorraad, derwaarts te zenden. Men gaf hier kennis van aan den President van den Hove van Holland, met verdere aanschryvinge aan den Prinse, ten einde zyne Doorlugtigheid nadere voorzieninge en toezending van Knegten, naar Enkhuizen, geliefde te doen (n).

Holland, oordeelende, dat, door de agterheid der meeste Provincien, de zaaken van de Zee genoegzaam alleen op haar aankwamen; te meer wyl Utrecht, onlangs, ter Generaliteit hadt doen verklaren, voortaan geene penningen meer, voor dit werk te zullen kunnen opschieten; nam, ten deezen tyde, in ernstige overweeging, of men de gevoelens niet daar heen zoude kunnen leiden, „ dat de gheheele directie van de saec-
„ ken te Water soude gedefereert werden aen
„ de

(m) Resol. van Holl. 4, 18, 19, 20 en 22 Oct. 1635. M. 179, 191, 198, 195, en 196.

(n) Resol. Holl. 13 Sept. 1635. M. 157.

„ de Provinciën van Hollandt ende Zeelandt ?
 „ mits dat, aen defelve Provinciën, soude werden
 „ toegestaan het ordinaris inkomen van de
 „ *Licenten* ende *Convoyen*; en, daar tegen, de
 „ overige Gewesten ontslagen souden wesen
 „ van hare respective quoten in de twee mil-
 „ lienen, voor de saecken te Water.” Men
 nam hier op in 't gevoelen van den Prinse, als
 Admiraal; doch zyne Doorlugtigheid keurde
 het af, en 't bleef, sedert, steeken (o).

Bl. 210. r. 3. v. o. „ Frankryk — droeg
 geene genoegzaame zorg, voor zyn *Leger*.”
 Men kan, tot itaaving, zo van deeze woorden, als
 van 't geen WAGEN:; bl. 209 (3), gezegd heeft,
 hier byvoegen; dat de Afgevaardigden van
 Holland, in 't begin van den jaare 1636, ter
 Generaliteit verzogten, dat hunne Hoog Mo-
 gendheden, by den Franschen Ambassadeur, (zo
 als, sedert, ook geschiedde) op betaaling wilden
 aandringen, nadien (zeiden zy) „ *de Fransche*
 „ *Soldaten, door faulte van betaeling ende noodig*
 „ *onderhoud, van armoede sullen moeten ver-*
 „ *gaen* (p).” Men hadt, van deeze zyde, zig
 bereid verklaard, den Franschen Knegten, even
 als den onzen, bekwaame Guarnisoenen in de
 Steden te geeven, mits de Koning op zig nam de
 Burgeren daar voor te voldoen; doch CHARNACÉ
 wees dit, in 't eerst, van de hand (q), schoon
 hy 'er, sedert, last toe kreeg (r). De be-
 taaling ging, egter, zo traaglyk, dat de Ambas-
 sa-

(o) Resol. van Holl. 4, 6 Oct., 8, 21 en 22 Dec. 1635. bl.
 178, 181, 215 en 233

(p) Resol. v. Staat. Gen. 2 Febr. 1636.

(q) Secr. Resol. Staat. Gen. Brief van Charnacé, 4 Nov.
 1635. en van Gedep. tot de Secr. zaken van 5 d^e. 1635. bl.
 353 en 357. *cat.* en 's Konings ordre 30 Maart 1636. p. 3 seq.
 48 v°. enz.

(r) Zie myne Aantek. op Bl. 209. r. 3.

sadeur PAUW, in 't begin van Grasmaand, naams de algemeene Staaten, aan het Fransche Bewind, vertoonde de groote en aanhoudende klagten van 's Konings Leger hier te Lande, over het niet inloopen van gelden, na zy nu, werkelyk, in guarnisoen waaren geplaatst geworden; voegende hy 'er by, hoe de zaaken zo verre gekoomen waren, dat de Ruitery geen voedsel voor hunne paarden hadt kunnen krygen, dan door hunne wapenen en klederen te verpanden; dat de Voetknegten genoodzaakt wierden zwart brood en water te eeten; ja, dat de meeste Gemeenen hun brood, aan de deuren, moesten gaan bedelen en, zonder de liefderyke aalmoesfen der Ingezetenen deezer Landen (die hun van eeten en klederen verzorgden) van honger en kommer zouden zyn omgekoomen; daar, midlerwyl, de Gasthuizen van hunne zieken vollagen, en veelen, die 't nog op de been hielden, balorig wierden en, in plaats van dienst aan den Lande te doen, allerlei roveryen en buitenspoorigheden pleegden (s).

Bl. 213. o. r. „*De Vergadering der algemeene Staaten naar Arnhem verlegd.*” Hunne Hoogmogendheden vertrokken, uit den Haage, den 16 van Wynmaand; geevende, als naar gewoonte, volmagt, tot het openen den Brieven, aan de Staaten van Holland. Op den tienden daar aan, begonnen zy hunne Zittingen, te Arnhem, op den Stadhuize aldaar, in de kamer de Afgevaardig van het Kwartier der Veluwe; doch, reeds op den 22, namen zy de te rug reize aan, en kwamen, op den 26 van Wynmaand, in den Haage weder. De Vergadering was naar Gelderland vertrokken, ten verzoekte zyner Doorlugtigheid, en de

VOOR-

(s) Secr. Resol. der Staat. Gener. bl. 395 en 396 vfo. 1 April 1696.

voornaamste zaaken, aldaar verhandeld, liepen over 't beraamen van middelen, ter betaaling van Legerlasten en versterking der Vestingen; waar in de Gewesten agterlyk waren; over 't beveiligen der zee, en over de wyze, op welke den Ryn en de Waal, tegen vyandlyken inval, best te dekken, en de Betuwe buiten brandschatting te brengen. Nog deedt men 'er verslag, dat *Brezè* en *Charnacè* den Prinse hadden gemeld, hoe s'Pausen Gezant, te Parys, opening hadt gedaan van vrede met den Vyand; waar by men voegde 't geen, wyders, nopens die handeling, aan de Gevolmagtigden van deezen Staat tot de geheime zaaken, was voorgekoomen, en by dezelve verrigt (r).

Bl. 236. r. 13. „*Antoni Collart*” In de Resolutien der algemeene Staaten, vinde ik hem niet *Antoni Collart*, maar *Jaques Colaert*, genoemd (u).

Bl. 237. r. 8. „*La Motte*.” Lees, „*Charles la Motte* (v).”

Bl. 250. r. 19. „*Brengende te wege, dat men, eerlang, ook Krygsoversten, beschreeve in de Ridderfchap.*” Dit, egter, was, op zig zelve, niet nieuw. Om niet verder op te klimmen, zal 't genoeg zyn, met één woord, aan te teekenen, dat de Heer *van Brederode*; die, na 't bekleeden van verscheiden Krygsambten, ten jaare 1629, Gouverneur van Maastricht was geworden en, namaals, Veldmaarschalk van den Staat wierdt; reeds in het jaar 1621, tot Lid der Hollandfche Ridderfchap was gekoozen (w).

Bl.

(r) Refol. der Staat. Gen. 16-26 Oct. 1635. en Secr. Notul. 19 Oct. 1635. bl. 359, 365, 365. 57a-380. 4 Febr. 1636. bl. 381 *vs* 385 *vs* 6 Maart, bl. 384-387.

(u) Refol. der Staat. Gen. 4 Maart 1636.

(v) Refol. Staat. Gen. 8 Febr. 1636.

(w) Ref. v. Hol. 9 Maart-8 April 1621. bl. 7. vergel. V. LEROU. *Etat. Hiff.* bl. 777. V. HUBAN, Beschryv. 's Bosch. 2 D. bl. 496.

Bl. 259. r. 4. „*Een Boek* — gerigt tegen *een werk van HUGO DE GROOT.*” ’t Is klaar genoeg, dat SELDENUS, in den titel van zyn Boek, op dat van DE GROOT speelde, en, voor zo ver DE GROOT geleerd hadt, *dat geen zee konde beheerd worden*, stondt ook de gedagten van SELDENUS hier tegen over (x). Voor ’t overige, egter, heeft men reeds, te regt, aangemerkt (y), dat DE GROOT onze vrye vaart op de Indiën, veele jaaren te vooren, hebbende verdedigd, en SELDENUS den gewaanden eigendom des Konings van Groot-Brittannie over de Britsche Zeeën, dierhalven, deeze beide Boeken, over verschillende zaaken, op verschillende tyden en gelegenheden, met een ander oogmerk, in ’t licht gekoomen, niet, geheellyk en opzetteljk, tegen den anderen stonden.

Bl. 263. r. 9. „*Bezending aan de Vroedschap van Amsterdam.*” Men zie dit breeder, ter onderaangehaalde plaatse (z).

Bl. 268. r. 4. „*Welk*” (gesprek) „’s Prinzen gezindheid *tot het* beleg van Antwerpen, klaarlyk bewyst.” Dit zou ook rader schynen te blyken, uit het schryven van *d’Estrades*, te weeten, dat de Prins hem verzekerd hadt, met het eerst van Mei deezes jaars, tien duizend man te zullen doen trekken naar den Dyk van *Calo*; werwaarts ook, sedert, (als, straks, by onzen tref-

(x) De berhemde BARBEYRAC zegt, in dien zin, mynes meenings, op PUFFENDORF, *Droit de Nature et des Gens. T. 1. lib. 4. C. 5. § 5. (1).* „*Mare liberum, et celui que SELDENUS, T. OPPOS. 1. sous le titre de Mare clausum.*” Conf. BYNKERSHOEK, *in Dissert. de Domin. Maris. Cap. 9. Fld. ejus Opera Omnia Tom. 2. fol. m. 137. segg.*

(y) Vergel. PAULUS, Verklar. der Unie, 1 D. Inleid. bl. 79. (a).

(z) WAGEN, Beschryving van Amsterdam, 5 D. bl. 28—38. Vergel. V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 20, 21 en 22.

trefflyken Schryver volgt) zes duizend koppen gezonden wierden. 't Zou, des niet te min, zeer wel; immers naar myn inzien; zyn kunnen, dat zyne Hoogheid, de kans op *Hulst*, thans, schoon ziende, eerst eenen aanslag op *die Stad*, (die hem een gemaklyker weg naar Antwerpen kon baanen) heeft willen waagen. Zeker gaat het, dat de Vorst, reeds byna twee jaaren te vooren, den Staatsleden het beleg van *Hulst*, met de Forten daar omtrend, hadt voorgeslagen, en dat dit werk, toen reeds, geheel en al, aan hem en de Afgevaardigden te velde was overgelaaten (a). Maar, gelyk hy toen zelve begreep, dat, tot het belegeren van laatstgezegde plaats, de Herfstmaand best geschikt was, en dit jaargetyde, of wel de Lente-
maand, federt, ook by de Gemagtigden te velde daar toe best was geoordeeld, (om dat de ligging van *Hulst* en de opzwellling der wateren, als dan, bekwaamst was tot het doorsteeken der Dyken aldaar (b)), kunnen die Gemagtigden hem, nu ook, in de maand van *Mei* naamlyk, dit beleg ont-
raaden en, tot eene onderneeming op Antwerpen, bewoogen hebben. Mischien zelf kan men, langs deezen weg, 't gezegde der Gedenkschriften zyner Hoogheid, met het schryven van *d'Esbrades*, vereenigen. Waar omtrend ik, egter, voor 't overige, moet aanmerken, dat hoe zeer ik niet twyffle, of de Prins, wenschte, t'eenigen tyde, Antwerpen te bemagtigen, en hoe zeer het my blykt, dat men, by de Algemeene Staaten, reeds voor eenige jaaren, op zynen voorslag, ook be-
flooten hadt (c), die Stad werkelyk te belegeren, het

(a) Secr. Resol. der Staat. Gen. 13 Sept. 1736.

(b) *I. c.* 4 Sept. 1639. bl. 470.

(c) *I. c.* 21 Maart 1632.

het my, evenwel, ook gebleeken is, dat hy, hier in, zeer gemaatigd en zonder eenige overlying, gewoon was te werk te gaan; in zo verre zelf, dat hy, ondanks het, zo evenaangevoerd, Besluit, en slegts eenige weeken daar na, hunne Hoogmogendheden voorfloeg, om, vooreerst, 'er van af te zien; voor reden geevende dat eenige Spaansche Grooten, den Staat toegedaan en, toen ten ryde, heimlyk, hier gekoomen, den togt naar 't Overkwartier van Gelderland en Maastricht meêr oorden gekeurd; zo als dan ook, kort daar aan, overbaar had eenkomstig zyn gevoelen, hier toe beslootten wierdt. Dat wyders de Prins, uit vrees voor den grooten aanwas van Vrankryk, op 't einde zyns levens, van 't belegeren van *Antwerpen*, als mede van *Gend* en *Brugge* heeft aangezien, is in de vorige eeuw, door een kundig man, reeds opgemerkt (d).

Bl. 268. r. 13. „*Marcellus*, of *Marcelis*.” 't Eerstgenoemd Geslagt was ook, ten deezen ryde, niet onbekend (e).

Bl. 277. r. . „*Zy*” (*KATHARINA de Medicis*) „*is*, in groote armoede en, volgens sommiger verhaal, in 't Gasthuis” (te Keulen) „overleeden.” Ik beken, dat my, tot nog toe, in egte Stukken, van dit overlyden in 't *Gasthuis*; schoon ook jongere Schryvers dit bevestigen (f); geen volleedig bewys is voorgekoomen. Wat 't gezegde, omtrend haare armoede, betrefte, ik

(d) 1. c. 19 Mey 1632. V. D. CAPELLEN, 2 D. bl. 186.

(e) Mr. GERARD MARCELLUS komt voor, als Vroedschap en Pensionaris van Gouda. Van de laatstgenoemde Bedieninge wierdt hy, door eenig, tegen hem opgevat, misnoegen, onrzer, ten jaare 1636; maar, in de Vroedschap blyvende, vindt men hem gekommiteerde Raad, ten jaare 1642, en Burgemeester van Gouda, ten jaare 1646. *Resolus. Vroedsch. Gouda*, 28 April 1636 bl. 150. *Regerings Lyn dier Stad*, op de jaaren 1636, 1642 en 1646.

(f) CERUSIA, l. c. tom. 6, p. 127.

ik zoude dit alleenlyk opneemen, in tegenoverstelling van haaren voorigen Koninglyken Staat, maar niet in den gewoonen zin. Immers, hoe 't met die armoede gelegen was, kan men, eenigzints, opmaaken, uit een Besluit der Algemeene Staaten, by 't welke deezen, op verzoek van 't Fransche Hof, niet alleen *passport* toestonden, tot het vry vervoeren, over den grond deezer Landen; van 't Lyk der Koninginne Moeder, 't geen, uit Keulen, over Maastricht of Luik, langs de Maaze, naar Frankryk stondt te worden gebragt, maar ook „ voor alle de dameltique Officieren, te samen erde elcx int bysonder; als oock, Dienaren, Dienareffen, Peerden, Carossen, Waggenen, Caffen, met de kostelickste ende bequaemste meubilen,” als mede voor „ vyftien of twintich Officieren van hoogstgem. Coninginne” welke Officieren, voorts, langs den Ryn, over Zee, door deeze Landen, naar Frankryk zouden brengen, „ de grove meubilen ende bagagie van dezelve Coninginne, bestaende in veele Balen, Coffers ende Pakken (g).” enz.

Eer men dit jaar 1636 eindigt, verdient aangeteekend te worden, dat, op den vyfden van Slagmaand, by voorflag van Holland, aan den jongen Prinse WILLEM, zitting ter Vergadering der Algemeene Staaten en van den Raade van Staate, vergund wierdt (h). Hy, gebooren in Bloei maand des jaars 1626 (i), was, thans, ruim twaalf jaaren oud. Zyn Vader, Prins FREDRIK HENRIK, gebooren in Louw maand des jaars 1584 (k), hadt zodanige zittinge eerst bekomen

(g) Resolut. der Staat. Gen. 20 Dec. 1642.

(h) Resol. der General. 5 Nov. 1638.

(i) WAGEN. Vaderl. Hist. XI D. bl. 44.

(k) WAGEN. I. v. 7 D. bl. 510.

men in Lentemaand van den jaare 1600, en dus in den ouderdom van ruim zestien jaaren (1).

Bl. 282. r. 8. „Op den zestienden van Herfstmaand, kreeg (TROMP) de Spaansche Vloot, by Bevesier, in 't gezigt." Voor, „zestiende," lees „zeventiende;" blykens een afschrift van den doorspronglyken brief door *Tromp*, aan de Algemeene Staaten, ten deezen tyde, geschreeven; welk Stuk, buiten dien, zodanig een leevendig denkbeeld van deeze zaake geeft, dat ik vertrouw den Leezer geen' ondienst te doen, met het zelve, hier agter, onder Bylaage A, te plaasfen.

Bl. 283. r. 18. „Men hielt hem" (der Staaten Gezant in Engeland) „met duistere en uitstellende woorden op." Men deedt hem genoeg zien, dat men den Spaanschen, des noods, wilde byspringen, indien zy van de orzen aangevallen wierden in Duins, 't geen de Engelschen *s'Konings Kamer* noemde. *Joachimi* schreef hier over aan den Prinse en den Admiraal *Tromp*; 't welk van dat gevolg was, dat zyne Hoogheid, in 't eerst, dien aanval den Algemeenen Staaten, als zeer bedenklyk, voorstelde, terwyl ook *Tromp*, in 't begin van Wynmaand, aan hoogstdezelfen schreef, in dat geval, aan onze overwinning te moeten twyffelen. Toen egter, kort daar na, onze Vloot met veele Schepen vermeerderd wierdt, oordeelde de Prins, dat 's Lands Admiraal de Spaansche Vloot zou dienen te vervolgen, bevegten en, zo veel móoglyk, te neemen, indien de Engelschen by 't voorneemen bleeven, om laatsgezegde Vloot „te laten vaaren, en de onzen, twee getyden daar na, op te „hou-

(1) Vergel. CAPELLEN, l. 4. 2 D. bl. 23, en AITZEMA, l. 6. 4 D. 18 B. bl. 88,

„houden.” Ook zondt zyne Hoogheid den ~~on~~zen zo veel mooglyke manschap toe, en dit alles deedt den dapperen Tromp, aan hunne Hoogmogendheden, op den 15 van Wynmaand, nader schryven; hoe de Zee-Krygsraad hadt geoordeeld, dat, om de *Spaansche* en *Engelsche* Vloot, t'samen agt en zeventig Schepen sterk, met hoop van voordeel te bevegten, men wel, aan deeze zyde, meêr dan zeven- of negen-en-zeventig Schepen (gelyk 'er toen in onze Vloot waren, doch kleiner dan de Spaanschen,) zou dienen te hebben; maar dat zy „de uitkomst aan „God beveelende, den Vyand courageuselyk „zouden aantasten, en zig, tegen de Engelschen „en alle anderen, tot het uiterste toe, defen„deeren.” Weêr en wind, egter, deeden dit voorneemen uitsstellen tot den 21 daar aan, toen ook onze Vloot, tot op, omtrend, negentig Schepen, behalven de Branders, versterkt was (m):

Bl. 284. r. 18. „Veertien *dagen*.” Zo spreken ook de Gedenkschriften van Prinse FREDRIK HENRIK (n). Doch ik vinde, dat de Algemeene Staaten, reeds op den 21 van Herfstmaand, last gaven aan de Admiraliteiten, Oost- en West-Indische Kompagnien enz. tot versterking van 's Lands Vloot. Men leeze dan „vier Weeken.”

Bl. 293. r. 3. v. o. „Hy zelf” (Graaf HENRIK KASIMIR) „werdt gekwetst — en overleedt aan de wonde.” Een opgaande kogel vloog hem, ter flinke zyde, agter in den Ruggegraat, tusschen de derde en vierde Ribbe. Het doodlyk loot sleepte met zig eenige stukken van s'Graaven linnen,

Wan-

(m) Resolut. der Staat. Gen. van 29 Sept. 5, 8, 14, 15 Oct. 1639. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 29-39. *Mémoires de FREDR. HENR.* p. 257-260.

(n) *Mémoire de FREDR. HEND.* l. c. p. 260.

wambuis, kolder en zwaardriem, (waar van de wond zig, daarna, gedeeltelyk, ontleedt,) en bleef, boven in het ligchaam, zitten. 's Graayen paard, na den schoot, steigerende en hem agter overwerpende, bleef hy, een' geruimen tyd, voor dood liggen, getrapt van menschen en paerden. Eindelyk, door eenen Groningschen Hopman, herkend zynde, droeg men hem, op pieken, eerst naar het Fort *Nassau*, toen naar den Polder *Namen*; alwaar hy, in de kragt zyns levens, op den twaalfden van Hooimaand des jaars 1640, den geest gaf (o).

Bl. 297. r. 3. „*Het Regt tot de opvolging in het Stadhouderschap van Friesland — afgestaan.*” Dit geschiedde, by plechtige bezending der Staaten van dit Gewest, aan den Prinse, in Lentemaand des volgenden jaars 1641 (p).

Bl. 306. (1) „*JOAN MAURITS was zyn*” (Graave WILLEMS *van Nassau*) „halve Broeder, *van Vaders zyde.*” Men kan 'er byvoegen, dat zyn eenigste *volle* en, teffens, *oudste* Broeder was Graaf JAN *van Nassau*, die in Spaansche dienst en Ridder van 't Gulde Vlies was (q). Van deezē is, boven, te meermaalen, gesproken. Hy, met eene Prinsesse van Ligne gehuwd, hadt den Roomschen Godsdienst omhelsd (r).

Bl. 306. 2. r. v. o. „*Het Veldmaarschalks-*amp, aan JOAN WOLFARD, *Heere van Brederode — opgedragen.*” My blykt niet, dat dit geschiedde met eenig ongenoegen onder de Ge-

WES-

(o) AITZEMA, I. c. 4 D. bl. 83.

(p) AITZEMA, 5 D. bl. 96, 181—184. Vergel. CAPELLEN, I. c. 2 D. bl. 49.

(q) CHIFFLEY, *Infig. Gentil. Equit. Ordin. Phlor. auroi.* p. 217. num. 363.

(r) Conf. KLUIT *prim. lin. Illust. feeder. Belg.* p. 1. tab. 7.

westen. Maar, door de begeevening van dit ambr, raakte wederom open het Meester-generaalschap van de Artillerie, 't welk door zes Provinciën aan den Graave van Solms, Kollonel van een Regiment Duitsche Knegten en Broeder der Gemalinne van den Prinse Stadhouder, wierdt opgedraagen, ondanks de ongereedheid van Holland, 't geen, in den haaren, een' ander', tot die Bediening, reeds gedood verwd en, ter algemeene Staatsvergadering, verzocht hadt, om, alvorens de Resolutie op te maaken, daar omtrend de gedagten van zyne Hoogheid in te neemen. Toen hier aan niet voldaan werdt, deedën de Hollandsche Afgevaardigden eene sterke aantuiging, met byvoeging, dat zy den aangestelden Heere, als zodanig, niet zouden erkennen, nog toelaaten, dat aan hem, na 't overlyden van den Heere van *Lokeren*, (die het *tractement* genoot) by of van wegen hun Gewest, eenige gelden, daar voor, zouden betaald worden, ja dat zy het aan haare gewoone of buitengewoone *consenten* zouden korten, indien men, by de overige Gewesten, ondernam, dit te doen uit de mid-delen van de Generaliteit (s).

Bl. 307. r. 1. ., BREDERODE, *die met ANNA, Zuster van Graave WILLEM, gehuwd was.*" lees „gehuwd geweest was." ANNA, naamlyk, was, reeds voor eenige jaaren, overleden, en Brederode, ten jaare 1630, weder hertrouwd, met de Vrouwlyn, Graavinne van Solms, Zuster der Gemalinne van den Prinse Stadhouder. Men hieldt, by gelegenheid van dit huwlyk (om dit, in 't voorbygaan, te zeggen) openbaare Rid-derspeelen in den Haage, in welken nog een zweem-

(s) Refol. Staat. Gen. 31 July, 2 en 5 Aug. 1642.

zweemfel van den smaak der middeleeuwen, vermengd met den Spaanschen, te vinden was (t).

Bl. 327. r. 6. „*De algemeene Staaten* dekten zig, *terwyl zy haar*” (de Koninginne van Engeland) „*aanspraken*.” Op gelyke wyze wierdt dit, by de Staaten van Holland, behandeld. De Raadpensionaris KATS deedt, wegens beiden de Kollegien, de aanspraak aan haare Majesteit (u).

Bl. 327. r. 9. „*Zy bezogt — Delft, Rotterdam, Haarlem en Amsterdam*.” Door den jongen Prinse, WILLEM, over Vianen, naar 't Leger, by de Voorner Schans, geleid wordende, vernagtte zy te Gouda, tusfchen den 11 en 12 van Hooimaand, en wierdt 'er, treflyk, onthaald. De onkosten waren zo hoog geloopen, dat de Stad, die fchaarslyk met haare geldmiddelen omschoot, eene fomme van tien duizend gulden opnam, voor den tyd van zes maanden, of tot zo lange als de uitgeschooten' gelden, door 't gemeene Land, zouden worden terug gegeven; 't geen, zo ik meene, sedert, geschiedde, zo nopens haar, als omtrend andere Steden en Personagien (v).

Bl. 337. „*De jonge WILLEM*, — sedert eenigen tyd, tot Generaal der Ruiterye, *verheven*.” Onze WAGEN. heeft reeds hier van gesproken, op het jaar 1630 (w). My is niet gebleeken, dat, na dien tyd, hier omtrend, een na²

(t) AITZEMA, 4 D. 18 B. bl. 50, en Leven van FREDRIK HENRIK, 2 D. bl. 182.

(u) AITZEMA, 5 D. bl. 336 en 337, die, met de Resolutien der Algemeene Staaten van den 9 Maart 1642, meest woordenlyk overeenkomt.

(v) Resol. Vroedsch. Gend. 19 July 1642 en 20 Apr. 1643. AITZEMA 1. c. 5 D. bl. 2.

(w) Vroedsch. Hist. 11 D. bl. 117.

„locheñ d'executie van dien, is derzelver ziel (b).

Indien dan de Prins, thans, 't oog op *Antwerpen* hadt, behoefde zulks niet alleen voorttefpuiten uit het misnoegen der weinige verrigtingen met het Leger, maar rustte ook op een voorgaand en bepaald raadsbesluit, 't geen, door tuschenkoomende beletfelen, niet eerder hadt kunnen in 't werk gesteld worden. Zo als mede, in 't vervolg, het aantasten van *Hulst* (c), uit een voorgaanden last, van denzelfden aart, voortsproot.

Bl. 403. r. 17. „Holland *was over de honderd en veertig millioenen ten agteren geraakt*.” Men kan hier uit, en uit het geene, verders, by *WAGEN.*, volgt, opmaaken, welke hooggaande sommen, dit Gewest, sedert eenige jaaren, hadt opgenomen (d).

Bl. 411. r. 20. „Zeeland *hadt*, reeds voor lang, *verfaan*, en in 't voorleden jaar *begeerd*.” Reeds op den 31 van Wynmaand des jaars 1643, hadt men, in de *secrete Besoignes*, welken, wegens alle de Gewesten, nopens dit werk aangelegd waren, begreepen, dat, alvorens men tot eenige handelingen van Bestand of Vrede, met den Vyand, zoude koomen, voornaamlyk *drie* zaaken behoorden te worden vastgesteld. *Voor eerst*; „Dat de Regeering, hoogheid, „vryheid en eenigheid van den Staat, met alle „regten en privilegien, zouden worden gehand- „haafd, overeenkomstig de Unie van den jaare „1579, zo wel als de Unie zelve.”

Ten

(b) Secr. Resol der Staat. Gener. 21 Dec. 1644. Vergel' Leven van FRED. HENR. 2 D. bl. 526.

(c) Zie *WAGEN.* alhier, bl. 393, en myne Aanm. alhier, bl. 90. Vergel. *ATZEMA*, 6 D. 26 B. bl. 235.

(d) Zie myne Aanmerk. op *WAGEN.* alhier, bl. 115. r. 3. v. ov

Ten tweeden; „Dat de Godsdienst zou ge-
„handhaafd worden, gelyk die, ten jaare 1619,
„in de Synode van Dordrecht, was bevestigd
„en, hier te lande, aangenomen.”

Ten derden; „dat het Krygsvolk te paarde en
„te voet, met den gevolgen en aankleeve van
„dien, overeenkomstig den staat, daar van, by
„raade zyner Hoogheid en den Raade van
„Staate, te maaken en vast te stellen, voor
„den tyd van het te maaken bestand met den
„Vyand, en geduurende het zelve, in geenen
„deele zou mogen worden verminderd, laat
„staan afgedankt (e).”

Bl. 416. r. 4. „*Bystere ontsteltenis in de*
de Vergadering der Algemeene Staaten” Liever
zoude ik leezen, overeenkomstig de hier aange-
haalde plaats (f), „*Bystere ontsteltenis, door*
„geheel Holland;” waar mede men, naamlyk,
verftondt de Vereenigde Gewesten. 't Is, met
dit al, zeer denklyk, dat men, ter Algemeene
Staatsvergadering, hier over, even als elders,
verfteld stondt; hoe zeer ik 'er, in haare Beslui-
ten, niet van vinde. 't Blykt ook van elders,
dat *d'Estrades*, met deeze tyding, aan zyne
Hoogheid, uit Vrankryk, geschikt was en,
kort daar op, weder derwaarts vertrok (g).

Bl. 426. r. 17. „*Zyne Hoogheid, schoon*
ziekelyk, trok, — naar 't Leger.” Deeze
rogt, op welken hy zyn ligchaam weinig in
agt nam, schynt hem, byzonderlyk door de
scherpe avond lucht, nadeel gedaan te hebben.

Toen

(e) Geschreeven Stukken van dien tyd, van 31 Oct. en 18
Dec. 1643.

(f) *Negotios. Secret. T. III. p. 113. Col. 1. Vergel. CAPELL-
LEN, l. c. 2 D. bl. 142.*

(g) VAN DER CAPELL. l. c. bl. 142.

Toen de Heer van *Wimmenum*, in Oogstmaand deezes jaars 1646, uit het Leger, liggende te *Sint Gillis*, in den Haag kwam, hieldt zyn verslag aan hunne Hoogmogenheden, onder anderen, in; „dat zyn Hoocheyt, door de *fanguie*, „ende vroeg ende laet te peerde te wezen, door „de *serain*, die in Vlaenderen seer penetrant is, „vercout en hees geworden was, ende dat „voorts de dispositie en lyfsgefontheyt tamelyk, „doch niet beter als voorheen, was (*h*).”

Bl. 426. f. 11. v. o. „PRINS WILLEM.” Dees was, in den laatst afgeloopen Grasmaand, tot Ridder der orde van den Koufband, gekooren. De Koning van Groot-Brittannie liet de teekenen van dien, door zynen gezant BOSWEL, eerst aan de Staaten, toen aan den Prinse, vertoonen, wien BOSWEL zeide, dat de Koning zyn Meester, ten deezen, niet alleen beschouwd hadt, als een Personaadje van doorlugtige geboorte en naauw aan hem verwandschapt, maar ook als het toekomstend steunfel van een' Staat, welks vriendschap zyne Majesteit zeer hoog schattede. Hunne Hoog Mogendheden, de zaak in overweeging neemende en, met de beide Prinzen, hier over doende spreken, verstonden, weinige dagen daarna, dat de Orde, by Zyne Hoogheid, Prinse WILLEM, „zoude worden geaccepteert; mits „dat dezelve, alvorens, by zyne Majesteit, „wierde gedispenseert van den eed ter onder- „houding der cerimoniën, conditiën ende obligatiën van dezelve Orde, in zulcker vougen, „als de Heere Prince MAURITS, hooger „memorie, en zyn Hoocheyt, de Heere Prince „FREDRIK HENDRIK daar van respective zyn

„ge-
(*h*) Geschreeven Aanteeken. van dien tyd, 15 Aug. 1646.

„gedispenfeert geweest.” De jonge Vorst wierdt, hier op, ingehuldigd, doch in eene befloutene Kamer, en niet, als, voorheen, zyn Oom en Vader, ter Vergadering der Algemeene Staaten. De omftandigheden lieten dit, thans, niet toe (i).

Bl. 429. r. 2. „*Zwakheid van geest.*” Vergelyk V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 148, 149.

Bl. 429. r. 7. v. o. „*De Franschen hadden Duinkerken bemagtigd.*” Men reekent, dat hun dit ondoenlyk zou geweest zyn, indien niet de Lieutenant Admiraal *Tromp* de Havenen van Vlaanderen bezet hadt. Ook deedt de verfchyning van den Vice-Admiraal de WITTE, in het Scheurtjen, op de Vlaamsche Kust, alwaar hy eenige Spanjaarden nam, hun merkelyken dienst (k).

Bl. 435. r. 12. v. o. „*Laatste woorden van zyne Hoogheid, in de Registers der Staatsbefluiten van Holland.*” In die der *Algemeene Staaten*, zyn zy ruimer ter neder gefield en te vinden in de, hier onder aangehaalde, plaats van AITZEMA (l); die, op 't voetspoor van BOR, dikwerf, de gewoonte heeft, verhaalender wyze, voor te draagen, 't geen, letterlyk, in de loopende of geheime Staatsbefluiten, byzonder van hunne Hoogmogendheden, gevonden wordt. Als egter die zelve Schryver, wyders, zegt, „dat de Heer prefideerende, ook voorftelde,

„Of

(i) Refolut. der Staat. Gener. 16, 14, 19, 25 April 1646, en AITZEMA, l. c. B. 26, bl. 222.

(k) VAN DER CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 148 en 156.

(l) AITZEMA, l. c. 6 D. 27 B. bl. 345. Beginnende met de woorden, „*Heeft de Heer Prefideerende geproponeert*” tot bl. 346. „*aan deze Landen bewezen*”; welken overeenkoomen met de Refolut. der Staat. Gener. van 11 Maart 1647. Zie ook Leven van FREDR. HENR. 2 D. bl. 661 en 662. en myne Aanmerk. alhier, bl. 71 (y) en bl. 97. (a).

„ of niet goed soude zyn, dat geduerich twee
 „ Gedeputeerde van haer Ho. Mog. waren in de
 „ *Antichambre*, als opwachtede, om van tyd
 „ tot tyd by der hant te zyn, ofte en wanneer
 „ syn Hoocheyt yets naders mocht hebben te
 „ recommandeeren aen den Staet? doch, dat,
 „ dit, „ aen anderen, dacht al te seer smaeckende
 „ naar Hooffsche flatterie; seggende, of men
 „ dan, van de Staten Generael, wilde maecten
 „ *Schildergasten*, om op *sentinel* te staen?“
 moet ik bekennen, niet te weeten, wat hier van
 zy. De Resolutien der Generaliteit leeren
 my alleenlyk, dat hunne Hoogmogendheden,
 straks na, aan dezelve, verslag van de bezen-
 ding ter afscheidneeming van den Prinse ge-
 daan was, den Heere *Ripperda*, toen voor-
 zittende, verzogten, „ dat hy de moeite wilde
 „ nemen van by hem te bescheyden
 „ *Broersma*, Edelman van de Camer van syne
 „ Hoocheyt, ende denselven, in den naem ende
 „ van wegen haer Ho: Mo:, aan seggen, dat hy
 „ aen hem, Heer *Ripperda*, sou laten weten,
 „ door een van de Camerbewaerders van haer
 „ Ho: Mo:, so haest syn Hoocheyt soude mo-
 „ gen syn gestorven. Tot welken eynde één van
 „ de voorz. Camerbewaerders, by verpoozing-
 „ ge, soude blyven opwachten in de galerie
 „ van de *Antichambre* van syn meerhoochge-
 „ melte Hoocheyt” (m).

Bl. 439. r. 4. „ *De Stemmen van Utrecht
 en Overysfel vinde ik niet gemeld.*” Zy
 koomen, in de Resolutien van hunne Hoogmo-
 gendheden, niet voor (n).

Bl.

(m) Resol. der Staat. Gener. 11 Maart 1647.

(n) Resol. Staat. Gener. 14 Maart 1647.

Bl. 439 r. 18. „Byvoegfel, op *begeeren der Staaten van Holland, in den eed ingelast.*” Die van Noordholland hadden gaarne gezien, dat aan Prinse WILLEM, voor de be-eediging, eene *Instructie* was gegeven; maar de zaak geen uitstel kunnende lyden, vergenoegde men zig met dit Byvoegfel (o).

Bl. 444. r. 9. „Het Hof trok zig deeze zaak alleen aan, *die anders ook tot den Stadhouder scheen te behooren.*” Onze Geschiedfchryver heeft zig hier misgist; daar het, van elders, blykt, dat de Pensionaris van Dordrecht, Mr. *Koenraat Ruysch*, op besluit van den Hove, naar den Prins gezonden wierdt, (die zig, thans, in 't Sticht van Utrecht, op 't huis te Zuilenstein, bevondt) om zyne Hoogheid, uit naam der Gemagtigden van den Hove, kennis te geeven, van 't gebeurde te Dordrecht en van de noodzaaklykheid om de bezetting te vermeerderen; daarby in bedenking geevende, of zyne Hoogheid niet zou goedvinden zelve naar Dordrecht af te koomen? — Dat ook Gekommitteerde Raaden van Holland, al meede, twee Heeren, uit den hunnen, naar zyne Hoogheid schikten, om te overleggen, hoedanig te handelen, aangaande de, door den Hove, verzogte versterking der Bezetting? — en dat, eindelyk, de Gemagtigden van den Hove, zo wel aan zyne Hoogheid, als aan het Hof, verslag deden van hunne bevin- dingen, met overlegging van eenige Artikulen van vergelyk, welken ook, by beiden, wierden goedgekeurd. (p).

Bl. 445. r. 15. „*Holland sloeg, sedert, voor.*”

(o) AITZEMA, 6 D. 27 B. bl. 548.

(p) Vergel: VAN DE WALL, *Priv. van Dordr.*, bl. 1688 en volg.

voor." Holland stelde, reeds in Herfstmaand des voorgaande jaars 1646, aan de algemeene Staaten, voor, om de handelingen van 't *Bestand* in handelingen van *Vrede* te veranderen (q).

Bl 468. r. 2. v. o. „*Das hes*" (tweede Lid van Artikel 53 der Munstersche Vrede) — „door de Vorsten en Stenden des Duitschen Ryks, bekrachtigd geworden zy, *is my* niet gebleeken." 't Blykt, dat de bovengemelde Vorsten en Stenden, den 26 van Lentemaand des jaars 1654, op den Ryksdag te Regensburg, verklaard hebben, dat zy een gelyk voorneemen, als de Keizer, hadden, om, met de Staaten deezer Gewesten, dezelfde onzydigheid, vriendschap en goede nabuurschap aan te kweeken en te onderhouden, welke zy, gedurende den Spaanschen Oorlog, met dezelve onderhouden hadden, en niet te twyffelen, of de Staaten zouden, van hunne zyde, ook, hier toe en tot herstel der nadeelen, door de Stenden, in den oorlog, geleden, genegen zyn. Zy voegden 'er, egter, by, dat, wanneer de Staaten de bevestiging van het 53 Artikel, *in forma authentica*, verlangden, het noodzaaklyk zoude zyn, dat, door hun, voor af, nopens de inwilliging en nakooming van 't bovengemeld herstel, wederkeerige verzeekering gegeven wierdt.

De Stenden dan, verklaarden zig vry gunstig, maar *voorwaardelyk*; en toen, van de zyde der Spaanschen, in Bloeiamaand deszelfden jaars 1654, een afschrift van dit stuk wierdt overgegeven ter tafel van de algemeene Staaten, ver-

ZOG-

(q) Secr. Resol. Staat. Gener. 18 Sept. 1646. AITZEMA, 6 D. B. 26. bl. 270, 281 en 283. Ook VAN DER CAPELEN, 1 c. 2 D. bl. 155 en 156; die vele aanmerklyke zaaken heeft, nopens den Munsterschen Vredehandel.

zogten deezen even zulk een gaaf en gelyk Besluit van de Stenden, als van den Keizer, te mogen erlangen. 'Er schynt geen bewys te zyn, dat, hier nopens, iets meerder op den Ryksdag gedaan is, en ik zoude, tot nog toe, vermeenen, dat de Staaten; dien 't vergoeden der bovengemelde nadeelen bezwaarlyk zou gevallen hebben, en welker regeering, thans, genoeg bevestigd was; zig, sedert, zonder verdere moeite te doen, met de bovengemelde verklaring vergenoegd hebben (r).

NADERE BYVOEGSELS EN AANMERKINGEN.

Bl. 55. r. 2. v. o. „*Eene Landing — op Zuidbeveland.*” De Vyand hadt zes-en-zestig *Chaloupen*, zo groot als klein, te Zantvliet, verzameld, benevens agtien honderd mannen, onder welken vyf honderd Bootsgezellen. Schoon men verspreid hadt, dat de aanslag op Lillo gemunt ware, was, indedaad, de toeleg, om Zuidbeveland te overrompelen, en de Stad Goes in te nemen; ten welken einde, nog verscheiden Ponten met geschut, en veele groote en kleine Vaartuigen, te Zandvliet, wierden gereed gehouden, om het vyandlyk Leger over te brengen, zo dra de landing zou gelukt zyn. Zy landden ook, door het gat van *Vinkenisse*, met veertien honderd man, en toogen op weg naar Krabbendyke. Dan de Zeeuwsche Vice-Admiraal, *Marinus Hollaré*, 's vyands toeleg vernomen hebbende, zondt

(r) MEERMAN, *De slot. vinc. foudal. inter S. R. I. et Feder. Belg.* C. 3. §. 59—62. Vergel. myne Aanmerk. op W. GEN. Vaderl. Hist. 5 D. II. 323. r. 9. v. o. en, zo ik nu zie, WAGEN. zelf. 12 D. II. 22.

zondt twee Fregatten en eenige Jagten, door het gat van *Lodyke*, den Spaanschen te ontmoete; met dat gevolg, dat dees, in aller yl, naar de zyne, en verder naar Zandvliet, terug week; niet, zonder merklyk verlies, door het geschut der Staatfche Schepen, geleden te hebben; 't geen, egter, oneindig grooter zou geweest zyn, indien de laatstgemelden, door de droogten van het verdronken land van Reimerswale, niet, veelal, verhinderd waren geworden, den vyand van naby te vervolgen (s).

Bl. 97. r. 9. v. o. „'t Huis ter Eem *werdt* veroverd.” De bezetting, uit Amersfoort, derwaarts gezonden, bestaande in een' Sergeant en twintig Soldaten, meenende niet genoeg van buskruid voorzien te zyn, hadt dit Slot verlaaten. Men zegt, dat, niet te min, de Kastelein met zyn Huisgezin, bestaande uit slegs 8 of 9 personen, zig dapperlyk verdedigde en, door fel schieten, en het hoogen en laagen van hoeden op staaken ('t geen de vertooning eener sterke Bezetting maakte) den Vyand misleidende, eindelyk, met hun, een eerlyk Verdrag wist te sluiten, volgens 't welke hem, met goed en wapenen (t), vergund wierdt uit te trekken.

Bl. 101. r. 16. „Amersfoort *en* 't Huis ter Eem, *wierden toen* verlaaten.” De Burgery was deerlyk door de Keizerlyken mishandeld en be-

(s) Uit het Afschrift van twee Brieven van den Admiraal *Hollars*, aan de Heeren van *Ploers*, van den 26 en 29 Augustus 1627. Deze Vlootvoogd was dezelfde, dien, ten jaare 1588, by gelegenheid der verdryving van de Spanjaarden uit het Land van Tholen, een Oorlog uitgeschooten, (EAMMERIKS, *Beschryving van Poosmeer* bl. 35.) en die zig, in het ontzet van Bergen op Zoom, ten jaare 1622, zo uitmuntend onderscheidde. *Belegering van Bergen op den Zoom*, bl. 141.

(t) VAN BEMMEL, *Beschryf. van Amersfoort*, 2 D. bl. 945.

beroofd. Zy hadden, bovendien, op zulk eene onreine wyze huisgehouden, dat 'er de Pest uit ontsong, waar door veele Burgers om het leven kwamen (u).

Bl. 102. r. 17. „*De Stad (s' Hertogenbosch)* gaf zig over.” Tot de overgave, is, volgens egte berigten, zeer veel toegebracht, door de stoutheid van een' Vlisfingsch' Burger, *Pieter Jansen* genaamd; die, met eene bende Vrywilligers, naar het Leger getrokken en, door den Prins, tot Vaandrig aangesteld, door de geschoote bres, met zyn Vaandel om het Lyf, zig in de Stad en naar den toren eener Kerk, (welke hy, by toeval, open vondt) begeven hadt, en zyn Vaandel aan de spits diens Kerk-torens vast gemaakt. Deeze list zou den moed der Belegers ontvonkt hebben, en de Bezetting in den waan gebracht, dat de Stad reeds was overgegeven. Althans, FREDRIK HENRIK vereerde den Man met een geschenk in geld, en een' kleinen zilveren Toren, die, nog heden, in Vlisfingen bewaard wordt (w).

Bl. 135. r. 16. „*Zy werden, door des Vyands geschut, van daar (Saftinge) tot beneden Zuidbeveland, te rug gejaagd.*” Ik twyfele zeer aan de naauwkeurigheid van dit Verhaal. De Zeeuwsche Vice-Admiraal *Hollare*, die, met zyne Vloot, sterk twee-en-dertig Schepen, omtrend *Saftinge* geankerd lag, wierdt wel, door den Spaanschen Vlootvoogd, by het uitkoomen van het Saftinger-gat, genoodzaakt te wyken, maar niet verder dan onder *Valkenisse*;

want

(u) VAN BEMMEL, Beschryv. van Amersf. 2 D. bl. 943—951.

(w) J. W. TE WATER, Inhoud. van WILLEM V. bl. 52. en de Voorreden des elfden Deels der Verhand. van 't Zeeuwsch Genootschap.

want hy deedt de Staatſche Schepen, des avonds van den 11 van Herſtmaand, tuſſchen *Saſſinge* en 't *Keizershoofd*, ten anker koomen, om Zuidbeveland te dekken en de bewegingen des Vyands gade te ſtaan. Toen hy, den volgenden morgen vroeg, ontdekte, dat de vyandelyke Vloot, deels langs de Ooster-Schelde, voorby Bergen op den Zoom, deels door de killen van het verdronken land van Reimerswaal, den weg nam naar Tholen, volgde hy dezelve na, met zyne geheele Vloot, die, kort daar op, (na dat hy eenige verſterking van Schepen, te Bergen op Zoom, ontfangen hadt) en wel, des nagts, tuſſchen den 12 en 13, op het *Slaak*, door hem wierdt aangetroffen, overvallen en geheel vermeesterd, behalven alleen twee Chaloupen, die den Steenbergſchen Vliet inliepen (x); ſchoon anderen het getal der ontvlugtte Schepen, die met Graave JAN, in Prinſeland zig bergden, op negen bepaalen (y). Eén der Heeren van Vosmeere, *Gillis van Wiſſekerke*, die in dienſt van Spanje was, verloor, in deezen ſlag het leven (z).

Bl. 136. r. 6. v. o „*Dog't getal der gevangen en z.*” Een groot deel deezer Gevangen en wierdt, in het overblyffel der oude Stad Reimerswaal, ter bewaaring overgebracht; 't geen aanleiding gaf, dat de weinige, zig daar nog ophoudende, Burgers, die, in de Viſſery en Moſſelvangſt, derzelver beſtaan vonden, hunne ongelukki-
ge

(x) Volgens Aſſchriſt van een Brief van den Heere Job van *Phibergen*, uit Middelburg, aan de Heeren van Veere geſchreven den 14 Septemb. 1631.

(y) *ARTZEMA*. 1 D. bl. 1138

(z) *ERMEERENS*, Beſchryv. van Vosmeer. bl. 36, 57 en Notulen van Zeeland. 22 Oct. 1631.

ge Woonplaats verlieten, en den wyk naar Tholen namen (a).

Bl. 136. r. 3. v. o. „*Alle zyne Schepen en Schouwen wierden veroverd en naar Dordrecht gezonden.*” Dit veroorzaakte, in Zeeland, veel ongenoegen. De Admiraliteit, zo wel als de Staaten, oordeelde, dat de vyandelyke Pryzen, die, door de Zeeuwfche Schepen, genoomen waren, in Zeeland behoorden te worden opgebracht, ter plaatse, daar de laatstgemelden waren uitgevaaren; volgende 't oude gebruik. Zy zonden zelf eenige Afgevaardigden aan den Prinse, om hier op aan te dringen: dan te vergeefs. Waar op de Staaten beslooten, zyne Excellentie te doen verzoeken, alle de genoomen Ponten en Chaloupen naar Zeeland te zenden, om aldaar bewaard te worden, nadien zy 'er beter by de hand zouden zyn, dan te Dordrecht. 't Is my, egter, niet gebleken, dat hier aan voldaan zy geworden (b).

Bl. 440. r. 26 „*Zeeland, alwaar — terstondt het regt van Eersten Edele, onder de gewoonlyke Voorbehoudingen, aan den Prinse was opgedragen.*” De Staaten van Zeeland, by Resolutie van den 19 April 1647, goedgevonden hebbende, op nieuw, te verklaaren, dat het regt van Eersten Edele „niet is verbonden aan eenig huis, goed, „qualiteit of familie,” begeerden, dat de Heer *De Knuyt*, (die, reeds, in zyne bediening, als Plaatsbekleeder van den Eersten Edele, by voorraad, door den Prinse was bevestigd) een' lastbrief van jonger uitgifte, dan gemelde Resolutie, voortbragt. Dan, het is zonderling, dat

(a) *KAMERINGS*, Beschryv. van Reimerswaal. Bl. 42.

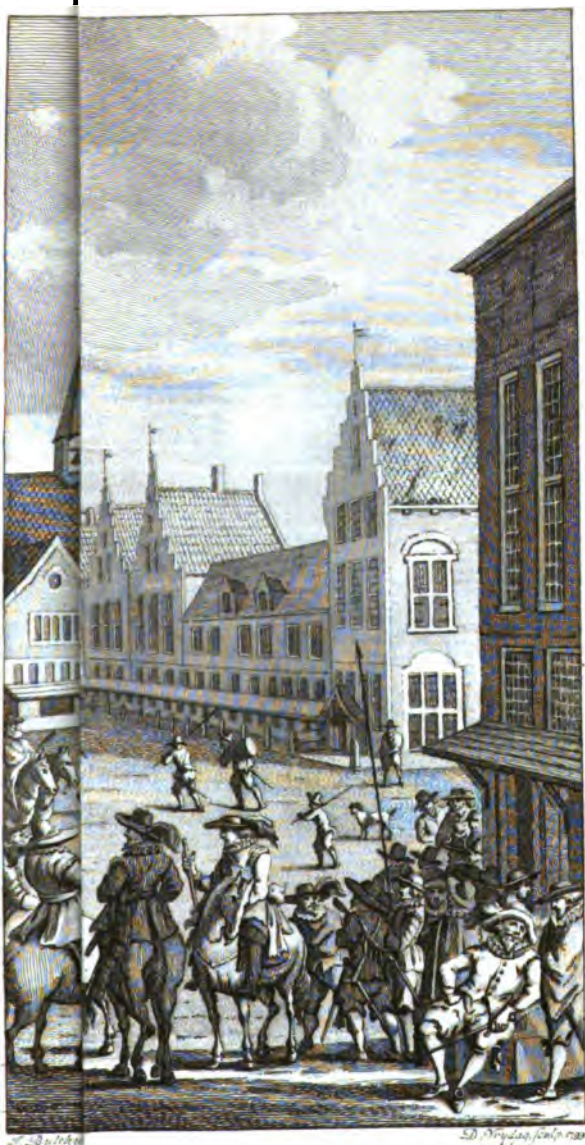
(b) *Notulen van Zeeland*, 16 en 20 Sept. 1651.

112 BYVOEGS: EN AANM. OP HET XI: DEEL:

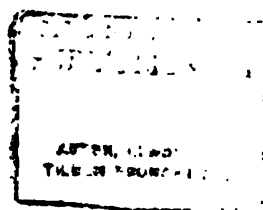
dat de Heer *Knuyt* de naamen der Leden; die by dit besluit tegenwoordig waren, niet wilde in de Notulen vermeld hebben. Zy verbleven, egter, by het oude gebruik (c).

NB. Eerst na de *Byvoegselen en Aanmerkingen* op het Xde Deel der *Vaderlandsche Historie* van WAGEN. gedrukt waren, heeft men, ter persse, kunnen doen vervaardigen eene naauwkeurige Afbeelding van het afdanken der Waardgelders te Utrecht, gedaan door Prinse MAURITS, ten jaare 1618. Dit stuk, naar een gelyktydige Schilderye, daar van, nog heden, op den huize *Linschoten*, berustende en nimmer uitgegeeven, vertrouwt men, den Minnaaren van zulke zeldzaamheden niet onaangenaam te zullen zyn. Wanneer men het vergelykt met het gezegde by WAGEN., Xde Deel Bl. 232, zal het, alhier, geene verdere verklaring behoeven.

(c) Notulen van Zeeland, 30 April 1647.

RINS MAURITS.

BYLAAG E

A.

Affchrift van een Brief van den
Lieutenant Admiraal TROMP,
aan de Algemeene Staaten, no-
pens 't gevegt met de Spaansche
Vloote, by *Bevezier*.

(19 September 1639.)

„ Op den 15 *favonts* hebben wy in t gesichte Zie deze
gecregen, omtrent *Bevezier*, de verwachte Spaen- Byvoegf.
sche Armade, sterck *seven en iessich* Zeylen, en Aamm.
volgens de Memorie hier nevens gaende; Wy synde 11 Struk.
dertien Zeylen, waer van Wy datelick *én* stuerden Bl. 93.
naer de Cust, om onse Macht te vergaderen. Ende
den 16e *smorgens*, ten negen uren, is by ons
gecomen den Vice Admiraal DE WIT, met *vyff*
Zeylen, Wy doen synde *seventien* in getale hebben
den Vyandt beginnen te beschieten, in welck
begin den *Groossen Christoffel*, daer op was Schip-
per Commandeur *Frederick Pietersz* van Enck-
huysen, in den brandt is gevlogen, daer aff by
de Onse een Man is gevischt (a), ende hebben al
voorts gelyckelick gevogten tot naermiddag ten
drie uren, wanneer den Spaenschen Admiraal,
alle syn Reen om leege streeck, ende bleeff met
de Armade leggen dryven, Wy beneden windt
synde, bleven oock buyten haer Canon leggen
dryven, en repareren, t geen noodich was. Den
17^e mistich en calm synde, hebben wy niet by
haer connen comen, maer anckerden een myl van
mal-

(a) Deeze Man, *Wouter Pieterz* genaamd, en die, naar zy-
ne gissing, wel agtien vademmen diep in zee geslagen was ge-
weest, bragt de eerste yding van 't bovenstaande Gevegt,
op den 21 van Herfstmaand, ter Vergadering van de Alge-
meene Staaten, daar men hem, in persoon, toeliet. Secr.
Resol. der Staat. Gener. 21 Sept. 1639. Vergel. V. D. CAPELLEN,
I. c. 2 D. bl. 29.

malcanderen. *Snachts ten elf uyren* quam de Wind S. O., soo dat wy d'advantage van de windt hadden. Doen lichten wy onse Anckers ende liepen naer haer toe, ende ten *een uyre* begonnen wy wederom te vechten. Dach werdende, quam den Heer Commandeur *Baicker (b)*, met syn byhebende Schepen, comende uyt de *Brake*, by ons tot assistentie. Ende duynde dit gevecht, synde tusschen *Duyns* en *Cales*, tot voor den middach ten tien uyren, wanneer hy d'onse een Gallioen met een van haer cleynste Schepen, die haer uyt de Armade hadden begeven, waren veroverd, daer van het Gallioen wederom werde verlaten, synde vol water om te sinken, ende t'cleyne syn Wy hier nevens opstierende. Doch waren wy meest alle sonder cruyt ofte cogels, want My ons canon niet eens meer conden laden, ende daer deur het vechten hebben moeten naerlaten. Doch de Vyandt seer reddeloos synde, heeft hem begeven naer *Duyns*, Wy voor *Calis*, ende hebben aldaer, van den Grave van *Chavost*, geleent dese nevens gaende Amunitie, die U Ho: Mo: ons gelieven toe te laten comen, om wederom te restitueren. Wy sullen ons op t spoedichste met alle man be-geven in Duyns by de Armade, waer van daen wy pertinent sullen schryven hoe zy gestelt syn, ende aldaer verwachten U Ed: Ho: Mo: ordre, wat wy sullen hebben te doen, want wy alle in Duyns leggende, sullen de particulieren uyt Duynkercken wederom op haer zavoen. letten. Den Heer Vice Admiraal DE WIT, zyn Schip gansch schadeloos (c) geschoten synde stieren wy met de Prys. Prisonniers en onse Gequetsten op, ende Capiteyn *Abraham Crynsen* met een party Prisonniers ende Gequetsten nae Zeelandt. De advantage, die wy hebben gehadt in dit gevecht,

is

(b) Deeze Scheepshevelhebbber onderreekende zig, in een Brief van den Admiraal Tromp, „*Yos van Trappen*, geslegt *Baicker*.” Secr. Resol. Staat. Gener 1639.

(c) Dat deeze Zeemansbewoording, hier, 't zelfde als *reddeloos* beikent, behoeft geen verklaring. Vergel, WINSCHOOTEN'S *Zee-man*, op 't woord *Schaal*.

is geweest, dat onse Schepen beter beseylet en bedrayt syn, als de hare, daer deur wy dicht getropt, haer gestadich, op advantage van de windt, aentaften ende canonneerden, dat se gantsch redeloos worden, souden anders, nae menschelycke apparentie, met onse macht, die Wy hadden, haer niet (*hebben*) connen resisteren, als zy ons tot haer wil hadden connen aen boordt comen. Manqueeren in onse Vloote de nombre van drie hondert Matroosen; so U Ed: Ho: Mo: deselve ons condon toestuyren, soude ons ende den Lande dienst geschieden, eyndigende hier mede."

„Hoogmogende Heeren, Bidde Godt V. Ed: Ho: Mo: te willen conserveren in gelukfalice langdurige ende voorspoedige Regieringe. In t Schip *Amelia*, in de Hoofden, den 19 September 1639. Onderstont U Ho: Mo: onderdanige ende getrouwe Dienaer, ende was onderteyckent M. HARPES TROMP."

By dit Stuk was gevoegd eene

„L Y S T E van des Vyandts Armade."

„Den Admiraal Generael, Don *Antonio D'Oquendo*, gemonteert 66 Stucken.
Vice Admiraal, Don *Lopy D'Orsis*, gemonteert 58 Stucken.
D'Admiraal van Portugal, t Schip *St. Teresa* 68 Stucken.
D'Admiraal van Napels, Don *Pedro de Lavevous* 66 Stucken.
De rest van de *Galions* tot 23 ingetale, gemonteert van dertich tot veertich stucken.
Noch 13 Duynckerker *Conincx/schepen*.
Noch seven groote *Hollandische Schepen*, daer van vyff by de Hollanders, over weynich jaeren, te Napels syn vercocht.

Om-

Omtrent twintich *Oosterlingen* (d),
gemonteert van achtentwintich tot
thien ofte twaelf stukken; noch
drie a vier *Byloopers*, tot seven en
tseftich in 't generael.

Wert oock verclaert, datter in de
Armade is thien duyfent nieuwe
Infanterye, om in Vlaenderen te
brengen, en daer toe haer Scheeps-
volck, so van Matroosen en Sol-
daten, tot over de vyffentwintich
duyfent in getale."

(d) In het Onderschrift van een nader Brief aan hanne Moog-
mogendheden, geteckend den vyfden van Wymannd, schreef
Taorm, betreklyk de Schepen der *Oosterlingen*. „Des vyndt
„macht syn in als" (*alles*) „doch meerder van geweld, als wy
„voor deesen hebben geadviseert; want wy niet beter wh-
„ten, off die *Hamburgers* en *Lubcker-Schepen* waren *Cap-*
„*vaerders*, ende ten dienste voor dezen tocht geprest, mer
„bevinde het alle *Schepen van oorlogs* syn, toecomende syn
„Majt. van Spagnen, in getale 54."

VOOR DEN BINDER.

NB. Het Afdanken van de Waardgelders te
plaatsen in deeze Byvoegfels tegen
over bladz. 112

BYVOEGSELS

E N

AANMERKINGEN

OP HET TWAALFDE DEEL.

B. Y V O E G S E L S
E N
A A N M E R K I N G E N
V O O R H E T
T W A A L F D E D E E L
D E R
V A D E R L A N D S C H E
H I S T O R I E
V A N
J A N W A G E N A A R.

D O O R

M^r. H. VAN WYN, M^r. N. C. LAMBRECHTSEN,
M^r. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
E N A N D E R E N.

T E A M S T E R D A M, B Y
J O H A N N E S A L L A R T,
M D C C X C I I L

BYVOEGSELS

E N .

AANMERKINGEN

OP HET TWAALFDE DEEL.

Bl. 2. r. 2. „*Eenen oorlog, die, naar men rekende, tagtig jaaren geduurd hadt.*” Zeer voorzigtiglyk, en zonder 'er zyn zegel aan te hangen, zegt onze Schryver „*naar men rekende;*” alzo deeze rekening, die, breder, by hem, alhier, in de Aanmerking (1), verklaard wordt, in der daad, meêr eene speeling was van, zogenaamde „*Curieusen*” (om met AITZEMA te spreken (a)), dan dat men dezelve voor geheel naauwkeurig zou moeten beschouwen en daar uit besluiten, dat de Spaansche oorlog, waarlyk, *juist tagtig jaaren, na denzelven dag (b), op welken zy begonnen was,* een einde hadt genomen. Met de dood van EGMOND en HOORNE begon, zekerlyk, die oorlog niet; want, schoon het waar is, dat, op den 21 van Hooimaand des jaars 1568, en dus weinige weeken na het oorkoomen van die Graaven, de Veltslag by *Jem-*
min-

(a) AITZEMA, Zaaken van Staat en Oorlog. 6 D. Bl. 684.

(b) Ik gaa, met stilzwygen, voorby, dat men, ten tyde van EGMOND en HOORNE, alleen den ouden, doch, by 't sluiten der Munstersche Vrede, den nieuwen jaarstyl, gebruikte; volgens welken, de 5 Juny overeenkwam met 't geen, voorheen, was de 26 Mei. Vergel. WAGEN: Vâderl. Hist. 7 D. Bl. 469—471.

mingen, tusſchen de Spaanſchen en Graave LoDEWYK VAN NASSAU, voorviel, is het niet minder zeker, dat men, reeds voor dien tyd, te meermaalen, met den anderen geſlaagen hadt, byzonderlyk op den 25 van Grasmaand, by *Daalhem* en, den 23 van Bloemaand; beiden deszelfden jaars; by *Heiligerlee*: ook waren, nog vroeger, de wapenen by eenige edele Landzaaten opgenomen, gelyk onze treflyke Schryver, op zyn plaats, heeft aangeteekend (c). Met dat al, vermeen ik, dat, wanneer men, als gewoonlyk, den tyd van het Beſtand, (’t welk de vyandlykheden in de Indiën niet deedt ophouden) ’er onder rekent, de oorlog met Spanje wel op, omtrend, tagtig jaaren, kan worden bepaald, gelyk ook de algemeene Staaten, in zekere Reſolutie van den 18 April 1609, zeggen, dat de Treves geſlooten was; „*na een’ oorlog van 40 jaaren.*” Immers, na dat, in Sprokkelmaand des jaars 1568, *alle* Nederlanders, met uitzondering van ſlegts eenige weinigen, voor Ketters en, uit dien hoofde, ſchuldig aan Majesteitsſchennis verklaard wierden, en ALVA gelast, hen met de wapenen te bedwingen, dwong men ook, als het waare, de *geheele Natie*, tot den ſtaat van zelfsverdediging. De verwyffeldheid, by ſommigen, de ernſt, by anderen, ſteeg, van dat oogenblik aan, in volle kragt. Veelen der laatſtgemelden, zo die der Roomſche, als der Hervormde Leere, waren toegedaan, baden den Prinſe van Oranje, den oorlogsſtandaard op te rigten, ter verdediging van den Lande en, niet meer byzondere Edelen, maar Hollands Stadhouder zelf; WILLEM, meen ik, dien Eerſten

en

(c) Zie Kortsheidshalven WAGEN. Vaderl. Hiſt. 6 D. N. 210, 214, 226, 231.

en Grooten; verklaarde zig straks, tegen den Spaanschen moedwil, *by raade der Staaten*, te willen voorzien en gelastte, reeds in Grasmaand van dat zelve jaar, by open brieve, zynen Broeder **LODEWYK**, om, ten gemelden einde, volk te werven en Friesland en Groningen aan te tasten (*d*). De Slag by Heiligerleë, van welken ik reeds gewaagde, was, weet men, hier een gevolg van, zo als ook al het verdere, 't geen de Prins, of in persoon, of door zyne Bevelhebberen, ter zee en te lande, met geheime medewerking van zeer veele der Landzaaten, liet uitvoeren; tot dat, na veel sukkelens, de ~~zaken~~ in het jaar 1572, door het inneemen van den Briel en andere Steden, een gewigtiger aanzien kreegen. De Staaten van den Lande, die, voorheen, onder 't juk van Alva hadden gezugt (*e*), kwamen toen wel, voor't eerst, in de gelegenheid om, vryelyk, by den anderen te vergaderen, na dien tyd, *Staatsgewyze*, onder 't opperbevel van Prinse WILLEM, den oorlog door te zetten en, in dien zin, begon zekerlyk, de wyze van oorlogen, die nu een wettiger aanzien kreeg, wel te verschillen, waarom ook, sommigen, van dat rydpunt, deszelfs aanvang rekenen, maar in de daad, egter, was hy vroeger begonnen, en hadt reeds veel bloed gekost, aan 't welk onze vryheid geen mindere erkentenis, dan aan dat geen, 't welk, na die Staatsgewyze verklaring, gestord wierdt, verschuldigd is.

Bl. 4. r. 18. „*Het treffen van de Munster-*
sche Vrede.” Daar ik, voorheen, gewaagd hebb',

VAN

(*d*) *WAGEN.*, *I. v.* bl. 265, 266, 271, 310.

(*e*) Resol. van Holl. 7 Dec. 1571. *N.* 103. *KLUIT*, Afzweer. van *PHILIPS*. *N.* 127 (56) en *N.* 163 (78).

van de zorge, welke men, hier te Lande, reeds van ouds, plagt te hebben, in het bewaaren der voornaamste *Brieven* en *Charteren* (f), zal het, zo ik vertrouw, niet geheel te onpas zyn, met een woord, aan te merken, dat zulks ook plaats hadt, nopens het gewigtig werk der Munstersche Vrede. Men liet niet alleen alle de Brieven der Gevolmagtigden van dit Gemeenebest op de Vredehandeling, behoorlyk, by den anderen verzamelen en in een afzonderlyk Boek affchryven (g), maar de Heer *Van Meynerswyk* en de overige Ambassadeurs van den Staat, lagen, in Hooi- en Herfstmaand des jaars 1648, de oorspronglyke Stukken, byzonder het Vrede's Verdrag zelve en de Bevestiging daar van door den Koning van Spanje (h), ter tafel over van de algemeene Staaten. Op den 8, 9 en 10 dier maand, deeden dezelve Ambassadeurs, behalven den Heer *Van Nederhorst* (die, in Hooimaand, was overleden (i)) mondeling verslag; 't geen egter, naar 't gevoelen van Zeeland, niet breed genoeg was, doende dit Gewest aantekenen, dat het zelve Verslag hadt moeten behelzen

„een

(f) Zie myne Aanmerk. op WAGEM. 6 D. bl. 1. r. 16.

(g) Resol. der Staaten Generaal. 5 Aug. 1648.

(h) De Stukken wierden overgegeven „in een rood swaert „*Cofferten*, beslagen met zilver ende gehoort met zilver Galen.” Resol. der Staat. Gener. 6 Aug. 1648. Vergel. KLUIT, *Inden Chronolog. Feeder. Belg.* p. 108. (*). De Goedkeuring of Bevestiging (*Ratificatio*) des Konings van Spanje, in de Spaansche en Fransche Taal, hadden beiden „een Zegel van massif goud, „aan een Coorde van gouddraat wythangende, bezegelt; zynde „aan een zyde gesteken des Conincs Wapenen, met omschrift „*PHILIPPUS III. D. G. Hispaniarum Rex; de andere zyde „effen.*” 't Zegel der algemeene Staaten was „van rooden „Wasche aan een dobbele gevlochte Koorde van goud „en roode Zyde.” Resol. der Staat. Gener. 6 Sept. 1648. en AITZEMA, Verhaal van den Vredehandel. 2 D. bl. 601.

(i) Resol. der Staat. Gener. 7 July 1648. Vergel. AITZEMA. Vredehand. 1, 4, bl. 549.

„een *pertinent Verbaal*,” gelyk de Ambassadeurs, altyd, gewoon geweest waren te doen (*k*). Hier toe wierdt ook, met genoegen van dezelve Ambassadeurs, in den jaare 1649 nader beslooten, en het Stuk opgemaakt (*l*).

Bl. 6. r. 12. „Kaperyen (*van Frankryk*) *in de Middelandfche Zee*.” Ook in de Noordzee, was men aan deeze Kaperyen blootgesteld, en zeker Kapitein, *Loucan* gezegd, bragt een schip met tarwe, in den Zomer dezès jaars 1648, te Duinkerken op (*m*). Het neemen van buitenlandfche Graanen, ware het fterker doorgestaan, zou, byzonderlyk ten deezen tyde, den Lande gekneld hebben, nadien het natte weder, 't welk, het geheele jaar door, aanhieldt, de Teellanden zo wel als de Weiden, in 't voorbrengen hunner gewasfen, uitermaate hinderlyk was geweest; waar door, zo wel als door de ziekte onder de Schaapen, groote duurte ontftondt, en het pond fchapen vleesch, te Amsterdam, voor tien fluivers verkogt wierdt (*n*). Hier floeg by; 't geen men niet wist ooit hier te lande gehoord te hebben; dat het, omtrend Frankfort en Keulen, gezouten Vleesch, 't geen men gewoon was, herwaarts, in meenigte, afte zenden, in den winter meest al bedurf, en weggeworpen moest worden; onzeker, of dit nadeel door 't flegte zour, of het te laffe weder, of eenen fchriklyken donder, die, kort voor Kersmis van 's jaar 1647, op meêr dan eene plaats gevallen was (*o*), of aan an-

(*k*) Refol. der Staaten Gener. 8, 9, 10 en 16 Sept. 1648. en l. c. 7 Nov. en 31 Dec. 1649.

(*l*) Refol. der Staaten Gener. 4 Maart en 6 April 1650.

(*m*) Refol. der Gener. 25 Juny 1648.

(*n*) WAGEN. Beschryv. van Amfterd. 3 D. 15 B. II. 66.

(*o*) V. D. CAPELLEN, Gedenkschr. 2 D. II. 184 en 185.

andere oorzaaken, moest toegeschreeven worden.

Bl. 8. r. 19. „*Hertog van — Jork, — heimlyk, uit Londen, geweeken, naar Holland.*” By zyne vlugt uit het Paleis van Sint James, (alwaar hy onder bewaring was van den Hertoge van Northumberland) hadt men hem in vrouwe kleederen gestookt. Dees Prins, gebooren den 24 van Wynmaand des jaars 1633, was dus slegts ruim veertien jaaren oud, toen hy, in 't begin van Bloeimaand des jaars 1648, hier te lande aankwam en, op 't huis te Honsholredyk, eenigen tyd vertoefde (p). Hy was dezelfde, die nog, in vervolg van tyd, den Groot-Britannischen troon beklom, onder den naam van JAKOB II.

Bl. 9. r. 14. v. o. „*De Staaten bragten — te wege, dat de Prins en WARWIK niet handgemeen raakten*, in de mond der Maaze.” Wat de mond der Maaze betrefte, WAGEN. maakt dit, denkelyk, op, uit het Geschrift van den Resident *Boswel*, toen aan de algemeene Staaten overgeleverd en, in de, by hem aangehaalde, Resolutien van Holland van den 30 van Herfstmaand, te vinden. Doch, van elders, blykt, dat BOSWEL 'er bygevoegd hadt, hoe ook de Prins van WALLES vreesde, door WARWYK, „geattaqueerd”, te zullen worden, *op de Reede, ofte in de „Haven van Hellevoetsluis(q).”* Prins *Robbert*, (na hy 't gebied der Vloote van den Prins van WALLES hadt overgenomen,) trok, eerlang, zyne Schepen binnen deeze Haven en, zig, aldaar, als „belegd” door Warwyk aanziende, (wyl dees zig, tegens over de Kerke van Helvoet, op een half

(p) *L'Art de Perif. les des. fol. 795. AITZEMA. I. n. 6 D. 28 B. M. 422. Resol. der Staat. Gener. 9 Mai 1648.*
 (q) Resol. der Staaten Generaal. 30 Sept. 1648.

AANMERK. OP HET XII. DEEL. 7

half uur afftands, ge-ankerd hadt) wierp hy, aan de oostzyde van het Hoofd, eene Battery op, met behoorlyk geschut, kruid en loot voorzien, als mede een Wagthuis*. Zulk een handel egter, de bykoomende vrees voor brand en verdere onheilen en, byzonderlyk, de baldadigheden door 't krygsvolk des Prinzen van WALLEs ten platten landelgepleegd, dreeven die van Rotterdam, en de Ingezetenen van Voorne, met naame de Regeering der Stad Briel, tot klagten aan de Staaten van Holland, welken, daar op, beslooten den Prinse van Orange deeze ongeregeldheden voor te draagen, met verzoek, daar tegen, de noodige voorziening te doen; 't geen zyne Hoogheid aannam. Doch de Vloot van *Warwyk* begaf zig, eerlang, in Zee en, kort daar aan, die van Prinse ROBERT; waar door de zwaargheden vervielen. De Vloot van 't Parlement hadt, ligteelyk, eenen aanval gewaagd, of men was, van d'eene, of d'andere zyde, tot een gevegt gekoomen, indien niet de Lieutenant Admiraal TROMP s'Lands wateren hadt beveiligd. Hy kruiste, op last van hunne Hoogmogendheden, van Wyn- tot in Winter-maand, tusfchen Goederede en Helvoersluis, en hadt zestien Schepen van oorloge onder zyne Vlag (r).

Bl. 12. r. 12. v. o. „Portugeefche Gezant" (*verklaarde*) „dat de Koning zyn Meester overbodig was, om de — Muiltelingen" (*in Brazil*) „te doen straffen." De gedeeltelyke inhoud, egter, van het Voorftel, by 't welk hy dit aanbodt, gaf groot ongenoegen aan de al-

(r) Refol. der Staat. Gener. 6 en 13 Oct. 1648. en van Holl. 18 Oct. 23, 24, 27, 28, 30 Nov. 1 en 2 Dec. 1648, Vergel. V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. II. 245—248.

algemeene Staaten. Na verhaald te hebben, dat het, naar sommiger oordeel, geen twyfel konde lyden, of oproerige Onderzaten moesten, tot afschrik van anderen, gestraft worden, liet hy 'er op volgen, hoe hy ook, voor zig zelve, van dat gevoelen zyn zou, indien de Historien niet geleerd hadden, dat zodanige eene straffoeffening, wel eens, zeer nadeelige gevolgen konde hebben; waar toe hy, niet alleen, ten voorbeelde, aanhaalde den handel van Spanje in deeze Nederlanden, onder den Hertoge van *Alba*, na dat de Hertogin van *Parma* den opstand reeds aan 't bedaaren gebragt hadt, maar 'er, verders, by voegde, „ dat dit Gemeenebest, *nu eerst*, „ *zyner aanvang nam*, wyl die geen, die 'er „ regt op meende te hebben, het zelve aan „ hunne Hoogmogendheden hadt afgestaan, of „ 'er, ten minsten, niet meer over twistede (s).” De algemeene Staaten, zulk eene taal zeer hoorend agtende, gaven, straks, last, des Ambassadeurs Sekretaris in de Vertrekkamer te ontbieden, alwaar hem 't Voorstel te rug wierdt gegeven en, naamens de Vergadering, geëischt, de aanstoortelyke zinsnede* 'er uit te ligten „ *als* „ *voor de hoicheyt van den Staet ondraeglyk*; „ *of dat haer Ho: Mo:; andersints, difficulteyt souden maken, hem, in het toecomende, „ audientie te verleenen, of met hem conferentie te houden.*” De Gezant voldeedt, spoediglyk, aan dien eisch, na zyn zeggen, op het glimpigste, verschoond te hebben; waar mede toen de algemeene Staaten; genoegen namen (t).

Bl.

(s) „ *Nominare Vos velim, Republicam Vestram nunc incipere; quando is, qui in illam jus praeiudicabat, illud Vobis cassit, vel saltem de illo amplius non disputat.*” Ref. Staat. Gener. 28 Nov. 1647.
 (t) Resol. der Staat. Gener. 20 Nov. en 13 Dec. 1647.

AANMERK. OP HET XII. DEEL. 9

Bl. 19. r. 8. „*De twee Staten leefden, omtrent elkanderen, in volkomen onverschilligheid.*” Alleenlyk hielden de onzen, te Venetien, een Consul, ten nutte der Koopvaart; ook hadden de Hervormden aldaar eene Kerke, onder het kruis, welker Predikant zy gaarne zouden gezien hebben dat, van wegen den lande, ten huize van den Consul, onderhouden was geworden en, aldaar; de Gemeente be- diend hadt. Doch de Staaten van Holland be- greepen, nog in 't volgend jaar, hier in, om de gevolgen, niet te kunnen bewilligen (u).

Bl. 21. r. 12. v. o. „*Men zeide, dat de Spaanschen den Koophandel en Zeevaart der Vereenigde Gewesten belemmerden.*” Men leefde in dat Ryk, ten dezzen tyde, zeer straf met de Jooden; die, sedert eenigen tyd, voor onzen Koophandel, zeer noodzaaklyk geworden waren. De Staaten maakten hier van eene by- zondere klagte aan den Spaanschen Gezant, ver- zoekende verklaring van den Koning, dat die van de Joodsche Natie, wezende Onderzaten van den Staat, in Spanje en andere Plaatsen onder het gebied van zyne Majesteit, vry zou- den mogen handelen, en dat zy, of hutfne goederen, schipbreuk lydende en daar aandry- vende, even als andere Nederlandsche Ingeze- tenen zouden worden behandeld; doch dit hadt veel moeite in (v).

Bl. 22. (2) r. 5. v. o. „*Deeze Verklaring was — niet in behoórlyke orde gesteld. enz.*” Zie myne Aanmerk. op WAGEN: Vaderl. Hist. XI. D. bl. 468. r. 2. v. o.

Bl.

(u) Resol. van Holl. 27 Aug. 1649. bl. 226.

(v) Resol. der Staat. Gener. 12 Aug. 1649. en van Holl. 27 July 1649. bl. 199. ook 31 Aug. 1649. pag. 231.

Bl. 26. r. 9. v. o. „Baljuw van de Biesen.” Gewoonlyker zegt men, „Landkommandeur der Baillie van de Biesen (w).” Met dat al, is, zekerlyk, het woord *Baillie* en *Bailliwschap*, oorspronklyk van dezelfde beteekenis.

Bl. 34. o. r. „De algemeene Staaten — beslooten —, den Prins van WALLIS den rouw te beklagen en wegens zyne komst tot de Kroon geluk te wenschen. Die van Holland, begroetten hem. — zonder gelukwensching, en op verre na zo breed niet, als de algemeene Staaten.” Wat de algemeene Staaten betrefte, hoe zeer het punt van *Gelukwensching*, by hun, in overweeging was geweest, en zy niet vreemd scheenen, het zelve, in vervolg van tyd, te willen laten doen, blykt my, egrer, niet, dat ’er, thans, ter hunner Vergadering, eenig besluit toe genoomen wierdt. Op den 20 van Sprokkelmaand, stelden zy alleenlyk vast en verstonden; „dat door haer Ho: Mo: , en „Corps, met de lange rouwmantel, van „wegen den Staat, *Condoleantie* sal worden „gedaen, aen den Coninck CAREL, den tweeden „van dien naem, over de ongelukkige ende „deplorable doot van Coninck CAREL den „eersten, syn Mats Heer en Vader”; en, op den volgenden dag, leeren de Resolutien, „dat „de Heeren Staaten Generael, huyden, hebben „voltrocken de Resolutie, gisteren genomen, „op het stuck van de *Condoleantie*, aen syn „Mat. te doen (x).” Waar by nog komt, dat KAREL de tweede, op den 2 van Lentemaand daar aan, door den Resident des voorigen Ko-

(w) Resol. Staat. Gener. 8 Oct. 1648.

(x) Resol. Staat. Gener. 20 en 21 Febr. 1649.

Konings, *Boswel*, doende verklaaren, dat hy deezen, in die hoedanigheid, by de algemeene Staaten, aanhieldt, teffens liet dankzeggen „over het officie van *Condoleantie*, 't welk „haer Ho: Mo:, den xxi February leffleden, „hebben believen te doen (y).” Doch zonder voorts een woord van *gelukwensching* te reppen. Men vindt, met dit alles, dat de Heer Van Gendt, die, (schoon de Heer van Renswoude President van de week was,) wegens de voorstemmende Provincie, het woord der Kommisfie, by den Koning, voerde, op het rouwbeklag, eene *gelukwensching* deedt volgen; doch men vindt 'er by, dat hy de Resolutie te buiten ging (z); en dit zal, ligtelyk, de Koning zelf, federt, vernomen en, daarom, van dit punt, by zyne bovengemelde dankzegging, gezweegen hebben.

Belangende de Staaten van Holland; zy begrepen, het Artikel der *gelukwensching* te moeten uistellen „tot compleeter Vergadering”; also „de tegenwoordige seer swack was.” Waar van, federt, dat ik weete, niets kwam. Voor 't overige, gaven zy, egter, den Engelschen Prinse, mede den naam van *KAREL den tweeden*, en beslooten hem, by het doen van 't rouwbeklag, te begroeten, „met den tytel van *Koninklyke Majesteit* (a).”

Bl. 36. r. 3. „Ierland.” Dit Gewest, 't geen, federt eenigen tyd, bestuurd wierdt door een' hoogen of grooten Raad, die zyne zitting hadt te *Kilkenny* en, onlangs, de party van Koning Karel begon te begunstigen, hieldt, thans, verscheiden Schepen in zee, zo het heette

om

(y) Resol. der Staat. Gener. 2 Maart 1649.

(z) AITZEMA, l. c. 29 B. N. 682 en 683.

(r) Resol. Holl. 24, 25 Febr. en 8 Maart. 1649. bl. 25, 26 en 46.

om de Kusten en den vryen handel te beschermen, doch, in der daad, met geen ander gevolg, dan dat de Iersche Schippersen zig, buiten de Iersche, ook van Spaansche of Vlaamsche, en dus van dubbelde, bestel-brieven (*Commissien*) voorzien, dezelve misbruikten tot rooven, verkoopen of rantsoeneeren van Nederlandsche Koopvaarderen, die, met hunne Waaren, naar de havenen van Engeland zeilden.

De Staaten, zódanigen handel niet kunnende dulden, hadden s'Lands Zee-Officieren gelast, daar tegen, met allen nadruk, te voorzien; ook was het deezen gelukt, eenige Iersche Vaartuigen te vermeesteren, met naame het Fregat *Joseph*, van 't welke het scheepsvolk, sedert, te Rotterdam, wierdt gevangen gezet. Doch, kort daarna, wierdt zeker *Olivier Frensch*, als Gevolmagtigde (*Agent*) van den hoogen Raad van Ierland, herwaarts gezonden, die, den algemeenen Staaten, naamens zyne Meesteren, voortduuring van goede Verstandhouding, Vriendschap en Koophandel aanbodt en, op deezen grond, teffens, ontslag van 't gemelde Fregat en van de verdere, door de onzen, genoomen' Schepen verzogt. Hunne Hoogmogendheden gaven den Gezant, hier op, te kennen; dat zy zig, voor deezen, onzydig verklaard hebbende in den twist tusfchen zyne Majesteit van Groot-Brittanniën en deszelfs Ryken, gaarne, met allen en een' ieder van dezelve, de oude Vriendschap, Verstandhouding en Koophandel wilden doen voortduuren, mits ook deezen de regten en gewoonten, tusfchen onzydige en, met den andere bevriendfchapte, Landen, gebruiklyk, behooryk onderhielden; dat, ondertusfchen, het gedrag der Iersche

fche Scheepshoofden hier tegen, ten eenemaal, aanlopende en naar vyandschap en Zeerovery fmaakende, zy zig hadden genoodzaakt gevonden, daar in, met de magt van 't Land, te voorzien, zo als zy ook verder doen zouden, indien 't gefchil met de Ieren mogt blyven voortduuren; dat, des onaangezien, en uit hoofde van het nu, by hem, *Frensch*, gedaane aanbod, zy bereid waren, hunnen Scheepsbevelhebberen te gelasten, de Schepen der Ierfche Natie niet te krenken, mits dat, wegens den Ierfchen Raad, van gelyken, aan zyne Officieren wierdt bevoolen, geene Schepen der Vereenigde Nederlanden, op wat Zeeën, Stroomen, Rivieren en Havenen van Engeland, Schotland en Ierland ook vaarende, en met wat waaren ook gelaaaden, eenig letzel aan te doen, uitgezonderd, indien dezelve volftrekt verbodene waaren in hadden, en naar plaatfen voeren, werkelyk door de Ieren belegerd, in welk geval, egter, zodanige genomene Schepen niet naar Vrankryk, Vlaanderen of Engeland, terftond zouden mogen worden vervoerd en verkogt, maar, alvorens, gebragt worden ter plaatfe, daar de Ierfche Schepen waren uitgevaaren, om, aldaar, by den Regter der Admiraliteit, naar 't regt der Volkeren, te worden gevonnisd; dat, wat voorders, betrof het *Fregat de Jofeph*, het zelve, als veele onzer Schepen genomen, verkogt en gerantfoeneerd hebbende, te regt, voor goeden prys konde worden verklaard, en 't Zeevolk geftraft, maar dat hunne Hoogmogendheden den Raaden der Admiraliteit, alhier, zouden gelasten, 't zelve, nevens de Manfchap, „ voor deeſe mael, uit *pure*
„ *gra-*

„*gratie*,” onder betaaling van behoorlyk bergloon, te ontslaan, indien, altoorens, Kaptein *Frensch* verklaring gawe, wegens den Ierschen Raad, dat hunne Kommissie-vaarders de bovengestelde orde, omtrend het niet deeren van s' Lands Schepen, zouden nakoomen, en dat ook onze genomen' Schepen, kost en schade-loos, in Ierland zouden worden ontslaagen (*b*). Men stelde, sedert, ter bevordering van een Verdrag met Ierland, de *Joseph* in vryheid, voor dat *Frensch*, (die egter goeden wil en yver toonde,) nog antwoord 'hadt van zyne Meesteren (*c*). Maar de Ieren voldeeden niet aan de verwagting. Niet alleen de Admiraliteiten vielen 'er klagtig over by hun Hoogmogendheden, maar die van Amsterdam verzogten en verkreegen, in 't volgend jaar, dat, voor rekening der belanghebbende Kooplieden, de persoon van *Jan van den Einde* naar Ierland wierdt afgezonden, om 't ontslag der Nederlandsche Schepen te bevorderen. De algemeene Staaten gaven hem den titel van *Kommisfaris*, en lieten hem derwaars, door een Schip van oorloge, begeleiden (*d*). Doch het Parlement van Engeland, in welkers handen, onlangs, gevallen waren dertig, zo Nederlandsche als andere Duitsche, Schepen, die, gedeeltelyk door Ingezetenen deezzer Landen, met Krygsvolk naar Ierland gelaaden waren, hieldt het gemelde oorlogschip aan, en verhinderde *van den Einde*, in zyne reize. Hunne Hoogmogendheden lieten, toen, door hunnen Ge-

zant,

(*b*) Resol. van Holland. 18 July 1648. *St.* 248—250. Resol. Staat. Gener. 4 Sept. 1648.

(*c*) Resol. van Holl. 5 Aug. 1648.

(*d*) Resol. der Staat. Gener. 4 Sept. 1648. 26 April 1649. 5 Aug. 1649.

rant, *Joachimi*, 't verkeerde van deezen handel en 't waare oogmerk der bezending vertoonen, met byvoeging van, by faute van ontslag, op andere middelen te zullen moeten denken (e). Holland ook gaf 'er aan den Resident *Strikland* kennis van, en dees bragt 't ontslag der 30 Schepen en van 't oorlogschip, eerlang, te wege.

Bl. 42. r. 14. „*De West-Indische Maatschappy te ondersteunen.*” Zy leedt, thans, slag op slag, en de ryding, dat het Fort *S. Paulo de Loando* genomen was, verbysterde de gemoederen geweldig, byzonder in Zeeland, alwaar men zeer veel belang hadt by dit werk. De een wilde vrede, de ander oorlog, en men vondt 'er, onder de Staatsleden, die hunne gedagten lieten gaan, om een' Raad van Indie in den Haage, voortaan, te doen zitten. Eene zaak, die, schoon op eene andere wyze, in onze dagen, onlangs, tot stand is gekoomen (f).

Bl. 44. r. 11. „*ANTONI BRUN.*” Met dien naam, komt hy voor, in de volmagt des Konings, by de Munstersche Vrede (g), schoon hy, in 's Lands Resolutien en elders, ook, wel eens, *de Brun* en *de Bruyn* genoemd wordt (h). Hy, die een zeer bekwaam Man was, heeft nagelaaten een Verhaal van den Munsterschen Vredehandel, 't welk, daar na, geraakt zynde in de

(e) Resol. van Holl. 29 April, 1 July, 27, 28, 31 Aug., 1, 2, 23, 25 Sept. 1649; *H.* 105, 150, 231, 234, 235, 189, 273, 278. Dit doen van STRIKLAND baande hem, by Holland, den weg tot gehoor, in hunne Vergadering (20 July 1649. *H.* 189.).

(f) AITZEMA, *l. c.* *H.* 231.

(g) AITZEMA, 6 D. 28 B. *H.* 450. Du MONT, *Corps Diplomat.* Tom. 6. pag. 1. fol. 435.

(h) Resol. van Holl. van 1 en 31 July 1649. *H.* 150, 215; en der Genor. 26 Juny 1649. ook V. D. CAPELLEN, *l. c.* 2 D. *H.* 165.

de Boekery van den Wurtembergfchen Regeerings-Raad te Stutgard, in deeze eeuw is in 't licht gegeven (i), maar aan my te laat bekend geworden, om 'er het noodig gebruik, in deeze Aanmerkingen, van te maaken; zo als ik ook niet zie, dat 'er, door iemand onzer Landfaten, tot nog toe, gebruik van gemaakt is.

Bl. 54. r. 10. „ *Voor de waarheid van dit fchryven zou ik geenszints durven inftaan.*” 't Zeggen, zeker, van een aanzienlyk Staatslid van dien tyd, dat, naamlyk, de Prins, op 't laafte zyn's leevens, van 't vermeersteren van Antwerpen, Gend en Brugge afzag, uit agterdenken op den te grooten voorfpoed van Frankryk (k), dunkt my aanneemlyker en meer gegrond op den aart van tyden en zaaken, dan dat men, hier, aan een' heimlyken handel van Holland, of Amsterdam, zoude hebben te denken. Men zie verder myne Aanmerk: bl. 91 op 't XI Deel der Vaderl. Hift. bl. 268. r. 4.

Bl. 55. r. 2. „ 't Scheen zelfs, — *dat men uitftelde, hem als Stadhouder van dit Gewest (Holland) te be-ledigen*, tot dat de Vrede zo goed als geteekend ware.” Ter ftaaving hier van, kan dienen, dat een Schryver, die deezen tyd beleefde, uitdruklyk meldt, hoe, onder het uitftellen der *Commisfie* van den Prinfe, wel deeglyk het oogmerk fchuilde, om deszelfs zugt, tot het brengen van Troepen te velde, in toom te houden (l).

Bl. 59. r. 18. „ *De Lyfwagt van zyne Hoogheid, uit twee Kompagnien beftaande.*” De eer-

(i) Apud MOSER, in *Miscellan. Tom. 1. pag. 456. fgg.* aangehaald by PUTTER, *Handbuch. I D. bl. 733. (15).*

(k) V. D. CAPELLEN, *I. c. bl. 186.*

(l) V. D. CAPELLEN, *I. c. bl. 186.*

eerste derzelven was te zaamen gesteld uit honderd vyftig *Cuirasfiers* en honderd *Harquebusfiers*. De Stadhouder van Friesland hadt vyftig *Harquebusfiers*, tot zyne Lyfwagt (m).

Bl. 60. r. 5. „*Staatē van Holland — verstonden, dat men vyftig man van elke Kompagnie behoorde af te trekken.*” Naar deeze reekening, zou men, omtrend, zes en dertig tonnen gouds, en dus ruim een millioen meerder, dan by voorflag van den Raad van Staate, hebben uitgewonnen (n).

Bl. 66. r. 9. v. o. „*De Edelen en eenige Steden stemden 'er tegen.*” Die Steden waren *Leiden, Rotterdam, Gorinchem, Schoonhoven* en *Enkhuizen*. De aantuiging van de Edelen was in zeer sterke bewoordingen bevat, verklaarende zy, by de nakoomelingschap zig „ontlast te houden van de oneenigheydt, „scheuringe, confusie, *mutinatie* ende andere „groote swaricheden,” welken zy, uit de voornoemde afdanking, voor den Staat, te gemoet zagen; te meêr, daar zy begreepen, dat men de bezuiniging van s'lands gelden alleenlyk scheên te willen zoeken in de vermindering van het Krygsvolk, zonder genoegzaam te letten op de verbetering der gemeene lands-middelen, in het Zuider- en Noorder-kwartier (o).

Bl. 66. r. 8. v. o. „*Leiden deedt — een' voorflag — Holland kwam — nog een weinig nader.*” Ik zie, dat de Voorflag der Stad *Leiden*, welke, by onzen *WAGEN*:, maar even wordt aangeroerd, van zo veel invloed was op de raadplee-

(m) Resol. der Staaten Gener. 30 July 1648.

(n) Resol. van Holl. 8 July 1648. *St.* 197.

(o) Resol. van Holl. 13 Mey en 1 Juny 1650. *St.* 140, 141, 163 en 166.

pleegingen der Staaten van Holland, dat het niet onnuttig zal zyn, 'er iets breeder van te gewaagen.

• *entente.* Zo dra de Raadpensionaris CATS, des morgens van den 13 van Bloei maand, ter Vergadering van Holland, kennis gaf, dat hy de uitbreiding* van 't Besluit, daags te vooren, ter afdanking van het Krygsvolk, genomen, hadt op 't papier gebragt, droegen die van Leiden, eêr nog het opstel van den Heere CATS geleezen wierdt, aan hun Edel Gröotmogendheden, hoofdzaklyk, voor; hoe zeer zy gevoelden de aangelegenheid, om niet, dan eenpaariglyk, van dit wigtig werk een einde te maaken, waarom zy, schoon hier toe niet opzetlyk gelast, egtêr, op welbehaagen hunner Meesteren; uit zig zelve, in overweeging gaven een nader, tweeledig, middel, door 't welk zy wenschten partyen by een te kunnen brengen; en welk middel dusdaanig was.

Voor eerst; om, by het Plan zyner Doorlugtigheid, ter afdanking van vyf en vyftig Kompagnien Knegten, nog te voegen, dat de overblyvende Kompagnien, welken, door orde van de Regeering, waren gebragt elk op zeventig koppen, voortaan, tot op zestig, zouden worden verminderd.

Ten tweeden; dat, boven de twintig Kompagnien te paerde, welken mede, volgens den laaften voorslag van zyne Hoogheid, stonden te worden afgedankt, ook de overblyvende van dezelve Kompagnien, die, door orde der Regeering, thans, gebragt waren elk op zestig koppen, zouden worden verminderd tot op vyftig; alles, egtêr, by voorraad, en mits het den Staaten vry bleeve, om, op de *Petitien* van den Raade van Staate, zodanige *Consenten* in te bren-

brengen, als men, ten meesten dienste van het Land, zou oordeelen te behooren.

Dit Voorstel gelegenheid geevende tot veele woorden-wisseling onder de Leden, wierdt de Resolutie, zo als hy, daags te vooren, genomen en, door den Raadpensionaris, gesteld was, eerst des namiddags geleezen en, terstond na dezelve, het *protest* der Ridderfchap, met byvoeging van de verklaring der vyf verschillende Leden, Leiden, Rotterdam, Gorinchem, Schoonhoven en Enkhuizen. Men begreep, egter, dat, schoon het Opstel van den Raadpensionaris overeenkomstig was met het mondeling Besluit, des niet te min de zaak nog niet behoorde te worden gehouden voor afgedaan, maar, in tegendeel, „ al en een yeder der Leden van de Vergadering versocht ende gebeden, ten goede van „ den Straet, hare gedachten te willen laten gaen „ op sodanige *expedienten*, waer door het werck, „ jegenwoordelyk in *agtiatie* zynde, met eenparigheydt, mochte worden beslooten, het zy „ dan volgens den Voorflach by de Heeren van „ Leyden gedaen, ofte soodanige anderen, „ als, ten voorschreven eynde, best sullen „ worden geoordeelt te dienen (*p*).

't Gevolg hier van was, dat men, den volgende dag, deeze stoffe weder, op nieuw, met allen ernst, behandelde, en de Raadpensionaris CATS een' nieuwen voorslag deedt, ter meerder vereeniging der verschillende denkbeelden onder de Leden. Doch men verstondt toen, dat het niet dienstig zoude zyn, eenige voorstellen wegens de Vergadering, nopens dit werk, uit te brengen, maar dat dezelve, van buiten, moesten koomen;

waer

waar om dan de Raadpensionaris gelast wierdt, den staat der zaaken, „*als uyt syn eygen motif*,” aan zyne Hoogheid te berigten; en deszelfs gedagten aan de Vergadering, ten spoedigste, mede te deelen (q). CATS voldeed aan zyn last; maar de Vorst, na met den Raade van Staate, op nieuw, de zaak te hebben overwoogen, verklaarde, by deszelfs gevoelen te moeten blyven, zonder daar in iets te veranderen; welk gevoelen, zo als hy, weinige dagen te vooren, gezegd hadt, hier op neder kwam; dat, „*al* „*moft hy heden sterven*,” hy, eger, in gemoede, zig niet konde overtuigen, dat de Staat van 't Land genoegzaam verzekerd zoude zyn, indien men meerder krygsvolk afdankte, dan zyn laatst gedaane voorflag inhieldt (r). De Staaten van Holland, beklemd door den tegenstand zyner Hoogheid, dien der overige Gewesten en 't verschil onder de Leden van haare Vergadering zelve, beraamden, toen, verscheiden middelen, onder den anderen, tot betere uitkomst der zaaken. Dan eens, gaf men in bedenken, eene aanzienlyke bezending aan zyne Hoogheid te doen, met nader voordragt der redenen, op welken hunne handel gegrond was; dan eens, of niet de Raad van Staate zou dienen te worden verzogt, om, uit alle de gedaane voorslaagen, één Advis op te maaken, om 't verschil, tuschen de Leden van Holland en de Bondgenooten, tot eenpaarigheid te leiden; dan eens, of nog, in Holland zelf, niet zodaanige voer zou kunnen worden vastgesteld, waar door hun Edel

(q) Resol. van Holl. 14 Mey 1650. N. 143.

(r) Resol. van Holl. 11 Mey 1650. N. 126.

Edele Groetmogendheden tot onderling verdrag zouden mogen gebragt worden. Eindelyk, begreep men, dat de Leden zig, voor weinige dagen, naar huis zouden begeven, den staat der zaaken aan hunne Meesteren vertoonen en, met den meesten spoed, gelast, naar den Haage te rug keeren (†).

Men kwam, den 20 van Bloeimaand, weder by een. Doch, niet jegenstaande men, op den 21, verstondt, het Besluit ter afdanking, zo als 't voorheen genomen was, voor vastgesteld * te houden en, den 23 daar aan volgende, in beraadlag, hoe, best, 't beslootene te werk te stellen, wierdt „dien onverminderd,” (zo onbeslist was men toen nog, om tot de daad zelve te koomen,) „goedtegevonden; dat, door de Gecommitteerden „van haer Edele Groot Mog:” (aan zyne Hoogheid) „communicatie sou werden gedaen van den „voorslach, by de Heeren van Leyden uytgebracht, met verklaringhe, van weghen haer „Edele Groot Mog:, daer by te doen, dat, aen „haer Edele Groot Mog:, ten hoochsten aengenaem sal wesen, ingevalle — syne Hoogheydt den voor-ghemelten voorslach smaeklyck mochte vinden, (ende) oock d'andere „Provincien daer toe goedt vondt te disponneren, ende, by onstentennisie van sulks, dat de „meeste Advisen van de Leden daer heenen gaen, „(om) met eenparigheydt, voorts te varen tot „*separate cassatie* van meerder Militie, soo te „voet als te paerde, op de repartitie van hare „Edele Groot Mog: staende, volgens de voorige Resolutie, dienthalfen ghenomen (†).”

Dee-

(†) Resol. van Holl. 13 Mey 1650. *Nl.* 144.

(†) Resol. van Holl. 20, 21, 23 Mey 1650. *Nl.* 145, 147 en 151.

Deeze bezending, door den Raadpenfionaris en één' Heer, uit ieder ftemmend Lid der Vergadering, den 24 van Bloeimaand, afgelegd zynde, bleef de Prins by deszelfs voorige verklaring, met byvoeging, dat hy, dierhalven, niet konde aanneemen, de overige Gewesten tot het nu gedaane voorftel over te haalen, en dat de Hollandsche Staaten zelven met die der andere Gewesten dienden te handelen, om het werk tot eenpaarigheid te brengen. Hier op, wierden de Hollandsche Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergadering, door hun Edel Grootmogendheden, gelast, om den meergemelden Leidfchen Voorflag, wegens hun Gewest, als ware het tot eene proeve, den volgenden dag, by hunne Hoogmogendheden, in te brengen (u). Doch het gevolg hier van; zo als, trouwens, wel te voorzien was; niet anders geweest zynde, dan dat de zes overige Gewesten het zelve voorftel, eenpaariglyk, affloegen, deedt Holland hier op aanteekenen; „ dat de Voorflach, ten „ felven dage aldaer ingebracht, was gedaen „ om ghevoechlyckheydts wille, ende om de „ Provincien te disponeeren tot eenparigheydt, „ over t voorschreve fubject, met haer Ed: „ Groot Mog:; doch dat, de Provincien, daer „ toe, niet konnende werden gebracht, haer „ Edele Groot Mog: verftonden, *te blyven in „ hare vryheydt, ende by haer voorich Advis „ Provinciael*, op 't voorfz. fubject, voor „ defen, ingebracht (v).” Ook wierdt het zelve, fchoon, hier en daar, in bewoordingen nog

(u) Refol. van Holl. 24 Mey 1650. N. 151 en 152.

(v) Refol. van Holl. 27 Mey 1650. N. 155 en 156. en der Staaten Gener. 25 Mey 1650.

nog wat verzagt, op den 29 van Bloeiimaand, ter Generaliteit in gebragt. Dan, wyl men, aldaar, 'er geen ander besluit op nam, dan dat de Gevolmagtigden van Holland verzogt wierden, „ om, „ gelyck dezelve nu, by desen voorflach, de „ Provincien hebben beginnen te naderen, haer, „ vorder, met de zes andere Provincien en het „ hoochwys Advis van synę Hoocheydt ende den „ Raede van State, te willen conformeeren, „ wierdt, tot slot van zaaken, by hunne Edele Grootmogendheden, „ na verscheyden discouren „ fen daer op gevallen, „ vastgesteld; dat, de „ Provincien, meer als genoegh, synde te gemoet „ gegaen, by de opgamelte en andere voorfla- „ ghen, eyntelyck het werck daer heenen dient „ te werden beleydt, dat, met eenparigheydt van „ de Leden, mach werden geprocedeert *tot de „ Executie van den Voorflagh, by de Heeren van „ Leyden ingebracht (w).* Welk Besluit „ na *resumtie en her-resumtie*, „ op den 1 van Zomer- „ maand, met deeze woorden, op nieuws, wierdt be-

(w) Resol. van Holl. 29 Mey 1650. *Bl.* 158 en 159. en der Staaten Gener. *ojndem datt*; alwaar 't Besluit van hunne Hoogmogendheden, verder, in deeze woorden, vervat is, „ hebben „ d'andere zes Provincien verclaert te persisteren by derselvor „ voorgaende Advisen, versouckende ende recommanderende, „ op het serieuseste ende minnelickste, de bovengem. extraordinaris „ ende ordinaris Gedeputeerden van Hollandt ende West- „ Vriesland, dat, gelyck sich deselve, alberyts, op eenige „ pointen, conform d'opgamelte Advisen van d'andere zes „ Provincien, hebben gelleeft te verclaren, dat sy, voorts, soodanige „ goede officien ende debvoire omtrent de Heeren derselver „ principalen (gegenwoordich Staetsgewyse vergadert wesende) „ willen continueren aen te wenden, ten einde dat deselve „ zich, op de noch verdere differentiale, ende openstaende „ pointen, van gelycken, conform d'Advisen van de andere „ zes Provincien ende die van synę Hoocheyt, — syn Excie „ Stadthouder, sampt den Raedt van State, gelieven te vercla- „ ren; ten eynde dat dese importante saecke (die, andersints „ niet als tot grooten ondiens van den lande, word geprotraheert) „ eenmael, met eenparighey, mach werden afgedaen.”

bevestigd; „ dat , by haer Edele Groot Mog.,
 „ sal worden gelaten onbetaeldt ende gehouden
 „ voor gelicentieert so veel Compagnien te voet
 „ ende te paerde, op derselver repartitie staende ,
 „ als *den Voorflach van de Heeren van Leyden*,
 „ den derthienden der voorlede maent Mey
 „ hier ter vergaderinghe ingebracht , ende
 „ andere Resolutien zyn medebrengende (x).”

Men ziet , uit dit alles , hoe veel moeite 'er
 aan deze Provinciale Afdanking , by Holland ,
 vast was ; ook hadt dit Gewest niet nagelaaren ,
 de Edelen en , van de meerderheid vershillende ,
 Steden , zelf by Boden , aan te maanen tot een-
 paarigheid ; en het niet gelukken hier van hadt ,
 ongetwyffeld , ook het Besluit verträagd , waar
 toe men , evenwel , eindelyk , begreep te moeten
 koomen. Voor 't overige , hadt Leiden zelf wel de
 voorslag tot bemiddeling gedaan , maar begreep ,
 des niet te min , dat , zo de overige Gewesten die
 bemiddeling niet aannamen , de *afzonderlyke* ver-
 minderinge van de militie geen plaats behoorde
 te grypen. De andere vier Steden begreepen ook ,
 dat , zonder eenparigheid onder de Leden , zodanige
 Resolutie niet kon vallen. Allen deden zy
 van hunne gedagten blyken , in de Resolutien
 van Staat (y). Doch de Gevolmagtigden van
 Dordrecht stelden den Raadpensionaris ter
 hand eene schriftelyke Aanteekening , tegen het
 Protest der Heeren Edelen , welke zy , egrer ,
 niet als een *contra-Protest* , maar als *minlyke*
Aanmerkingen , wilden beschouwd hebben , met
 verklaring , hoe zy niets meerder wenschten ,
 dan de oude en vertrouwde Vriendschap , met
 dat

(x) Resol. van Holl. 1 Juny 1650. bl. 165.

(y) l. p. 1 en 2 Juny 1650. bl. 165 , 166 en 169.

dat Lid en de overige Leden, meer en meer, te onderhouden. Na het leezen van dit geschrift, besloot men, by de Vergadering, er geen Affchrift, dan aen de Edelen, op hun verzoek, van te geeven en, zo hen als de vyf Steden, nogmaals, te vermaanen, om hunne aantekeningen uit de Registers te ligten en, by de volgende Vergadering „in het Boeck „van vergeetenheydt over te draagen (z).” Doch het geen, kort hier op, gebeurde, wierp, als bekend is en uit onze WAGEN: verder zal blyken, al die zorg in duigen.

Bl. 67. r. 2. „*De algemeene Staaten* lieten hun verzoeken.” Zy deden dit, door zes Gevolmagtigden, uit hun midden; te weeten, de Heeren *Van Aertsbergen, Adriaen Veth, van Rynhuysen, Andree, Mulert* en *Clant*; voerende de Heer *Van der Capellen*, Heer van Aartsbergen, het woord (a). Hy hadt dit mede gedaan, te Breda, ter verwelkooming van Koning KAREL, aldaar, in Bloei maand deezes jaars 1650 (b).

Bl. 67. r. 18. „*De Vergadering scheidde*,” te weeten, op den vierden van Zomermaand, en tot nader Beschryving (c).

Bl. 67. r. 18. „*De Vergadering van Holland scheidde, terstond hier na*, ter oorzaake van het Pinkster-feest.” Anderen schryven dit plotseling scheiden toe aan „*eenige heete en opiniastre humeuren*,” met byvoeging, dat

(z) Resol. van Holl. 4 Juny 1650. Bl. 177 en 178.

(a) Resol. van Holl. 3 Juny 1650. Bl. 175. en Resol. der Staaten Gener. 3 Juny. Vergel. V. D. CAPELIEN, l. c. 2 D. bl. 435.

(b) Resol. Holl. 6 April 1650. Bl. 102.

(c) Resol. van Holl. 4 Juny 1650. Bl. 178.

dat de Pensionaris *Ruysch*, van Dordrecht, moeite gedaan hadt, de Leden by een te houden en, kort daar op, verklaard, dat „*hadde hy éenen Man kunnen setten*” (waar door ik versta *omsetten*, of *ter neder zetten*,) „*op dien Saterdag, alle, daer op gevolchde, swarigheydt soude voorgekomen wesen (d).*” Ik zoude, liefst, uit den loop der zaaken, denken, dat Holland zo rasch gescheiden is, om, daar door, af te snyden alle verdere raadpleeging met de algemeene Staaten, over eene zaak, nopens welke dat Gewest begreep, dat men, ter Generaliteit, niet zoude toegeeven (e), en die ook, na de Provinciale afdanking, ten opzigte van Holland voor afgedaan konde gehouden worden. 't Is wel te vermoeden, dat, over dit scheiden; 't welk tegen 't verzoek der algemeene Staaten en van veruitziende gevolgen was; ernstige woordenwisselingen, ter Vergadering van Holland, zullen zyn gevallen, te meer, daar men gezien heeft, dat sommige Leden van den anderen verschilden, en dat deeze zaak, bevoorens, met *agitatie (f)*, was behandeld geworden, welker gevolgen Dordrecht, gelyk ik reeds heb opgemerkt (g), door eene zagte Aanteekening, zegt voor te koomen. Met dat al, leveren, egter, de Hollandfche Resolutien van dien dag, op zig zelve, geen blyk van nader oneenigheid op. Na 't besluit tot scheiding vermeld te hebben, eindigen zy, met te zeggen,

„ Ende

(d) V. D. CAPELLEN, l. a. 2 D. bl. 288.

(e) AITZEMA, Herfelde Leeuw. bl. 7. (uitgave van 1652.)

(f) Resol. van Holl. 18 Mei 1650. bl. 140.

(g) Zie myne Aanteek., hier boven, bl. 24.

„Ende is, daer op, de Vergadering, *vriendelyk*,
„van den anderen gescheyden (h).”

Bl. 69. r. 5. v. o. „*Dat'er, van ieder der twee*
eerstgenoemden deezer drie Gewesten (Friesland
en Overysfel,) slegts één, van het derde twee
Afgevaardigden tegenwoordig waren.” Dir
komt, op zig zelve, over een met de Resolu-
tien der algemeene Staaten (i). Die Afge-
vaardigden waren de Heeren *Van der Hooick*,
wegens Friesland, *Andrée* wegens Overysfel,
Mulert en *Clant*, wegens Groningen. Van
de twee eerstgenoemde Provincien, waren'er
maar één van elk in den Haage; waarom de
Prins niemand uit dezelve met zig nam (k).

Bl.

(h) Die Stukken zyn niet in alle handen. Ik zal het Besluit tot
scheiding, daarom, in zyn geheel doen volgen. 't Luidt dus,
„In propositie zynde gebracht, of de Vergaderinge jegen-
„woordelyk sal werden gecontinueert, dan niet, ende wan-
„neert deselve wederomme by den anderen sal hebben te
„komen? Is, na deliberatie, goedgevonden, dat de Vergade-
„ringe tegenwoordelyk van den anderen sal scheyden, ende
„dat de Heeren Gecommitteerde Raden sullen werden
„geauthoriseert; gelyck deselve geauthoriseert werden by
„desen, deselve wederom te beschryven, tot sodanigen tydt
„ende dach, als deselve, nae gelegenthydt van tydt ende
„saecten, ten meesten dienste van den Lande, sullen bevin-
„den te behooren.

„Ende hebben de Leden, *nae niecums omvrag* daer over
„*gedaen*, formelycken aengenomen den dach, by de Heeren
„Gecommitteerde Raden, tot weder by een compse van
„haer Edele Groot Mog: te legghen, preciselyck waer te ne-
„men, sonder den eenen den anderen te laten wachten;
„Ende is, daerop, de Vergaderinge, *viendelyck, van den anderen*
„*gescheyden*, omtrent ten twaelf uyren op den middach.”
Resol. der Staaten van Holland, 4 Juny 1650. Bl. 178.

(i) Resol. der Staaten Gener. 6 Juny 1650.

(k) Resol. der Staaten Gener. 5 Juny 1650. „*Présids de*
„*Meer EISINGA; présens de Heeren GANT, BEMMEL, VER-*
„*BOLT, AERTSBERGEN, HENRICK VAN DER CAPELLEN, RAES-*
„*FELD, HUYGENS, OMMEREN, WIMMENUM, MATHENES, JOOST*
„*DUYST VAN VOORNHOUT, DE KNUYT, OOSTERLANT, ADRIAEN*
„*VETT, MOGGE, DE HUBERT, WESTERWICK, VERMUYTEN,*
„*VRYBERGEN, STAVENISE, GOVAERTS, MAUREGNAULT, DE*
„*BRUYNE, RHEINSWOUDE, RYNHUISEN, VAN DER HOOICK,*
„*ANDRÉE, MULERT ende CLANT.*”

Bl. 70. r. 12. v. o. „*Maar die van Gelderland verklaarden nu, enz.*” Deeze Verklaring was, eigentlyk, daags te vooren, gedaan. Op de aanbieding van Holland, om, terstond, de Staaten van hun Gewest te beschryven, deeden die van Gelderland, gevolgd door Zeeland, Friesland, Overysfel en Groningen, eene tegen-aanbiedinge, hier in bestaande; dat, zo die van Holland wilden intrekken haare Resolutie tot afzonderlyke afdanking, en de zaak weder in haar geheel stellen, men zyne Hoogheid zoude verzoeken, in de Vergadering te verschy-
nen, en de zaak der Bezending in nader beraad brengen. De Hollandsche Afgevaardigden be-antwoordden dit, met aan te merken, dat zodaanig verzoek niet aan hun, maar aan hunne Meesteren, moest worden gedaan en, daar toe, aangenomen het voorstel om dezelve te beschryven. Dan, hier aan vondt men niet goed, ter algemeene Staatsvergadering, het oor te leenen, en besloot te blyven by het vastgestelde van den vyfden en zesden bevoorens. De Hollandsche Afgevaardigden deeden, toen, aantekenen, die Resolutie niet te kunnen toestaan, de Bezending naar de Steden te houden voor eene nieuwigheid en, als nog, aan te bieden, om de Staaten van hun Gewest, ten spoedigsten, te beschryven (1).

Bl. 72. r. 3. „*Dat de Afgevaardigden der Stad Dordrecht in deeze byzondere afdanking hadden bewilligd, schoon zy regt strydigen last van de Wethouderschap hadden ontvangen.*” Nog by AITZEMA, op de, door WAGEN. bl. 73, (1) aangehaalde plaatsen, nog elders, vinde ik,

in

(1) Refol. Staat. Gener. 7 July. AITZEMA, Herf. Leeuw. bl. 54.

in het schriftelyk Voorstel des Heeren van AARTSBERGEN, (van 't welk alhier gesproken wordt) gezegd, dat die van Dordrecht tegen den last hunner Meesteren waren aangegaan; maar wel, dat *Holland* daar toe was gekoomen, „sonder voorgaande communicatie van hare „*Bondgenoten*, tegens wille van derzelver „*Gedeputeerden, ter Vergaderinghe van haer „Ho. Mo. comparerende*, ende tegens advys „ende goedvinden van *syn Hoogheyt*, en de „Ed. Mog. Heeren *Raden van State*,” en, op een' andere plaats, „dat de afzonderlyke „cassatie en reductie geordonneert was by hun „Ed: Achtb: Gedeputeerden, nevens eenige „Steden enz. ;” welk alles, egter, veel van de bovengemelde beschuldiging verschilt (*m*). Met dit al, moet dit, waarlyk, gezegd zyn geweest, maar, mooglyk, by eene andere gelegenheid. Immers de Oudraad besloot, op den 10 van Hooimaand, te verklaren, dat derzelver Afgevaardigden hunnen last agtervolgt hadden, en dat „*abusif* was, het *seggen*, dat de voorschreve „Gedeputeerden van Stadsweghen —, *contrarie haren last ende Resolutie van den „Oudrade*, souden hebben geconsenteert in „de vermindering van de Militie ende afzonderlycke cassatie van dien (*n*).

Bl. 74. t. 3. „AARTSBERGEN verklaarde *toen, in eene aanspraak enz.*” Onze WAGEN: ook van deeze berugte Aanspraak gewaagende, in zyne Beschryving der Stad Amsterdam, welker Vroedschap begreep, voor de Regeering van Holland, wegens de hoonende taal, daar in, hunnes oordeels,

(*m*) AITZEMA, Herfelde Leeuw, pag. 14 en 19.

(*n*) AITZEMA, Zaaken van Staat en Oorl. 6 D. bl. 56 en 57.

deels, vervat, herstelling te moeten vorderen (o) voegde 'er by, dat aan hem, sedert, „ter hand „gekoomen waren, de *eigenhandige Aanteekeningen* van den Heere *Van Aartsbergen* „zelven, op wiens scherpe aanspraak, te „Dordrecht, zo veel te zeggen geweest was; „dat zy, zo ver zy de bezending en derzelver „gevolgen betroffen, voornaamlyk opgesteld „waren tot deszelfs verdediginge, en dat hy „gemeend hadt, dat de onpartydigheid, die „een Historieschryver nimmer uit het oog „behoort te verliezen, van hem vorderde, dat „hy 'er eenige byzonderheden uit mededeelde, „over welker gewigt en gegrondheid hy den „Lezer liet oordeelen.”

Hy laat, daar op, die byzonderheden volgen; welken van dien aard zyn, dat zy, alhier, niet min dan in de Beschryving van Amsterdam, verdienen te worden ingelascht. Doch dewyl, na WAGEN: schryven, het Werk des Heeren van AARTSBERGEN is in 't licht gegeven, en men, daar in, ten opzichte van het voorgevallene te Dordrecht, nog 't een en ander vermeldt vindt, 't geen, in een algemeene Vaderlandsche Historie, verdient te worden aangeteekend, - al kan men het, in eene Stedelyke, voorby gaan, zy het my vergund, het Uittreksel van onzen treflyken Schryver, voor 't overige, volgende, egter, hier en daar, in het zelve, een kleine uitbreiding te maaken, welke ik, telkens, door twee haakjens, zal aanwyzen.

AARTSBERGEN verhaalt dan „dat de Gede- „puteerden van Gelderland, van welken hy „één was, zeer schoorvoetende gekoomen „zyn-

(o) Beschryv. van Amsterdam, 5 Stuk Bl. 89 en 90. (van den Druk in *Octavo*.)

„ zynde tot de gewigtige Refolutie van den
 „ vyfden Juny, hy zig, niet dan met moeite,
 „ beweegen liet, om de Commiffie tot de
 „ bezending te aanvaarden; dat hy het eerfte
 „ Voorftel der Gedeputeerden, te Dordrecht,
 „ hebbende voorgelezen; waar op flegts alge-
 „ meen [en uitftellend] (p) antwoord ge-
 „ koomen was; terftond al bepeurd hadt,
 „ dat zyne Hoogheid, ligtelyk, zou hebben
 „ overgeftaagen tot iet geweldigs, door dien
 „ hy hem en den anderen Gedeputeerden, niet
 „ donkerlyk, te verftaan gaf, dat de Burgery
 „ en de Regeering onderling verdeeld waren,
 „ [dat het Kollegie van de Mannen van agten
 „ gekant was tegen de Werthouderfchap, als
 „ mede sommige Leden van den Oudraad mis-
 „ noegd op BEVEREN, RUYSCH en DE WITT,]
 „ en dat de Burgery zig, *op den minften wenk*,
 „ *ftellen zou tegen de Regenten*: Dat de Gede-
 „ puteerden daar naar, egter, niet geluisterd
 „ hadden, [niet tegenftaande zeker perfoon in
 „ den Oud-Raad was koomen klaagen over
 „ onrecht en wangedrag der Regenten] en dat
 „ hy, *Aartsbergen*, in 't byzonder, den Prins,
 „ te vooren al, alle geweldige onderneemingen
 „ ontraaden hadt, wanneer hy meende te be-
 „ fpeuren, dat zyne Hoogheid daar toe, meêrof
 „ min, neigde. Dat de Prins, wyders, onder
 „ 't raadpleegen met de Gedeputeerden, hadt
 „ gezeid, *dat hy, als die van Dordrecht niet wel*
 „ *wilden, eens zien zou, wat in fyn briefken*
 „ *[van autorifatie] ftondt*: en dat hier op
 „ geantwoord wierdt, *dat zulks den Gedeputee-*
 „ *erden niet aanging, welker dienft, in 't*

g⁶-

„gebruiken van middelen van inductie, (over-
 „reeding) bestondt, [maar zyner Hoogheid
 „alleen]. Dat de Heer van AARTSBERGEN,
 „s'anderen daags, de aanspraak deedt, — doch
 „dat, met dezelve, niets geweldigs gemeënd
 „was. Dat de *andere taal*, die hy gezeid hadt,
 „[dat men zoude] voeren, alleenlyk daar in
 „zou hebben bestaan, [dat de Prins, als Gouver-
 „neur van de Provincie, soude zeggen, „*Bur-*
 „*gers! ik weet wel, dat u d'omvraag komt*
 „*in den Out-raedt; maer also hier questie*
 „*valt, van te houden of niet te houden d'Unie,*
 „*ende dat een iegelijk gehouden is, daer op*
 „*verclaringhe te doen aen den Stadhouder,*
 „*die, by eede, verplicht is d'Unie te mainte-*
 „*neeren ende doen onderhouden, volgens het*
 „*24 Articul, so vraege ick ieder Lidt van den*
 „*Out-raedt, hier present, wat sy gesint syn*
 „*te doen, om tegen d'onwillige te gebruiken*
 „*t recht ende de macht, dat d'Unie geeft?*] *q*
 „dat hy, in allen geval, niets gezeid hadt, dan
 „'t geene, met de meening van zyne Hoogheid
 „en van de andere Heeren Gedeputeerden, over
 „een kwam; waar van hem, naderhand, eene
 „Akte, door den Prinse en de verdere Afgevaar-
 „digden, verleend wierdt (*q*). Wyders begreep
 de Heer VAN AARTSBERGEN, [„dat die van
 „Dordrecht een verkeert *Rapport* van zyne
 „mondellinge Aanspraak aan de Leden van
 „Holland hadden overgeschreven, en geen
 „gewag gemaakt van de *Voldoening*, die de
 „Oud-raed, nopens de zaak der bezending zelf,
 „aan zyne Hoogheid, als Stadhouder, onder
 „be-

(*q*) Dit Struk, ook door onzen WAGENAAR, I. c. 13 D. II. 277, uitgegeven, is, thans, mede te vinden, in CAPELLEN's Gedenkschrift: 2 D. II. 445. (O.)

„ belofte van stilzwygenheid, * toegezeid en, * *sub fide*
 „ federt, aangeboden hadt; daar in bestaande, *flentit.*
 „ dat de Stad de betaaling van het afgewezen
 „ Krygsvolk, *provisionelyk*, zou helpen bevoor-
 „ deren; waar op de Prins, oordeelende dat,
 „ door die voldoening aan hem, ook voldoe-
 „ ning aan de algemeene Staaten gegeven wierdt,
 „ uit Dordrecht vertrokken was (r)].”

Bl. 75. r. 8. „ Te Gouda — *hadt men*
eerst beslooten, haar gehoor te weigeren, *doch*
zyne Hoogheid bragt verandering in dit besluit.
Evenwel gaf men hier, gelyk te Dordrecht,
slechts mondeling en algemeen antwoord.” De
 Vroedschap van Gouda besloot, op den 12
 van Zomermaand, den Burgemeester *Johan*
Crabeth, den Oud Burgemeester, Mr. *Anthony*
Vosfenburch en den Schepen Mr. *Hieronimus*
van Beverningh (s) aan den Prinse te gemoet
 te zenden, om zyne Hoogheid, „ met alle min-
 „ nelycke middelen van inductie, te disponeren,
 „ dat deselve niet en gelieve *met Credentiaalen*
 „ *van haere Hooch Mog.*, syn vorstelycke persoon
 „ alhier te presenteeren.” Men voegde ‘er, egter,
 verzeekering by, zo van het beste onthaal, als van
 ‘t verleenen van gehoor ter Vroedschappe, indien
 de Vorst, aldaar, als Stadhouder van Holland,
 wilde verschynen. De Afgevaardten, zig van den
 opgelegden last, by den Prinse, toen te Schoon-
 hoven zynde, gekweeten hebbende, deden hier
 van, op den 13, verslag aan de Vroedschap en,
 daar

(r) WAGEN., Beschryving van Amsterd. 13 St. N. 274—290.
 en V. D. CAPELLEN, I. c. 2 D. N. 286, 294, 297.

(s) Ik denke, dat hy het is, die, door eene schryf- of druk-
 fout, by den Heer V. D. CAPELLEN, (I. c. 2 B. N. 298.)
 bedoeld wordt, onder den naam van *EVKADINGH*; een naam,
 welke door niemand der Regeerings-Leden gevoerd wierdt.
 Vergel. *Lys der Regeering van Gouda*, byzonder op het jaar 1650.

daar men, ligtelyk, bemerkte, dat s'Vorstem voorneemen was, niet onverzeld in die Vergadering te verschynen, wierdt 'er in omvraage gebragt, „ off men syn hooggemelte Hoocheyt, „ *met de geassumeerde Heeren* der Staeten Generael ende den Raet van Staten, *op haere Credentialen van haere Hooch Mog:* —, ter Vroerschap, op morgen, audientie sou geven, dan „ off men *syn Hoocheyt alleen*, als *Gouverneur* „ *ende Stadthouder van Holland*, sou admitteren?“ 't Besluit was, „ *syn Hoocheyt te admitteren*, „ ende dat men de Credentialen van de geassumeerde Heeren sal aennemen ende openen, „ onder expresse protestatie, ende sonder prejudicie van de hoocheyt, vryheyt ende gerechticheyt van de Provintie van Holland (t).”

Den volgenden dag, verscheenen, hier op, zyne Hoogheid en de verdere Leden der algemeene Staats-bezending ter Vroedschap. Zy deden en leverden 'er over; om de woorden des Heeren van AERTSBERGEN te gebruiken; „ *de groote Propositie*” dat is, het zelfde Voorstel, 't welk door hun, te Dordrecht (want, in de vyf Steden, die 't met hun eens waren, hadden zy hier van geen gebruik behoeven te maaken, en zig meêr met dankzeggen, dan overreden opgehouden (u)), gedaan was. Waar omtrend ik; evenwel, niet voorby kan, op te merken, hoe, aan my, by vergelyking van het Voorstel, zo als het in de Goudsche Vroedschaps Resolutien gevonden wordt, tegen dat geen, 't welk, als te Dordrecht en in andere Steden van Holland gedaan, by de

(u) Resol. Vroedsch. Gouda 12 en 13 Juny 1650. *N. 6 771*-en 2.

(s) V. D. CAPELLEN, *I. c.* *N.* 298, 299 en 440.

de Schryveren is uitgegeven (v), wel gebleeken is, dat de Bezending, te Gouda, gebruik maakte van het zelfde Stuk, maar, egrer, in dier voege, dat zy, behalven nog eene kleine en verzagtede verandering en byvoeging in het 18 Lidd (w), een geheel ander Slot, op het einde van het 24 of laatste lidd, voor droeg. Want, daar men den Dordrechtschen Regenten verzocht hadt, derzelver meening op *al het voorgestelde*, „aan zyne Hoogheid en de Afgezonden van de Generaliteit, bekend te maaken;” dan ’t geen, aldaar, was afgeslagen, en waar omtrend de Bezending zelve rasch gevoeld hadt, te ver gegaan te zyn (x); verzocht men, nu, den Goudschen Regeerderen, dat zy hunne Afgevaardigden wilden magtigen, om zig, *ter dagvaart van Holland*, te voegen by de zes, in den staat van oorloge gestemd hebbende, Provinciën; en, daar het Gezandschap, te Dordrecht, beschuldigd was geworden, van te na aan het punt der *Souverainiteit* van Holland gekoomen te zyn, vondt het, mitschien uit dien hoofde,

nu

(v) ARTZEMA, Herfelde Lectw. Bl. 18,

(w) Dat 18 Lidd of Artikul begon, in ’t Voorstel, zo als het, te Dordrecht, wierdt geleezen, aldus „Hier om ist, dat *het Het Mei, sijn Hoogheids ende den Raeds van State genootsaect worden, op ongehoorde nieuwe toevallen in deze Regieringe, te gebruycken nieuwe ende extraordinaris middelen.*” (Zie by ARTZEMA, Herfelde Lectw. Bl. 17 en 18. Uitgave van 1652.) In ’t Voorstel, ’t geen aan de Vroedschap van Gouda wierdt overgegeven, las men dus „Hier om ist, *dat de zes Provincien, considerende, dat de Besendinge, by haer Het Mei: tweemaal gedaen aan de volle Vergaderinge van de Heeren Staten deser Provincie, vruchteloos uitgevallen is, ende dat, by gaene van de Provincien, dus lange ondernomen is geweest, tegen het gewoonlick remedie van indultie ende besendinge, te persisteren by haer separate, ende aan de Unie schadelicke. Resolutie*, genootsaect worden, op ongehoorde nieuwe toevallen. enz.” Resol. Vroedschap. Gouda 14 Juny 1650. Bl. 9.

(x) V. D. CAPPELEN, I, c. 2 D. Bl. 293 en 299.

nu geraaden , om , by het doen van eenen voorslag , volgens welken , de nog overblyvende verschillen , naar den inhoude van de *Unie* , zouden worden beflist , teffens te verklaaren , „ dat men , door dit verzoek , geenszints beoogde „ de hoogheid , geregtigheid , regten of privilege „ gien van Holland en Westvriesland , Leden „ en Steden van dien , te benadeelen ; ” terwyl , eindelyk , zyne Hoogheid en de Afgezanten der algemeene Staaten , nu , meest daar opaadrongen , dat , de meening der Vroetschap , nopens *de voortduuring der betaaling* van de , by Holland afgewezenen en by de Generaliteit aangehoudenene , manschap , ten spoedigste , *aan hun* , mogt worden bekend gemaakt (9). De Vroedschap , het voorstel der Bezending gehoord hebbende , besloot , na ryp overleg , „ *zyne Hoogheid , als „ Gouverneur en Stadhouder dezer Provincie* , „ met alle schuldige eerbiedicheyt , te bedanken van de moeyte , die het deselve gelieft „ (hadt) te nemen , van syne vorstelycke persoon „ in haere Vergaderinghe te presenteren ; maer , „ ten respecte van de *Heeren Gecommitteerden* , „ te verclaeren , dat sy de Propositie , ter Vergadering gedaen , niet anders hadden connen „ opnemen , als *onder expresse protestatie* van , „ met het hooren van deselve , geensints te „ willen prejudicieren de hoocheyt , gerechtigd- „ heyt ende Souverainiteyt van de Staten van „ Holland en Westvrieslandt , die sy , op haere „ aen-

(9) Vroedsch. Resol. der Stad Gouda 14 Juny 1650. *N. 9* 77. en 10. Daar dit verschillend Slot , voor zo ver ik weete , niet gedrukt is , en tot het gebeurde van dien tyd behoort , zal ik het , tot nader verstand van zaaken , hier agter , onder den letter A , tegen over het Voorstel , zo als het te Dordrecht gedaan wierdt , doen plaatsen.

„ aencompfte in de Vroefchap, volgens het
 „ formulier, gefwooren (hadden) te maintine-
 „ ren.” Ook voegden zy ’er by, dat zy,
 „ *onder referve van defelve proteftatie* ant-
 „ woordende, had goetgevonden *fyne Hooch-*
 (want de Afgezondenen der algemeene Staaten
 fprak men niet toe) „ dienftich te gemoet te
 „ voeren, en te verfeeckeren, dat fy de
 „ ftucken, by defe Propofitie overgelevert, in
 „ den haren, rypelyck fouden doen examineren,
 „ ende *haere Gedeputeerden, ter aenftaende*
 „ *Vergaderinge*, fodanigh fouden laften, als fy,
 „ ten meeften dienfte, ruste en de verfeeckerheyt
 „ van Lande, maintien ende hanthavinge van
 „ ware gereformeerde Religie, confervatie
 „ van Unie, eenich: ende vrede onder de
 „ gemeene bontgenoten, ende oock tot fatis-
 „ factie ende contentement van syn hoochgemel-
 „ te Hoocheyt, bevinden fouden te behooren.”

De Prins, nevens de verdere Bezending, dit
 algemeen antwoord vernoomen hebbende,
 deedt, toen, een nader en tweeledig voorftel;
 houdende, voor eerst; „ dat de Vroedschappen
 „ haer naerder fouden willen verclaeren op de
 „ *provisiionele betalinge van de Militie*, die,
 „ by haer Ed: Groot Mog:, van de Comptoiren
 „ van haere Provintie, was afgewefen.”

Ten tweeden; „ dat, uyt de Refolutie —,
 „ fouden mogen werden gelicht de woorden
 „ van *proteftatie*.” Doch, men vondt, des
 niet te min, ter Vroedschappe, goed, „ op de
 „ *voorsz punten, te perfisteren by bovengem-*
 „ *Refolutie*, en syn hoochgemelte Hoocheyt,
 „ gansch dienftich, te verfoecken, dat defelve
 „ gelieve, daer mede, te nemen goedt contente-

„ment.” Ja, schoon zyne Hoogheid zelve, alle middelen . ter overreeding en beweeging van den Raad, in 't werk stelde en, eindelyk, het zo ver bragt, dat de zaak, nogmaals, in omvraage wierdt gelegd en, op deszelfs aanhouden, ook voorgesteld, of de Vroedschap niet zoude toestaan, dat de overige verschil-punten, raakende de vermindering van s' Lands uitgaaven, beslist werden, volgens den inhoud der *Unie*? Kwam, hier op, geen ander, dan 't navolgend en laatste Besluit, 't welk ik, om alle vergissingen voor te koomen, liefst woordelyk, zal doen volgen.

„ De *voorige* poincten, *ten derden*, in resumtie
 „ gebracht, ende geloeth op de *vordere* poincten,
 „ by syn Hoocheyt gedaen, als namentlyck, *off*
 „ *men de resterende poincten van Mesnage, buy-*
 „ *ten de Militie synde, soude willen submitteren,*
 „ *volgens de Articulen van de Unie*? Is, naer
 „ iterative deliberatie, goetgevonden, op de
 „ *eerste poincten* als noch te *persisteren* by
 „ *voorige Resolutie*; ende, *op t gepropo-*
 „ *neerde van syn hooggemelte Hoocheyt*,” (is
 „ goedgevonden) „ dat men *de poincten sal doen*
 „ *influeren ende voegen by de vorige poincten,*
 „ *in de eerste propositie gementioneert, om de*
 „ *Gedeputeerden ter aenstaende dachvaert, daer*
 „ *op, mede te gelasten, als voorsz.* Ende ver-
 „ soucken nochmael syn hooggemelte Hooch^e,
 „ dat deselve satisfactie gelieve te nemen met
 „ de iterative cathegorycque verclaringe van de
 „ Vroetschap, dat sy, ten allen tyden ende in
 „ alle poincten, religieuselyck van meyninge syn
 „ te blyven by de articulen van de *Unie* (x).”

't Blykt,

(x) Vroedsch. Resol. der Stad Gonda 14 July 1650. *bl. 107°*,
 en 11 en CAPITULEN, p. 300.

't Blykt, van elders, dat eenige Amsterdamsche Regenten, uit Gorinchem; daar zy (gelyk by WAGEN: volgen zal) met den Prinse gesproken hadden; te rug keerende, binnen Dordrecht, Gouda en andere plaatsen, geweest waren, aldaar over 't stuk der Bezending gehandeld (a) en, zo men zegt, veele Goudsche Regeerderen, van de voorneemens zyner Hoogheid en verdere Afgevaardigden, méér afkeerig gemaakt hadden. Dan, daar men ook, aan de andere zyde, niet stil zat, vindt men 'er by gemeld, hoe, des niet te min, te Gouda, meerendeels door 't beleid van den Bailliu *Van der Wolff*, „ den „ *volgenden dag*, in (eene) *nieuwe Vergadering* „ *van de Vroedschap, nader Resolutie* genomen „ en, tot *contentement* van zyne Hoogheid, „ (was) bekend gemaakt; specialyk aengaende „ de *provisiōnele betaeling van de gelicentieerde* „ *Militie*; waer mede zyne Hoogheyt wel „ vergenoegd naer Rotterdam was verreyt (b).” Zonder dit verhaal, nopens eene *nadere Resolutie ter Vroedschap*, geheellyk, te verwerpen, moet ik, egter, bekennen, dat, van dit alles, in het, nog ten deezen dage aanwezig zynde; Vroedschaps-Boek der Stad Gouda, niets gevonden wordt, en dat ook, volgens het zelve, de Vroedschaps-Vergadering, welke, op die van den 14 van Zomermaand, (toen de Prins tegenwoordig was,) onmidlyk volgde, eerst inviel, op den 22 dier maand. Indien 'er dan iets van dien aart gebeurt is, zou ik (die niet weete, dat, hier, ooit, een *Secret* Vroedschapsboek is geweest,) aan eene mondelinge toezegging, moe-

(a) WAGEN., Beschryving van Amsterdam, 5 St. bl. 81.

(b) V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 295, Vergel. N. 287.

moeten denken: even als men zegt (c), dat, te Dordrecht, onder belofte van stilzwygenheid, was geschied. Voor 't overige, was de Prins, te Gouda, met alle eere ontvangen en, plegtiglyk, ter maaltyd onthaald (d).

Bl. 75. r. 18. „*Die hem, te Gorinchem, en niet, gelyk sommigen schryven, te Gouda, aantreffen.*” De oorzaak van deeze dwaaling zal ontknoopt worden, als men let, dat dezelfde Heeren, die met den Prins, te Gorinchem, gehandeld hadden, zig, by hunne te rug komst, om het zelfde werk, geduurende eene pooze, te Gouda ophielden. Zie myne laatst voorgaande Aanmerking. Bl. 39, alhier.

Bl. 75. r. 11. v. o. „*Alzo men hem, met zyn Gezelschap, als Afgevaardigden der algemeene Staaten, niet zou kunnen ontvangen.*” De Prins nam de bewoordingen, die Stads-Afgevaardigden gebruikten, zo op, als of men hem, ook als *Stadhouder*, niet binnen wilde laten. „*Hoe! wilt ge,*” zeide hy, „*voor U* „*Stadhouder de Poorten sluyten? Ick sal daer* „*aen gedenken (e).*” Doch de Amsterdamsche Heeren verklaarden, „dat dit 't eenemaal, en zo „verre als het oosten van westen, vervreemd was „van de minsten gedagten van den Raad, en dat „men, nimmer, zou nalaaten, den Prinse, als „*Stadhouder*, alle schuldige eer te bewyzen.” Ondertusfchen, verbaalt den Heer van AARTSBERGEN, dat hy en eenige andere Afgevaardigden, te meermaalen, den Prinse hadt geraaden, de reize alléén te vervolgen, en hen naar den Haag.

(c) Zie myne Aanm. Bl. 32 en 33, alhier.

(d) V. D. CAPELLEN, *J. c. p.* 297 en 298.

(e) V. D. CAPELLEN, *J. c. Bl.* WAG. Amst. *k. c. Bl.* 81.

Haage te laten keeren, om verflag te doen, vertrouwende, dat zyne Hoogheid, als dan, in de Steden, zeer wel zou ontvangen worden, daar hy, nu, om hunnent wille, onaangenaam was, en zyn gezag in de waagschaal stelde; maar dat de Vorst hier toe niet wilde verstaan en, op de reize, zo weinig bekommerd was met beledigingen te ontvangen, dat hy ze veel eêr scheen zoeken en, door andere wegen, daar van herstelling te begeeren (f).

Bl. 75. r. 3. v. o. „ *In den Briele en te Rotterdam, — gaf men — algemeen antwoord.*” In beide Steden, gaf men den Prinse, met de Afgevaardigden der algemeene Staaten, zonder aantuiginge, gehoor. Te Rotterdam, daar men 't eerst aankwam en slegts een kort Vertoog deedt (g), by 't welke de Stad voor haar gedrag bedankt en ter voortduuring opgewekt wierdt, viel alles uit naar genoegen van zyne Hoogheid en deszelfs Gezelschap; zynde deeze Stad, zo als ik reeds aangemerkt heb, tegen de Afdankinge geweest (h). In den Briele, welke Stad ik, in de Resolutien van Holland, niet aangeteekend vinde, onder die geen, welken zig tegen de afdanking zonder eenpaarigheid hadden verzet, (hoe zeer het, evenwel, zyn kan, dat zy zulks, by monde, gedaan heeft) betuigde men; zo als ik leeze; heiliglyk by de Unie te willen blyven en, nimmer, andere meening gehad te hebben, dan om de afdanking en vermindering te laten geschieden met eenpaarigheid, waar toe men ver-
klaar-

(f) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 289.

(g) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 300 en bl. 446—449.

(h) Zie myne Aenm., alhier, bl. 17. op WAGNER. bl. 66. r. 9. v. o.

klaarde, nogmaals, de Afgevaardigden ter dagvaard te zullen gelasten; verzoekende uitsfel nopens de verdere punten. Op den naderen voordragt, egter, zyner Hoogheid, beloofde men ook, ter dagvaard te zullen helpen bevorderen, dat de betaaling der afgedankte Kompagnien, nog ééne maand, na de Vergadering zou begonnen zyn, mogte voortduuren; ten einde, in dien tusfchen tyd, alles, met eenparigheid, te regelen (i). Waar mede zyne Hoogheid, vergenoegd, vertrok.

Bl. 76. r. 3. „Te Schiedam, *werdt alleenlyk* het zelfde ge-antwoord; *zonder dat ik vinde, dat de* bezending, aldaar, gehoord wierdt, *in de* Vroedschap.” Wat het antwoord betrefte, zy gaven, overeenkomstig de gedachten van onzen WAGEN., geen ander, dan een algemeen; te weeten; dat zy den „ Afgevaardigden ter dagvaard van zodaanigen last „ zouden voorzien, door welken zy verhoopen, den dienst van ’t Land naar behooren „ waar te neemen, en zyne Hoogheid vergenoegen te geven.” Hier van kon de Prins hun niet doen te rug keeren, ook niet ten opzigte van de voortduuring, by voorraad, ter betaaling van het Krygsvolk. Wat het toelaaten der Bezending, in de Vroedschap, betrefte. Na dat zyne Hoogheid en de verdere Heeren gehoor hadden verzogt, verontschuldigde zig de Wethouderschap hier omtrend; doch, op nader aandrang van den Prins, ^{* protestatie.} stondt zy het toe, onder * aantuiging. Zyne Hoogheid wierdt, toen, ter Vroedschap opgehaald, daar men ook de verdere Bezending, doch niet dan onder herhaalde aantuiging, toeliet,

(i) V. D. CAPELLEN, I. c. Bl. 300 en 301.

Het, zonder haar te verwelkoomen, of aan te spreken. Hoe zeer de Heer van AARTSBERGEN, hier omtrend, zyne bevreemding tragtte te toonen, hadt dit geene uitwerking, en de Heer NIEUWPOORT, die 't eindelyk besluit der Vroedschap bekend maakte, en dezelfde was, die wy, in 't vervolg, in verscheiden Staatshandelingen nader zullen leeren kennen, bragt het woord van den Raad alleen zyner Hoogheid roe (k).

Bl 76. r. 9. „*Men gaf 'er (te Delft) ook algemeen antwoord.*” Niet, egter, in de Vroedschap; want de Prins, deweigeringe van gehoor verneemende, trok, met de Bezending, door, naar den Haage (l).

Bl. 76. r. 15. „*Te Hoorn, scheen, egter, het onthaal niet te breed geweest te zyn.*” De Historieschryver WICQUEFORT, by WAGEN: hier aangehaald, zegt, 't is waar, dat de Prins niet voldaan was van de Stad Hoorn; maar 't blykt, uit het aangeteekende des Heeren van AARTSBERGEN; dien ik, hier, liefst volge, om dat hy byalles tegenwoordig was; dat wel het antwoord algemeen was geweest, met verwyzing tot den dagvaart der Staaten, en betuiging van eenige bekommernis, dat deeze bezending tot nadeel der regten van Holland of haare Leden zoude strekken, maar dat men, wyders „groote „bereytwilligheyt tot inwillinge der verfochte „pointen” betoond en 't gezelschap, zeer eerlyk, hadt doen vertrekken (m). In deeze en andere Steden, toonde, verders, de Burgery en Ge-

(k) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 302 en 303.

(l) AITZEMA, Hist. Loeuw. bl. 31. V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 304.

(m) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 303, 306, 451 en 452.

Gemeente, ten opzichte van den Prinse, veel teekenen van blydſchap (n).

Bl. 76. r. 12. „Hem biddende *enz.*” Heer antwoord, ’t welk die van Medenblik den Prinse te gemoed zonden, en van ’t welk hier onze WAGEN:, overeenkomstig ’t zeggen van andere Geſchiedſchryveren (o), ſpreekt, verhaalt den Heer van AARTSBERGEN, hier in beſtaan te hebben, „dat ſy ſyn Hooch: ende „Gedeputeerden *niet en konden, noch wilden* „admitteren, tot d’audientie in de Vroedſchap (p).”

Bl. 77. r. 5. „Terſtond *hier na.*” Men verſtaa dit, *terſtond*, niet in den bepaalſten zin. De Prins kwam eerst te Amſterdam op den 23 van Zommermaand en, daags te vooren, was de zamenſpraak tuſſchen zyne Hoogheid, en de Afgevaardigden dier Stads, voorgevallen (q). Wat ’er, voor ’t overige, thans, in de laaſtſgemelde Stad met zyne Hoogheid gebeurde, is, door onzen WAGEN:, elders, breeder aangetee-kend (r). ’t Antwoord van den Prinse, (by gelegenheid, dat de Regeering, te vergeeſch, hem ter maalyd hadt genoodigd) „om met elkan- „der

(n) Refol. Merkur. 1650. Bl. 20. en V. D. CAPELLEN, I. c. 2 D. Bl. 306, 307 en 312.

(o) AITZEMA, Herſt. Leenw. Bl. 32. Holl. Mercur. 1650. Bl. 20.

(p) V. D. CAPELLEN, 2 D. Bl. 306. Hy doet ’er op volgen, dat zy, „daeromme niet vorder *bewoogt* ſyn geworden” Welk woord *bewoogt*, om dít, in ’t voorby gaan, te zeggen, miſchlien een ſchryf- of drukfel is; voor *bewoogt*. Zo zegt hy, I. c. Bl. 307, van die van Munnikendam ſprekende; „dat „ſy niet verder *geperst* ſyn geworden” of, ’t geen ’t zelfde is, dat men geen nader andrang by hun deedt.

(q) Zie Antwoord van die van Amſterdam, op de Propoſitie zynen Hoogheid; by AITZEMA, *Herſteld. Leenw.* Bl. 60 en 61, en V. D. CAPELLEN, I. c. 2 D. Bl. 307.

(r) WAGEN:, Beſchryving van Amſterd. 5 Stuk. Bl. 23-27.

„ *der te eeten en te drinken, zouden wy beter*
„ *Vrienden moeten zyn, dan wy tegenwoordig*
„ *zyn.*” Drukt de Heer van AARTSBERGEN,
die by hem was, met deeze woorden uit;
„ zeggende syne Hoocheyt, *geen gosde' chiere*
„ *te konnen maecken met die geene, die hem*
„ *verweygerden te hooren spreekken (s).*”

Bl. 77. r. 15. „ *Te Haarlem, verleende men*
der bezendinge ook geen gehoor, in de Vroedschap.” Men hadt het den Prinse aangeboden,
als *Stadhouder*; maar hy hadt geweigerd zig
van de overige Afgevaardigden te scheiden (t).

Bl. 77. r. 17. „ *Te Leiden, verwierf zy*
gehoor en antwoord, naar genoegen.” Wy
hebben reeds gezien, dat deeze Stad, die zig,
egter, veel moeite tot vereeniging der Leden
hadt gegeven, tegen de afzonderlyke Afdan-
king geweest was, en daar van, by schriftelyke
Aanteekening, in de Staatsbesluiten hadt doen
blyken (u).

Bl. 77. r. 4. v. o. „ *Vergadering van Holland.*”
Zy hadt, op den 22 van Zomermaand, weder
haare Zitting begonnen (v).

Bl. 78. r. 18. „ *De Stad Amsterdam —*
vertoonde, wat laater, den Staaten van Holland.”
Dit Vertoog wierdt, door die Stad, ter Verga-
dering van Holland, na eene mondelinge inlei-
ding, by den Pensionaris Boom, op den 21
van Hooimaand, voorgelezen. Doch de meeste
Leden oordeelden, dat het zelve moest worden
opgehouden en ter zyde gelegd (w).

Bl.

(s) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. Bl. 309.

(t) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. Bl. 309.

(u) Zie myne Aanmerking, alhier, Bl. op WAGEN. Bl. r.

(v) Resol. van Holl. 23 Juny 1950. Bl. 183. Vergel. Bl. 179.

(w) Resol. van Holl. 21 July 1650. Bl. 218. Vergel. WAGEN.
Beschriving van Amsterdam, 5 Stuk, Bl. 97.

Bl. 79. r. 9. v. o. „*In den Lastbrief van zyne Hoogheid.*” Te weeten, dien, welken hy, als *Stadhouder*, van de Staaten van Holland hadt verkregen (x).

Bl. 80. r. 15. „Zy, (de Staaten van Holland) waren zo dra niet byeen gekomen, of namen een besluit, met meerderheid van stemmen, waarby de gantsche handel der algemeene Staaten — veroordeeld wierdt. enz.” Het Stuk, hier door WAGEN: bedoeld, en 't geen, in 't begin van Hooimaand, wierdt uitgebragt, was alleenlyk een *Advis van Gekommitteerden der Staaten* tot dit werk, en wierdt, in opzigt der, hier vermelde, zaaken, door verscheiden Leden (y), overgenomen; de Prins noemde het ook, hier om, nog naderhand, eene „*voorgeslagen Improbatio*,” een „*improbatoir Advis*,” en de Raadpensionaris KATS een „*simpel Advis*.” Zyne Hoogheid, agtende, dat het afkuren der bezending hem, in persoon, beleedigde, was over dit Advis zo misnoegt, dat hy weigerde te handelen over eenige schikkingen, nopens het verminderen van het Krygsvolk, ten zy dit Stuk uit de „*Notulen* van haer Edele Groot Mog: „wierdt weggenomen (z).” Eindelyk, verklaarde hy, den 6 van Hooimaand, „te sullen konnen „goedvinden, dat, by haer Edele Groot Mog: „Commissie sal worden gedecerneerd, omme „met hem te treden in conferentie, over t formeren van een Advis —, op het verminderen der Militie”, doch met byvoeging, dat dit, van zyne zyde, geschiedde „op het vast „vertrouwen, dat de Leden, naer haer uyerste „ver-

(x) By AITZEMA, Herstelde Leenw. Bl. 62 en 63.

(y) Resol. van Holl. 2 July 1650. Bl. 189 en 192.

(z) Resol. van Holl. 5 July 1650. Bl. 194 en 195, 197 en 198.

„vermogen, derzelve respective Principalen
 „souden sien te disponeren, ten eynde her
 „werck, roerende het *improberen van de*
 „*besendinge aen de Steden* deser Provincie,
 „mach werden *geseponeert* ende daer gelaten,
 „sonder ter Generaliteit ingebracht ofte anders
 „in 't werck gestelt te worden.” By het
 Besluit van dien dag, wierden ook, werkelyk,
 de Leden der Vergadering van Holland daar toe
 verzogt (a); doch men nam de zaak, den
 volgende[n] dag en, sédert, nog eens, op den 8 van
 Hooimaand, van nieuws in overweeging en,
 daar de Leden zeer oneens waren met den
 anderen, viel de eindelyke Resolutie, alleenlyk,
 in dezer voege; „dat de Leden versocht wierden,
 „van 't opgemelde werk, ende 't geene daer
 „omtrent is, aen derzelver respective Princi-
 „palen *generael Rapport* te doen, ende alle
 „mogelycke middelen dienthalven aan te wen-
 „den, ten eynde meergemelte Heeren Princi-
 „palen mogten werden gedisponeert, sodanigen
 „gemack tot het voorschreve werck te bren-
 „gen, dat het selve, ende de saecken daer
 „omtrent zynde, soo mogen werden gedirigeert,
 „dat deselve, ten meesten diensten van den
 „Lande; met de beste eenparigheydt van de
 „Provincien, tot een besluyt ende uytkomst
 „moge werden gebracht.” De Prins tradt,
 hier op, als *Stadhouder van Holland*, met de
 Hollandsche Staatsleden, over 't verminderen
 van 't Krygsvolk, in *Besoigne*; 't welk bestondt
 uit één persoon van elk der navolgende Leden; te
 weten, van de Edelen, van Dordrecht tot Gouda
 in-

(a) Resol. van Holl. 6 July 1650. *Ni.* 199.

ingeslooten, van Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik; met den Raadpensionaris (b).

Bl. 80. r. 9. v. o. „*'t Wierdt, binnen weinige dagen, door die van Holland, in openbaaren druk, wederlegd.*” Het Geschrift, 't welk WAGEN:, hier, uit AITZEMA, aanhaalt, wierdt, niet door de *Staatē van Holland*, (in welker Resolutien het ook niet gevonden wordt) maar, blykens den inhoud „*van wegen de goede Hollandscbe Gemeente (c)*” en dus, zo ik agte, zonder openbaar gezag, in 't licht gegeven.

Bl. 81. r. 10. v. o. „Ook nam hy (*de Prins*) kwalyk enz.” Zie myne Aanmerking op WAGEN: bl. 80. reg. 15. alhier.

Bl. 86. r. 10. „*Sedert heeft men Regters over hem (DE WITTE) benoemd.*” Na de 't geschil met den Prinse, over 't vangen der zes Heeren en den aanflag op Amsterdam, was by gelegd, hadden zelfs de Staatē van Holland de plaats, om gezegden Vice-Admiraal in verzekering te brengen, aan die Regters overgelaten; met verklaring, dat, indien dezelve, hier toe, de Voorpoorte van den Hove verkooren, hunne Edel Grootmogendheden dit toestonden (d).

Bl. 86. r. 17. „*Dit Voorval — deelt de verbittering — niet weinig toeneemen.*” Behalven 't geschil over de Regtspleeginge van den Vice-Admiraal *De Witte*, waren 'er, thans, nog verscheiden andere punten, nopens welken, de overige Gewesten met Holland oneens waren, en die men, elders, kan opgeteld vinden (e).

Bl.

(b) Refol. van Holl. 7 en 8 July 1650. *H.* 200—203. Zie ook AITZEMA, *Herfijde Leew*, *H.* 43 en voigg.

(c) AITZEMA, *l. c.* *H.* 22. Vergel. *H.* 25. Art. VII.

(d) Refol. van Holl. 24 en 26 Sept. 1650. *H.* 268 en 274.

(e) V. D. CAPELLEN, *l. c.* 2 *D.* *H.* 274, 275, 290 en 291.

Bl. 89. (4) „Onder deezen” (die den Prins opgezet hadden), „vind ik — genoemd de Heeren VAN AARTSBERGEN”. enz. Vergelyk, behalven de hier aangehaalde plaatsen van onzen Schryver, ook 't werk van den Heere VAN DER CAPELLEN VAN AARTSBERGEN zelf, 2 D. bl. 274, 275, 290, en 291; alwaar hy getuigt, van het vatten der zes Heeren, en den aanslag op Amsterdam, geene kennis te hebben gedraagen, dan, na 't een en ander reeds daadlyk was bevoolen en werkstellig gemaakt, wanneer het hem, op dien zelfden ogtrend, even voor de President der Algemeene Staaten en de Raadpensionaris CATS binnen traden, was aangekondigd geworden, door den Prinse; ook verhaalt hy, verders, aan deezen, alle uitersten, als ondienstig en voor 's Vorsten gezag zelve gevaarlyk, te meermaalen, te hebben afgeraaden, en nu, op 't hooren van deeze tyding, dezelve, als eene „al te harde en veer uitzierende Resolutie,” met schrik te hebben beschouwd: zo als zy ook, zekerlyk, met het Besluit hunner Hoogmogendheden zelven, van den 5 van Zomermaand laatstleden, even min als met hunne opgevolgde Resolutie ter bylegging van zaaken, strookte (f). Dat, voor 't overige, het bedwingen van Amsterdam, welks invloed; 't zy dan met of zonder reden; veelen in 't oog stak, te meermaalen, egter, het onderwerp der wenschen en gesprekken van sommige Staatsleden geweest was, blykt even zeker uit de Schriften des Heeren VAN DER CAPELLEN, en het kwaalyk bewaaren en, mischien, ook wel eens uitleggen, van zodanige gesprekken, kan mede gewerkt heb-

(f) Vergel. WAGN., Beschryv. van Amsterd. 5 Stuk, bl. 103.

hebben, tot het, al in het begin deezer maand, verspreidde gerugt buiten 's Lands, als of, reeds toen ten tyde, 't beleg voor Amsterdam, werkelyk, geslaagen was (g).

Bl. 91. r. 6. „ Ruil — om geene andere reden *vast gehouden, dan om dat*” enz. Behalven deeze reden, meen ik, ergens, geleezen te hebben, dat men zeer op hem was gebeeten geworden, ter oorzaake van den Brief, welken Holland, drie dagen bevoorens, tot verdediging van haar gedrag, den anderen Gewesten hadt toegezonden; en van welken hy voor den Steller gehouden wierdt (h).

Bl. 91. r. 18. „ De Prins *ontboodt den Raadpensionaris KATS, hem gelastende, den Staaten van Holland aan te zeggen, dat hy het slecht gedrag*” enz. De Prins, den Raadpensionaris by zig ontbiedende, hadt op denzelfven alleenlyk verzogt, aan hunne Edele Grootmogendheden kennis te geeven van het doen verzeekeren der zes Heeren, het ontbieden van vyf Kompagnien naar den Haage, 't versterken der Hofwagten en 't zenden van een aanmerklyk getal Troepen naar Amsterdam, onder Graave WILLEM. De Heer CATS, Man van jaaren en ontzet door de gebeurtenis, verlof vraagende om, tot sterking van zyn geheugen, dit medegedeelde te mogen opschryven uit de mond van den Vorst, (die hem dit toestondt en zelve, daar toe, pennen, inkt en papier van de gaanderye haalde) hadt wel, vooraf, verzogt te verstaan, „ de intentie van
„ de-

(g) WAGEN., *Vaderl. Hist.* 12 D. 44. 92 en 93.

(h) AITZEMA, *Herf. Leeuw.* 40. 51. *Vergel. Refel. van Holl.* 25 July, 44. 222 en 223.

„dezelve,” (zyne Hoogheid) „ende wat hy
 „Raedt-pensionnaris, benevens de voorschreve
 „notificatie, de Vergaderinge van hun Edele
 „Groot Mog:, van wegen zyne Hoogheydt,
 „soude hebben voor te dragen?” Doch, „de
 „Prins hadde, daer op, in substantie, geant-
 „woordt, dat hy Raedtpensionnaris, tegen-
 „woordelyck, niet anders soude doen, als
 „’t gunt voorschreve is ter Vergaderinge
 „notificeren, ende *dat hooghedachte syne*
 „*Hoogheydt syne redenen, ter voorsz: mate-*
 „*rie dienende, daer nae, schriftelycken, sou-*
 „*de overleveren (i)*”.

’t Geen dan, hier, nopens s’Prinsen zeggen,
 omtrend het gedrag der gevangen’ Heeren en,
 wat laager, nopens ’sPrinsen voorneemen, om
 zig, nog dien zelve dag, naar Amsterdam te
 begeeven, by onzen WAGEN:voorkomt, wordt,
 in de aangehaalde Resolutie van Holland, niet
 gevonden, en was, eigentlyk, geen deel van
 ’sPrinsen boodschap aan de Staaten van dat
 Gewest, maar wel van ’t byzonder gesprek,
 tusſchen zyne Hoogheid en den Raadpensionaris
 gevallen, waar van een Schryver van dien tyd ons
 de eigen’ woorden opgeeft, welken my te naauw-
 keuriger toeschynen, om den aanhef van s’Prinsen
 verhaal; „*myn Heer CATS, ghy zult verwondert*
 „*zyn, van’t gene ick gedaen heb, ende u seggen*
 „*zal (k)*”. Immers, dat deeze woorden over-
 eenstemden met den spreektrant zyner Hoogheid,
 by deeze gelegenheid gebruikt, blykt, uit het
 geene hy, op dien zelfden morgen, nopens de
 zelfde zaak, den Heere VAN AARTSBERGEN te
 ge-

(i) Resol. van Holl. 30 July 1650. bl. 235.

(k) ARTZEMA, *Herf. Leeuw. bl. 68.*

gemoed voerde; „*ghy sult*” (zeide hy) „*wel* „*gesurpreneert zyn, als ik u sal seggen, wat* „*ick gedaen hebbe (1).*” De eensluidenheid, der woorden van deeze twee Schryveren schynt de waarheid van hun zeggen, wederzyds, te bevestigen.

Bl. 92. r. 11. „*'t Laatste hadt hy ook doen zeggen aan de Staaten van Holland.*” Zie myne, laatst voorgaande, Aanmerking. De Heer *Van Bronkhorst*, ter Generaliteit voorzittende, hadt, aldaar, den Griffier *Musck*, eerst, eene vry breede uitbreiding gegeven, om in de Resolutien te plaatsen; houdende de redenen, welken zyne Hoogheid tot het doen van deezen stap hadden bewoogen. Maar de Prins, die uitbreiding gezien hebbende, hadt verzogt, dat 'er slegts korte aantekening (overeenkomstig 't geen hier by WAGEN: is uitgetrokken) van zou gehouden worden; zo als sedert gedaen wierdt, en het eerste opstel verscheurd (m).

Bl. 92. r. 12. „*De Staaten van Holland — beslooten —, de Vergadering — te vervolgen*”. Naamlyk, in *den Haage*. Maar hier omtrend verschilden men, in 't eerst, te Amsterdam: want, zo dra hadden de Amsterdamsche Afgevaardigden, op den 31 van Hooimaand, geen verslag aan den Raad gedaan, of dees besloot, de Vergadering van Holland naar hunne Stad te beschryven, waar toe, nog dien zelfen nagt, de noodige Brieven aan de Steden wierden afgezonden. Men kwam, hier op, in de Vroedschappen, by een, met naame te Gouda, alwaar men, op den eed, vergaderde, doch,

na

(1) V. D. CAPELLEN, *l. c.* 2 D. N. 274 en 275.

(m) V. D. CAPELLEN, *l. c.* 2 D. bl. 279 en 280. Vergel. Resol. van Holl. 30 July 1650. bl. 236.

na het leezen en overweegen van den Brief, des niet te min, vaststelde, „Gedeputeerden te ver-
 „zoeken, haer, *van daege*,” (’t was nu den 1
 van Oogstmaand) „te vervoegen *in den Haage*,
 „ende van de voorvallende saecken te doen Rap-
 „port (n)”. Overeenkomstig deeze denkbeel-
 den en, met of buiten de tegenwoordigheid der
 Goudenaaren (want dit blykt my niet zeker), nam
 het klein getal der, in den Haage zig bevindende,
 Staatsleden, ten zelven dage, het besluit „dat alle
 „de Leden, by serieuze Brieven, aenstondts,
 „door *Expressen te depecheren*, op het aller-
 „ernste, souden worden versoght, hare res-
 „pectieve Gecommitteerden, sonder uitsel, —
 „nae den Hage aftevaerdigen, ten eynde om, in
 „dese, gansch onverwachte ende perplexe,
 „saecken, te mogen delibereren ende resolveren,
 „wat, ten aensien van dese droevige constitutie,
 „best ter handt sal dienen te werden ghenomen;
 „alsoo de weynige aenwesende Leden sich
 „gansch bekommert ende oock onbequaem
 „zyn vindende, om yets, in reguard van ’t
 „voorz. werck, te resolveren (o)”. Woorden,
 die den ontstelden staat der zaaken genoeg te
 kennen geeven.

Sommige Steden zonden, of versterkten,
 daar op, ylings, hunne Afgewaardigden in
 den Haage, en Gouda gelastte, aldaar, ter
 Vergadering voor te slaan, omme „aan te
 „nemen *de laatste voorstel* (en) *conciliatoir*
 „advys van zyn Hoocheyt, zyn *Ex^{te} Stadhou-*
 „*der*” (met welken naam, men gewoon was

Graaf

(n) Resol. der Vroedschap van Gouda. 1 Aug. 1650. bl. 14.
 Vergel. V. D. CAPELLEN, I. c. & D. bl. 276. en WAGEL. Be-
 schryv. van Amst. 5 Stuk, bl. 110 en 121.

(o) Resol. van Moll. 1 Aug. 1650. bl. 238.

Graaf WILLEM aan te duiden) „ endeden *Raet*
 „ *van State, in dato xv July leffleden*; en sulks,
 „ ten einde zyn Hoocheyt te disponeren, om de
 „ *Troupes, omtrent Amsterdam gelegen, te doen*
 „ *affvoeren*, de Heeren van Amsterdam oock
 „ te disponeren *tot redelycke accommodatie*,
 „ mitsgaders *de gefaisceerde Heeren uyt haere*
 „ *detentie te libereren* — (p)”. Ook leest
 men, dat Gouda, ten deezen tyde, en on-
 danks 's Prinsen bevel, aan haare Bezetting
 verboodt, naar Amsterdam te trekken (q).

Om die van Amsterdam, nog nader, tot het
 afzenden van Gemagtigden naar den Haage, te
 beweegen, hadt Holland, midlerwyl, eene
 afzonderlyke Staatskommisfie benoemd, die
 ook zyne Hoogheid, tot afstand van vyandlyk-
 heden en te rug keer naar den Haage, moest
 trachten te beweege (r). Doch deeze bezen-
 ding, (die in tweeën gedeeld was, en van wel-
 ke 't één deel bestondt uit een Lid der Ridder-
 schap, mitsgaders der Steden Haarlem, Delft,
 Leiden, Rotterdam, Gorinchem, Alkmaar
 en Edam; het ander, uit het geheel ligchaam
 van Gekommitteerde Raaden, benevens den
 Raadpensionaris) elk afzonderlyk, vertrekkende,
 keerde spoedig te rug, met de tyding van het,
 midlerwyl, geslooten Verdrag met den Prinse (s);
 door welk laatste, het houden der Vergadering
 van Holland, in die Stad, van zelve verviel.

't Verdient eenige opmerking, dat, by Hol-
 land, ten deezen tyde, was goedgevonden,
 gedurende 't afweezen van den Raadpensionaris

naris

(p) Resol. Vroedsch. Gouds. 2 Aug. 1650. bl. 14 en 14 vfo.

(q) Wicquif. J. 4. p. 193: doch ik vinde 'er niets van in de Resolutien der Vroedschap.

(r) Resol. van Holl. 20 Aug. 1690. bl. 232.

(s) Resol. van Holl. 5 en 6 Aug. 1650. bl. 240, 241 en 242.

maris KATS, 't bestuur der Vergadering te be-
veelen, niet aan een' der Edelen, maar aan
den Pensionaris van Delft, Mr. *Nikolaas van
Kinschot* (t); zynde die van Dordrecht, Mr.
Nikolaas Ruysch, naar zyne Stad vertrokken,
en die van Haarlem, Mr. *Albert Ruyl*, gelyk
men gezien heeft, reeds naar Loevenstein
gebragt (u).

Bl. 102. r. 6. v. o. „ S. Antonis Dyk —
reeds gedceltelyk weg gedolven.” Dit was gedaan,
op de lengte van slegts een half uur gaans na, en
zynde de wind Noord-Oost. Met de uitgedolven'
aarde, maakten de Amsterdammers eene Borst-
weeringe, agter welke dertig man geplaatst
wierden, om die van Muiden 't aankoomen te
beletten (v). Men zeide, dat het geheel
doorsteeken van den bovengemelden *S. An-
tonis-*, anders ook genaamd den *Diemer-Zee-
dyk*, slegts aan twee stemmen, in de Amster-
damsche Vroedschap, gehaperd hadt. Onze
WAGEN. heeft, elders, getuigt, hier van niets,
in de Registers der Vroedschap, gevonden te heb-
ben (w); doch 't kon, meen ik, ter baane gebragt
zyn, zonder 'er in de Registers van te gewaagen,
wyl de zaak niet doorging. Hoe het zy, de Heer
van *Aartsbergen* heeft, zo wel als *Wicquesfort*
en *Aitzema* (x), het doen van den gezegden
voorslag ter doorsteeking, en het tegenhouden
van dien, by de meeste stemmen, als eene
waarheid, gesteld en opgegeven (y). De wyz. §
op

(t) Resol. van Holl. 3 Aug. 1650 bl. 239.

(u) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 281.

(v) Holl. Mercur. van bl. 1650. 32.

(w) WAGEN., Beschryv. van Amsterdam Stad, bl. 127.

(x) AITZEMA, *Herft. Leeuw.* bl. 72. WICQUES. *Hist. der
Prov. Unies. T. I. Ldv. 4. f. 191 en 192.*

(y) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 276.

op welke de Prins het water zocht afteleiden, en hoe hy zig, verder, tot de belegering, de Stad tot verdediging, gereed maakte, heeft onze WAGEN:, elders, breeder vermeld; waar toe ik my, alhier, gedraage (z).

Bl. 103. r. 18. „ *Des anderen daags, na dat BEVERWEERD in den Haage geweest was.*” Men is genoeg eens, dat hy aldaar kwam op *Maandag*, den *eersten* van Oogstmaand; maar zommigen, met onzen WAGEN., verhaalen dat hy, nog *dien zelfden dag*, vertrok (a), en 't beleid van zaaken aan zynen Vriend, den Heere van MATHENESSE, overliet. Anderen zeggen, dat hy eerst naar den Prinse keerde, toen 't Besluit ter bezending, by de Algemeene Staaten, reeds genomen was (b).

Bl. 103. r. 9 v. o. „ *Tot deeze Bezending, werden benoemd*” enz: Dat Holland, teffens, naar den Prinse en naar Amsterdam, eene bezending deedt, die uit veel meer Persoonen bestondt, heb ik reeds aangeteekend (c). Ik zie, dat de Heer van MATHENESSE, die een aanzienlyk deel in deeze handeling hadt en, den tweeden van Oogstmaand, onder de Leden dier bezending benoemd was, op den volgenden dag daar van wierdt ontslagen, * en de Heer van SCHAGEN in zyne plaats benoemd; 't geen, mischien, eenige opmerking verdient (d).

Bl. 104. r. 8. v. o. „ *En die.*” Zo ik my niet bedriege, is 'er eenige duisterheid in deeze woorden. Zy schynen te slaan op den Staat van Oer.

(z) WAGEN., Beschryv. van Amsterd. 3 D. bl. 130 en volg.

(a) WICQUEFORT, J. c. T. I. Liv 4. p. 193.

(b) AITZEMA, *Herf. Leeuw* bl. 74.

(c) Alhier bl. 54. op WAGEN bl. 92 r. 12.

(d) Resol. van Holl. 2 en 3 Aug. 1650. bl. 259.

Oorloge, dien de Prins zou tragten te regelen, volgens den, door hem gedaanen, voorflag; maar zy moeten, overeenkomstig de geschiedenis, zien op *dien* Staat, die, thans reeds, by de zes Gewesten aangenomen was, en van 'sPrinsens voorflag nog verschilde. In plaats dan van de woorden „en die,” tot de volgende (bl. 105. r. 1.) „*Vier jaaren*,” drukt zig onze Schryver, elders, gelukkiger en nader by 't Verdrag koomende, uit, in deezer voege. „Doch, „midlerwyl, en zo lang de Oorlog tusschen „Frankryk en Spanje duuren zou, schoon „niet langer dan drie of vier jaaren, zou de „tegenwoordige Staat van Oorloge plaats hebben (e).

Bl. 106. „*Men zag zig genoodzaakt om den Prinse byna alles, wat hy begeerde, toe te geeven.*” Men dient ook dit punt, zo als het geheel verhaal van den aanslag op Amsterdam, te vergelyken, met het geen onze WAGENAAR, in de Beschryving van die Stad, nader heeft aangetekend. De Prins hadt zyne eischen vervat in een Geschrift van zyne eigen' hand, 't welk den Amsterdamschen Gemagtigden wierdt overgeleverd en, onder anderen, inhieldt: 1. Dat de Burgemeesteren BIKKER van de Regeering ontslagen moesten worden. 2. Dat Amsterdam voor haar Advis, in Holland, zou uitbrengen, om de gevangenen zes Heeren mede uit de Regeeringe te zetten. 3. Dat zyne Hoogheid in de Stad zou worden ontvangen, met zyne Kompagnie Guardes en omtrent honderd Officieren. De Stad hadt ge-

(e) WAGEN., Beschryv. van Amsterd. bl. 135. 5 Stuk. Ver-
gel. AITZEMA, Herf., Leeuw. bl. 76.

getragt zyne Hoogheid van deeze drie eischen af te brengen, maar 't gelukte haar, slegts, omtrend de twee laatstgemelden. Op 't ontflag der Heeren BIKKER, was de Prins, volstrektelyk, blyven staan; doch de Raad nam, hier, omtrend geen besluit, voor de gezegde Heeren zelve verklaard hadden, dat zy zig, tot behoudenis van de rust der Stad en Gemeente, van alle Regeerings en Stads-ambten wilden onttrekken. Toen, wierdt hier van een byzonder Artikel gemaakt (f), hier op uitkoomende; dat zyne Hoogheid bereid was, in perfoon, gezegde Heeren te hooren, doch dat zy, zo de Prins als dan nog bleef by zyn gevoelen, zig vrywillig ontledigen zouden van alle Stadsregeering, zonder dat dit, egter, zou strekken, tot nadeel van hunne eer, of goeden naam, of hun, in Perfoon of goederen, zou krenken; waar voor hy hun instondt (g).

Bl. 107. r. 5. v. o. „Holland *hadt den Heer van SCHAGEN*, afzonderlyk, *aan den Prins geschikt.*” De Heer van Schagen was, niet *afzonderlyk*, maar, *met andere Staatsleden van Holland*, naar zyne Hoogheid en Amsterdam geschikt geweest (h).

Bl. 112. r. 8. „*Alzo de Prins toen niet in den Haage was*, durfde niemandt toevallen.” Byzonder *hadt Holland*, den 13 en 27 van Wynmaand, op de uitvoering van de verdere afdanking, by de Algemeene Staaten, aangehou-

(f) WAGEN., Beschryv. van Amsterd. 5 *Stuk*, bl. 183-187.

(g) AITZEMA, *Herf. Leeuw*. bl. 77. Vergel. WAGEN., l. c. 5 *Stuk*, bl. 137 en 149; en nopens de dienften van, en onbewezen beschuldigingen tegen, de Heeren BIKKER, V. D. CAPELEN, l. c. 2 *D. bl.* 271 en 281. en WICQUEF. l. c. T. 1. *Liv.* 4. p. 195.

(h) Zie myne Aanteek. bl. 56 alhier; op WAGEN., bl. 102. r. 9 v. o.

houden; doch men besloot aldaar, de zaak uit te stellen, „tot de wederkompste van syn „Hoocheyt (i)“.

Bl. 113. r. 8 v. o. „*In Herfstmaand, was hy wederom in den Haage, en in 't begin van Wynmaand of eerder, schynt hy, andermaal, naar Dieren gekeerd te zyn.*” Dat de Prins, ten minste, sedert de *helfte* der *Herfst*-, tot op den *eersten* van *Wyn-maand*, zig meest in den *Haage* heeft opgehouden, leeren my, met genoegzaame zekerheid, de Resolutien der Staaten van Holland, en 't zal, hier, niet ondienstig zyn, dit, wat nader, aan te wyzen.

Op den 16 van *Herfstmaand*, wierden eenige Staats-Leden van dat Gewest benoemd, om zyner Hoogheids tuschenkomst te verzoeken, zo, nopens de wyze, op welke de Vice-Admiraal DE WITTE, weder op de Voorpoorte van den Hove, zoude worden gebragt, als, nopens de ongeneigdheid van Friesland, om zig by de andere Provintien te voegen, op 't stuk der West-Indische Maatschappy, en, eindelyk, over het nog niet uitkoomen, ter Generaliteit, van een advis der Admiraliteiten, betreklyk tot het vinden der uitkooppenningen voor de Kroon van Deenemarken. Op den *volgenden dag*, deden dezelve Gekommitteerden, „by zyne Hoogheydt zynde geweest” verslag van 's Prinsens meening, daar omtrent; houdende, dat zyne Hoogheid aangenomen hadt, zo daar over, als over de goedkeuring * van * ^{ratificac-} het Tractaat met Denemarken, „noch dezen ^{116.} morgen,” met den President der Algemeene Staaten, te spreken (k). Op den 22 *derzelver maand*,

(i) Resol. der Staaten Generaal, 13 en 27 October 1650.

(k) Resol. van Holl. 16 en 17 Sept. 1650. bl. 274, 275 en 276.

maand, gaf de Raadpensionaris kennis, „*gisteren* „*avond*, naar het scheiden der Vergaderinge,” wederom, nopens de Deensche en Westindische zaaken, met zyne Hoogheid gesproken te hebben, die de nader gedagten der Staaten wenschte te weten; waar op de Heer CATS, by last hunner Edel Groot Mogendheden, na 't afdoen van zeker punt, op stondt, zig, even, naar den Prinse begaf en, staande de Vergadering, wederkeerde (l). Wyders leeze ik, op den 23; dat de Raadpensionaris, „*dien morgen*,” by zyne Hoogheid geweest was (m). Op den 25, zynde Zondag, zal, denklyk, by Holland, geene Vergadering gehouden geweest zyn; die, egter, ten deezen tyde, op Maandag, aldaar, meest plaats hadt, terwyl de algemeene Staaten ook, dikwyls, op Zondag by een kwamen. Op den 29 (want de Resolutien van den 25 en 26 ontbreken, en die van den 27 noemen 's Prinsen naam wel, maar zyn, ten mynen betooge, niet duidlyk genoeg) vindt men goedt, tot afkomst der twee bovengemelde punten, „*zyne Hoogheid*, op morgen, *tydelyk*, „*door Gecommitteerde van haar Edele Groot Mog., te doen begroeten*,” met dien uitflag, dat de Prins, op den 30, aannam, de zaak, ten beste, by de overige Provincien te zullen voordraagen en, in persoon, ter Generaliteit te verschynen; zo als hy, werkelyk, den 1 van Wynmaand deedt, zonder dat, egter, de zes Gewesten tot een eindelyk besluit te brengen waren, of dat zekere nadere voorflag, door den Prinse, ten dien einde, gedaan, den

Staa-

(l) Refol. van Holl. 22 Sept. 1650. bl. 289 en 290.

(m) Refol. van Holl. 23 Sept. 1650. bl. 292.

Staaten van Holland volkoomenlyk fmaakte (n).

Op deezen *eerften* van *Wynmaand*, fcheidde de Vergadering hunner Edele Groot Mogendheden, en kwam niet te rug, voor *den 9* van *Slagtmaand*, toen reeds de Prins overleden was. Men kan dus, uit de Refoluzien van Holland, niet verder nagaan, hoe lange zyne Hoogheid, na den laatstgezegden dag, nog in *den Haage* vertoefde; zo als ik dit ook, uit de Refolutien der algemeene Staaten, niet duidelyk heb kunnen opmaaken; te minder daar, in deeze laatften, niet gewaagd wordt van eenige bezending, ter affcheidneeming of verwelkomst, by zyner Hoogheids vertrek naar, of te rug keeren uit, Gelderland; zo als, anderfints, iets diergelyks, nopens de Perfonagien uit het huis van Nassau en, nog, onlangs, omtrend de Prinsesse Weduwe, (die zig, eenigen tyd, te Turnhout hadt opgehouden (o), te meermaalen gevonden wordt. 't Komt my (om dit, in 't voorbygaan, te zeggen) ook voor, dat dit, by WILLEM II, minder plaats hadt, dan voorheen. Zyn dikwyls op en neder reizen, of dat zyne Hoogheid op die Bezendingen misfchien niet zeer opgesteld was (p), kan 'er gelegenheid toe gegeven hebben.

Bl. 117. r. 7. „*Men weet, dat hy (de Prins) in den Haage geweest is, omtrend den tyd van 't veranderen der Regeeringe van Haarlem.*” Ik moet bekennen, dit te vergeefsch gezogt te hebben, in de plaats, hier, by onzen WAGEN:, aangehaald; fchoon ik de zaak niet ontken.

Bl. 117. r. 12. „*Den vyftienden van Herfstmaand,*

(n) Refol. van Holl. 29, en Sept. en 1 Oct. 1650. bl. 308, 311, 328 en 329.

(o) Refol. der Staaten General, 6 Oct. 1650.

(p) BAGMAGE, *Annal. des Provinces Unies*, T. 1. p. 172.

maand, na *welken tyd* d'ESTRADES *zyne* Hoogheid *nog, in* den Haage, *zou hebben* kunnen vinden." De zekerheid hier van kan, nader, blyken, uit het geen ik, op *bl. 113. r. 8. v. o.*, betoogd heb.

Bl. 118. r. 20. „ Benaauidheid, *door aanhoudende* koortfen *veroorzaakt.*" Na 't openen van 't ligchaam, vindt men de Long zeer zwart, gezwollen, ontstooken en omtooogen met zwart bloed; waar uit, *zyne* Geneesmeesteren, de benaauidheid en de koorts beiden oordeelden ontstaan te zyn (q).

Bl. 120. r. 11. v. o. „ Sommigen meenen, *dat het* Engelsch Huwelyk *hem* Staatzugtige gedagten *ingeboezemd* hadt." Schoon dit, op zig zelve, zeer wel zyn kan, begreep, egter, reeds, een kundig Staatsman van de voorgaande eeuw, dat 's Prinzen heerschzugt, in den grond, niet aan hem moest geweeten worden, maar veel eer aan bedorven Raadsluiden, die, al vroeg, door ongepaste vleiery, *zyne*, veel goeds belovende, jeugd en deugdzaame beginselen, eene verkeerde wending gaven, en hem, daar na, nog dankten over een bedryf, op eigen gezag, tegen de meening van de Staaten en tot 's Lands nadeel, ondernomen (r).

Bl. 125. r. 12. v. o. „ Terstond na 't overlyden, — *beriep* VAN GEND *de algemeene* Staaten." De Prins stierf, des avonds, omtrend negen uren, en 's nachts, omtrend elf uren, gaf de Heer VAN GEND hier van kennis aan de
al-

(q) AITZEMA, *Horst. Leeuw. bl. 97.*

(r) R. H. CHRLIUS, *de Libertat. publ. p. 73. et 74. in BURMANNI Analis Belg. T. 2. Vergel. Leeven en Bedryf van Willem III. in quarto, 1 D., bl. 5 en 6.*

algemeene Staaten (s). Hoe zeer zyne Hoogheid, reeds den 29 van Wynmaand, in den Haage was gekomen en, eerst den 6 van Slagumaand, overleedt, blykt my uit de Resolutien der Generaliteit niet, (by Holland kan 'er niets van blyken, want de Staaten van dat Gewest waren niet by een) dat hunne Hoogmogendheden in overweeging namen, laat staan beslooten, om den kranken Prinse te doen bezoeken, en, even min, dat zy eenige schikkingen hadden beraamd, om, by zyn over lyden, in 't werk gesteld te worden; gelyk men gezien heeft, dat dit, by 't affterven der twee laatste Stadhouderen, gedaan was (t). Doch de byzonder gunstige loop, die de ziekte, in 't begin, nam, de zorge, om, door een staatelyk Bezoek, zyne Hoogheid niet in vermoeden te brengen, dat 'er eenig gevaar was en, eindelyk, het schielyk en onverwagt overlyden, schynen my de voornaamste redenen hier van geweest te zyn (u). Na 's Vorsten dood, wierdt, door eene plechtige Bezending, zo wegens Holland, als de algemeene Staaten, gekleed in lange rouwmantels, even als na doode der voorige Stadhouderen, den rouw beklaagd aan de Koninglyke Prinsesse, de Prinsesse Weduwe en de Koninginne van Bohemen (v).

Bl. 127. r. 15. „*De Staaten van Holland, die, terstond na 't overlyden van zyne Hoogheid, gewoonlyk vergaderd waren.*” Men neeme dit *terstond* niet letterlyk op. De Gekommitteer-

(s) Resol. der Staaten Generaal, 6 Nov. 1650.

(t) Zie myne Aanmerk. II *Stuk*, bl. 1 en II *Stuk*, bl. 103. op WAGEN. II *D. bl. 3. reg. 1.* en *bl. 435. reg. 12. van 'ond.*

(u) ALTZEMA, *Herf. Leeuw*, bl. 97.

(v) Resol. Holl. 10, 11, 12 Nov. 1650. *bl. 328, 330 en 332.*

teerde Raaden gaaven, nog denzelven avond, of nagt, van 't overlyden, hier van kennis, by Brieven, aan de Steden, en beschreeven, teffens, ten aanzien deezer gewigtige zaake, de Vergadering naar den Haage (w). Zy wierdt, egter, niet voor den 9., geopend; toen wel de meeste Leden aangekoomen, maar Hoorn, Enkhuizen en Medemblik nog afweezig waren (x).

Bl. 128. r. 3. „*Ik vind, dat DE WITT (Burgemeester van Dordrecht) — de eerste dagvaart na 's Prinses overlyden — heeft bygewoond*”. 't Blykt my, dat ook Mr. *Kornelis de Witt*, Zoon des Burgemeesters en, naderhand, Raadpensionaris van Holland, op deeze dagvaart, voor 't eerst, verscheen en, als Pensionaris van Dordrecht, beëdigd werdt (y).

Bl. 130. r. 4. v. o. „*Eenen Zoon, — WILLEM HENRIK genoemd.*” De Koninglyke Prinses, in hem, den naam van haaren Vader, met dien van haaren Gemaal, wenschende te doen herleeven, hadt liefst gezien, dat, aan het Kind, de naam van KAREL WILLEM was gegeven geworden; doch de Prinses Weduwe, niet minder gesteld op de gedagtenis van haaren afgestorven Egtgenoot, FREDRIK HENRIK, drong hier op zo sterk, dat zy, (die, thans, in onmin was met haare Schoondogter) volgens gelyktydige Schryvers, zou gezegd hebben, „*wil men hem KAREL noemen, so zal ik niet mede, ten doope gaan*” (z). Voor

(w) Resol. Vroedsch. Goud. 7 Nov. 1650. bl. 21. Van dezen brief van aanschryving vinde ik, in de gedrukte, maar niet volledige, Resolutien van Holland, niet gewaagd. De Schryvers, egter, spreken 'er van, zie AITZEMA, *Herf. Laeuw*, bl. 99.

(x) Resol. van Holl. 9 en 10 Nov. 1650. bl. 328 en 329.

(y) Resol. van Holl. 9 Nov. 1650. bl. 329.

(z) AITZEMA, *Herf. Laeuw*, bl. 338. WICQUEF, *Hist. des Prov.* Un. T. I. Nov. 4. t. 217 et 218.

Voor 't overige, waren; zo wel de Staaten van Holland, als de algemeene, Getuigen by den doop des jongen Prinse; hoe zeer men, hier nopens, in beide de Vergaderingen, niet; terstond; even eens gedacht hadt; zo als ik, egter, zie, dat een goed Schryver vermeend heeft (a). De meerderheid, naamlyk, der algemeene Staaten toonde zig, op de eerste tyding van 's Vorsten geboorte, geneigd, om, op den volgenden dag, het Gevaderschap, wegens hunne Hoogmogendheden, aanbieden en, teffens, de begroetinge *; over deze gebeurtenis, ten Hove af te leggen; maar de Hollandsche Leden hielden 't besluit op, ten einde 'er, alvorens, 't goedvinden hunner Meesteren op in te neemen, en dezen gelasteden, straks, hunnen Afgevaardigden, ter Generaliteit voor te draagen, hoe het begroeten hun nog te vroegtydig * toefcheen, uit hoofde der zwakheid van de Kraamvrouwe; waarom zy best oordeelden; dat de Algemeene Staaten zouden doen spreken met den Heere van HEENVLIET, of met *Mylady STANHOPE*, (die de bedieningen van Hofmeester en eerste Staatsvrouwe, by haare Koninglyke Hoogheid, waarnamen) en aan dezelve te kennen geeven, dat hunne Hoogmogendheden (b), met genoegen, de tyding van 's Prinsens geboorte hadden ontvangen en, terstond, door eene aanzienlyke Bezending, de Prinsesse zouden hebben doen begroeten,

* *congratulatione.** *prædicta.*

wa-

(a) Wicquff. *Hist. des Prov. Un. T. 1. lib. 4. f. 218.*(b) In de Resolut. van Holl. 15 Nov. 1650. bl. 336, staat: „*door Edels Groot Mog.*“ maar, daar dit Besluit een *provisieel* *Adels* voor de Afgevaardigden van *Holland*, om ter Generaliteit in te brengen, behelsde en, in het zelve, naderhand, wordt overwoogen; wat, wegens hun *Edels Groot Mog.*, in deze omstandigheid van zaken, zou dienen te worden gedaan, meen ik, dat 'er gelezen moet worden, als, hier boven, in den Tekst,

waren zy, door de bewustheid haarer zwakte, hier van niet weêrhouden geworden; waarom zy, voor eerst, verzogten onderrigt te worden van haaren toestand, en van den tyd, dien men oordeelde, tot de begroeting en verdere pligtpleegingen, bekwaamst te zullen zyn.

De Vergadering van Holland (die ook, voor zig zelve, even zulk eene boodschap aan den Heere van *Heenvliet* doen liet, waar van hy aannam, zig te zullen kwytten) handelde, (als straks blyken zal) in diervoege, om dat zy niet wist, of het aannemen van het Gevaderschap, by de Steden, daar de geest zeer veranderd was, al of niet, vlotten zoude? Hierom dan, vermeidde zy, zeer omzigtiglyk, den wil hunner Last-geveren voor uit te loopen, en, ligtelyk begrypende, dat, zo men het begroeten konde nistellen, 'er ook, van zelve, tyd over bleef, om al het verdere nader te doen overweegen, roerde zy, in haar advis aan de Generaliteit, het stuk van den Doop niet eens aan, en stelde, in den haaren, „ tot „ complete Vergadering uit, wat, in deese „ constitutie van fuscken, diende te worden „ gedaen (c) ”.

Toen, egter, den volgenden dag, verslag gedaan wierdt, dat men, ter Generaliteit, „ ten „ beste niet was: opneemende de *difficulteyt* „ van hun Edel Groot Mogende, op de *congratulation;*” begrypende men, naámlyk, aldaar, dat, ten minste, de Prinsesse Weduwe diende te worden begroet; stondt Holland toe, dat dit laatste, wegens hunne Hoogmogendheden, vermogt te geschieden; doch, nu meêr uitkomende, voeg-

(c) Resol. van Hall: 15 Nov. 1650. *Ni.* 336.

voegde dit Gewest 'er by; „behoudens dat,
„in het doen van de opgemeete *congratulasie*,
„geen mentis, *voor als nog*, sal werden ge-
„maecht van den Doop van welgemelden
„jongen Prince (d)“.

Met dat al, nam de zaak een' gunstigen keer.
De geest der tyden, hoe zeer verandard, leidde,
eager, de Leden der Hollandfche Regeering, ter
aanwending van alles, wat strekken konde tot
onderlinge eensgezindheid met de Bondgenooten;
en, daar dit, wederkeerig, ook by de laarstgezeg-
den, plaats hadt, konde het niet misfen, of men
kwam, eindelyk, by één. 't Sproot zelve, zo ik
my niet bedriege, uit die, daaglyks aangroeiende,
overtuiging van het nut der eensgezindheid, dat
men, zelfs ter Generaliteit; alwaar men zig, nu,
tot eene eenvoudige begroetinge aan de Prinsesse
Weduwe, bepaald hadt; tot geen eindelyk besluit,
in-deezen, kwam, dan, na reeds Holland het zyne
werkftellig gemaakt hadt (e). Immers, ik zie,
dat, reeds op den 16 van Wintermaand deezes jaars
1650; volgens eene Resolutie van den 13 en 15
bevoorens; de Raadpenfionaris CATS, in Holland,
verslag deedt, van het afleggen der gelukgroete*, <sup>congratula-
tie.</sup> aan de Koninglyke Prinsesse, met aanbiedinge,
„van wegen haer Edel Groot Mog:, om als
„Getuygen te staen, over den Christelyken
„doop van den jongen Prince van Orange;“
terwyl die aanbiedinge, by hunne Hoogmogend-
heden, eerst op den 11 van Louwmaand des
volgenden jaars 1651, wierdt vastgesteld en,
kort daar op, haar beslag kreeg (f).

Toen

(d) Refel. van Heil. 16 Nov. 1650. N. 337 en 318.

(e) Refel. der Staat. Generaal. 17 Nov. 1650.

(f) Refel. der Staat. Generaal. 14 en 15 Dec. 1650, en 11

Toen de Vergadering van Holland ten Hove kwam, en de Koninglyke Vorstin, in haar Ledikant over einde zittende, verstondt, dat alle de Leden tegenwoordig waren, verzogt zy dezelven, zig te dekken en, na de gedaane aanbieding, dankelyk, te hebben aangenomen, voegde zy 'er, in de Fransche taale, hoofdzaaklyk en in navolging van Prinse FREDRIK HENRIK, by, „ dat de Staaten, by haer, verzogt en gebeden „ werden, niet alleenlyk *Gevaders*, maer zelfs „ *Vaders* van den jonge Prince, té willen wezen, „ ende te willen continueeren de goede gene- „ gentheydt, die dezelven aen het Huis altyt had- „ den getoont, ende dat zy, van haer syde, haer „ stellen zoude in *devoiren*, omme, door „ goede opvoedinge, hoochgedachte Prins be- „ quaem te maecken tot continuatie van de „ diensten, die deszelfs Voorouders aen den „ Staet hadden bewezen (g).” De Staaten van Holland lagen, daar na, gelyke pligtpleeging, by de Prinsesse Weduwe, af; en deeze Vorstin, zonder twyffel bewust, dat haare aanbeveeling tot het Stadhouder en Kapitein Generaalschap geen nut hadt gedaan, (zo als onze WAGEN: „ aanstonds, zal zeggen) maakte, by haar antwoord, van deeze zaaken geen gewag, maar, na gedaane dankzegging, verzogt zy, „ met beweechlyke „ woorden, dat haer Edele Groot Mogende haer „ de behulpfame handt wilden bieden, ten einde „ de goederen van het sterfhuis van den Prinse „ van Orange, haer Soon, hoochloffelycker „ memorie, wel mochte werden geconserveert, „ ende

Jan. 1651. *Popez aussi WICQUEF. Preuves*, T. I, f. 802. Refol. Staat. van Holl. 13, 15 en 16 Dec. 1650. *bl.* 378, 383 en 384. en 10 en 13 Jan. 1651. *N.* 11, 13 en 18.

(g) Refol. van Holl. 13 en 16 Dec. 1650. *N.* 378 en 384.

„onde ten meesten nutte geadministreert (h).” Dan dit raakte de Voogdyschap, van welke onze treflyke Schryver nader spreken zal (i). De algemeene Staaten gaven, sedert, by het staan over den doop, den jongen Prins eene jaarlyksche lysfrent van agt-, die van Holland van vyf-duizend guldens; ook gaven Delft, Leiden en Amsterdam; die 't Gevaderschap byzonderlyk hadden aangenomen; elk eene jaarrente; en de Provincie van Zeeland twintig duizend guldens ééns (k).

Bl. 132. r. 5. v. o. „*De Staaten beslooten — op den agtsten van Wintermaand, dat alle Steden en Plaatsen.*” enz. Reeds op den vyf en twintigsten der afgeloopen' Slagtmaand, hadden die van den Haage, by hande van derzelve Bailliu, de benoeming van een dubbeltal aan de Staaten van Holland doen overleeveren; waar uit ook, door déezen, de keuze van Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschappen, gedaan wierdt (l).

Bl. 137. r. 18. „*Oproer te Dordrecht.*” 't Vuur van tweespalt was, aldaar, ten jaare 1647, wel voor een tyd gedooft (m), maar geensints uitgebluscht. Toen Prins WILLEM de II, ten jaare 1650, te Dordrecht was; oordeelde men reeds, „dat onder de Burgery „verdeeling was; dat de Mannen van agten „oneenig waren met de Wethouderschap, en „dat

(h) Resol. van Holl. 16 Dec. 1650. bl. 384.

(i) WAGN. Vaderl. Hist. 12 D. bl. 138. en volg.

(k) AITZEMA, *Merfelds Leven*, bl. 338. en, met eenig verschil, nopens de Steden, WICQUEW. *Hist. des Prov. Unies T. 2. Liv. 4. f. 218.* WAGN. Beschryv. van Amsterdam, 5 St. bl. 150. V. D. CAPELLEN, *J. c. 2 D. bl. 340.*

(l) Resol. van Holl. 25 Nov. 1650. bl. 350 en 351.

(m) WAGN. Vaderl. Hist. 11 D. bl. 443 en 444.

„dat, buiten dien, een deel der Leden van den Oudraad, op sommigen hunner mede, Raaden minnoegd zynde, de Burgers, by den eersten wenk, zig tegen de Regenten, zouden stellen (n).” Dit verschil, byzonderlyk, van sommigen der voornaamste Regeerings Leden onder den anderen, 't welk, sedert een' geruimen tyd, zeer diepe wortelen geschooten hadt, wordt, door een' kundig' Man, niet onwaarschynlyk, als de voornaamste oorzaak gehouden der gedunnige partyfchappen, die Dordrecht, sedert lange, scheurden en, na 's Prinzen dood, met nieuwe kragt, uitbraken; Doch nu, door tuschenkomst der Staaten en van den Hove van Holland, weder, voor eene wyle tyds, gestild wierden (o).

Bl. 149. r. 18. „*Dat aan éen persoon, uit een der oude adelyke Geslagten, de naam van eersten Edele plagt gegeven te worden.*” Vergelyk hier mede, en mopens het geen, verder, van den *eersten Edele* hier gezegd wordt, het aangereekende; in deeze *Aanmerk.*, 8 St. bl. 91 tot 102. op WAGEN. 8 D. bl. 455, r. 9. en bl. 461. r. 19.

Bl. 151. 8. v. o. „*De Staaten van Zeeland hadden, reeds voor 't einde van het jaar 1650, Afgevaardigden gezonden naar den Haage.*” Zy, ten getale van agtien tot twintig perfoonten, waren, aldaar, reeds op den 14 van Wintërmaand, aangekoomen en, twee dagen daar aan, plegtig verwelkomd en ter Vergadering van Holland ingeleid. De afzonderlyke handelingen, welken men met hun aanging, wierden gehou-

den

(n) VAN DER CAPPELEN, I. 2. 2 D. H. 284.

(o) VAN DE WALE, Privilegien van Dordr. 8 afdeel. bl. 1745;

den in de nieuwe Vertrekkamer van den Hove van Holland, alzo de gewoone Vergaderplaats der Staaten van Holland; die, toen, nog niet verbouwd was; daartoe te klein gerekend werd (p).

Bl. 153. r. 10. „*De Afgevaardigden* der andere Gewesten, *midlerwyl* —, *in den Haage gekomen zynde.*” Die van Gelderland en Utrecht bevonden zig, reeds den 19 van Wintermaand, in den Haage (q); doch Vriesland, met Stad en Lande, verscheenen eerst den 13 van Louwmaand des jaars 1651 (r); terwyl Overysfel de zaak, in 't eerst, aan haare gewoone Afgevaardigden ter Generaliteit wilde toevertrouwen, doch, eindelyk, maar vry laat, eenige buitengewoonen zondt (s). My is niet voorgekoomen, dat Holland, met de drie laatste Gewesten, in eenigen voorloopigen handel, zig, afzonderlyk, inliet; maar, met *Gelderland* en *Utrecht*, hadt dit plaats; wordende de byeenkomsten met de Gelderschen, die zeer sterk in getal waren, gehouden in de Zaal der Huizinge van eenen *Gerrit Maas*, welke, door de algemeene Staaten, andersints, tot gewoon verblyf der vreemde Gezanten gebruikt wierdt (t). Die van Holland, hunne gedagten, op verzoek van Gelderland, openende, begrepen, dat de onderhouding der *hervormde Leer*, volgens het Synode van Dordrecht van den jaare 1618 en 1619, en volgens de Unie van den jaare 1579, als vaststaande

pun-

(p) Resol. van Holl. 14, 16, 17 Dec. 1650. bl. 384, 385, 386, 384 en 386.

(q) Resol. van Holl. 19 Dec. 1650. bl. 386.

(r) Resol. van Holl. 13 Jan. 1651. bl. 16 en 18.

(s) VAN DER CAPELLEN, T. 2. Tom. 2. bl. 341 en 342. en ARZEMA, *Hist. Leuw.* bl. 127.

(t) Resol. van Holl. 29 Dec. 1650. bl. 421. V. d. CAPELLEN, T. 2. bl. 335.

punten, moesten worden beschouwd, doch dat het meeste bedenken zoude vallen, op 't punt der *Militie*, aan welkers hoofd wylen de Prins van Orange geweest was; ten welken opzigte, zy zig, tegen het *Kapitein-Generaalschap*, op soortgelijke gronden, verklaarden, als op welken onze treflyke WAGEN. heeft aangeteekend, dat zy zig, aan Zeeland, nopens het *Stadhouderschap*, (waarop dit laatste Gewest, met Gelderland, aangedrongen hadt) hadden uitgelaaten (*u*). Eenigen uit de Steden, en de jongste Ridderen der Kwartieren van Niemegen en Veluwe, (die zig, al vroeg, by de Steden hadden gevoegd en, door den Heere van Aartsbergen, gezegd worden, tot de bezending naar Holland, met voorbygang van anderen, gekooren geweest te zyn) hielden 't meest naar dit gevoelen, en oordeelden, dat men, thans in 't geheel niet en, by vervolg van tyd, niet dan in oorlog of onvermydelyken nood, en dan nog op eene te maaken *Instructie* en met eenpaarigheid van stemmen, tot de aanstelling van eenen Kapitein-Generaal moest overgaan; doch de andere Leden der Ridderschap, met naame ook 't Kwartier van Zutphen, verzetteden zig hier tegen en begreepen, dat het niet aanstellen van zodanigen Krygsopperhoofd, voor hunne Provintie en voor de gerustheid hunner grenzen, zeer nadeelig zyn zou, en dat hy, overeenkomstig het 9 Art. der Unie, by de meeste stemmen, konde verkooren worden. Men kwam ook, op dit punt, onder de Gelderschen, tot geen eenpaarig besluit, hoe zeer men, meer dan eens, met den anderen sprak, en 't gevoelen der Kwartieren van Niemegen en der Veluwe, als dat

(u) Zie WAGEN. alhier, 24, 152.

dat der meerderheid, sedert, doorging en dus, als de gedagten der geheele Provincie, ter groote Staatsvergadering wierdt voorgedraagen (v). Voorts hadden, in Gelderland, van 't begin af, 't Hof en veelen der oudste Regenten ongaarne gezien, ja hielden tegen hunne privilegien aan te loopen, dat 'er eene algemeene Staatsvergadering, buiten hun Gewest, belegd wierdt, die zy, liever, binnen het zelve hadden zien overbrengen (w). Die van Zutphen hadden zelfs hunne Afgevaardigden in geene andere hoedanigheid afgezonden, dan van *Gekommitteerden uit de Ridderfchap en Steden*, schoon die van Niemegen en de Veluwe Staatsgewyze verscheenen (x). Met die van Utrecht, tradt men, eerst den 6 van Louwmaand des volgenden jaars, in afzonderlyke handeling, en wel, schoon op een ander uur, ter zelve plaatse, daar men met Zeeland byeen kwam (y). Ik weet niet, wat Holland, aldaar, voorstelde en met welk gevolg; doch, denkelyk, zal het voorstel niet veel van dat geen, 't welk aan Gelderland gedaan was, verschild hebben. Zeeland hadt gaarne gezien, dat men aan de andere Gewesten geene voorloopige opening van zaaken hadt gegeven, en duidde dit zelfs, in 't eerst, aan die van Holland ten kwaade, maar het wierdt, door deezem, wel rasch, ter neder gezet (z).

BL. 153. r. 15. „*De groote Zaal van 't Hof — met Vendels — gestoffeerd.*” Schoon 'er

(v) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 342 en 343.

(w) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 333—341.

(x) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 333 en 344.

(y) Resol. van Holl. 5 Jan. 1650. bl. 8.

(z) Resol. van Holl. 18 Jan. 1651. bl. 24.

'er, voor dien tyd; reeds veele deezer overwin-
nings-teekenen, in den Slag by Nieupoort be-
vogten, ter gemelde plaats, hongen, wierden,
egter, op last der Staaten, thans „ verscheyde
„ Vaendelen, Wimpelen, Vlaggen, Cornetten en
„ Banieren, by de voorgaende, uyt de Magazynen
„ bygebragt en ” (aldaer) „ opgehangen (a).”

Bl. 153. r. 7. v. o. „ Uitvoerige rede.” Zy
was, bevoorens, nog uitvoeriger geweest; maar,
by de Staaten van Holland, dikwyls herzien en
verkort (b).

Bl. 159. r. 6. „ *Deze gemaatigheid hadt
sommigen doen vermoeden en gelooven, dat men
’t, in Holland, niet ernstig meende met den
Godsdienst.*” Men wreef dit Gewest zelsaan, als
of het te groote oogluiking pleegde, „ ten aen-
„ sien van de vermetele stoutheydt der Pansge-
„ finden;” waarop hunne Edele Grootmogend-
heden den Raadpensionaris CATS gelastten, het
tegenderd van dien, met alle kragt, ter groote
Vergadering, te vertoonen en dien kwaaden
indruk wegteneemen, door, byzonderlyk, aan
te wyzen, wat 'er gedaan was, ten opzigte van
den Drost en Wethouderschap van Zevenbergen,
op den Zydwind, in 't Noorderkwartier, en te
Zevenhoven, in 't Zuiderkwartier (c). Op de
eerste deezer drie plaatsen, hadden de Staaten
den Priester, die geoordeeld wierd veel oneenig-
heid te verwekken, van zynen dienst ontzet,
de kerkelyke sieradiën doen wegneemen en
hervormde, in plaats van Roomschegezinde,
Wet-

(a) Resol. van Holl. 9 Jan. 1651. N. 11, *ARTZEMA, Hoff.
Leven*, N. 128.

(b) Resol. van Holl. 14, 14 en 18 Jan. 1651. N. 17, 18,
19 en 25.

(c) Resol. van Holl. 24 Jan. 1650. N. 34 en 35.

Wethouderen aangesield, met aanschryving aan den Hertog van Aanschor, als Heer der plaats, om den Ruwaard, Sekretaris en Stadhouder, diër leere toegedaan, en die hy regt had aantestellen, van hunne bediening te ontzetten, of dat men 't hier, andersints, zelve doen zoude. De Hertog verschoonde zig, met betuiging, dat die luiden gematigd * en vreedzaam ^{* moderant.} waren; zonder dat ik durve bepalen, of de Staaten dit, sedert, doorzetterden (d). In de Buurt *Zydwinde*, gelegen in den Banne van *Nieuwderp* of, naar den daaglyksehen uitspraak, *Nierap*, ruim drie uren van Alkmaar, was, op den 23 van Oogstmaand des jaars 1649, een ooploop van wel drie duizend Roomschen geweer was, die gezegd wierden de hervormde Regering smandelyk te hebben toegeroepen, en zig tegen 't Geregt verset, waar op Gekommitteerde Raaden van het Noorderkwartier, door Hen Edele Groommogendheden, waren gelaat, hiertegen ten kragtigste te voornien, en zyne Hoogheid gemagtigd, om han, indeezen, met de sterke hand, by te staan (e); zo als ook, verder, de oproerige beweegingen te *Zaandhoven* vertrouwd waren aan 't onderzoek van 't Hof van Holland, 't geen de schuldigen straffen moest (f). Men begreep, sedert, dat ook, op sommige deezel plaatsen, de Kapellen, tot den grond toe moesten worden geslegt, maar men kwam, eger, overal, tot zodanige strengheid niet, schoon de Be-

(d) Resol. van Holl. 2 en 22 Dec. 1648. *N.* 407 en 450. 20 Maart en 22 April 1649. *N.* 78 en 99.

(e) Resol. van Holl. 22, 29, 30 Sept. 3 en 15 Dec. 1749. *N.* 271, 283, 285, 337 en 352.

(f) Resol. van Holl. 29 Sept. 1650, *N.* 283, en 19 Jan. 1650. *N.* 20.

devaarten, te Heiló en elders, nu en dan, gestoord, en de oude Plakaaten tegen de Pauzegezinden, byzonderlyk op aandrang der Synode van Zuid- en Noordholland, meér dan eens, vernieuwd wierden; waar omtrend, evenwel, de Staaten van Holland, in de *forme*, van de Algemeene Staaten verschild hadden (g). Zeker Priester, *Robyn* genaamd, hadt, reeds in den jaare 1746, het Zootje van den Heere ARENT VAN WASSENAAR, Heere van Duvenvoorde, buiten weeten en tegen dank van den Vader, gedoopt, die 'er, terstond, aan Hun Edel Grootmogendheden zyn beklag over deedt, waar op de Fiskaal van den Hove was gelast geworden, den Geestlyken aan te houden; 't geen hem eger mislukte (h). Zulke en voortgelyke daadlykheden, schoon voor 't sluiten der Múnstersche vrede gebeurd, lagen nog versch in 't geheugen, en hadden de gemoederen veel hervormde Landzaaten, in deeze en andere Provintien, meér en meér vervreemd van de Roomschegezinden, welker bloed, andersints, met het hunne, voor 's Lands vryheid gestroomd hadt. Ook waren, hier uit, mischien, nadeeliger gevolgen te dugten geweest, indien niet de werkzaam, maar gemaatigde en van alle geloofsdwang vervreemde, denk- en handelwyze, die de verrigtingen, byzonder der Staaten van Holland, (overeenkomstig den geest der Unie, tot behoudenis en bevordering van het geheele Volk, en des Koophandels (i)), ook in

(g) Refol. van Holl. 11 Dec. 1646. bl. 243. 24 Sept. 1648. bl. 323. 9 Maart, 1 Mei, 20 July, 23 Sept., 30 Sept. 1649. bl. 47, 108, 190, 274 en 285. Vergel. WAGEN. Vaderl. Hist. 22. D. bl. 20.

(h) Refol. van Holl. 9 en 12 Nov. 1647. bl. 189 en 190.

(i) WAGEN., Vaderl. Hist. 12 D. bl. 173—176.

in hunne strafwetten, gewoon was te verzellen, een gelukkiger' keer aan de zaken gegeven hadt.

Hoe zeer men zig, voor 't overige, voornaamlyk ook met medewerking van Holland, by deezen Staat, toelag op de uitbreiding der Christelyke en hervormde Leer, kan, onder anderen, daar uit blyken, dat hunne Hoogmogendheden, reeds eenigen tyd geleden, onder opzigt van eenige Hoogleeraaren, niet alleen het *nieuwe Testament*, uit de oude, in de hedendaagsche, Grieksche taale, door een' kundigen Griek, met naame *Maximus*, van *Calliopolis*, (k) hadden doen vertolken, maar ook, eenigen tyd daar na, onze hervormde *Geloofsbelydenis*, *Catechismus* en *Liturgie*, in de laatstgemelde taal, doen overbrengen, door den Archimandriet *Hierotheus*, van *Cephalonie*; wiens naam ik, te meerder, aanteekene, om dat ik niet zie, dat de Schryvers van hem gewaagen. De Uitgaave van het nieuwe Testament wierdt, in den jaare 1638, te Geneve, op last en kosten van den Staat, vervaardigd, eenige afdrukselen daar van naar verscheiden Landen, daar zig Grieksche Christenen ophielden, ten geschenke gezonden (l), voor 't overige, naar Constantinopolen overgebracht en, onder bewaaring van der Staaten Gezant aldaar, gesteld, om 'er, ten bekwaamen tyde, gebruik van te maaken. Hier toe deedt zig, eerlang, gelegenheid op. *Hierotheus*, naamlyk, van wien ik reeds gewaagde, uit Engeland; daar hy zig, na zyn vertrek van hier, eene pooze hadt opgehouden; de reize

We-

(k) VOORN, *Catal. libror. rar.* p. m. 662. & 663. conf. LE LONG, *Biblioth. Select.* p. 53 & RUMPIUS, in *Commentariis ad Libros N. T.* p. 367.

(l) Resol. der Staat. Gener., 22 Febr. 1646.

weder naar zyn Vaderland zullende aanneemen, hadt aan de Profesoren in de Godgeleerdheid te Leiden verzogt, den algemeenen Staaten voorredraagen, hoe hy, ondanks alle gevaar, 't welk hem, by de Turksche Regeering, mogt overkoomen, en waar omtrend hy zig aan 't Opperwezen beval, willig en bereid was, de beide bovengemelde overzettingen, daar het hunne Hoogmogendheden goedvonden, in het Oosten, uit te deelen. De Profesoren kweeten zig van dit verzoek, en kunne Hoogmogendheden schreeven, hier op, den gezegden Hoogleeraaren aan, dat men de helft der Afdrukfelen van de overgezette Geloofsbelydenis *enz.*, die, ten jaare 1648, op kosten mede van den Lande, was uitgekoomen (*m*), hem zoude toezenden, om met zig naar Constantinopolen te neemen; gelastende, verder, hunnen Gezant aan het Turksche Hof, om, aan *Hierosheus*, by zyne aankomst in die Stad, ook de helft der, daar berustende, drukken van het Nieuwe Testament in handen te stellen, ten einde dezelve Boeken, aldaar, uit te deelen, „vooreerst, aan den Patriarch en, voorts, aan „andere Leeraaren en Voorstanders der Christelyke Gemeente in die Quartieren; op vertrouwen, dat hy hem, daerin, als in de offre „van soo een heerlick ende heylich geschenk, „met behoorlicke voorzichtigheyt ende getrouwicheyt, zon quytten (*n*).” My is onbewust, of *Hierosheus*; van wiens eerlykheid ik, el.

(*m*) Te Leiden, in Quarto. *Vld: J. C. KORTEN, Catalogische Bijl. der Grefarm. Kerke*, bl. 286. Die overzetting, (van welke een Afdruk is in Scads Bibliotheek te Gonda) is, thans, ten uiterste zeldzaam en by veele kundige Luiden niet gezien. Vergel. TE WATER, *Tweede Eeuwigtyde der Geloofsbelydenen* bl. 164.

(*n*) Resol. der Staat. Gener. 3 April en 14 Mei 1649.

elders, egter, een gunstig verflag der Profesforen, in de Resolutien der algemeene Staaten, gevonden hebbe; dit ter uitvoer heeft gebragt. De gezegde overzetting van 't Nieuwe Testament in hedendaagsch Grieksch, wierdt, ten jaare 1703, te Londen, onder opzigt van den Griekschen Priester, *Serapheimus Arien*, van *Mirylene*, herdrukt; doch deeze druk, in het, daarop volgend, jaar, na het uitspreken van den vloek, binnen het Patriarchaale Paleis, te Constantinopolen, verbrand; mischien, om deszelfs onnauwkeurigheid: immers, ik vinde geene andere reden, en *Cyrillus (o)*, Patriarch van Constantinopolen, hadt zelfs eene aanpryzende Voorreden by de eerste uitgaave gevoegd (*p*).

Bl. 160. r. 5. v. o. „*Zynde 'er geen*en gewoonlyken Regter *erkent van Gewesten, die ieder op zig zelveu beftonden.*” Dit is zo; maar, daar deeze waarheid ook den Bondgenooten, ten jaare 1579, bekend was, kunnen zy ook niet wel, zo ik meene, veronderfeld worden, aan *zadanigen* Regter te hebben gedagt. Om, ondertuschen, van dit *eerfte* Artikel der Unie, 't geen verschillend is opgevat, iets meer te zeggen, behoort men het zelve in te zien. Het luidt, letterlyk, dus, in de uit-

(o) Vooruit *Catal. Libr. rarior.* p. m. 662 & 663; die, egter, *Serapheimus*, mede voor één' der Overzetters van de eerste uitgave, d. i. van 1638, opgeeft, schoon die uitgave zelve, (van welke ik mede een afdrukfel in de Stads Boekery van Gouda vinde.) en *Berjeaus*, by hem aangehaald, (*Arcana Biblioth. Dredani*, p. m. 91 & 92) duidlyk genoeg toonen, dat hy 'er geene hand in gehad heeft. De tweede uitgave dan, dat is van 1703, heeft *Serapheimus* vervaardigd; doch zou, volgens *Helladius*, dat minder nauwkeurig zyn. Ook vinde ik by *Berjeaus*, dat *Anastafius Bibladi*, van *Macedonie*, te *Melle*, eene derde uitgave, ten jaare 1710, te voorfchyn bragt.

(p) Dit blykt my uit het Boek zelve, op de Goudsche Bibliothek.

uitmuntende uitgave, die, voor eenige jaaren, op last van den Raade van Staate, gedaan wierdt: „ dat die questie, die enyge van „ voorz. *Prouincien, Leden ofte Steden van desz Unie wese*nde, met den anderen hebben ofte naemaels souden moegen crygen, „ nopende haerl. particulier en spetiael privilege, „ gien, vryheyd — en anderen haerluyd gerechticheyden, — dat dselve by *ordinaris Justicie*, „ Arbiters, oft minlick accort beslicht sullen worden.”

Indien, *voor eerst*; in de woorden: „ *Provincien, Leden ofte Steden van desz Unie wese*nde,” de zinsneden * moeten blijven, gelyk zy hier staan; en dus slegts één, agter *Prouincien*, en één, agter *wese*nde; is, zekerlyk, de Tekst duister. Van hier ook, dat een beroemd Man (q) (en; naar 't schynt, onze WAG, met hem), de woorden *Leden ofte Steden*, voor eene nadere verklaringe van 't woord *Prouincien* aanzien, vermeende, dat, hier, alleenlyk van geschillen, tuschen *Provincien en Provincien*, gesproken wierdt; terwyl een ander kundig Man (r), zeer wel gevoelende, dat „ een Gewest een „ Lid van de Unie was; maar, dat het tegen „ zeglyk was, *dat ééne Provincie één Stad zou wezen*,” begreep, dat men, hier, zag op geschillen, „ tuschen eenige *Leden of Steden van eene Provincie, welken tot de Unie behoorden*.”

't Komt my, egter, voor, dat, indien men ééne zinsnede *, agter 't woord *Prouincien*, ééne, agter *Leden*, ééne, agter *Steden*, en ééne, agter *wese*nde; plaatse, en, dierhalven, leeze „ *Provincien, Leden, ofte Steden, van desz Unie wese*nde,” de tekst klaar

(q) BYNKERSHOEK, *Quaest. jur. publ. Lib. 2. Cap. 24.*

(r) PAULUS, *Verklaar. der Unie*, 2 D. bl. 274.

klaar is en, ongewoongen, aanduidt, dat, alhier, in 't gemeen, gesproken wordt van allen, 't zy *Provincien*, 't zy *Leden*; 't zy *Steden*; welken *tót de Unie behoorden*; of, zo als wy, nog heden; zouden zeggen; *van de Unie waren*.

Ik beken, dat men, in dit geval, verandering moet maaken, ten opzichte der zinsneden, zo in het gedrukte, (met zyn oorspronglyk Handschrift, voor my vergeleeken en overeenkomstig) Exemplaar van den Raade van Staate, als in eenige anderen, reeds zeer oude, Afdrukken deezer Unie. Maar; behalven dat men, in 't algemeen; weet, hoe weinigen kommer men, oudtyds, in het plaatsen der zinsneden hadt (s), heeft dit ook, byzonderlyk, hier plaats; wyl het zeker is, dat de bovengemelde Tekst is genomen uit het 1 Artikel van het voorloopig * Verbond van den 6 van Win-
* proviſi-
neel Trad-
taet.
ter maanddes jaars 1578, endat, egter, aldaar, de bedoelde woorden, in dit zelfde Exemplaar van den Raade van Staate (t), en in het, ook ten deeze, voor my, naargezien, oorspronglyk Handschrift, zonder eenige zinsnedé, dus gelezen wordt, „*Provincien Leden ofte Steden* „*van desz Unie wesende*” (u). Terwyl, in een ander Ontwerp van de Unie (v), de zinsneden omtrent even zo geplaatst worden, als ik dezelve, naar myn gevoelen, hier boven voorstelde.

Ten tweeden; dat de onderlinge geschillen van

(s) Ik dringe dit niet nader aan, om dat het bekend is aan allen, die ooit oude Schriften of Drukken behandeld hebben.

(t) Zie, aldaar, N°. 1.

(u) In het Exemplaar der Unie van den iaare 1579, Druk van den Raade van Staate, schryft men zo ook, Art. 2 en 5; schoon in een anderen zin; „*Provincien Steden ofte Leden van dien*” geheel zonder comma. Art. 4. „*Provincien, Steden en Leden van dien*” en Art. 10. „*Provincien, Steden, ofte Leden van dien*”.

(v) VAN DE SPIEGEL, Ontwerp der Unie. Art. 1, bl. 21. „*Provincien, Leden ofte Steden, van deser Unie wesende*”.

van die Provincien, Leden of Steden der Unie; over derzelver privilegien en andere regten, moettende beslegt worden, by „*ordinaris Justitie*, „*Arbiters*, of minlyk Verdrag;” men, hier, de woorden, „*by ordinaris Justitie*,” niet anders dient te verstaan dan, by *gewoone Regtspleeginge*, naar *gewoone Regten*, of ook, voor eenen *gewoonlyken Regter*; niet, in dien zin, als of men, hier, 't oog hadt op eenen *bepaalden vastgestelden Regter der verschildende Gewesten*, (aan wien nooit, dat ik weete, gedacht is, zo als zelfs 't woord *Regter*, hier, in den Tekst der Unie, niet gespeld wordt) maar, in deezer voege, dat, in dien tekst onbepaald blyvende, voor welken Regtbank men de zaak der Bondverwanten zoude moeten uitwyzen, dierhalven de keuze van dien aan hunne onderlinge schikking en goetvinden wierdt overgelaaten; 't zy zy, by voorbeeld, ten deezen opzigte, aan één' der Geregthoven, of aan den Scheepensbank van eene der aanzienlykste Steden; (als welke beide Kollegien uit *gewoone Regters*, niet der *Staten*, maar der *Ingezetenen*, waren t'saamen-gesteld) goedyonden zig te onderwerpen.

Wanneer men dit gedeelte van het eerste Artikel, in deezer voege, opvat, meen ik, dat het, zeer wel, kon ter uitvoer gebragt worden; waar in, andersints, onze treflyke Schryver en de groote Mannen, die hy volgt, of, naderhand, met hem, hier in, eens zyn geworden, zwaarigheid maaken (*). De Gewesten, naamlyk, zouden zig hier, dat is, tot het doen uitwyzen van een geschil over regten en privilegien, my-

(*) BYNKERSH., l. c. BOND, by PAULUS, Verklaart der Unie, l. d. 5, 112-115. Vergel. PAULUS zelve l. c. 2 d. 64. 273 en 274.

mynes agtings als *Particulieren* moeten gedraagen; en ik gevoele niet, waarom, in dat geval, zodanig een Regtsgeding, tusschen de Staaten van 't een Gewest tegen het andere, minder zou kunnen plaats hebben voor eenen *gewoonen* Regter, in den zin, welken ik'er, hier boven, aan toegekend heb, dan men het, te meermaalen, voor zodanigen Regter, tusschen de Staaten eener Provincie en een Lid, of zelfs byzondere Ingezetenen, van den Lande, (in opzigt, by voorbeeld, van Jagt, Visfery, enz.) heeft zien-plaats grypen (y).

Bl. 161. r. 5. „Een Gewest.” 't Artikel der Unie, van 't welk hier gesproken wordt, zegt „*eenige Gewesten.*”

Bl. 161. r. 12. „*Deeze onderscheiden schikkingen van het Utrechtsch Verbond waren —, in zig zelve, niet klaar, en bezwaarlyk over een te brengen.*” Dit was 't gevoelen van den beroemden President VAN BYNKERSHOEK, dien onze WAGEN: hier, volgt. Doch dat zy, zeer wel, te vereenigen zyn, is, sedert, door een kundige hand, aangetoond (z).

Voor 't overige, meen ik, dat, in 't byzonder, het 1 Artikel van het Utrechts Verbond met het 16 niet strydt, wanneer men myne bovenstaande Verklaring (a) aanneemt. Het zestiende Artikel, naamlyk, bedoelt, mynes agtings, gevallen, wanneer Partyen niet by één te brengen waren ge-

(y) Ik agte het onnoodig, hier toe meer bewys by te brengen. Zo is bekend, dat de Stad Rotterdam de Staaten van Holland gedagvaard heeft, ten jaare 1652, voor het Hof van dat Gewest, over de zaake van de Vrouwe Weduwe van wylen Mr. HUGO DE GROOT, en dat die zaak, na voorgaande wisseling van stukken, voor den Raad, bepleit is. Zie KATTENB., *Aandacht op 's Levens van DE GROOT*, bl. 20 en 21. en Refol. van Holl. 21 Dec. 1651. bl. 618 en 619.

(z) PAULUS l. c. 2 D. bl. 272 en 273.

(a) OP WAGEN, alhier, bl. 160. r. 3. v. 6.

geweest, of zig aan de uitspraak niet hadden gehouden, immers de zaak, uit welken hoofde dan ook, tot onverstand, twist of tweedracht, was uitgebarsten. In zulke gevallen, die van zwaarder' aart waren, en welke men, by den ophef van dit Artikel, wenschte, „*dat Godt ver-
„hoeden mochte*,” moesten de overige Provincien beslischen, indien de twist slegts *eenige* Gewesten raakte; daar zy, anderszints, en zo lang partyen in zaaken van regten, *zig 't recht submitteerden*, volgens het *eerste* Artikel, hier van zig moesten onthouden. Raakte het *allen* Gewesten, als dan kwam, volgens het *negende* Artikel, de uitspraak den Stadhouderen toe (b).

Bl. 162. r. 13. „*Doch hier van was, nimmer, eenige algemeene Wet gemaakt.*” Dat dit zo is, en wat hier omarend, voorheen, was voorgevallen, heb ik reeds, elders, trachten aan te wyzen; en gedraage 'er my nog aan (c).

Bl. 170. r. 4. v. o. „*Op dit Vertoog werd, myns weetens, niet nader geantwoord.*” In het nazien der geschreeven Resolutien van de groote Vergadering, is my, mede, geen antwoord van Holland, op dit Vertoog van Friesland, voorgekoomen.

Bl. 175. r. 6. „*De Gezindheden, die uitgeslooten waren van de openbaare bescherming, en alleenlyk gedoogd werden, zouden gehouden worden in alle goede orde en stilte.*” Onze WAGEN: volgt hier, (blykens de aanhealing,

(b) Vergel. voor 't overige, PAULUS, l. c. 2 D. bl. 272, 278-285.

(c) In het 10 stukje deezer Byvoegsels en Aanmerk. bl. 70-73, op WAGEN., Vaderh. Hist. 10 D. bl. 177, r. 8. Vergelyk ook de Aanmerkingen van den Heer LAMBRICHTSEN, 7 Stuk, bl. 112 op WAGEN., bl. 503. regel 5, van eaderen...

ling, op bl. 176 (c)) de uitgave van dit merkwaardig Besluit, zo als het, by AITZEMA, voorkomt (d); maar, volgens anderen (e), zou, agter de woorden „gedoogd * werden” * geconniveert. nog moeten volgen, „geduurende deselve „conniventie.” Men heeft, voor eenige jaaren, over de waare leezing getwist; doch, dat de laatstgemelde voor de egte moet worden gehouden, is my, voor lange, by het inzien der oorspronglyke Resolutien van de groote Vergadering, die, ter Generaliteit, nog aanwezig zyn, duidlyk gebleeken. 'Er staat, letterlyk, dus: „*Dat de Secten ende de Gesintheden, die „gescluedeert syn van de publicque protectie, „ende alleen werden geconniveert, geduyrendē „deselve conniventie, gehouden sullen werden „in alle goede ordre en sille*” enz. (f). 't Is, ondertusschen, aanmerklyk, dat deeze, in verschil geweest zynde, woorden, in de Verklaaring van Holland, niet gevonden worden (g); zo als ik ook, vergeefs, naar deselve, in die der andere Gewesten, gezogt heb (h) en, daarom, niet durve bepalen, op welke eene wyze, zy, in 't Besluit der algemeene Vergadering, ingevloed zyn; daar dit Besluit, natuurlyk (zo als onze WAGEN, bl. 177, in een ander geval, ook aanwyst,) ge-

(d) AITZEMA volgt die leezing nog eens, in zynen *Staat van Oorlog en Vrede*, 7 D. bl. 233.

(e) VALCK, *Verband. over 's Generalit: Beslute van 1583.* bl. 31-45.

(f) Register van de Besoignes, op de groote Zale van 't Hof van Hollandt gevallen. 1651. op 27 Jan. bl. 40. *Vfs.* M S.

(g) Refol. van Holl. 21 Jan. 1651. bl. 33 en 34 en Besoigne op de groote Zale; 26 Jan 1651. bl. 26 en 27.

(h) Register Besl. op de groote Zale; 26 en 27 Jan. 1651. bl. 26, 27, 27 *Vfs.* 45. en Refol. van Holl. 21 Jan. bl. 34. AITZEMA, *Herstelde Leven.* bl. 146, 157, 159, 163, 169 en 170.

geene zaaken mogt inhouden, die in de *Provinciale adviſen* niet geſtaan hadden.

Bl 176. r. 11. v. o. „De Griffier, *het beſluit inſtellende, en het woord belooven, by het woord verklaren; gevoegd hebbende, kreeg — laſt, om het woord belooven door te haalen.*” Het werk droeg zig, hoofdzaaklyk, dus toe. De Heer MULERT, ten deezen tyde, wegens Overysfel, voorzittende, hadt, by het opmaaken van 't Beſluit, gezegd, dat de Provincien „*heyliglyk, ende onverbreeckelyk beloofden*” den hervormden Godsdienst te handhaaven; en de Griffier RUYSCHE hadt, daar op, deeze woorden in de uitbreiding der Reſolutie gebragt. Dan, eenige Hollandsche Leden dit, by tyds, verneemende, en 'er, den volgenden morgen, aan de Staaten van dat Gewest (die, thans, zeer vroeg, by den anderen kwamen) kennis van geevende, beſlooten hunne Edele Grootmogendheden, derzelver Secretaris, nog dien zelfden morgen, en wel, „*voor het aengaan van de, groote Vergadering, aan den Heere MULERT te zenden, om van denſelven te verſoeken, dat het opghemelte woordt belooven uyt de, voorchreeve Reſolutie mogte wordenghelicht, wyl het, in het Provinciael Advys van hare Edele Groot Mogt; en de Heeren van Zeelandt, uyt welck de opghemelte Concluſie, volgens de verklaringe van den preſiderende zelfs, was geformeert, niet en wierdt bevonden, en, zonderlinge, vermits niemandt, uyt de Provincien eenigh gewag, in derſelver, reſpective Advisen, van het voorchreve woordten hadt gemaakt (1).*” Dit alles was van

dat

(1) De Provincie van Overysfel zelve, uit welke de Heer MUL.

dat gevolg, dat de Secretaris, nog staande de Vergadering, aan hunne Edele Grootmogendheden te rug boodschapte, „ dat meerghemelte „ Heer presideerende, op het versoek, uyt dem „ naem van haer Edele Groot Mog., by hem „ gedaen, naer eenighe discoursen, *hadde ge-* „ *consenteert*, ende oock aen den Griffier van „ haer Ho: Mo: ordre hadde gegeven, *dat het* „ *voorsz: woordt uyt de Conclusie soude worden* „ *gelicht;*” waar aan, vervolgens, voldaan wierdt (k).

In 't voorby gaan, verdient het eenige opmerking, dat, in het bekende werk, getiteld *Public Gebedt* (l), alleen verhaald wordt, dat de Voorzitter der Algemeene Staaten het woord *belooven*, agter dat van *verklaaren*, gevoegd hadt, en dus dit woord *belooven*, naderhand, uitgeschraapt wierdt; maar de Heer van AARTSBERGEN, die de groote Vergadering bywoonde, zegt, duidlyk, „ dat, by den President, werde geseyt, dat de „ Provincien d'een d'ander *belooven* sulx, *hey-* „ *lichlyck ende onveranderlyck* (m);” en dit strookt, als men boven gezien heeft, met de Resoluzien van Holland, en verdient dus het meeste geloof. Maar dan kan het, egter, vreemd voorkoomen, waarom men, in die zelfde Resolutien, geen last gaf, om mede aan te houden, op de doorhaaling van deeze woorden, „ *heylich-* „ *lyck ende onverbreecklyck*,” of „ *onverander-* „ *lyck*,” als, insgelyks, in de advisen der Leden niet

MUT. xxi voorz. hadt zig „ op't opgem. *point*, (de Relligie) in „ allen deele, geconformeert met de voorsommende Pro- „ vincien.” Register gr. Verg. p. 27 179.

(k) Resol. van Holl. 28 Jan. 1651. bl. 39 en 40.

(l) 3 D. bl. 249.

(m) Gedenkchr. l. c. D. 345.

niet voorgekomen zynde, en dat, des niet te min, die woorden, in de Resolutie der groote Vergadering, thans mede niet gevonden worden (n). Liefst zou ik, voor my, gevoelen, dat men den Hollandſchen last, ter uidaating van het woord *belooven*, in een' breeden zin, met insluiting, naamlyk, der dtie andere, door den President daar by gevoegde, woorden, verstaan moet; immers, de Heer van AARTSBERGEN getuigt, verders, dat „*deselve woorden*,” dat is *alle*, die hy, (en ik uit hem,) bevoorens, aangehaald hadt, „buyten de Vergadering, „en op versocck van de Hollantsche Leden, „gelicht zyn uyt de Resolutie (o).”

Dat, wyders, de Staaten van Holland, in de meergemelde Resolutie, veel minder kracht aan de *verklaaring* van te sullen handhaaven, dan wel aan de *belofte*, toekenden, is, hoe men ook voor zig zelve, nopens den aart van dit verband, denken moge (p), uit de moeite, welken hunne Edel Grootmogendheden zig, tot uitwisching van het laatste woord, gaven, blykbaar genoeg; ook hadt het, meen ik, bevoorens, overleg gekost, om hier eene spreekwyze, die aan 't oogmerk voldeed, te vinden. De Gelderschen, voor zy zig vereenigden met het gevoelen van Holland, waren, gebleeven by hunne „*considerationen ende inclinationen*,” te weeten, „dat, in conformité van de Resolutie „van haere Hooch Mogr., in dato den 16 Nov. „1646 —, *vastgesteld sal blyven* de ware „ge-

(n) Registr. der Bes. op de gr. Zale, 27 Jan. 1651. bl. 40 v/o. MS. Zie ook ANTZEMA, *Harfelds Leenw.* bl. 157.

(o) V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. bl. 345.

(p) BYNKERH. *Quaest. Jur. publ. lib.* 2. C. 18. f. m. 274. en PAUL. *verkl. der Unie*, 2 D. bl. 241-243.

„ gereformeerde Christelycke Religie (q) ”
 De Utrechtsche Afgevaardigden, voor zy nade-
 re verklaring van hunne Meesteren hadden,
 zeiden alleen (insgelyks, „ *by forme van*
 „ *inclinatie*,”), derzelver *intentie* te zyn de
 gezegde Religie te handhaaven (r); en Zee-
 land, uit welkers boezem, naderhand, de, nu
 zo dikwyls gemelde, Resolutie kwam, die de
 Staaten van Holland, sedert, voor de hunne
 overnamen (s), hadt, kort te voorep, verzogt,
 „ dat haere Hooch Mo: geliefden te *verclaren*,
 „ dat deselve niet alleen *gesint* en *geresolveert*
 „ zyn te hanthaeven de waere christelyc-
 „ ke gereformeerde Religie” maer ook *ver-*
 „ *staen*, dat, daer inne, geen *veranderinge* oyt
 „ *zal mogen geschieden* (t).”

Bl. 176. r. 3. v. o. „ *Deeze byzonderheid* —
 niet gemeld *in het Register der Staatsbesluiten*.”
 Dat het, in het Hollandsch Register, gevonden
 wordt, doet onze loflyke Schryver, zo straks,
 (bl. 177) zien. In de gewoone Generaliteits
 Resolutien, of ook in die der groote Vergaderin-
 ge, wordt het niet, en kan het ook niet wel
 worden, gevonden. Niet in de *eersten*; want
 de zaaken der groote Vergadering raakten de
 gewoone Besoignes der Generaliteit niet, en
 wierden, daar, in een afzonderlyk, nog aanweezig,
 Boek gehouden; niet in de *laastten*; want, blykens,
 't geen ik zo even heb aangeteekend (u), was het
 ver-

(q) Regist. der Besl. op de gr. Zaal, 24 Jan. 1652. bl. 29
 172. MS. Vergel. AITZEMA, *Herfelds Leeuw*. bl. 157., daar
 eener dit Stuk niet gevonden wordt. Vergel. WAGEN., *Vaderl.*
Hist. XI D. bl. 412.

(r) Regist. der Besl. op de gr. Zaal, 26 Jan. bl. 27 en 27 173.

(s) Resol. van Holl. 21 Jan. 1651. bl. 34.

(t) Regist. der Besl. op de gr. Zaal, 20 Jan. 1651. bl. 28 172.

(u) Op WAGEN., *alhier*, bl. 176. r. 11. v. o.

verschil, nopens 't woord *belooven*, buiten de Vergadering afgedaan.

Bl. 192. r. 7. v. o. „*Welk geschrift hy, tot hier toe, beslooten, onder zig gehadt hadt.*” Zie myne Aanmerk: alhier op WAGEN., bl. 110. r. 3. v. o.

Bl. 193. r. 2. „*Gemagtigden welken oordeelden. enz.*” Ouder deezen was Mr. JOHAN DE WITT, Pensionaris der Stad Dordrecht; die ook het *Rapport* ter Vergaderinge uitbragt (v).

Bl. 194. r. 6. v. o. „Griffier MUSCH, — op den zesentwintigsten van *Wintermaand des jaars 1650*”; overleeden.” Hier zal een druk- of schryffteel zyn. De Hollandsche *Mercurius*, hier aangehaald, heeft, immers in myne uitgave, den 16^e (w). Hy, die gehuwd was met de jongste Dogter van den Raadpensionaris CATS, stierf, op den *vyftienden* van Wintermaand (x). Holland stelde, in deszelfs plaats, ten spoedigsten, Mr. *Nikolaas Ruysch*, Pensionaris van Dordrecht, aan hunne Hoogmogendheden voor; die, daarop, met eenpaarige stemmen, tot Griffier der algemeene Staaten wierdt aangenomen en, op den 23 derzelver maand, beëdigd (y).

Bl. 199. r. 18. „*De — Vergadering — begaf zig naar de Kerke, daar de Predikant, Kasper STRESO, eene — dankpredikatie deedt.*” Dit geschiedde niet in *de Kerke*, maar ter plaatse, daar de groote Vergadering was gehouden, te weeten, „op de *groote Zale van 't Hof*,” en wel „om den Predicant te beter te hooren;” „waar-

(v) Resol. van Holl. 27 Juny 1651. bl. 322.

(w) Uitgave van 1660. bl. 59.

(x) Resol. Staat. Gener. 16 Dec. 1650. CATS *Onderdem* bl. 98.

(y) Resol. Holl. 16 en 17 Dec. 1650. bl. 385 en 386. en Resol. der Staat. Gener. 17 en 23 Dec. 1650.

waarom ook, derwaarts, „ eene kleine Preëk-
 „ stoel, los staande in de groote Kerke van
 „ den Hage, gebragt werdt, en gesteld voor de
 „ Schoorsteen aldaer, versien met een *Pultrum*”
 (Lesfenaar) „ en Stoel, als naer ordre (z).”

Bl. 199. r. 9. v. o. „ *De gewoone Vergade-
 ring der algemeene Staaten, die, zo lang de
 groote Vergadering by een was, niet gezeten
 hadt.*” De nog aanweezende Besluiten der ge-
 woone Vergadering hunner Hoogmogendheden,
 geduurende het tydperk, dat de *groote en bui-
 tengewoone* in den Haage was, zyn spree-
 kende bewyzen, dat de eerste, door de laat-
 ste, in haare zittingen niet gestremd wierdt.
 Integendeel was 'er vastgesteld; „ dat de *ordi-
 naris Besoignes van de Generaliteit* sullen
 „ blyven aen de *jegenswoordige tafel van haer*
 „ *Ho: Mo:*, ende de saeken daer heen beleyt,
 „ dat deselve, *één of twee* uren, voor ofte naer
 „ de meergemelte *generaale Vergadering*, sul-
 „ len worden afgedaen.” Zo als ook dan, in
 't vervolg, nader beslooten wierdt, dat, om de
 raadpleegingen uit den anderen te houden, de
gewoone Vergadering, des morgens ten *negen*,
 de *buitengewoone* ten *elf*, uren, by elkander
 zouden koomen (a). En dit was te noodzaakly-
 ker, zo, op dat de Leden zig, uit de eene
 Vergaderinge naer de andere, zouden kunnen
 begeeven, als om dat, (blykens de Lyst der
 tegenwoordig zynde Leden, voor de Resolutien
 gesteld,) een en dezelfde persoon, in beide Ver-
 gaderingen, voorzat (b).

Ge-

(z) Resol. v. Holl. 21, 23 Aug. en 19 Sept. 1751. bl. 461 en 468.

(a) Resol. der Staat. Gen. 23 Dec. 1650. en 17 Jan. 1651.
 Regist. der Besl. op de gr. Zaal, 3 April 1651. bl. 237 *Vjo*. Resol.
 van Holl. 31 Jan. 1651. bl. 41.

(b) Zie ook Resol. van Holl. 13 Febr. 1651. bl. 73.

Al kort na den aanvang der groote Vergadering, hadden sommige Leden voorgeslagen, om, voor eenigen tyd, te scheiden; doch Holland trok zig het werk zeer ter harte, en stelde, op den 1 van Sprockelmaand, vast, om, ingeval de Heer Voorzitter daar toe, by meerderheid, mogt besluiten, als dan, in kragt, met allen ernst, te doen verklaaren, dat hun Edele Grootmogentheden „ ten vol-

„ len geresolveert waren, den Staet, in de-

„ ze constitutie van saecken, niet te verlaten, of-

„ te in onseckerheydt te laten sweeven, maer

„ dat deselve ghemeynt zyn, met de Provincien,

„ die de saecken van den Staet, beneffens ha-

„ re Edèle Grootmog:, sullen goetvinden te

„ behertigen, soodanighen voet te ramen en-

„ de ordre te stellen, als deselve, ten meesten

„ dienste van den Lande, in dese constitutie

„ van saecken, sullen bevinden te behooren (c).”

Met dit alles, egter, en daar, byzonderlyk (als ook onze naauwkeurige Schryver heeft aange-merk (d);) 't beleid van Krygszaaken niet naar de meening van Holland geregeld wierdt, scheelde het veel, dat dit Gewest de wigtigste Besluiten der groote Vergaderingen, zo als sommigen wel gewenscht hadden, zou hebben willen vermengen met, en inlyven in, het Verbond der Unie van den jaare 1579. Dit bleek duidlyk, uit het geen hunne Edele Grootmogentheden, hier omtrent, in Hooimaand deezes jaars 1651, vaststelden. Men hadt, naamentlyk, ter groote Vergaderinge, in omvraage gebragt, „ of alle Re-

„ solutien, aldaar genomen, roerende de Unie,

„ Re-

(c) Resol. van Holl. 1 Febr. 1651. Bl. 56.

(d) WAGEN., Vaderl. Hist. XII, D. 51. 186 en 88.

„ *Religie* ende *Militie* , fouden worden ver-
 „ klaardt, *als ghedeelten van defelve Unie*, ende,
 „ dien volgende , *daer by fouden werden ge-*
 „ *ynecht?*” Waarop zy dit , merkwaardig en om-
 „ zigtig , Besluit namen ; „ Is goedgevonden , dat de
 „ opgemelte Resolutien , ter groote Vergaderinge
 „ genomen , fullen gehouden worden in be-
 „ hoorlycke waerde , ende gerespecteert , *als*
 „ *Resolutien van de Staten der geunieerde Pro-*
 „ *vincien* , ende de bewuste Unie , tot Utrecht
 „ gemaekt ; *te laten onverandert en in haer*
 „ *voorige wesen (e).*” Ook verzetteden zy zig
 tegen het drukken van de Resolutien enz: der
 groote Vergadering , onder den naam van *naer-*
dere Unie , en hadden zelfs gaarne , dit drukken ,
 geheellyk , voorgekoomen ; doch dit was on-
 mooglyk , wyl die Resolutien , telkens , stuks-
 gewyze , uitkwamen , en 't verbod zelve ; gelyk
 het gaar ; gelegenheid gaf , dat zy meer bekend
 en ook in vreemde taalen wierden overgezet (f).

Bl. 208. r. 5 „ 't Parlement , *gebragt tot het be-*
 „ *sluit* , om eene bezending *te doen* aan deezen
 „ Staat.” Kort voor haare aankomst was ook hier
 gekoomen de Heer *Pomponne de Bellicre* , Zoon
 van den President van dien naam , als Ambassadeur
 des Konings van Vrankryk. Zyn voornaamste oog-
 merk scheen te zyn , om der Staaten bemidde-
 ling te verzoeken , tusschen zyn Hof en dat van
 Spanje , met welk het in oorlog was. Dan
 zyne trotsche handelwyze , waar door hy zig
 spoedig gehaat maakte , de klagten , die men hem
 deedt over de Reveryen zyner Natie in de Mid-
 delandsche zee , en op welken hy weinig troost
 geeven konde , de mindere agting , die men , thans ,
 al-

(e) Resol. van Hoff, 25 July 1651. f. 400.

(f) AITZEMA Zaak. van Staat en Oorlog. 7 D. II. 718.

alhier, voor Vrankryk droeg; 't geen van binnen gansch verward was, deedt hem, andersints een Man van kunde, geene de minste vorderingen maaken, en, daar zyne perfoonlyke belangen hem ook naar huis riepen, vertrok hy, in Bloei-maand, weder naar Parys, gelyk hy alhier, in Lentemaand, gekoomen was (g).

Bl. 207. r. 14. „TROMP hadt last gekregen, om tegen de Zeefchuimeryen van den Bevelhebber der Sorlings te waaken.” Niet alleen last, maar hy was ook, werkelyk, met eenige Schepen, in Zee gestoken, en steevende derwaarts. Door gebrek, egter, aan genoegzaame magt, ter bezetting der meenigvuldige Zeegaten, langs welken de Sorlingsche Rovers uit- en in-liepen, hadt hy niet veel kunnen uitvoeren. Ook klaagde hy, dat Frankryk de Havenen van Bretagne, met naame Brest, voor die Roovers open zette (h). Midlerwyl tragte de Bevelhebber der Sorlings, door eenige Afgezanten, waar onder de Bisfchop van Owen, de zaaken by te leggen, 't geen, egter, niet schikte, hoe zeer de Bisfchop, wel niet in de groote, maar evenwel, in de gewoone, Vergadering der algemeene Staaten, gehoor kreeg. TROMP was, reeds in Hooimaand deezes jaars 1651, in den Haage te rug gekeerd (i), doch, in 't weder aanvaarden van deezen togt, zeer „onlustig” geweest, vermits men, ter Generaliteit, hem slegts den titel van „gewezen Lieutenant-Admiraal,” en *Commandeur* over s' Lands Schepen hadt gegeven, 't welk hy, te regt, als eene, * vermindering van

* *degradering*.

(g) Wicquart, *J. c. Tom. 1. fol. 278-282.*

(h) Regist. der Besl. op de gr. Zalc, 7, 9; 10, 15 Maart, en 3 Mei, bl. 174, 182, 183 276 en. 310.

(i) Resol. van Moll. 5 Maart, en 24 Mei 1651. bl. 119 en 163.

van zynen voorigen rang aanzag. Doch Holland droeg zorg, dat hy, met den ouden rang, in Zee stak (*k*).

Bl. 207. r. 8. v. o. „SCHAAP kreeg —, *terfond last*.” De Engelschen Gezanten waren naauwlyks hier gekoomen, of zy klaagden ook over den togt van TROMP naar de Sorlingsche Eilanden; doch de groote Vergadering liet hun den waaren stand der zaaken, door den Griffier RUYSCH, voordraagen. Ook viel men, van deeze zyde, klagtig, dat die van 't Parlement vier onzer Koopvaarders, in Duins, hadden aangehaald (*l*).

Bl. 209. r. 8. v. o. „*De Staaten — deden Prins EDUARD indaagen*.” De nitmuntende HUME heeft zig, dierhalven, vergist, wanneer hy meldde, dat de smaadheden der Gezanten van 't Parlement, hier te Lande, ongestraft waren gelaaten (*m*).

Bl. 210. r. 12. „*s' JOHN en STRIKLAND, te London te rug gekeerd*, deden zulk verflag van hun Gezantschap, dat men, niet lang hier na, besloot in oorlog te treden met de vereenigde Gewesten.” Deeze handel der Engelsche Afgezanten, byzonder van *s' John*; die, sedert, als onze WAGEN:, bl. 212, verhaalen zal, meer dan anderen, gezegd wierdt de Akte van 't Parlement te hebben doorgedreeven, strookte zeer weinig met de houding, welke zy, by hun vertrek uit dit Land, hadden aangenomen. Men was, 't is waar, tot geen onderling besluit kunnen koomen, om reden, by onzen treflyken Schryver verhaald, en men hadt, el-

(*k*) Resol. van Holl. 20 Maart 1651. bl. 145.

(*l*) Regist. der Bes. van de gr. Zale, etc. 20 April 1652.

(*m*) HUME, Hist. van Groot Brittanje, 7 D. N. 294.

elkanderⁱ eenige vroegere en latere schulden herinnerd; maar dit was, op eene zeer bescheiden wyze; over en weder, geschied. Ook hadden de Gezanten niet alleen een beleefd afscheid genomen, maar, toen de groote Vergadering; die alles aanwendde, wat zy konde, om hen te bewegen tot langer verblyf alhier; nog op den avond van derzelver vertrek, den Griffier Ruysch, met een nader antwoord hunner Hoogmogendheden, op 't aangaan van een onderling Verbond, (naar leiding van 't, zagezegd, Traktaat van zesendertig Artikelen) hun hadt toegezonden, boodschapte die Staatsdienaar, ter hooggemelde Vergadering; te rug; dat, *Strikland* reeds vertrokken zynde; hy het stuk aan *s' John* hadt ter hand gesteld, en dat dees hem „ getoont hadt veel *contentement*, niet twyffelende, of de weg was, daer „ door, gebaent, tot ene nadere ende nauwe „ vrintschap, correspondentie ende handelinge; „ tuschen beyde Republieken; tot voltrekking „ van welk, hy „ (*s' John*)” nu wilde verhoopen, „ dat hare Hoog Mogt., aen het Parlement van „ de Republieke van Engellant, eenmael souden „ geven de *contravisi*e, omme zo goeden werk „ niet interrupt te laten lopen; met verseeke- „ ringe, dat deselve Ambassadeurs aldaer niet „ onaengenaem souden zyn: voegehds daer by „ veele beleefde complimenten, met uyerlycke „ demonstratie van beleeftheyt ende civilityt (n).” Men hadt, reeds op 't vertrek der Gezanten, beslooten, elk' hunner met „ een „ gouden Lampetschotel ende Beeker van fyn „ gout,

(n) Regist. der Bes. van de gr. Zalc, 2 July 1651. ff. 561.
Vto. Conf. SCHILLIUS, de Conf. Belli Angl. primi; p. 159 en 160.

„ gont, waerdig ieder tien duifend guldens,“ te beschenken; en zondt ze hun na (o).

Bl. 214. r. 7. v. o. „ *Ontflaagen te zyn van buitenlandschen diensten.*” Dit sproot, denk ik, by den Raadpensionaris, uit de herinnering van 't geen hem, ten jaare 1634, in zyn gezantschap naar Frankryk, bejegend was (p). Hy riep dit artikel in, by zyne, kort hier op gevolgte, bezending naar Engeland, doch wierdt bewoogen, 'er van af te zien (q).

Bl. 216. r. 12. v. o. „ *De Engelschen hadden de vyandlykheden begonnen* —, door het neemen van eenige Schepen.” Reeds in 't voorgaande jaar, hadt het Parlement zeven Oorlog- en twaalf Koopvaardy-Schepen naar de Karaïbische Eilanden gezonden, met meening om de Barbados te bemagtigen; dan, hier hun oogmerk niet kunnende bereiken, hadden zy zig van negentien, daar omstreeks liggende, Hollandsche, vyf Zeeuwsche en twee Hamburgsche, Schepen meester gemaakt, en 't was, op de klagte over deeze zaake, dat men, ter Generaliteit, besloot, eene Vloot van honderd vyftig Schepen, boven die, welke men thans in dienst hadt, in zee te brengen; waar toe men stemde tot het heffen van een Veilgeld, houdende twee ten honderd van inkoömende, één ten honderd van uitgaande, goederen, te water en te lande, als ook van zodanig een Lastgeld over de Zee-Schepen, als men, nader, onder de

Pro.

(o) Resol. van Holl. 11 July 1651. en der gr. Vergader., 10, 17 July 1651, en 7 Febr. 1652; alwaar men vindt, dat de gewezen Engelsche Gezanten zig van de aanneeminge dier geschenken, sedert, ontschuldigden.

(p) Zie WAGEN., II D. bl. 195 en 196 en myne Aanmerk. aldaar, op bl. 196. *reg.* 4.

(q) Resol. van Holl. 13 Juny 1652. p. 210.

Provincien, zoude beraamen. Daar men, egter, met reden, vreesde, of zulke eene aanzienlyke Vloot wel spoedig genoeg gereed zyn zoude, indien men geene buitengewoone middelen gebruikte, wierdt, op voorflag van Holland, nader beslooten, om, in mindering der voornoemde honderd en vyftig, binnen tien of veertien dagen, vyftig van de klokke Schepen, welken men voor handen mogte vinden, by wyze van presfinge, te huuren en in Zee te brengen; wordende, om 't werk der Admiraliteiten te versligten, de uitrustingen van dien gesteld ter bezorging van, daar toe, zo als voorheen meer geschied was, gekooren Bewindsluiden*, in Holland, Zeeland, Vriesland, met Stad en Lande. Men noemde, uit dien hoofde, deeze Schepen, *Directieschepen*; tuschen welker Hoofden en der geenen, die, onmidlyk, van de Admiraliteiten afhingen, in 't vervolg, wel eens, verschil, over den rang, ontstondt (r).

* *Directieschepen*.

Bl. 217. r. 19. „*De Engelsche Vloot, onder — BLAKE —, kruisfende met vyftig Schepen. TROMP tweeënveertig Schepen — hebbende.*” Dat TROMP zodanig getal van Schepen onder zyne Vlagge hadt, blykt, door dien *veertig* Scheepskapiteinen de Verklaaring dedden, van welke onze WAGEN:; straks, gewagen zal, (bl. 218) en dat, volgens dezelve, nog *twee* Schepen vermist wierden (s). Maar dat BLAKE een getal van *vyftig* Schepen by zig zou hebben gehad, houde ik, schoon men het ook by een' ander' kündig' Schryver (t) vindt, voor een' misflag,

en

(r) Resol. der Staaten Generaal, 3 Maart 1552. Resol. der Staat. Gener. 18 July 1653.

(s) ARTZEMA, Zaaken van Staat en Oorlog, 7 D. N. 649 en 650.

(t) BRAND, Leven van De Ruyter, 54, 22.

en men zal *vyftien* leezen moeten. In de, zo even aangehaalde, Verklaring, zo wel als in den Brief van TROMP aan de Staaten, wordt dat laatste getal *vyftien* genoemd (*u*), en de Engelsche Schryvers getuigen, insgelyks, dat het smaldeel van BLAKE slegts bestondt in *vyftien* Schepen (*v*); hoewel anderen 't maar op *twaalf* of *dertien*, bepaalen (*w*). In 't begin van 't gevegt, egter, wierdt BLAKE gesterkt door nog eenige Schepen, onder *Bourne*. Deze werden, door TROMP, op *twaalf*, door de Engelschen, op *agt*, bepaald (*x*); weshalven men de Engelsche Vloot onder BLAKE en BOURNE, veiligst, op een getal van tuschen de drie- en zeyventwintig Schepen, maar grooter van stuk dan de onzen, schynt te mogen stellen.

Bl. 217. r. 6. v. o. „*Zeven ryke Straatvaarders* — liepen gevaar van genomen te worden.” Die Straatvaarders wierden begeleid door de Zeekapiteinen *Huyrluyt* en *Van der Saan*, en men vreesde, dat de Engelschen zig, door 't neemen deezer Koopvaarderen, thans wreken wilden van zeker gevegt, 't geen, den 22 van Bloemaand deezes jaars 1652, omtrend *Goutshaart*, tuschen *Van der Saan*, en een Parlements Fregat, was voorgevallen. In de plaatsen, by WAGEN:, hier aangehaald, vinde ik de reden niet van dit gevegt; maar, in den Brief dien de Admiraal TROMP, nopens den, straks breeder te melden, Slag met BLAKE, op den 30 der zo evengezegde maand, door

(u) AITZEMA, l. c. bl. 649.

(v) HUME, l. c. bl. 293. Ook ik zie, nader, dat WICQUEF: *Hist. des Provinces Unies. Libr. 6. pag. 319.* zeer wel zegt, „*Quinze Vaisseaux.*”

(w) AITZEMA, l. c. bl. 652.

(x) AITZEMA, l. c. bl. 649 en 651.

door den Kaptein *Cornelis Evertzen*, aan hunne Hoogmogendheden, afzondt (y), leeze ik, „ dat het Parlements Fregat *Van der Saan*, „ vyandlyck, hadde aangetast, over het *Stryken* „ (denk'lyk *der Vlagge*); ende hy sich, ander- „ half, of 2, uyren, daer tegen gedefendeert „ hebbende, het Fregat hem verlaaten hadt.”

Bl. 218. r. 13. „ 't *Gevegt*, welk vier uren duurde.” Naamlyk; volgens den Brief van *Tromp*; van omtrend ten *half vyf*, tot *half negen*, uren.

Bl. 218. r. 18. „ *Blake* heeft niet duidlyk durven verklaren, dat *Tromp* hem eerst de laag gegeven hadt.” *Blake* heeft, in tegendeel, verklaard, dat hy, driemaal, op *Tromp* hadt geschooten, eer deeze hem antwoordde (z). Ook zie ik niet, dat de Engelsche *Admiraal*, ergens, ontkent, dat de *Nederlandsche Zee* voor hem gestreeken hadt, maar hy nam het op de *Vlag*, en, daar *Tromp* deeze, van zyne groote *Stenge*, aanhoudend liet waaien, begon *Blake*, volgens 't getuigen der Engelschen zelfs, met 'er op te schieten (a). 't *Stryken der Vlag* was, by *Holland*, aan de bescheidenheid van *Tromp* gelaaten. Hy zelve, 't jaar te vooren, door die van *Holland*, nopens dat onderwerp, geraadpleegd, hadt berigt, „ hoe, in s'Konings tyden, „ tusschen de Schepen van de Engelschen en „ die van desen Staet, het *strycken* ende andere „ bejegeningen ter *Zee* was gepractiseert ge- „ weest; daer in bestaende, dat de Schepen deser „ Landen, sonderlinghe de zwackste synde, wa- „ ren gewoon geweest, eenige eerteekenen”

(te

(y) Resol. der Staaten Generaal, 3 Juny 1652.

(z) *AITZEMA*, l. c. Bl. 652 en 653.

(a) By *AITZEMA*, l. c. bl. 652. en *Holl. Mercur. Maj. 1652. bl. 22*

(te bewyzen) „ van hare zyde , met eenige schoo-
 „ ten te schieten , of de Vlagge te laten hangen.”
 Hunne Edele Grootmogendheden (’t zy zy op
 hunne meerderheid van Schepen , of op de veran-
 dering der Engelsche Regeering , of op beiden ,
 zagen) verstonden , hier op „ de saecke , nu ,
 „ anders geleghen te zyn ; evenwel niet goed te
 „ vinden , op het voorschreve subjeet een precise
 „ Instruatie te geven , maar , in generale termen ,
 „ dienthalven te seggen , *dat de Lieutenant*
 „ *Admiraal TROMP de saecken daer heenen sal*
 „ *hebben te dirigeren , dat den Staet , in soo-*
 „ *danige gelegentheyd , geen kleynigheyt en*
 „ *kome te lyden (b).*” Men bleef , sedert , by dit
 gevoelen , en TROMP liet niet na , s’Lands eer op
 te houden ; ook scheen hy ’er , volgens voorige
 gebruiken , chans temeer toe bevoegd te zyn , wyl
 zyne Vloot veel sterker was dan die van ’t Parle-
 ment. De Historieschryver *Wicquefort* verhaalt ,
 dat (c) de Admiraal *Tromp* , zo in zynen Brief
 aan de algemeene Staaten , als aan derzelver
 Gezanten , toen te London weezende , gemeld
 hadt ; „ dat hy , de Engelsche Vloot ziende na-
 „ deren , zig , terstond , gereed hadt gemaakt , om
 „ de Vlag van ’t Parlement eer te bewyzen , en
 „ dat hy , ten dien einde , *zyne Vlag reeds deedt*
 „ *inhalen , om te doen vallen ; doch dat Blake ,*
 „ ge-

(b) Resol. van Holl. 11 Maart 1651. Bl. 125. en *ARTZEMA*,
 Zaaken van Staat en Oorlog , 7 Deel , pag. 693 tot 695.

(c) *Hist. des Prov. Unies. Liv. 6. f. 319.* „ *Dans la Lettre*
 „ *que TROMP écrivoit aux États Généraux et aux Ambassadeurs*
 „ *qui étoient de leur part à Londres ; au sujet de cette rencontre*
 „ *il disoit ; qu’en approchant de la Flotte Angloise , il se mit*
 „ *aussi-tôt , en état de saluer le Pavillon du Parlement. Qu’il*
 „ *faisoit serier le sien , pour l’abbatre , et qu’il alloit faire*
 „ *mettre sa Chaloupe en mer , pour envoyer faire échelle à*
 „ *l’Amiral Anglois ; mais que celui-ci , obéissant querelle , ne lui en*
 „ *avoit pas donné le loisir , et lui avoit fait tirer trois coups de Canon.*”

geschil zoekende, hem, hier toe, geen tyd hadt gegeven.

't Is jammer, dat *Wicquefort*, (aan wien men, andersints, de uitgaave van zeer veel goede Stukken te danken heeft) even min, voor zo ver ik weete, als iemand anders, den Brief van den Admiraal *Tromp* aan s'Lands Gezanten te London heeft in 't licht gebragt. Of die Brief nog aanwezig zy, is my onbekend, en ik zag ze nimmer. In dien, welken hy, op den 30 van Bloemaand, aan huene Hoogmogendheden, schreef (d), en die een breed Verhaal van den

Slag

(d) Zie denzelven, in den *Holl. Mercur.* van Mai 1652. bl. 36-38. My zyn twee Affschriften van dien Brief voorgekoomen. De oorspronglyke, zo ik van goeder hand houde, is niet meer te vinden. 't Blykt, ondertuschen, dat men, in den *Mercurius*, nu en dan, de eigen bewoordingen veranderd heeft; maar, nog daar, nog in de twee Handschriften, wordt van *Tromps* voorneemen, *om de Vlag te slyken*, gesproken. Aanmerklyk is her, midlerwyl, dat, tuschen 't getuigenis der Zeekapiteinen, by *ATZEMA*, dien *WAGNER* hier (bl. 218. r. 6-12) volgt, en 't gezegde, in den Brief van *Tromp*, aan de algemeene Staaten, verschil is, omtrend het getal der *Schooten* van *BLAKE*, en 't beantwoorden van *Tromp*, eer men elkaar de volle laage gaf. In 't getuigenis, der Zeekapiteinen, leest men; volgens *ATZ.* l. c. bl. 609.

„Onsen Admiraal;” (*Tromp*) — „binnen schoots van denzelven
„(*BLAKE*) comende, schoot den Parlementschen Admiraal *een*
„schoot over des Admirals Schip, daer op *niet* en wierde geant-
„woort; schoot *naech een schoot*, een weynich daer na *oock niet be-*
„antwoort; hy schoot een *derde schoot*, daer den Admiraal *Tromp*
„op antwoorde.” Maar, in den *Mercurius* staat; „Lynde binnen
„een Canonschoot, schoot hy;” (*BLAKE*) „*een kogel* over ons
„Schip, wy antwoorden *niet*; hy schoot *een ander*, daer op
„wy *met een* antwoorden; *strack gaf hy my, daer op, den beide*
„*syde* enz.” En, in één der Affschriften; „Binnen schoot ko-
„mende, schoot” (*BLAKE*) „*een* over ons Schip, wy ant-
„woorden *niet*; hy schoot *nog een schoot*, daer wy *een* op
„antwoorden; *dadelyck pryswoort by my de zy.*” Waar mede
ook het tweede Affchrift, overeenstemt; behalven dat men
daar *leest*; „Binnen schoot komende, schoot den *Isor* over
„ons Schip;” welk woord *Isor*; een *Isoren Kogel* kan betee-
kenen. Ondertuschen, zo, volgens deezze Brieven, de Es-
gelsche Admirals niet *dels*, maar slegts *twee* schooten, voor
de volle laage; hebben gegeven; en *Tromp* op den *tweeden*,
niet op den *derden*; schoot, reeds geantwoord hebben. Ik zou
niet vreemd zyn te denken, dat de Affschriften (van welken
de laatzgemelde ter Griffie van H. H. Mog. berust) seften,
wyl *BLAKE* zelfs (zo als ik, boven, aanmerkte) getuigde, dat
hy *driemaal* schoot.

Slag inhoudt, staat niets van deeze bovengemelde byzonderheid nopens de *Vlagge*, maar wel van 't inneemen der *Zeilen*; ja, dat meêr schynt, in 't Manifest der algemeene Staaten, ter verdediging van hun gedrag, tegens 't Parlement van Engeland (daar, anders, 't aanhaalen van deeze daad, zeer wel zou gevoegd hebben), zwygen 'er hunne Hoogmogendheden van, en zeggen, alleenlyk, dat BLAKE op TROMP geschooten hadt, om dat de onzen „na de *fantasie*” (van de Engelschen) „de Vlag niet hadden gestreeken (e);” 't welk een aanzienlyk Schryver van dien tyd, met weinige verandering, noemt, „dat *Tromp*, de „Vlag van 't Admiraalschip, naar d'eigenzinnigen trotsheid van *Blake*, niet terstond hadt doen vallen (f). Ik spreek dan wel niet tegen, dat TROMP zig tot het stryken der Vlag gereed maakte (g), doch de zaak kon my klaarder zyn.

Bl. 219, r. 13. „De Staaten zonden — PAUW —, om — de geschillen — weg te neemen.” PAUW, die, by 't aanvaarden zyner nieuwe Bedieninge, bedongen hadt, in geene buitenlandsche bezendingen meêr gebruikt te worden, ging, hier toe, niet dan met moeite, over. Hy wierdt, met een Schip van oorloge, derwaarts gevoerd (h). Midlerwyl was aan TROMP geheimen last gezonden, om, hangende

on-

(e) AITZEMA, Hist. Verhaal, 7 D. bl. 686 en 687.

(f) R. H. SCHREIJER, de Casf. Holl. Angl. prim., in BURMANNI, Anal. Tom. 2. pag. 164.

(g) Ik weet, dat ook HUME, l. c. bl. 297 en 298, verhaalt, dat TROMP dit aan den Staat zoude geschreven hebben, waar over hy hem berispt; maar, daar die beroemde Schryver, hier, niemand aanhaalt, weet ik niet, op welken grond zyn zeggen rust. Veele Engelschen, ondertusschen, schynen, ter goeder trouw, geneigd te hebben, dat TROMP geheimen last hadt tot aanval, waar van my, egter, nergens, schyn of schuldwe is voorgekomen. Zie ook AITZEMA, Zaak. van Staat en Oorlog, 7 D. bl. 693 en 694. Conf. WICQUEF. Liv. 7. f. 324.

(h) Resol. van Holl. 14 Juny 1652. bl. 210.

de onderhandeling, nopens het slyken der Vlagge, zig te gedraagen, gelyk men, by tyde der Koningen van Groot-Brittannie, was gewoon geweest (i).

Bl. 220. r. 1. „TROMP hadt last gekregen, om de *Engelsche Vloot aan te tasten*.” Terwyl men, aan den eenen kant, hier te lande, alles bybragt, tot behoud der vrede, verzuimde men niet, om, oogenbliklyk; indien de kans keeren mogt; ten oorloge gereed te zyn. Men besloot, reeds ter helfte van Zomermaand, uit alle Zeegaten deezer Landen, de noodige Schepen, naar Zee en onder de Vlagge van TROMP, te presen (k). Ook moest die Admiraal, daaglyks, zo lang hy tuschen de Kusten van deezen Staat en Engeland was en, verder, by alle bekwaame gelegentheden, het voorgevallene overschryven aan hunne Hoogmogendheden, ofte wel, aan de „*Heeren tot de secrete Correspondentie* ;” door welke Leden der algemeene Staaten de groote zaaken, federt eenigen tyd, bestuurd wienden, en die onder den eed van geheim houding stonden, behoudens dien eed en plicht, met welken zy elk aan hunne Provincie verbonden waren (l).

Voor 't overige, waren, reeds voor 't einde van Zomermaand, twee Nederlandsche Schepen, tuschen de hoofden van Duinkerken, door twee Engelsche, merklyk grooter dan zy, en ieder ophebbende veertig stukken Geschuts, aangerand; waar op een hevige gevecht was gevolgd, 't geen tot nadeel der onzen uitviel.

Eén

(i) Extract Secr. Resol. der Staaten Gener. 13 Juny 1652.

(k) Resol. Staaten Gener. 14 Juny 1652.

(l) Extract Seceet Resol. der Staaten Generaal, 27 Juny 1651, 29 Juny 1652 enz.

Eén derzelven zonk, met Kapitein en Volk, 't welk; zo groot was de verbittering; nog in het water, door de Parlementſchen, wierdt ter nedergefabeld; 't ander liep, zeer beſchadigd, de Maaze in (m).

Bl. 220. r. 3. v. o. „Geweldige ſtorm, die den vyfden van Oogſtmaand opſtak.” Ik leeze, dat *Tromp*, de Vice-Admiraalen *Jan Evertsz.*, *Witte Cornelisz de Witte* en de Schout-by-nagt *Pieter Florisz.*, op den 9 van Oogſtmaand, aan de algemeene Staaten geſchreeven hadden, dat zy, door een tempeest, „tuſſchen den 4 en 5 dier maand,” de Kusten hadden moeten kiezen, (n). In de Reſolutien van Holland ſtaat, „den vierden.”

Bl. 221. r. 13. „TROMP was in de ongunst van veele Leden vervallen.” 't Geval komt my, hoofdzaaklyk, dus voor. s'Lands Admiraal, uit den ſtorm aan Land gekoomen, hadt, nevens *WITTE*, ter Vergadering der algemeene Staaten, op den 18 van Oogſtmaand, een breed verflag gedaan van den ſtaat der Vloote. Hy wierdt, toen, niet alleen niet berispt, maar men beſloot, met hem en *WITTE* raad te pleegen, over de beſte middelen, om den oorlog, ten meesten dienſte van den Lande, door te zetten (o), en, ſchoon *WITTE*, den 21 daar aan, weér naar Zee ging, wierdt *TROMP*, egter, mede, ten zelveſen dage, door de Vergadering verzogt, zyn Schip van noodige mondkoſt te doen voorzien (waar aan groot ge-

(m) Reſol. der Staaten Generaal, 24 Juny 1652. *Wicquif.*, l. c. *Liq.* 7. f. 323.

(n) Reſol. der Staaten Generaal, 14 July 1652. Reſol. van Holland, 20 Aug. 1652. *H.* 362.

(o) Reſol. der Staat. Gener. 18 Aug. 1652, en van Holland, 18 dito. *H.* 369.

gebrek was (p);) om, ten eerste, wederom Zee te kunnen kiezen (q). Tot hier toe dan, ging het wel, en TROMP wierdt, ook by Holland, dank gezegd. Maar, kort hier na en, daar men elkander wys maakte, dat die Admiraal zig, door PAUW, hadt doen omzetten, wierdt, zo aan hem, als aan de WITTE en PIETER FLORISZ, afgeëischt, om, binnen agt dagen, over te zenden, derzelver dagverhaalen.* van de laatste reizen (r). Zy voldeeden hier aan, ten spoedigste; doch, daar veelen ter Generaliteit hen onschuldig oordeelden, anderen hen, en byzonderlyk TROMP, aan't verhoor eenes Zeekrygsraads wilden onderwerpen, bleef, 't werk hangen, tot Holland aandrong 'er een einde van te maaken en TROMP naar Zee te zenden, zo, in de overgeleverde Stukken, niets, ten zyne laste, ontdekt was, waarom dit ongeraaden zoude weezen (s). Men trok, toen, eenige punten uit de dagverhaalen, tot zyn bezwaar, op welken veelen, ter Generaliteit, zyn schriftelyk antwoord eischte (t). Doch Holland, (door welk Gewest hy, midlerwyl, naar Texel en 't Vlie gezonden was, om eenige Schepen uit te brengen (u), en 't geen hem, voorts, tot het opperbevel over s'Lands Vloot hadt bestemd (v), begreep, dat het beter en korter zyn zoude, hem, by d'eerste gelegendheid, voor Gemagtigden van hunne Hoogmogendheden,

te

(p) Resol. van Holl. 20 Aug. 1652. bl. 362.

(q) Resol. der Staaten Gener. 21 Aug. 1652. en van Holl. 21, 23 Aug. pag. 366 en 370.

(r) Resol. van Holl. 21 Aug. 1652. bl. 367. en Resol. der Staat. Gener. 30 Aug. 1652.

(s) Resol. Staat. Gener. 1 Octob. 1652. en by Holl. 23 Sept. en 1 Octob. 1652. bl. 427, 435, 436.

(t) Resol. der Staat. 29 Octob. 1652.

(u) Resol. van Holl. 12 Octob. 1652. bl. 455.

(v) Resol. van Holl. 22 Octob. 1652. bl. 499.

te doen hooren. Hy verscheen, sedert, voor die Gemagtigden, verklaarde zig, kortelyk, by monde, nam aan zulks, nader, by geschrifte, te doen, en deedt dit. Toen wierdt by Holland, nogmaals, verstaan, dat hy „in syne „Charge ter Zee sou worden gecontinueert ende „ge-employeert; onvermindert. 't gunt hem „alreede voorgehouden was, of voorder sal mogen „voorgehouden worden, ende het Bericht, by „denzelven, mondelingh ende schriftelyk, daer „over gedaen. ende, wyders, te doen (w).”

't Schynt, dat men zig, by de algemeene Staaten, met deeze gedagten, sedert, vereenigd heeft. Immers, TROMP, ging, straks daar aan, op derzelver last, naar Zee (x). Om zig voor naspraak te dekken, hadt hy verzogt, dat eenige Gemagtigden uit de Regeering, 't zeewerk verstaande, hem, op zyn Schip, zouden worden toegevoegd; doch dit wierdt hem afgeslagen; verklaarende, nu, de algemeene Staaten, op hem en zynen Scheepsraad volkoomen te vertrouwen (y). My is niet, duidlyk, gebleeken, of 'er iets meêr van de beschuldiging tegen hem gekoomen zy (z). Zyn opgevolgde overwinning op Blake en, geen jaar daar na gevolgd, roemryke, dood, slopte, ten minsten, den mond aan sommigen, die; zo als een braaf Schryver zig uitdrukt; naar de uitkomst der zaaken oordeelden, en hem zyn ongeluk tot eene misdaad gerekend hadden (a).

Bl.

(w) Resol. van Holl. 24 Octob. 1652. bl. 306.

(x) Secr. Resol. der Staaten Gener. 2 Nov. 1652. Resol. Holl. 15 Nov. 1652. bl. 316.

(y) Extract Secr. Resol. der Staat. Gener. 15 Nov. 1654.

(z) Zie, egter, WICQUEF. l. c. Liv. 7. f. 333.

(a) BRANDT, Lev. v. DE RUITER, bl. 22 en 23. Een ander Schryver zegt, dat aan TROMP meerder onaangenaamheid, dan aan den Heere van HEERENRADE, bejegende, om dat de eerstgemelde meêr verdiens en minder Vrienden hadt. WICQUEF. l. c. Liv. 7. f. 332.

Bl. 223. r. 17. „Des anderen daags, — *werdt nog een Engelsch Oorlogschip genomen, door de onzen.*” Er vielen, thans, veel bloedige gevechten voor, onder eenige weinige Schepen, die ik, by de Schryvers niet of weinig, aangeteekend vinde, en die, egter, een' naam in s' Lands Historie verdienen. Onder deezē, behoort dat van Kapitein *Hendrik Jansz Camp en Jan Gidions Verburg*. Zy raakten, den 13 van Wintermaand, omtrend Bevesier, slaags, met twee Engelsche Fregatten, die, ieder, 52 tot 54 Stukken geschuts op hadden. Men vogt, van den dageraad, tot tuschen drie en vier uren des namiddags, en dus, omtrend, zestien glazen lang. De onzen, schoon veel kleiner schepen hebbende, vogten-zig vry; maar *Camp* liep, sedert, het gat der Maaze zo beschaadigd binnen, dat de Admiraliteit van Vriesland, onder welke hy stondt, hem, op last der algemeene Staaten, van een ander Schip voorzien moest (b).

Bl. 223. r. 6. v. o. „*De Vyand hadt een toeleg gesmeed.*” Daar tegen deedt zeker Schotsman, *Strachan* genoemd, den Hoere VAN DER CAPELLEN tot *Rysfel* den voorslag, om een goed aantal Schepen te verleiden*, ten einde tot de onzen overtegaan. Men gaf 'er, in 't algemeen, ter Generaliteit kennis van, zonder 'er by te voegen, dat men, daar toe, de Banderollen van Koning KAREL, op zekere hoogte, zou moeten opsteeken, wyl men wist dat Holland daar tegen zou geweest zyn. Hun Hoog Mog. gelasten, sedert, dat men zes honderd gulden aan den uitvoerder zou ter hand stellen. My blykt niet, of 'er sedert, iets van dit werk kwam (c).

* Debat-
gieren.

Bl.

(b) Resol. der Staat. Gener. 21 Dec. 1691.

(c) V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 305 en 396.

Bl. 236. r. 19. „*De Schepen waren te slecht en te weinig in getal.*” Voeg’er by *te klein of te ligt*; over welke drie punten onze Zeevoogden, met zo veel reden, klagden, dat een zeer edelmoe- dig Engelsch Schryver, rondborstiglyk, getuigt, hoe de voordeelen, die zyne Landsaaten, nu en dan, op de onzen behaalden, voornaam- lyk, waren toe te schryven, aan de meerder grootte hunner Vaartuigen, boven die der Hol- landeren (d).

Bl. 238. r. 9. „*De Engelsche Vloot was, in Bloei maand —, Zeeland langs gezeild, zon- der s’ Lands Vloot te ontmoeten.*” De Engel- sche Vloot verraste wel negen en veertig Zie- rikzeefche Visfers, met stil weder op de Kust zynde, dwongen hen de beloften af, van te- gen ’t Gemeenebest van Engeland niet te die- nen, en lieten ze, toen, los, maar boorden derzelver Scheepkens in den grond. De ryding hier van was, nauwlyks, in den Haage gekoo- men, of men kreeg, een weinig daar na, berigt, dat de Engelsche Vloot, voor de Maze en, kort daar aan, voor Scheveninge, gezien was; ’t geen een zeer groote verleegendheid verwekte, wyl niemand die Vloot verwacht of eenige tyding van haar uitzeilen bekoomen hadt: doch men ver- stond, naderhand, dat de Havens van Engeland, zes dagen lang, waaren gesloten gehouden, en dus ’t afzenden van Brieven onmooglyk was geweest. De vrees, ondertusfchen, van grooter verlies voor den Zeehandel, hadt de algemeene Staaten, die, terstond, vergaderd waaren, doen besluiten, om, over land, over water, den Admiraal TROMP aan te

(d) HUME, 4. c. 7. D. H. 301. Vergel. V. D. CAPPELEN, 1. c. H. 416.

te schryven, al zyne magt voor Texel by één te trekken, en de Westersche Koopvloot onder zyn geleide te neemen. Dan, de Bodén niet spoedig genoeg afgezonden of vertrokken zynde, was s'Lands Admiraal, reeds den 14. zonder iets van de komst der Engelschen te weten, naar Zee, met eenige andere Schepen, gezeild, geleidende dezelve tot Doggerslant en Hitland; op welke hoogte, hy een deel der Westersche Koopvaarders ontmoette en veilig herwaarts bragt. Het traag vertrek der Bodén, 't geen, eerst, een onheil scheen, bleek, sedert, een bewys van s'Hemels gunst geweest te zyn. Indien TROMP den last der Staaten gekreegen en langer voor Texel vertoeft hadt, stondt, het geschaapen, dat hy, die, thans, eene slegte Vloot onder zyn bevel hadt, zeer rasch, een prooi der Engelsche overmagt hadt kunnen worden. Nu miste men elkander', in den koers (c).

BL. 240. r. 6. „ KAREL de II — *deed den Staaten berigten, dat hy genegen was, om zig — op de Vloote te begeeven.*” Men verstaat dit zo, dat de Koning hadt aangeboden, om zig, indien de Staaten hem eenige Schepen wilden byzetten, met zyne Vloot, by die hunner Hoogmogendheden te voegen. Hy hadt dit gemeld, in een' brief aan den Ambassadeur BORNEL, te Parys. De voorslag vondt ingang genoeg by veelen der Bondgenooten, meenende dat, langs dien weg, den Engelschen de grootste schade kon toegebracht en de vrede, op eene roemryke wyze, bevorderd worden. Doch dit liep aan tegens de tegenwoordige maatregelen van Holland,

(c) V. D. CAPELLÉN, *J. G. N.* 397 en 398. Conf. WICQUEF. *Liv. 7. fol. 379.*

AANMERK. OP HET XII. DEEL. 111

land, welk Gewest de inwilliging van s'Konings verzoek verhinderde en, zo sommigen schryven, met 'er daad, tegenstondt (f).

Bl. 240. r. 9. „*De Staaten van Holland — namen, kort hierna, een besluit, dat geene hooge Personaadjen, buiten hun byzonder verlof, binnen hunne Provincie zoude moogen komen.*” Reeds in het voorgige jaar 1651, was zodanig besluit, by Holland, genomen, en, sedert, ter Generaliteit in gebragt, om ook den anderen Bondgenooten smaaklyk te maaken. Zeeland en Vriesland hadden zig, kort daarna, te weeten op den 24 van Wynmaand, op gelyken voet verklaard; maar 't was, by de overige Provincien, nog in bedenken gehouden (g).

Bl. 242. r. 14. „*De Engelschen — hadden meer dan zeven honderd gevangenen bekomen, welken, sedert, naar Londen gevoerd, en zeer hard gehandeld werden.*” Op den 27 van Wynmaand, en dus veertien dagen voor den laatsten Zeeslag, hadt de Engelsche Admiraal DEANE, een' Trompetter aan boord van TROMP gezonden, met drie gevangen Hollandsche Koopvaardyschippers en verklaring, dat hy dezelve hadt vrygesteld, op hunne belofte en gegeeven woord, dat men drie Engelschen, van gelyke hoedanigheid, * door de onzen ge-^{* conditie}vangen zynde of wordende, daar tegen zoude ontslaan; biedende *Deane*, verders, aan, dat, zo men, hier te lande, meer zyner Landsluiden ontslaan wilde; men, in Engeland, een gelyk getal en van denzelfden rang en hoedanigheid, vry

(f) Zie, de Plaatsen, hier, onder (2), by WAGEN, aangehaald, en V. D. CAPELLEN, l. c. 2 D. Bl. 295.

(g) Resol. Staat. Gener. 1 Aug. 1653.

vry stellen zoude. TROMP, de drie Nederlanders overneemende, toefde een weinig met *Deano* vollediglyk te antwoorden, en zondt, terstondt, deezen Brief den algemeenen Staaten toe, met verzoek om last. Dees wierdt hem, daadlyk, toegezonden, en behelsde, dat hy den Engeschen Generaal moest schryven; hoe hunne Hoogmogendheden, den geheelen oorlog door, bevolen hadden, de gevangen Koopvaarders en Vischers op vrye voeten te stellen; dat dus, ten opzigte der drie verzogte Lieden, geene zwaarigheid vallen zoude, maar dat, nopens het ontlag der overige Gevangenen, de voorziening der algemeene Staaten zou moeten worden afgewagt. De laatstgemelde schreeven, in tusschen, by deeze gelegenheid, den Admiraliteiten aan, om, aanstonds, alle gevangen Engelsche Koopvaarders en Vischers vry te stellen (*h*). Zy stonden zelfs verder te gaan: maar, sedert verneemende, dat dit, aan de Engelsche zyde, niet genoegzaam beantwoord wierdt, en s'Lands Gevangenen, te Londen, streng gehandeld wierden, veranderden zy van gedagten en bevolen denzelfden Admiraliteiten, om *alle* de, by s'Lands Oorlogschepen of Kommissievaarders gevangene, Engelschen aan te houden, tegen welken, daar na, de Nederlanders, ten getale van wel zeven tot agt honderd, op 't laatst van deezen jaare 1653, uitgewisfeld wierden (*i*).

Bl. 242. r. 3. v. o. „ *De WITTE stak, in Herfstmaand, nog wederom in Zee, om eene Koopvaardyvloot te geleiden.*” 't Gelukkig inkoo-

(*h*) Resol. Staaten Gener. 11 Juny 1653.

(*i*) Resol. Staaten Gener. 9 Aug. 23, 30 en 31 Octob. 5, 17 en 27 Dec. 1553.

koomen van deeze en een groot getal andere, ryk geladen, Koopvaardyschepen, uit verscheiden oorden des waerelds, onder 't geleide van s' Lands Vloote, verzagtte zeer de oorlogsrampen, met welken het Land, dit jaar, te kampen hadt. Daar „ 't God gelieft hadt de vyant- „ lycke macht, die sulcks gezocht hadt te „ beletten, ter contrarie, door sware tempees- „ sten, te verstroyen, „ beslooten de algemeene Staaten, den Afgevaardigden der byzondere Gewesten te verzoeken, dat, in elke Provincie, order gesteld wierde, om s' hemels goedheid, voor dien zegen, in de openbaare Kerken, te danken (*k*).

Bl. 260. r. 9. „ *In eenen Brief van den Heer DE WITT — vind ik gemeld —, dat de Heer BEVERNINGH, op den zesentwintigsten van Lentemaand, te London aangekomen was. Uit dit schryven wordt het waarschyntlyk, „ enz: In den, hier aangehaalden, Brief van den Raadpensionaris DE WITT, leest men, woordelyk; „ dat Beverningh, op den 26 der voorleeden „ maent, tot London is gearriveerd (1); „ en, daar die Brief is onderteekend, „ den „ 8 April, „ kan, zo die laatste dagteekening, doorgaat, de voorleeden maand, zekerlyk, geene andere, dan Maart, dat is, Lentemaand, aanduiden.*

Maar dat BEVERNINGH, toen ten tyde, *niet* in Engeland geweest is; blykt my, onwederspreeklyk, uit de ongedrukte Resoluden der algemeene Staaten, over dit jaar 1653; alwaar hy, met uitzondering van slegts zeer weinige dagen, *de*

ge-

(*k*) Resol. der Staat. Gener. 5 Novv. 1653.

(1) Brieven van DE WITT, 5 D. II. 109 en II. 110.

geheele Lentemaand door, en, byzonderlyk, op den zesentwintigsten dier maand, onder de, ter Vergadering tegenwoordig zynde, Leden, wordt aangeteekend; zo als dit ook plaats heeft, in de twee naastvolgende Maanden; met naame ook, op zesentwintigsten van *Gras- en Bloei-maand (m)*.

'Er is dan, oogfchyglyk, eene drukfeil in de maand-onderteekening des Briefs van den Heere DE WITT, die ik liefst denken zoude, op den agtsten, niet van *April*, maar van *July*, geschreeven te zyn; wanneer, naamlyk, de 26 der voorleeden maand den zo veelsten dag van *Zomermaand* zal beteekenen; 't geen naast komt aan 't Verhaal van BEVERNINGH zelf, te weeten, dat hy, „den 27 *juny*, s'morgens ten 6 uren, „te London, gearriveerd was (n).” Indien onze treflyke Schryver de bovengemelde Resolutien hadt kunnen behandelen, zou hy zig, denklyk, op den meergezegden Brief niet beroepen hebben, om, daar uit, ten opzigte der vroegere komst van BEVERNINGH in London, gevolgtrekkingen te haalen, die, zo dezelve Brief, waarlyk, in *Grasmaand* geschreeven was, door zouden gaan, maar, na het bewys, dat hy tot laateren tyd behoort, van zelve vervallen.

Bl. 261. r. 4. „BEVERNINGH andermaal, — te London, gekomen.” Ik meene, dat het woord *andermaal*, hier, uit den Tekst moet vallen.

Zie

(m) Refol. der Staaten Gener. 2, 3, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 29, 31 *Marill*, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 23, 24, 25, 26, 27, 28 = 29, 30 *Aprilis*; 1 enz.; 26 *Mai* enz.

(n) Verbaal van BEVERNINGH. bl. 7.

Zie myne, zo evengemaakte, Aanmerking op bl. 260. regel 9.

Bl. 301. r. 2. v. o. „*Dat de aanstelling – tot Lieutenant Generaal – zou strekken tot verkleining van den Veldmaarschalk.*” Na ’t overlyden van Prins WILLEM II, was niet alleen het *Kapiteinschap-Generaal*, maar ook het *Generaalschap der Kavallerie*, ’t geen die Vorst in zyn huis wilde doen voortduuren (o), vervallen, en, hier door, wierdt het *Veldmaarschalcks-ambr*, (voorheen, gelyk ik reeds heb aangeteekend (p); het derde in rang der Krygsambten van den Staat) thans, van zelve, het eerste; gelyk het ook, sedert, zo ik meene, gebleven is, wanneer ’er, naamlyk, geen *Kapitein*, of *algemeen-Generaal* over ’t Leger was aangesteld. Zo als dit laatste, by voorbeeld, plaats hadt, ten jaare 1665 en 1666 (q).

Bl. 309. r. 11. v. o. „De algemeene Staaten – namen een besluit, om NIEUWPOORT en IONGESTAL naar Engeland te rug te zenden, met last enz.” Dit was reeds, ter Vergadering der algemeene Staaten, gebeurd, op den 21 van Zomermaand; maar, toen, op den 21 van Wynmaand daar aan, de gezegde Heeren nadere order tot vertrek kreegen, en afscheid namen ter hoeggezegde Vergadering, drong Zeeland; zo als dit Gewest te meermaalen gedaan hadt; zeer sterk aan; om, teffens, zekeren korten tyd vast te stellen; binnen welken, de handellinge moest zyn voltrokken, of, by onstentenis van dien, worden afgebroken. De meerderheid was tegen dit

(o) AITZEMA, Zake van Staat en Oorl. 6 D. 29 B. bl. 760.

(p) 11 Sunk op WAGENS H. 80 (e).

(q) WAGEN, Vaderl. Hist. 13 D. bl. 178. en 191. SLEUGEL, Staatskundig Geschrift. 4 D. bl. 183–145.

dit gevoelen; maar de Heer VETH; wegens Zeeland voorzittende, weigerde, tegen den stem van zyne Provintie, het eindelyk Besluit, tot vertrek der gezegde Heeren, op te maaken; 't geen, daar op, egter, by den Raadpensionaris DE WITT, wegens Holland; 't geen in de voorige week voorgezeten hadt; gedaan wierdt (r).

Bl. 322. r. 12. v. o., *De Heer van BREDERODE, — in een tweede Huwelyk, gehuwd met,* enz: WAGEN: verbeteret hier, zie ik, zyn gezegde in het 11 D. bl. 307. reg. 1.; alwaar myne Aanmerking:.

Bl. 342. r. 11. v. o. „*Zelfs kwam 'er een ongedrukt Geschrift in 't licht.*” Veel bedaar- der dan dit en veele andere Stukken, die, thans, rond liepen, waren de gedagten van een' Geldersch' Edelman, die hy, ten deezen tyde; mischien om 'er, in zyn Kwartier, gebruik van te maaken; op 't papier stelde en die, nu, mede in druk uitgaan (s).

Bl. 374. r. 10. „*Na de groote Vergadering gescheiden was, klaagde de Spaansche Gezant.*” enz: Toen die Vergadering by een was, hadt hy by dezelve gehoor verzogt, 't geen hem, op eene zeer plegtige wyze, den 24 van Louw- maand des jaars 1651, was verleend geworden. Hy liet zig, toen, in eene zeer breede aan- spraak, (die ik wel aangehaald, maar niet gedrukt, vinde,) breedelyk, over verscheiden punten, uit (t), doch sprak, voorders, zeer be-

(r) Resol. der Staaten Gener. 21 Octob. 1653.

(s) V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 421—432.

(t) Dit Stuk, is overig in 't Register der groote Vergader. op 26 Jan. 1651. bl. 28—44., en vermeld in Resol. Holl. 26 en 28 Jan. 1651. bl. 36 en 38. ATZEMA, Zaak. van Staat en Oorl. 7 D. bl. 488. (daar men 't eenigints uittrekt); WICQUEF. l. c. fol. 273. V. D. CAPELLEN, l. c. bl. 346. enz.

beleefdelyk. De Heer MULERT, toen, wegens Overysfel, voorzittende en, op des Ambassadeurs Aanspraak, naar style, kortelyk, moeten de antwoorden, „vermengde dezelve” (gelyk iemand, die ’er tegenwoordig was, zig, zeer wel, uitdrukt) „met eene kleine *attidue*, dat „Godt den Staet bewaert ende gefegent hadt, „in tyd van van oorloge, *daarvan de Tropheën* „*en teykenen haer boven ’t hoofd hingen (u).*” De Ambassadeur, zig, door dit zeggen, beleëdigd agtende, zweeg ’er, egter, op, in de Vergadering zelve, en vertrok op de gewoone wyze, alleenlyk, by ’t uitgaan, ’er een woord van reppende aan de Heeren, die hem uitgeleide deden. Doch, kort daar aan, deedt hy den Raadpensionaris CATS, door zynen Sekretaris, van zyne gevoeligheid nader verwittigen; met byvoeging, dat hy wel, op herstel * van dit ^{* reparat.} gezegde, hadt kunnen aandringen, maar vermeend hadt zulks, in zo eene plegtige Vergaderinge, te moeten nalaten, en ’er, slegts, iets van te zeggen aan de Heeren, die hem uitgebragt hadden. CATS antwoordde den Sekretaris, dat de Ambassadeur „ontwyffelick, „wel hadde gemerkt, dat de Heer Presidee- „rende, de opgemelte antwoorde, *terstont* „*naer de ghedane propositie, ende, consequen-* „*teliek, sonder communicatie van de Verga-* „*deringhe, ofte yemandt van deselve hadde* „*ghegeven, ende, dienvolgende, dat deselve* „*niet en was op te neemen, als van de Ver-* „*gaderinge, maar alleen, uit een particulie-* „*ren inyal van den Presideerende, herkomen-* „*de,*”

(*) V. D. CAPELLEN, L. c. 2 D. 51. 346.

„*de*,” met welke verklaring de Sekretaris vol-
 daan scheen. Dan de Heer Cars, niet weten-
 de welke gevolgen dit werk zou kunnen heb-
 ben, liet, midlerwyl, niet na, dit verhandelde
 ter kennis der Staaten van Holland te bren-
 gen; en hunne Edele Grootmogendheden,
 reeds misnoegd op den Heere Voorzitter, dien
 zy begreepen, daags te voeren, in de uitbrei-
 ding der Resolutie op 't stuk van *Religie*,
 verkeerdelyk, het woord *belooven*, enz., by
verklaaren te hebben doen invloeden (v)),
 beslooten derzelver Afgevaardigden ter groote
 Vergaderinge, alwaar, juist nu, ook de Fran-
 sche *Resident*, gehoor stondt te krygen, te
 gelasten: „dat de Heer Presiderende, op de
 „propositie van welghemelte Resident, BRAS-
 „SET, te doen, *niet-essentieels sal hebben te*
 „*antwoorden, sonder vorige communicatie van*
 „*de Vergaderinghe*, maer, alleenlick, zal
 „hebben te verzoeken, dat de ghedane pro-
 „positie schriftelyk magh werden geconver-
 „teerd; omme, in het toekomende, te die-
 „nen van” (misschien moet 'er voor staan)
 „een Reglement in gelycke zaecken (w).”

Bl. 376. r. 9. v. o. „*De Gezant des*
 „*Konings van Spanjen in Engeland — ar-*
 „*beids, om de Regeering aldaar op te zet-*
 „*ten tegen deezen Staat.*” enz. Dat Spanje,
 thans, zeer tegen deezen Staat gezind was, en
 eeni-

(v) Zie myne Aanmerk., alhier, bl. 86-89. op WAGEN, 12
 D. bl. 176, r. 11. v. o.

(w) Resol. van Holl. 28 Jan. 1651. bl. 38 en 39. Verge!.
 V. D. CAPELLEN, f. 4. bl. 346 en 347. WICQUEF, l. c. Lin-
 5. fol. 275.

eenige millioenen besteed hadt om 't Parlement tegen de Nederlanden aan te blaazen, ja dat men, daarom, ook in Braband, in opzichte der geleeverde Zeeslagen, ten voordeele der Engelschen, en nadeel der onzen, toen ten tyde, sprak, vindt men, by goede Schryvers, vermeld (x).

Bl. 416. r. 4. „*Dat met der daad zouden worden vernietigd alle Resolutien, vermeld in de Akte van Vergiffenisse van den jaare 1651.*” Ik weet niet, of men dit mede bedoelde in 't begin van den jaare 1653; maar my is voorgekoomen, dat men, toen, den Griffier Ruisch gelastte, op te doen zoeken, uittrekken en, aan hunne Hoogmogendheden, voor te draagen „derzelver Resolutien van 5 en 6 „Juny, mitsgaders alle verdere Resolutien, in „den jaare 1650 genomen, op 't subjeet der „onlusten, doornmael voorgevallen; mitsgaders „alle *Akten* en *Adittaten*, ter saecke als vooren „gepasseert; omme, alle deselve gesien, naer „der daer inne geresolveert te worden naer „behoren (y).”

Bl. 427. r. 9. v. o. „*Of zo zulks, somtyds, ondernomen was.*” Zie myne Aanmerking in 't 11 Stuk, bl. 79 en 80. op WAGEN: Vaderl. Hist. XI D. bl. 207. r. 11.

Bl. 432. r. 7. „*Zy deden eene aanzienlyke verzameling van Penningen.*” Op verzoek der algemeene Staaten, die zulks ook, in de Generaliteits Landen, gelast hadden, wierdt, in alle de stemmende Provintien, eene *Collecte*,
ten

(x) V. D. CAPPELEN, l. c. 2 D. bl. 414 en 415.

(y) Resol. der Staaten Gener. 8 Jan. 1653.

ten dienste der verdreeven *Religions-verwanten* (z), gedaan, op den 5 van Herfstmaand deezes jaars 1655. Ook wierdt die dag bestemd tot een' Biddag, ter afsmeeeking van s'hemels gunst, zo ter voortduuring van s'Lands welzyn en der waare hervormde Leere, als ter reddinge en bewaaring der verdrukte Waldenzen (a).

Bl. 432. r. 17. „Doch toen hy in Switserland kwam.” De Heer Van Ommeren; van wien hier gesproken wordt; was, niet alleen aan de Hertogen van Savoyen, maar ook aan de *Euangelische Cantons*, in Switserland, gezonden, onder den titel van *extraordinaris Gedeputeerde* (b).”

Bl. 436. r. v. o. „OBDAM, — in Herfstmaand des jaars 1653, tot Lieutenant Admiraal — verheven.” Hy was, reeds in Slagtmaand daar aan, naar Texel gezonden, om 't bevel der Vloote op zig te nemen; maar, toen zy, op de reede, door een' storm zeer beschaadigd wierdt, en eerst de Vrede's handelingen, als ook, eenige

maan-

(z) Zo sprak men toen nog. Zie over dit woord, 't geen met dat van *Geloofsgenooten*, *Nabestaanden in 't geloove*, enz: overeenkomt, myne Aanmerking op WAGEN: 10 D. bl. 145. r. 4.

(a) Resol. der Staaten Gener. 3 en 6 Aug. 1655.

(b) Resol. der Staaten Gener. 31 July, en 3 Aug. 1655. Laat ik, ter opheldering der Gewoonten, (hoe zeer deeze dinagen, aan sommigen, kleinigheden voorkoomen, dat zy ook, in 't afgetrokkene, maar niet in 't verband der Geschiedenisfen, zyn) aantekenen, dat OMMEREN hunne Hoogmogendheden verzocht, onder zyn Gevolg, een van derselver *Trumpeters*, in plaate van een' Bode, mede te nemen, „so om het „dangler van eenige wegen, als oock om de meeste sap „soenlicheyt.” (Resol. Holl. 1, 2 Aug. 1655.) Aan de Prinsesse van Orange wierdt mede, op haare te rug reizte uit Berlyn, een Staaten-Trompetter toegestaan. I. c. 3 Aug. 1655. Dit bleef, een' tyd lang, in gewoonte, by s'Lands Afgezanten aan vreemde Hoven.

maanden daar na, de vrede zelve volgde, was hy, sedert, aan land gebleven (c).

Bl. 473. r. 1. „Engelsche Koopluiden. — Avanturiers, *die zig*, sedert veele jaaren, *te Dordrecht en te Rotterdam*, hadden nedergezet, waren, ter oorzaake van zeker verbod van invoer der Engelsche Stoffen, welk de Staaten weigerden in te trekken, *in den Herfst des jaars 1656*, van daar *vertrokken*.” Dit vereischt eenige uitbreiding en verbetering. De, in den Tekst gemelde, Engelsche Koopluiden, van welker komst hier te lande, onze treffelyke Schryver, elders, gewaagd heeft, waren, voor den jaare 1656, nimmer te *Dordrecht* gezeten geweest, maar begaven zig, in den Zommermaand van dat jaar (d), voor de eerste reize, derwaarts, en verlieten toen *Rotterdam*, alwaar zy, in vrede's tyd, zig, sedert den jaare 1635, hadden opgehouden, na, bevoorens, omtrend veertien jaaren lang, hun verblyf te hebben gehad, te *Delft*, daar zy, uit *Middelburg*, hunnen eersten zetel hier te Lande (e), aangekomen waren. Te Dordrecht hadt men hun, reeds op den 20 van Slagtmaand des jaars 1655, zeer breede en aanzienlyke voorregten toegelegd, by een verdrag, ten zelve dage, tusfchen de Regering en hen, gemaakt (f), voor den tyd van vyftien jaaren, geduurende welken, zy, aldaar, in bloei bleeven, tot dat de Staaten van Holland, ten jaare 1669, hun-

ne

(c) Refol. der Staat. Gener. 4, 15, 22 Nov. 1653. BRANDT, *Leven van DE RUITER*, bl. 62 en 64. Vergel. WAGEN:, alhier, bl. 243.

(d) LOYS, *Chronyk der Stad Rotterdam*, bl. 151. BRIJF: van DE WITT, 3 D. bl. 293.

(e) WAGEN:, *Vaderl. Hist.* 9 D. bl. 5. enz.

(f) By V. D. WALL, *Privileg. van Dordr.* bl. 1742—1769.

B Y L A A G E

A.

EXTRACT uit het 24
Artikel der Propositie
van zyne Hoogheiden
Heeren Gedeputeer-
den van de Hoog Mog.
Heeren Staaten Gene-
raal.

Zie dees-
ze By-
voegf. en
Aann.
II Suk.
N. 86 (9).

Gedaan te *Dordrecht*, den
9 Juny 1650.

(Volgens *AITZEMA, Herft.*
Leeuw bl. 15, in fol., en bl.
19 en 20 in 4to.)

„ Ende alfoo dese princ-
„ ten &c: — becommert
„ te mogen worden ”
„ Dienvolgende verfoec-
„ ken wy oock U Achtb.
„ haer te willen voegen met
„ de ses andere in den Staet
„ van oorloge Consenteren-
„ de Provintien, of ander-
„ sints, de differenten te la-
„ ten decideren door de Hee-
„ ren Stadthouders, volgen
„ de het negende artykel van
„ de Unie.

„ *Op alle's welke U Acht-*
„ baerheden verfocht worden
„ hare goede meeninghe ende
„ intentie *aen syn Hoogheyt*
„ *ende Ons, tegenwoordigh*
„ *believen bekend te maeken;*

„ op

EXTRACT uit het zelve
24 *Artikel der gezeg-*
de Propositie.

Gedaan te *Gouda.*

(Volgens *Vraedschapsboek*
dier Stad; *Resolut.* 14 Juny
1650, *bl. 9, VP en 10.*

„ Ende alfoo dese punten
„ enz: — becommert te mo-
„ gen worden ”

„ Hier en boven verfoec-
„ ken Wy oock U Achtb:
„ haer te willen voegen met
„ de ses andere, in den staet
„ van Oorloge consentieren-
„ de Provinciën, *ende haere*
„ *gecommittde ter dachvaert*
„ *te senden, genouchsaem*
„ *te willen lasten en autho-*
„ *riferen, omme die daer*
„ *toe noodige Resolutien te*
„ *mogen helpen nemen, naer*
„ *ouder gewoonte*, op dat
„ alfoo de gemeene rust en
„ de eenicheyt tusschen de
„ Provincien moge worden
„ geconserveert, en de cassa-
„ tie ofte reductie van s'lands
„ Chrygsvolck moge ge-
„ schieden naer d'Unie en
„ met eenparicheyt, so als het
„ d'Ed. Mog. Heren Staten
„ van dese Provintie altyt
„ hebben verstaen, ende voor
„ haer

„ op dat in tyds ende ſon-
 „ der uitſtel voorſorge moge
 „ werden gedragen, dat den
 „ Staet ende de goede Inge-
 „ ſetenen van dien, niet en
 „ komen te vervallen in
 „ ſcheuringe ende vervolgens
 „ in ſodanige ellende ende
 „ verwoeſtinge, als ons
 „ Voor-Ouders hebben uyt-
 „ geſtaan; het welck wy
 „ betrouwen, dat U Achtb.
 „ ſullen ſoecken voor te ko-
 „ men. Daar toe wy bid-
 „ den, dat God de Heer
 „ deſelve wysheydt gelieve
 „ te inſpireren.”

„ haar provinciael Advys in-
 „ gebracht ter Vergaderinge
 „ van haere hooch mo: op
 „ den 12 april 1642.
 „ Ende by ſoo verre eeni-
 „ ge differenten den Staet
 „ van Oorloge aengaende,
 „ tuſſchen de Provincien ove-
 „ rich mochten blyven, dat
 „ U Achtb: gelieven te hel-
 „ pen reſolveren eñ bevoor-
 „ deren, dat deſelve diffe-
 „ renten mogen worden ge-
 „ ſubmitteert ende getermi-
 „ neert volgens d'Unie: *ſon-*
 „ *der dat Wy verſtaen met*
 „ *dit verſoek eenichſints*
 „ *te prejudiceren de hooch-*
 „ *heyd gerechtigheden, rech-*
 „ *ten en Privilegien vanden*
 „ *Lande van Hollandt, en*
 „ *Weſt-Vrieslandt, Leden en*
 „ *Steden van dien.*
 „ Ende alſoo een goet ge-
 „ deelte van Chrychsvolk
 „ op repartitie van deſe Pro-
 „ vintie ſtaende, op den
 „ naem van de Ed. Mog.
 „ Heeren Staten van Hol-
 „ landt ende Weſt-Vriesland
 „ is gelicentieert, ende daar
 „ tegens, by hare Ho. Mo.
 „ gelast te continueren in
 „ haeren eedt eñ dienſt; eñ
 „ ondertuſſchen onbetaelt
 „ blyft liggen in Provincien
 „ eñ Steden, die daar door in
 „ ongelegentheyt mochten
 „ raecken, ſoo worden U
 „ Achtb: ſerieuſſick ver-
 „ ſocht alle lanckſame deli-
 „ beratien aff te ſnyden, en-
 „ de

„ de haer goede meyninge
 „ ende intencie, *aengaende*
 „ *de continuatie van beta-*
 „ *linge te doen aan het ge-*
 „ *licentieert Chrychsvolck,*
 „ *aen syn Hoecht ende ons*
 „ *bekent te willen maecken;*
 „ op dat, in tyts ende son-
 „ der uytstel, voorforge mo-
 „ ge worden gedragen, dat
 „ den Staet ende goede Inge-
 „ setenen van dien, niet en
 „ comen te vervallen in
 „ scheuringe en vervolgens
 „ in soodanige ellende en ver-
 „ woefstinge, als onse Voor-
 „ ouders hebben uytgestaen,
 „ 't welck wy betrouwen,
 „ dat U Achtb: fullen soec-
 „ ken voor te comen. Daer
 „ toe wy bidden dat God
 „ de Heer deselve wysheyt
 „ gelieve te inspireren.”

EP.

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]

